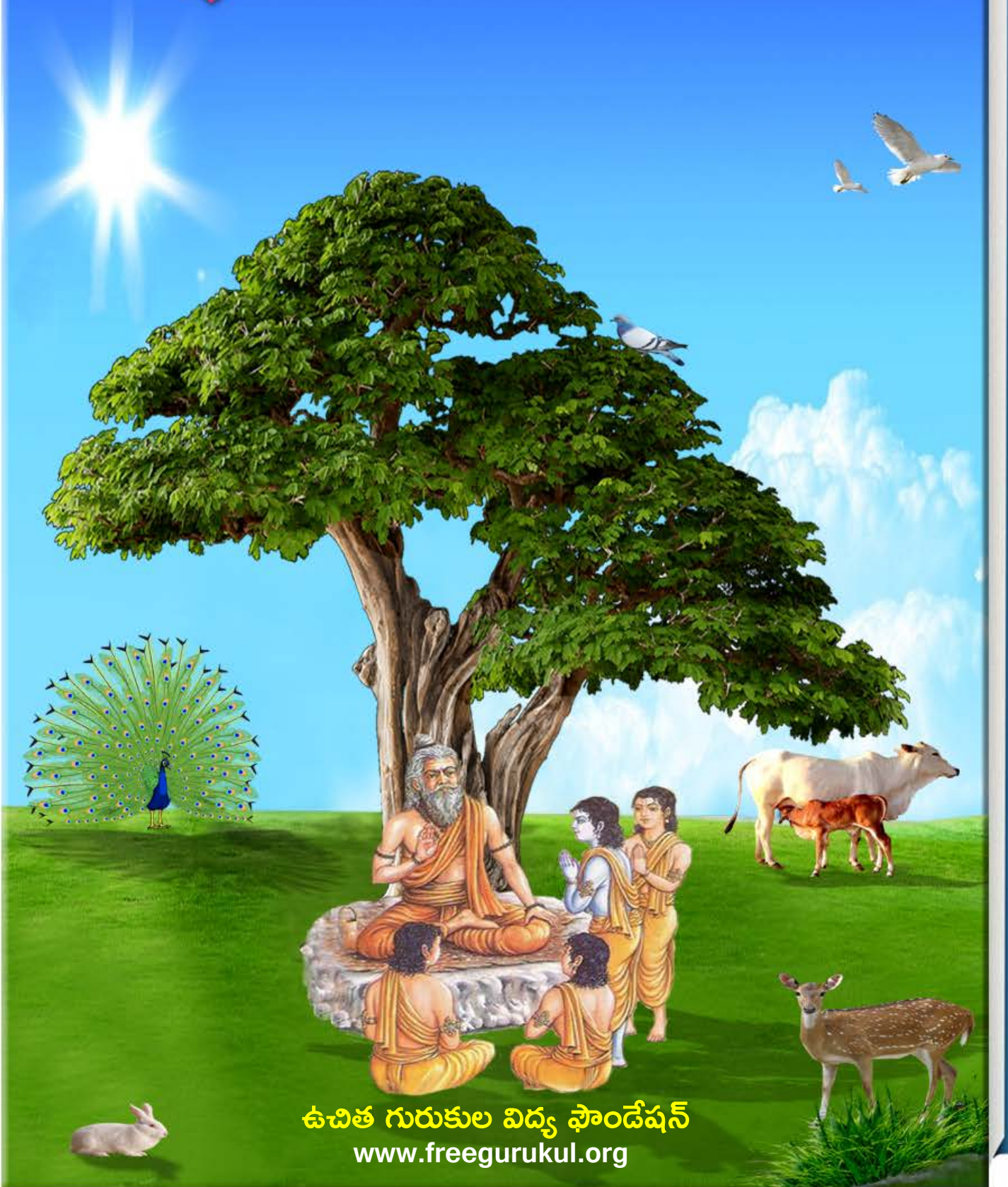

ఉపనిషత్తులు

ద్వాదశోపనిషత్తులు

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు కృష్ణుడు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాహుజ

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

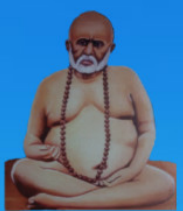

గురు విరభ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి బేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు చైతన్య స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమ్మ శారదా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయీబాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళ స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో భాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో భాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul

Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“ మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికీ అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Manuscripts
Title:
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language:
Scanning Centre: Any Centre
Clear Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions |
Problems | Missing links or
Books

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at ICAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click [Here](#) to know More about DLI ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవనంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్ఛ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. ఆనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల పల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ఓమ్ పగ బ్రహ్మణే నమః.

ద్వాదశోపనిషత్తులు

ఆంధ్ర వచనము

బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలవారిచే

ఆంధ్ర శ్రీ కృతము.

తెచ్చు పుస్తకం:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

1950

All Rights Reserved.

ఉ పో ధ్ధా త ము.

“ఉపనిషత్తు” అనునది వేదాంతము, వేదసారము, బ్రహ్మవిద్య, అని పెక్కునామములతో వ్యవహరింపబడును. ఇయ్యది శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతుడగు వేదవ్యాసమహామునిచే ఋగ్వేదాసామాధర్వములను నాలుగువేదములందుఁగల జ్ఞానకాండమును ఉపనిషత్తులనువేరతోఁ బ్రత్యేకముగా విభజింపబడియె. ఈయుపనిషత్తులు నూటయొనిమిది యని వ్యవహరింపఁబడుచున్నప్పటికిని, యింకను పెక్కు ఉపనిషత్తులు ప్రచారమునందున్నవి.

పైనిచెప్పిన నూటయొనిమిది యుపనిషత్తులలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధములైనవి దశోపనిషత్తులు—అవి వరుసగా 1. ఈశ, 2. కేన, 3. కఠ, 4. ప్రశ్న, 5. ముండక, 6. మాండూక్య, 7. తైత్తిరీయ, 8. ఐతరేయ, 9. ఛాందోగ్య, 10. బృహదారణ్యకము అనునవి.

ప్రస్తానత్రయ మనఁబడు ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీతలు అనునీమూఁటికిని భాష్యములను రచించిన శ్రీమదాదిశంకరాచార్యస్వాములవారు “శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు, నృసింహతాపిన్యూపనిషత్తు” అనునీరెంటికిని భాష్యమును రచించియున్నారు.

కావున, మేము ప్రకృతకాలానుసారము ననుసరించి సకలజనులకును వేదాంతవిద్యయం దభిరుచి కలుగఁజేయవలయు ననుతలంపుతో శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యస్వాములవారి భాష్యమునకు విరోధములేక సులువుగా బోధకమగువిధమున మాతండ్రిగారిచే దెనుఁగువచనరచనకావింపఁబడ్డదానిని ప్రకటించితిమి. ఇటీవల బ్రహ్మసూత్రార్థచంద్రికను ఈశ, కేన, కఠ, ప్రశ్న, ముండక, మాండూక్య, తైత్తిరీయ, ఐతరేయ ఉపనిషత్తులు తెనుగుటీకాతాత్పర్యముతో ప్రచురించితిమి. బృహదారణ్య ఛాందోగ్యోపనిషత్తులు అచ్చగుచున్నవి.

కందుకూరేపాట,

తెన్నఱు.

ఇట్లు,

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్.

ఉ ప ని ష ద్వి వ రణ ము.

క్రమ సంఖ్య.	ఉపనిషత్తుల పేర్లు	ఏ వేదమునకు సంబంధించినది.	కాంతిమంత్రాని.
1	ఈశావాస్యోపనిషత్తు	శుక్ల యజుర్వేదము	పూర్ణ మదఙ్గతి
2	కేనోపనిషత్తు	సామ వేదము	ఆపాద్యయన్ద్వితి
3	కఠోపనిషత్తు	కృష్ణయజుర్వేదము	సహనావవత్త్వతి
4	ప్రశ్నోపనిషత్తు	అధర్వ వేదము	భద్రంకర్ణేభిరితి
5	ముండకోపనిషత్తు	"	"
6	మాండూక్యోపనిషత్తు	"	"
7	తైత్తిరియోపనిషత్తు	కృష్ణయజుర్వేదము	సహనావవత్త్వతి
8	ఐతరేయోపనిషత్తు	ఋగ్వేదము	వాజ్ఞేయసనీతి
9	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు	సామ వేదము	ఆపాద్యయన్ద్వితి
10	బృహదారణ్యకోపనిషత్తు	శుక్ల యజుర్వేదము	పూర్ణ మదఙ్గతి
11	శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు	కృష్ణయజుర్వేదము	సహనావవత్త్వతి
12	నృసింహతాపిన్యూపనిషత్తు	అధర్వ వేదము	భద్రంకర్ణేభిరితి

యజుర్వేదముమూత్రము శుక్లయజు స్సనియు, కృష్ణయజు స్సనియు రెండు విధములు. ఈ శుక్లయజుస్సునకు కాణ్వశాఖ యనియు, వాజసనేయశాఖ యనియుఁ బేర్లు కలవు.

ఈశావాస్యోపనిషత్తునకు ఈశోపనిషత్తనియు, సంహితోపనిషత్తనియు, వాజసనేయసంహితోపనిషత్తనియుఁ బేర్లు కలవు.

కేనోపనిషత్తునకు తలవకారోపనిషత్తని పేరుకలదు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తునకు బ్రాహ్మణోపనిషత్తని పేరుకలదు.

అష్టోత్తరశతోపనిషత్తు లనఁబడు 103 ఉపనిషత్తులలో శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు 14 వదిగను, నృసింహతాపిన్యూపనిషత్తు 27 వదిగను నున్నది.

కృష్ణయజుర్వేదమునందు 3 వ సంఖ్యగల కఠోపనిషత్తు ఒకటియు, ఆవేదమునందే 83 వ సంఖ్యగల కఠోపనిషత్తు వేటొకటియుఁ గలదు. అయినను, మూడవసంఖ్యగలదియే దశోపనిషత్తులలోఁ జేరినదని తెలియఁదగినది.

ఇంతియగాక, ఉపనిషత్తులను ఉపక్రమించునపుడును ఉపసంహరించునపుడును, మంగళార్థమై (గురుశిష్యులక్షేమార్థమై) ఆయావేదములకుఁ దగిన శాంతిమంత్రములుగలవు. ఇయ్యది, కేవలంధర్మభాషగాఁ గుండెనను, శాంతిమంత్రముతో దానిభాషాంతరీకరణ మత్యావశ్యకమని భావించి, యట్లొనర్చితిని. మఱియు నొక్కొకవేదమునకును శాంతిమంత్రములు వేర్వేరుండఁగా, తైత్తిరీయోపనిషత్తునకుమాత్రము, దానిప్రథమాసువాకమే, శాంతిమంత్ర మని కొందఁ టందురు. ఈప్రథమాసువాకమును ఉత్తరశాంతియని మఱికొందఱు చెప్పెదరు.

ఈ “ద్వాదశోపనిషత్తులు” పఠుర్వేదములందును జేరినవిగా గుండుటంబట్టి, ఇందు వ్రాయఁబడిన శాంతిమంత్రములును (వాని భాషాంతరీకరణమును) సకఠోపనిషత్తులకును బ్రయోజనకారియగును.

శాంతిమంత్రములు.

1. ఋగ్వేదాంతర్గతమైన ఉపనిషత్తులయొక్క శాంతిమంత్రము.

ఓమ్, వాఙ్మేమనసి ప్రతీష్ఠితా, మనోమే వాచి ప్రతీష్ఠితం, ఆనిరొవీర్షవధి, వేదస్య మ అణిస్థః, శ్రుతం మే మా ప్రహాసీః, అనేనాధీతేన అహోంత్రాకో నందథామి, ఋతం వదిష్యామి, సత్యం వదిష్యామి, తస్మా మవతు, తద్వక్తారమవతు, అవతుమాం, అవతువక్తారం అవతువక్తారమ్.

ఓమ్. శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః, హరిః ఓమ్.

తా. నాయొక్క (ఈయ పనిషదధ్యయనమునందు ప్రవర్తించిన) వాక్కు నిరలతరమును మనస్సునందు స్థిరమగునుగాక. నామనస్సు వాక్కునందు నిలకొని యొనర్చి (వాయును మనస్సును పరిస్పర్శము సహాయముగ గుండునుగాక యని ప్రార్థన) ఓ జ్యోతిస్వరూపమైన పరమాత్మా! నాయజ్ఞత్వమును పాఁగొట్టి ప్రకాశము కలుగునట్లు గ్రహింపుము. ఓ మనోవాక్కులారా! నాకు దిగువ నుదాహరింపఁబడు

గ్రంథము నొసంగుటను పదుద్దలగుదురుగాక. నాచే వినఁబడినగ్రంథమును దాని యర్థమును మఱపునబడకుండునుగాక. అధ్యయనముచేసి మఱవక యుండుగ్రంథమును నేను కేయియుం బఱలును అనుసంధానము చేయుదునుగాక. (అధ్యయనము చేయఁ బడినగ్రంథమునందు) యథార్థవస్తువును (పరమాత్మను) అనువదించెదను. నీపే సత్యము. (మనస్సుచే వాస్తవపదార్థమును విచారించి వాక్కుచేత సత్యమును జెప్పెదను.) మీఁదఁ జెప్పిన బ్రహ్మము నన్నును నాగురువును రక్షించునుగాక.

ఈశాంతిమంత్రము ఇందలి వితరేయోపనిషత్తుగ్రంథప్రారంభ మునందును గ్రంథాంతమునందును కఠించునది.

2. ౧ శుక్లయజుర్వేదాంతర్గత మైన ఉపనిషత్తులయొక్క శాంతి మంత్రము.

ఓమ్, పూర్ణమదః పూర్ణమిదం, పూర్ణా త్పూర్ణముదచ్యుతే,
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ, పూర్ణమేవావశిష్యతే.

ఓమ్. కాన్తిః కాన్తిః కాన్తిః, హరిః ఓమ్.

తా. ఓమ్, అది (బ్రహ్మము) పూర్ణము (అకాశమువలె సర్వత్ర స్పృశించినది, ఇదియు (ఉపాధులతోఁ గూడినదియును, వ్యవహారములను గోఁబడినదియును, కాన్తి త్కమై యుండునదియును అగు జీవాత్మయు) పూర్ణము. ఆపూర్ణ వస్తువునుండి యీ పూర్ణవస్తువు కలిగినది. ఈపూర్ణవస్తువు (జీవుఁడు) విద్యుచ్ఛేత పూర్వత్వమును గ్రహించినయెడల పూర్ణమైన పరమాత్మగా జేపించును. (అనగా పరమార్థరూపవస్తువు నుండి వేతేవస్తువువలె కనఁబడుజీవుని, ఆపూర్ణమైనపరబ్రహ్మ మని తెలిసికొని, అదృశ్యచేఁ గలిగిననానురూపాదులను నివర్తిచేసి, “నేనేబ్రహ్మము” అని తెలిసికొనినది. అప్పుడు తానే బ్రహ్మమగుచున్నాఁడు.)

ఈశాంతిమంత్రము “ఈశావాసోపనిషత్తు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తు” అను నీనిని ప్రారంభించునపుడును, ముగించునపుడును కఠించువలయును.

2. ౨ కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గతమైన ఉపనిషత్తులయొక్క శాంతి మంత్రము.

ఓమ్, సహనావవతు, సహనౌభువత్తు, సహవీర్యం కరవావహైః,
తేజస్వినావధీతమస్తు, మావిద్విషావహైః.

ఓమ్. కాన్తిః కాన్తిః కాన్తిః, హరిః ఓమ్.

తా. ముష్టు (గురుశిష్యులను) రక్షించుచుగాక. (పరమాత్మ) మాకు పాపములు కలుగజేయుచుగాక. మాకు విద్యావిషయమునందు సామర్థ్యము కలుగుచుగాక. తేజస్సుగల మాకు బ్రహ్మవిద్య తెలియబడినదగుగాక. మాలో ధర్మస్వరము ద్వేషము లేకుండుచుగాక.

ఈశాంతిమంత్రమును “కఠోపనిషత్తు, తైత్తిరీయోపనిషత్తు, శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు” అనువీని ప్రారంభమునందును, పతనానంతరమునందును పఠింపవలయును.

3. సామవేదాంతర్గతమైన ఉపనిషత్తులయొక్క శాంతిమంత్రము.

ఓమ్, ఆప్యాయస్తు మమాక్షాని, వాక్పాణిశ్చతుఃశ్రోత్రమథో బలమిన్ద్రియాణి చ సర్వాణి, సర్వం బ్రహ్మోపనిషదం, మాహం బ్రహ్మనిరాకుర్యాం, మామా బ్రహ్మనిరాకరోత్, అనిరాకరణమస్త్యనిరాకరణం మే అస్తు తదాత్మనిరతే, య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయిసస్తుతే మయిసస్తు.

ఓమ్. శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః, హరిః ఓమ్.

తా. ఉపనిషత్తుచే ప్రతిపాదించబడిన బ్రహ్మము నాయొక్క అంగములు, వాక్కు, శ్రేత్రము, ప్రాణము, కర్మము, బలము, ఇంద్రియములు మొదలగువానిని తృప్తిపఱచునుగాక. బ్రహ్మము నన్ను నిరాదరణ చేయకుండును గాక. నేను బ్రహ్మమును నిరాదరణచేయక యుండునట్లును గ్రహించునుగాక. నావిషయమునందు అదరము కలుగునుగాక. ఆత్మ నెఱింగినమీఁద ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడినధర్మములు నాయందు నెఱకొని యుండునుగాక.

ఈమంత్రమును “కేనోపనిషత్తు, ఛాందోగ్యోపనిషత్తు” అను వీనిని ప్రారంభించునపుడును, ముగించునపుడును పఠింపవలయును.

4. అధర్వవేదాంతర్గతమైన ఉపనిషత్తులయొక్క శాంతిమంత్రము.

ఓమ్, భద్రకర్ణేభిశ్శ్రుణుయామదేవాః, భద్రం పశ్యేమామీభిర్వజ్రైః, స్థిరైరజ్ఞేస్తుష్టువాగ్ సస్తనూభిః, వ్యశేమదేవహితం యదాయాః, స్వస్తి నభిర్వృద్ధత్రవాః, స్వస్తి నఃపూషా విశ్వవేదాః, స్వస్తి నస్తార్క్షి అరిష్టనేమిః, స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దదాతు.

ఓమ్. శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః, హరిః ఓమ్.

తా. మనము దేవతలుగా (ప్రకాశముగలవారుగా) నుండి మంగళమును చెప్పులతో విందుముగాక. యజనశీలురమై యుండి కళ్యాణమును కనులతోఁ జూతుముగాక. అంగములతోఁబడిన మంత్రములచేత దేవతలను మ్రుతించి (నకలనుభవములను) పొంద

దుముగాక. ఈ యుపనిషత్తునందు ప్రస్తావించబడువస్తువును (దేవతను) ప్రాక్రము చేయుటకు దగిన ఆయుస్సును పొందుదుముగాక.

బృహస్పతియొద్దనుండి గ్రహించిన ఇంద్రుడు మనకు స్వస్తిని (నాశము లేని ఆయువును) అనుగ్రహించునుగాక. సకలదేవతాస్వరూపి యగు సూర్యుడు మనకు స్వస్తిని (ఉపాసకయందలి ప్రధానమును) అనుగ్రహించునుగాక. వజ్రాయుధముచే గొట్టువడచి గరుత్మంతునియగు విశ్వసు స్వస్తిని (పూజించుటయందు యోగ్యతను) ప్రసాదించునుగాక. బృహస్పతి భగవంతుడు మనకు స్వస్తిని (భుభమును) ఇచ్చునుగాక.

“ఓమ్ శాస్త్రీ శాస్త్రీ శాస్త్రీ”

అని ముమ్మాటుపఠించుట ఉపనిషదుపాసమునందు (బ్రహ్మసిద్ధి యందు) విఘ్నముకలుగకయుండునిమిత్తమని తెలియునది.

ఈమంత్రమును “ప్రశ్నోపనిషత్తు, ముండకోపనిషత్తు, మిశ్నోపనిషత్తు, నృసింహతాపిస్యోపనిషత్తు” అను వీనిని పఠించుటకు ప్రాంత భించునపుడును, పఠనానంతరమునందును పారాయణముచేయదగినది.

ఇట్లు,

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు.

ద్వాదశోపనిషత్తులు

1. ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

ఓం పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.

1. ఈ ప్రపంచమునందు ఏయేవస్తువులన్నవో ఆవస్తువులన్నియు పరమాత్మచే నావరింపబడియున్నవి. (అనగా ఒక్కోదానియందును అతఁ డున్నాఁడు. అతఁడులేనిది యేదియులేదు.) దానిని (ఆప్రపంచోపాధిని) త్యజించి అతనినిమాత్రము భజింపుము. అట్లు త్యజించిన నీవు ఇతరులయొక్క భక్తిమునందు (నిదిగానున్నను పరులదిగానున్నను) అవేక్ష నుంపకుము.

2. (ఆత్మజ్ఞానము లేనివాఁడు) ఇచ్చట నూతేండ్లు(ఆయుష్కాల మంతయు) విహితకర్తము లాచరించుచు జీవించియుండుటకు ఇచ్చయించి యుండునుగాక. సరుడవగు నీకు ఈకర్తానుష్ఠానము కంటెను నిన్ను దుష్కర్తము ఆశ్రయింపకయుండునట్లు చేయఁదగినమార్గము నే తెద్దియునులేదు.

3. ఆత్మజ్ఞానములేనిజనులు అజ్ఞానాంధకారముచే నావరింపబడి యున్నారు. ఎవరు ఆత్మహిత్యచేయవారో (ఆత్మను మఱచిపోవుదురో) వారు (శరీరమునువిడిచి) స్థావరసావకకుల ఇతరశరీరములను పొంది (సంసారమునందు) ప్రవేశించెదరు.

4. (బ్రహ్మతత్త్వ మెట్టిదనఁగా) చలించునది (ఏకరూపమైనది, వికారము లేనిది). ఏమైనది మనస్సుకంటెను అధికమైనజేగము గలది. (ఒకవిషయమునందు మనస్సు ప్రసరించుటకుమునుపు ఆత్మతత్త్వము ముందుగా పరుగిడుచున్నది.) దీనిని ఇంద్రియములు పొందుటలేదు. (ఇంద్రియముల చేత తెలిసికొనుటకుఁబడదు) అనాదిగానుండునది. (ఆకాశమువలె ఎప్పుడును ఎచ్చోటను వ్యాపించియున్నది) అతి శీఘ్రముగాఁ బోయగిన

యింద్రియాదులను దాటుకొని ముందుగా పోవునట్టిదిగానున్నది. తాను మాటుబాటొందకయున్నది. దానిసన్నిధియందు వాయువులు కర్మములను చేయుచున్నవి (దానివలన ప్రాణాదివాయువులు తమతమకార్యములను చేయుచున్నవి).

5. అది చలించుచున్నది, చలంపకయునున్నది. అది (ఆత్మజ్ఞానము లేనివారికి) దూరముగను (జ్ఞానముగలవారికి) సమీపముగను నున్నది. అది ఈనకల ప్రపంచములలోపలను వెలుపలను నున్నది.

6. ఎవఁడు ఆత్మయందు సకలభూతములను, సకలభూతములయందు ఆత్మను జూచునో వాఁడు జుగుప్స నొందుటలేదు. (జుగుప్స, దయ, మొదలగుపాశములు వీని నంటుటలేదు.)

7. ఆత్మజ్ఞానికి ఏకాలమునందు సమ స్తభూతములును తాననితోచునో, అప్పుడు ఏకమనిచూచెడునతనికి ఆశయును శోకమును లేదు.

8. ఆయాత్మ ఎచ్చోటను వ్యాపించియుండునది. తేజస్సుగలది. శరీరము (సూక్ష్మశరీరము)లేనిది. ప్రణములేనిది. స్నాయువు (స్థూలశరీరము)లేనిది. శుద్ధమైనది. పుణ్యముతోపూర్ణమైనది. కవి. (మనోహరమైనదృష్టికలది.) బుద్ధిగలది. (మనస్సును ఆజ్ఞయం దుంచియుండునది.) అన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమైనది. స్వయముగాఁగలిగినది. నిత్యులైన ప్రజాపతుల కొఱకు ఆయాభూతముల కర్తృఫలములకుఁ దగినట్లు చేయవలసిన అర్థములను నియమించునది.

9. ఎవరు అవిద్యను (కర్మను) ఉపాసించెదరో వారు ప్రారమైన అజ్ఞానమునందు ప్రవేశించెదరు. ఎవరు విద్యయందు (దేవతాజ్ఞానమునందు) ప్రేమగలవారో, వారు అధికమయిసతమస్సునందు ప్రవేశించెదరు. (ఇందువలన కేవలము కర్తానుష్ఠానమునుగాని, కర్మనుసంపూర్ణముగా త్యజించి కేవలము దేవతాజ్ఞానమునుగాని అవలంబింపరాదనితాత్పర్యము).

10. ఏమహాత్ములు మనకు (కర్మమును జ్ఞానమునుగూర్చి) విస్తరముగాఁ జెప్పియున్నారో, వారియొక్క (వాక్కులనెడి) “విద్యచేత (లభ్యమైనఫలము) వేఱనియును అవిద్యచేత (లభ్యమైనఫలము) వేఱనియును” మనము వినియున్నాము.

11. ఎవఁడు విద్య, అవిద్య, అనునీరెంటినిఁగూర్చి తెలిసికొనుచున్నాఁడో (అనుష్ఠించుచున్నాఁడో) వాఁడు అవిద్యవలన మృత్యువును

(జ్ఞానము, కర్తృత్వము అనునీరెంటిని) దాటి విద్యవలన అమృతత్వమును (చేవతాత్మ భావమును) పొందుచున్నాడు.

12. ఎవరు అసంభూతిని(అవ్యాకృతమనెడి ప్రకృతిని కార్యముకాని రూపమొందనిమూల ప్రకృతిని) ఉపాసించెదరో, వారు అంధతమస్సు(అజ్ఞానము)నందు ప్రవేశింతురు. ఎవరు సంభూతిని (బ్రహ్మమొదలగు కార్య బ్రహ్మమునందు) ప్రేమలేనివారై యుందురో, వారు, వారు మిక్కిలియు చీకటియందు ప్రవేశింతురు. (ఇందువలన, కేవలము ప్రకృతినిగాని, కేవలము కార్య బ్రహ్మమునుగాని ఉపాసించగూడదని తెలియఁదగినది.)

13. ఏజ్ఞానులు మనకు (ప్రకృతినిగూర్చియు, కార్య బ్రహ్మమును గూర్చియు) విస్తరముగాఁ జెప్పియున్నారో, వారియొక్క (వచనమైన) సంభూతిచేత (పొందఁదగిన ఫలము) వేఱనియును, అసంభూతిచేత(పొందఁదగిన ఫలము) వేఱనియును మనము వినియున్నాము.

14. ఎవఁడు సంభూతి, అసంభూతి అనునీరెంటియొక్క ప్రయోజన మిట్టిదని తెలిసికొనుచున్నాడో, వాఁడు వినాశము (అసంభూతి) చేత మృత్యువును (అధర్మము, కామాదిదోషములు అనువీనివలనఁ గలిగినదానిని) దాటి సంభూతిచేత(అణిమూఁదైవ్య శ్వేత్య ఫలమును) పొందుచున్నాడు.

15. (అమృతత్వమును పొందుటకు మార్గమేదనఁగా సూర్యప్రార్థనము) హే పూష! (సూర్యుడా!) జ్యోతిర్వయమైనమటుఁగుచేత బ్రహ్మముయొక్కముఖము (అచ్చోటికిఁబోయెడి మార్గము) మూయఁబడి యున్నది. కాఁబట్టి, దానిని, నీవు, సత్యధర్మఁడనగు నేను చూచునిమిత్తమై (పొందుటకొఱకు) తెఱవ (తీయ) వలయును.

16. హే పూష! (పోషించువాడా!) ఏకర్షి! యముడా! (సర్వమును తనయందులయింపఁజేసికొనువాడా!) సూర్యుడా! (ప్రాణములను రసములను గ్రహించుకొనువాడా!) ప్రాజాపత్యా! (బ్రహ్మముయొక్క పుత్రుడా!) నీయొక్క కిరణములను (నాయందుండి) మఱల్పుకొనుము. (గ్రహింపుము.) నీయొక్క మహాజ్యోతియైన మంగళస్వరూపమునుజూచుచున్నాడను. ఆపురుషుడే (సూర్యమండలాంతర్గతుఁడగు బ్రహ్మము) నేను.

17. (మృతిఁజెందెడినాయొక్క) ప్రాణము, అనిలమగు అమృతత్వమును (సర్వాత్మకమగు సూత్రాత్మను) పొందునుగాక. తర్వాత, ఈ శరీ

రముభస్మమగునుగాక. హేక్రతు! (జీవాత్మ=సంకల్పాత్మ) ఓం పరమాత్మను స్మరింపుము. (అనగా ప్రణావజపముచేయుము.) (ఇంద్రియముక చేయబడియుండు) కర్మమును స్మరింపుము. హేక్రతు! ఓంకారమును, కర్మమును స్మరింపుము.

13. హేఅగ్ని! (హుహుహు!) హేదేవా! సోమం నమోస్తుతమ్, ప్రజ్ఞానములను ఎఱిగిన వారినిగా నమస్సు కర్మభోగముగను న్నిహు నమోది మ్మామనందంబును వేళింపనట్లు పుణ్యగ్రామపునః. ముంయొక్క- గ్రామ, పాపములను నాశముచేయుము. వివానుమేము అనగనమునొకరము లోన ర్పదము.

ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తి శాన్తి శాన్తి.

ఓం భూర్భువః సువః ఇతి శాంతిః.

ఈశానో సురేషామనో సమస్తజగతః.

2. కేనోపనిషత్తు

ఆప్యామన్విత్యాగారిణి.

1. ఖండము.

1. ఎవరిచేతకోరికబడి, ప్రేరింపబడినదై మనస్సు (స్వపిషయ మనందం) పశుచున్నది (ప్రవేశించుచున్నది?) ప్రాణము, మొదట నెవరిచేత ప్రేరింపబడి (తనవ్యాపారమునుచేయుటకు) పోవుచున్నది (ప్రవేశించుచున్నది.) ఎవరిచేత చెప్పించినట్లు క్షుణ్ణం (లోకిమందుగలవారు) చక్షువుచున్నారు? ఏదేవుఁడు, కనులనుచెవులను (పానిహాసపనులను) చెయునట్లు ప్రేరించుచున్నాఁడు.

2. (ఏట సేతెవఁబడినదో) అది చెవికి చెవిగను (చవికి విననట్లు శక్తిని ఇచ్చునట్టిదిగను), మనస్సునకు మనస్సుగను (మనస్సునకు జ్ఞాపక శక్తిని ఇచ్చునట్టిదిగను), పశుక్షునకు వాక్కుగను (మాటలాడుకొని ఇచ్చునదిగను), ప్రాణమునకు ప్రాణముగను (వ్యాపారశక్తిని ఇచ్చునదిగను), నేత్రమునకు నేత్రముగను (చూచునట్టి శక్తిని ఇచ్చునదిగను) ఉండటవలన, (దానిని తెలిసికొని ఉత్తచేయించు ఆత్మభావనుచేయని) త్యజించినట్లు మంత్రులు, (ఈశరమును విడిచి) ఆమృతిత్వమును పొందుచున్నారు.

3. ఆ బ్రహ్మము నొద్దకు కన్నుపోదు (కనులకుఁ దెలియదు), వాక్కుపోదు (వాక్కున కందదు) మనస్సుపోదు (మనస్సు తెలిసికొనదు), అది (ఇట్టిదని) మనకుఁదెలియదు. దానిని వీరితిగాఁ (శిష్యునకు), దెలియఁజేయఁచుచునో తెలియలేదు. (అనఁగా, గనఁబడుచున్నట్లు లన్నియు వికారములు. అది కనఁబడుచుండెడి నికారమైన ప్రపంచముకాదు. అది శ్రేష్ఠకమైనది) (తెలియఁబడినది అన్యాయకమైనదేననియు; దానికిచ్చేతైనది. అదే బ్రహ్మము) మనకంటె పూర్వముం దున్న వజ్జానులు మనకొఱకు ఇట్టివచనములను చక్కఁగాఁజెప్పియున్నారో, వారి(ఇట్టి)వచనములను వినుచున్నాము. (అనఁగా బ్రహ్మము గోచరముకానినట్లువు. అదివేదము, గురువు, ఉపదేశము అను వీనికిమాత్రము గోచరమైనది. అనఁగా వీనిచేతనే యెఱుంగఁదగును).

4. ఏది వాక్కుచేత చెప్పటకు సాధ్యముకానిదో, దేనిచేత వాక్కుప్రకాశిం. జేయఁబడుచున్నదో (మాటలాడునట్టినిపొందుచున్నదో), అదే బ్రహ్మమని యెఱుంగుము. ఏది, ఇది అనిగుర్తింప జనులు ఉపాసించెదరో అది బ్రహ్మముకాదు. (అనఁగా, ఉపాధితోఁగూడిన సగుణ మూర్తులను అనాత్మవస్తువులను బ్రహ్మమనఁదగదు).

5. ఏది మనస్సుచే నెఱుంగుటకు సాధ్యము కానిదో, దేనిచేత మనస్సు ఎఱుంగఁబడుచున్నదో (విషయాకరింపఁబడుచున్నదో) అదే బ్రహ్మమని యెఱుంగుము. తక్కినది బ్రహ్మముకాదు.

6. ఏది నేత్రముతోఁ జూచుటకుఁగూడో, దేనిచేత నేత్రము చూడఁబడుచున్నదో, (విషయాకరింపఁబడుచున్నదో) అదే బ్రహ్మము. ఇతరము బ్రహ్మముకాదు.

7. ఏది చెవిచే వినుటకదో, దేనిచేత చెవి వినుటకుఁబడుచున్నదో (విషయాకరింపఁబడుచున్నదో) అదే బ్రహ్మమని తెలిసికొనుము. తక్కినది బ్రహ్మముకాదు.

8. ఏది ఘ్రాణము (ముక్కు)చేత మూర్ఛానుటకు (తెలిసికొనుటకు) సాధ్యముకానిదో, దేనిచేత ఘ్రాణము మూర్ఛానఁబడుచున్నదో (విషయాకరింపఁబడుచున్నదో) అది బ్రహ్మమనియెఱుంగుము. తక్కినది బ్రహ్మముకాదు.

ఈమంత్రమునందు ప్రాణము అని మూలమునందున్నది, అయినను శ్రీశంకరాచార్యులు భాష్యమునందు ప్రాణము అని అర్థముచేసియున్నారు.

2. ఖండము.

9. (నీవు) బ్రహ్మమును చక్కగాఁ దెలిసికొంటి ననితలంతువేని, (నీవు) ఈ బ్రహ్మస్వరూపమును మిక్కిలి అల్పముగా తలంచియున్నావనుటయందుమాత్రము సందేహములేదు. (అనఁగా మనుష్యశరీరమునందు దహారాకాశమునందు అధ్యాత్మోపాధిపరిచ్ఛిన్నమై యుండు ఆత్మనుమాత్రము నీవు తెలిసికొని యుండువు.) ఏ బ్రహ్మము దేవతలయందున్నదో, దానిని నీవు తెలిసికొనియున్నావనుటయందు సంశయము లేదు (అనఁగా అధి దేవతోపాధిపరిచ్ఛిన్నమై యుండు ఆత్మనుమాత్రము నీవెఱింగియుండువు). (ఇట్లునుటవలన సర్వోపాధిరహితమైయుండు అద్వైత బ్రహ్మమును ఇంకను నీవు తెలిసికొనలేదు.) కాబట్టి, నీవు తెలిసికొన్నట్లు చెప్పబడెడి బ్రహ్మమునుగూర్చి యింకను విచారింపవలసినదిగానున్నది. (అని గురువు చెప్పెను.) (అనఁగా బ్రహ్మమును తెలిసికొంటినని చెప్పుట తగదు. నీవువేఱి నీయును, తెలియఁబడువస్తువు వేఱనియును ఏర్పడుచున్నది. సర్వమును ఒక్కటే అనుజ్ఞానమును కలుగవలయును.)

10. శిష్యుఁ డిట్లుచున్నాఁడు:- బ్రహ్మమును చక్కగా నెఱింగితి నని నేను తలంపలేదు. నేను తెలిసికొనలేదనియును తలంపను. తెలిసికొంటిననుటయుగాదు. మాలోపల (బ్రహ్మచారులలోపల) ఎవఁడు దానిని “నోనవేదేతివేదచ” అని నాచేత చెప్పబడినదానిని ఎఱుంగునో వాఁడు బ్రహ్మమును ఎఱుంగుచున్నాఁడు.

ఇట్లు గురుశిష్యులు వాదించగా శ్రుతి బోధించున దేమనఁగా:-

11. ఎవనికి బ్రహ్మము ఎఱుంగఁబడలేదో వానికి (అది తెలియఁబడని వస్తువనెడి తలంపుగలవానికి) అది యెఱుంగఁబడినది. ఎవనికి తెలియఁబడినదో (నేను బ్రహ్మమును ఎఱింగితి నని తలంచువానికి) వాఁడు ఆ బ్రహ్మము నెఱింగినవాఁడుకాదు. బ్రహ్మము, తెలిసికొన్నవారికి తెలియఁబడినది. తెలిసికొననివాఁడు బ్రహ్మము నెఱింగినవాఁడు. (అనఁగా బ్రహ్మమును తెలిసికొన్నవారు, ఇంద్రియములకు గోచరముకాని అఖండ స్వరూపమనియును, తెలియనివారు ఇంద్రియములకు గోచరమైయుండు

ఖండస్వరూపమనియును తలంచెదరు. ఇచ్చట తెలియనివారనఁగా మూఁడు లని యర్థముకాదు. కొంచెము జ్ఞానముగలవారని యభిప్రాయము.

12. బ్రహ్మము ఒక్కొక్క బోధమునందును తెలియఁబడునట్టి వస్తువని తెలియవలయును (బోధమనఁగా, విశ్వాసము. దేనిని బ్రహ్మమనెడి విశ్వాసముతోఁ జూచుచున్నాఁడో, అది ఆ ప్రకారముగానే తోచును. ఏలన, ఆ బ్రహ్మము సర్వవ్యాప్తియై విశ్వాసముగలవారికి తెలియఁబడువస్తువైయున్నది.)

దీనిచేత లాభమేమి? మోక్షలాభమే. ఆత్మచేత (స్వస్వరూపముచే) మోక్షమును పొందఁదగిన సామర్థ్యమును పొందుచున్నాఁడు. (ఆత్మవిషయమైన) విద్యచేత మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు.

13. (ఒకఁడు ఈమచుష్యజన్తమునందు) ఇచ్చట బ్రహ్మమును పైని చెప్పినట్లు తెలిసికొన్నయెడల (వానికి) సత్యము (అవినాశము, సద్భావము) కలదు. తెలియనియెడల మహానష్టము (కలుగును.) బుద్ధిమంతులు ఒక్కొక్కభూతమునందును బ్రహ్మమును దెలిసికొని ఈలోకమునుండి పోయి అమృతత్వమును పొందెదరు.

3. ఖండము.

14. బ్రహ్మమే దేవతలకొఱకు (దేవాసురయుద్ధమునందు) జయమును బడసెను. ఆ బ్రహ్మముయొక్క జయవిషయమునందు దేవతలు అహంకరించి, ఈ జయముమాది, ఈ ప్రభావము మాయది, అని గ్రహించిరి (తలంచిరి.)

15. వీరి అహంభావమును బ్రహ్మము తెలిసికొని, వారికొఱకు (యక్షరూపమును దాల్చి) ప్రత్యక్షమాయెను. కాని, దేవత లాయక్షరూపమును కనుగొనరైరి. ఇది యక్షమా? ఏమి? (అని సంశయచిత్తులైరి.)

16 అప్పు డాదేవతలు అగ్నినిఁ జూచి, “ఓజాతవేదా! ఈ యక్ష మెట్టిదో తెలిసికొనుము.” అగ్ని - “అట్లే తెలిసికొనెద” అనిచెప్పెను. (పిమ్మట అగ్ని దేవుఁడు)

17. యక్షమును సమీపించెను, యక్షము-“నీవెవఁడవు!” అనఁగా అగ్ని-“నేను అగ్ని యనువాఁడను మఱియు జాతవేదుఁడను.”

18. యక్షము అగ్నినిజూచి-“నీకు ఎట్టిసామర్థ్యముకలదు?

చెప్పుము.” అగ్ని-“భూమినుండుగల సమస్తమును భస్మము చేయుదును” అనెను.

19. ఆయక్షము-“దీనిని కాల్చివేయుము” అని ఒకత్యూమును అగ్నియొంటు వైచెను. అగ్ని తనశక్తినితనము వియోగించి, ఆత్యూమును దహించుటకు ప్రయత్నించెను. దహింపసాధ్యముగాక, దేవతలయొద్దకుఁ బోయి, “ఆయక్షము ఇట్టివినితెలిసికొనుటప నాకు సాధ్యముకానున్నది” అనెను.

20. పిమ్మట, ఆదేవతలు వా యుత్రునిజూచి-“నీత్రులోను ఆయక్షమును కనుంగొనిరమ్ము” అనిరి.

21. వా యుత్రు యక్షునికడ కేఁగెను. యక్షయు వా యుత్రునుజూచి-“నీవెవఁడవు?” అనఁగా వా యుత్రు-“నేను వా యుదేవుఁడను. ప్రసాదము లోని సర్వమును లాగుపట్టిక క్రికలవాడను” అనఁగా యక్షుఁడుఇట్లనియె.

22. ఓవాఁయుదేవుఁడా! నీవు “నీయొంటునుండు త్యూమునునీశక్తి చేత కదిలింపుము” అనిచెప్పెను.

23. అంత, వాయుదేవుఁడు తనశక్తినితనము వియోగించి, త్యూమును కదలించెను. అదియెంతయు కదలనందున, మగలిచని దేవతలను జూచి-“నాశక్తి ప్రయోజనపడలేదు, ఆభూతపిట్టిదని తెలిసికొనుటకు నాకు సామర్థ్యములేదు” అనెను.

24. తర్వాత, దేవతలు ఇంద్రునిజూచి-“ఓగుఘవానుఁడా! ఆయక్షము నిట్టిదని తెలిసికొనుము” అనఁగా, ఇంద్రుఁ డాయక్షము కడకుఁ బోయెను. వెంటనే ఆయక్షము అదృశ్యమైపోయెను.

25. (ఆయక్షము ఆకాశమునందు మఱిగిపోయెను.) ఇంద్రుఁడు ఆకాశమునందు మహాకాంతితోఁగూడినదియును, ఉను అను పేరుగలదియును, హిమవంతుని పుత్రియును, స్త్రీరూపధారిణియును అగు దేవిని జూచి, ఆమెయొద్దకుఁబోయి, “ఆయక్షముయొక్క స్వరూపమేమి?” అని యడిగెను.

26. (ఉను ఇంద్రున కిట్లనియె) అది బ్రహ్మము. ఆబ్రహ్మముయొక్క జయమువలననే మీరు మహిమను పొందియున్నారు. అని చెప్పఁగా, ఇంద్రుఁడు దానిని బ్రహ్మమని తెలిసికొనెను.

27. దేనిచేత అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రుడు, అరువీరు సమీప మందున్న బ్రహ్మమును సంపాదించిరో, ప్రధానదేవతలుగా దానిని బ్రహ్మమని తెలిసికొనిరో, ఆకారణముచేత, ఈ మువ్వరుదేవతలును ఇతరదేవతల కంటెను శ్రేష్ఠులైరి.

28. దేనిచేత ఇంద్రుడు సమీపమందున్న బ్రహ్మమును సంపాదించెనో, ప్రధానదేవుడుగా ఆ బ్రహ్మమును తెలిసికొనెనో, ఆకారణము చేత ఇంద్రుడు తక్కినదేవతలకంటె శ్రేష్ఠుడైనాడు.

29. బ్రహ్మమునకు ఇది ఆదేశము (ఉపదేశము, లేక గుర్తు) మెటుముయొక్క తీగెవలెను, కంటియొక్క తెప్పపాటువలెను (ఉండును,) ఇది అధిదైవతమైన ఉపదేశము (అనగా, మెటుముతీగె యెట్లుప్రకాశించి మఱుంగై పోవుచున్నదో, కన్నెట్లుమూసి వెంటనే తెఱచుకొనుచున్నదో, అట్లు అతిశీఘ్రముగా ప్రకాశించి మఱుంగై పోవునట్టిది బ్రహ్మము. లేక, మెటుముతీగెలేనిది మెటుముటలేదు. మెటుములేనిది మెటుము తీగలేదు. ఈరెంటికిని పరస్పరము భేదములేదు. అట్లే బ్రహ్మమును శక్తియు నొకటిగా నున్నది. కంటితెప్పయు నదేవిధముగా నున్నది.)

30. ఇక అధ్యాత్మోపదేశము చెప్పబడుచున్నది. బ్రహ్మమును మనస్సు విషయీకరించుచున్నది. (అనగా) మనస్సుచేత (ఓకడు) మిక్కిలి స్థిరించుచున్నాడు. సంకల్పము (కలుగుచున్నది) ఆప్రకారమే యున్నది. (మనస్సుయొక్క నష్టికచేత బ్రహ్మము విశదమగుచున్నది. అనగా బ్రహ్మము మనస్సుయొక్క తలంపుప్రకారమే తోచుచున్నది.)

31. ఆ బ్రహ్మము 'తద్వనమ్' అని చెప్పబడుచున్నది. (తస్య-ప్రాణి జాతస్య వనమ్, తద్వనమ్, ప్రాణిసమూహముయొక్క వనమై, భజనీయమైయుండునట్టిది. లేక వనమ్-అడవి. వృక్షసమూహము అడవి. అట్లు ప్రాణిసమూహము బ్రహ్మము. వృక్షసమూహములేనిది వనముకాదు. అట్లే ప్రాణిసమూహములేనిది బ్రహ్మముకాదు.) తద్వనమ్-ఆ బ్రహ్మము ఉపాసింపఁదగినది. ఎవ్వఁ డిట్లు తెలిసికొని ఆ బ్రహ్మమును ఉపాసించుచున్నాడో, వానిని సకలభూతములును ప్రార్థించుచున్నవి. (శుశ్రూష చేయుచున్నవి.)

32. శిష్యుఁ డిట్లునుచున్నాడు:—ఓభగవంతుఁడా! (నాకు) ఉపవాదో—2

నిషత్తులను జెప్పము. గురువు:—నీకు (ముందే) ఉపనిషత్తులను ఉపదేశించితిని. (ఇప్పుడు) పరమాత్మ సంబంధమైన ఉపనిషత్తులను జెప్పెదను.

33. ఉపనిషత్తు (బ్రహ్మవిద్య) కొఱకు, తపస్సు (బ్రహ్మమునందు ఏకాగ్రచిత్తము), దమము (ఇంద్రియనిగ్రహము), కర్తము (కర్తాచరణము) మొదలగునవి (ఉపాయములై గలవని). బేదములును వేదాంగములును (బ్రహ్మమునెఱుంగుటకు) ఆధారములు. సత్యము (బ్రహ్మవిద్యకు) స్థానము (అనగా సత్యము అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది).

34. ఎవఁడు ఈ బ్రహ్మవిద్యను ఈ (పై నిచ్చెప్పబడిన) ప్రకారము తెలిసికొనునో, వాఁడు పాపవిముక్తుడై అనంతమును, అన్నిటికంటె శ్రేష్ఠమునగు స్వర్గమునందు (బ్రహ్మమునందు) వసించును. అనగా, బ్రహ్మమునందు సాయుజ్యమును (మోక్షమును) బొందును.

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

ఓం ఆస్మాకు స్త్రితి శాంతి.

శేనోపనిషత్తు సమాప్తము.

3. క ర్ వ ని ష త్తు

సహనా సద త్త్విత శాంతి.

ప్రథమాధ్యాయము.

1. వల్లి.

1 *వాజశ్రవస్సు (అనుబుషి విశ్వజిద్యాగమొనర్చి, ఆయుగ ఫలమును బొందుటకు ఇచ్చయించి) సమస్తవస్తువులను దానముచేసెను. అతనికి నచికేతస్సు అనుపుత్రుఁ డొకఁడందెను.

2. (ఆవాజశ్రవస్సు) దక్షిణలనిచ్చునపుడు బాలుండైన నచికేతస్సు నకు ఒకశ్రద్ధ కలిగెను. (అనగా, సన్మార్గమునందు బుద్ధికలిగినది. దిగువ జెప్పబోవురీతిగా వాఁడు తలంచెను.)

3. “జలమును త్రాగియు, పూరి(పచ్చిక)మేసియు, పాలను పిచికియు, ఇత నీనుటకుఁ దగనిపశువులను దానముచేయువాఁడు సుఖము

* వాజశ్రవస్సునకు గౌతముఁడు, బౌద్ధాలకి, అరుణి అనియుఁ జేడ్లుకలవు.

లేనిలోకములను బొందుచున్నాడు.” అని (అనగా, తనతండ్రి మంచి (పశువులను) దానము చేయదు, కావున, తానుగోరినఫలము లభింపదు. తన్ను దానము నిచ్చియైనను ఫలమును (సగ్గతిని)బొందునుగాక యని మంచి మనస్సుతో దలంచినాడు).

4. “ఓతండ్రి! నన్నెవరికి దానమిచ్చెనవు?” అని తండ్రినిజూచి నచికేతనుఁ డడిగెను. (బాలుఁ డేమియుతెలియక అడుగుచున్నాఁ డని తెలంచి యూహించెను). మరల నడిగెను. (తండ్రి మానముగానుండెను). మూడవసారియు నడిగెను. (తండ్రి కోపముతో) “నిన్ను యమున కీయఁబోయెదను.” అనెను.

5. ఇట్లు తండ్రి చెప్పఁగా పుష్టఁ డిట్లు చింతింపదొడంగెను. (నా తండ్రికిఁగలపుష్టులు, లేక, శిష్యులు పెక్కుండున్నారు.) నేనువారందఱలో పెద్దవాఁడను (ఉత్తముఁడను) లేక మధ్యముఁడనై యుందును, (అధముఁ డనుగాను. అటులుండఁగా, నన్ను యమున కిచ్చినాఁడుగదా). యము నకు నావలనఁబ్రయోజనమేమి? (కోపముచేత నట్లు చెప్పియుండును. అయినను వారిమాట అబద్ధము కాఁగూడదు అని ఆలోచించి ఖచ్చాత్త ప్తుడై యుండు తండ్రినిజూచి (మరల నచికేతుఁడు) ఇట్లనియె).

6. “(మన) పూర్వుల (స్థితిని) ఆలోచింపుడు. (ఇప్పటి) ఇతరుల (స్థితిని) ఆలోచించి చూడుడు. మనుష్యుఁడు పైరువలె నశించుచున్నాడు, మరల పైరువలె కలుగుచున్నాడు. (సత్యము శ్రేష్ఠ మైనది. వ్యసనపడనలదు, నన్ను యమున కిచ్చుటకు సంశయ మొండకుండు అని ధైర్యముచెప్పెను.)

7. ఇట్లు చెప్పగా తండ్రి సంతోషించి, పుష్టుని యమునకడకుఁ బంపెను. నచికేతుఁడు యముని మందిరమునకుఁబోయి మూఁడుదినము లుండెను. అపుడు యముఁడు నిదురించుచుండెను. అపుడు మంత్రులు యముని లేపి యిట్లనిరి. “అతిథిగావచ్చినవిప్రుఁ డొకఁడు అగ్నివలె గృహములందుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు. అతనికి శాంతిని (సమాధానము లేక, ఉపచారము పెద్దలు) చేయుచున్నాఁగు. (అట్లు నీయింటికి అతిథిగా వచ్చియుండునచికేతునకు నీవు ఉపచరించుటకొఱకుఅర్హుఁడవై పాద్యములకు) ఓయముఁడా! జలమును తెచ్చు” అని.

8. “ఎవరియింట అతిథిభుజింపక వసించునో, ఆస్వల్పబుద్ధిగలపురుషునియొక్క (ఆయింటియజమానునియొక్క) ఆశయు, ఇష్టప్రాప్తిని యొదురుచూచుటయును, సత్సంకల్పఫలమును, మంచివాక్కులచే గలిగినఫలమును యాగఫలమును ఆశ్రమమునకుఁ దగినధర్మమువలనఁ గలిగినఫలమును, సకలపుత్రులును, పశువులును సర్వమును నశించును.

9. ఇట్లు (మంత్రులు) చెప్పఁగా యముఁడు (నిద్రనుండి) లేచి నచికేతునకు మర్యాదచేసి యిట్లనియె:—“ఓబ్రాహ్మణుడా! అతిథిగను, నమస్కారమునకు తగినవాఁడవుగను నుండు నీవు నా గృహమునందు మూఁడుదినములుగా భుజింపకయున్నావు. నీకు నమస్కారము. నాకు మంగళమగుఁగాక. కావున నీవు మూఁడువరముల నడుగుము” అని.

10. నచికేతుఁ డిట్లనియె:—“(నాతండ్రి) గౌతముఁడు నన్నుఁ గూర్చి వ్యసనములేనివాఁడుగను, సంతృప్తహృదయుఁడుగను, (నామొడ) కోపము లేనివాఁడుగను, ఉండునట్లుగను నీయొద్దనుండి మరలి చనెడినన్ను (అలక్ష్యముచేయక, వీఁడు నాకుమారుఁడు అని) పూర్వజ్ఞాపకముగల వాడై నాతో మాటలాడునట్లును(నీవు కృపచేయవలయును)అనిమూఁడు వరములను ఒక్కటిగాఁజేర్చి అడుగుచున్నాఁడను.” అని.

11. యముఁ డిట్లనుచున్నాఁడు:—నీతండ్రి బౌద్ధాలకి, అరుణి, అనుషేర్లుగలవాఁడు. నీయందు యథాప్రకారము ప్రీతిగలవాఁడుగను, పూర్వజ్ఞాపకముగలవాఁడుగను, రాత్రులందు సుఖముగా నిద్రపోవు వాఁడుగను, (విచారము లేక చింత గలవారికి నిద్రరాదు. ఇఁక నీతండ్రికి చింత(వ్యసనము) లేదని భావము). కోపములేనివాఁడుగను ఉండును. మృత్యువు నొద్దనుండి మరలిచనెడినిన్నుఁ జూడఁగలఁడు అని.

12. నచికేతుఁ డిట్లనియె:—“స్వర్గలోకమునం దేభయమును లేదు. అచ్చట నీవు లేవు. (నీవలన భయములేదనితాత్పర్యము) పార్థ క్యమువలన (ఒకనికి) భయములేదు. ఆకలి, దప్పి అను నీరెంటినిదాటి, శోకమునుండివీడి సంతోషమునుబొందుచున్నాఁడు.” అని

13. “ఓయముడా! (అట్టి) స్వర్గమునిచ్చునట్లుగను, అమృతత్వమునుపొందునట్లుగను, చేయునట్టిఅగ్నిని నీవున్నరించి, స్వర్గమునందిచ్చు గలనన్నుఁగూర్చి అతనితోఁజెప్పుము. (స్వర్గములభించునట్లు చేయుము). దీనిని రెండవవరముగా అడుగుచున్నాఁడను.” అని.

14. యమునివాక్యము:—“ఓనచి కేతుఁడా! అట్టి స్వర్ణమునిచ్చు అగ్నిని తెలిసికొన్న వాఁడను, అని(నేను) నీకుఁజెప్పెదను. ఏది నీచేతఁ గోరఁ బడినదో, అది నావచనమని యెఱుంగుము. (అనఁగా నీవడిగినవరము నిచ్చి నాఁడను.) ఈఅగ్నిని స్వర్ణలోకప్రాప్తికొఱకు సాధనముగా (జగమునకు) ఆశ్రయముగా (విద్వాంసులయొక్క) బుద్ధియం దుంచఁబడియున్న దని నీ వెఱుంగుము.” అని

15. (యముఁడు) లోకాధిపతియగు అగ్నియొద్ద వీనిని (నచికేత స్సును) గూర్చిచెప్పెను. మఱియు (అగ్నిచయనమునకు) ఎట్టితాళ్లు, ఎన్నితాళ్లు (కావలయునో దానినిగుఱించియు) ఎట్లు ఆయాగము చేయవలసినదో దానినిగూర్చియు నచికేతస్సునకుఁజెప్పెను. నచికేతస్సు, తనకుఁదెలిసినది అనుదానిని తెలియఁజేయుటకు మృత్యువు (యముని) చేత చెప్పఁబడినదానిని క్రమముగా (యమునకు) మరలఁ జెప్పెను. ఇట్లుచెప్పఁగా యముఁడు సంతసించినవాఁడై, మరలచెప్పనుపక్రమించెను.

16. ప్రీతిగలవాఁడుగను, మహాత్ముఁడుగను నుండుయముఁడు, “మరల నీకు(నాలవ)వరమిచ్చెదను”అనియును; “విచిత్రమైనట్టి ఈమూల కనుగ్రహింపుము”అనియును, నచికేతస్సునకుఁజెప్పెను. (లేక, కర్తమయమై యుండుగతిని గ్రహింపుము అనఁగా కర్తము నవలంబింపుము అనెను.)

17. మరల కర్తమును స్తుతించుచున్నాఁడు. —“ముష్టాఱు అగ్ని చయనమును జేసినవాఁడును, (మాతా, పితా, గురు) ఈమువ్వర యొక్కమాటను వినువాఁడును (యాగము, అధ్యయనము, దానము) ఈమూఁడుకార్యములను చేయువాఁడును జననమరణరహితుఁడగు చున్నాఁడు. సర్వజ్ఞుఁడుగను, స్తుతింపఁదగినవాఁడుగను నుండు[అగ్ని] దేవుని తెలిసికొని, ఈశాంతిని [విరాట్సంబంధమైన పదమును-సద్గతిని] పొందుచున్నాఁడు.”

18. “ఏవిద్వాంసుఁడు పై నచెప్పినమూఁటిని తెలిసి, అగ్నిచయ నమును ముష్టాఱుచేయుచున్నాఁడో, వాఁడు మొదట మృత్యుపాశము లను నివృత్తిచేసికొని, శోకమానుండి దాటినవాఁడై, స్వర్ణలోకమునందు సంతోషించును.”

19. “ఓనచికేతుఁడా ! నీవు రెండవవరముచేత ఆడిగిపట్టి స్వస్తి మందలి [అ] అగ్నిని నీకీచ్చినాఁడను. ఈఅగ్ని నీపేటతో జనులు పేర్కొందురు. మూఁడవవర మడుగుము.”

20. నచికేతుఁ డడుగుచున్నాఁడు:—“మృతినొందిన మనుజుని యొక్క ఆత్మ, వేతేశరీరమును జొందుచున్నదని కొందఱును, అట్లు కాదని కొందఱును చెప్పెదరు. ఈసందేహమును నివర్తింపుము. ఇదే మూఁడవవరము.”

21. యముఁడిట్లుచున్నాఁడు:—ఈనిషఁడు మృత్యుశాలకుఁగూడ పూర్వము సంతాపముకలదు. చక్కగాఁ దెలియఁదగినదికాదు. ఈ [ఆత్మవిషయ] ధర్మము మిక్కిలీసూక్ష్మమైనది. ఓనచికేతుఁడా ! వేతేశ వరము నడుగుము. నన్ను తొందరపెట్టుకుము; నాకొఱగు ఈవరమును వదలెపెట్టుము.

22. నచికేతుఁ డిట్లుచున్నాఁడు:—“ఇదిదేవతలకుఁగూడ సంతాప మైనదిగదా? చక్కగాఁ దెలియఁబడనిది, అని నీవునుజెప్పెదవు. దీనినిఁ జెప్పటకు నీకంటె మిత్రవర్తను చెప్పఁదగినవాఁడను. ఈవరముతోఁ దుల్యమైనవరము వేతేశియునులేదు.”

23. యముఁడిట్లుచున్నాఁడు:—“శత్రుయంత్రగలపుత్త్ర పౌత్రులు, దుల నడుగుము, పెక్కుపశువులను, ఏనుఁగులను, బంగారమును, గుఱ్ఱములను [అడుగుము]. రాజ్యము నడుగుము, ఎంతకాలము బ్రతికి యుండవలయునని నీకీచ్ఛగలదోఅంతకాలమునఱుకుటివించియుండుము.”

24. “ఇంకను దీనికీసమానమైనవరము నీవు తెలంచితవో దానినడుగుము; ధనమును, చిరంజీవిత్వమును అడుగుము; భూమియందు [రాజపుగా] వర్ధిల్లుచుండుము. కోరికగలవారియొక్క కోర్కెల సొసంగువానినిగా [మహాదాతగా] నిన్ను చేయఁగలను.”

25. “మనుష్యలోకమునందు ఏయేకోర్కెలు దుర్లభములై యున్నవో వానినంతయు నీయిష్టప్రకారమడుగుము. ఇదిగో పీరు అపస్వర స్త్రీలు, రథములతోను వానరములతోను ఉన్నారు. ఇట్టిస్త్రీలు మనుష్యులకు దుర్లభులు. పీరు నీకు సకలశుక్రాషలునుచేయుదురు; ఓనచికేతుఁడా ! మరణవిషయమునుగూర్చిమాత్ర మడుగవలదు.”

26. నచికేతుః డి ట్లగుచున్నాడు:—తేపు ఉదయమునందు ఉండునో లేదో అని సందేహింపఁడగినదై యుండు [అనిత్యమైన యీ కామములు] సర్వేంద్రియములయొక్క తేజస్సును నాశమైపోవుచున్నవి; సకలజీవితమును అల్పమైనది, రథాదివాహనములును, నృత్యగీతములును నీయొద్దనే యుండనిమ్ము. [నాకు వలదు, నే నడిగినవరమును మాత్రము ఇయ్యవలయును].

27. “మనుష్యుఁడు ధనముచేత తృప్తిపొందుటలేదు. నిన్నుఁజూచి సంతమాత్రముననే సంపద [ధనము] గలవారమగుదుము. ఎంతకాలము [ఇచ్చటకు నీవు శక్తగలవాఁడవై యుండువో] అంతకాలము జీవితము మైయుండుము. [అయినప్పటికిని] నేనడిగినవరమీ అనుగ్రహింపవలయును.”

28. “జరా [ముదిమి వర్జితులైన దేవతలకడకుఁ జని] ఆత్మభావము నెఱింగినవాఁడుగను, భూమియందుఁగలవాఁడుగను, జరగలవాఁడుగను, మనుష్యుఁడుగను, [శరీర] వర్ణముచేతను రతచేతను సంతోషమునొసంగెడిఅపరసస్త్రీలను [తుచ్చమని] ఎఱింగినవాఁడై యుండువాఁడెవఁడు [ఏ వివేకి] దీర్ఘాయువును అభిలషించును.’ [అని నచికేతుఁ డనియె. మఱియు]

29. “ఓయముఁడా! ఏ సేతవిషయమునందు ఈసంతోషమును పొందుచున్నారో, మహాప్రయోజనకరమై పరలోకవిషయమునందు ఏది [ఏఅత్యజ్ఞానము] కలదో, దానిని మాకుఁజెప్పము.” అని.

ఈవరము అతిరహస్యమైనది; అందుప్రవేశించినవాఁడైనందున నచికేతస్సు వేటువరమును అడుగుటలేదని దృఢముగాఁ జెప్పెను.

2. వల్లి.

1. యమునివాక్యము:—శ్రేయస్సు (నిరాశ, మోక్షము) అను నది వేటు; ప్రేయస్సు (ఆశ, సంసారము) అనునది వేటు; ఈరెండును పలువిధములగుభిన్నార్థములు కలవి. ఈరెండును మనుష్యులను బంధమునకు బోలుచుచున్నవి. వీనిలో శ్రేయస్సును గైకొన్న వారికి శుభము చేకూరును. ప్రేయస్సును గైకొన్న వాఁడు పరమార్థమునుండి జాలుచున్నాడు.

2. శ్రేయస్సును ప్రేయస్సును మనుష్యునిఁ బొందుచున్నవి. వివేక్యునవాఁడు ఈరెంటిని తెలిసికొని విభజించుచున్నాడు. ప్రేయస్సు నుండి (విభజించి) శ్రేయస్సును గ్రహించుచున్నాడు. మందబుద్ధిగల

వాడు యోగక్షేమములయొక్క ఆశచేత ప్రేయస్సును గోరుచున్నాడు (గ్రహించుచున్నాడు).

3. అట్టినీవు ప్రేములను (పుత్ర పౌత్రాదులను) ప్రయరూపములను అపరసలు మొదలగువారిని కోరికలను విమర్శించి (విభజించి) తేలిసికొని నిగ్రహించితివి. ఏవిషయమునందు ఆ నేకులు మగ్నులై యున్నారో ఆవిషయమునందును (అనగా ఇహలోకసుఖవిషయములందును), విత్తమును (సంపదను) ఇచ్చునట్టిదియును అగు ఈమాలికను నీవు పొంది(కోరి)లేదు.

4. విద్యకును అవిద్యకును సంబంధములేదు. ఒకటికొకటి చాలదూరము. ఆరెండును పరస్పరము విరోధముకలది. భిన్న ఫలములనిచ్చునవి. నీవు విద్యనుగోరియున్నాడవని తెలిసికొంటిని. ఏలన, ఆనేకములగు కామములునిన్ను పొంది లేదు. (అనగా నీవు కామాదివస్తువులను గోరలేదు).

5. అవిద్యయందు ప్రవేశించియుండువారు (అము) కుంభకంతుల మనియుఁ పండితులమనియు, తలంచుదురు. (వారు) ముక్తిమునందు ప్రవేశించినవారు, మూఢులు, స్త్రీవానిచే దారిచూపబడిన స్త్రీవారి వలె నున్నారు.

6. సంసారధర్మమునం దాసక్తిగలవాడనుగను, విత్తముచేతను మోహముచేతను మూఢుడైయుండు అవివేకి పరలోకసాధనమైన బ్రహ్మవిద్య బోధముకాదు. ఇదే (కనబడునట్టిదే) జగత్తు. పరలోకమనునది అట్టివానికి లేదు. అని తలంచుచున్నాడని, మఱియు మరల మరల మృత్యువగు (యముడగు) నానశమును పొందించున్నాడు. అనగా జననమరణములను బొందుచున్నాడని.

7. ఏయాత్మ ఆనేకవిధములగు శక్తులచేతను పొంది టగు (తెలిసికొనుటకు) సాధ్యముకాదో, దేనినిగూర్చు పలువురు పండితులుగిరి తెలిసికొనుటకు సాధ్యముకాదో, అట్టిఅత్మనుగూర్చు చక్కని అభిప్రాయాడు కనబడడు. అట్టిగురువునొద్ద విని(అత్మను) తెలిసికొన్నవాడును (శిష్యుడును) కనబడుట లేదు.

8. అల్పజ్ఞానముగలవాడయొద్ద నుపదేశ మొనరినవానికి అత్యల్పరూపము బోధముకాదు. దీనిని అనేకవిధములుగా అలోచించవలయును. అది (అలోచన) అణువుకంటెను అణువు. తక్కించుట కనకాశి

మొసంగనిది. బ్రహ్మజ్ఞానముగలవానిచే బోధింపఁబడినయెడల సంశయమున కవకాశముండదు.

9. ఓ ఉత్తముఁడైన నచికేతుఁడా! ఈ బ్రహ్మజ్ఞానబుద్ధి, తర్కముచేఁ దెలిసికొనుటకు సాధ్యముకాదు; నిగ్రహించుటకునుగాదు; బ్రహ్మజ్ఞానిచే నుపదేశించినచో స్పష్టముగా (ఆత్మ) బోధమగును. అట్టి బుద్ధిని నీవుపొందియున్నావు. సత్యధైర్యముగలవాఁడవై యున్నాఁడవు. నీవలె వినునట్టివాడెవఁడున్నాఁడు? (నీవే అడుగుటకుఁ దగినవాఁడవు.)

10. నీతి అనిత్యమని నాకుఁ దెలియును. అనిత్యవస్తువులవలన నిత్యవస్తువు లభించదు. అగ్నియాగము అనిత్యవస్తువులచేఁ చేయఁబడినది. అందువలన (పుణ్య ముండునంతదాక) నిత్యమైన యమాధికారమును (ఈస్వర్గపదవిని) పొందియున్నాఁడను.

11. ఓనచికేతా! కామముయొక్క అంత్యముగను, జగత్తుయొక్క ప్రతిష్ఠగాను, యాగముయొక్క ఫలముగను, అభయస్థానముగను, స్తుతింపఁదగినదిగను, మహత్తుగను, విస్తీర్ణగతిగలదిగను నుండు స్థితిని (బ్రహ్మలోకాదిపదమును) నీవు ధైర్యముతో నిగ్రహించితివి.

12. ప్రయాసచేతఁ గనుఁగొనఁబడువాఁడును, అతిరహస్యమై యుండువాఁడును, (ప్రతివస్తువునందును) ప్రవేశించియుండువాఁడును బుద్ధియందుండువాఁడును, పురాణపురుషుఁడును అగు పరమాత్మను అధ్యాత్మ యోగముచేత (విషయనిగ్రహముచేసి ఆత్మను ధ్యానించుటచేత) వివేకియైనవాఁడు పర్యాలోచనచేసి, సంతోషమును, వ్యసనమును (ద్వంద్వమును) నిగ్రహించుచున్నాఁడు.

13. దీనిని (నేనుజెప్పఁబోవు బ్రహ్మవిద్యను) విని, గ్రహించి, (శరీరాది) భర్తములను నిగ్రహించి, ఈసంతోషమైనఆత్మను పొంది, మనుష్యుఁ డానంగమొందుచున్నాఁడు. సచికేతుకొఱకు (మోక్ష) స్థానము తెఱచి యుంచఁబడియున్నదని తలంచెదను.

14. నచికేతుఁ డిట్లనుచున్నాఁడు:—“భర్తముకంటెను, అభర్తముకంటెను, కార్యముకంటెను, కారణముకంటెను, ఉన్నదానికంటెను, ఉండఁబోవుదానికంటెను వేఱైనది. ఈప్రకారముండునని యని దేనిని, నీవు తెలిసికొనియున్నావో దానిని నాకుఁ జెప్పుము.”

15. యముః డిట్లనియె:—“దేనినిగూర్చి సకల వేదములును చాటుచున్నవో, దేనిని సకలతపస్సులును జెప్పుచున్నవో, దేనినిగోరి బ్రహ్మచర్యమును అనుష్ఠించుచున్నారో, దానిని నీకు సంగ్రహముగాఁ జెప్పదను. అదే ‘ఓమ్’ (అను అక్షరము).”

16. “ఈయత్తు మే బ్రహ్మము, ఇదే పరమస్తుతి, ఈఅక్షరమని నెఱింగి యెవ్వఁడు దేనిని గోరెదలో, అది వానికిలభించును.”

17. “ఈఆలంబనము (వట్టు) శ్రేష్ఠమైనది, ఈయాలంబనమును పని (శ్రేష్ఠ) మైనది, ఈయాలంబనము నెఱింగినవాఁడు బ్రహ్మలోకమునంగి మహిమనుపొందును.”

18. ఈయాత్మ యెట్లువాఁడు! జననమరణములు లేనివాఁడు, నవ్విజ్ఞాఁడు, దేనినుండియు త్రొక్కినది గలుగలేదు, ఇతనివలనమును ఏయెవరైనా కలుగలేదు, అజ్ఞాఁడు, నిత్యుఁడు, శాశ్వతుఁడు, పురాణపురుషుఁడు, హింసించబడుశరీరములోనినాండి పొంపనగననివాఁడు. (అనగా హింస నొందుశరీరమునగు దుండనివాఁడనిభావము.)

19. చంపువాఁడు చంపుటకు తలంపుచున్నాఁడు, (అనుగా నేను) చంపఁగలననెడియహంకారము పొందుచున్నాఁడు, చంపఁబడువాఁడు (తాను) చంపఁబడుదునని తలంపుచున్నాఁడు; ఈయర్హుఁడు తలఁచునీవారు; వాఁడు చంపెడివాఁడును కాఁడు. వీఁడు చంపఁబడినవాఁడును కాఁడు.

20. ఆత్మ అణువుకంటెనుచిన్నది, మహత్తుకంటెనుమహాత్తనది, ప్రాణులహృదయములో నుండునది, కామము (కోరిక) లేనివాఁడు పరమాత్మ ను జూచుచున్నాఁడు, శోకములేనివాఁడగుచున్నాఁడు, పునస్సుమొదలగు కరణములయొక్క ప్రసాదమువలన ఆత్మ మహిమను (బాచుచున్నాఁడు.)

21. “ఆయాత్మ గూర్చున్నచోటనేయుండి గూఢముననుసోపుచున్నది. పరుండియే సర్వస్థలములకును పోవుచున్నది, అట్లవృద్ధధర్మముగల దేవుని (పరమాత్మ ను) నన్నును, నావంటివాఁడునుగాకయుండునట్టి వాఁడెట్లెఱుఁగును?” (అనగా దేవతలుమాత్ర మెఱుఁగుదురని యభిప్రాయము.)

22. శరీరములందు శరీరములేనివాఁడుగను, అసిత్యవస్తువుల

యందు నిత్యంబు స్తువుగను, మహాత్ముడుగను, విభువుగనునుండు ఆత్మను, వివేకి తెలిసికొని శోకమునుపొందును.

23. ఈయాత్మ వేదాభ్యాసముచేతను, చరిపినదానిని మలువక యుండు బుద్ధిచేతను, విస్తారముగ విసుటచేతను పొందఁదగినవాఁడు కాఁడు. ఈసాధకుఁడు దేనిని (తన యాత్మను) ప్రార్థించుచున్నాఁడో, దానిచేత (స్వాత్మ చేత) తెలియఁబడుచున్నాఁడు. (అనఁగా పంచాత్మను తనయాత్మ చేతనే తెలియఁదగినది) ఆస్వాత్మ యొక్క యథార్థమైన స్వరూపమును పరమాత్మ ప్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁడు.

24. దుర్మార్గమునందు ప్రవేశించినవాఁడును, ఇంద్రియనిగ్రహము చేయనివాఁడును, ఏనాగ్రచిత్తములేనివాఁడును, లయ ముందనిమనస్సు గలవాఁడును, ఈయాత్మను పొందఁడు. ప్రజ్ఞాసముచేత మూర్తము పొందనగును.

25. ఏయాత్మను పూర్ణసాపకములు రెండును భుజించెడి అన్నము యున్నదో, మరణపరి దానికి ఊహించుకొనవలెనున్నదో, ఈప్రకారము ఎవరియందు ఎవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాడే ఆత్మ.

3. వల్లి.

1. యముఁడు చెప్పుచున్నాఁడు:—జీవాత్మ పరమాత్మ లిరుద్ధము శరీరమునందు కిర్తమునుండి గలుగు ఫలమును అవశ్యము, అనుభవింప వలసినవారు; ఎండయు నీడయువలె (పరస్పరము విరుద్ధస్వభావముగల వారుగను)ఉన్నారు. బుద్ధియందు ప్రవేశించినవార; పరమైయుండువృద్ధ యాకాశమునందు ప్రవేశించినవారు; పంచాగ్నిగల గృహస్థులును, ముష్టాటు అగ్నిచయనము చేసినవారును, బ్రహ్మవాదులును ఈదిగువ ప్రకారము చెప్పుచున్నారు.

2. కర్తానుష్ఠానపరులకు ఏదిసేతువు (గట్టు) గానున్నదో, ఆనాచి కేతాగ్నిని తెలిసికొనుటకు శక్తిగలవారై యున్నారము. ఏది అక్షరమై, పరమై, అభయమై (సంసారసాగరమును) దాటుటకు ఇచ్చగలవారికి సేతువై యున్నదో ఆ బ్రహ్మమును ఎఱుంగుటకును శక్తిగలవారమై యున్నారము.

3. జీవాత్మను రథమందుండు యజమానునిగను, శరీరమును. రథముగను, బుద్ధిని సారథిగను, మనస్సును కల్లెముగను ఎఱుంగుము.

4. ఇంద్రియములు (అరథమునకు) గుట్టములనియును, వాని యొక్క (రూపాదులు) విషయములు (ఆగుట్టములుపోవునట్టి) మార్గము లనియును, శరీరము. ఇంద్రియము, మనస్సు అను నీమూఁడును చేరి యుండు ఆత్మ సంసారియనియును (జీవాత్మాభోక్తా) వివేకులు చెప్పు చున్నారు.

5. ఎవఁడు అవివేకియై ఎప్పుడును నిరోధించుటకు సాధ్యముకాని మనస్సుతో (కల్లేముతో) నున్నాఁడో వానికి ఇంద్రియములు సారథికి దుష్టగుట్టములవలె స్వాధీనములు కావు.

6. ఎవఁడు వివేకిగానుండి ఎల్లప్పుడును నిరోధింపఁబడిన మనస్సుతో నున్నాఁడో, వానికి ఇంద్రియములు సారథికి మంచి గుట్టముల వలె స్వాధీనములగును.

7. ఏయాత్మయగు రథమునందున్నవాఁడు, అవివేకియై ఎల్లప్పుడును నిరోధింపఁ బడనిమనస్సుతోఁ గూడినవాఁడుగను, అశుచిగను ఉండునో, వాఁడు (తనసారథిద్వారముగా) ఆపరమపదమును (బ్రహ్మమును) పొందఁడు, అనఁగా జననమరణములను బొందుచుండును.

8. ఎవఁడు వివేకియై ఎప్పుడును నిరోధింపఁ బడినమనస్సుతోఁ గూడినవాఁడుగను, శుచిగలవాఁడుగను నుండునో వాఁడు దేనివలనను భయములేక యుండుపదమును (ఆబ్రహ్మమును) పొందుచున్నాఁడు.

9. ఏవివేకియగు సారథి, నిరోధింపఁబడిన మనస్సుగలవాఁడై యుండునో, వాఁడు సంసార గతియగు మార్గము యొక్క అంత్యమును (విష్ణుస్థానమును = పరమాత్మస్థితిని) పొందుచున్నాఁడు.

10. ఇంద్రియములకంటెను వాని యర్థములు (విషయములు) శ్రేష్ఠమైనది; అర్థములకంటెను మనస్సు శ్రేష్ఠమైనది; మనస్సుకంటెను బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది; బుద్ధికంటెను మహాత్ముడైన ఆత్మ (మహాత్త్వము, ఈశ్వరితత్వము, సూత్రాత్మ) శ్రేష్ఠమైనది.

11. మహాత్మత్వముకంటెను ఆవ్యక్త తత్త్వము (మాయ, ప్రకృతి) శ్రేష్ఠమైనది; ఆవ్యక్తతత్త్వముకంటెను పరమాత్మ (పరమపురుషుడు) శ్రేష్ఠమైనది; పరమాత్మకంటె శ్రేష్ఠమైనది వేతేదియులేదు. ఇదే (పొందఁ దగినదిక్కు) స్థానము; ఇదే ఓరిమగతి (మోక్షము).

12. ఈ యాత్మ సకలభూతములయందును మఱుంగై యున్నది. ప్రకాశించుటలేదు. సూక్ష్మదృష్టిగలవారి (వివేకుల) చేత సూక్ష్మముగను, ఏకాగ్రముగను నుండుబుద్ధిచేత తెలియఁబడుచున్నాఁడు.

13. వివేకియైనవాఁడు వాగాదీంద్రియములను మనస్సునందు లయింపఁజేయవలయును. మనస్సు బుద్ధ్యాత్మయందు లయింపఁజేయవలయును; ఆబుద్ధ్యాత్మను మహదాత్మయందు (మహత్తత్త్వము, ఈశ్వరతత్త్వము, మున్నగులిగినవిజ్ఞానము)లయ మొందింపవలయును. ఆమహదాత్మను శాంతాత్మ (పరమాత్మ) యందు లయమగునట్లు చేయవలయును.

14. (ఓప్రాణులారా!) ఆత్మజ్ఞానమునుబొందుటకు లెండు! (ఆజ్ఞాన నిద్రనుండి) మేల్కొనుడు! సద్గురువు నాశ్రయించి (ఆత్మను) తెలిసికొనుడు; ఈమార్గము (తత్త్వజ్ఞానలక్షణము) కత్తియొక్కవాదర; వాఁడిగలది; సులువుగాఁ బ్రవేశించుటకుతగనిది; పొందుటకు కష్టమైనమార్గము.

15. ఏది (యాత్మ) అశబ్దమో, అస్పర్శమో, అరూపమో, అవ్యయమో, అరసమో, నిత్యమో, వాసనారహితమో, ఆద్యంతరహితమో, మహత్తత్త్వత్వతీతమో, శాశ్వతమో, దానిని తెలిసికొని మృత్యువునుండి విడివడుచున్నాఁడు. (అనఁగా పునర్జన్మము నొందఁడు).

16. యమునిచే నుపదేశింపఁబడినదియును, పురాతనమైనదియును అగునాచికేశతోపాఖ్యానమును చెప్పినను, వినినను, వివేకి బ్రహ్మలోకము నందు (పరమాత్మయొద్ద) మహిమనొందుచున్నాఁడు.

17. ఎవఁడు పరిశుద్ధుడై పరమును, రహస్యమునగు (ఈగ్రంథమును) బ్రాప్తానభయందును, శ్రద్ధకాలమునందును వినునట్లొనరించునో అది (వానికి) అపరిమితఫలము నొసంగును.

ద్వితీయాధ్యాయము

4. వల్లి.

1. స్వయంభు (పరమాత్మ) స్వవిషయపరములైనయింద్రియములను దండించుచున్నాఁడు; (అనఁగా ఆత్మజ్ఞానముచేతమాత్రము ఇంద్రియములను స్వాధీనముచేసికొనుటకు సాధ్యమగును). కాఁబట్టి (లోకులు) సాధారణముగా అనాత్మభూతములను చూచుచున్నారేగాని, అంతరాత్మను (పరమాత్మను) జూచుటలేదు; ఎవఁడేని యొకధీరుఁడు (వివేకి)

అమృతశ్లోమును కోరినవాడుగను, చక్షుగాదీంద్రియములను నిగ్రహించినవాడుగను నుండి ప్రత్యగ్వాత్తను (పరమాత్మను) జూచుచున్నాడు.

2. అవివేకులు అచాత్ర భూతములై గుండువిషయముల ననుసరించుచున్నారు; (కావున) వారు సర్వత్ర వ్యాపించియున్న ఘృశ్లోపాశమునకు లోనయై యుండును. కాబట్టి ధీనులు శాశ్వత్సంపద అమృతత్వమును (బ్రహ్మమును) తెలిసికొని, అనిశ్చయస్థులను గోరుటలేదు.

3. ఏలయనగా, మిథుననిమిత్తములుగా (సుఖదుఃఖముల నొసంగునట్టిదిగా)నుండు రూప, గంధ, రస, గుణ, శబ్ద, స్పర్శము లగువిషయములను మనుష్యుడు దీనిచేతనే (పరమాత్మచేతనే, విజ్ఞానముచేతనే) చూచుచున్నాడు. ఇచ్చట తెలిసికొనఁదగినది వేతేమియున్నది? అనగా ఏదియు లేదు. సమస్తమును బ్రహ్మము తెలిసికొనియున్నది; ఇదే అది. అనగా, నచికేతస్సు అడిగినవస్తు విషయే యని తాత్పర్యము.

4. ఒకఁడు స్వర్ణముభక్తమును (స్వర్ణమునందుఁ దెలిసికొనినదియును), జాగ్రత్తస్థమును (జాగ్రదవస్థయందుఁ దెలిసికొనఁబడునదియును), దేనిచే చూచుచున్నాఁడో, ఆమహాత్ముఁడును, విభువును అగు ఆత్మను తెలిసికొని, వివేక్కుననవాడు వ్యవసము నొందుటలేదు.

5. కర్మఫలము ననుభవించువాఁడును, కాలత్రయమున కధిపతిగా నుండువాఁడును అగుదేవాత్మను ఎవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు తర్వాత (తెలిసికొన్నతర్వాత) జీవుని సంరక్షించుకొనుటకు ఇచ్ఛయుండు; ఇదే అది. ఈజీవాత్మఁడు ఆబ్రహ్మమే యని తెలియునది.

6. (ఎవఁడు ఏబ్రహ్మ, హిరణ్యగర్భుఁడు) అనియందు విజ్ఞానము నుండి(పరమాత్మ యందుండి) భూతములతోఁ బుట్టినవో శరీరాదులను సృష్టించిన తర్వాత ప్రాణులయొక్క హృదయమునందుఁ బ్రవేశించి వసించుచున్నాఁడో, అతనిని ఎవఁడు భూతములతోఁగూడఁ దెలిసికొనునో, వాఁడు బ్రహ్మమును తెలిసికొనుచున్నాడు. ఇదే అది ఈ హిరణ్యగర్భుఁడును బ్రహ్మమే.

7. ఏది (ఎవఁడె) సర్వదేవాత్మకగను, శబ్దాదివిషయములను అనుభవించునదిగను, పరబ్రహ్మమునుండి హిరణ్యగర్భరూపముగా కలిగినదో. ఏది భూతములతోఁగూడఁ బుట్టినదియో, హృదయమునందుఁ బ్రవేశించి

వసించునదియునైన మాయను, ఎవడు తెలిసికొనుచున్నాడో, వాడే పరబ్రహ్మమును దెలిసినవాడు, ఇదే అది. ఈమాయయు ఆపరబ్రహ్మమే.

8. గర్భిణీస్త్రీలచేత గర్భము చక్కగా కాపాడబడియుండునట్లు, అరణికాఠములచేత కాపాడబడినదిగను, జాగ్రత్తగలవాడును, హవిస్సు మొదలగునవిగలవారును, అగుమన స్థులచేత ప్రతిదినమును స్తుతింపఁ బడునదియు నగు ఏ యిచ్చికలదో, ఇదియునదే. ఈఅగ్నియు పరబ్రహ్మమే.

9. ఏఅత్తయందుండి సూర్యుడు ఉదయ మగుచున్నాడో, దేని యందు అస్తమయమును బొందుచున్నాడో, అందు సకలదేవతలును ప్రవేశించుచున్నారు. దానియందే లయమైయున్నారు, దానకంటె వేతైన దేదియు లేదు, ఇదే అది. ఈసూర్యుడును బ్రహ్మమే.

10. ఏది యిచ్చట (ఈలోకమునందు) కార్యకారణరూపముగాప్రకాశించుచున్నదో అదే అచ్చటనుండునట్టిది. పరమపదమునందు స్వచ్ఛముగానుండు బ్రహ్మము. అచ్చటనుండునట్టిదే ఇచ్చటను నుండునట్టిది. ఇచ్చట బ్రహ్మము భిన్నరూపమని యొవ్వఁడు తలంచుచున్నాడో, వాడు క్రమముగా జననమరణములను బొందుచుండును.

11. ఇది (బ్రహ్మము) మనస్సుచేత (సంస్కరింపబడినమనస్సుచేత) పొందఁదగినది; ఇచ్చట అనికి (ఆబ్రహ్మమునకు) భిన్నమైనది యేదియు లేదు. యొవఁడు భిన్నమని భేదముగా తలంచుచున్నాడో వాడు జనన మరణములను బొందుచుండును.

12. అత్త అంగుష్ఠప్రమాణముగల పురుషుఁడుగా మధ్యయందు (హృదయకమలమధ్యరంధ్రమునందు) ఉన్నది; ఉన్నాడు. ఇదివఱకు కలిగినదానికిని, ఇత కలుగబోవుదానికిని ఈశాసుడు కర్తగానున్నాడు. దీనిని తెలిసికొన్నయెడల అట్టివాఁడు దానియెడల సంకోచం మొందఁడు. (అనఁగా దానియందే సంబంధించి గుఱుండును) ఇదియును అచియే. ఈ జీవాత్మయు బ్రహ్మమే.

13. అంగుష్ఠ ప్రమాణముగల పురుషుఁడు, పొగలేని జ్యోతిస్సు రూపము అనఁగా కర్తసంబంధము లేనివాఁడు; కల్గిన దానికిని, కలుగఁ బోవుదానికిని ఈశాసుడు; తేపు నుండువాడు(నిత్యుఁడు, కూటస్థుఁడు); ఇదియును అచే; హృదయమునందు సాక్షిభూతుడై యుండుపరమాత్మయు బ్రహ్మమే.

14. ఎగుడు దిగుడు ప్రదేశములయందును, పర్వతములయందును పడునట్టిజలము ఎట్లు చెదరి పలురూపములుగా పడుచున్నదో, అట్లే ఆత్మ యొక్కధర్మములు ప్రత్యేక ప్రత్యేకమని యెవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు అటువంటి నానారూప శరీరమును బొందుచున్నాఁడు. (జననమరణములను బొందుచుండును)

15. ఓగౌతమా (నచికేతుఁడా) ఎట్లు పరిశుద్ధజలమునందు, శుద్ధ మైనజలము (ఏకరసముగా చెదరిపోక ఒకేభాగగా) ఉన్నదో, ఇట్లే అతని మునియొక్క (యోగియొక్క) ఆత్మ, ఇట్లే అగుచున్నది. (బ్రహ్మమే అగును).

5. వల్లి.

1. జననము లేనివాఁడును, వక్రము లేనివిజ్ఞానము గలవాఁడు నై యుండువానికి (బ్రహ్మమునకు), ఒకపట్టణము కలదు; అది శరీరము; ఆపట్టణమునకు పదునొకండు ద్వారములు; (ముఖమునందుండునవి 7, నాభితోఁగూడ దిగువనుండునవి 3, శిశువున బ్రహ్మరంధ్రము1, మొత్తము 11.) ఇట్టివస్తువును ఒకఁడు ధ్యానము చేసినయెడల అవిద్యనుండి విడివడిన వాఁడై దుఃఖమునొందఁడు. వానికి జనన మరణములు లేవు. ఇదే అది. ఈపట్టణముగలవాఁడును బ్రహ్మమే.

2. అది (బ్రహ్మము) గమనముగలది; స్వర్గమునందు సూర్యాది రూపముగా నుండునట్టిది; సమస్త మైనవారిని వసించునట్లు చేయఁదగినది; అంతరిక్షమునందు వాయురూపముగా నుండునట్టిది; భూమియందుండునది. అతిథిరూపముగా ప్రతిగృహమునకును బోవునట్టిది; మనుష్యునియొద్ద నుండునట్టిది; దేవతలయొద్దనుండునది; సత్యమునందు (యజ్ఞమునందు) ఉండునది; ఆకాశమునం దుండునట్టిది; భూమియందుండి కలుగునట్టి పైరు మొదలగునవిగా ఉండునది; జలజంతువులుగాను, యజ్ఞమునం దుండునవిగా నుండునది; పర్వతమునుండి కలిగిన నదులు మొదలగునవిగా నుండునట్టిది; సత్యవస్తువు; మిక్కిలి గొప్పది.

3. ఎది (ఏబ్రహ్మము) హృదయమునకు మీఁద ప్రాణవాయువును పైకిలేపుచున్నదో, అపానవాయువును దిగువకు త్రోసివేయుచున్నదో, (హృదయపుండరీకాకాశమున) మధ్యయందున్నదో, భజించుటకుఁ దగినది

3. కళాపనిషత్తు.

గానున్నదో, దానిని సకలదేవతలును (చక్షుస్సుమొగలగు ఇంద్రియములు) ఉపాసించుచున్నారు. దానికిభయ మొంది తమతమకార్యములను వేగముగా చేయుచున్నవి.

4. దేహముగలవాఁడును, శరీరమునందుండువాఁడును, తర్వాత జాతిపాపపువాఁడును, దేహమును విడిచిపాపపువాఁడును, అగునతనికి ఈ ఆత్మకు ఇచ్చట (దేహమునందు) మిగిలియుండునదే? అనఁగా ఏదియులేదు. (అనఁగా, ఆత్మ శరీరమునందుండి వీడినతర్వాత సకలతత్త్వములును వెన్నంటుచున్నవి.) ఇదే అది; ఈదేహియు ఆబ్రహ్మమే.

5. ఏమనుష్యుఁడును, ప్రాణవాయువుచేనైనను, అపానవాయువుచేనైనను, బ్రదికియుండుటలేదు; దేనియందు ఈరెండును ఆశ్రితములైయున్నవో, దానిచేత (ఆత్మచేత) బ్రదికియున్నాఁడు.

6. ఓనచి కేతుఁడా! రహస్యమును, నిత్యవస్తువు నగు ఈబ్రహ్మమును గూర్చియును, ఆత్మ అవిజ్ఞానముచేత మరణమునుబొంది ఆతర్వాత ఎట్లు గుచున్నాఁడో దానినిగూర్చియును, నీకుఁ జెప్పెదను; (అవిషయమును గూర్చి చెప్పటయును, తెలిసికొనుటయు,) మిక్కిలి కష్టము.

7. (అవిద్యాసహిత) దేహులు, మరణానంతరము వేతేశరీరమునుబొందుటకై (శుక్లబీజముతోఁజేరి) యోనిద్వారమును పొందెదరు; (వీరికంటె అధములు) ఇతరులు స్థావరత్వమును (శిలలుమొదలగునవిగా) పొందుచున్నారు. వారివారికర్మానుసారముగను, విచార (వేదాంతశ్రవణ) మునకుదగినట్లును ఇట్లుగుచున్నది.

8. ఈపురుషుఁడు (ఆత్మ) ప్రాణాదితత్త్వములు నిద్రించునపుడు అవిద్యాసంబంధముచేత మరల మరల కోర్కెలనువృద్ధిచేసికొని మేల్కొనియుండునో, వాడే శుద్ధవస్తువు; అదే బ్రహ్మము; అదే అమృతము; అని చెప్పఁబడుచున్నది. దానియందు సకలజనులును ఆశ్రితులైయున్నారు; దానిని ఏదియు దాటుటలేదు; (అందే అణగియున్నది); ఇదే అది. ఇట్టి ఆత్మయు ఆపరబ్రహ్మమే.

9. ఎట్లు ఒకేఅగ్ని భువనమందు ప్రవేశించి (దహింపఁబడు) వస్తువు యొక్కరూపమునకుఁ దగినప్రతిరూపమగుచున్నదో, అట్లు ఏకమైయుండు ఆత్మ, సర్వభూతములయందుండి, దానిదానిరూపము (ఆకారము) ప్రకాశింపజేయును.

రము ప్రతిరూపముగను, బయటను (వికారరహితమైన స్వరూపముగలది గను) ఉన్నది.

10. ఎట్లు ఒకేవాయువు భువనమందు ప్రవేశించి ఆయాచస్తువు యొక్కరూపమునకుఁదగినట్లు ప్రతిరూపమొందుచున్నదో, అట్లే ఏకమైన ఆత్మయు సర్వభూతములలోనుండి, దానిదానిస్వరూపప్రకారము ప్రతిరూపముగను జైతునుఉన్నది.

11. ఎట్లు లోకమునకు నేత్రమైయుండు సూర్యుఁడునునయొక్క నేత్రదృష్టియందుగలిగిన(మూత్రపురీషాదిదృష్టిచేగలిగిన) బాహ్యుదోషములతో సంబంధించుటలేదో, అట్లు ఏకమైన, సర్వభూతాంతరాత్మయై (విపరీతబుద్ధియొక్కఅథ్యాసనకు) బాహ్యమైయుండునట్టి ఆపరమాత్మ, ప్రపంచదుఃఖముతో సంబంధపడుటలేదు.

12. ఒక్కఁడేపురుషుఁడు, అందఱను వశముచేసికొనువాఁడు, సకలభూతములలోనుండుఆత్మ ఏకమైయుండు తన్ను, పలువిధములుగా ఎవఁడుభావించుచున్నాఁడో, వానిని, ఆత్మస్థుఁడగువానిని, ఏధీరులు కనుఁగొందురో, వారికిమూత్రమే శాశ్వతసుఖము కలుగును. ఇతరులకు లేదు.

13. ఎవఁడు అనిత్యచస్తువైయుండువాఁడో, చేతనముగలవారికి చేతనము నిచ్చువాఁడో, ఒక్కఁడుగనుండి పెక్కండ్రకు (వారివారికిఁ దగినట్లు) కోర్కుల నొసంగుచున్నాఁడో, అట్టి ఆత్మస్థుని ఏధీరులు అనుసరించి కనుఁగొందురో, వారికి శాశ్వతమైన శాంతికలదు. (సంసారనివృత్తి కలదు.) ఇతరులకు లేదు.

14. గుర్తించుటకు సాధ్యముకానిదియును, పరమైనదియును, సుఖరూపమైనదియునగు (బ్రహ్మమును) “అదేఇది” అని (గుర్తించిచూపి పెద్దలు) భావించెదరు. ఎట్లు దానిని తెలిసికొనవచ్చును? ఏది ప్రకాశించుచున్నది? ఏదిస్పష్టముగా గోచరించుచున్నది?

15. దానియందు సూర్యుఁడు ప్రకాశించుటలేదు; అట్లే చంద్రుఁడును, నక్షత్రములును, మేఘమును ప్రకాశించుటలేదు. ఈఅగ్ని మూత్రము ఎట్లు ప్రకాశించును? సమస్తమును దానిని (ఆత్మను) అనుసరించినై ప్రకాశించుచున్నది, ఆపరమాత్మప్రకాశముచేతనే ప్రపంచమంతయు ప్రకాశించుచున్నది.

తృతీయాధ్యాయము

6. వల్లి.

1. ఈ(సంసారవృక్షము)అశ్వత్థము అనుపేరుగలది. (అనఁగా,నాశ మొందనిస్వభావముగలది; దీనికి వేర్లు ఊర్ధ్వముగ (మీఁదుగ) నుండును; (అనఁగా బ్రహ్మము); రెమ్మలు(స్వర్గనర కాదులు) దిగువనుండును; చాలకాల ముండును; ఆ(వేలు)శుద్ధవస్తువు; అదే బ్రహ్మము; అదే అమృతమని చెప్పఁ బడుచున్నది; దానియందు సకలలోకములును ఆశ్రయించియున్నవి. ఎవ్వరికిని దానినిదాటుటకు శక్తిలేదు. ఇదే అది.

2. పర బ్రహ్మము ఉండునప్పుడు ఈ ప్రపంచమందలిసమస్తవస్తువు లును చలించుచున్నవి(దానిదానివ్యాపారము జరుగుచున్నది); అందుండి సర్వమును బయలుపడినది; అది గొప్పభయము; వజ్రాయుధమును చేతఁ దాల్చినది;ఎవరు దీనిని తెలిసికొనుచున్నారో, వారు మరణములేనివారయ్యెదరు.

3. అందుండి కలిగినభయముచేతనే అగ్ని కాల్పుచున్నది. సూర్యుఁడు కాల్పుచున్నాఁడు, ఇంద్రుఁడును, వాయువును, ఆయిదవ దగుమృత్యువును పరుగిడుచున్నారు. (వారివారి కార్యములను ప్రయత్న ముతోఁజేయుచున్నారు.)

4. (బ్రహ్మమును) తెలిసికొనుటకు ఇచ్చటనే ప్రాణముండునపుడే శక్తిగలవాఁడై యుండినయెడల శరీరము పడిపోవుటకుముందే సంసార బంధమునుండి విడివడుచున్నాఁడు; (అట్లు శక్తిలేనియెడల) తెలియమిచేతనే ప్రాణులయందును, పృథివి మొదలగులోకములయందును శరీరములు నైకొనుటకుఁ దగినవాఁడగుచున్నాఁడు. (మరల జననమరణములను జొందుచున్నాఁడు.) కాఁబట్టి దానినిపొందుట కిప్పుడే ప్రయత్నింప వలయును. దానినిపొందుట కష్టము. అదెట్లనఁగా.

5. అద్దమునం దెట్లు ప్రతిబింబముకనఁబడుచున్నదో, అట్లువివిక్త మై ఆత్మయందు (స్వాత్మయందు) తోచును; ఎట్లు స్వప్నమందు కనఁబడు చున్నదో, అట్లుఅవ్యక్తమై పితృలోకమునందు కనఁబడును; ఎట్లుజలము నందు ప్రతిబింబముకనఁబడుచున్నదో, అట్లుఅవ్యక్తమై గంధర్వలోకము నందు కనఁబడును; ఎండయు నీడయువలె వివిక్త బ్రహ్మలోకమునందు

కనంబడును; (ఇట్లు బ్రహ్మలోకమునందు సృష్టముగాఁ గానంబడినప్పటికిని, ఆలోకమునుబొందుట మిక్కిలి కష్టము; అనేకకర్తములుచేయవలసి యున్నది; మీఁదఁజెప్పినలోకములయందు సృష్టముగాఁ దోచుటలేదు. కావున ఆత్మయందు పరబ్రహ్మమునుజూచుటకు ప్రయత్నముచేయవలయును.)

6. దానిబానికారణమైన ఆకాశాదిస్థలములయందుండి ప్రత్యేకమైన (శ్రోత్రాది) ఇంద్రియముయొక్క పృథగ్భావమును, వానియొక్క ఉత్పత్తినాశములును తెలిసికొని వివేకియైనవాఁడు దుఃఖమునుబొందుట లేదు.

7. ఇంద్రియములకంటెను మనస్సు గొప్పది; మనస్సుకంటెను బుద్ధి గొప్పది; బుద్ధికంటెను మహత్తత్త్వము గొప్పది; మహత్తత్త్వముకంటెను అవ్యక్తతత్త్వము (పృథివి) గొప్పది.

8. పృథ్వికంటెను వ్యాపకుఁడై, లింగరహితుఁడై యుండుపుడు మఁడు (బ్రహ్మము) గొప్పవాఁడు; దేనినితెలిసికొని స్రాణి (సలపారబద్ధుఁడగు జీవుఁడు)విడివడుచున్నాఁడో, అమృతత్వమునుబొందుచున్నాఁడో, (అది బ్రహ్మము).

9. ఆబ్రహ్మముయొక్కరూపము దృష్టికి గోచరముకాదు; నేత్రాదీంద్రియములచేతఁ దెలియఁబడువాఁడుకాఁడు; అది హృదయమునందుండుబుద్ధిచేతను సంకల్పవికల్పములులేని శాంతమైన మనస్సుచేతను (మంచి మనస్సుచేతను) పొందఁ దగినది; ఎవరు దీనినెఱుంగుదురో వారు అమృతు (సుఖదుఃఖరహితు) లగుదురు.

10. ఎప్పుడు పంచజ్ఞానేంద్రియములును మనస్సును శాంతమై యుండునో, బుద్ధియు నిర్వాప్తపార్శ్వమైయుండునో; అప్పుడు దానిని ఆయ వస్థను పరమకలియని పెద్దలు చెప్పుదురు.

11. స్థిరముగను, ఇంద్రియభారణముగలదిగను నుండు ఈయవస్థను యోగమని భావించెదరు; అప్పుడు (యోగవృత్తి కాలమునందు, యోగి) ప్రమాదమును పొందనివాఁ డగుచున్నాఁడు. (ఇంద్రియములను ఇష్టానుసారముగా వినియోగించుటకలనఁ గలుగుఅనర్థమును పొందనివాఁడగు చున్నాఁడు) ఏలన, యోగమనఁగా ఉత్పత్తినాశములు కలవి (అనఁగా,

ఇంద్రియములు తమతమవ్యాపారములను జేయుటకు ప్రారంభించి, వెంటనే వానిని నిగ్రహించుట లేదా?)

12. (ఆత్మ) వాక్కుచేతను, మనస్సుచేతను, చక్షురాదీంద్రియములచేతను పొందఁ దగినదికాదు. “ఉన్నది” అని చెప్పెడివానికంటె అది (ఆత్మ) ఇతరులయొద్ద ఎట్లులభించును? (అనఁగా ఆత్మ లేదనెడి నాస్తికులకు తెలియదని తాత్పర్యము)

13. (ఆత్మ) “ఉన్నది” అని తలంచి యథార్థస్వరూపమును బొందఁ దగినది; (అస్తి-నాస్తి) అను నీరెంటియందు ‘అస్తి’ అనియే భావించిన ఆత్మకు (జీవునకు) తత్త్వభావము సిద్ధించుచున్నది.

14. (జ్ఞానోదయముకలుగుటకు మునుపు) బుద్ధిని ఆశ్రయించి యున్న సకలకామములును ఎప్పుడు చెదరిపోవుచున్నవో అప్పుడు మనుష్యుడు ఆమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు. ఇచ్చటనే బ్రహ్మమును బొందుచున్నాఁడు (బ్రహ్మ పేరుగుచున్నాఁడు).

15. కామము లెట్లు నశించుననఁగా, ఇచ్చట బుద్ధియందలి బంధములు (అవిద్యవలనఁ గలిగిన నేను, నాశరీరము, నాధనము అనునివి మొదలగు అహంభావములు) సమస్తమును ఎప్పుడు వీడిపోవుచున్నవో, అప్పుడు కామములు నశించును. మనుష్యుడు ఆమృతత్వము నొందుచున్నాఁడు. ఇంతదనుక ఉపదేశము. (ఈయుపదేశము చాలును.)

16. (మందబ్రహ్మవేత్తలకై చెప్పఁబడుచున్నది) హృదయమునకు (హృదయమునుండి వెలువడిన) నూలును (అనేకమును), ఓక్కటియును (ముఖ్యమైనది ఓక్కటియును) నాడులుకలవు. వానిలో ముఖ్యమైన ఆయొక్క నాడి మూర్ధమునుండి (బ్రహ్మరంద్రమును భేదించికొని) వెలువడినట్టిది (అది సుషుమ్నా నాడియనఁబడును); దానిచేత ఊర్ధ్వగమనమార్గముగా (బ్రహ్మలోకము మొదలగులోకములనుబొంది, అచ్చటనుండి అంతము నందు) ఆమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు; తక్కిననాడులు పలుగతులు గఱవి; మరణమునకు (జననమరణములకు) నిమిత్తములై నవి.

17. ఈయుపనిషత్సార్ మెయ్యెడియనఁగా పురుషుడు (బ్రహ్మము) అంగుష్ఠ ప్రమాణముగలవాఁడు హృదయము నందుండువాఁడు; అంత రాత్రి సదా సర్వప్రాణులహృదయమున నుండువాఁడు; అట్టి (ఆత్మను) తన శరీరములోనుండి ధైర్యముతో ముంజిరర్చమధ్యలోనుండు సన్నని

యీనను గ్రహించునట్లు గ్రహించి బయలుపడచవలయును. పరిశుద్ధుడై అమృతస్వరూపుడై యుండువానిని (ఆత్మను) తెలిసికొనవలయును. ఆయాత్మ నెఱుంగవలయును.

13. తర్వాత, (ఉపదేశానంతరము) యమునిచే బోధింపఁబడిన మీఁద ఈ (బ్రహ్మ) విద్యను, సకల యోగవిధులను తెలిసికొని సచి కేతుండు ధర్మాధర్మములను కామాదులను త్యజించినవాడై బ్రహ్మమును పొందిన వాడయ్యెను. ఇట్లు ఎవ్వఁడు ఆధ్యాత్మమును (ఆత్మభావమును) తెలిసి కొనుచున్నాఁడో వాడును ఇట్టిస్థితినిఁ బొందును.

ఓమ్ కాంతి శాస్త్రీ శాస్త్రీ

సమానావప త్వేతి శి కాస్త్రీ

శతోపనిషత్తు సమాప్తము.

4. ప్రశ్నోపనిషత్తు.

భద్రం శక్తేభి రితి కాస్త్రీ.

1. ౧ భువద్వాజ ఋషికుమారుండు సుకేశఋషియును, ౨ శిబి ఋషిపుత్రుండు సత్యకామఋషియును, 3 సౌర్యునిసూనుండు సౌర్యా యణిఋషియును, ౪ గర్లగోత్రస్థుడైన ఆశ్వలాయనుని తనయుండు కౌశల్యఋషియును, ౫ విదగ్ధఋషికోడుకు భర్గవఋషియును, ౬ కత్యాయన ఋషిసంతతివాడగు కిబంధిఋషియును, (నీయాహ్వయము కర్తృత్వలై) బ్రహ్మము నెఱుంగ నిచ్చగలవారై, పిప్పలాదఋషి సర్వమును బోధించునని నిశ్చయించి సమిత్పక్షులై పిప్పలాదఋషికడకుఁ జరిరి.

2. పిప్పలాదఋషి వారినిఁజూచి యిట్లనియె:—“మరల మీరు తపస్సుతో (ఇంద్రియనిగ్రహముతో) శ్రద్ధగల బ్రహ్మచర్యవ్రతులై ఒకసంవత్సరము (గురుశుశ్రూషచేయుచు) ఉండవలయును. పిదప మీ యిష్టప్రకారము అడిగినయెడల చెప్పెదను; సమస్తమును జెప్పెదను” అని.

3. తర్వాత (ఒకసంవత్సరమునకు తర్వాత) కిబంధియు కౌత్యాయ నుండునువచ్చి, (పిప్పలాదునిఁజూచి) “కీభగవంతుఁడా! ఈవ్రజలు దేని నుండి పుట్టుచున్నార?” అని యడిగెను.

4. పిష్పలాదుః డనియే:— ప్రజాపతి (సరమాత్మ) ప్రజలను సృష్టి చేయుటకిచ్చయించి(అట్లగుఁగాకయని) తపస్సుచేసెను(అనఁగా తలంచెను) ఇట్లుతపస్సుచేసి అన్నము, ప్రాణము(చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు) అగు నీమిథునముచాకు వివిధములైన ప్రజలనుసృష్టిచేయఁగలవని(తలంచి)సృష్టించెను.

5. ప్రాణమనఁగా సూర్యుఁడు (అగ్ని, భక్షించువాఁడు); అన్నమనఁగా చంద్రుఁడు(అన్నము, దాహ్యావస్తువు); ఏదేదిస్థూలముగను సూక్ష్మముగనున్నదో అదియంతయు (ప్రపంచమంతయు) మూర్తమైయున్నది.

6. సూర్యుఁడు ఉదయమై (ఏప్రకాశముచేత) తూర్పుదిక్కును ప్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁడో, ఆప్రకాశముచేత ఆదిక్కులోనుండు ప్రాణులను తనకిరణములచేత ప్రాణమునిచ్చుచున్నాఁడు. అట్లే దక్షిణము, పడమర, ఉత్తరము, దిగువ, మీఁద, మూల అనునీదిక్కులలోనుండువారికిని ఇంకనుగల ప్రదేశములోనుండు సకలప్రాణులకును ఇచ్చుచున్నాఁడు.

7. ఇతఁడే (సూర్యుఁడే) సర్వాత్మ, విశ్వరూపుఁడు, ప్రాణము, అగ్ని స్వరూపముతో మీఁది కెగయుచున్నాఁడు.

8. సూర్యుని విశ్వరూపుఁడుగను, కిరణముగలవాఁడుగను, జ్ఞానముగలవాఁడుగను, సకలప్రాణులకును ఆశ్రయుఁడుగను, జ్యోతిస్సుగను, అద్వితీయుఁడుగను (జ్ఞానులు) తెలిసికొనెదరు. (ఇతఁడు) అనేకకిరణములుగలవాఁడు, పలురూపములుగనుండువాఁడు, ప్రాణము, ప్రజలకొఱకు ఉదయించువాఁడు.

9. (ఆమిథునమే) సంవత్సరము, ప్రజాపతి (కాలాత్మ, బ్రహ్మము), దానికి రెండుఅయనములు(మార్గములు), ఒకటి దక్షిణాయనము, వేటొకటి ఉత్తరాయనము. ఎవరు దానిని అగ్నిహోత్రము, తపస్సు, సత్యము, దేవపూజ, అతిథిపూజ, వైశ్వదేవము మొదలగుఇష్టములను, వాపీ కూపతటాకాదిప్రతిష్ఠలు, దేవాలయనిర్మాణము, అన్నదానము మొదలగుపూర్తములనుచేయుచు ఉపాసించెదరో వారు చంద్రలోకమును బొందుదురు; వారు మరల జననమొందుదురు. కావున ఈముఖలు ప్రజాకాములై దక్షిణాయనమును (చంద్రుని) పొందుదురు. ఈచంద్రుఁడే పితృయానము (పితృలోకమార్గము).

10. తర్వాతి ఉత్తరాయణముచేత (ఉత్తరాయణమునందు) తపస్సుచేతను, బ్రహ్మచర్యముచేతను, శ్రద్ధచేతను, ఆత్మవిద్యచేతను,

సూర్యుని భజించుచున్నారు; ఈసూర్యుడే సకలప్రాణులకును స్థానము; ఇదే అమృతము, అభయము, పరాయణము, ఇచ్ఛుటనుండి మరల జనన మొందరు; దీనిని అవిద్యాంసులుపొందరు (అనఁగా బ్రహ్మజ్ఞానులు మాత్రమే పొందుదురు).

11. విదుపాదములుగలవాఁడును, (ఆటుఋతువులలో హేమంత శిశిరఋతువులు రెండును చేరి యొక్కటిగా లెక్కించిన అయిదగును. 1 వసంతము, 2 గ్రీష్మము, 3 వర్షము, 4 శరత్తు, 5 హేమంతశిశిరములు, ఇవి 5 ను 5 పాదములు) పంచద్రేడువిధములగు ఆకృతులు (అవయవములు) గల వాఁడును, (అందఱను సృష్టించుటవలన) పితయైనవాఁడును, జలముగల వాఁడును, (కాలాత్మను) దేవలోకమునకు మీఁదనుండుపగమాత్మను సమస్తమునకును మీఁదనుండునట్లు కాలము నెఱింగినవారు కొందఱు చెప్పెదరు. మఱికొందఱు సర్వజ్ఞుడై యుండువానిని ఆటు ఆరములు (ఆకులు) గల వానిగను, (ఆటుఋతువులు ఆటు ఆరములు) ఏడుగుఱ్ఱములుగట్టిన (రథమునందు) చక్రమునందుండువస్తువుగను, (అదిత్యుఁ డనుపేరుగల కాలాత్మగా) చెప్పెదరు. (బ్రహ్మమై, ప్రజాపత్యై, కాలాత్మయై, సూర్య చంద్రవిభునమైయుండువస్తువే ప్రపంచమునకు కారణమని ఆప్రశ్ని కుత్తరము).

12. మాసమే ప్రజాపతి (కాలాత్మ, అదిత్యుఁడు, బ్రహ్మము); దానియొక్కకృష్ణపక్షము అన్నము (చంద్రుఁడు); శుక్లపక్షము ప్రాణము (సూర్యుఁడు) కాఁబట్టి ఈఋషులు శుక్లపక్షమునందుముఖ్యముగా యాగమును చేయుచున్నారు; ఇతరులు ఇతరపక్షమునందు చేయుచున్నారు.

13. పగలును రాత్రియును గలదిగమును ప్రజాపత్యై; పగలు ప్రాణము (అనఁగా అన్నమును భక్షించెడి అగ్నిస్వరూపుఁడగు సూర్యుఁడు); రాత్రియేఅన్నము (అనఁగా అన్నస్వరూపుఁడగుచంద్రుఁడు); ఎవరు పగటియందు రతికారణమైనస్త్రీతో సంయోగము చేయుదురో వారు తమప్రాణమును నశింపఁ జేసికొనెదరు (అల్పాయుష్యులగుదురు); ఎవరు రాత్రియందు (గృహస్థధర్మము ప్రకారము) సంభోగముచేయుదురో వారికి బ్రహ్మచర్యమును జ్ఞానమును లభించును. (అనఁగా గృహస్థుఁడు నియమముననుసరించిచేయు సంయోగము బ్రహ్మచర్యవ్రతమువంటిదిని యభిప్రాయము).

14. అన్నమే ప్రజాపతి; అన్నమునుండియే రేతస్సు కలుగుచున్నది; ఆరేతస్సునుండి ఈ ప్రజలు కలుగుచున్నారు.

15. ఏగృహస్థులు ఆ ప్రజాపతి వ్రతమును (ఋతుకాలమెఱింగి సృష్టిసాధనమైన ధర్మపత్నీసంభోగమును) చేయుచున్నారో, వారు మిథునమును (పుత్రీపుత్రులను) సృష్టించెదరు. ఎవరు తపస్సును, బ్రహ్మచర్యమును, సత్యమును అవలంబించియుందురో వారు పితృయానద్వారముగా చంద్రసంబంధమైన బ్రహ్మలోకమును బొందుదురు.

16. ఎవరియొద్ద కుటిలభావము, అబద్ధము, వంచన, ఇవి లేకుండునో వారు శుద్ధమైన బ్రహ్మలోకమును (దేవాయనము, లేక సూర్యలోకమును) పొందుదురు.

(కేవలకర్మగులకు చంద్రలోకమును, జ్ఞానముతోగూడి కర్మము చేయువారికి సూర్యలోకమును గలుగును.)

ద్వితీయ ప్రశ్నము

1. అనంతరము, భార్యవ్రుడనుఋషి. పిప్పలాదఋషినిజూచి:— ఓభగవంతుడా! శరీరభారులై యుండు ప్రజలను ఎందఱు దేవతలధరించుచున్నారు (ఆదరించెదరు)? ఏదేవతలు ఈ శరీరమును ప్రకాశింపజేయుచున్నారు? ఈ దేవతలలో శ్రేష్ఠుడెవడు?

2. పిప్పలాదఋషియిట్లనియె:— ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, పృథివి ఈమహాభూతములై యును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్తేంద్రియములై యును, త్వష్టృక్షృత్సృజహ్వీహ్రీణములను జ్ఞానేంద్రియములై యును, ఋణోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను అంతఃకరణచతుష్టయమును, అనునీపందొమ్మిదిగురు దేవతలు (తత్త్వములు) శరీరమును ధరించుచున్నారు; వీరిలో పంచభూతములు తక్కు తక్కిన 14 తత్త్వములు ప్రకాశించుచు చెప్పనది యేమనగా:— మేము ఈ శరీరమును జాగ్రత్తగా పట్టుకొని ధరించుచున్నాము.

3. ఇట్లు అహంకరించిన వీరినిజూచి, శ్రేష్ఠుడైన ప్రాణము (వాయువు) చెప్పిన దేమనగా:— మీ రిట్లు తెలియక మాటలాడవలదు; నేనే నన్ను అయిదువిధములుగా విభజించి కొని ఈ శరీరమును బట్టుకొని ధరించుచున్నాను.

4. ఇట్లు వాయువుచెప్పినదానిని వీరు అలక్ష్యముచేసిరి. ప్రాణము వారియందుండు అభిమానముచేత (శరీరమునుండి) పైకి వెడలిపోయి నట్లు నటించెను; అట్లుచేయఁగా తక్కినవన్నియు (తక్కినతత్త్వములు) మీదికి వెడలిపోయినవి. ప్రాణము మరలినచ్చి శరీరమునందు ప్రవేశించి గానే తక్కిన తత్త్వములును వచ్చి ప్రవేశించెను. ఇదియెట్లున్నదనఁగా, తేనెటీగలు, తమయజమానుఁడు (పుష్పమునుండి) బయలువెడలునపుడు అన్నియు వెన్నంటిచనుచున్నవి; మరల (ఆయజమానుఁడు) వచ్చినపుడు తక్కినయీగలును వచ్చి చేరుచున్నవి (ఇట్లు వాయువు తనమహిమను దెలియఁజేసినమీఁద, తక్కినపదునాలుగు ఇంద్రియములును వాయు ప్రభావము నెఱింగినవి.) పదునాలుగుతత్త్వములును విశ్వాసముగలవారై ప్రాణమును స్తుతించుచున్నారు.

5. “ఈప్రాణమే అగ్ని, సంతాపముచేయువాఁడు. సూర్యుఁడు, మేఘము, ఇంద్రుఁడు, వాయువు, పృథివి, చంద్రుఁడు, రూపము కను బడువస్తువు, కనఁబడనివస్తువు” అయియున్నది. (అనఁగా, చక్షురందీంద్రియములు ప్రాణమును స్తుతించుచున్నవి; ఈప్రాణము అగ్నియై తపింపఁజేయుచున్నది; సూర్యుడై ప్రకాశించుచున్నది; మేఘుడై (వర్షనర్మిడై) వర్షించుచున్నది; ఇంద్రుడై ప్రజలను పాలించుచున్నది; వాయువై మేఘమండలములను జ్యోతిర్మండలములను వహించుచున్నది; భూమియై సమస్తమును ధరించుచున్నది; చంద్రుడై సర్వమును వృద్ధిపొందించుచున్నది.)

6. “పక్రముయొక్కకంటియందొండుఅరములవలె[పక్రముయొక్కపట్టాకును నాభికినిమధ్య నుండుఅకులు (కొయ్యలు) అరములనఁబడును] ప్రాణమునందు సర్వము నుంచఁబడియున్నది. ఇతఁడే (ప్రాణమే) ఋగ్వజాస్సామవేదములు; ప్రాణమే యజ్ఞము (పూజ); క్షత్రిము (యాగము) బ్రహ్మము.”

7. “ఓప్రాణమా! నీవే ప్రజాపతివి; గర్భమునందుండువాఁడవు; ప్రతిగావచ్చిజన్మించువాఁడవు; ఈప్రజలు నీకు బలిని(ఇంద్రియములద్వారముగా) తెచ్చియిచ్చుచున్నారు; ప్రాణములతోఁగూడ ఇంద్రియములతోఁగూడ) నున్నాఁడవు.”

8. “ఓప్రాణమా! దేవతలకు ఉత్తమాగ్నిగను (అగ్నిముఖము మూలముగా దేవతలు హవిస్సును గ్రహించెదరు), పితృదేవతలకు ముందు స్వీకరించెడి అన్నమైన) స్వధాగను, ఋషులకు (ఇంద్రియాదులకు) తమతమ వ్యాపారములు చేయునట్లుగను, అధర్వవేదమునకు సత్యముగను (అధర్వవేదముగను) ఉన్నావు.”

9. “ఓప్రాణమా! తేజస్సుచేత నీవే ఇంద్రుడవు; నీవే రుద్రుడవు; నీవే రక్షకుడవు; నీవే జ్యోతిస్సుల కధిపతివైనసూర్యుడవై ఆకాశమునందు సంచరించుచున్నాడవు.”

10. “ఓప్రాణమా! ఎప్పుడు నీవు వర్షించెదవో, అప్పుడు నీ ప్రజలు ఆనందస్వరూపులయ్యెదరు; వారియొక్క ఇష్టము ప్రకారము అన్నము లభించుచున్నది.”

11. “ఓప్రాణమా! నీవు పరిశుద్ధుడవు (అధర్వవేదములకు ప్రసిద్ధమై యుండు) ఏకఋషివి; భుజించువాడవు (అగ్నివి); జగమునకు సత్పతివి; మేము నీకు భక్షించుటకుఁ దగినవస్తువును (హవిస్సును) ఇచ్చెడివారము; నీవు మాకు తండ్రివై యున్నాడవు.”

12. “వాక్కునందు (అపానరూపముగను), శ్రోత్రమునందు (వ్యానరూపముగను), నేత్రమునందు (ప్రాణరూపముగను), మనస్సునందు (సమానరూపముగను) నీ శరీరము ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నది. అట్టి నీదివ్యశరీరమును మంగళకరముగాఁ జేయుము; మీఁదికెగసి (తేచి) పోవలదు.”

13. “ఈ ప్రపంచమంతయును దేవలోకమునందుండు దేవతలు సై తము ప్రాణముయొక్క స్వాధీనమునందున్నది; తల్లి తనపుత్రుల నెట్లు రక్షించునో అట్లు (మమ్ము) రక్షింపుము; సంపదను, జ్ఞానమును మాకొసంగుము.”

తృతీయ ప్రశ్నము

1. అనంతరము ఆశ్వలాయనునికుమారుడు కౌశల్యుడనుఋషి, పిప్పలాదఋషినిఁ జూచి:—“ఓవూర్జుడా! ఈప్రాణము ఎట్లు కలిగెను? ఈ శరీరమునం దెట్లు ప్రవేశించుచున్నాడు? తనస్వరూపమును ఎట్లు విభాగించికొని యున్నాడు? దేనిచేత మీఁదికెగసిపోవుచున్నాడు? ఏ ప్రకారముగా (అధిభూతము, అధిదైవతము, అథాత్మము) బాహ్యమును

ధరించుచున్నాడు! అథ్యాత్మమును (జీవుని) ఎట్లు పొందియున్నాడు? అను నీయాలు ప్రశ్నముల నడిగెను.

2. పిప్పలాదుః డిట్లనియె:- -నీవు అధికముగా ప్రశ్న లడిగెదవు? బ్రహ్మవేత్తవైయున్నావు; కాబట్టి నీకు జెప్పెదను. (గురువును అతిప్రశ్న లడుగరాదని తాత్పర్యము)

3. ఈ ప్రాణము ఆత్మ (బ్రహ్మము) నుండి కలుగుచున్నాడు; పురుషునియందు నీడవలె కలుగుచున్నాడు. బ్రహ్మమునందు ఇది (ప్రాణమును పేరుగలనీడ యనెడి కల్పితస్వరూపము. ఉంచఁబడియున్నది; మనోవ్యాపారముచేత (సంకల్పము, ఇచ్ఛ అనువీనిచేగలిగిన కర్తనిమిత్తముచేత) ఈశరీరమునందు ప్రవేశించుచున్నాడు.

4. రాజు, తనకులోఁబడిన అధికారులను, ఈ యాగ్రామములలో వసించి అధికారములను జేయుచుండుఁ డని నియమించునట్లు, ఈ ప్రాణము తక్కిన ప్రాణములను (చక్షురాదీంద్రియములను) ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా నియోగించుచున్నాడు.

5. పాయువు ఉపస్థము అను వీనియందు ఆపానవాయువును, కన్నులు చెవులు నోరుఅను వీనియందు తానే స్వయముగా ప్రాణవాయువును, నాభియందు సమానవాయువును ఉంచఁబడి యున్నవి; సమానవాయువు భుజించిన అన్నమును సమానము (జీర్ణము)చేయుచున్నది, కావున నేత్రాది సప్తేంద్రియములను సప్తప్రకాశములుగా (సప్తజ్వాలలుగా) అగుచున్నవి. (నేత్రములురెండు, శ్రోత్రములురెండు, నాసికలురెండు రసనమును ముఖము ఒకటి, అనునీయెడును సప్తజ్వాలలు.)

6. హృదయమునందు (ప్రాణాపానములనడుమ ప్రద్మాకారమై యుండు మాంసపిండమునందట) ఈయాత్మ (లింగాత్మ, జీవాత్మ) ఉన్నది. ఈహృదయమునందు నూటొక్క 101 ప్రథాననాడులు గలవు; వానిలో నొక్కొక్కనాడియందుండి నూలు 100 నూలు 100 (అనఁగా నూతేసి) శాఖానాడులు పుట్టియున్నవి. వీనియందుండి (శాఖానాడులయందుండి వేర్వేలుగా డెబ్బదిరెండువేలు 72000 డెబ్బదిరెండువేలు 74000 ప్రతిశాఖానాడులు పుట్టియున్నవి; (ఇవియన్నియు చేరి 72,72,10,201నాడులు అగుచున్నవి). ఈనాడులన్నిటిలో వ్యాసవా

యువు సంచరించుచున్నది. ముఖ్యస్థానావాయు ఖేదమగువ్యానవాయువు సర్వత్ర వ్యాపించియున్నది.

7. ఈ నాడులలో ముఖ్యమైన సుషుమ్నానాడిమూర్తముగా ఉదానవాయువు (మీఁదికిలేచేడువాయువు) సంచరించుచున్నది; పుణ్యము చేసినవారిని పుణ్యలోకమునందును, పాపముచేసినవారిని నరకలోకమునందును (తిర్యగ్గంతు రూపముగను) పుణ్యస్థానములు రెండును సమముగాఁ జేసినవారిని మనుష్యలోకమునందును (మనుష్యరూపముగను) ఈ ఉదానవాయువు చేర్చుచున్నది.

8. సూర్యుఁడు (అగ్ని మండలము) వెలువడినస్థానము; స్థానముల యొక్క అధిదైవతము చెప్పఁబడుచున్నది:—మీఁది కెగయుచున్నాఁడు; చక్షుస్సంబంధమైన (అథ్యాత్మమైన) స్థానమును (దృష్టి మొదలగు శక్తుల నిచ్చి) అనుగ్రహించుచున్నాఁడు; భూదేవత (భూమండలము) అపానవాయువు; శరీరమందుండు అపానవాయువును (దిగువపడకుండను మీఁది కెగయకుండ మనుష్యుని పట్టి లాగి) అనుగ్రహించుచున్నది; అంతరిక్షము (బయలు) సమానవాయువు; శరీరమందుండు సమానవాయువును అనుగ్రహించుచున్నది; వాయు శరీరములోనుండు వ్యానవాయువును సర్వత్ర ప్రవేశించునట్లు అనుగ్రహించుచున్నది.

9. తేజస్సు (నక్షత్రము, మెఱుము మొదలగు తేజస్సులు) ఉదాన వాయువు; శరీరమందుండు ఉదానవాయువును అనుగ్రహించుచున్నది; ఉదానవాయువు పోయినమీఁద తేజస్సుపోవుచున్నది (ఉదాన వాయువు పోయినమీఁద ప్రేతమైపోవుచున్నది); ఈ తేజస్సే మనస్సునందు ప్రవేశించియున్న వాగాదీంద్రియములతోఁగూడ మరల పుట్టుచున్నది.

10. మరణకాలమునందు ఏసంకల్పముతో స్థానమును విడుచుచున్నాఁడో, ఆసంకల్పప్రకారము ముఖ్యస్థానవృత్తితోఁగూడుచున్నాఁడు (స్థానావాయువునందు లీనమైయున్నాఁడు); ఆస్థానావాయువు తేజస్సు (ఉదానవాయువు) తోఁగూడి మహాత్మచే నియమింపఁబడిన లోకమును (అనఁగా మరణకాలమునందు తానుకోరినధానిక్కి దగివ లోకమును) పొందుచున్నాఁడు.

11. ప్రాణమును ఈరీతిగాఁ దెలిసికొన్న వానియొక్క సంతానము నాశముకాదు; అమృతమునొందును; ఈవిషయమునందు (దిగువఁ జెప్పఁబడిన) ఈమంత్రములు కలవు.

2. ఎవఁడు, ప్రాణముయొక్క ఉత్పత్తిని, మనస్సంకల్పముచేత (అనఁగా పుణ్యపాపములచేత) మరల శరీరమునుపొందఁగలుగుచు, చతురాది స్వరూపములయొక్క స్థానమును (వానివాని వ్యాపారములచేఁ గలిగిన అధికారమును), అయిదువిధములుగా (ఆనిత్య, స్పృధవీ దేవత, ఆకాశ, వాయు, తేజస్సు అని) విభజింపఁబడియుండుటయును, అథ్వా తత్త్వమును తెలిసికొనునో, యాడు అమృతత్వమును (మరణ గహిత స్థితిని) పొందుచున్నాఁడు.

చతుర్థప్రశ్నము

1. తర్వాత, సౌర్యాణ్యయణియనుబుద్ధి పిప్పలాదయుషినిఁ జూచి ఓభగవంతుఁడా! ఈపురుషునియందు ఎని నిద్రించుచున్నవి? ఎని మేల్కొని యున్నవి? ఏదేవుఁడు స్వప్నమునుజూచుచున్నాఁడు? ఎవనికి (సుషుప్తి) సుఖము ఉన్నది? ఎవనియందు సమస్తమును ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నది? (అను అయిదు ప్రశ్నలను) అని యడిగెను.

2. పిప్పలాదుఁ డిట్లనియె:—ఎట్లు అస్తమయమునుపొందెడి సూర్యునియొక్క కిరణములు ఏకమై సూర్యమండలమును పొందుచున్నవో, ఎట్లు సూర్యోదయమగునపుడు మరల కిరణములు వ్యాపించుచున్నవో, అట్లు దశేంద్రియములను ఉత్కృష్టమైన మనస్సునందు ఒక్కటై యేకమై న్నవి. కావున ఈపురుషుఁడు వినుటలేదు, చూడటలేదు, మూర్ఛి నుటలేదు, రుచిచూచుటలేదు, తాఁకుటలేదు, చూడటలేదు, తీసికొనుటలేదు, ఆనందించుటలేదు, దిగువవిడుచుటలేదు, నడుచుటలేదు, అప్పుడు (ఇట్టిసమయమునందు లోకులు) నిద్రించుచున్నాఁడని చెప్పెదరు.

3. ఈపట్టణమునందు (నవద్వారములు గలశరీరమునందు) ప్రాణాగ్నులు (అగ్నులవంటివంచవాయువులు) మేలుకొనుచున్నవి (నిద్రించునప్పుడును) ప్రాణములుతమతమ వ్యాపారములను చేయుచున్నవి. అపానవాయువునకు గార్హ పత్యాగ్ని యనివేరు, ఈఅగ్నియాగమునందు యజమానుని సమీపమునందుండునది. ఎట్లుయాగమునందు గార్హ పత్యాగ్ని నుండి ఆహ

వనీయాగ్ని గ్రహింపఁబడుచున్నదో అట్లు అపానవాయువునుండి లేచి ప్రాణవాయులైన ఆహవనీయాగ్ని వాక్కు స్థూణము అను వీనిద్వారముగా సంచరించుటవలన ప్రాణమునకు ఆహవనీయాగ్ని యని పేరు. వ్యాన వాయువు హృదయమునకు కుడివైపుననుండురంధ్రము ద్వారముగా సర్వత్ర నిండియున్నది; కాఁబట్టియే వ్యానవాయువు దక్షిణాగ్ని యని యాగమునందు కుడిప్రక్కనుంచెడిదిగ్ని యని) పేరు.

4. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములను నీరెండుఆహారములను సమముగా నయింపించుటచేత సమాన వాయువు (యాగమునందు) హోతగా నున్నాఁడు; మనస్సు(యాగమునందు)యజమానుఁడు; ఉదానవాయువు యాగఫలము; ఇదియజమానుని (మనస్సును) ప్రతిదినమును బ్రహ్మము నొద్ద (సుషుప్తికాలమునందు) చేర్చుచున్నది; (అనఁగా నిద్రించునపుడు పంచప్రాణములను, మనస్సునుమాత్రముతమవ్యాపారములనుచేయును. అనఁగా, ఉదానవాయువు, స్వర్గకాముఁడై యాగముచేసినవానిని మరణానంతరము స్వర్గలోకమును జేర్చును. ఆప్రకారముగానే యీ ఉదానవాయువు ఏవిధమైన యాగముచేతను పొందనలవిగాని పరబ్రహ్మ స్వరూపమును ప్రతిదినమునుసుషుప్తికాలమునందు పొందించుచున్నది.)

5. వీరిలోపల ఈదేవుఁడు (మనస్సు) స్వప్నమునందు మహిమను అనుభవించుచున్నది; ఇదివఱకుఁ జూచినదానిని చూచుచున్నది; వినినదానిని వినుచున్నది; ఏయేచోటులందును ఏయేదిక్కులందును ఏదేది అనుభవింపఁబడినదో దానిని అనుభవించుచున్నది. మఱియు, చూచినదానిని చూడనిదానిని, అనుభవింపఁబడినదానిని, అనుభవింపఁబడనిదానిని, సమస్తమును స్వప్నమునందు (మనస్సు) చూచుచున్నది.

6. ఎప్పుడు మనస్సునెడి దేవుఁడు (చిద్రూప బ్రహ్మము, లేక విజ్ఞాన స్వరూపము అనెడి) తేజస్సుచేత (శరీరమంతయు) వ్యాపించునో, అప్పుడు సుషుప్తిసమయము కావున, స్వప్నమును జూచుట లేదు. అనఁగా, అప్పుడు ఈశరీరమునందు సుఖము (సుషుప్తి సుఖము) కలుగు చున్నది.

7. ఎట్లు, పక్షులు వసించుటకై వృక్షమును గూర్చిపోవునో, అట్లు (ఇక చెప్పబోవు) సమస్తమును పరమాత్మను గూర్చి పోవుచున్నది (అనఁగా పరమాత్మను పొందును.)

8. (మీఁదజెప్పిన సమస్తమును అనఁగా నేమేమి?) పృథివ్యప్తే జోవాయ్యాకాశాది పంచభూతములును, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములను పంచతన్మాత్రాలును (తన్మాత్రాలనఁగా సూక్ష్మభూతములు), త్వక్పక్షు శ్చోత్రజీర్ణాఘ్రాణములను జ్ఞానేంద్రియపంచకమును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్ణేంద్రియపంచకమును, కర్ణేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియ విషయదశకమును, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను అంతఃకరణ చతుష్టయమును, అంతఃకరణవిషయములును, తేజస్సును (శరీరకోష్ఠభావము) తేజోవిషయమును, ప్రాణమును, ప్రాణవిషయమును, సమస్తమును (కార్యకారణసంఘాతమంతయు జీవాత్మను పొందుచున్నది.)

9. ఈ (జీవుఁడే) పుగుఘఁడే మూచువాఁడు, వినువాఁడు, మూర్ఖునువాఁడు, గుచిమూచువాఁడు, తలంచువాఁడు, తెలిసికొనువాఁడు, చేయువాఁడు, విజ్ఞానాత్మ (జీవాత్మ); ఈపుగుఁడే పరముగను అక్షరముగనునుండు పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడు.

10. ఎవఁడు (పరబ్రహ్మమును) అజ్ఞానరహితుఁడుగను, అశరీరిగను, గుణరహితుఁడుగను, పరిశుద్ధుఁడుగను, నాశరహితుఁడుగను ఉండునట్లు తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడు; వాఁడు (పరబ్రహ్మతత్వము నెఱింగినవాఁడు) సర్వజ్ఞుఁడునై యున్నాఁడు; మఱియు, సర్వస్వరూపమై (సమస్తమై) యున్నాఁడు; ఈవిషయమునం దీదిగువ నుదాహరించిన మంత్రము కలదు.

11. విజ్ఞానాత్మ (జీవాత్మ) సకల దేవతలతోడను (చతురభిమానియైన అగ్న్యైది దేవతలతోడను) ప్రాణములును, భూతములును దేని యందుంచఁబడియున్నదో దానిని అక్షమైనబ్రహ్మమని యెవఁ డెఱుఁగునో, వాఁడేసర్వజ్ఞుఁడు; సమస్తమునందును ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

పంచమప్రశ్నము

1. తర్వాత శివిపుత్రుఁడైన సత్యకాముఁడనుఋషి పిప్పలాద ఋషినిఁజూచి:—“ఓపూజ్యుఁడా! మనుష్యులలో ఎవఁడు ఆయుః పర్యంతము ఓంకారధ్యానము చేయునో, వాఁడు ఏలోకమును బొందును” అనియడిగెను.

2. పిప్పలాదుఁడు సత్యకామఋషి కిట్లనియె:—సత్యకామా! ఏకారణముచేత ఓంకారము పరబ్రహ్మస్వరూపముగను, అపరబ్రహ్మ (జీవాత్మ) స్వరూపముగను నున్నదో, ఆకారణముచేత ఈ ప్రణవమును ధ్యానించువాఁడు పరాపరములలో కొక్క దానిని పొందును.

3. ఆ ప్రణవోపాసకుఁడు ఏకమాత్రగల ఓంకారమును (అనఁగా అకారమును, ఋగ్వేదమును) ధ్యానించువాఁడు దానిచేతనే బోధింపఁ బడినవాడై, మనుష్యలోకమునందు పుట్టుచున్నాఁడు (అనఁగా ఉత్తమ మనుష్యజన్తమును బొందును)

4. రెండవమాత్రయగు ఓంకారమును (అనఁగా ఉకారమును, యజుర్వేదమును) ధ్యానించువాఁడు అంతరిక్షముగు చంద్రలోకమును బొందుచున్నాఁడు.

5. ఎఱఁడు ఓంకారమును అకార ఉకార మకారములను మూఁడుమాత్రలతోఁగూడినట్టిసూర్యమండలాంతర్వర్తియగు పరమాత్మ స్వరూపముగా ధ్యానించునో, వాఁడు సూర్య లేజస్సంపన్నుడై సర్పము తోలు దోచునట్లు, పాపవిముక్తుడై సామవేదప్రభావముచేత (అ.ఉ.మ. ఓం. ఇదిసామవేదము) బ్రహ్మలోకమును పొందుచున్నాఁడు. ఇట్లు బ్రహ్మ (హిరణ్యగర్భ) లోకమును పొందినవాఁడు సర్వశరీరముల యందును ప్రవేశించియున్న పరమపురుషస్వరూపమైన పరమాత్మను చూచుచున్నాఁడు.

6. ఓంకారముయొక్క అకారఉకారమకారములను మూఁడుమాత్రలును మృత్యువుతోఁగూడినవి. అట్టిమృత్యువుగలమాత్రలను బ్రహ్మ దృష్టిచేత ఏకము (ఓం) కావించిపరమాత్మ ధ్యానమునందు ప్రయోగింపఁ బడినయెడల మృత్యుదోషములేని అమృతత్వమగుచున్నది. ఏయోగి మాత్రాత్రయమును చక్కఁగా నెఱుఁగునో అతఁడు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి కాలములయందు చలంపకుండును.

7. ఋగ్వేదముచేత మనుష్యలోకమును, యజుర్వేదముచేత అంతరిక్ష (చంద్ర)లోకమును, సామవేదముచేత బ్రహ్మలోకమును పొందించునట్టి ప్రణవ (ఓంకార) స్వరూపమును ఏవిద్వాంసుఁడు తెలిసికొను చున్నాఁడో, అట్టివాఁడు జాగ్రదాద్యవస్థలును భయమును ఇరయ్యును ద్వాదశో—4

మరణమును లేని శాశ్వతమును సత్యస్వరూపమును అమృతరుయము నగు పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడు.

షష్ఠ ప్రశ్నము.

1. తర్వాత, భారద్వాజునికుమారుఁడు సుకేశఃఋషి పిష్పలాద ఋషినిఁజూచియిట్లనియె:—“ఓమహాత్మా! మున్నొకప్పుడు కోసల దేశాధిపతియైన హిరణ్యనాభుఁ డను రాజపుత్రుఁడు నాయొద్దకువచ్చి, ‘పద్మనాటుకలలుగల పురుషుని నీవెఱుఁగుదువా?’ యనినన్న డిగినాఁడు. నేను ఆరాజకుమారునిఁ జూచి “నాకుఁదెలియదు; తెలిసియుండినయెడల నేను చెప్పకుందునా? మఱియు, ఎవఁడు తెలిసిన దానిని తెలియదనియును, తెలియనిదానిని తెలియుననియును చెప్పుచున్నాఁడో వాఁడు సమూలముగా ఉభయలోకములందును భ్రష్టుఁడగుచున్నాఁడు. కావున నేను అబద్ధము చెప్పను.” అనఁగానే, అతఁడు మాతాడకతనతేరి నెక్కించునెను. ఇప్పుడదే ప్రశ్నమును నేను నిన్నడుగుచున్నాఁడను. ఆపురుషుఁడు (పద్మనాటుకలలుగలవాఁడు) ఎచ్చటనున్నాఁడు?” అని యడిగెను.

2. పిష్పలాదఋషి యిట్లనియె:—ఏపురుషునియొద్ద (ఇఁక చెప్పఁబోవు) ఈ పద్మనాటుకలలును గలిగినవో, ఆపురుషుఁడు ఈశరీరమునందే యున్నాఁడు.

3. (ఎవరిని కర్తగానుంచుకొని ఏదేహమునందుండి) మనము మీఁదికెగయుచున్నామో, లేక మీఁదికెగరఁబోవు చున్నామో, ఏశరీరమునందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నామో, అని ఆపురుషుఁడు (హిరణ్యగర్భుఁడు) ఆలోచించెను.

4. ఆహిరణ్యగర్భుఁడు ప్రాణము, శ్రద్ధ, ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, పృథివి, ఇంద్రియము (దక్షేంద్రియములు), మనస్సు, అన్నము, బలము, తపస్సు, వేదములు, కర్మము, కర్మఫలమగుస్వర్గరాది లోకములు, ప్రాణులనామములు అను నీపద్మనాటుకలలును సృజించెను.

5. ఎట్లు సముద్రమునుండి ఉత్పత్తియైననదులు ప్రవహించుచు (గంగా) నామరూపములను బొందియుండి, మరల ఎట్లు సముద్రమును పొంది (చేరి) నామరూపరహితములై సముద్రమనియే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవో, అట్లు పురుషునియొద్దనుండి కల్గినపద్మనాటుకలలును

మరల పురుషునిఁజొంది దానిదాని నామరూపములను త్యజించికొని యెప్పటియట్లు పురుషుడనియే చెప్పబడుచున్నది. అట్టి యీపురుషుడు ప్రాణాదికలలు లేనివాఁడుగను, మరణము లేనివాఁడుగను అగుచున్నాఁడు. ఆవిషయ మీదిగువ చెప్పబడుచున్నది.

6. రథచక్రమునందలి అరములవలె ఈకలలు ఏపురుషునియొద్ద నుంచఁబడియున్నవో, అట్టివేద్యుడగు పురుషుని (ఆత్మను) పొందుడు; మిమ్ము మృత్యువు (మరణము) బాధింపక యుండునుగాక !

7. పిప్పలాదఋషి (తనకడకువచ్చిన) సుకేశాదులగు ఆర్షరు ఋషులకును శిష్యులదేమనగా;...“ఇప్పుడు మీకు నేను చెప్పినంతమాత్ర మే ఆపర బ్రహ్మమును గూర్చి యెఱుంగుదును; ఇంతకంటె వేతేమియు లేదు” అనిచెప్పెను.

8. సుకేశాదులు పిప్పలాదఋషినిఁ జూచి యిట్లనిరి.- ఏమహా పురుషుడు అవిద్యనుండి తరింపఁజేసి మోక్షమార్గమునందు ప్రవేశింపఁ జేసినాఁడో, అట్టి పితయగు నీకు నమస్కారము. (నీవేతంద్రివి; మోక్ష విద్యోపదేశకుడు పితయగును.) బ్రహ్మఋషులకొఱకు నమస్కారము ! బ్రహ్మఋషులకొఱకు నమస్కారము.

ఓమ్ కాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః.
ఓమ్ భద్రం కర్ణేభి రితి శాన్తిః.
ప్రశ్నోపనిషత్తు సమాప్తము.

5. ముండకోపనిషత్తు.

భద్రం కర్ణేభి రితి శాన్తిః.

ప్రథమముండకము.

1. ఖండము.

1. (ఇంద్రాది) దేవతలకంటె మొదటివాఁడు బ్రహ్మదేవుడు; ఆతఁడు జగమునంతయు సృజించెను; ఆతఁడు లోకరక్షకుడు ; ఆతఁడు సకల విద్యలకును స్థానమైనవాఁడు. అతఁడు తన జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు అధర్వణుడనువానికొఱకు బ్రహ్మవిద్యను బోధించెను.

2. ఇట్లు బ్రహ్మచేవుడు అధర్వణిగొఱకు ఉపదేశించిన బ్రహ్మ విద్యను అధర్వణుడు అంగిరునకును, అంగిరుడు భారద్వాజునకును, భారద్వాజుడు అంగిరసునకును, పరంపరగా నుపదేశించిరి.

3. శౌనకుడును ఋషి బ్రహ్మవేత్తయగు అంగిరసునియొద్దకుఁ బోయి “ఏది తెలిసికొన్నతర్వాత ఈజగత్తుమంతయు తెలిసికొన్నట్లుగును;” అనియడిగెను.

3. అంగిరస్సు శౌనకఋషి కిట్లనియె. — ‘పరా’ అనియు, ‘అపరా’ అనియు రెండు విద్యలుగలవు (‘పరా’ అనగా బ్రహ్మమును గూర్చిన ఉపనిషత్తు; ‘అపరా’ అనగా స్వర్గాదిఫలము నిచ్చు కర్మకాండము.)

5. అందు అపరావిద్య యనగా:—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వవేదము, శిక్ష (అక్షరోత్పత్తిశాస్త్రము), కల్పము (కర్త విధులు), వ్యాకరణము, నిరుక్తము, ఛందస్సు, జ్యోతిషము అనునినియన్నియు బ్రహ్మమును పొందించుటకు సాధకములైనవిగాన, ‘అపరా’ యనబడును. ఏది బ్రహ్మమును సాక్షాత్తుగా పొందించునో అది ‘పరా’ అనబడును.

6. బ్రహ్మము, లేక అక్షర మనునది యేదియనగా:—ఏది చూడఁ బడనిదో (జ్ఞానేంద్రియముల కందనిదో), గ్రహించఁబడనిదో (కర్తేంద్రియముల కందనిదో), గోత్రము (మూలము) లేనిదో, వల్లము (గుణము) లేనిదో, నేత్రాదులు (జ్ఞానేంద్రియములు) లేనిదో, కరచరణాదులు (కర్తేంద్రియములు) లేనిదో, నిత్యవస్తువైనదో, విభువైనదో, సర్వత్రపూర్ణమైనదో, అతిసూక్ష్మవస్తువైనదో, నాశములేనిదో, భూతములకు కారణమైనదో, దానిని వివేకులు సర్వత్ర చూచుచున్నార.

7. ఎట్లు పట్టుపురుగు నూలిని సృష్టించి మరల గ్రహించి కొనుచున్నదో, ఎట్లు భూమిలో ఓషధులు పుట్టుచున్నవో, ఎట్లు జీవితుండై యుండు పురుషుని శరీరమునందు రోమములు మొలచుచున్నవో అట్లు అక్షర బ్రహ్మమునొద్దనుండి యీ ప్రపంచము కలుగున్నది.

8. ఆ బ్రహ్మమునకు ప్రపంచమును సృష్టిచేయవలయుననెడియిచ్చు కల్పెను (అనగా నిర్గుణ బ్రహ్మము సగుణ బ్రహ్మమైనది). ఆ బ్రహ్మము నొద్దనుండి అవ్యాకృతతత్త్వము (అన్నము - మాయశక్తి) కల్పెను; అవ్యాకృతమునుండి పిరణ్యగర్భుడు (ప్రాణము) కల్పెను; పిరణ్యగర్భుని

యొద్దనుండి సత్యము అనుపంచభూతములు కలిగెను; ఆభూతములనుండి భూలోకాదిలోకములు గల్గెను; వానిలో (మనుష్యులకుఁదగిన) కర్తములు కల్గెను; వానియందుండి (స్వర్గాదిఫలమైన) అమృతము కలిగెను.

6. ఏబ్రహ్మము సమస్తము నెఱింగినవాఁడో, ఇంకను విశేషముగాఁ దెలిసికొన్నవాఁడో, ఎవనితపస్సు జ్ఞానమయమైనదో, అతనియొద్దనుండి హిరణ్యగర్భుఁడును, (దేవదత్తాది) నామములును, (ప్రీహియవాది) రూపములును, అన్నమును కలిగెను.

2. ఖండము

1. (ఇఁక చెప్పబడునది) సత్యమైనది. ఏకర్తములు వేదవిహితములైనవో, ఏకర్తములు వివేకజ్ఞులచే ననుష్ఠింపబడుచున్నవో, ఎవిహోతా, అధ్వర్యు, ఉడ్డంత అను మువ్వరు అధికారులయొద్దనుండి అనేకవిధములుగా ప్రవర్తిల్లుచున్నవో, ఆకర్తములను సత్యమైన ఫలాభిలాషగల వారలై నియతము (నిత్యము) గాచేయుఁడు. పుణ్యఫలమును (సత్కర్తాచరణఫలమును) బొందుట కీదియేమార్గము.

2. చక్కఁగా ప్రజ్వలించజేసినఅగ్నియందు ఎప్పుడు శిఖలతోఁగూడి వెలుంగుచున్నదో, అప్పుడు విధిప్రకారము ఆజ్యాహుతుల సర్పించవలయును, (అనఁగా హోమముచేయవలయును.)

3. ఎవనియొక్క అగ్నిహోత్రము అయావాన్య, పూర్ణిమ, చాతుర్దాశ్యము, శరదాదికాలము (అనునీ కాలములయందు అగ్నిహోత్రకర్తము) చేయకయును, అతిథిసర్జితముగను విధిప్రకారముగను చేయక యుండునో, అట్టివానికి భూలోకము మొదలు ఏడు లోకముల (సత్యలోకము) వఱకును (వాఁడొచరించిన కర్తఫలము) నశించుచున్నది (అనఁగా అట్టివానికి ఏడులోకములందును ప్రతిబంధముకల్గును. మఱియు, పూర్వమైన పితృపితామహప్రసితామహులను, అనంతరపుత్రపౌత్రప్రపౌత్రులనువానితోఁగూడ నేకువరు పురుషులను నశింపజేయును. అని కొండఱ యభిప్రాయము.)

4. అగ్నికి ఏడునాటకలు (జ్వాలలు) కలవు. అవి కాళి, కరాళి, మనోజవ, సులోహిత, సుధామ్రకర్ణ, స్ఫులింగిని, విశ్వరూప అనునవి.

5. ఈఏడుజ్వాలలును జ్వలించుచుండునపుడు కాలమతిక్రమింపక చేయునట్టి అగ్నిహోత్రకర్తముయొక్క ఆహుతులు సూర్యకిరణములై

యజమానుని గ్రహించి (ఎత్తికొని) ఇంద్రుడుండు స్వర్గలోకమునందుఁ జేర్చును.

6. చక్కఁగా ప్రకాశించు ఆహుతులు ఆయజమానుని రమ్మ! రమ్మ! అని పిలిచి పూజించి సూర్యకిరణములద్వారముగా మంచిమాటలచే గౌరవించి, ఇది మీరుకావించిన సత్కర్మపుణ్యఫలమని చెప్పుచు బ్రహ్మలోకమును (స్వర్గలోకమును) జేర్చుచున్నవి.

7. యజ్ఞరూపములైన యీకర్తములు నాశశీలములైనవి; పదునైన మండ్రుగురు (ఋత్విక్తులు పదునాలుగురు, యజమానుఁడొకఁడు, యజమానునిపత్ని యొకర్లు అను పీఠపదునైనమండ్రుగురు) చేరి చేయు యాగము శ్లాఘ్యమైనది కాదు. అనఁగా జ్ఞానమే శ్లాఘ్యమనిభావము; ఈయాగము (కర్తము) శ్రేష్ఠమని యేమూఁడులు తలంచెదరో వారుజనన మరణమును బొందుచుందురు.

8. అవిద్యామధ్యమునందుండువారును, పండితులమని తమకుఁ దామే పొగడికొనుచుండువారునుఅగు, మూఁడులు గ్రుడ్డివానికి గ్రుడ్డివాఁడు దారిచూపునట్లు (చచ్చుచు పుట్టుచు) చరించుచుందురు.

9. అవిద్యయందు నానాప్రకారములుగా (దేవమనుష్యాదిరూపములతో పలుతెఱఁగులుగా) ప్రవర్తించుచుండువారును, తాము కృతార్థులమైతి మని తలంచికొని యుండువారును, కర్తమును వధలకయుండువారును అగు అజ్ఞానులు దుఃఖితులై, కర్తఫలహీనులై స్వర్గలోకము నుండి మరల జాతీపడిపోవుచున్నారు.

10. శ్రౌతస్తార్తకర్తలు మాత్రమే శ్లాఘ్యమాలనియు, వేఱేదియు శ్లాఘ్యముకాదనియు తలంచెడిమూఁడులు స్వర్గలోకమునుండి పుణ్యక్షయానంతరము భూలోకమునకు మరలుచున్నారు.

11. ఏజ్ఞానులు వనవాసులై, శాంతులై, భిక్షుటనపరులై (అనఁగా వానప్రస్థ సన్న్యాసిసాశ్రమధర్మము నవలంబించినవారై) యుందురో, వారు సూర్య (అర్చిరాది) మార్గముగా, పుణ్యసాపములులేనివారై, అమృతమయుఁడును, అవ్యయాత్మఁడు నైనపురుషునియొద్దకుఁ (బ్రహ్మలోకమునకు) పోవుచున్నారు.

12. బ్రాహ్మణుఁడు (బ్రహ్మజ్ఞుని) కర్తముచే గలుగులోకముల యొక్క తారతమ్యమును పరీక్షించి తెలిసికొని, ఈసంసారమునందలి

సర్వపదార్థములును ప్రయోజనములేనివని గ్రహించి, వైరాగ్యమును బొంది, బ్రహ్మము నెఱుంగుటకై సమిత్యాణియై శ్రోత్రియుఁడును, బ్రహ్మ నిష్ఠుఁడు నగు గురువును ఆశ్రయింపవలయును.

13. ఇట్లు చనినవాఁడగు శాంతశమదమాది సద్గుణములుగల శిష్యునకు, ఆగురువు అక్షరమును, సత్యమును, పరమాత్మను దెలిసికొనుటకు సాధనము నగు బ్రహ్మవిద్యను ఉపదేశింపవలయును.

ద్వితీయముండకము.

1. ఖండము.

1. ఆ బ్రహ్మవస్తువు సత్యము; ఎట్లు మిక్కిలిజ్వాలగల అగ్నియందుండి అనేకములగు స్ఫులింగములు (మిఠుఁగులులు) లేచుచున్నవో, అట్లు అక్షర బ్రహ్మమునుండి అనేకవిధములగు జీవులు కలిగి యందే యుండుచున్నవి (బ్రహ్మవస్తువు తక్క తక్కినవన్నియు అసత్యమని యర్థము).

2. ఆ పురుషుఁడు దివ్యుఁడు, ఆకారములేనివాఁడు, బాహ్య భ్యంతరములయందు నుండువాఁడు, ప్రాణములేనివాఁడు, మనస్సులేనివాఁడు, పరిశుద్ధుఁడు, అక్షరుఁడు, అవ్యాకృతమునకంటె అధికుఁడు.

3. ఈమహాపురుషునియొద్దనుండి ప్రాణము, సకలేంద్రియములు, పృథివ్యప్రేక్షా వాయ్వాకాశాదిపంచభూతములు, అను నివియన్నియుఁ గల్గెను.

4. ఈపురుషునకు శిరస్సు అగ్ని; నేత్రములు చంద్రసూర్యులు; చెవులు దిక్కులు; వాక్కు వేదములు; ప్రాణము వాయువు; మౌదయము ప్రపంచము; పాదములు పృథివి (అనఁగా, అగ్నాద్యదులు ఆయాస్థానము లందుండి పుట్టినవి); ఇతఁడు సర్వభూతాంతరాత్మ.

5. ఆపురుషునియొద్దనుండి అగ్ని కలిగెను; ఆయగ్నికి సమిత్తులు సూర్యుఁడు; ఆయగ్ని (ద్యులోకాగ్ని) వలన చంద్రుఁడు కల్గెను; ఆచంద్రునివలన మేఘముకల్గెను; మేఘమువలన భూమియందుండు ఓషధులు కల్గెను; ఓషధులవలన పురుషునిరేతస్సు కల్గెను. ఆరేతస్సు స్త్రీరజస్సుతోఁ గూడి అనేక ప్రజలు పుట్టిరి! ఇట్లు ఆపురుషుని (పరమాత్మ) వలన ప్రజలు కలుగుచున్నారు.

6. ఆపరమాత్మ వలన ఋగ్యజుస్సానుములను వేదత్రయమును, యజ్ఞములును (అగ్నిహోత్రాదులును), యాగములును, దక్షిణాలును, సంవత్సరాదికాలములును, యజమానుడును, సూర్యచంద్రాదిలోకములును కలిగెను.

7. ఆబ్రహ్మమువలన దేవతలును, సాధ్యులును, మనుష్యులును, మృగములును, పక్షులును, ప్రాణాపానములును, వీహి (వీధి) యవ (గోధుమ్మ)ములును, తపస్సును, శ్రద్ధయును, సత్యమును, బ్రహ్మచర్యమును, విధులును, అగు నివి యన్నియును పుట్టెను.

8. ఆ పరవస్తువువలన సప్తప్రాణములును (అనగా చెవులు 2, కన్నులు 2, ముక్కు-పుటములు 2, నోరు 1), ఈసప్తప్రాణములను ప్రకాశింపజేసెడి కాశీకరాళీ మొదలగు సప్తజ్వాలలును, సప్తసమిధలును (అనగా విషయములును), సప్తహోమములును (అనగా విషయజ్ఞానములును), సప్తలోకములును కల్గెను. అవి హృదయమునందు ఏడేసి యేడేసిగా ఉంచబడినవి.

9. పరమపురుషునివలన సముద్రములు, పర్వతములు, నదులు, ఓషధులు, రుచి (రసము) ఇవియన్నియుఁ గలిగెను. రసముతోఁగూడిన అంతరాత్మ (జీవాత్మ) పృథివ్యాదిపంచభూతములచే నావరింపబడి గోచరించుచున్నాడు.

10 జగత్తు, కర్తము, తపస్సు, బ్రహ్మము, పరమామృతము అను నివియన్నియును ఆపరమాత్మయే. అట్టిపరమాత్మయే (మనుష్యుని) హృదయమునందు నున్నాడని యెవ్వఁడు తెలిసికొనునో, వాఁడు ఇచ్చటనే అవిద్యాబంధమునుండి విముక్తుడగును (అనగా బ్రహ్మస్వరూపియై జీవన్ముక్తుడగునని భావము).

2. ఖండము.

1. ఆబ్రహ్మమే జ్యోతిస్సు; హృదయమునం దుండునట్టిది; గుహాచరుడను (బుద్ధిగుహయందుండువాడని) పేరొందినది; మహాత్పదము (సర్వసానమైనది), ఈజగమంతము (ఆమహాత్పదమునందు దానియందు) ఉంచబడియున్నది; అదే చలించునట్టిపక్షులు; అదే ప్రాణులు; అదే తెప్పపాట్లు; అదియే ఆకారముగలది; అదే ఆకారములేనిది; అదే క్లాభునీయ

మైనది ; అదే ప్రజలవిజ్ఞానముకంటెను శ్రేష్ఠమైనది ; అదే పరమోత్కృష్టమైనది; ఇట్టివస్తువును తెలిసికొనుడు.

2. ఏది కాంతిగలదియో, ఏది అణువ్రకంఁజేయు అణువైనదో, దేనియందు ప్రపంచమును ప్రజలును ఉంచబడియున్నారో, అది ఆక్షరమైనపరబ్రహ్మము. ప్రాణము, వాక్కు, మనస్సు, సత్యము, అమృతము అచునవి యన్నియును ఆపరబ్రహ్మమే. ఆపరబ్రహ్మమును మనస్సుచేతనే తెలిసికొనవలయును.

3. బౌపనిషదమగుధనస్సును చేబూని, ఉపాసనచేవాడిగాఁ జేయఁబడినబాణమును సంధించి, బ్రహ్మభావన మను తెలివించేలాగి, ఆయక్షర(పరమాత్మ) స్వరూపము గుఱిగాఁ జేసి భేదింపవలయును.

4. మైనిచెప్పించనస్సు ప్రణవము, బాణము ఆత్మ(జీవుడు), లక్ష్యము బ్రహ్మము; ఏకాగ్రచిత్తిముచేత (లక్ష్యభూతమైనపరబ్రహ్మమును) వేధింపవలయును. బాణమువలె ఆత్మ లక్ష్యమైపోవును.

5. దేనియందు స్వర్గము, పృథివి, అంతరిక్షము, సకలప్రాణముల తోఁగూడినమనస్సు, ఇవి గ్రంస్ఫులబడియున్నవో, (అట్టి) ఆయేకమైన ఆత్మను తెలిసికొనుడు. తక్కినవాక్యములను నిగ్రహింపుడు. ఇది అమృతమును పొందుటకు నేతువు.

6. దేనియందు నాడులు చక్రారములవలె (బండిఆకులవలె) లగ్నములయియున్నవో, అదిఆనేకవిధములుగానేర్పడి (సుఖదుఃఖస్వభావములనుబొంది) హృదయమునందు సంచరించుచున్నది. ఆయాత్మను 'ఓం' అనిధ్యానింపుడు; అందువలన, మీకు అజ్ఞానాంధకారమునుండి దాటుదురు. మీకు శుభము కలునుగాక.

7. ఎవఁడు సమస్తమునుసామాన్యముగా నెఱింగిన వాఁడో, ఎవఁడుసర్వమును విశేషముగాఁ దెలిసికొనువాఁడో, ఎవనికి భూమి యందు మహిమయున్నదో, అట్టివాఁడు దివ్యమైన బ్రహ్మచర మను మనస్సునందుదహరాకాశమునందు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నాఁడు. అతఁడు మనోమయుఁడు, ప్రాణమును శరీరమును నడుపువాఁడు, అన్నమునందుండువాఁడు; అట్టియాత్మను బుద్ధిమంతులు (జ్ఞానులు) హృత్పద్మరంధ్రమునందు స్థాపించి, సర్వత్ర వ్యాపించియున్నాఁడని తెలిసికొనుచున్నారు (వివేకులు, సర్వమును బ్రహ్మానందమయముగాభావించుచున్నారని తాల్కి).

8. (కారణస్వరూపముచే హెచ్చుగను, కార్యస్వరూపముచే తగ్గుగను నుండు) ఆపరాపరవస్తువును దర్శించినంతనే హృదయగ్రంథి భేదనమగును. సకలసంశయములు నివృత్తియగును. కర్తములునశించును.

9. జ్యోతిర్వయమైన హృదయగుహాయం దుండువాఁడును, అవి ద్యాదిదోషరహితుఁడును, నిరవయవుఁడును, పరిశుద్ధుఁడును, జ్యోతిస్సులకంటె జ్యోతియును, అగు పరబ్రహ్మమును ఎవ్వరు దర్శింతురో వారు ఆత్మవేత్త లయ్యెదరు.

10. ఆపరబ్రహ్మమునందు సూర్యుఁడు ప్రకాశింపఁడు, అట్లే చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు, మేఘము, అగ్ని, ఆనునివియన్నియు ప్రకాశించుటలేదు. పైని చెప్పిన సూర్యుఁడు మొదలగునవియన్నియు ఆ పరమాత్మవలననే ప్రకాశించుచున్నవి. ఈ ప్రపంచమంతయు ఆపరబ్రహ్మమువలననే ప్రకాశించుచున్నది.

11. ఈజగమంతయు బ్రహ్మము, ఆ బ్రహ్మము కుడియొడమలను, ముందువెనుకలను, క్రిందుమీఁదులను, వ్యాపించియున్నది. ఈవిశ్వమును బ్రహ్మము. అదే శ్రేష్ఠమైనది. (అనఁగా సర్వము బ్రహ్మమయమనిభావము.)

తృతీయముండకము.

1. ఖండము.

1. రెండుపక్షులు మంచిగమనముగలవి యొకటినొకటి యొడఁబా యొకయుండును (అవి జీవాత్మ పరమాత్మ లను పేరుగలవి). ఆ రెండును సమానఖ్యాతిగలవి; ఆ రెండును ఒకేవృక్షమును (శరీరమును) ఆశ్రయించుకొని యుండును. వానిలోనొకటి (జీవుఁడు), (పుణ్యపాప) ఫలమును రుచితోఁగూడ భుజించును; వేటొకటి ఊరక (దేనినిభుజింపక) చూచుచునుండును.

2. సమానవృక్షమునందు (జీవేశ్వరులకు సమానమైన శరీరమునందు) ప్రవేశించిన జీవుఁడు మాయచేత మోహమునుబొంది దుఃఖపడుచున్నాఁడు; ఎప్పుడు వేటొకపరమాత్మను జూచుచున్నాఁడో, అప్పుడు దుఃఖరహితుడై మహిమ నొందుచున్నాఁడు.

3. ఎప్పుడు పరబ్రహ్మస్వరూపమును జూచుచున్న సాధకుఁడు (యోగి) జ్యోతిర్వయఁడును, జగత్కర్తయును, యీశ్వరుఁడును, బ్రహ్మ

యోనియును అగు పరమాత్మను జూచుచున్నాడో, అప్పుడు ఆజ్ఞాని (యోగి) పుణ్యపాపములను తరస్కరించి, నిర్లేపుడై (దేనినంటనివాడై) పరమసామ్యమును (అద్వైతమును) బొందుచున్నాడు.

4. ఎవడు భూతమయములై తేజరిల్లుచున్నాడో, అతడే ప్రాణము. ఇట్లు సకల భూతములలోనుండు ప్రాణస్వరూపియగు పరమాత్మను దెలిసికొన్నవాడు దాని నతిక్రమింపడు. అందే (అపరమాత్మయందే క్రిడించుచుండును); దానియందే ప్రేమగలిగి యుండును; వాడు ఆత్మ వ్యాపారము (చింతనము) నందే యుండును; వాడు బ్రహ్మవేత్తలకంటె శ్రేష్ఠుడు.

5. (ఆత్మస్వరూపమును పొందుటకు మిక్కిలి ప్రయత్నించుచుండు సన్న్యాసులు ఏపరమాత్మ సర్వరూపమును జూచెదరో,) అట్టి ఈ ఆత్మను సత్యముచేతను, తపస్సుచేతను, జ్ఞానముచేతను, బ్రహ్మచర్యముచేతను పొందనగును. ఏయాత్మను పుణ్యాత్మలగు యతులు చూచెదరో, ఆయాత్మ శరీరమునడుమ (హృదయాకాశమున) జ్యోతిర్తయమును పరిశుద్ధమునై యున్నది.

6. సత్యమేజయించుచున్నది; అసత్యముజయించుటలేదు; సత్యము నకు స్థానమైన ఆశారహితులగు ఋషులు ఏమార్గము (దేవయానము) చేత (మోక్షమునకు) పోవుచున్నారో, ఆమార్గము నిత్యముచేత విస్తృతము చేయఁబడినది.

7. ఆ బ్రహ్మము మిక్కిలిగొప్పది; స్వయంప్రకాశమైనది; చింతింప నలవికానిది; అతీసూక్ష్మమైనది; అజ్ఞానులకు దూరమైయుండునది; జ్ఞానులకు సమీపమునందుండునది; వివేకులకు ఈ దేహమందే (బుద్ధిగుహయందే) యున్నది.

8. నేత్రముచేగాని, వాక్కుచేగాని, ఇంద్రియముచేగాని, తపస్సుచేగాని, కర్తముచేగాని, (ఆ బ్రహ్మము) గ్రహింపసాధ్యముకానిది. శుద్ధాంతఃకరణముతో ధ్యానించువాడు మాత్రమే ఆనిరవయవ మగు బ్రహ్మమును జూచుచున్నాడు.

9. ఈ ఆత్మ అణుస్వరూపము; దేనియందు ప్రాణము (ప్రాణాపాన వ్యాసణిదానసమాసములను) అయిదువిధములుగా ప్రవేశించుచున్నదో, ఆశరీరమునందు ఆత్మస్వరూపమును విశుద్ధజ్ఞానముచేతను, (శ్లేశరహిత)

చిత్తముచేతను తెలిసికొనఁదగినది. ఆత్మస్వరూపమును స్వకీయముగా పొందుటకుసాధనమైన చిత్తము. ప్రజలయొక్క అంతఃకరణమంతయు ఇంద్రియములచే వ్యాప్తమైయున్నది.

10. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగలవాఁడు, మనస్సుచే ఏయే లోకములను సంకల్పించుచున్నాఁడో, ఆయాలోకములను కామములను జయించుచున్నాఁడు (అనఁగా పొందుచున్నాఁడు). కాబట్టి విశ్వగ్రమును గోరువాఁడు ఆత్మజ్ఞుని పూజింపవలయును.

2. ఖండము.

1. పరబ్రహ్మము ఎల్లకోర్కూలకును స్థానము; అతనియందు విశ్వమంతయునున్నది; పరిశుద్ధుడై యుండువాఁడు; పరబ్రహ్మమును ఆపరబ్రహ్మము నెఱింగినవానిని, కోర్కూలులేనివానిని, ఎవరు ఉపాసించురో, వారు జననముకొందరు (అనఁగా నిత్యసుఖమునొంది జననమరణవర్జితు లగుదురు).

2. ఎవఁడు, ఏయేకోర్కూలను (ఇష్టవిషయములను) తలంచికొనునో, వాఁడు ఆయాకోర్కూలను మఱుజన్మున జూచుకొందును. సకలమైనకోర్కూలను గోరినప్పటికిని, యీజన్మునందే ఆత్మజ్ఞము కలిగినయెడల ఆసకలమైనకోర్కూలును ఇచ్చుటనే సత్తించుచున్నవి.

3. ఆత్మస్వరూపము వేదగోస్తాధ్యయనముచేతను, ధారణాశక్తిచేతను, శ్రవణముచేతను, పొందఁదగినదికాదు; ఏవిద్వాంసుఁడు పరమాత్మను జూచుకొనవలయునని కోరుచున్నాఁడో, వాఁడు ఆత్మజ్ఞానముచేతనే పొందఁదగినది; వేదే యుపాయము లేదు; ఆత్మదర్శనేచ్ఛగలవానికి మాత్రము ఆయాత్మతత్త్వస్వరూపము గోచరించును.

4. ఈయాత్మ, జ్ఞానదార్ధ్యము లేనివానిచేతను, ప్రమాదము (విషయాసక్తి) చేతను, సర్వకర్తృత్వాన్ని సములేని జ్ఞానముచేతను పొందనలవికానిది. ఎవఁడు జ్ఞానదార్ధ్యముతోడను, విషయాసక్తినిగ్రహముతోడను, సర్వకర్తృపరిత్యాగసన్నాహముతోడను ప్రయత్నముచేయునో, వాఁడు తనహృదయపుండరీకమునందు ఆత్మను దర్శించును.

5. జ్ఞానసంతుష్టిగలవారును, ఆత్మమయులైనవారును, ఆకారహీనులైనవారును, ఇంద్రియనిగ్రహము చేసినవారును, ధీరులును, ఆత్మారాములును అగు ఋషులు చక్కఁగా ఆత్మనుదర్శించి సర్వస్థలములందును

వ్యాపించియుండు పరబ్రహ్మవస్తువును సర్వత్ర పొంది, అన్నిటియందును ప్రవేశించెదరు.

6. వేదాంతవిజ్ఞానముచేఁ గలిగినఆత్మను నిశ్చయముగా నెఱిగిన వారును, సన్న్యాసులును శుద్ధజ్ఞానముగలవారునుఆగు వీరందఱును అంత్యకాలమునందు సకలకర్మవిముక్తులై పరబ్రహ్మముతో నైక్యమయ్యెదరు.

7. మోక్షకాలమునందు పదునైదుశలలును దానిదానిస్థానమును (కారణమును) పొందుచున్నవి; సకలైంద్రియములును దానిచేపత కడకుఁబోయి చేరుచున్నవి; కర్తములును జీవుఁడును పరబ్రహ్మముతో నైక్యమగుచున్నవి (శలలనుగూర్చి ప్రశ్నోపనిషత్తులో ఆటవప్రశ్నమున జూడఁదగును).

8. ప్రవహించునదులు నామరూపములను విసరించి ఎట్లు సముద్రమును జేరుచున్నవో, అట్లు జ్ఞాని మోక్షకాలమునందు నామరూపవర్జితుఁడై పరాత్పరుఁడగుదివ్యపురుషుని (పరమాత్మను) బొందుచున్నాఁడు.

9. ఎవఁడు ఆబ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడో వాఁడు బ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు. వానికుటుంబమునందు అజ్ఞాని యెవఁడు నుండఁడు. శోకమునుండి తరించుచున్నాఁడు. పాపములేనివాఁ డగుచున్నాఁడు. ఆశాపాశరహితుఁ డగుచున్నాఁడు. పరబ్రహ్మస్వరూపి యగుచున్నాఁడు.

10. ఈవిషయము శ్రుతిసమ్మతమైనట్టి కర్మానుష్ఠానముగలవారికిని, వేదాధ్యయనపరులకును, బ్రహ్మనిష్ఠులకును, శ్రద్ధగలవారికిని, ఏకఋషి యనుపేరుగలఅగ్నినిగూర్చిహోమముచేయువారికినివిధిప్రకారముఅధర్వ వేదవ్రత(శిరోవ్రత)మాచరించువారికిని, బ్రహ్మవిద్యనుబోధింపవలయును.

11. ఆబ్రహ్మమే సత్యము; ఇట్లు అంగిరస్సుచమహోఋషి పూర్వము విధిప్రకారము వచ్చి పూజించినశౌనకమహారికే జెప్పెను. వేదవ్రతానుష్ఠానపరుఁడుగానివాఁడు ఈబ్రహ్మవిద్యను అధ్యయనము చేయఁదగదు. బ్రహ్మఋషులకు సమస్కారము, సమస్కారము.

ఓమ్ కాన్తి కాన్తి కాన్తి.

భద్రం కర్ణధి రతి కాన్తి.

ముండకోపనిషత్తు సమాప్తము.

6. మాండూక్యోపనిషత్తు.

భద్రం కశ్ఠేభి రతి శాన్తిః.

1. ఖండము.

1. దృష్టికిఁగనబడు సమస్తపదార్థములును ప్రణవము (ఓం) అనుఅక్షరము; ఓంకారము నాశరహిత బ్రహ్మస్వరూపము; భూతభవిష్య ద్వర్తమానములన్నియును ఓంకారము; త్రికాలములను దాటియుండు నది ఓంకారము (అనఁగా అవ్యక్తమును ప్రకృతియును ఓంకారమే. ఓం అనునాదము బ్రహ్మశరీరము, అందలిజ్యోతిస్సు బ్రహ్మము, సకలశబ్దములును ప్రణవమునందుండి కలెను.)

2. ఓంకార మనిచెప్పబడిన ఈసమస్తమును బ్రహ్మమే ; ఈఆత్మ యు (జీవుఁడును) బ్రహ్మమే; అట్టి ఈఓంకారము (ఆత్మ) నాలుగుపాదములు గలది.

2. ఖండము.

1. జాగ్రద్దశయం దుండువాఁడు; నాత్మకంటె వేఱుగా బయల నుండువిషయములయందు ప్రజ్ఞగలవాఁడు; సప్తాంగములు గలవాఁడు; (1 స్వర్గము-శిరస్సు, 2 సూర్యుఁడు - నేత్రము, 3 వాయువు-స్థానము, 4 ఆకాశము - శరీరము, 5 అన్నమును - జలమును-మూత్రస్థానము, 6 భూమి-పాదము, 7 ఆహవనీయాగ్ని-ముఖము.) పందొమ్మిదిముఖములు గలవాఁడు; (దశేంద్రియములు, పంచస్థానములు, అంతఃకరణచతుష్టయము అను నివి పందొమ్మిది.) శబ్దాదిష్టాలవిషయములను అనుభవించువాఁడు; వైశ్వానరుఁడను పేరుగలవాఁడు; (సకలనరలను, లేక, సకలజీవులను పొందించువాఁడు) ఇది ప్రథమపాదము.

2. స్వప్నావస్థయందుండువాఁడు ; అంతఃప్రజ్ఞ (లోపలితెలివి) గలవాఁడు; సప్తాంగములుగలవాఁడు; పందొమ్మిదిముఖములుగలవాఁడు; (వైనిచెప్పబడినప్రకారమని తెలియునది.) సూక్ష్మవిషయములను అనుభవించువాఁడు; తైజసుఁడు (తేజస్సంబంధముగలవాఁడు); ఇది రెండవ పాదము.

3. (ఆత్మ) వీధానమునందు నిద్రనుపొంది ఏకోరికనుకోరిక ఏస్వప్నమును జూడకయుండునో అదియే సుషుప్తిస్థానము. జాగ్రత్స్వప్నస్థానములయందలి ప్రజ్వలన్నియు ఏకీభవించియుండునవి; (కనుక) ఆనందముయుండు; ఆనందానుభవముకలవాడు; చిత్తమునుముఖముగాగలవాడు; (అనగా చిత్తముద్వారముగా స్వప్నము, జాగ్రము అను నీరెండవస్థలను దెలిసికొనువాడు) ప్రాజ్ఞుడు; ఇది తృతీయపాదము.

4. (ఈఆత్మయే) సర్వేశ్వరుడు; సర్వజ్ఞుడు; అంతర్యామి; సకలభూతములయొక్క ఉత్పత్తినాశవిషయములయందు దన్నిటికిని కారణభూతుడు.

5. తైజసుడునుకాడు; విశ్వుడునుకాడు; ఈయిరువురకును నడుమనుండువాడునుకాడు; ప్రాజ్ఞుడునుకాడు; ప్రజ్ఞుడునుకాడు; అప్రజ్ఞుడునుకాడు; అయిన నెట్టివాడనగా— అదృశ్యుడు; వ్యవహరింపరానివాడు (వాక్కున కందనివాడు); కర్తృత్రియమునకు అందనివాడు; చిహ్నములేనివాడు; తలంచుటకు సాధ్యముకానివాడు; ఇట్టిదని నిర్ణయించి చెప్పుటకు సాధ్యముకానివాడు; ఏకాత్మయనెడివిశ్వాసమును సారమునుగలవాడు; లోకవ్యాపారములేనివాడు; శాంతుడు; మంగళకరుడు; ఏకమైయుండువాడు; ఈయాత్మయే తెలిసికొనుటకుందగినవాడు; ఇది నాలవపాదము.

3. ఖండము.

1. అట్టి ఆత్మ అక్షరముచేతచెప్పబడువాడు; ఆయక్షరము ఓంకారము; అది మాత్రలు(పాదములు) గలది; (ఆమాత్రలు) అకారఉకారమకారములు అనునవి.

2. జాగ్రదవస్థగలవాడు వైశ్వానరుడు, అకారము; ఇది మొదటిమాత్ర (మొదటిపాదము); వ్యాప్తమైయుండుటవలన (అకారము సమస్తవాక్కును, విశ్వం సకలజగత్తును, వ్యాప్తమై యుండుటవలన) లేక, ధానమువలన (అకారము సకలాక్షరములకును, విశ్వం సకలసృష్టికిని ప్రధానమైనందువలన) అని తెలియునది. ఇట్లేవ్వఁ దెఱుఁగుచున్నాడోవాడు సకలాభీష్టములను పొందుచున్నాడు; (మహాత్ములలో) శ్రేష్ఠుడగుచున్నాడు.

3. స్వప్నావస్థగలవాఁడు తైజసుఁడు; ఉకారము; రెండవమాత్ర (రెండవపాదము); ఉత్కర్ష మైనదిగావున (అకారముకంటె ఉకారమును, విశ్వనికంటె తైజసుఁడును శ్రేష్ఠము); లేక, అకారమునకును మకారమునకును మధ్యనుండునది గావునను, విశ్వమునకును ప్రాజ్ఞునకును సదుమనుండు వాఁడగుటవలనను శ్రేష్ఠుఁడు. దీనిని (ఇట్టిమహిమగలదానిని) ఎవ్వఁడెఱుఁగునో వాఁడు జ్ఞానాధికుఁడగును; అఁగఱును మిత్తుఁడుగనుండును (శత్రు వెనఁడు నుండఁడు). ఇట్టివానికులమునందు జన్మించువారెల్లరును బ్రహ్మజ్ఞానులై యుందురు.

4. సుషుప్తివస్థగలవాఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు; మకారము; మూడవమాత్ర (తృతీయపాదము); ప్రణవమునుపలుమఱు ఉచ్చరించునపుడు అంత్యాక్షరమగు మకారమునుండియే మరల అకారఉకారములు అవిర్భవించుచున్నవి. అంతియగాక, అకారఉకారములు మకారమునందు లయమగుచున్నవి. అట్లే విశ్వతైజసు లిద్వరును ప్రాజ్ఞునియందు లయమయ్యెదరు. ఈరహస్యమును ఎవ్వరెఱుంగుదురో వారు ఈప్రపంచము నంతయు నెఱుంగుదురు (అనఁగా, జగత్కారణాత్మగా అగుచున్నారు).

4. ఖండము.

1. (ఇదివఱకు మూఁడుమాత్రలు అనఁగా మూఁడుపాదములు 'అ ఉ మ' చెప్పఁబడినవి.) నాలవపాదమై 'ఆ త్త' మాత్ర లేనివాఁడు; అవ్యవహార్యుఁడు; ప్రపంచలయ (శాంతి) స్థానము; శుభకరుఁడు; ఏకమైనవాఁడు (ఆద్యైతము); ఇట్టి ఓంకారస్వరూపుని తెలిసి యుపాసించు వాఁడు జననమరణరహితుఁడగును. ఆ తైకమమునందును.

2. ఓంకారానుసంధానముచేయువాఁడు సమస్తద్యైతమునుండి విడివడి కృతార్థుఁడగును; ఈ ప్రణవము బ్రహ్మస్వరూపము; ఓంకారమును నిరంతరమును ధ్యానించువానికి జననమరణభయములేదు.

3. ఓంకారము పరస్వరూపమైన పరబ్రహ్మము; ఈ ఓంకారమునకు కారణమైన దేదియు లేదు; నాశరహితమైనది; పరబ్రహ్మభిన్నమై పరిపూర్ణమైన బ్రహ్మముగా నున్నది.

4. ఓంకారము సమస్తమునకును కారణమైనది; సృష్టిస్థితిసంహారములకు కారణమైనది; ఈ ప్రణవమును తెలిసికొనినవాఁడు పరమాత్మస్వరూపమును బొందుచున్నాఁడు.

5. ఈ ప్రణవమును సకలస్రాణులహృదయములలో నుండుచట్టి ఈశ్వరునిగా నెఱుంగవలయును. ఓంకారమును దెలిసికొనిన జ్ఞాని శోకింపఁడు.

6. ఓంకారమును అకారాదిమాత్రము, విశ్వాదిపాదములును లేని సమస్తదైవతోపశాంతిగలమంగళస్వరూపముగాఁ దెలిసికొనినవాఁడే తత్త్వవేత్త; యోగి; ఇతరుఁడు కాఁడు.

ఓం కాన్తి క్కాన్తి క్కాన్తి.

భద్రం కర్ణేభి రితి కాన్తిః.

మాండుశ్శోచనిషత్తు సమాప్తము.

7. తైత్తిరీయోపనిషత్తు

సహనా పవ త్యతి కాన్తిః.

శిక్షావల్లి అను ప్రథమాధ్యాయము

1. అనువాకము.

విద్యార్థియగు శిష్యుఁ డిట్లు అన్ధనివృత్తికొఱకు ప్రార్థించు చున్నాఁడు:—(నాగురువునకును నాకును) ప్రాణవృత్తికిని పగటికిని అభిమానదేవతగా నుండు సూర్యునకు నమస్కారము. అస్థానవృత్తికిని రాత్రికిని అభిమానదేవతగానుండు వరుణునకు నమస్కారము. నేత్రమునకును ఆదిత్యమండలమునకు అభిమానదేవతగానుండు అర్యముఁ డనుసూర్యునకు నమస్కారము. ఫలమున కభిమానదేవతయగు ఇంద్రునకు నమస్కారము. వాక్కునకును బుద్ధికిని అభిమానదేవతయగు బృహస్పతికి నమస్కారము. సాదాభిమానదేవతయు సర్వవ్యాపియునగు విష్ణువునకు సుఖముకొఱకు నమస్కారము. బ్రహ్మమునకు నమస్కారము. ప్రత్యక్ష బ్రహ్మమైన వాయుదేవునకు నమస్కారము. ఓవాయుదేవుడా! నీచే ఋజు(శాస్త్రక్రమమైన) మార్గమవు. నీచే సత్యవస్తువవు. సర్వాత్మక బ్రహ్మవగు నీవు నన్ను నాగురువును రక్షింపవలయును.

ద్వాదశో—5

(ఇచ్చట శాన్తి యని ముమ్మా రుచ్చరించుటే! అనఁగా విద్యా ప్రాప్తికిని; ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవికములగు విఘ్నములను హోగొట్టుటకని తేలియునది.)

2. అనువాకము.

ఇక శిక్షాధ్యాయము (ఉపనిషత్తులకు అర్థజ్ఞానము ప్రధాన మగుటవలన దానిని తెలిసికొనుటకై వర్ణాద్యుచ్చారణలక్షణశాస్త్రము.) చెప్పఁబడుచున్నది.

1 అక్షరము, 2 స్వరము, 3 మాత్ర, 4 బలము, 5 సమత, 6 సంహిత అను నీయాఱును అవశ్య మెఱుంగఁదగును.

3. అనువాకము.

ఇప్పుడు సంహితోపనిషత్తు చెప్పఁబడుచున్నది. సంహితయనఁగా అక్షరసముదాయము, అనఁగా శబ్దములు. ఈ యుపనిషత్తులోనిశబ్దములు అర్థజ్ఞానవిషయమునందు గ్రంథభావము నెఱుంగఁదగినబుద్ధి సులభ సాధ్యము కానందున, అర్థవిచారణకు పూర్వమే శబ్దములను ఉపాసించినయెడల దానికి ఫలము కలదని ఆయాశబ్దోపాసనాక్రమము చెప్పఁబడుచున్నది. సంహితోపనిషత్సంబంధమైన యశస్సును తేజస్సును మాకు కల్గునుగాక! అని శిష్యుఁడు ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

1-3. సంహితావిషయమైన దర్శనమును గూర్చి చెప్పెదము. జ్ఞానవిషయమై అయిదాశ్రమములు కలవు. వానికి అధికరణములనిపేరు. (ఓకవిగ్రహమును విష్ణువుగా భావించి, మనముదర్శించునట్లు అక్షరముల యందు ఇక చెప్పఁబోవురీతిగా విదుష్టులపదార్థములచేత విశేషింపఁబడిన, అనఁగా ఆ పదార్థములయొక్క విషయమైన జ్ఞానమున్నదని భావించి ఉపాసింపవలయును.)

పైనచెప్పిన అధికరణములైదు ఏవియనఁగా:—1 అధిలోకము 2 అధిజ్యోతిషము, 3 అధివిద్యము, 4 అధిప్రజము, 5 అధ్యాత్మము. అను 5 ను మహాసంహిత యనఁబడును.

ఇక వీనివివరణము చెప్పఁబడుచున్నది.

1. అధిలోకము—పూర్వరూపము - పృథ్వి, ఉత్తరరూపము - స్వర్గలోకము, అంతరిక్షము-సంధి, సంతానము-వాయువు.

2. అధిజ్యోతిషము—పూర్వరూపము-అగ్ని, ఉత్తరరూపము-ఆదిత్యుడు, సంధి-జలము, సంతానము-మేఘము.

3. అధివిద్య—పూర్వరూపము - గురువు, ఉత్తరరూపము - శిష్యుడు, సంధి - విద్య, సంతానము - ఉపదేశము.

4. అధిప్రజ—పూర్వరూపము మాత, ఉత్తరరూపము - పిత, సంధి - ప్రజ, సంతానము-జన్మము.

5. ఆధ్యాత్మము—పూర్వరూపము - అధరోష్ఠము, ఉత్తరరూపము-ఊర్ధ్వోష్ఠము, సంధి-వాక్కు, సంతానము-జిహ్వ.

ఇట్లు తెలిసికొనినవానికి ప్రజలు, పశువులు, బ్రహ్మతేజస్సు, అన్నము, స్వర్ణము, సద్గతి అను నివి కలుగును (అనగా ఫలమునుగోరి ఉపాసించువానికి వైనిచెప్పినవన్నియుగల్గును. ఫలాభిలాషలేక ఉపాసించువానికి బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును).

4. అనువాకము.

సంపదలను గోరువానికిని, జ్ఞానమును గోరువానికిని జప, హోమ, కర్మములు చెప్పబడుచున్నవి:—

1. మేథాకాముడు (జ్ఞానార్థి) చేయవలసిన జపమేది? అనగా, “ఏది వేదములకెల్ల శ్రేష్ఠమైయున్నదో, సర్వరూపమైయున్నదో, వేదములకెల్ల వేదమైన అమృతమునుండి పుట్టినదో, సర్వకామముల నొసంగునదియో అగు అట్టి ఓంకారము నాకు జ్ఞానము నొసంగునుగాక! ఓ దేవా! అమృతత్వమునకు హేతువైన బ్రహ్మజ్ఞానమునొందినవాడ నగుదునుగాక! నాశరీరము అట్టిజ్ఞానమును గ్రహించుటకు యోగ్యమగునుగాక! నాజిహ్వ మధురవాక్కుల నుచ్ఛరించునది యగుగాక! నాచెవులు విశేషార్థములను వినునుగాక! ఓప్రణవమా! నీవు బ్రహ్మమునకు ప్రతినిధిగా ఉన్నావు; లోక ప్రజ చే మఱుంగైయున్నావు. అత్తజ్ఞానార్థమై నేను కోరినదానిని అనుగ్రహింపుము.

2. సంపత్కాముడు చేయు, హోమ మేదియనగా, “ఏసంపద (శ్రీ)నాకు వస్త్రములను, గోవులను, అన్నపానాదులను, శీఘ్రముగా నొసంగుచున్నదో, విస్తారముగా నిచ్చుచున్నదో, ఆశ్రీని పశ్యాదులతోఁ గూడ నా కొసంగుము.”

ఇది “స్వాహా” అని హోమముచేయునప్పుడు ఫలింపవలయును.

“బ్రహ్మచారులు (బ్రహ్మవేత్తలు)నన్నాశ్రయింతురుగాక! (అనగా బ్రహ్మజ్ఞానులదర్శనము నాకుగలుగనిమ్ము.) నారు విశేషముగావత్తురుగాక! వారు పెక్కుండు వత్తురుగాక! (అనగా అనేకజ్ఞానులను నేను దర్శింతును గాక!) నాకు దమము (బహిరింద్రియనిగ్రహము)కలుగునట్లు చేయుదురు గాక! శమము (అంతరింద్రియనిగ్రహము)కలుగునట్లు చేయుదురుగాక!”

3. “నేను ప్రజలలో కీర్తిమంతుడ నగుదునుగాక! మహైశ్వర్యవంతుడ నగుదునుగాక! నిన్నాశ్రయించెదను; నీవు నాయందు ప్రవేశించుము; మిక్కిలి భేదముగలనీవల్ల నాపాపములను పరిత్యజించికొనియెదను; ఎట్లు పల్లముగలచోట నీళ్లుపోయిచేరునో, ఎట్లు జనులను జగకు లోనగు నట్లుకావించి కాలముపోవుచున్నదో, అట్లు నలుదిక్కులనుండి బ్రహ్మవేత్తలు నాయొద్దకు వత్తురుగాక! సకలదుఃఖములను సకలపాపములను నాశముచేయు స్థానమైయున్నావు; కావున నన్ను ప్రకాశించునట్లు చేయుము! నాయొద్దనుండుము; నన్ననుగ్రహింపుము.”

5. అనువాకము.

నాలవఅనువాకమునందు బ్రహ్మముయొక్క ప్రణవశరీరము చెప్పబడినది. ఇప్పుడు హిరణ్యగర్భమనువ్యావృత్తిశరీరము చెప్పబడుచున్నది. అనగా వ్యావృత్తి ఆత్మయైన బ్రహ్మముయొక్క అంతరోపాసనము చెప్పబడుచున్నది.

1-3. భూః-భూలోకము, భువః-అంతరిక్షము, సువః-స్వర్గలోకము. ఈమూడును వ్యావృత్తులు. మహా-నాలవవ్యావృత్తి; అనగా బ్రహ్మము. బ్రహ్మము లేక, ఆత్మకు మూడువ్యావృత్తులును శరీరముగా నున్నది. నాలవవ్యావృత్తియైనఆత్మ సర్వవ్యాప్తిగలది. దీనిని మహాచమన్యుడనుఋషి యెఱింగియున్నాడు (ఉపాసనకొరకు ఋషిస్తరణము చేయబడెను).

భూః-ఈభూలోకము, భువః-అంతరిక్షము, సువః-స్వర్గలోకము, మహా-ఆదిత్యుడు. ఆదిత్యునివలన సకలలోకములును మహిమనుపొందుచున్నవి (అనగా ముల్లోకములకంటెను ఆదిత్యుడు గొప్పవాడు).

భూః - ఋగ్వేదము, భువః-సామవేదము, సువః-యజుర్వేదము, మహా-ప్రణవము. ప్రణవమువలన సకలవేదములును మహిమగలవగుచున్నవి.

భూః- ప్రాణవాయువు, భువః-అపానవాయువు, సువః-వ్యానవాయువు, మహా-అన్నము. అన్నమువలన సకలప్రాణములును మహిమను పొందుచున్నవి.

ఇవియే నాలుగువ్యాహృతులు. వీనినెఱింగినవాడు బ్రహ్మము నెఱింగినవాడగును. వీడు మోక్షము నొందినవాడు. ఇట్టివానికి దేవతలు కానుకలొసంగి సత్కరింతురు. అనగా వీడు కోరినవాని నెల్ల దేవత లొసంగుదురు.

6. అనువాకము.

బ్రహ్మము ఏస్థానమునుండి ప్రత్యక్షమగుచున్నదో, ఆహృదయాది స్థానమును, బ్రహ్మోపాసనమును ఇచ్చట చెప్పబడుచున్నది. సాలగ్రామ శిలయం దెట్లు విష్ణువును ధ్యానించుచున్నామో, అట్లు హృదయస్థానము నందు బ్రహ్మము నుపాసించవలయును.

1-2. ఆంతరహృదయమునం దాకాశమున్నది; పద్మాకారమైన మాంసపిండము శరీరమునందున్నది; అది ప్రాణమునకు స్థానము; అనేకనాడులతోఁగూడిన ద్వారముతోనున్నది; దానినాళము ఊర్ధ్వముగనున్నది; ముఖము దిగువనున్నది; ఆయాకాశమునందే మనోమయఁడైన (విజ్ఞానమయఁడైన) పురుషుడు (సకలలోకములందును వ్యాపించియుండువాడు) ఉన్నాడు. అతనికి మరణములేదు; ప్రకాశముగలవాడు. ఇట్టి బ్రహ్మస్వరూపము నెఱింగినవిద్వాంసుని స్వరూపప్రతిపత్తిమార్గముచెప్పబడుచున్నది:—ఆహృదయమునకుమీఁదసుషుమ్నానాడిపోవుచున్నది. రెండుతాలుపులకునడుమ స్తనాకారముగ మాంసపిండము వ్రేలాడుచున్నది (అదే కొండనాలుక). దానికి మీఁద కేశాంతము మూర్ధము (ఉచ్చి). విద్వాంసునియొక్కజీవము హృదయమునుండి మున్ను చెప్పిన నాడి, కొండనాలుక, వీనిమూర్ధముగాపోయి మూర్ధమునుపొంది, అచ్చట నుండి కపాలమును ఖేదించికొని వెలువడుచున్నది. ఇదే బ్రహ్మస్వరూపప్రతిపత్తిమార్గము. ఇట్లు విద్వాంసుడు వెలువడి, భూః అనువ్యాహృతి రూపమైన అగ్నినిఁ జొందుచున్నాడు; తర్వాత భువః అను వ్యాహృతి రూపమైన వాయువును చేరుచున్నాడు; అనంతరము సువః అను వ్యాహృతి రూపమైన ఆదిత్యుని పొందుచున్నాడు. పిదప మహా అను వ్యాహృతి రూపమైన బ్రహ్మముతో నైకమగుచున్నాడు; అప్పుడు స్వారాజ్యమును

బొందినవాఁ డగుచున్నాఁడు; మనస్సునకు పతియైన బ్రహ్మము పొందిన వాఁడగుచున్నాఁడు. వాక్కు, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, విజ్ఞానమువీనికెల్ల పతియగుచున్నాఁడు. అనఁగా సర్వము నెఱింగినవాఁడగుచున్నాఁడు; ఆకాశమువంటి సూక్ష్మశరీరముగల బ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు; వాఁడు ప్రపంచమునంతయు బ్రహ్మముగాఁ జూచుచున్నాఁడు; సకలప్రాణులయందును క్రీడించువాఁడగును; హృదయానందమును, చిత్తశాంతియును గలవాఁడగును; జననమరణరహితుండగును; ఇట్టి బ్రహ్మమును నీవు ఉపాసించుము.

7. అనువాకము.

ఇదివఱకు వ్యాఖ్యాత్యాత్మక బ్రహ్మము, ఉపాస్యమని బోధింపఁబడినది. ఇప్పుడు ఆ బ్రహ్మమునకే పృథ్వాద్యదిపాంక్తోపాసనము చెప్పఁబడుచున్నది; పాంక్తమనఁగా:— అయిదువిధములుగలది. ఎట్లన, యజ్ఞము పాంక్తకర్తము. ఆయజ్ఞమునకు - పత్ని, యజమానుఁడు, దైవము, మనుష్యులు, ధనము అను నీయైదును ముఖ్యములైనవి. ఇట్లనియుఁ దెలియఁదగును.

1. భూమి, అంతరిక్షము, ఆకాశము, దిక్కులు, విదిక్కులు ఈఅయిదును లోకపాంక్తములు. అగ్ని, వాయువు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు ఈవిదును దేవతాపాంక్తములు. జలము, లతలు, వృక్షములు, ఆకాశము, ఆత్మ (విరాట్స్వరూపి) ఈయైదును భూతపాంక్తములు. ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము ఇవి అయిదును వాయుపాంక్తములు. నేత్రము, శ్రోత్రము, మనస్సు, వాక్కు, తన్మక్కు ఇవివిదును ఇంద్రియపాంక్తములు. చర్మము, మాంసము, స్నాయువు, అస్థి, మజ్జ ఈయైదును ధాతుపాంక్తములు. ఇట్లు కనఁబడు విదేసీవిభాగములలో కడపటి మూఁడుపాంక్తములు మాత్రము అథ్యాత్మసంబంధమని తెలియునది. అథ్యాత్మపాంక్తముతో తక్కినపాంక్తములు కలిసి అధిభూతపాంక్త మగుచున్నది. ఇట్లు పరబ్రహ్మము పాంక్తస్వరూపమై యున్నదని యెఱుంగువాఁడు బ్రహ్మగా అగుచున్నాఁడు.

8. అనువాకము.

ఇప్పుడు పరబ్రహ్మమునుఓంకారమని భావించి యుపాసింపవలయుననియును, అది(ఓం) పరాపరబ్రహ్మమును పొందుటకు సాధన మనియును బోధింపఁబడుచున్నది.

1. ఓం అను శబ్దరూపమును బ్రహ్మ మని భావించి ధ్యానింపవలయును. ఈజగమంతయు ఓంకారస్వరూపము; మఱియు అది అనుకృతి. (ఎవనినైన సంతోషించి యేదేనికార్యము చేయునట్లు ఆజ్ఞాపించినచో 'ఓం' అని అంగీకరించు చున్నాడు.) ఒకనిసంతోషించిన 'ఓం' అని అడుగు చున్నాడు. సామమును 'ఓం' అని ఆరంభించి గానముచేయుచున్నాడు. ఋగ్వేదమంత్రములు 'ఓం' అని ఆరంభింపబడుచున్నవి. యాగమునందు అధ్వర్యుడు 'ఓం' అని ప్రతిశంసనము నుచ్చరించుచున్నాడు. బ్రహ్మయనుఋత్విక్కును 'ఓం' అని యుచ్చరించుచు తనకార్యము నుపక్రమించుచున్నాడు. 'ఓం' అనియే అగ్నిహోత్రము చేయుచున్నారు. బ్రాహ్మణుడు 'ఓం' అనియే వేదాధ్యయనము నారంభించుచున్నాడు. ఓంకారముచేత బ్రహ్మమును పొందవచ్చునని తలంచువాడు ఆలాగే బ్రహ్మమును పొందుచున్నాడు (సకలక్రియలను ఓంకారపూర్వకముగా ప్రారంభింపవలయుననియును, ఓంకారమును బ్రహ్మముగా నుపాసింపవలయుననియును తెలియఁదగినది).

9. అనువాకము.

విజ్ఞానముచేతనే స్వారాజ్యము సిద్ధించుటవలన, శ్రోతస్తార్తకర్తలు వ్యర్థములని తలంపకూడ దనియును, ఆకర్తలు పురుషార్థసాధనముననియును నిరూపింపబడుచున్నది.

1. ఋతము (శాస్త్రోక్తముగా వర్తించునట్టి ఋజుమార్గము), వేదాధ్యయనము (అర్థజ్ఞానముతో వేదాధ్యయనముచేయుట), ప్రవచనము (మఱువకుండుటకును, ధర్మవృద్ధికోటకును అధ్యయనముచేయుట) ఈమూఱిని అనుష్ఠించవలయును. సత్యము (సత్యప్రవర్తనము), తపస్సు (కృచ్ఛాదులు), దమము (బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము), శమము (అంతరింద్రియనిగ్రహము), అగ్గులు (అగ్నిహోత్రక్రియలు) అను పీనిని అనుష్ఠింపవలయును. అతిథులను పూజింపవలయును. వ్యవహారము అనగా వివాహాదికార్యములు చేయవలయును. ఋతుకాలమునందు భార్యా సంయోగము చేయవలయును. ప్రజోత్పత్తి చేయవలయును. పుత్రునికు వివాహముచేయవలయును. సత్యమును (అన్నిటిమందును) గ్రహింపవలయునని రాశీతిరుఁడుబడేశించియున్నాడు. తపస్సు చేయ

వలయునని పౌరుశిష్టి బోధించియున్నాడు. స్వాధ్యాయప్రవచనములను అనుష్ఠింపవలయుననియును అదేతపస్సనియును మోక్షార్థముగనుచుచెను.

10. అనువాకము.

ఇప్పుడు వచింపబోవుజపము బ్రహ్మవిద్యోత్పత్తినిమిత్తము అధ్యయనము చేయఁదగినది.

1. “నేను సంసారవృక్షమున అంతర్యామిని యున్నాఁడను; ఒకపర్వతశిఖరమువలె నాకీర్తి ప్రసిద్ధమైయున్నది; పరిశుద్ధమైనజ్ఞానమును (బ్రహ్మమును) ముఖ్యకారణముగాఁగలవాఁడనై యున్నాఁడను; సూర్యాంతర్గతమైన అమృతమయఆత్మతత్వమువలె నేను ఆత్మతత్వమై యున్నాఁడను; శుభమైన బుద్ధిగలవాఁడనై యున్నాఁడను; మరణధర్మము లేనివాఁడుగను, కొంతలేనివాఁడుగను ఉన్నాఁడను” అని బ్రహ్మజ్ఞానియగు ‘త్రిశంకు’ ఋషి వేదానువచనము. (ఈమంత్రమును బ్రహ్మవిద్యార్థులు ఆత్మ ఏకమని తెలిసికొనుననిమిత్తము జపముచేయవలయును.)

11. అనువాకము.

ఇప్పుడు వేదాధ్యయనానంతరము శిష్యునకు గురువు ఉపదేశించు క్రమము చెప్పఁబడుచున్నది. బ్రహ్మవిజ్ఞానమునకు పూర్వము శ్రౌతస్మార్తకర్తములు జేయవలయునని ఇదినరకు బోధింపఁబడినది. కర్తములవలన సంస్కరింపఁబడిన విశుద్ధసత్త్వముగల వానికే ఆత్మజ్ఞానము కలుగును. ఇప్పుడు జ్ఞానోత్పత్తినిమిత్తము చేయవలసిన నియమము చెప్పఁబడుచున్నది.

1. వేదాధ్యయనానంతరము గురువు శిష్యున కిట్లు బోధించుచున్నాడు.—సత్యము-చెప్పము; ధర్మమార్గమునందు ప్రవర్తింపుము; అధ్యయనము (తప్పక) చేయుచుండుము; గురువునకు దక్షిణ నిన్ని అతనియొద్ద సెలవుపొందినతర్వాత గృహస్థధర్మము నవలంబింపుము (వివాహితుఁడవగుము); సత్యమునుండియు, ధర్మమార్గమునుండియు, ఆత్మరక్షణమునుండియు, విశ్వర్యమునుండియు, స్వాధ్యాయప్రవచనములనుండియు మరలకుము.

2. దేవ, పితృకర్తములనుండి ప్రమాదమునుబొందకుము; తల్లి, తండ్రి, గురువు, అతిథి అను నీనలుగురను దైవములుతో సమానులుగాఁడలంచి పూజింపుము; త్యజింపఁదగనికర్తములను తప్పక చేయుచు

దుము; శిష్టధర్మములైన సకలకర్మములను ఆచరించుచుండుము; ఇతర కర్మములను చేయకుము; సత్కర్మముల నొనర్చుము.

3. ఎవరు మనలో శ్రేష్ఠులైన బ్రాహ్మణులో వారికి వలయు ఉపచారముల నొనర్చుము; వారి కిచ్చుదానిని శ్రద్ధతో నిష్ఠా; అశ్రద్ధగా నీయకుము; ధనముతోను లజ్జతోను నొసంగుము; భయముతోను ప్రేమతోను ఇచ్చు.

4. ఏవృత్తియందుఁగాని, ఏకర్తమునందుఁగాని, నీకు సందేహము కలిగెనేని, నీదేశమునం దాసమయమునం దెవ్వరు బుద్ధిశాలులగుద్విజాలు ఎట్లాచరించుచున్నారో, ఆప్రకారము నీవాచరించుము. నీవు చేసినకర్మమునం దేదేని దోషము సంభవించి యుండెనేని పెద్దల నడిగి తెలిసికొని వారుచెప్పినట్లు చేయుము. ఇదే ఉపదేశము; ఇదియే వేదోపనిషత్తు (రహస్యము); ఇదే అనుశాసనము (ఈశ్వరవచనము); ఈప్రకారమే ఉపాసన చేయవలయును; ఇదే ఉపాస్యము.

12. అనునాకము.

“శంనోమిత్ర” అని ప్రారంభింపబడుచున్నది. దీనియభిప్రాయము మొదటి అనువాకమునందు చెప్పబడినది.

(బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము అని నాలుగాశ్రమములుగలవు; ఒక్కొక్క ఆశ్రమస్థునకును బ్రహ్మవిద్యాధికారముకలదు. ఉత్తమమును శ్రేయస్సునైనమోక్షము బ్రహ్మవిద్య (వేదాంతవిద్య) చేతనే సిద్ధించు ననియును, కేవలకర్మము చిత్తశుద్ధినిమాత్రమే నొసంగుననియును శ్రీశంకరాచార్యులవారు ఆక్షేపసమాధానములతో సిద్ధాంతీకరించియున్నారు.)

సహనాపవ త్వితి శాస్త్రీః.

బ్రహ్మనందవల్లి అను ద్వితీయాధ్యాయము.

సహనాపవ త్వితి శాస్త్రీః.

1. అనువాకము.

ఇక చెప్పబోవు బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి భంగము కలుగక యుండవలయు నని శాంతి చెప్పబడుచున్నది:—

మమ్ము (గురుశిష్యులను) రక్షింపవలయును; మాకు భోజన మొసంగవలయును; విద్యాసాధుర్థ్యము నిష్పించవలయును; తేజస్సంపన్నులైనమాకు విద్య తెలియఁబడునుగాక! మాలో పరస్పరము ద్వేషము లేకుండునుగాక !

(కర్తములకు విరోధము లేనిసంహితావిషయోపాసనములు చెప్పఁబడినవి; ఉపాధిసహితమగు ఆత్మనుగూర్చియు, వ్యాహృతిద్వారముగా స్వారాజ్యఫలమును గూర్చియు చెప్పఁబడినది; ఇప్పుడు సంసారబీజనాశముకొఱకై, అజ్ఞాననివృత్తిద్వారముగా ఉపాధిరహితమగు ఆత్మను గూర్చి యీవల్ల ప్రారంభింపఁబడుచున్నది. అజ్ఞాననివృత్తిచేతనే బ్రహ్మవిద్య నీధించును; సంసారనాశము కల్గును; బ్రహ్మవిద్యయందు ప్రవృత్తి కలుగునిమిత్తమై ప్రథమమున దాని ప్రయోజనము చెప్పఁబడుచున్నది.)

బ్రహ్మము నెఱింగినవాడు దానినే (బ్రహ్మమునే) పొందుచున్నాడు (బ్రహ్మము నెఱింగినవాడు బ్రహ్మమే యగుచున్నాడని భావము.) ఈయర్థమునందు “సత్యము, జ్ఞానము, అనంతము, బ్రహ్మ” అను ఋక్కు చెప్పుచున్నది. అనఁగా ఆ బ్రహ్మము సత్యమై, జ్ఞానమై, అనంతమై యున్నది. అదే పరవస్తువు.

(సత్యమనఁగా:—ఏవస్తువు ఏరూపముగా నిశ్చయింపఁబడుచున్నదో ఆవస్తువు ఆరూపమునందు మాటుబాటొందక యుండునని అది సత్యవస్తువేయగును. అనఁగా ఏకాలమునందును ఏవిధముగను మాటుబాటొందనివస్తువు, జ్ఞానమనఁగా:—తెలివి అనువస్తువు. అనంత మనఁగా:—ఏది ఏచోటను విభజింపఁబడకయుండునో ఆవస్తువు. అనఁగా కాలముచేతను, దేశముచేతను బాధింపఁబడనిదియు, ఎల్ల లేనిదియు నగువస్తువు.)

ఈ బ్రహ్మము హృదయాకాశమునందు బుద్ధిగుహలో నుండునట్లెవ్వఁడెఱుంగునో, వాడు బ్రహ్మస్వరూపుడై సకలభోగ్యముల ననుభవించును. ఇట్టి బ్రహ్మమునుండి శబ్దగుణముగలదియును, మూర్తద్రవ్యములకు స్థాన మొసంగునదియు నైన ఆకాశము కల్గెను. ఆయాకాశము నుండి శబ్దము, స్పర్శము అను రెండుగుణములతోఁ గూడిన వాయువు కలిగెను. ఆవాయువు నుండి శబ్దము, స్పర్శము, రూపము అను మూడుగుణములతోఁ గూడిన అగ్ని కల్గెను. ఆయగ్నివలన శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము అను నాలుగుగుణములతోఁ గూడిన జలము కలిగెను. ఆజలము

నుండి శబ్దము, స్పృగ్మము, రూపము, రసము, గంధము అను ఐదుగుణములతోఁగూడిన పృథివికలిగెను. ఆపృథివివలన ఓషధులు (చెట్లుమొదలగునవి) కలిగెను. ఆఓషధులనుండి అన్నము కలిగెను. ఆ అన్నమువలన రేతస్సు కలిగెను. ఆరేతస్సునుండి మనుష్యప్రాణి కలిగెను. అట్టి ఈపురుషుడు అన్నరసమయ్యుడై యున్నాఁడు.

అట్టి ఈపురుషునకు శిరస్సు శిరస్సుగను, కుడిచేయి కుడితెక్క (దక్షిణపక్షము) గను, ఎడమచేయి ఎడమతెక్క (ఉత్తరపక్షము) గను, దేహమధ్యభాగము ఆత్మగను, తోఁక, అనఁగా పుచ్ఛము నాభికి క్రింది భాగముగను ఉన్నది (అనఁగా పక్షిస్వరూపముగా జెప్పఁబడియున్నది). ఇతఁ ప్రాణాదులు వర్ణింపఁబడును. —

2. అనువాకము.

“పృథ్వీని ఆశ్రయించుకొనియుండు ప్రాణులన్నియును అన్నము నుండి కలిగినవి. అన్నముచేతనే జీవించుచున్నవి. కడపటఅన్నమునే పొందుచున్నవి. వీలన, సకలభూతములకును అన్నము ప్రధానముగా (కారణముగా) నున్నది. కావున అది అందఱకును ఔషధము” “ఎవరు అన్నమును బ్రహ్మముగా అనఁగా మనము అన్నమునుండికలిగితిమి ; అన్నముచేత జీవించుచున్నాము; అన్నమునందే చేరఁబోయెదము” అని తలంచి ఉపాసించుట, వారు సమస్తమైన అన్నమును పొందుదురు. (స్థూల శరీరము బ్రహ్మముకాదు; ఇట్లుతలంచినచో అన్నముమాత్రము లభించుననియును, మోక్షము లభింపదనియును తాత్పర్యము). దేనిని భుజింతుమో, ఏది భుజింపఁబడునదియో, అది అన్నము (అన్నమయాదికోశములను ఆత్మయని భావించుట అజ్ఞానము). ఈ అన్నమయకోశము కంటెను వేతైనది ప్రాణమయకోశము. ఈప్రాణమయముచేత (త్రిత్తికిగాలివలె) అన్నమయశరీరము నిండియున్నది. ప్రాణమయశరీరము పురుషాకృతిని ఆశ్రయించియున్నది. ఎట్లనఁగా, అన్నమయముయొక్క ఆకృతిని అనుసరించియున్నది (అనఁగా సొంతమైన రూపములేదు). దానికినిశిరస్సు మొదలగునవి కల్పింపఁబడుచున్నవి.

ప్రాణవాయువు శిరస్సు; వ్యానవాయువు దక్షిణపక్షము; అపాన వాయువు ఉత్తరపక్షము; ఆకాశమను సమానవాయువు మధ్యభాగము; పృథ్వీయను ఉదానవాయువు పుచ్ఛము.

3. అనువాకము.

“దేవతలు (అగ్నియములు; అథ్యాత్మముగా అగ్నిమగునపుడు ఇంద్రియములు); ప్రాణమును (వాాయువును) అనుసరించి తమతమ కార్యములను చేయుచున్నారు. అనగా వాయ్వంశము లేనియెడల తమతమ కార్యములు జరుగవు. మతీయు మనుష్యులును, పశువులును, ప్రాణమువలన బ్రదికియున్నారు. ప్రాణమే ప్రాణులయొక్క ఆయుస్సు; అది అందఱయొక్క ఆయుస్సుగాఁ జెప్పఁబడియున్నది.” ఇట్లే పృథ్వీ ప్రాణమును దెలిసికొని ఉపాసించువారో వారికి పూర్ణాయువు కలదు (అపమృత్యువు లేదు). ఈ ప్రాణమయశోశము అన్నమయశరీరసంబంధమైన ఆత్మ. ఈ ప్రాణమయముకంటెను వేఱుగను అంతర్గతముగను మనోమయశోశమున్నది; దీనిచేత ప్రాణమయము నిండియున్నది; దీనిఆకృతి అన్నమయశోశము నిండియున్నది. దీనికి యజుర్వేదము శిరస్సు; ఋగ్వేదము దక్షిణపక్షము; సామవేదము ఉత్తరపక్షము; ఆదేశము (వేదమునందలి విశేషభాగము) మధ్యభాగము; అధర్వవేదము పుచ్ఛము.

4. అనువాకము.

“ఏ బ్రహ్మమునుదాట నేరక (తెలియ నేరక) వాక్కును మనస్సును మరలినవో అట్టి బ్రహ్మముయొక్క ఆనందము నెఱిగినవాఁడు దేనికిని భయమొందఁడు.” అని; ఈమనోమయశోశము, ప్రాణమయశరీరసంబంధమైన ఆత్మయని తెలియవలయును. దీనికంటె వేఱైనదియు, అంతర్గతమైనదియునగు విజ్ఞానశోశముకలదు. దీనిఆకృతి పూర్వస్వరూపము ననుసరించుచుండును.

దీనికి శ్రద్ధ శిరస్సు (అనగా విజ్ఞానముతో కర్తృము చేయవలయును; ఆకర్తృమునకు శ్రద్ధ ముఖ్యము; కావున, శ్రద్ధ శిరస్సువలె నున్నది); ఋతము దక్షిణపక్షము; సత్యము ఉత్తరపక్షము; యోగము (బుద్ధి, లేక సమాధానము) మధ్యభాగము; మహత్తత్త్వము (పరబ్రహ్మమునందుండి ముందుకల్గినతత్త్వము) పుచ్ఛము (విజ్ఞానాదులకుఁ గారణము).

5. అనువాకము.

“విజ్ఞానముగలవాఁడు యజ్ఞముచేయును; ఇతరకర్తృములును జేయును; దేవతలు విజ్ఞానమును (ప్రారంభమునందుఁగలిగిన విజ్ఞానమును) బ్రహ్మమని ఉపాసనచేసెదరు; పాపముల నెల్ల పరిహరించికొని సకలకామములను బొందుచున్నాఁడు.”

ఇది మనోమయశరీరసంబంధమైన ఆత్మ. దీనికంటె వేతైనదియును అంతర్గతమైనదియు నగు ఆనందమయకోశ మున్నది. దీనిచేత విజ్ఞానమయకోశము నిండియున్నది. దీనిఆకృతి మునుపటి తనస్వరూపము ననుసరించియున్నది; దీనికి ప్రియము (ఆశ) శిరస్సు; అనఁగా ఆనందమునకు ఆశయే ముఖ్యమని తెలియునది. మోదము (సంతోషము) దక్షిణపక్షము; ప్రమోదము (అత్యంతసంతోషము) ఉత్తరపక్షము; ఆనందము (సుఖానుభవము) మధ్యభాగము; బ్రహ్మము (వీనికికారణమైన పరబ్రహ్మవస్తువు) పుచ్ఛము.

6. అనువాకము.

“బ్రహ్మము లేదనువాఁడు అసత్పురుషుఁడు; బ్రహ్మమున్నది యనువాఁడు సత్పురుషుఁడు.”

ఇది పూర్వవిజ్ఞానమయశరీరసంబంధమైన ఆత్మయైయున్నది. ఈ విషయమై శిష్యుఁడు కొన్ని ప్రశ్నముల నడుగుచున్నాఁడు:—బ్రహ్మజ్ఞానములేనివాఁడు పరమాత్మనుచేరునా? చేరఁడా? బ్రహ్మజ్ఞానిమాత్రమే పరమాత్మనుచేరునా? (ఈవిషయమై ఇక చెప్పబడును.)

ఆమాత్మ, ప్రపంచమును సృష్టించెనెంచి, ప్రపంచమును సృష్టిచేయువిధానమునుకూర్చి ఆలోచించెను; ఇట్లాలోచించి, కనఁబడునవి ఏవేవికలవో వానినన్నిటిని సృష్టించి, వానియందన్నిట ప్రవేశించెను.

ప్రపంచమంతయు ఆత్మ (పరబ్రహ్మ) స్వరూపమై పరిణమించియుండఁగా, అతఁడు వేటుగను, జగత్తు వేటుగను తోపింపఁజేసి, దానియందు ప్రవేశించినాఁడని చెప్పవచ్చునా? అనఁగా, సర్వవికల్పమునకును ఆస్పదమైయుండు నిర్వికల్పవస్తువగుపరబ్రహ్మము ప్రాణుల పంచకోశములద్వారముగా ప్రవేశించియున్నాఁడు. ఎట్లున, జలమునందు సూర్యప్రతిబింబము కనఁబడుచున్నది; ఎట్లు మనకన్నులకు సూర్యుఁడు జలమునందు ప్రవేశించియున్నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడో, అట్లు బ్రహ్మము ప్రవేశించియున్నట్లు కల్పింపఁబడియున్నాఁడేగాని వేటుకాదు. ఒకయింటియందు దొంగఁడు లోపలికిఁబోయి బయటికివచ్చునట్లు తలంపఁగూడదు.

ఇట్లు ఆ బ్రహ్మము ప్రవేశించి మూర్తవస్తువులుగను, అమూర్తవస్తువులుగను, ఇట్టిదని నిర్ణయించి చెప్పఁదగినవస్తువులుగను, నిర్ణయింప నలవిగాని వస్తువులుగను, ఆశ్రయవస్తువులుగను, అనాశ్రయవస్తువులుగను,

బుద్ధిగలవిగను, బుద్ధిలేనివిగను, వ్యవహారసంబంధమైనసత్యవస్తువులుగను, ఆసంబంధమైన అసత్యవస్తువులుగను, పరమాత్మసత్యవస్తువుగను, తక్కిన సర్వముగను ఆయియున్నది. ఇదే సత్యవస్తువు. ఈవిషయమునందు దిగువ సుదాహరించుమంత్రము కలదు.

7. అనువాకము.

“ఈజగత్తు, సృష్టించుటకుపూర్వము అసత్తుగానుండినది (నామ రూపభేదములచే వికారమొందక అవ్యాకృతరూపమైన బ్రహ్మముగా నుండినది). అందుండి సత్తుకలిగెను (నామరూపవిశేషముచే వికారమై వ్యాకృతరూపమైన జగత్తు కల్గెను). ఆఅసత్తు తన్నుసత్తుగాఁ జేసికొనెను. అది(బ్రహ్మము) ‘సుకృత’ మని చెప్పబడుచున్నది. సుకృతమనఁగా, స్వయంకర్త, లేక పుణ్యము” అని.

ఈబ్రహ్మవస్తువు సుకృతమైయుండుటవలన, రసమై (మాధుర్యరస పథార్థమై) యున్నది. ఆరసము ననుభవించినవానికి ఆనందము కలుగును. అది హృదయాకాశమునందు ఆనందరూపమై యున్నది. అది అట్లుండని యొడల ప్రాణావృత్తుల నొనర్చువారెవ్వరు? అది లోకమునకు సుఖము నొసంగుచున్నది. ఎప్పుడోకసాధకుఁడు కనఁబడనిదియును, శరీరములేనిది యును, ఇట్టిదని గుర్తించి చెప్పటకు కానిదియును, గుర్తించుటకు అవకాశము లేనిదియును అగుఆత్మ యందు ధైర్యముతో తన్నుపొందించునో, అప్పుడు వాఁడు అభయమును పొందును. ఎప్పుడోకనికి తానువేఱని యును, ఆత్మ వేఱనియును భేదబుద్ధికలుగుచున్నదో, వానికి భయము కలదు. వాఁడు తెలిసినవాఁడై యుండినప్పటికిని భేదబుద్ధి గలవానికి భయముకలదు.

8. అనువాకము.

“అతనివలని భయమువలన, గాలిపీచుచున్నది; సూర్యుఁడు దయించుచున్నాఁడు; అగ్నియును, ఇంద్రుఁడును, మృత్యువును తమతమ కార్యముల నొనర్చెదరు.” (పైనిచెప్పినవారు స్వయము కర్తృత్వము గలవారై యుండినప్పటికిని, ఆనందమయబ్రహ్మవస్తువునకు లోబడి యున్నారు.) ఆయానందము విచారింపఁబడుచున్నది.—

(విషయ విషయసంబంధ మైన లోకకానందమా? లేక, స్వాభావ మైన బ్రహ్మనందమా? బ్రహ్మనంద మిట్టిదని తెలియుటకొఱకు

మొదట ఉత్కృష్టము గను, బాహ్యఅథ్యాత్మసాధనసంపత్తినిమిత్యమై యుండు లోకకానందము చెప్పబడుచున్నది; ప్రసిద్ధమగుదీనిని తెలిసికొన్న యెడల శాంతమైనబుద్ధికి గోచరమైన బ్రహ్మనందమిట్టిదని తెలియును. లోకకానందము బ్రహ్మనందముయొక్క ఒక అంశము; మనుష్యానందము మొదలు స్థారంభించి దానికి మీఁది శ్రేష్ఠమైన ఒక్కొక ఆనందమును గూర్చి బోధించి బ్రహ్మనందము చెప్పబడుచున్నది.)

యశావనము, సాధుత్వము, వేదాధ్యయనము, పరిజనము, శరీరదృఢత్వము, ధైర్యము, బలము, ఈధూమినంతయు నేలునట్టి శక్తి, సంపూర్ణధనము అను నీ మొదలగునవిగల యొకమనుష్యుని ఆనందము మనుష్యానందమని చెప్పబడును. ఇట్టి ఆనందము నూఁతలగులది మనుష్యగంధర్వానందము; ఈ ఆనందము వేదార్థమెఱింగిన వానికిని, కామములేని బ్రహ్మవేత్తకును గలదు. ఇత చెప్పబోవు ఒక్కొక ఆనందమును బ్రహ్మవేత్తకుఁ గలదు (మనుష్యుడైనప్పటికిని, కర్మవిద్యావిశేషము చేత అంతర్ధానాది శక్తియు, సూక్ష్మకార్యకారణత్వమును, గంధర్వత్వమును బొందినవాఁడు మనుష్యగంధర్వుఁ డనఁబడును. ఇట్టివానిచిత్తము విశేషానందమై యుండును.) ఇట్టివాని ఆనందము నూఁతలగులది దేవగంధర్వానందము (దేవగంధర్వుఁడనఁగా జాతిగంధర్వుఁడు.)

చాలకాలము పితృలోకమునందుండు పితృదేవతలయొక్క ఆనందము దేవగంధర్వానందముకంటె నూఁతల లభికమైనది. స్వార్థకర్మ విశేషముచేత దేవతాస్థానము నొందినవారియొక్క ఆనందము పితృదేవతల ఆనందముకంటె నూఁతల లభికమైనది. అగ్నిహోత్రాదివైదికకర్మము చేత దేవత్వము నొందినవారియొక్క ఆనందము అంతకంటె నూఁతల లభికము. హవిస్సును భుజించు ముప్పదిమువ్వుగు దేవతలయొక్క ఆనందము అంతకంటె నూఁతల లభికము. ఆ దేవతలకధిపతి యైన దేవేంద్రుని ఆనందము అంతకన్న నూఁటుపాళ్లధికము. త్రిలోకశరీరి యగు ప్రజాపతియొక్క ఆనందము అంతకంటె నూఁటుపాళ్లు అధికము. సూత్రాత్మయగు బ్రహ్మముయొక్క ఆనందము అంతకన్న నూఁతల లభికము. ఆ బ్రహ్మము పురుషుని హృదయగుహయందున్నది. ఆదిత్యునియొద్దనున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు ఈదేహమును వదలి అన్నమయాత్మను చాటుచున్నాఁడు (అన్నమయకోశమును మొదట తెలిసికొని, దానిని ఆత్మగాదని

నిగ్రహించుచున్నాడు.) ఇట్లు ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము అనువీనిని ఆత్మగాదని యెఱుంగుచున్నాడు.

9. అనునాకము.

“దేనియందుండి వాక్కు మనస్సుతో (విజ్ఞానముతో) తెలియ నేరక మరలుచున్నదో, ఆ బ్రహ్మమును తెలిసికొన్న విద్వాంసునకు దేనియందును (ఎట్లుండినప్పటికిని) భయము లేదు.” ఇట్టి విద్వాంసుడు పుణ్యము చేసినప్పటికిని, పాపము చేసినప్పటికిని వానిని బాధించదు. అనగా పుణ్యఫలముగాని, పాపఫలముగాని వానిని పొందదు. వాడు పుణ్యపాపములను తన ఆత్మగా భావించుచున్నాడు. అనగా తానుమాత్రమే మిగిలి పుణ్యపాపములను ధ్వంసము చేయుచున్నాడు. ఇదే ఉపనిషత్తు (రహస్యము).

సహనావప త్వితీ కా వ్తిః.

భృగువల్లి అను తృతీయాధ్యాయము.

1. అనువాకము.

సహనావపత్వితీ కా వ్తిః

(వైసి చెప్పబడిన తెఱంగున తెలిసికొన్న వానికి, పుణ్యపాపములు జన్మము నొసంగదని యిదివఱకుఁ జెప్పబడినది. ఇప్పుడు బ్రహ్మవిద్యా సాధన మైనతపస్సు, ఏకాగ్రచిత్తము, బ్రాహ్మేంద్రియనిగ్రహము, బ్రహ్మవిచారమునందు బుద్ధి మొదలగువానినిఁ జెప్పటతోఁగూడ, అన్నమ యాదివిషయములును, ఉపాసనలును జెప్పబడును.)

దిగువ నుదాహరించిన కథను విద్యాస్తుతికొఱకుఁ జెప్పబడుచున్నది వరుణునికొడుకైన భృగువనుపేరుగల యొకఋషి తండ్రినిఁజూచి “బ్రహ్మమునుగూర్చి నాకుఁజెప్పుము” అనియడిగెను. తండ్రి యిట్లునియె.- “శరీరము, ప్రాణము, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు, వాక్కు మొదలగునవి బ్రహ్మము నెఱుంగుటకు మార్గములు. మఱియు, బ్రహ్మలక్షణ మెట్టిదనఁగా- ఈ బ్రహ్మదిస్తంబ (తృణ) పర్యంతముగల భూతములు దేనియందుండి కల్గినవో, కల్గినవి దేనిచే జీవించియున్నవో, నశించునపుడు దేనియందు భయమగునో అదియే బ్రహ్మము. (ఇట్టి బ్రహ్మము శరీరాదులమూలముగా

నెఱుంగవలయునని తాత్పర్యము.) అట్టి బ్రహ్మము నెఱుంగుట కభిలషింపఁ దగును. ఇట్లు వినిన భృగువు ఏకాగ్రచిత్తుడై ఆలోచింపఁ దొడంగెను.

2. అనువాకము.

అన్నము బ్రహ్మమని తెలిసికొనెను. ఏలన, అన్నముచేత భూతములుకలిగెను; అన్నముచేత బ్రదికియున్నవి; అన్నము నేపొందుచున్నవి. ఇట్లు తెలిసికొనియు, అన్నము ఉత్పత్తి నాశములకు లోనైనది గాన అది బ్రహ్మము కానేరదని తెలిసికొని, మరల తండ్రికడకుంజని “బ్రహ్మమును గూర్చి చెప్పవలయును” అనియడిగెను. అంత తండ్రి యిట్లనియె-“తపస్సుచేసి బ్రహ్మమును తెలిసికొనుము; చక్కఁగా ఆలోచించి చూడఁగా చూడఁగా తెలియును.” అనెను. పిమ్మట భృగువు మరల నాలోచింపఁ దొడంగెను.

3. అనువాకము.

తర్వాత భృగువు తపస్సుచేసి ప్రాణమును బ్రహ్మమని తెలిసికొని, మరల ఆలోచించి చూడఁగా అదియు బ్రహ్మము కాదని నిశ్చయించి కొని తండ్రిపాలికింజని “బ్రహ్మమునుగూర్చి బోధింపుము” అనెను. తండ్రి “తపస్సుచేఁ దెలిసికొనుము” అనెను.

4. అనువాకము.

పిమ్మట భృగువు తపస్సుచేసి, మనస్సును బ్రహ్మమని తెలిసికొని మఱియు నాలోచించిచూచి, మనస్సు బ్రహ్మముకాదని నిశ్చయించి, తండ్రినిజూచి “బ్రహ్మమునుగూర్చి చెప్పుము” అనఁగా తండ్రి “తపస్సుచేసి తెలిసికొనుము” అనియెను.

5. అనువాకము.

అనంతరము భృగువు తపస్సుచేసి విజ్ఞానమును బ్రహ్మమనియెఱింగి మరలవిచారించి అది బ్రహ్మముకాదని యెంచికొని, తండ్రియొద్దకుఁబోయి “బ్రహ్మమును గుఱించి తెలియఁజేయుము” అనఁగా నతఁడు “తపస్సుచేసి తెలిసికొనుము” అనెను.

6. అనువాకము.

అటుపిమ్మట భృగువుతపస్సుచేసి ఆనందము బ్రహ్మమని తెలిసికొని, మరలనాలోచించి అదియు కాదని నిశ్చయించెను. ఈ భార్గవీ, వాఙ్మణి విద్యలు హృదయాకాశగుహయందు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. ఇట్లెఱింగి
ద్వాదశో—6

గినవాఁడు బ్రహ్మమే యగును. అన్నము గలవాఁడుగను, అన్నమును భుజించుటకుఁ దగిన దీప్తాగ్నిగలవాఁడుగను, మహాపురుషుఁడుగను, పశువులు, ప్రజలు, కీర్తి మొదలగువానితోఁ గూడినవాఁడుగను అగుచున్నాఁడు.

7. అనువాకము.

(అన్నముద్వారముగా బ్రహ్మజ్ఞానము గలుగుటవలన) అన్నమును నిందింపఁదగదు; అది వ్రతముగా ఉపదేశింపఁబడుచున్నది; ప్రాణమే అన్నమయముగను, శరీరము అన్నము నొసంగునదిగను ఉన్నది; ప్రాణముశరీరమునందును, శరీరము ప్రాణమునందును ప్రతిష్ఠితమైయున్నది; (ఒకదానికి మఱొకటి ఆధారముగనున్నది;) కావున, అన్నముఅన్నమునందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఇట్లు తెలిసికొనినవాఁడు ప్రజలు, పశువులు, కీర్తి మొదలగువానితోఁ గూడినవాఁడగుచున్నాఁడు.

8. అనువాకము.

అన్నమును నిందింపరాదు; అది వ్రతము; జలమే అన్నము; జ్యోతిస్సు అన్నము నొసంగుచున్నది; జలమునందు జ్యోతిస్సును, జ్యోతిస్సునందజలమును ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. కావున, అన్నము అన్నమునందే ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవారికి ప్రజలు, పశువులు, కీర్తి ఈ మొదలై నవి సిద్ధించును.

9. అనువాకము.

అన్నమును మిగుల్పవలయును (పలువిధములుగా నుపాసించవలయును). అది వ్రతము; పృథ్వియే అన్నము, ఆకాశము అన్నము నొసంగుచున్నది; అన్నమునందు ఆకాశమును, ఆకాశమునందు అన్నమును ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నది. ఇట్లు ఎఱింగినవానికి ప్రజలు, పశువులు, కీర్తి ఇవి మొదలగునవి కలుగును.

10. అనువాకము.

ఇంటియందువసించుటకు వచ్చినవారిని పోషునరాదు (వసించుటకు తావిచ్చినపుడు అన్నమును ఆనశ్యము నిడవలయును); ఇది వ్రతము; కావున, ఎట్లయినను విశేషముగా అన్నమును సంపాదించవలయును (అన్నముడిగినవారికి లేదనరాదు; సిద్ధముగానున్నదని చెప్పవలయును; ఇంకను

అన్న ముయొక్క మాహాత్మ్యము చెప్పబడుచున్నది). ఎట్లువకాలమునందు దానము చేయుచున్నాఁడో, అట్లు ఆయాకాలమునందు దానిదానికి తగినఫలము ఇచ్చినవానికి కలును; ఎట్లన, బాల్యమునందు లేక ముఖ్య వృత్తితో అన్న మొసంగినచో, అట్లే మరల వీనికి లభించును; అట్లు మధ్యవయస్సునందును, వాగ్ధకమునందును ఇట్లు చేసినవానికి అట్లే మరల వీనికిలభించును. ఇట్లు తెలిసికొన్న వానికి ప్రజలు, పశువులు, కీర్తి లభించును (ఇక బ్రహ్మోపాసనా ప్రకారము చెప్పబడుచున్నది).

బ్రహ్మము వాక్కునందు తేమరూపమై ప్రతిష్ఠితమైయున్నదని ఉపాసింపవలయును (తేమమనఁగా, సంపాదించినదానిని రక్షించుట). ప్రాణవాయువునందును, అపానవాయువునందును, యోగముగను, తేమముగను ప్రతిష్ఠితమై యున్నదని ఉపాసింపవలయును (యోగమనఁగా లేనిదానిని సంపాదించుట). హస్తములయందు కర్మరూపముగా నున్నదని ఉపాసింపవలయును; పాదములయందుగతిరూపముగను, వాయువునందు విముక్తిరూపముగను ఉపాసింపవలయును; ఇవి మనుష్యసంబంధమైన జ్ఞానములు; ఇక దేవసంబంధజ్ఞానములు చెప్పబడును. —వర్షమునందు తృప్త్యాత్మగను, మెఱుమునందు బలరూపముగను, పశువులయందు యశోరూపముగను, నక్షత్రములయందు జ్యోతిరూపముగను, ఉపస్థమునందు పుత్రామృతానందరూపముగను, ఆకాశమునందు సర్వముగను భావించి ఉపాసింపవలయును. ఇట్లు ప్రతిష్ఠాగుణోపాసనమువలన బ్రహ్మనిలయుఁడగుచున్నాఁడు (అనఁగా ప్రతిష్ఠావంతుఁడగుచున్నాఁడు). బ్రహ్మమును మహాత్మ్యగుణముగా ఉపాసించినయెడల మహాత్ముఁడగుచున్నాఁడు. బ్రహ్మమును మనస్సుగా ఉపాసించినయెడల మననసామర్థ్యముగలవాఁడగుచున్నాఁడు. బ్రహ్మమును నమయని ఉపాసించినచో నమ్రగుణము గలవాఁడగుచున్నాఁడు. సకలకామములును వానికి వశమగును. బ్రహ్మముగా ఉపాసించినయెడల బ్రహ్మగుణముగలవాఁడగును. బ్రహ్మముయొక్క తెఱచావగైన వాయువును ఆత్మయగు ఆకాశముగా ఉపాసించినయెడల, ఉపాసించువానిశత్రువులును అప్రియులును నాశమగుదురు. ఆబ్రహ్మమే ఈపురుషునియొద్దను ఆదిత్యునియొద్దను నుండువాఁడు.

ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు ఈ లోకమును విడిచి అన్నమయాదులను క్రమముగాపొంది, సకలాభీష్టముల నొందినవాఁడై, కామరూపియై

ఈభూమి మొదలగు లోకములయందు సంచరించుచు సామ (బ్రహ్మ) గాన ముచేయుచు సుఖముగానుండును (సమస్తమును బ్రహ్మమని యెఱింగి కృతార్థుడై యుండును.)

ఆసామ మేదియనఁగా:—“అహో (ఆశ్చర్యము) ముష్టాటుచ్చ రింపవలయును; నేను అన్నము ముష్టాటుచ్చరింపవలయును; నేను అన్నాదుఁడను (ముష్టాటు); నేను శ్లోకకృత్తు (ముష్టాటు); నేను జగ మునకు మున్ను పుట్టినవాఁడను; దేవతలకంటె ముందువాఁడను; నేను ప్రాణుల నడుమనుండు వాఁడను; ఎవఁడు నన్ను అన్నముగాభావించునో వాఁడు నన్ను రక్షించును; నేను అన్నమును భుజించువానికి అన్న మొసంగుదును (అన్నమును భోక్తయును నేననిభావము); నేను సకల భువనమైయున్నాను; నేను ఆదిత్యునివలె ప్రకాశముగలవాఁడను” ఇట్లెఱింగినవానికి ప్రజలు; పశువులు, కీర్తి మొదలగునవి కలుగును.

ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః.

సహనా వవ త్వితి శాన్తిః.

తైత్తిరీయోపనిషత్తు సమాప్తము.

తైత్తిరీయోపనిషత్సారాంశము.

(శంకరాచార్యాభిప్రాయము.)

దురితతయాన్ధములై యుండు నిత్యకర్తములను గూర్చియు, కామ్యాన్ధములై యుండునైమిత్తికకర్తములనుగూర్చియు కర్తకాండము నందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. కర్తఫలములు సంసారమునొసంగును. ఈఫల మునందు సుఖదుఃఖములు రెండును గలవు. నిత్యసుఖమునకు కర్తలు చాలవు. బ్రహ్మవిద్యచేతనే నిత్యము సుఖముకల్గును. కర్తములకు హేతువుకామము; అనఁగా ఇచ్చ. ఇచ్చలేనివానికి ప్రవృత్తిలేదు. అట్టి దేనియందును చిత్తమునందుంపక తనయందే (ఆత్మయందే) జ్ఞాపకము గల వాఁడై యుండును,

ఆత్మ నైఋంగఁ గోరికకలవానికి ఇతరవిషయములయందభిలాషము నివృత్తియగును. ఆత్మను (బ్రహ్మమును) ఎఱింగినవాఁడు సద్గతిని (నిత్య సుఖమును) పొందును. కావున అవిద్యను నిగ్రహించి తనలోనుండువర మాత్మను చింతించుచుండవలయును. మఱియు కామ్యుక్తములను, నిషిద్ధ కర్మములను ప్రారంభింపఁదగదు. ఆరంభించినయెడల ఆకర్మఫలములను అవశ్యమనుభవింపవలయును. విహితమైననిత్యకర్మమును చేసినయెడల అది పద్ధతికి మార్గముచూపును. సద్గతియనఁగా స్వర్గసుఖము నొసంగును. అంతియగాని మోక్షముకలుగునని చెప్పఁదగదు. ఏలన, కర్మములును కర్మఫలములును అనేకవిధములుగ నుండును; అనేకజన్మములందు చేసిన విరుద్ధకర్మఫలములు ఒకేజన్మమునందు అనుభవించుటకు సాధ్యముగాదు; కాబట్టి ఆఫలముల ననుభవించుట కనేకజన్మము లెత్తవలయును. ఇట్లోక్మోక్షజన్మమునందును చేయఁబడుకర్మములఫలముల ననుభవించుటకై మరలమరల జన్మము లెత్తుచుండవలయును. కావున, మోక్షముసిద్ధింపదు. కాబట్టి నిత్యకర్మములు మోక్షమునకు చాలవు. జ్ఞానము లేనియెడలకర్మ హేతువులైన కామములునశింపవు. ఆత్మజ్ఞానము లేనివానికి కామములు నశింపవు. తనఆత్మయే పరబ్రహ్మము. నిత్యకర్మములు మోక్షసాధనములు కావనితలంచి చేయకయుండఁకూడదని శ్రుతి చాటుచున్నది. చేయక యుండిన యెడల చెడుగుగల్గును. దేనికి ప్రారంభముకలదో అది నశించును. కావున, కర్మారంభముచేత మోక్షముకలుగదు. మోక్షము శాశ్వతముగానుండునట్టిది. లేనిదికలుగుటయే ఆరంభమనఁబడును. కాబట్టి, అవిద్యాకామకర్మోపాదానహేతునివృత్తియైనమోక్ష స్యాత్మ న్యవస్థాన మనెడిమోక్షము సిద్ధించును. అనఁగా తనఆత్మ నైఋంగిన మోక్షములభించును. అట్టిపర బ్రహ్మవిద్యను బోధించునదే ఉపనిషత్తు. బ్రహ్మము సమీపమునందు చేర్పించుటయే ఉపనిషత్ తనఁబడును.

8. ఐ త రే యో ప ని ష త్తు

ప్రథమాధ్యాయము.

ఓమ్ వాక్తేమనసీతి శాన్తిః.

1. ఖండము.

1. (నామరూపములుగా వికారమొంది కనంబడునట్టి) ఈ ప్రపంచము సృష్టికి పూర్వము ఒకే ఆత్మగా నుండినది. అతఁడు తప్ప వేతేదియు లేదు; ఆయాత్మలోకములను సృష్టింపవలయునని యాలోచించెను.

2. ఇట్లాలోచించి ఈలోకములను సృష్టించెను. అవి ఏవియన, అంభస్సు, —స్వర్గలోకము, దానికిమీఁదనుండు మహాలోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము మొదలగు ఈలోకములను; మరియు, —సూర్యకిరణములచే వ్యాపింపఁబడిన అంతరిక్షలోకము; మరము, —జీవులు నాశమొందెడిభూమి, భూలోకము; ఆపస్సు, —జల సంబంధమైన భూమికి దిగువనుండులోకములు. ఈలోకములను, జలమును ప్రథానముగాఁగల పంచభూతములవలన సృష్టించెను.

3. ఇప్పుడు నాచే సృష్టింపఁబడిన లోకములను పరిపాలింపనిచో నాశమొందును. కాబట్టి, లోకపాలకులను సృష్టించు నని ఎంచి పైని చెప్పినపంచభూతములలోనుండి యొకపురుషాకారపిండమును నిర్మించెను.

4. ఆపిండమునుగూర్చి యిట్లు తలపోసెను. అందు పక్షియొక్క గుడ్డువలె శిరస్సు కలిగెను; ఆశిరస్సునుండి వాగింద్రియము కలిగెను; అందుండి అగ్ని దేవత కలిగెను. పిమ్మట నాసిక కలిగెను. అందుండిఘ్రాణేంద్రియము కలిగెను; అందుండి సర్వత్ర వ్యాపించియుండు వాయు దేవత కలిగెను. తర్వాత నేత్రములు కలిగెను; వానినుండి చక్షురింద్రియము కలిగెను; అందుండి ఆదిత్యదేవత కలిగెను. అనంతరము శ్రోత్రము కలిగెను; దానియందుండి శ్రోత్రేంద్రియము కలిగెను; అందుండి దిగ్దేవత కలిగెను. పదంపడి చర్మము కలిగెను; అందుండి రోమములైన స్పర్శేంద్రియము కలిగెను; అందుండి ఓషధులు మొదలగు వానికి అధిష్ఠాన దేవతయైన వాయుదేవత కలిగెను. అటుపిమ్మట అంతఃకరణమునకు అధిష్ఠానమైన హృదయకమలము కలిగెను; అందుండి మానసేంద్రియముకలి

గెను; అందుండి చంద్ర దేవత కలిగెను. తర్వాత నాభి కలిగెను; అందుండి పాయురింద్రియము కల్గెను; అందుండి మృత్యు దేవత కల్గెను. తదుపరి శిశ్నము కలిగెను; అందుండి రేతస్సనెడి ఉపస్థేంద్రియము కల్గెను; అందుండి అప్థీవత (వరుణుడు) పుట్టెను. ఇట్లు లోకపాలకులను సృష్టిచేసెను.

2. ఖండము.

1. ఈ అగ్న్యోధీంద్రియదేవతలు మహాత్మైవ ఈసంసారసాగరం బునం బడిరి; (సంసారము సాగరమెట్లనఁగా:—అవిద్యాకామకర్మములచేఁ గలిగిన దుఃఖమే జలము; రోగము, ముదిమి, మరణము మొదలగునవి మొసళ్లు; ఆనాది; అంతములేనిది; సారములేనిది; పట్టుగొప్పులేనిది; విషయేంద్రియములచేఁ గలిగిన సుఖలేశమువలన క్షణకాలము విశ్రాంతిగలది. పంచేంద్రియములు, అర్థము, ఆశ, అనుగాలిచే చలంపఁబడి యొగయునట్టి అనర్థములనెడి ఆలలుగలది. వ్యసనముచేఁ గలిగిన రోదనమను మహాఘోషము కలది. సత్యము, శౌచము, చానము, దయ, అహింస, దమము, శమము, ధృతి మొదలగు ఆత్మగుణములైన పాథేయము నిండిన జ్ఞానమను నావచేత దాటఁదగినది. ఆతీరము చేరుటకు సత్సంగము, సర్వత్సాగము అనునివి మార్గములు. మోక్షమే ఆతీరము.)

ఆయాత్మ వైనిచెప్పఁబడిన ప్రకారము సృష్టింపఁబడిన పురుషపిండమును ఆకలి దప్పలతోఁ గూర్చి యుంచెను. అందువలన ఆపిండము నుండి కలిగిన యితర దేవతలకును ఆకలి దప్పలు కల్గెను. అప్పుడు ఆదేవతలు మేము ఎచ్చటనుండి అన్నమును భుజియింపఁగలమో ఆచోటును వీర్పఱచవలసినదని ఆ బ్రహ్మమును అడిగిరి.

2. అందులకు ఈశ్వరుడు వశ్యాకృతిగా నొకపిండమును సృజించి మీ రిందుండవలసిన దనెను. ఆదేవతలు “ఇది మాకుఁ దగినది కాదు” అనిరి. తర్వాత నొకగుఱ్ఱమును సృష్టించి దానిని చూపెను. అదియు మాకు తగినది కాదనిరి.

3. తర్వాత ఒకపురుషుని చూపెను. ఇది తగునని యంగీకరించిరి. అట్లయిన, దానిలో ప్రవేశింపుఁ దనియె.

4. అగ్ని-వాగ్రూపముగా ముఖమునందును, వాయువు-ఘ్రాణముగాముక్కునందును, ఆదిత్యుడు-చక్షురింద్రియముగా. నేత్రము లందును, దిక్కులు - శ్రోత్రేంద్రియముగా చెవులయందును, ఓషధివనస్సు

తులు-స్పృశ్యేంద్రియముగా చర్మమునందును, చంద్రుడు - మనస్సుగా, హృదయమునందును, మృత్యువు-పాన్ద్రియముగా నాభియందును, జలము-ఉ స్థేంద్రియముగా ఉపస్థమునందును ప్రవేశించిరి.

5. ఆకలి, దప్పి అనునీరెండును మాకు చోటునేర్పఱచుమని కోరినవి; అందులకు ఆపరమాత్మ, మీరు “ఈ దేవతలయొద్ద నుండుండు; వారికి లభించెడి ఆహారములందు మీకును భాగముకలదు; ఏ దేవతకు వావిన్ను నిప్పించబడినప్పటికిని అందు ఆకలిదప్పులకును భాగముకలదు” అనెను.

(జీవునకుమాత్రమే భోక్తృత్వము కలదని చెప్పబడియున్నది. అయినను ఇంద్రియదేవతలు, ఆకలి, దప్పి, వీరికి భోక్తృత్వముగలదని చెప్పటయందు దోషములేదు; వాస్తవమునందు బ్రహ్మస్వరూపమైన జీవునకు భోక్తృత్వము లేకపోయినప్పటికిని, ఇంద్రియదేవతలు, ఆకలి, దప్పి అను ఉపాధులవలననే జీవునకు భోక్తృత్వము చెప్పబడియున్నది.)

3. ఖాడము.

1. ఇట్లు ఈశ్వరుడు సృష్టించి, తాను సృష్టించినలోకములకును, లోకపాలకులకును, ఆకలి దప్పలను ఏర్పఱచినందున వారికి అన్నమును సృష్టింపవలయునని ఆలోచించెను.

2. జలమునుగూర్చి సంకల్పించెను, అందుండి యొక ఆకృతి కలిగెను. అది ఘనరూపమును, చేతులతో నెత్తదగినదియును చరాచర లక్షణముతోఁ గూడినదియును అగు అన్నముప (ఆహారమునకుఁ దగిన జంతువులు చరము, వడ్లు మొదలగునవి అచరము.)

3. ఇట్లు సృష్టింపబడిన అన్నము పెనుకకుమరలెను (అనఁగా దేవతలు భుజింపకయుండిరి). అప్పుడు ఆదియందు సృష్టింపబడిన పురుషుడు నోటిమాటలతో అన్నమును గ్రహింపఁజూచెను; సాధ్యముకాలేదు. అది సాధ్యమైయుండినయెడల ఒకఁడు అన్నమునుగూర్చి ప్రశంసించుట చేతనే తృప్తి నొందవచ్చును (అనఁగా అది అసంఖ్యావితమని తాత్పర్యము).

4. తర్వాత ప్రాణేంద్రియముచే అన్నమును గ్రహింపఁజూచెను, సాధ్యముకాదయ్యెను. సాధ్యమైయుండునని మూర్ఖునుటచేతనే తృప్తి నొందియుండవచ్చును (ఇదియు అసంఖ్యావితము).

5. అనంతరము చక్షురింద్రియము గ్రహింపజూచెను. ప్రయోజనపడదయ్యెను. ఇది సాధ్యమైయుండినచో చూచుటచేతనే తృప్తినిందవచ్చును (అదియు అసంభావితము).

6. పిదప శ్రోత్రేంద్రియము ప్రయత్నించెను. సాధ్యముకాలేదు. సాధ్యమగునేని యిప్పుడు విసుటచేతనే తృప్తికలుగును (అదియు అసంభావితము).

7. స్పర్శేంద్రియము ప్రయత్నపడెను. సాధ్యముకాకపోయెను. అది సాధ్యపడియుండిన తాఁకుటచేతనే సంతృప్తికలుగును (ఇదియు సంభావితము కాదు).

8. మనస్సు గ్రహింప సుంకించెను. సాధ్యపడలేదు. సాధ్యపడియుండిన తలంచుటచేతనే తృప్తిగలుగును (అదియు అసంభావితము).

9. శిశ్నము (విసర్జనము) ప్రయత్నముచేసెను. సాధ్యముకాదయ్యెను.

10. పిమ్మట అపానవాయువుచే అన్నమును గ్రహింపఁదొడ్డంగినపుడు గ్రహించుటకు సాధ్యమయ్యెను. ఇదే అన్నమును గ్రహింపఁదగినది. ఈ అపానవాయువు అన్నమును గ్రహించి జీవించియున్న దనుట సుప్రసిద్ధము.

11. వాక్కుచే జెప్పబడినను, ఘ్రాణముచే మూర్ఖానంబడినను, కన్నులచే జూడఁబడినను, శ్రోత్రముచే విసఁబడినను, త్వక్కుచే తాఁకఁబడినను, మనస్సుచే ధ్యానింపఁబడినను, అపానముచే గ్రహింపఁబడినను, శిశ్నముచే విసర్జింపఁబడినను, ఈకార్యకారణసముదాయము నావలననే నెఱఁగొనియున్నది. (ఇవి నాప్రేరణముచేతనే తమతమవనులు నొనర్చుచున్నవి; కావున నేను వీనిలో ప్రవేశింపవలయును; తల, కాలు అను వీనిలో నేమార్గముగా ప్రవేశింపవచ్చును? అని-ఈశ్వరుఁడతలోచించెను.).

12. మూర్ధమును భేదించి యామూర్ధమునఁ బ్రవేశించెను. దీనికి (ద్వారమునకు) విదృతి యని పేరు; ఇది ఆనందమయద్వారము; ఇట్లు ప్రవేశించిన-ఈశ్వరునకు వసించుటకు మూఁడుస్థలములుకలవు; జాగ్రదవస్థ యందు కుడికన్ను; స్వాప్నావస్థయందు మనస్సు; సుషుప్త్యవస్థయందు హృదయాకాశము; ఈమూఁడును స్వప్నములు (ఈజాగ్రత్స్వప్నసుషు

పులు నశ్వరములును, స్వప్నమువంటివియునై యున్నందున స్వప్నము లని చెప్పబడినవి)

13. ఇట్లు కలిగిన (కార్యకారణసముదాయ మైనఉపాధితోఁగూ డిన) జీవుఁడు అహంకరించి “ఈశరీరమునందు వేతే యేమికలదు? సర్వము నేను” అని అభిమానము నారోపించికొనుచున్నాఁడు. ఇట్లు బహుకాలము, తెలివిలేక మైమఱిచియుండి, ఒకానొకసమయము పరమైక్యపానిధి యగు ఆచార్యోపదేశమువలన మేల్కొని, పరమపురుషుఁ డగు బ్రహ్మమును తనలో తానై చూచుచున్నాఁడు.

14. కాబట్టి, ఈపురుషునకు ఇంద్రుఁడనిపేరు. (ఇంద్రుఁడు= దీనినిచూచువాఁడు, అపరోక్షమైయుండు ప్రత్యేగాత్మను శరీరమునందు న్నట్లు చూచుచున్నాఁడు.) ఆ బ్రహ్మమును పరోక్షముగా ఇంద్రుఁ డని చెప్పెదరు. (పూజ్యులపేరును ప్రత్యేక్షముగాఁ జెప్పుటకంటె పరోక్షముగాఁ జెప్పుటయే మర్యాదయగును; పూజ్యులందఱకంటె పూజ్యుఁడైన ఈశ్వరుని మర్యాదచేయవలయునుకదా?)

ఈఅథ్యాయసారాంశము:—ఈలోకమును సృష్టించి, రక్షించి, సంహరించుపరమాత్మ అహంసారి, సర్వజ్ఞుఁడును, సర్వశక్తిమంతుఁడునై యున్నాఁడు. ఈప్రపంచమును ఏయొక్క ఉపాదాన కారణమును లేకయే ఆకాశాదిక్రమముగా సృష్టించి, తనయాత్మను తానై యెఱుంగునట్లు సకల ప్రాణులశరీరములందును ప్రవేశించియున్నాఁడు. కాబట్టి, ఒక ఆత్మయే సకలశరీరములందు నున్నదని తెలిసికొనవలయును.

సృష్టిక్రమమునందు అనేకములైన ఆక్షేపము లున్నవని ఆశంకించువారి కిట్లు సమాధానము చెప్పబడుచున్నది.

1. సృష్టిక్రమము అర్థవాదము. అనగా, ఈజగత్తుయొక్క లక్షణమును సులువుగా బోధించుటకై లోకవ్యవహారమును కథవలె చెప్పవలసివచ్చినది. అత్త నెఱుంగుట ముఖ్యమేకాని సృష్టిక్రమము నెఱుంగుటవలన నే ప్రయోజనమునులేదు.

2. అయినను, మాయావియగు ఈశ్వరున కేది అసాధ్యముండును? మాయకు సర్వమును సాధ్యమగును. అత్త నెఱుంగుటకు శాస్త్రోపదేశమే తగినది. వేత్తెద్దియులేదు. కాబట్టియే అత్త నెఱుంగుటకై ఉపనిషత్తులు మొదలగునవి ప్రవర్తించియున్నవి. ఎంతవఱకు అత్త నెఱుంగ

కుండునో, అంతవఱకును అవిద్యోపాధిధర్మములు తన కని భావించి నానావిధయోనులంబడి పుట్టుచు గిట్టుచునుండును (ఇట్టి మూఢునిస్థితిని గూర్చియుండు చెప్పబడును).

ద్వితీయాధ్యాయము.

4. ఖండము.

ఈజీవుఁడు అవిద్యాకామకర్మవశుఁడై యజ్ఞాదులనొసర్చి, ధూమాదిమార్గముగా చంద్రలోకమును జేరి, తత్ఫలానుభవానంతరము వృష్ట్యాదులమూలముగా భూమిని జేరి, అన్నరూపమైజన్మించుచున్నాఁడనుదానినిగూర్చి బోధింపబడుచున్నది.—

1. ఈజీవుఁడు మొదట పురుషునిగర్భమునం దున్నాఁడు. ఎట్లన, అన్నమయమైన శరీరమునందు సకలాంగములయం దుండియు కలుగునట్టి సారమే రేతస్సు. అది మొదట పురుషునిగర్భమునందే యున్నది. పిమ్మట స్త్రీతో సంయోగముచేయు కాలమునందు జీవునకు మొదటిజన్మ మగు చున్నది (అనఁగా ప్రథమావస్థ).

2. ఇట్లు స్త్రీయం దుంచబడిన రేతస్సు దానినేపొంది వృద్ధి నొందుచున్నది. (ఆస్త్రీయొక్క సొంతలంగమైన స్రవాదు లెట్లు వృద్ధి నొందుచున్నవో, అట్లు క్రమక్రమముగా వృద్ధి నొందుచు శరీరమునందేయిమిడి యున్నది). కాబట్టి ఆగర్భము స్త్రీని పీడించుటలేదు. ఆస్త్రీ ఆగర్భమును రక్షించుచున్నది.

3. ఇట్లు గర్భమును రక్షించుచుండు స్త్రీని రక్షింపవలయును. పదియవ నెల కుమారుఁడు జన్మించుచున్నాఁడు; పతియొక్క ఆత్మయేపుత్ర రూపమై పుట్టుచున్నాఁడు. అట్టిపుత్రుని, జాతకర్తాది క్రియలచే తండ్రి తనవలె భావించుచున్నాఁడు. అట్లు చేయవలసినదేల ? అనఁగా లోకమునందు ప్రజావృద్ధినిమిత్ర మని తెలియఁదగినది (పుత్రోత్పాదనముచే మోక్షముగలుగదు). ఇట్లు తల్లిగర్భమునుండి జన్మించుట ఈజీవుని రెండవజన్మము (అనఁగా ద్వితీయావస్థ).

4. ఇట్లు కలిగిన పుత్రాత్మ, తండ్రికి (అనఁగా తండ్రికి ప్రతిగా నుండి) పుణ్యకర్తములుచేయుటకు ప్రతినిధి యగుచున్నాఁడు. అపుడు తండ్రి కృతకృత్యుఁడై వార్ధకమునొంది గతించుచున్నాఁడు. ఇట్టివాఁడు

కర్తవ్యముచేత మటుజన్మమునొందుచున్నాఁడు. ఇది జీవుని మూఁడవ జన్మము (అనఁగా తృతీయావస్థ).

5. గర్భమునం దుండినపుడు వామదేవుఁడు ఇట్లుతలపోసెను.—
“నేను వాక్కు అగ్ని మొదలగువారిజన్మములను తెలిసికొంటిని; మిక్కిలి కఠినములైన ఇనుమువంటిశరీరముల నెన్నియో వడసి రక్షింపఁబడితిని; ఇప్పుడు వలలోనుండి తప్పించుకొన్న గ్రద్దవలె తత్త్వజ్ఞానముచే గల్గిన సామర్థ్యమువలన ఈసంసారబంధమును త్రొంచికొని (గర్భమునుండి) వెలువడుచున్నాఁడను” అని.

6. ఇట్లు జ్ఞానియైన వామదేవఋషి, ఈశరీరమునుండి వెడలి, స్వర్గము చేరి సకలభోగముల ననుభవించి ముక్తి నొందెను.

తృతీయాధ్యాయము.

5. ఖండము.

1. ముముక్షువు లగు బ్రహ్మజ్ఞానులు పరస్పర మిట్లు ప్రశ్నించుచున్నారు.—

ఎవనినిఆత్మయని సాక్షాత్తుగా నునము ఉపాసింపవలయును? ఆతఁడెవఁడు! ఇరువురలో ఆత్మయెవరు? (దేహమునందు క్రియాంగములై యుండునదియా? లేక చేయువాఁడై యుండునదియా?) దేనిచేత రూపమును జూచుచున్నాఁడో, దేనిచేత శబ్దమును వినుచున్నాఁడో, దేనిచే గంధమును మూర్ఛినుచున్నాఁడో, దేనిచే శబ్దములను భాషించుచున్నాఁడో, దేనిచేఇదిమంచిది; ఇదిచెడ్డది యని తెలిసికొనుచున్నాఁడో, ఆసాధన మేది? అనఁగా.—

2. ఎది హృదయమో, ఎది మనస్సో, ఆరెండు నని తెలియఁదగినది. (ఈరెండు కరణములయొక్కకూడికయే ప్రాణ మనఁబడును.) ఈకరణ సంహతి ఉపాసింపఁదగినఆత్మ యగునా? కానేరదు. మఱేది? ఈహృదయ మనోరూపకరణమువలన ఎవఁడు ఉపలబ్ధిని పొందుచున్నాఁడో, ఎవనికరణమునకు దిగువ నుదాహరించుసంజ్ఞాదులు అంతఃకరణవృత్తులై యున్నవో, అట్టివస్తువును ఉపాసింపఁదగినఆత్మ యని నిశ్చయించికొనిరి. ఆవృత్తు లేవి యనఁగా.—సంజ్ఞానము (చేతనభావము, ప్రాణిత్యము); ఆజ్ఞానము (ఈశ్వర భావము); విజ్ఞానము (లోకజ్ఞానము); ప్రజ్ఞానము (తేలిని) మేధ (చదివి

నది మఱవకుండుట); దృష్టి (ఇంద్రియములద్వారముగ సర్వము నెఱుంగుట); ధృతి (ధైర్యము); మతి (తలంపు); మనీష (నిశ్చయబుద్ధి); జాతి (మనోదుఃఖానస్థ); స్మృతి (జ్ఞాపకము); సంకల్పము (పద్ధతి); క్రతువు (నిర్ణయము); అనువు (జీవించియుండుట); కామము (లభింపనిదానియందలి కోరిక); వశము (స్త్రీలు మొదలగువారియందు ఇచ్ఛ); ఇవి యన్నియు ప్రజ్ఞానముయొక్క నామములు. (అనఁగా శుద్ధప్రజ్ఞానమై యుండునది బ్రహ్మము; ఆ బ్రహ్మమునకు మీఁదఁ జెప్పఁబడిన సంజ్ఞానాద్యంతఃకరణ వృత్తులు నామధేయములు ఉపాధులై యున్నవి. ఈఉపాధులతోఁగూడి నప్పుడు నామరూపాత్మకమైన బ్రహ్మమగుచున్నది.)

3. (ప్రజ్ఞానరూపమైయుండునదే బ్రహ్మము; ఈ బ్రహ్మము సకల శరీరములందును ప్రవేశించి, అంతఃకరణోపాధులతోఁ జేరి, అనేకములగుజలాశయములయందు ఒకేసూర్యుఁడు అనేకసూర్యులుగాఁ గనంబడునట్లు, ఒక్కొక్క ప్రాణియందును భిన్నముగనే కనఁబడుచున్నాఁడు.) ఇతఁడే ఇంద్రుఁడు, ప్రజాపతి (మొదట కలిగినవాఁడు); ఇతఁడే అగ్న్యవిదేవతలు; ఇతఁడే పృథ్వ్యాదిపంచభూతములు; ఇతఁడే సర్వాదిజంతువులు; ఇతఁడే కారణము; ఇంకను అండమునందుండి కలుగుజంతువులు; ఇతఁడే గర్భకోశమునందుండి కలుగుజంతువులు; ఇతఁడే చెమటయం దుండి కలుగుజంతువులు; ఇతఁడే వృక్షములు; ఇతఁడే అశ్వములు; ఇతఁడే పశువులు; ఇతఁడే పురుషులు; ఇతఁడే గజములు; ఇతఁడే పక్షులు; ఇతఁడే శిలలు మొదలగు స్థావరములు; ఇంకను గల సకలప్రాణులును ఆ బ్రహ్మముగా నేయున్నది. సమస్తమును ప్రజ్ఞానేత్రము. (అనఁగా ప్రజ్ఞయేనేత్రముగా నున్నది. లేక, నడపునట్టి కర్తగా నుంచికొనియున్నది.) సర్వమును ప్రజ్ఞానమునందు స్థాపింపఁబడియున్నది. లోకమే ప్రజ్ఞానేత్రము. ప్రజ్ఞయే ప్రతిష్ఠ; ప్రజ్ఞానమే బ్రహ్మము.

4. వామదేవఋషియును, తక్కిన బ్రహ్మవేత్తలును ఈ ప్రజ్ఞానాత్మ నెఱింగి, ఈలోకమును వదలి స్వర్గమునందు సకలకామములను బొంది అమృతత్వమును బొందుచున్నారు.

ఓం కాన్తి కాన్తి కాన్తి.

వాల్మీకిసమీతి కాన్తి.

వితరేయోపనిషత్తు సమాప్తము.

9. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు.

ప్రథమప్రపాఠకము.

ఆపాయం స్వీతి శాన్తిః.

1. ఖండము.

1. ఓం. ఉద్గీత మనువేరుగల 'ఓం' అను అక్షరమును ఉపాసించ వలయును. 'ఓం' అని (సర్వత్ర) గానముచేయుచుండుటవలన (ఉచ్చరించు చుండుటవలన) ఉద్గీతమని చెప్పబడుచున్నది. దానినిగూర్చి వ్యాఖ్యానము చేయబడుచున్నది.

2. (చరాచరము లైనట్టి, ఈ) పృథ్విరసమై (సారమై) యున్నది. పృథ్విలోపల జలము రసము. జలమునకు ఓషధులు రసము. ఓషధులకు పురుషుండు రసము. పురుషునకు వాక్కు రసము. వాక్కునకు ఋగ్వేదము రసము. ఋగ్వేదమునకు సామవేదము రసము. సామవేదమునకు ఉద్గీతము రసము (అనగా ఓంకారము రసము).

3. ఇట్లు ఎనిమిదియవ వ ఉద్గీతముగలదో, అది రసములకెల్ల రసమైయున్నది. ఉత్తమమైనది. బ్రహ్మమునకు స్థానమై యుండునట్టిది.

4. ఋగ్వేద మెట్టిది? సామవేద మెట్టిది? ఉద్గీత మెట్టిది? అని విచారించబడును.

5. వాక్కు ఋగ్వేదము, ప్రాణము సామవేదము, ఓం అను అక్షరము ఉద్గీతము, ఋక్కునకును సామమునకును కారణములై యుండు వాక్కును ప్రాణమును విధురము; (జంట; ఒకటితోనొకటియొడఁబాయక యున్నది.)

6. ఈవిధునము ఓం అను అక్షరమునందు సంబంధించి యున్నది. (లోకమునందు) విధునములు ఒకటితో నొకటి కలియునపుడు ఎట్లు పరస్పరేచ్ఛ కలుగుచున్నవో, అట్లు (వాక్పాఞ్ములు రెండును చేరిన ఓంకారము సర్వాభివ్యముల నొసంగును.)

7. ఏవిద్వాంసుండు ఉద్గీతమును ఈరీతిగా నెఱుంగునో, వాడు సకలాభివ్యములను బొందుచున్నాడు.

8. లోకమందు దేనికిని ఓం అని అనుమతి నొసంగుటవలన దానికి అనుజ్ఞాక్షరమని పేరు. సమృద్ధి యనియును పేరు. ఏవిద్యాంసుడు ఈ అక్షరమును ఇట్లుపాసించుచున్నాడో వానికి సకలకామములు నొసంగును. (అందువలననే సమృద్ధియనిపేరు.)

9. అందుచేత ఈమూఁడు విద్యలు నున్నవి. (ఈ ఓం అక్షరము యొక్కపూజార్థము.) (సోమయాగమునందు) ఓం అని ఉచ్చరించి (దేవతలు) వినునట్లు చేయుచున్నది? ఓం అని సుతింపబడుచున్నది? ఓం అని గానము చేయబడుచున్నది. దానిమహిమ చేతను, రసముచేతను ఇట్లేర్పడి యున్నది.

10. తెలిసినవాఁడును తెలియనివాఁడును ఇర్వురును కర్తమును చేయుచున్నారు. విద్య (జ్ఞానము) అనేకవిధములు. అవిద్య (అజ్ఞానము) అనేకవిధములు. జ్ఞానముతోడను శ్రద్ధతోడను విధ్యుక్తముగను చేయు కర్తమునకు అధికబలమైన ఫలము కలదు. ఇట్లు ఈ (ఉద్దిభ) అక్షరము యొక్కతాత్పర్యమై యున్నది.

2. ఖండము.

1. దేవతలును (ప్రకాశముగలవారు, ఇంద్రియముల సద్వృత్తులు), అసురులును (తమజీవితమునందు అధికాసక్తిగలవారు, ఇంద్రియముల అసద్వృత్తులు) ఒకరిని మఱొకరు జయింప నిశ్చయించి యుద్ధము చేసిరి. ఇరుతెగలవారును ప్రజాపతి (అత్త) యొక్కబిడ్డలు. దేవతలు అసురులను జయింప నెంచి ఉద్దిభోపలక్షితమైన యాగాదికర్తము నారంభించిరి.

2. దేవతలు (అసురులను జయించుటకై) ఘ్రాణేంద్రియ ప్రాణమును ఉద్దిభకర్తగా(ఉద్దిభముచేచెప్పెబడు అత్తగా)ఉపాసించిరి. దానిని అసురులు పాపముతోఁ గొట్టిరి. అందువలన, ఘ్రాణేంద్రియప్రాణము పాపముచేఁ గొట్టువడినందున సుగంధ దుర్గంధములను మూర్ఛినుచున్నది.

3.—6. తర్వాత (క్రమముగా) 3. వాగింద్రియము, 4. చక్షురింద్రియము, 5. శ్రోత్రేంద్రియము, 6. మానసేంద్రియము, ఇవియు వైనిచెప్పినప్రకారమే కొట్టువడి దానిదానికిఁ దగిన మంచిచెడ్డలను పొందినవి.

7. పిమ్మట ముఖ్యప్రాణమును (ఆత్మను) ఉపాసించిరి. శిలను తొలుచుట కెట్లు వలనుపడదో, అట్లు దానిని భేదింప పాథ్యముగాక అనురులు దానిచేత (ఆత్మ చేత) కొట్టువడిపోయిరి.

8. ఇట్లు ముఖ్యప్రాణమును దెలిసినవానికి ఎవఁడు కీడుచేయుఁ దలంచునో, ఎవఁడు హింసించునో, వాఁడు కొట్టువడిపోవును. ఆత్మ నెఱింగినవాఁడు శిలవలె భేదింపఁబడఁడు.

9. ఆ ముఖ్యప్రాణముచేత సుగంధదుగ్ధంధములు రెండును తెలియఁబడుటలేదు; అది పాపములేనిది దేనిని భుజించుచున్నదో, దేనిని త్రాగుచున్నదో, దానిచేత తక్కినప్రాణములను రక్షించుచున్నది. దీనిని మరణకాలమునందు ఘ్రాణాద్ర్యయములు జొందక బయలు వెడలుచున్నవి; నోరు తెఱచుచున్నవి.

10. ఆ ఉద్గీథమును 'అంగిరస్సు' అనుఋషి తనప్రాణముగనే ఉపాసించిరి. అందువలన ఉద్గీథము 'అంగిరస్' అని చెప్పఁబడెను. (ప్రాణము) అంగములలో రసముగలది గాన ఈ పేరొందినది.

11. అందువలన ఆ ఉద్గీథమును బృహస్పతియును అదేప్రకారముపాసించెను. అందువలన అది 'బృహస్పతి' అనియు చెప్పఁబడెను. వాక్కునకు పతియగుటంబట్టి అట్లనఁబడినది.

12. అందుచేత ఆ ఉద్గీథమును 'ఆయాస్యం' డను ఋషియును ఉపాసించెను. అందుచేత 'ఆయాస్యం' అనియు చెప్పఁబడినది. వక్త్రము నుండి (నోటినుండి) కలిగినందువలన అట్లనఁబడినది.

13. అందుచేత దాల్బుష్ణిని కుమారుఁ డైన బకుఁ డను ఋషియును ఆ ఉద్గీథ మిట్టిదని తెలిసికొనినను, అట్లెఱింగి (సత్రయాగమునందు) నైమిశారణ్యముఖలకు ఉద్ధాతయైయుండి వారలకు ఇష్టమైనవన్నియు గానముచేసిరి.

14. ఏ విద్వాంసుఁ డిట్లెఱింగి ఉద్గీథోపాసనను చేయుచున్నాఁడో, వాఁడు సకలమైన కామములను గానము చేయువాఁడుగ నున్నాఁడు (పొందెడివాఁ డగుచున్నాఁడు); ఆత్మ సంబంధముగాఁ (ఇంతవఱకు) జెప్పఁబడినది,

3. ఖండము.

1. ఇక ఆధిదైవతము (దైవసంబంధము చెప్పబడుచు). 1 (ఈ కనబడు) ఈ సూర్యుడు తపించుచున్నాడో అతనిని ఉద్గ్రీధముగా ఉపాసించవలయును. ఉదయమై స్రజలతో అకు పైకిపోవుచున్నాడు. ఉదయించి చీగటిని, అనుగలనగులుగుసావమును పోగొట్టుచున్నాడు. ఇల్లెవడెటుంగుచున్నాడో వాడు (జననమరణ) భయమును, (దానికే గారణమైన అజ్ఞానమునెవే) అంధకారమును పోగొట్టుచున్నాడు.

2. ఈ సూర్యుడును, ఆ ప్రాణమును సమానము. రెండును ఉష్ణమైనవి. ప్రాణమునకును స్వరము (పోవునది, బైటపోవునది) అని పేరు. సూర్యునకును స్వరము (పోవునది) ప్రత్యక్షస్వరము (మరలినప్పునది) అని పేరు. (కాబట్టి గుణముచేతను పేరుచేతను సమమైయున్నవి.) కావున నీ రెండును ఉద్గ్రీధముగా ఉపాసించవలయును.

3. వ్యానవాయువును ఉపాసించవలయును. ఏది బ్రదికియుండునట్లు చేయుచున్నదో (శ్వాసము మీదికి పోవుచున్నదో) అది ప్రాణవాయువు. ఏది కుడువ ప్రసరించుచున్నదో అది అసానవాయువు. ఈ రెంటినడుమ యేదియున్నదో అది వ్యానవాయువు. ఏది వ్యానవాయువో అది యే వాక్కు. ఆ వాయువుపైకిపోక దిగువకుపోక వాక్కును ఉచ్చరించుచున్నది.

4. వాక్కే ఋక్కు; కావున మీదికిపోకయు దిగువకుపోకయు ఋక్కును ఉచ్చరించుచున్నది. ఋక్కే సామము; అట్లే సామమును గానము చేయవలసినది; సామమే ఉద్గ్రీధము; అట్లే అధికముగా గానము చేయవలయును.

5. అగ్నిని కుఠించుట, గుర్తించిన మేరకు పరుగిడుట, దృఢమైన ధనుస్సును వంచుట, ఈ మొదలగువీర్య సాధ్యకార్యములెన్నిగలవో వానినన్నియు (వ్యానవాయువు) పైకిపోకయు దిగువకుపోకయు (శ్వాస నిరోధముచే) చేయుచున్నది. కావున వ్యానవాయువును ఉద్గ్రీధముగా ఉపాసించవలసినది.

6. మఱియు, ఉద్గ్రీధశబ్దముయొక్క ఒక్కొక్క అక్షరమును ఉద్గ్రీధముగా ఉపాసించవలసినది. 'ఉత్' అనగా ప్రాణము; ప్రాణముచేతగదా మీదికిగయుట. 'గీ' అనగా వాక్కు, వాక్కు 'గీ' అని చెప్పబడును. 'ధమ్' అనునది అన్నము. అన్నముచేతగదా ఈ ప్రసవము నెలకొనియున్నది.

7. 'ఉత్' ఆకాశము, (హిందనుండుటవలన) 'గీ' అంతరిక్షము, (లోకములను అణచియుంచుకొని యుండుటవలన) 'భవో' పృథివి (ప్రాణులయొక్క స్థానమైయుండుటవలన). 'ఉత్' సూర్యుడు, (హిందనుండుటవలన) 'గీ' వాయువు, (అగ్నియందును కలుగుటవలన) 'భవో' అగ్ని (కర్తమునుంచికొనియుండుటవలన).

'ఉత్' సామము, (స్వర్గమును స్తుతించుటవలన) 'గీ' యజుర్వేదము, (దేవతలకు హవిస్సు కొసంగుటవలన) 'భవో' ఋగ్వేదము, (ఇందు సామము అణగియుండుటవలన) (ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికిఫలము) ఏ విద్యాంసుండు ఉద్దిభాక్షగములను ఉద్దిభమని ఉపాసించుచున్నాడో, వానికి వేదోక్తకర్తృఫలము నంతయు తత్ఫల మనుపాలను పితికి యిచ్చుచున్నది. వాడు అన్నముగలవాడుగను, దానినిభుజించుటకు శక్తిగలవాడుగను నుండును.

8. ఇక కామసమృద్ధి (చెప్పబడును.) భ్యానింపదగినదాని నంతయు ఉపాసించవలయును. ఏసామముచేత స్తోత్రముచేయుటకు ఇచ్చయించుచున్నాడో ఆసామమును చింతించుచున్నాడు. (అనగా సామ భ్యానమువలన తత్ఫలమునంతయుఁ బొందును.)

9. ఏఋక్కునందు ఏఋషిని, ఏదేవతను స్తోత్రముచేయుటకు ఉద్దేశించుచున్నాడో ఆఋక్కును, ఆఋషిని, ఆదేవతను చింతించుచున్నాడు.

10. ఏఛందస్సుచేతనుఏస్తోమముచేతను స్తోత్రముచేయుటకు ఉద్దేశించుచున్నాడో ఆఛందస్సును ఆస్తోమమును చింతించుచున్నాడు.

11. ఏదిక్కును స్తోత్రముచేయుటకుఁగోరుచున్నాడో ఆదిక్కును (దిద్దేవతను) చింతించుచున్నాడు.

12. ఎవడు ప్రమాదము నొందనివాడుగను, భ్యానించుచు తన యొక్క ఆత్మను గూర్చియే హృదయమాన నిల్చి ఏ కామమును (కోరికని) ఉద్దేశించి స్తోత్రముచేయుచున్నాడో, ఆకామము సమృద్ధిగా వానికి లభించును.

4. ఖండము.

1. 'ఓం' అను అక్షరమును ఉపాసించవలయును. 'ఓం' అని గానము చేయవలయును. దాని వివరణము (ఏమన).

2. దేవతలు మృత్యువునకు భయపడి వేగవిద్యను పొందిరి. (వేదోక్తకర్తముల నాచరించిరి.) వారు ఛందస్సులచేత (వేదమంత్రములచేత) కర్తముల ననుష్ఠించి తమకు తాము మఱిగించికొని యుండినందున (అనగా ఆత్మ యిట్టిదని తెలియక కర్తములందే దృష్టి నుంచికొని యుండినందున) వేదములకు 'ఛందస్సు' అనుపేరుగలిగినది.

3. ఎట్లు చేపలుపట్టువాడు జలమునందలిచేపలను (వలవేసి పట్టవలయు నని తలంచుచున్నాఁడో) చూచుచున్నాఁడో, అట్లు మృత్యు దేవత దేవతలను వేగకర్తములందు (వేదోక్తకర్తములనుమాత్ర మనుష్ఠించుచు ఆత్మజ్ఞాన మిట్టిదని తెలియనివారై యుండినచో కార్యనీధి యగు నని మృత్యుదేవత) చూచుచున్నాడు. దేవతలు (మృత్యుదేవ తాభిప్రాయము నెఱింగి) మూడువేదములకంటె శ్రేష్ఠమైన 'ఓం'కార మును ఉపాసనచేసిరి.

4. ఎప్పుడు ఋగ్మును పొందుచున్నాఁడో (అధ్యయనము చేయు చున్నాఁడో) అప్పుడు 'ఓం' అని అధిస్వరము చేయవలయును. (గట్టిగాఁ జెప్పవలయును.) అట్లే సామమును, యజుస్సును చేయవలయును. ఏది అక్షరమై, అమృతమై, అభయమైయున్నదో, అదే స్వరము (ఓం). దానిని పొంది దేవతలు అమృతులై నిర్భయులై యున్నారు.

5. ఏవిద్యాంసుఁ డిట్లు అక్షరమై, అమృతమై, అభయమైయుండు స్వరమున (ఓంకారమును) ఉపాసించుచున్నాఁడో, వాడు దేవతలవలె అమృతత్వమును బొందును.

5. ఖండము.

1. ఉద్గీథ మెదియో అదియే ప్రణవము; ఏది ప్రణవమో అది ఉద్గీథము; ఈ (తనబడునట్టి) సూర్యుఁడును ఉద్గీథము; ఇతఁడే ప్రణ వము; ఇతఁడే 'ఓం' అని ఉచ్చరించుచు సంచరించుచున్నాడు.

2. 'ఈసూర్యుని (అతనిశక్తులకును ఇతనికిని భేదములేక) నేను ఉపాసించితిని; అందువలన నీవాకబిడ్డవే నాకుఁ గలిగితివి; రశ్మిలను నీవు భేదముగా ఉపాసింపుము; నీకు అనేకపుత్రులు గలుగుదురు.' అని శాపి తకీఋషి తనకుమారునిఁ జూచి చెప్పెను. ఇట్లు అధిదైవతము.

3. ఇంక అథ్యాత్మము (చెప్పబడును). ఏముఖ్యప్రాణము కలదో

దానిని ఉద్దీధముగా ఉపాసించవలయును; ఈ ప్రాణము 'హి' అని ఉచ్చరించుచు మీఁది కెగయుచున్నది.

4. దీనిని (ఈయుఖ్యప్రాణమును ఇతరప్రాణములకును దీనికిని భేదములేక) ఉపాసించితిని. నీవు ఒకపుష్ట్రుడవు జన్మించితివి; (గాగాది ప్రాణములను) నీవు భేదముగా ఉపాసింపుము. నీకు వెక్కొప్పుబిడ్డలు పుట్టుదురు' అని కౌషీతకిఱుషి తనకుమారునితోఁ జెప్పెను.

5. తద్వారత, ఏది ఉద్దీధమో అది ప్రాణము. ఏది స్వప్నావమో అది ఉద్దీధము. ఈ ఏకత్వదర్శనము (యోగమునందు) హోతకర్తము లందు తప్పుగా ఉద్ఘాతముచేయువట్టివాక్కును దిద్దుచున్నది.

6. ఖండము.

1. ఈపుధివి ఋక్కు, అగ్ని సామము, ఋక్కునందు సామము అంతర్భూతమై యున్నది; కావున, సామము ఋక్కునం దుండునట్లు గానముచేయవలయును. పృథ్వి 'సా' (సామ అను శబ్దమునందు సగము 'సా') అగ్ని 'అమ' (తక్కిన సగము) అది (రెండుసగములనుచేరి) 'సామ'.

2. ఇట్లే అంతరిక్షము, వాయువిషయమునందు రెండును చేరి 'సామ'.

3. ఇట్లే పృథ్వు, సూర్యుఁడు రెండునుచేరి 'సామ'.

4. ఇట్లే సక్షత్రము, చంద్రుఁడు రెండునుచేరి 'సామ'.

5. ఇట్లే ఆదిత్యుని శుక్లకాంతి, కృష్ణకాంతి ఈరెండును చేరి 'సామ'.

6. ఈ ఆదిత్యుని హిరణ్యయమైన (జ్యోతిర్తయమైన) పురుషుఁడు కనబడు చున్నాఁడు; జ్యోతిర్తయ మైన వీచికలవాఁడు; జ్యోతిర్తయ మైన రోమములుగలవాఁడు; కాలి బొట్టనవ్రేలి గోరునైతము జ్యోతిగా నుండును.

7. అతనికన్నులు రెండును కోటిపృష్ఠమువలెను, ఎఱ్ఱనితామర పుష్పమువలెను నుండును. అతనికి 'ఉత్' అని పేరు. సకలపాపముల నుండి పై కెగసిపోవుటవలన, ఇట్లైటుంగువాఁడు సకలపాపములనుండి మీఁది కెగసిపోవుచున్నాఁడు.

8. అతనికి ఋక్కును సామమును కేశములు (చర్మములు, కణుపులు, అవయవములు), అందువలన అతఁడే ఉద్దీధము. అందుచేత ఉద్ధాత

ఇతనినే గానముచేయుచున్నాడు. ఈ ఆదిత్యమండలమునకు మీఁద నేయేలోకములు గలవో, ఆలోకములయొక్కయు, దేవతలయొక్కయు, ఇష్టాప్రదమైన ఈశ్వరుడైయున్నాడు. ఇట్లు అధిదైవతము (చెప్పబడినది.)

7. ఖండము.

1. ఇక అథ్యాత్మము (చెప్పబడును). (ఆటవఖండము మొదటి ఋక్కువలె) వాక్కు, స్త్రాణము విషయమునందు రెండునుచేరి 'సామ'.
2. ఇట్లే చతుస్సు, ఆత్మ ఈరెండునుచేరి 'సామ'.
3. ఇట్లే శ్రోత్రము, మనస్సు, ఈరెండునుచేరి 'సామ'.
4. ఇట్లే నేత్రముయొక్క శుక్ల కాంతి, కృష్ణ కాంతి చేరి 'సామ'.
5. నేత్రములోపల ఏపురుషుడు కనబడుచున్నాడో అతడే ఋక్కు, సామ, ఉక్థము, యజుస్సు, బ్రహ్మము; ఆదిత్యునకు ఏరూపము, పర్వములు, నామముకలదో అవియే యితనికి (అక్షిపురుషునకుగలది).

6. అట్టి యీ (అక్షిపురుషుడు) తనకు మీఁదగునుండు లోకములకును, మనుష్యేచ్ఛలకును ఈశ్వరుడు. గానముచేయువారు ఇతనినే గానముచేయుచున్నారు.

7. ఇట్లేవిద్వాంసుండు సామమును గానముచేయుచున్నాడో, వాడు ఈఆదిత్యపురుషుని, అక్షిపురుషుని గానముచేయుచున్నాడు. వాడు (ఆదిత్యునివలన) తనకంటె మేలైనలోకములను దేవకామములను పొందుచున్నాడు.

8. ఈ అక్షిపురుషునివలన తనకు మేలైనలోకములను మనుష్య కామములను పొందుచున్నాడు. కావున ఉద్ధాత యజమానునిజూచి (దిగువజెప్పినట్లు) చెప్పనది యేమనగా,

9. “నీకేమికావలయు నని కోరికగలదో దాని నిచ్చుచున్నాడను.” ఇట్లు వివిద్వాంసుండు తెలిసి గానముచేయుచున్నాడో వాడు సకలాభీష్టములను పొందును.

8. ఖండము.

1. ఉద్గీఢవిషయమునందు సమన్థులైనవారు మువ్వరుండిరి. వారెవ్వరనగా, 1 శాలావత్కుఁ డనెడిశిలకుడు; చైకితాయనుఁ డనుదాల్పుడు; కైదిలి అనెడిప్రవాహుడు. ‘మనము ఉద్గీఢవిషయము.

(దాల్బ్యుడు) హంత! (కష్టము) దీనిని నీయొద్దనుండి (నీవలన) తెలిసికొంటిని.

(ప్రవాహుడు) తెలిసికొనుము.

9. ఖండము.

1. శిలకుఁ డి ట్లనుచున్నాఁడు.—ఈలోకమునకు గతి యెని? (ప్రవాహునిఁడై త్తరము) ఆకాశము; ఆకాశమునుండియే సకలభూతము లును కలుగుచున్నవి; లయించుచున్నవి; ఆకాశము పెద్దది; అదే ప్రాయణము (స్థానము).

2. ఈఉద్గీథము పరోవరీయము (పరమాత్మ సంపన్నము), అనంతము, ఎవఁ డిట్లు తెలిసికొని ఉపాసించుచున్నాఁడో, వానికి పరోవరీయమైన జీవనము కలుగుచున్నది. పరోవరీయములై యుండు లోకములను జయించుచున్నాఁడు.

3. దీనినిగూర్చి శౌనకుఁడు ఉదాహరణంబిట్లున్నఁడు జెప్పి, మరిలఁ జెప్పినదేమనఁగా—‘నీప్రజలు ఎంతకాలముదాకఁ జిద్గీథమును ఉపాసించుదురో అంతకాలముదాక వారలకు పరోవరీయమైన జీవనముండును.

4. ఇట్లే ఈలోకమునందు ఎవఁడు ఉద్గీథమును ఉపాసించుచున్నాఁడో వానికి పరోవరీయమైనజీవనము కలుగుచున్నది.

10. ఖండము.

1. కురుదేశము పిడుగుపడి నాశమైసప్పుడు (దుర్భిక్షసమయము నందు) చాక్రాయణుఁడు అను ఉపస్తీ (ఆలలిచేత) తనభార్యయైన ఆటికి అను నామెతోఁ గూడి తల్లడిల్లుచు నడుచుచుపోయి మావటిండ్రు వసిం చెడిగ్రామమునకుఁ బోయి చేరెను.

2. అతఁడు (అన్నార్థమై పోవుచుండునపుడు, ఉలవలు తినుచున్న మావటివానింజూచి యాచించెను. మావటివాఁడు ‘ఇది ఉచ్చిష్టమై పోయినది, ఇంతకంటె వేరేలేదు’ అనెను.

3. ఆఉచ్చిష్టమైన ఉలవలనైనను ఇప్పు; అని ఉపస్తీ యడిగెను. మావటివాఁడు ఉలవలసిచ్చెను. త్రాగుటకై జలమును నైత మిచ్చెను. ఈజలము ఉచ్చిష్టము, నాకువలదిని ఉపస్తీ చెప్పెను.

4. ఈ ఉలవలుమాత్రము ఉచ్ఛిష్టముకాదా? (వానినిమాత్రము తినవచ్చునా? అని మావటివాఁడు) అడిగెను. వానిని తిననియెడల నా ప్రాణము పోయియుండును (కావున అట్టి ఆపత్సమయమునందు ఉచ్ఛిష్ట దోషములేదు). నాకు త్రాసుటకు జలమునొరకును (ఇప్పుడక్కఱలేదు). అని ఉషస్తి చెప్పెను.

5. ఆ ఉలవలలో నతఁడు తినినదిపోగా, మిగత ఉలవలను తన భార్యకిచ్చెను. అప్పు డామెకు ఆఁకిలిలేన దన ఆ ఉలవలను తాను తినక దాచియుంచెను.

6. అతఁడు ఉదయమున లేచి “నాకు కొంచెము అన్నము (ఆహారము) దొరకనియెడల భుజించి నేడిచీర్చికొని కొంతభన మార్జింపఁగలను; ఎట్లన, ఇక్కడి కిసతిదూరంబు రాజు యాగము చేయుచున్నాఁడు, ఋత్విక్కుగా నన్ను వరించును, అందువలన ధనము లభించును.” అని తన భార్యయగు ఆఁకితోఁ జెప్పెను.

7. (ఇట్లు ఉషస్తి చెప్పఁగా; ఆటకి, భర్తనుజూచి ‘నిన్నమిరిచ్చిన) ఉలవలున్నవి; వానినిభుజించి యాగమునకు పొందు’ అని తన పురుషునకుఁ (ఉషస్తికి) జెప్పెను.

8. (ఉచ్ఛిష్టమును పర్యషితమునగు ఉలవలను భుజించి యాగశాలకుఁబోయి) స్తోత్రముచేయుటకు సంసిద్ధులగు ఉద్ధాతలున్నస్థలమున కేగి, కూర్పుండి, ప్రస్తోతనుజూచి యిట్లనీయె.

9. ఏదేవతనుగూర్చి నీవు స్తోత్రముచేయుచున్నావో ఆదేవతను నీవు తెలిసికొనక స్తోత్రముచేయుదువెన ‘నీతల బ్రద్దలగును’ అనెను.

10. ఇటులే ఉద్ధాతతోను జెప్పెను.

11. ఇదేరితిగా ప్రతిహర్తకును జెప్పెను. ముప్పుగును బదులు చెప్పక మిన్నకుండిరి.

11. ఖండము.

1. తర్వాత, ఉషస్తినిజూచి రాజు ‘మిష్టేఋగుటకు అభిలషించుచున్నాఁడు’ అనఁగా నతఁడు ‘నేను చాక్రాయణుఁడను ఉషస్తి’ అని చెప్పెను.

2. ‘ఈ ఋత్విక్కులలో తాము నొక్కరై యుండఁ గోరెదను; తాము కనఁబడమిచేతనే యితరులను వరింపితిని’ అని రాజుచెప్పెను.

3. 'ఇప్పుడు' తాము ఈఋత్విక్కులతోఁగూడ నుండి యాగమును నెఱవేర్చవలయును' అని చెప్పెను. 'అట్లేకానిప్పు; వీరు నాయుత్తరువుచొప్పున స్తోత్రముచేయుచుందుగుఁగ; వారి కెంతధనమిత్తువో అంతధనము నాకు నొసంగుము' అని అజితో ఉపస్థిచెప్పెను.

4. తర్వాత, ప్రస్తోత ఉపస్థితంతు నచ్చి యిట్లనియె.—'ఏదేవతనుగూర్చి స్తోత్రముచేయుటాదువో, ఆదేవతను తెలియనియెడల నీతల పగిలిపోవు నని మున్ను నీవు సంతోషెప్పితిమిదా! ఆదేవత యెదిగెను.

5. 'ప్రాణము' అని చెప్పెను. (ఏలన,) ఈసకలభూతములును (అకాలమునందు) ప్రాణమునందే బంధించుచున్నవి; అందుండియే కలుగుచున్నవి; ఈస్తోత్రము ప్రాణదేవతకే అంతుచున్నది. దానిని తెలియక స్తోత్రముచేసినచో నీతల బ్రద్దలగునని నేను నీకుఁజెప్పినందులకు ఇదే ప్రత్యుత్తరమనెను.

6. ఏమిట (ప్రస్తోత యడిగినట్లే) ఉద్ధాత (తనకుఁదగినట్లు) ఏదేవతయని ఉపస్థిని అడిగెను.

7. 'ఆదిత్యుడు' అని చెప్పెను. (ఏలన,) ఈసకలభూతములును పై నుండు ఆదిత్యునే గానముచేయుచున్నారు. (తక్కినది అయిదవ ఋక్కువలెనే గ్రహించునది.)

8. తర్వాత ప్రతివార్త (తనకు తగినయట్లు) ఏదేవత యని యడిగెను.

9. 'అన్నము' అనెను. (ఏలన,) ఈసకలప్రాణులును అన్నమునే అవలంబించి జీవించుచున్నవి. (తక్కినది అయిదవఋక్కువలె నెఱుంగునది.)

12. ఖండము.

1. ఇత కౌశ్యసంబంధమైన) వోద్గీథము చెప్పబడుచున్నది.—బకుడు, దాల్బ్యుడు, గ్లావుడు, మైత్రేయుడు అను నీనాలుగువేర్లుగల ఒకఋషి (సామమును) అధ్యయనము చేయుటకు వెలుపలి కేఁగెను.

2. అతనిని అనుగ్రహించుటకై వేదపురుషుడు (ముఖ్యప్రాణము) ఇతర దేవతలను (ఇంద్రియములను) తనపిల్లలనుగాఁ జేసికొని తానొక తెల్లకుక్క చేషముదాల్చి ఈఋషికడకు వచ్చెను. అపిల్లలు మాకు ఆత

2. ఈవిషయమునుగూర్చి లోకవదంతి యిట్లుచెప్పబడుచున్నది. ఇతనిని (ఈరాజును, లేక ఒక ప్రభువును) సామముచేత (మంచిమాటల చేత, స్తుతియించినందున) పొందినాడు. అసామముచేత (అసాధువుచేత) ఇతనిని (ఈదుష్టుని) పొందినాడు (సామశబ్దమునకును సాధుశబ్దమునకును ఒకటేయర్థము).

3. మఱియు లోకమునందు చెప్పబడున దేదియనగా, “సాధు (మంచిది) నూకు ‘బల’ (ఉండునుగాక; అయ్యోపాధువునుగాక; మంచిదే మాకుకావలయునని దైన్యముతోఁజెప్పబడుచున్నది.) ఎది సాధువో అది యే (సాధువు) ఉండునుగాక; అసాధు (చెడ్డది) నూకు ‘బల’ (కష్టము, వలదు). ఎది అసాధువో అది (అసాధు చే) మాకు వలదు.”

4. ఏవిద్యాంసుడు ‘సాధు’ ‘సామ’ అను నీరెండు శబ్దములను ఏకముగా భావించి ఉపాసించుచున్నాడో, వానిని వెంటనే మంచిధర్మములు ఆశ్రయించి శుశ్రూష చేయుచుండును.

2. ఖండము.

1. లోకములను విడు విధములైన సామముగా ఉపాసింపవలయును. పృథ్వి-హింకారము; అగ్ని-ప్రస్తావము; అంతరిక్షము-ఉద్గీర్ణము; సూర్యుడు-ప్రతిహారము; ఆకాశము-నిధనము; ఇట్లు ఊర్ధ్వలోకములను ఉపాసింపవలయును.

2. అట్లే తలక్రిందుగా, అనగా; ఆకాశము - హింకారము; సూర్యుడు-ప్రస్తావము; అంతరిక్షము - ఉద్గీర్ణము; అగ్ని-ప్రతిహారము; పృథ్వి-నిధనము. ఇట్లు ఉపాసింపవలయును.

ఇట్లు ఉపాసించువాడు సమర్థుడై ఊర్ధ్వలోకములను జయించును.

3. ఖండము.

1. వృష్టిని విడువిధములగు సామముగా ఉపాసింపవలయును. పురోవాతము - (దిగువగాలి, వానను తెచ్చుచిగాలి) హింకారము; మేఘము-ప్రస్తావము; వర్షము-ఉద్గీర్ణము; మెఱుము ఉలుము-ప్రతిహారము.

2. నర్తము సలుచుట-నిధనము; ఇట్లు ఉపాసించువానికి వాని యిష్టమైన (కోర్కూలు సిద్ధించును) ఫలములు వర్షించును.

4. ఖండము.

1. జలమును విదువిధములై న సామముగా ఉపాసింపవలయును. మేఘాంతర్గతజలము - హింకారము; వర్షించుజలము-ప్రస్తావము; నదీజలము-ఉద్గీఢము; నదములజలము-ప్రతిహారము; సముద్రజలము-నిధనము.
2. ఇట్లెఱింగి ఉపాసించువానికి జలమునకుఁ గొఱత లేదు.

5. ఖండము.

1. ఋతువులను విదువిధములై న సామముగా ఉపాసింపవలయును. వసంతము-హింకారము; గ్రీష్మము-ప్రస్తావము; వర్షర్తువు-ఉద్గీఢము; శరత్ - ప్రతిహారము; హేమంతము-నిధనము.
2. ఇవిధముగా నుపాసించువాఁడు ఋతుమంతుఁడగును (ఋతువులు వానికి సాయము చేయును).

6. ఖండము.

1. యాగపశువులను విదువిధములై న సామముగా ఉపాసింపవలయును. తెల్ల మేక-హింకారము; గొట్టె ప్రస్తావము; ఆవు-ఉద్గీఢము; గుఱ్ఱము-ప్రతిహారము; నరుడు-నిధనము.
2. ఈప్రకారము తెలిసి యుపాసించువాఁడు యాగఫలము నొందును.

7. ఖండము.

1. ప్రాణములను (జ్ఞానేంద్రియములను) విదువిధములగు సామముగా ఉత్తిరోత్తరము శ్లాఘనీయమైన వానిని ఉపాసింపవలయును. ప్రాణము (నాసిక)-హింకారము; వాక్ - ప్రస్తావము; చక్షుస్-ఉద్గీఢము; శ్రోత్రము-ప్రతిహారము; మనస్-నిధనము.
2. ఇదేవిధముగా నెవ్వఁడెఱింగి యుపాసించుచున్నాఁడో వాని జీవనము క్రమముగా వృద్ధియగును; శ్రేష్ఠమైనలోకములను జయించును.

8. ఖండము.

- 1, 2. ఇక సప్తవిధసామము చెప్పబడుచున్నది. వాక్కును సప్తవిధసామముగా నుపాసింపవలయును. ఏదేని యొకమాటకు విశేషమై యుండు హమ్-(అనునది) హింకారము; ప్ర-ప్రస్తావము; ఆ-అది (ఓం); ఉత్-ఉద్గీఢము; ప్రతి-ప్రతిహారము; ఉప-ఉపద్రవము(అనునొకసామము) ని-నిధనము.

3. ఇట్లు తెలిసికొని ఉపాసించువానికి వాక్కు కలుగును; అందు వలన అన్నముగలవాడై, అన్నమును భుజించువాడగును.

9. ఖండము.

1. సూర్యుని ఏడువిధములగు సామముగా ఉపాసించవలయును; ఎప్పుడును సామరూపమై గుండుట బట్టియు, ఒక్కొక్కప్రాణికిని సమముగా గుండుటబట్టియు, ఆసూర్యుడు 'సామ' అనబడును.

2. ఇతఁ జెప్పబోవుసకలభూతములును ఆసూర్యుని ఆశ్రయించి జీవించుచున్నవని తెలియఁగినది.

3. సూర్యోదయాత్పూర్వ ముండెదిరూపము (అరుణోదయసమయము)-హింకారము; దానిని మృగము లనుసరించుచున్నవి; ఆవేళలో 'హిమ్' అని శబ్దించుచున్నవి (అనఁగా, ఆవేళలో లేచి దానిదానికార్యములను జూచుచున్నవి).

4. మొదట ఉదయకుగునప్పటి రూపము-ప్రస్తావము; దానిని మనఃస్వలు అనుసరించెదరు (అనఁగా ఆసమయమునందు వారువారు కర్తములను (కార్యములను) చేయుటకుఁ బ్రారంభించెదరు).

5. కీరణములు ప్రసరించుసమయము (ఉదయానంతరము) రూపము-ఆది; దానిని పక్షు లనుసరించుచున్నవి; నిరాలంబమగు ఆకాశమున ఎగిరిపోవుచున్నవి.

6. మధ్యాహ్నరూపము-ఉద్గీర్ణము; దానిని దేవతలు అనుసరించెదరు; ప్రజాపతియొక్క పుత్రులకు పల ఉత్తములైనవార లాకాలమున సంచరించెదరు.

7. మధ్యాహ్నతర్పరమునందలి రూపము-ప్రతిహారము; దానిని గర్భములు (కీరణములు) అనుసరించుచున్నవి. అవి దిగువనుండి పైకి పోవుచున్నవి.

8. సాయంకాలసమయమునందు రూపము-ఉపద్రవము; దానిని ఆరణ్యకమృగములు అనుసరించుచున్నవి; మనుష్యులనుజూచి భయమొంది అడవులలోను గుహలలోను దాగుచున్నవి.

9. అస్తమయరూపము నిధనము; దానిని పితరు లనుసరించెదరు; వారు సంచరించెదరు. ఇట్లు ఉపాసించువానికి ఆయాఫలములులభించును.

10. ఖండము.

1. తన అనయనసంఖ్యచే లెక్కింపబడినదిగూను, మృశ్యువును జయించుచున్నానగు సామమును ఉపాసించువలయును. అనగా సప్తవిధములగు భక్తిసామాక్షరములగు మూడుమూడక్షరములుగా విభజించి ఒక్కొక్కభాగముగా ఉపాసింపవలయును. ఎట్లన, 'హింకారం' మూడక్షరములు; ఒకభాగము. 'ప్రస్తావం' మూడక్షరములు; ఇది ఒకభాగము.

2. 'అది' రెండక్షరములు; 'ప్రతిహరం' నాలుగక్షరములు, మొత్తము ఆరుక్షరములలో మూడేసిమూడేసిగా రెండుభాగములు.

3. 'ఉద్గీఢం' మూడక్షరములు; 'ఉపద్రవం' నాలుగక్షరములు; మొత్తము ఏడక్షరములతో మూడుమూడుగా రెండుభాగములు పోగా ఒకఅక్షరము మిగులుచున్నది, ఆ మిగిలినఅక్షరము మూడవభాగము.

4. 'నిధనం' మూడక్షరములు, ఒకభాగము; అంత ముందేరి మొత్తము ఇరువదిరెండక్షరములు.

5. ఆదిత్యుడు ఇరువదొక్కయక్షరముగలది; అట్లు వేదమునందు చెప్పబడినది (ఎట్లన, నెలలు 12, ఋతువులు 5, లోకములు 3, ఆదిత్యుడు 1, మొత్తము ఇరువదొక్కటి). ఈసామము ఇరువదొక్కటికిమీద ఇరువదిరెండవదిగా అయినందున సంఖ్యచేత ఆదిత్యుని జయించినా; అదేసుఖము; శోకములేనిది.

11. ఖండము.

1. మనస్సు-హింకారము; వాక్-ప్రస్తావము; చక్షుస్సు-ఉద్గీఢము; శ్రోత్రము ప్రతిహరము; ప్రాణము-నిధనము; ఇది గాయత్రం సామము, ప్రాణములయందు గ్రుచ్చబడియున్నది.

2. ఇట్లెవ్వడు తెలిసికొనుచున్నాడో వాడు ప్రాణముగలవాడు; దీర్ఘాయుష్షుండు; ప్రకాశము గలవాడు; పశువులతోను ప్రజలతోనుగూడ మహాపురుషుడై యుండును; విశేషకీర్తి గలవాడై యుండును; మహామనస్సు గలవాడై యుండును. ఇది వ్రతము (అనుష్ఠింపవలసినది; మహామనస్సుగలవాడై యుండవలసినది).

12. ఖండము.

1. (అగ్ని) మథించునది - హింకారము; పొగయునపుడు ప్రస్తావము; జ్వలించునపుడు-ఉద్గీర్ణము; నిష్పంగా నుండునపుడు-ప్రతిహారము; చల్లాలునపుడును, ఆతీనతర్వాతను-నిధనము. ఇది రథంతరసామము; అగ్నియందుఁ జేర్పబడియున్నది.

2. (ఫలము ఇంతకుముందు చెప్పినట్లే,) అగ్నిని వెనుకభాగమున నుంచికొని భోజనము చేయుదగదు; ఇది వ్రతము. చీమిడి మొదలగు వానిని విసర్జించుటయు దగదు; ఇది వ్రతము.

13. ఖండము.

1. (స్త్రీయొద్ద) మొదట సంకేతము చేయుట-హింకారము; జ్ఞాపకము చేయుట-ప్రస్తావము; ఇద్దఱుకూడి ఒక్క శయనమునకుఁ బోవుట - ఉద్గీర్ణము; స్త్రీకి అభిముఖమైయుండి (సంభాషించుట)-ప్రతిహారము; ఇద్దఱును జేరి కాలము పుచ్చుటగాను, పూర్తియగుటయును-నిధనము. ఇది వామదేవ్యంసామము; మిథునముందుఁ జేర్పబడియున్నది.

2. (ఫలము) స్త్రీగలవాడై యుండును; (వ్రతము) తానై శయనించుటకు వచ్చెడిస్త్రీని నిగ్రహింపగాదు.

14. ఖండము.

1. (సూర్యుడు) ఉదయసమయము-హింకారము; ఉదయానంతరము-ప్రస్తావము; మధ్యాహ్నము - ప్రతిహారము; అస్తమయము - నిధనము; ఇది బృహత్సామము; ఆదిత్యునియందు గ్రుచ్చబడియున్నది.

2. (ఫలము పూర్వమువలె;) తపించునట్టిసూర్యుని నిందింపదగదు; ఇది వ్రతము.

15. ఖండము.

1. (మొదట) ఆరాశిముందు తేలుచుండు మేఘములు- హింకారము; ఒకటిగాఁజేరిన మేఘము-ప్రస్తావము; వర్షము-ఉద్గీర్ణము; మెఱుము ఉఱుము-ప్రతిహారము; వర్షము నిలుచుట-నిధనము; ఇది వైరూప్యసామము; మేఘములయందు చేర్పబడియున్నది.

2. (ఫలము) వలు తెఱఁగులైన పశువులను బొందును; వర్షమును నిందింపరాదు; ఇది వ్రతము.

16. ఖండము.

1. వసంతము-హింకారము; గ్రీష్మము-ప్రస్తావము; వర్షర్తువు-ఉద్గీఢము; శరత్-ప్రతిహారము; హేమంతము-నిధనము; ఇది నైరాజసామము; ఇది ఋతువులయందు గ్రుచ్చబడియున్నది.

2. (ఫలము) చక్కగా చుట్టి నొందెను. (తక్కినది మునుపటివలె); ఋతువులను నిందింపరాదు; ఇది వ్రతము.

17. ఖండము.

1. పృథ్వి-హింకారము; అంతరిక్షము-ప్రస్తావము; స్వర్గము-ఉద్గీఢము; దిక్కులు ప్రతిహారము; సముద్రము - నిధనము; ఇది శక్వర్ణసామము లోకములందు గ్రుచ్చబడియున్నది.

2. (ఫలము) లోకముగలవాడగును; (తక్కినది పూర్వమువలె); లోకములను నిందింపరాదు; ఇది వ్రతము.

18. ఖండము.

1. మేక - హింకారము; గొట్టె-ప్రస్తావము; ఆవు - ఉద్గీఢము; ఆశ్వము-ప్రతిహారము; పురుషుడు-నిధనము; ఇది రేవత్యసామము; పశువులయందు (గ్రుచ్చబడి) చేర్చబడి యున్నది.

2. (ఫలము) పశుసమృద్ధిగలవాడై యుండును. (తక్కినది మునుపటియట్లు); పశువులను నిందింపరాదు; ఇది వ్రతము.

19. ఖండము.

1. రోమము-హింకారము; చర్మము-ప్రస్తావము; మాంసము-ఉద్గీఢము! అస్థి ప్రతిహారము; మజ్జ-నిధనము; ఇది మజ్జాయజ్ఞీయసామము; అంగములయందు చేర్చబడియున్నది.

2. (ఫలము) అంగహీనుడై యుండడు; (తక్కినది పూర్వమువలె); మాంసమును భుజింపరాదు; ఇది వ్రతము.

20. ఖండము.

1. అగ్ని-హింకారము; వాయువు-ప్రస్తావము; సూర్యుడు-ఉద్గీఢము; నక్షత్రములు-ప్రతిహారము; చంద్రుడు-నిధనము; గాజనంసామము; దేవతలతో చేర్చబడియున్నది.

2. (ఫలము) దేవతలకు సమానమైనలోకములను, వృద్ధిని, సౌఖ్య జ్యమును పొందును; (తక్కినది మునుపటికీతిగా;) ప్రాణమును నిందింపఁ గూడదు.

21. ఖండము.

1. మూఁడు పేదములు-హింకారము; మూఁడులోకములు-ప్రస్తావము; అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుఁడు మువ్వరహు ఉద్గీఢము; సక్షత్రములు; పక్షులు, కిరణములు మూఁడును - ప్రతిహారము; సర్పములు, గంధర్వులు, పితరులు మూఁడును - నిధనము; ఇది సముదాయసామము; అన్నిటియందును జేరియున్నది.

2. (ఫలము) అన్నియునైయుండును (సర్వేశ్వరుఁడై యుండును).

3. ఈమూఁడేసిమూఁడేసియు విగువిధములుగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది. దీనికంటె శ్రేష్ఠమైనది వేటేదియు లేదు.

4. (ఫలము) 'సమస్తమును దెలిసినవాఁడు; వీనికి సకలదిక్కులును బలియొసంగుచున్నవి; 'సమస్తము నేనైయున్నాఁడను' అని ఉపాసన చేయవలయును; ఇది వ్రతము.

22. ఖండము.

1. (దీనియందు సామగానమునకు స్వరభేదము చెప్పఁబడుచున్నది; బ్రహ్మజ్ఞానమునకు పనికిరాదు.)

2. 'దేవతలకు ఆమృతత్వమును, పితరులకు స్వధయును, మనుష్యులకు ఆశయును, పశువులకు తృణజలములును, యజమానునకు స్వర్గలోకమును, తనకు అన్నమును సాధింపించెదను' అని మనస్సుచే భావించుచు అప్రమత్తుఁడై (సామముచే) స్తోత్రము చేయవలయును.

3. సమస్తమైన అచ్చులును (స్వరములును) ఇంద్రాత్మలు; సకల ఊష్ణములును (శ - ష - సలును) ప్రజాపతి ఆత్మలు; సకలస్పృశ్యాక్షరములును మృత్యువుయొక్క ఆత్మలు; ఎవఁడు అచ్చులను క్రమముగా ఉచ్చరింపలేదో వానికి ఇంద్రుఁడు బదులుచెప్పును (ఖండించును).

4. ఊష్ణాక్షరముల నెన్నఁడు సరిగా ఉచ్చరింపలేదో వానినిప్రజాపతి ధ్వంసముచేయును; స్పృశ్యాక్షరములను క్రమముగా ఉచ్చరింపని వానిని యముఁడు భస్మముచేయును.

5. పై నిచెప్పిన ఆక్షరముల నెట్లు ఉచ్చరింపవలయు ననుటను గూర్చి యిందు చెప్పబడుచున్నది.—

23 ఖండము.

1, 2. ధర్మస్కంధములు మూడు (కర్తృమందు పట్టుదలగల ఆశ్రమములు మూడు), యజ్ఞము, వేదాధ్యయనము, దానము ఇవి చేరినది మొదటిది (గృహస్థాశ్రమము); తపస్సు రెండవది (వానప్రస్థాశ్రమమును సన్న్యాసిశ్రమమును); ఎప్పుడును ఆచార్యునిసన్నిధియందు వసించుట మూడవది (బ్రహ్మచర్యాశ్రమము); వీనియందు ఆయాఆశ్రమములలో నుండువారు (దాసికిందగిన) పుణ్యలోకమును బొందుదురు. అయినను, బ్రహ్మసంస్థుడు (బ్రహ్మము నెఱింగినవాడు) అమృతత్వమును బొందుచున్నాడు.

(ఇచ్చట సన్న్యాసి యనగా కర్తానుష్ఠానముగల సన్న్యాసి; పరివ్రాట్టు కాదు (సర్వసంగపరిత్యాగము చేసినవాడు కాడు); సర్వకర్మములను త్యజించి బ్రహ్మసంస్థుడై యుండువాడే పరివ్రాట్టు; పై నిచెప్పిన నాలుగాశ్రమములలో నుండువాడును బ్రహ్మసంస్థుడు కానగును. సన్న్యాసియే కావచ్చుననునియమము లేదు. ఒక్కొక్క ఆశ్రమమునందుండు వాడును ఎప్పుడు బ్రహ్మమును తెలిసికొని కర్మమును త్యజించుచున్నాడో అప్పుడు వానికి పరివ్రాట్ అనునామము తెనంతట కలుగును. సకలకర్మలను త్యజించినప్పుడుమాత్రమే పరివ్రాట్టును పేరు గలుగును; వాస్తవముగా బ్రహ్మమునెఱింగినవాడుమాత్రమే కర్మమును త్యజింపనగును; సాక్షాత్కారముకలుగనిచో కర్మను త్యజింపదగదు; అట్లు విడిచినదోషము కల్గును; సాక్షాత్కారానంతరము కర్మను త్యజించినచో దోషము కలుగదు; కర్మలను త్యజించినచో బ్రహ్మసంస్థుడు కావచ్చునని తలంచి, బ్రహ్మసంస్థుడుకాని స్థితియందే కర్మత్యాగము చేయుట పొరబాటు.)

3. లోకములను ఉద్దేశించి వానిలో నేది సారమని ప్రజాపతి (విరాట్పురుషుడు; లేక కశ్యపప్రజాపతి, లేక బ్రహ్మ) ధ్యానించెను (తపస్సుచేసెను). వానిలో మూడువేదములు సారమని తోచెను. ఆమూఁటిలో నేది సారమని ధ్యానించెను. భూః, భువః, సువ, అను నీమూడు వ్యాప్యృతులు (బ్రహ్మముయొక్క ఐగదాకార స్వరూపము, అనగా

భూమి, అంతరిక్షము, స్వర్గము ఈమూటిలో సకలజగత్తును విశ్వము. వ్యావృత్తి యనఁగా సకలమును గ్రహించి పట్టుకొనియుండునది. సారమని తోచినది.

4. వానిలో నేది సారమని భావించెను. 'ఓం' అను ప్రణవము సారమని తెలిసికొనెను. (ఓం అనునాదము బ్రహ్మముయొక్క శరీరము. అనఁగా, దానిలో బ్రహ్మము జ్యోతిస్తయమై కనబడుచున్నది. అనఁగా ఓం అనుశక్తి, దానియందు బ్రహ్మము ప్రకాశించుచున్నది.) ఒక కాడయందు అకులు బంధింపబడియుండునట్లు ఈ ప్రణవమునందు సకలమైన వాక్కులును (మూటలు, భాషలు) బంధింపబడియున్నవి. సర్వమును ఓంకారమే.

24. ఖండము.

1-16. (యాగమునందు ప్రాతస్సననము, మాధ్యాహ్నసననము, సాయంసననము, వీనిని అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుడు, ఈమువ్వురు దేవతలతోఁగఁగ నిచ్చెడి క్రమము మొదలగునవి చెప్పబడియున్నది. బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ఆవశ్యకము లేదు.)

తృతీయ ప్రపాఠకము.

1. ఖండము.

1. ఈ ఆదిత్యుడు దేవమధువు (దేవతలకు తేనె, అమృతము); దానికి స్వర్గలోకము అడ్డుపెడుటకఱు (అనఁగా తేనె తెట్టియ నుంచునుండి డెడి స్థానము); అంతరిక్షలోకము తేనెతెట్టె. భూమియందుండి సూర్యునిచే గ్రహింపబడు జలకణములైన కిరణములు పుత్తులై యున్నారు. (తేనెతెట్టెకు తేనెటింగలవలె హితులై యుండువారు.)

2. అతనితూర్పుకిరణములుతూర్పు తేనెతెట్టెబెజ్జములు. ఋక్కులు తెట్టెయందు తేనియను దెచ్చియుండు ఈగలు. ఋగ్వేదోక్తప్రకారము చేయునట్టికర్తము తేనియను గ్రహించునట్టిపుష్పములు. ఆయాగకర్త మందలి నేయి, సోమము మొదలగురసము పుష్పమునందలితేనెరసము (అమృతరసము).

3. ఋక్కులగు తేనెటింగలు యాగకర్త మనుపుష్పమునందు ఆజ్యాహుతియగు అమృతరసమును గ్రహించి, యాగపుష్పమును

తపింపఁజేయుచున్నది. (పూర్తి చేయుచున్నది; వాడునట్లు చేయుచున్నది); అట్లు తపింపఁబడినకర్త మనువున్నమునందుండి యశస్సు, లేజస్సు, ఇంద్రియబలము, వీర్యము, అన్నాద్యము (అన్నము సోసంగుశక్తి) అగు ఫలప్రదము అనుతేనే కలుగుచున్నది.

4. ఆరసమైన తేనెపోయి ఆదిత్యునిపరివేష్టించి ఆశ్రయించుచున్నది (అనఁగా ఆదిత్యుఁడు తేనెగా అగుచున్నాఁడు); ఈతేనెరూపమే ఆ ఆదిత్యుని రక్తస్వరూపము.

2. ఖండము.

1-3. సూర్యుని నక్షిణకిరణములను గూర్చి పైని చెప్పినట్లే, యజాంషి తేనెటీగలు, యజుర్వేదకర్తము పుష్పములు. ఇది ఆతని యొక్క శ్వేతరూపము.

3. ఖండము.

1-3. ఆతనియొక్క పశ్చిమదిక్కుకిరణములనుగుఱించి మీఁదఁ జెప్పినయట్లే సామములు తేనెటీగలు. సామవేదకర్తము పుష్పములు. ఇది ఆతనికృష్ణ (నలుపు) రూపము.

4. ఖండము.

1-3. ఆతని ఉత్తరకిరణములనుగూర్చి పైని వివరించినయట్లే అధర్వాంగిరస్సులు తేనెటీగలు. ఇతిహాసపురాణములు పుష్పములు. ఇది శుద్ధకృష్ణవర్ణము (గాఢమైననలుపు).

5. ఖండము.

1-3. ఆతనిఉత్తరకిరణములనుగూర్చి పైనిచెప్పినయట్లు, రహస్యాదేశములు (వేదాంతరహస్యములు) తేనెటీగలు. ఓంకారము పుష్పము. చలించుచుండు జ్యోతిర్తయరూపము.

4. ఇది (పైనిచెప్పఁబడిన ఎఱుపు మొదలగు స్వరూపాదిరసములు) రసములకెల్ల రసములు, దేవతలు రసములై యున్నారు. వారలలో పైనిచెప్పఁబడినవి రసములు, అట్లే అమృతములలో ఆమృతము.

6. ఖండము.

1. వీనిలో మొదటిఅమృతమును వసువులును, అగ్నిముఖముగా భుజించి బ్రవీచియున్నారు. దేవతలు భుజించుటయు లేదు. త్రాగుటయు లేదు. అమృతమును జూచినంతనే తృప్తినొందెదరు.

2. ఆ అమృతరూపమునందు ప్రవేశించెదరు. అందువలన ఉత్సాహము నొందెదరు.

3. ఆయమృతము నిట్టిదని యెవ్వఁడెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడు వసువులతోఁ గలసి, అగ్ని యుఖముగా ఆయమృతమునే చూచి తృప్తి నొందుచున్నాఁడు. ఆరూపమునే పొందుచున్నాఁడు. అందువలన ఉత్సాహము నొందుచున్నాఁడు.

4. వాఁడు సూర్యుఁ డందయఁపై పడమట అస్తమించుదాక వసువులయొక్క ఆధిపత్యమగు స్వారాజ్యమును పొందును.

7. ఖండము.

1-4. రెండవ అమృతమునుగూర్చి (మునుపటివలె) రుద్రచేవలె. ఇంద్రముఖముగా తృప్తి. ఆదిత్యుఁడు తూర్పుగా ఉదయించి పడమట అస్తమయ మగునంతదాక పోవచ్చును.

8. ఖండము.

1-4 మూడవ అమృతమునుగూర్చి (మునుపటివలె) ఆదిత్యచేవలె. వరుణముఖముగా తృప్తి; ఆదిత్యుఁడు దక్షిణముగా ఉదయించి ఉత్తరమున అస్తమించుపర్యంతమును, పశ్చిమమున ఉదయమై తూర్పుగా అస్తమించుపర్యంతమును పోవగును.

9. ఖండము.

1-4. నాలవ అమృతమునుగూఁటించి (పూర్వమువలె) మరుత్తులు; సోమముఖముగా తృప్తి; ఆదిత్యుఁడు పడమట ఉదయమై తూర్పుగా అస్తమించువఱకును పోవచ్చును.

10. ఖండము.

1-4. ఐదవ అమృతముగూర్చి (మునుపటివలె) సాధ్యులు. బ్రహ్మముఖముగా తృప్తి. ఆదిత్యుఁడు ఉత్తరముగా నుదయమై దక్షిణముగా అస్తమయ మగువఱకును, మీఁదుగా ఉదయించి దిగువ అస్తమించు పర్యంతమును పోవచ్చును.

11. ఖండము.

1. ఆదిత్యుఁడు (మున్ను చెప్పినట్లు) మీఁద ఉదయమై (ప్రాణులయొక్క) కర్తృఫలభోగమును అంతటితో త్యజించి) తర్వాత ఉదయించుట లేదు. అస్తమించుటయు లేదు. ఆద్వితీయుడై మధ్యనిలువంబడి ప్రకా

శించుచున్నాడు. (పై నిచెప్పిన సాధ్యులయొక్క లోకమునకుమీఁద బ్రహ్మలోకము. అందు ఉదయాస్తమయములు లేవు. ఎల్లప్పుడును ప్రకాశము) ఈవిషయమునందు దిగువ నుదహరించుమంత్రము కలదు.

2. (ఆ బ్రహ్మలోకమునందు ఇచ్చటనుండునట్లు ఉదయాస్తమయములై ప్రాణులయొక్క అయుస్సును ఊహింపఁజేయునా? లేక ఎట్లు? అని యడుగునట్టివానికి ప్రత్యుత్తరము.)

అచ్చట ఇట్లులేదు. ఒక్కప్పుడును ఉదయాస్తమయములు లేవు (ప్రతిజ్ఞగా చెప్పఁబడుచున్నది). ఓదేవతలారా! (మీరుసాక్షులై యుండి వినుండు) ఈసత్యవచనముచేత బ్రహ్మముతో నేను విరోధింపను (బ్రహ్మ త్వమా నాకు సిద్ధింపకపోదు).

3. ఈ ఉపనిషత్ జ్ఞానమును దెలిసినవిద్వాంసునకు ఉదయాస్తమయములులేవు. నిరంతరముచు బ్రహ్మస్వరూపము ప్రకాశించుచుండును. (స్వప్రకాశుఁడును; బ్రహ్మము నగుచున్నాడు).

4. ఈమధుజ్ఞానమును సాక్షాత్తు బ్రహ్మ (చతుర్దుఖబ్రహ్మ, సగుణ బ్రహ్మము) ప్రజాపతికి (సృష్టికర్తమును వహించినవానికి)చెప్పెను. అతఁడు మనువునకుఁ జెప్పెను. అతఁడు ఇత్యోకుమొదలగు ప్రజలకు చెప్పెను. ఉద్దాలకునితండ్రి తనశ్యేష్ఠకుమారుడగు ఉద్దాలకునకుఁ జెప్పెను

4. ఈ బ్రహ్మవిద్యను ఒకఁడుతన శ్యేష్ఠకుమారునకు ఉపదేశింపవలయును లేక యోగ్యుడగు శిష్యునకు ఉపదేశింపవలయును.

6. ఇతరులకు ఉపదేశింపఁగూడదు. దీనికి మూల్యములేదు. భూమి నంతయు నిచ్చినను చాలదు. దానికంటె శ్రేష్ఠమైన దేదియు లేదు. ఏదియులేదు.

12. ఖండము.

1. ఈసకలభూతములును (కనంబడు స్థావరజంగమమైన జగత్తు) గాయత్రీగా ప్రకాశించుచున్నది. (ఎట్లన) వాక్కు గాయత్రీ. ఈసకల భూతములును వాక్కుగా నున్నది. వాక్కే దీనినంతయుఁ జెప్పుచున్నది (శబ్దించుచున్నది) రక్షించుచున్నది (కావున గాయత్రీ అనువేరు).

2. అట్టి యీగాయత్రీ యీపుణ్యమై యున్నది; (ఎట్లన) ఈపుణ్యయందు ఈసకలభూతములును ఉంపఁబడియున్నవికదా! ఈపుణ్యని అతి క్రమించి. ఆవతలపోవుటలేదు.

3. అట్టి యీహృద్వి ఈపురుషునియందుండుశరీరమై యున్నది. (ఎట్లన) ఈశరీరమునందు ప్రాణములుంపఁబడి యున్నవి. ఈశరీరమును దాటి అవతలికి పోవుటలేదు.

4. అట్టి యీశరీరము ఈపురుషునకు లోపలనుండు హృదయమై యున్నది. (ఎట్లన) ఈహృదయమునందు ప్రాణములుంపఁబడియున్నవికదా? ఈహృదయమును అతిక్రమించి చనుటలేదు.

5. అట్టిగామత్రి నాలుగుపాదములు కలది; ఆఋవిధములైనది. (వాక్కు, భూతము, పృథివి, శరీరము, హృదయము, ప్రాణము) ఇట్లు ఋక్కునందును చెప్పఁబడియున్నది.

6. అట్టిగాయత్రిచే చెప్పఁబడినపురుషుడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన వాఁడు. మిగుల మహిమకలవాఁడు. (ఎట్లనఁగా) అతని ఒకపాదము (పాతికవంతు) ఈసకలభూతములునై యున్నది. తక్కినమూఁడుపాదము లును అతనిబోధిత్యయమైన అమృతస్వరూపము.

7. అతఁడే బ్రహ్మమని చెప్పఁబడువాఁడు. అతఁడే పురుషుని కవతల నుండు ఆకాశమై యున్నాఁడు. అపుడు “బహిర్ధాపురుషాకాశః” అని చెప్పఁబడుచున్నది (బాగ్రదవస్థ).

8. అతఁడు పురుషునిలోపలనుండు ఆకాశమై యున్నాఁడు. అపుడు “అంతఃపురుషాకాశః” అని చెప్పఁబడుచున్నది (స్వప్నావస్థ).

9. అతఁడు హృదయములోపలనుండు ఆకాశమై యున్నాఁడు. అది పూర్ణము (సర్వత్ర నిండియున్నది). అప్రవృత్తి (ఒకప్పుడును చలింపనిది). (సుషుప్త్యవస్థ). ఇట్లు ఎవ్వఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు పూర్ణమును అప్రవృత్తియునైన మంగళమును (బ్రహ్మమును) పొందును.

13. ఖండము.

1. ఇట్టిహృదయమునకు (బ్రహ్మముండుస్థానమునకు) ఐదుదేవ ద్వారములు (కడపలు) కలవు. పూర్వద్వారము (తూర్పువాకిలి) ప్రాణవా యువు. అదియే నేత్రము (నేత్రేంద్రియము), అదియే ఆదిత్యుఁడు (దేవత). దానిని తేజస్సు, అన్నాద్యము అనునీగుణములతో సుపాసింకఁదగినది. ఇట్లు తెలిసికొనువాఁడు తేజస్వీయును, అన్నాద్యుఁడు నగును.

2. దక్షిణద్వారము వాయునవాయువు. అది శ్రోత్రము (శ్రోత్రేంద్రియము) అది చంద్రుఁడు (దేవత). శ్రీ, యశస్సు అనునీగుణములతో

ఉపాసింపదగినది. ఇట్లు తెలిసికొనువాఁడు ధనచంతుఁడును కీర్తిమంతుఁడును అగుచున్నాఁడు.

3. పశ్చిమద్వారము అపానవాయువు. అదేవాక్కు (వాగింద్రియము). అదే అగ్ని (దేవత) బ్రహ్మవర్చసము, అన్నాద్యము ఈగుణములతో ఉపాసింపవలయును. ఇట్లైటుంగువాఁడు బ్రహ్మవర్చస్సు గలవాఁడును, అన్నాద్యుఁడును అగుచున్నాఁడు.

4. ఉత్తరద్వారము సమానవాయువు. అదే మనస్సు (మనఁద్రియము). అదేపర్జన్యఁడు (వరుణదేవత). కీర్తి, వ్యష్టి (కాంతి) ఈగుణములతో ఉపాసింపవలయును. ఇట్లు తెలిసికొనువాఁడు కీర్తియు, కాంతియు గలవాఁడగును.

5. ఉత్పద్వారము ఉదానవాయువు. అదే వాయువు (దేవత). అదే ఆకాశము (ఇంద్రియాతీతమైనందున ఇంద్రియవిషయము చెప్పఁబడలేదు). ఓజస్సు (బలము). మహాః (మహత్త్వము) ఈగుణములతో ఉపాసింపవలయును. ఇట్లు తెలిసికొనువాఁడు బలముగలవాఁడును మహత్తుఁడు నగును.

6. ఈ విదుగురు బ్రహ్మపురుషులును స్వర్గలోకమునకు ద్వారపాలకులు. వీరిని ఇట్లైటుంగువాఁడు స్వర్గమునొందును. వీని కులమునందు వీరుఁడు (వరమయోగి) పుట్టును.

7. ఈస్వర్గముకంటెను శ్రేష్ఠమైనజ్యోతి స్సొకటి ప్రకాశించుచున్నది. ఈజగత్తును, సులసారమును దాటి ఉత్తమలోకములందు (సత్యలోకము మొదలగులోకములందు) ప్రకాశించుచున్నది. (అయినను బ్రహ్మమునకు స్థానమును, రాసమును లేకుండఁగా ఇట్లు చెప్పట తగునా? అనఁగా, హిరణ్యగర్భాదికార్యబ్రహ్మస్థానమని తెలిసికొన్నయెడల సమాధానమగును.) అట్టివస్తువైన జ్యోతిస్సు ఈపురుషునకు లోపలను ప్రకాశించుచున్నది. (దానిని జూచుటకును సాధ్యమగును. వినుటకును సాధ్యమగును) దానిని జూచెడివిధము దిగువఁ జెప్పఁబడును.

8. ఈశరీరమును తాఁగుటచేత ఒకఉష్ణభావము తెలియఁబడుచున్నదికదా? ఆజ్యోతిస్సు ఉండుటవలన దేహమునందు ఈఉష్ణము ఉన్నది. అట్లుండుట ప్రత్యక్షమై యున్నదిగదా? అందుచే అది చూడఁదగినదియు, వినఁదగినదియునై యున్నది. (ఎట్లన) రెండుచెవులను వేళ్లతో మూసి

కొని, నిదానించి విన్నచో రథగమనమువంటి ఒకశబ్దము (నినదము) వినఁబడును; వృషభగర్జనమువంటి ఒకశబ్దము (ననధుః) వినఁబడును; అగ్ని ప్రజ్వలించునట్టి శబ్దము వినఁబడును; దీనిచేతనే చూడఁబడుచున్నది; వినఁబడుచున్నది; ఇట్లు తెలిసికొన్న వాఁడు చూడఁదగినవాఁడును (రూపవంతుఁడును) వినఁదగినవాఁడును (కీర్తిమంతుఁడును) అగును.

14. ఖండము.

1. నామరూపము గలదియగు ఈ ప్రపంచమంతయు బ్రహ్మము. (ఎట్లు)జగత్తు దానియందుండియేకగ్నినది; దానియందే లయమగుచున్నది. ఉండునప్పుడు దానివలననే జీవించియున్నది. ఇట్లు (రాగ ద్వేషాదులు లేక) శాంతుడై బ్రహ్మమును ఉపాసించవలయును (తెలిసికొనవలయును). (ఎట్లు ఉపాసించుట యనగా) మొదట ఒక నిశ్చయము చేసికొనవలయును; ఏలన, జీవుఁడు అధ్యవసాయాత్మకుఁడు (నిశ్చయమయ్యుఁడు, బుద్ధినిశ్చయమే జీవుఁడు); ఈలోకమునందు జీవుఁడు ఎట్టినిశ్చయము గలవాఁడై యుండునో, ఆజీవుఁడు ఈదేహమును వదలిపోయినతర్వాత, అట్టి నిశ్చయము గలవాఁడుగ నుండును. (అనగా, ఒకవిధమైన నిశ్చయము చేయవలయును; ఆనిశ్చయము చెప్పఁబడుచున్నది.

2. (సగుణబ్రహ్మోపాసనము చెప్పఁబడును.) ఆబ్రహ్మము ఎట్టిదనగా) మనోమయ్యుఁడు (మనస్సుగా, లేక మనస్సుచే దెలియఁబడు వాఁడుగ నున్నాఁడు); ప్రాణశరీరి సూక్ష్మశరీరము గలవాఁడు, అనగా మనవలె సూక్ష్మశరీరము లేనివాఁడు); భారూపి (ఎప్పుడును ప్రకాశించుచుండువాఁడు); సత్యసంకల్పుఁడు (చర్మముగాని సంకల్పముగలవాఁడు) ఆకాశాశ్చ (ఎచ్చటను వ్యాపించియుండువాఁడు); సర్వకర్తృఁడు (సమస్తమును కలుగఁజేసినవాఁడు); సర్వకాముఁడు (సకలకొర్రులును గలవాఁడు; అనగా ఏకొఱతయు లేనివాఁడు); సర్వగంధుఁడు (మంచి వాసనలు గలవాఁడు; అనగా పాపసంబంధమైన వాసనలు లేనివాఁడు); సర్వరసుఁడు (ద్రాక్షరసములు లేనివాఁడు); సర్వవిదమభ్యాత్తుఁడు (ఈజగమంతయు వ్యాపించియుండువాఁడు); అవాగి (వాక్కులేనివాఁడు, అనగా దశేంద్రియములు లేనివాఁడు); ఆచాదరుఁడు (సంభ్రమము లేనివాఁడు, ఏకొఱతయు లేనివాఁడు).

3. ఈనాయొక్క ఆత్మ (జీవాత్మ) హృదయములోపల వడ్లు, యవలు, ఆవాలు, చామలు, చామబియ్యము వీనికంటెను చిన్నది. (అతిసూక్ష్మమైనది); హృదయములోపల అంతరిక్షము, స్వర్గము అను నీ లోకములకంటెను గొప్పది.

4. సర్వకర్త, సర్వకామ, సర్వగంభ, సర్వరస, సర్వమిదమభ్యుత్తా, అవాగి, అనాదరమై యుండు నాయొక్క ఆత్మ, హృదయాంతర్గత ఆత్మ, (ఈరెండును) బ్రహ్మమే. ఈ బ్రహ్మమునే (నేను) శరీరము విడిచిన తర్వాత పొందఁబోవుచున్నాఁడను. ఇట్లు ఎవనికి నిశ్చయ ముండునో వాఁడు బ్రహ్మమునుబొందుటకు సంశయములేదు. ఇట్లు శాండిల్యముని చెప్పెను.

15. ఖండము.

1. (ప్రధానము, మాయ అనఁగా జగత్తుగా పరిణమించియుండు బ్రహ్మోపాసనము చెప్పఁబడుచున్నది.)

ఇది యొక పెద్దసంచి (గోనె); దానికి అంతరిక్షము కడుపు (బయటి ప్రదేశము); భూమి దిగువనుండునది (అనఁగా ఆసంచి భూమిమీఁద నున్నది); నాశములేనిది; దిక్కులు దానికి ఓరలు (అంచులు); స్వర్గము దానికి మీఁదిబొక్క (నోరు); ప్రాణులకర్తృఫలము దానిలో నుంపఁబడి యుండు ధనము (ఫలము); ఆఫలముతో నీజగమంతయు నుంపఁబడి యున్నది.

2. దాని (ఆసంచి) తూర్పుదిక్కు జుహువు (తూర్పుగాఁజూచి వాఁమాదులు చేయఁబడుచున్నవి); దక్షిణదిక్కుసహమానము (పాపులు యమలోకమునందు పాపఫలమునందు సహించి అనుభవించెదరు); పశ్చిమదిక్కు రాజ్ఞి (వరుణరాజు, లేక, సంధ్యా రాగముతోఁ జేరియు న్నది); ఉత్తరదిక్కు సుభూతా [కుజేరాదుల విశ్వరథము (నిధి) ఉన్నది]; ఈదిక్కులకు పుత్రుఁడు వాయువు; ఇట్లు వాయువును తెలిసికొన్నవానికి పుత్రశోకములేదు; పుత్రుఁడు దీర్ఘాయుష్షంతుండై యుండును.

3. (ఇట్లెఱింగినవాఁడు క్రిందఁజెప్పినట్లు చెప్పుచున్నాఁడు) ఈపుత్రునివలన (మూఁడుతేపలు) నాశములేని ఊశమును (ధనసంచయమును) పొందుచున్నాను; ప్రాణమును పొందుచున్నాను; (భూః) భూమిని

పొందుచున్నాను; (భువః) అంతరిక్షమును పొందుచున్నాను; (సువః) స్వర్గమును పొందుచున్నాను.

4. ప్రాణమును పొందుచున్నానని చెప్పిన దేలయనగా, ఈసకల భూతములును ప్రాణముగ నే యుండుటంబట్టి అట్లు చెప్పినాడను.

5. భూః, పొందుచున్నాననగా భూమి, అంతరిక్షము, స్వర్గము అను నీమూఁటిని చెప్పినాడ నని తెలియునది.

6. భువః, అనగా అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుఁడు అనుమువ్యవస్థలను జెప్పినట్లెఱుంగునది.

7. సువః అనగా ఋగ్, యజుస్, సామము అను నీమూఁడు వేదములను చెప్పినట్లు తలంపవలయును.

16. ఖండము.

1. (ఆయుర్వృద్ధికొఱకు చేయఁదగిన ఉపాసనమును జపమును చెప్పఁబడుచున్నది.)

పురుషుఁడు (జీవాత్మ) యజ్ఞముగనున్నాఁడు (యజ్ఞమని భావించవలయును.) వాని ఇరువదినాలుగు సంవత్సరములదాకా ప్రాతస్సవనము; గాయత్రీ ఇరువదినాలుగు అక్షరములు; గాయత్రీసంబంధమే ప్రాతస్సవనము; దానికి వసువులు దేవతలు; ప్రాణములే వస్తువులు; ఈవసువులే సమస్తమును జీవించునట్లు చేయుచున్నారు.

2. ఈ ఇరువదినాలుగేండ్లలోఁగా ఏదేని ఆపద సంభవించినపుడు ఈజపము చేయఁదగును. “ఓ ప్రాణములగు వసువులారా! ప్రాతస్సవనము మథ్యాహ్న సవనమును అనుసరించునట్లుగునుగాక! ప్రాణముల నడుమ నాకేవిధమైన కొఱతఁము రాకుండునుగాక!” అని ఇట్లు జపించినయెడల ఆయాపదనుండి విముక్తుడై ఆరోగ్యము నొందును.

3. ఇరువదినాలుగేండ్లకు పైఁబడి నలువదినాలుగేండ్లు (అనగా అరువదెనిమిదేండ్లదాకా) మథ్యాహ్న సవనము; త్రిష్టుప్ నలువదినాలుగక్షరములు; రుద్రులు దేవతలు; ప్రాణములే రుద్రులు; ఈరుద్రులే సమస్తమును జీవించునట్లు కావించుచున్నారు.

4. ఈ అరువదెనిమిదేండ్లలోపల నేదియేని యాపద సంభవించినయెడల ఈ జపము చేయనగును. “ఓప్రాణములగు రుద్రులారా! మథ్యా

హ్నాసవనము సాయంసవనమును అనుసరించునట్లుగూఁగాక! ప్రాణముల నడుమ నాకేవిధమైన కొఱతయు రాకయుండునుగాక" అని యిట్లు జపించినచో ఆయాపదనుండి విడివడి ఆరోగ్యము నొందును.

5. ఆవయస్సునకుమీఁద నలువ దేనిమిదేండ్లు (అనఁగా నూటపదు నాఱువత్సరములు) సాయంసవనము, జగతీఞ్దస్సు నలువ దేనిమిది యక్షరములు; ఆదిత్యులు దేవతలు; ప్రాణములే ఆదిత్యులు; ఈ ఆదిత్యులే సర్వమును బ్రదుకునట్లు కావించుచున్నారు.

6. ఈనూటపదునాఱేండ్లలోపల నేదేని ఆపదకలిగినపుడు ఈ జపము చేయవలయును. "ఓప్రాణములగుఆదిత్యులారా! ఈసాయంసవనము పూర్తియగునంతలోపల నాకెట్టిలోపమును కలుగనుండును గాక!" అని. ఇట్లు జపించినయెడల ఆరోగమునుండి విముక్తుడై ఆరోగ్యము నొందును.

7. ఇట్లు నిశ్చయము నెఱింగినమహిదాసుఁ డనుఋషి "ఓరోగమా! నీవు నన్నేమిచేయఁగలవు? ఏల వృథాశ్రమమొంది నన్ను వీడింపఁజూచెదవు?" అనిచెప్పిరి. వారు నూటపదునాఱేండ్లుజీవించిరి. ఎవఁ డిట్లు ఉపాసించుచున్నాఁడో వాఁడు నూటపదునాఱేండ్లు బ్రదుకును.

17 ఖండము.

1. (ఇఁక పురుషునకును యజ్ఞమునకును సామ్యము చెప్పఁబడుచున్నది.) దేనిని భుజించుటకును పానముచేయుటకును గోరుచున్నాఁడో, ఏది లభింపమిచే దుఃఖపడుచున్నాఁడో అదే యజ్ఞమునందుదీక్ష (వ్రతము.)

2. దేనిని భుజించుచున్నాఁడో, దేనినిపానముఁజేయుచున్నాఁడో, ఏది లభించినపుడు సంతోషించుచున్నాఁడో, అది యజ్ఞమునందు ఉపసదము (అల్పాహారము, పాలు మొదలగువానివంటిది).

3. నవ్వుట, భుజించుట, మైథునము ఇవి యజ్ఞమునందు స్తుతశస్త్రములు (స్తోత్రాదులు.)

4. తపస్సు, దానము, ఋజుత్వము (క్రమము,) ఆహింస, సత్యవచనము ఇవి యజ్ఞమునందు దక్షిణలు.

5. సోష్యతే, అసోష్టా అని రెంటియందును చెప్పఁబడుచున్నది. (పురుషుఁడవలయునందు-కనఁబోవుచున్నాఁడు, కనినాఁడు; అనఁగా పాంథఁ

బోవుచున్నాడు, పొందినాడు. యజ్ఞపరమునందు - సోమరసమును పానముఁ జేయఁబోవుచున్నాడు, పానము చేసినాడు, అని చెప్పఁబడుచున్నది - శబ్దసామ్యము). మరణము యజ్ఞమునందు అవబృథస్నానము (ముగింపు.)

6. ఈవిద్యను దేవకీపుత్రుడగు కృష్ణునకు ఘోర అను అంగిరస్సు ఉపదేశించెను. అతఁడు తక్కినవిద్యను గోరలేదు; (అనఁగా ఇదే ఉత్కృష్టమని తలంచెను.) ఈపురుషయజ్ఞపథుని తెలిసికొన్నవాఁడు మరణకాలమునం దిట్లు జపముచేయవలసినది. అక్షితమసి (కొఱతలేకున్నావు), అమృతమసి జాటుటలేకయున్నావు), ప్రాణసంశితమసి (సూక్ష్మప్రాణమైయున్నావు); అని ఈవిషయమునందు రెండు ఋక్కులు కలవు.

7. పురాణపురుషుడై, కారణపురుషుడై యుండు (బ్రహ్మసంబంధమైనదియును) తమస్సుకంటె అధికమును ఉత్కృష్టము వైనదియును, దేవతలకంటె మేలైనదియును, ఉత్తమమైనదియును, అగుజ్యోతిని చూచినవారమై యున్నారము; పొందినవారమై యున్నారము.

13. ఖండము.

1. మనస్సును బ్రహ్మముగా ఉపాసించవలయును; ఇది అధ్యాత్మము (ఆత్మసంబంధమైనది); ఆకాశమును బ్రహ్మముగా ఉపాసించవలయును (ఇది దైవసంబంధము.)

2. ఆమనోమయబ్రహ్మము నాలుగుపాదములుగలది (భాగములు కలది); వాక్కు, ప్రాణము, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము; ఆకాశమయబ్రహ్మము నాలుగుపాదములు; అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుఁడు, దిక్కులు.

3. వాక్కు ఒకభాగము; వాక్కు అగ్నిచేతను జ్యోతిస్సుచేతను ప్రకాశించుచున్నది. (ఫలము) ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు కీర్తి, యశస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు అనువీనితోఁ బ్రకాశించును.

4. ప్రాణము ఒకభాగము; ప్రాణము వాయువుచేత ప్రకాశించుచున్నది. (ఫలము) ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు కీర్తి, యశస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు అనువీనితోఁ దేజరిల్లును.

5. చక్షుస్సు ఒకభాగము; చక్షుస్సు ఆదిత్యునిచేత ప్రకాశించుచున్నది; (ఫలము) ఇట్లెఱింగినవాఁడు కీర్తి, యశస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు అనువీనితోఁ బ్రకాశించును.

6. శ్రోత్రము ఒకభాగము; శ్రోత్రము దిక్కులచేత ప్రకాశించుచున్నది; (ఫలము) ఇట్లు తెలిసికొనినవాడు కీర్తి, యశస్సు బ్రహ్మ వర్చస్సు అనువీనితో ప్రకాశించుచున్నాడు.

19. ఖండము.

1. ఆదిత్యుడే బ్రహ్మమని ఉపదేశింపబడుచున్నది. దానియొక్క వ్యాఖ్యాన మెట్లన, పూర్వము ఈజగత్తు అసత్తుగానుండెను (నామరూపాదులులే కుండెను); పిమ్మట సత్తు అయినది (కనబడినది) క్రమక్రమముగా వృద్ధి నొందెను; అది యొక గ్రుడ్డువంటిదాయెను; పిమ్మట పగిలెను. ఆ రెండు చీలికలలో ఒకటి (ఒకచిప్ప) వెండిగను, ఇంకొకటి (ఒకచిప్ప) బంగారము గను నుండినది.

2. వెండిగానుండినది యీభూమియాయెను; బంగారముగనుండినది స్వర్గలోకమైనది; గర్భస్థూలకోశము పర్వతము లాయెను; సూక్ష్మకోశము మేఘము, మంచు ఇవియాయెను; నాడులు (నాళములు) నదులాయెను; మూత్రకోశము జలము సముద్రమయినది.

3. ఆ గ్రుడ్డునందుండి కలిగినది (ఏ శిశువో) ఎవరొ అదే యీసూర్యుడు. ఆశిశువు పుట్టిన వెంటనే సకలభూతములును వారివారి యిచ్చలును కోశములుగను, గొప్పశబ్దములుగను అయినవి. అట్లు ప్రతి సూర్యోదయమున శబ్దాదులును గలుగుచున్నవి. (అనగా సూర్యోదయమైన వెంటనే సకలభూతములును లేచి తమతమ కార్యములను చేయుచున్నవి.)

4. ఇట్లు తెలిసికొన్నవారు (బ్రహ్మము నుపాసించువారు) మంచి కోశములను (ఇచ్చలును) పొందుచున్నారు, అనుభవించుచున్నారు.

చతుర్థప్రపాఠకము.

1. ఖండము.

1. ఒకానొకప్పుడు, శ్రద్ధతో దాసముచేసినవారును, అమితముగా నెచ్చినవారును, విశేషముగా ఇతరులకు తనయింటియందు భోజనంబిడినవారును, పాత్రాయణుఁ డనుజానశ్రుతి యనురాజొకఁడుండెను; అతఁడు తనయొక్క సొంతధనమునుండియే (తనయన్నమునే) ఇతరులు

తృప్తిగా భుజింపవలయు ననెడితలంపుతో ననేకస్థలములందు ధర్మసత్రములను స్థాపించెను.

2. ఇట్లుండ నొకనాఁడు, ఇతని సత్రమునందు భుజించి సంతోష మొందినమహర్షులు (దేవతలు) జానశ్రుతిని రక్షించునిమిత్తమై రాత్రియందు (అతనికి సమీపమునందు) హంసస్వరూపముదాల్చి వారిరి. అందొక హంసము మఱొకహంసమునుజూచి యిట్లనియె. ఓరీభల్లాక్షా, (ఒకహంసవేరు) స్వర్గము, లేక పగటికి సమానమైన ఈజానశ్రుతి జ్యోతియందు (క్షీర్తియందు) సంబంధపడవలదు. (దానినిగూర్చి హేళనముచేయవలదు); అది దహింపకయుండుచుగాఁ; (ఆక్షీర్తి అట్టి మహిమగలది.)

3. భల్లాక్షుఁడు ఇట్లు ప్రశ్నుత్తర మిచ్చెను:—ఓరీ! ఎవ్వరినిఁ జూచిచెప్పెదవు! ఈఅల్పనిఁగూర్చి సయుగ్వా అనురైక్వనిం జెప్పునట్లు శ్లాఘించి చెప్పెదవేమి ?

(అపు డాహంసము) ఆరైక్వుఁ డనువాఁ డెవఁడు! అతఁ డెట్టివాఁడు? చెప్పుము.

4. (భల్లాక్షుఁ డిట్లనియె) (సొగటాలు ఆడునపుడు కాయ పాచికయందు నాలుగుచుక్కలుగలప్రక్కను) కృతాయమనుపేరుగలది పడి జయించినపుడు తక్కినవి (మూఁడు, రెండు, ఒకటి అను నీచుక్కలుగల అయములు) ఎట్లు అణగిపోవుచున్నవో, అట్లు, రైక్వుఁ డొనర్చునుకృతమునందు ఇతర ప్రజలుచేయునుకృతములన్నియు దానిలోపల నణగిపోవుచున్నవి. (అనఁగా రైక్వునినుకృతము హెచ్చైనది) అతనిజ్ఞానములోపల ఇతరులజ్ఞానములును అణగిపోవుచున్నవి. ఇట్టివారి నే నేను చెప్పితిని.

5. ఇట్లు మాటలాడుచున్న హంసవచనములను జానశ్రుతి విని లేచి సారథినిపిలిచి యిట్లనియె:—ఓసారథీ! రైక్వుని తోడితెమ్ము అనఁగా, సారథి అతఁ డెవఁడు? అని యడిగెను.

6. అతఁడు అందఱకంటెను మిక్కిలి సుకృతాత్ముఁడును జ్ఞానవంతుఁడు నై యున్నాఁడు. అతనిని తోడ్కొని రాఁగోరితిని.

7. సారథి నలువలంకులవెదకిచూచి యెచ్చటను గనంబడక మరలి రాఁగా జానశ్రుతి మరల నిట్లనిచెప్పెను. బ్రాహ్మణుని (అనఁగా పెద్దలను) ఎచ్చట వెదకవలయునో అచ్చటికిఁబోయి చూడుము.

8. అతఁడు (రైక్వుఁడు) ఒకకట్టబండిక్రింద, మూగగడ్డని గీరు

కొనుచు కూర్చుండియుండెను. “అయ్యా! నీవు రైక్వుండవా? అని అతనింజూచి సారథియడిగెను. అతఁడు నేను నీవే” అనెను. ఆసారథి ఇతఁడే రైక్వుండని తెలిసికొని మరలినచ్చెను.

2. ఖండము.

1. (రైక్వు డుండుస్థానమును దెలిసికొని) ఆటువందలగోవులను ఒకహారమును, ఒకరథమును గైకొని రైక్వునికడకుఁ జనెను.

2. జానశ్రుతి రైక్వునింజూచి యిట్లనియె:—“వీని గ్రహించి, ఏదేవతను నేను ఉపాసించవలయునో దానిని నాకు ఉపదేశింపవలయును” అనెను.

3. రైక్వుఁడు “ఓహీ కూర్మ! (శోకమునొంది కృశించువాఁడా!) ఈపశ్వాదులన్నియు నీయొద్దనే.ముండనిమ్ము” అనెను. పిమ్మట జానశ్రుతి వేయిపశువులను హారము, రథము, భార్య, నీవు వసించు గ్రామము, అను నివియన్నిటిని గైకొని రైక్వునికడకుఁ బోయెను.

4. జానశ్రుతి రైక్వునింజూచి.—“ఈవేయిపశువులు, ఒకహారము, ఒకరథము, నాభార్య, నీవు వసించుగ్రామము, అనునివి యన్నిటిని గ్రహించి నాకు ఉపదేశింపుము” అనెను.

5. రైక్వుఁడు జానశ్రుతిభార్యయొక్క ముఖమునుజూచి, అంగీకరించి, తక్కినవన్నిటిని గ్రహించి యిట్లనియె:—ఈముఖము “(జానశ్రుతి భార్యవదనము) ద్వారముగా నన్ను మాటలాడునట్లు చేసినాఁడవు; నేను వసించు ఈగ్రామములు మహావృష మనుదేశమునందు రైక్వుపక్షా అనెడి ప్రసిద్ధమైనచేరుతో నుండునుగాక” అనిచెప్పెను. (విద్యనుఉపదేశించెను.)

3. ఖండము.

1. వాయువేస్వర్గము (సర్వమును గ్రహించెడి స్వభావముగలది.) (ఎట్లన) ఎప్పుడు అగ్నిచల్లారుచున్నదో అప్పుడు వాయువును చేరుచున్నది (అనగా వాయువే అగుచున్నది). సూర్య చంద్రు లస్తమించునపుడు అవి వాయువును చేరుచున్నవి. (వాయువుచేత చలించఁబడి అస్తమయ మగుచున్నవి.)

2. జలము వడిసిపోవునపుడు వాయువునే చేరుచున్నది; వాయువే వీని నంతయు గ్రహించుచున్నది. ఇది అధిదైవతము.

3. ఇతఁ అథ్యాత్మము చెప్పఁబడును; ప్రాణము (ముఖ్యప్రాణము)

సంవర్గము; (ఎట్లన) నిద్రించునపుడు వాక్కు ప్రాణమునే చేరుచున్నది. చతుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు ఇవియు ప్రాణమునే చేరుచున్నవి)

4. ఈరెండు సంవర్గములైనవాయువును, ప్రాణమును దేవతల యందును (భూతములయందును) ప్రాణములయందును (ఇంద్రియముల యందును) ఉన్నవి.

5. తర్వాత, శౌనకుఁ డనుకాపేయుఁడు, అభిప్రేతారి అనుకాక్ష నేని, అను వీరిద్వరును భుజించుటకుఁ గూర్చున్నపుడు, ఒక బ్రహ్మచారి భిక్షకు వచ్చెను. అతనికి భిక్షయొసంగలేదు. (ఇతఁ డేమిచెప్పఁగలఁడో, వినవలయునని తలంచి భిక్షయిడలేదు.)

6. ఆ బ్రహ్మచారి ఈచతురుల నిర్వరనుజూచి యిట్లనియె :— ఎవఁడో దేవుఁడొకఁడన్నాఁడు; అతఁడు సర్వమును భక్షించుచున్నాఁడు; భుజనమును రక్షించుచున్నాఁడు; మహా ప్రకాశుఁడై యుండువాఁడు; ఇట్టి వానిని మనుష్యులు (తెలియనివారు) చూచుటలేదు; ఈఅన్నమంతయు నతనికేయుండఁగా అతనికి అన్న మొసంగలేదు కదా.

7. దానిని విని శౌనకుఁడును ఆలోచించి బ్రహ్మచారికడ కేగి యిట్లనిరి:—“దేవతలయు ప్రజలయు జనితాహిరణ్యదంతములు (గట్టి పండ్లు) గలవాఁడు; భుజింపఁదగినవాఁడు ; అతిమేధావంతుఁడు; ఇట్టి వానిమహిమ మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది; అన్నము నతఁడే. తినువాఁడు నతం డే; అని మాకుఁదెలియును; భిక్ష యొసంగెదము.

8. భిక్షయిడి. ఈయైదును (భుజించునట్టివాయువొకటి, అన్నములైన అగ్ని, సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు, జలము, అనునివి నాలుగు, అన్నియుఁ జేరి ఐదు) తక్కినవి యైదును, (తనునట్టి ప్రాణము ఒకటి, అన్నములగు వాక్కు, చతుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు అనునవి నాలుగు, మొత్తము ఐదు) ఈరెండైదులు చేరి పదియాయెను. ఇదేవిరాట్టు; అన్నాది; దీని చేత సర్వము కనబడుచున్నది; దీనికి సమస్తమును కనబడుచున్నది; ఇట్లు ఎవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు అన్నాదుఁడగుచున్నాఁడు.

4. ఖండము.

1. జాబాలుఁ డనుసత్యకాముఁడు తనతల్లియైన జబలా అను నామెనుజూచి “నేను బ్రహ్మచర్యము ననుపింపఁబోయెదను. నాగోత్రము (వంశము) ఏమి ?” యని యడిగెను.

2. ఆమె చెప్పినదేమనగా, “నీగోత్రము నాకుఁ దెలియదు; అనేక స్థలములలో పనిచేయుచుంటిని; యావనకాలమునందు నిన్నుఁ గంటిని; నీవేరుసత్యకాముఁడు; నావేరు జబలా; ఆప్రకారము చెప్పుము పొమ్ము.” అని.

3. (దీనిని విని) సత్యకాముఁడు, హోరిద్రుమతుఁ డనుగౌతముని కడకుఁబోయి “బ్రహ్మచర్యము ననుష్ఠించుటకై మీయొద్దకు నచ్చి నాడను” అనెను.

4. గౌతముఁడు “నీగోత్రమేమి?” అని యడిగెను. అతఁడు “నాకుఁ దెలియదు; నాతల్లిని యడిగినాడను (రెండవసూత్రమునందుఁ జెప్పబడినట్లు) చెప్పినది” అనెను.

5. బ్రాహ్మణుఁడు కానియొడల ఇట్లు చెప్పెడు. (నీఁడూ బ్రాహ్మణుఁ డని తలంచెను.) “సమిధలను తెచ్చు, నీకు ఉపనయనము చేసెదను” అనెను. అట్లే ఉపనయన మొనర్చి, మరల చెప్పినదేమనగా—“ఈశ్రమించిన నన్నులు పశువులను తోలికొనిపోయి మేపుచుండుము; అవి వేయియగు నంతవఱకు ఇచ్చటికి రావలదు” (అని.) అట్లతఁడు ఆపశువులు వేయియగు నంతదాక చాలసంవత్సరములు పశువులను మేపుచుండెను.

6. ఖండము.

1. ఇట్లుండ నొకనాఁడు, వాయుదేవుఁడు ఒక వృషభమునందు ప్రవేశించి “ఓసత్యకామా!” అని పిలిచెను. అతఁడు “ఏమి భగవంతుఁడా!” అనెను. (ఆవృషభము) “వేయి అయినది; గురువుచెంతకు మమ్ముఁ దోలికొనిపోమ్ము” అనెను.

2. (వృషభము) నేను బ్రహ్మముయొక్క నాలుగుపాదములలో నొకపాదమును (ఒకభాగమును) చెప్పెదను.

(సత్యకాముఁడు) చెప్పెడు.

(వృషభము) ఆ ఒక్కపాదమునకు నాలుగుకలలు, అనగా తూర్పుదిక్కు ఒకకల, దక్షిణము ఒకకల, పశ్చిమము ఒకకల, ఉత్తరము ఒకకల ఈనాలుగుకలలును జేరినది ఒకపాదము ; దీనికి ప్రకాశవంతుఁ డనివేరు.

3. ఇట్లు తెలిసికొని ఉపాసించువాఁడు లోకమునందు ప్రకాశము గలవాడైయుండును; ప్రకాశముగల లోకములను జయించును.

6. ఖండము.

1. 'ఇంకొకపాదమును అగ్ని దేవుఁడు నీకు జెప్పను' అనిచెప్పి మిన్నకుండెను. మఱునాఁ డుదయమున పశువులఁ దోలికొని గురువు ఆశ్రమమునకుఁ బోవుటకు బయలుదేరెను. సాయంకాలమున ఒకచోట నివసించి అగ్ని ప్రజ్వలింపఁజేసి దానికి వెనుకవై పునఁ గూర్చుండి అగ్నిని జూచుచునుండెను.

2, 3. అగ్ని (వృషభముచెప్పినట్లే చెప్పి) పృథ్వి ఒకకల, అంతరిక్షము ఒకకల, స్వర్గము ఒకకల, సముద్రము ఒకకల అను నీనాలుగు కలలు చేరినది ఒకపాదము (ఇది రెండవపాదము); దీనికి అనంతవంతుఁడని పేరు. (అని అగ్ని దేవుఁడు) చెప్పెను.

4. ఇట్లు దీని నెఱింగినవాఁడు లోకమునందు అనంతవంతుఁడై యుండును; అనంతలోకములను జయించువాఁడై యుండును.

7. ఖండము.

1. ఇంకొకభాగమును హంసము చెప్పనని పల్కి అగ్ని దేవుఁడు విరమించెను. (తక్కిన ఆఠవఖండము మొదటిమంత్రమువలె).

2, 3. హంసము (పూర్వమువలెఁజెప్పి):—అగ్ని ఒకకల, సూర్యుఁ డొకకల, చంద్రుఁ డొకకల, మెఱుము ఒకకల ఈనాలుగునుజేరి బ్రహ్మమునకు ఒక్కపాదము; (ఇది మూడవపాదము;) దీనికి జ్యోతిష్మంతుఁ డనిపేరు.

4. దీని నెఱింగినవాఁడు మహాజ్యోతిష్మంతుఁడై యుండును.

8. ఖండము.

1. నీటికోడి మఱొకభాగమును జెప్ప ననిచెప్పి హంసము విరమించెను. తక్కినది మునుపటియట్లు.

2, 3. నీటికోడి చెప్పినదేమనఁగా:—మొదట పూర్వమువలెఁ జెప్పి ప్రాణము ఒకకల, చతుస్సు ఒకకల, శ్రోత్రము ఒకకల, మనస్సు ఒకకల అను నీనాలుగుకలలును జేరి ఒకపాదము. (ఇది బ్రహ్మమునకు నాలవపాదము; దీనికి అమతనవంతుఁడని పేరు.

4. దీని నెఱింగిన విద్వాంసుఁడు ఎల్లవారికిని స్థానభూతుఁడై యుండును.

1. సత్యకాముడు గురువుకడకుఁబోయి చేరెను; గురువు (గౌతముడు) సత్యకామునింజూచి (దిగువఁజెప్పఁబోవునట్లు) ఇట్లనియె.

2. నీవు బ్రహ్మము నెఱింగినవానింబోలెఁ గానబడుచున్నాఁడవు; నీకెవరు చెప్పిరి?

సత్యకాముడు:—మనుష్యులు కానివారు. చెప్పిరి. అయినను మీరు నాకుఁ జెప్పవలయును.

3. గురూపదేశముచేతనే విద్య సాధుత్వమును బొందునని మీవంటివెద్దలు చెప్పఁగా వినియున్నాఁడను.

గురువు షోడశకలావిద్యను సక్రమముగా ఉపదేశించెను.

10. ఖండము.

1. ఉపకోసలుఁ డనుకామలాయనుఁడు పైని చెప్పిన సత్యకాముని గురువుగా వరించి, అతనియొద్దనే పండ్రెండేండ్లు బ్రహ్మచర్యవ్రతముతో శుశ్రూష చేయుచుండెను. సత్యకాముఁ డతనికిఁదక్క తక్కినవారికి మాత్రము ఉపదేశముచేసి, సమావర్తన మొనర్చి వానివానిగృహము నకుఁ బంపెను.

2. సత్యకామునిభార్య, సత్యకామునింజూచి—“ఈ బ్రహ్మచారి (ఉపకోసలుఁడు) అగ్నులకు శుశ్రూష చేయుచున్నాఁడు కదా, వానికిఁఉపదేశము చేయకుండినచో అగ్నులు కోపపడవా?” అనియడుగఁగా, సత్యకాముఁ డేదియుఁజెప్పక మిన్నకుండినదేగాక, మఱిమఱి శుశ్రూష చేయుచుకొనుచుండెను.

3. ఉపకోసలుఁడు మనోవ్యాధిచే భోజనమును మానివేసెను. గురువత్ని (సత్యకామునిభార్య) “నీవు భోజనమును మానియుండుటకుఁ గతంబేమి?” అనఁగా అతఁడు, “ఈపురుషునియొద్ద (నాయొద్ద) అనేక కామములు అనుభవింపవలసిన దుఃఖపరిపరలు ఉన్నవి; ఆవ్యాధిచే నిండియున్నాఁడను; అందువలన భుజించుటలేదు” అనెను.

4. తర్వాత, వీనియెడ అగ్నులు కరుణించి “వీడు మనకు మిక్కిలి మక్కువతో శుశ్రూష చేయుచున్నాఁడు; కావున, వీనికి ఉపదేశముఁజేయవలయును” అని తలంచి ఆ బ్రహ్మచారికి ఉపదేశ మొనర్చినవి.

5. ప్రాణము-బ్రహ్మణు; కంఠము(సుఖము) బ్రహ్మము; ఖంఠము(ఆకాశము) బ్రహ్మము అని అగ్నులుచెప్పెను. తర్వాత అతఁడు అగ్నులనుజూచి—

ప్రాణము తెలిసినది; కం-ఖం-తెలియలేదు; అనఁగా, అగ్నులు—ఏది కం అనునదియో, అదేఖం అనునది (అనఁగా సుఖమైయుండు ఆకాశమే హృదయాకాశము. భౌతికాకాశముకాదు) ఏది ఖం అనునదో, అదే ఖం; (అనఁగా ఆకాశమైనసుఖము, స్వచ్ఛసుఖము; విషయసుఖముగాదు; అనఁగా ఆనందము). కడపట ప్రాణమును ఆకాశమును బ్రహ్మమని అగ్నులు ఉపదేశించినవి.

11. ఖండము.

1. పిదప నతనింజూచి గాఢావస్థాగ్ని యిట్లనియె:—పృథివి, అగ్ని, అన్నము, ఆదిత్యుడు అనునీనాలుగును నాశరీరములు; (వీని యందు) ఆదిత్యుని యందు ఏపురుషుఁడు కనబడుచున్నాడో, వాఁడే నేను; నేనేవాఁడు.

2. ఫలము ఇట్లు తెలిసికొని ఎవ్వఁడు సాసించుచున్నాడో వాఁడు పాపమునుండి విముక్తికొంది లోకముగలవాఁడును, దీప్తాయువుగల వాఁడును, జ్యోతిస్సుగలవాఁడును అగును. వానివంశము వృద్ధికొందు చుండును. వానిని ఈలోకమునందును పరలోకమునందును మేము రక్షింతుము.

12. ఖండము.

1. తర్వాత దక్షిణాగ్ని యిట్లు ఉపదేశించెను:—జలములు, దిక్కులు, నక్షత్రములు, చంద్రుఁడు ఇవి నాశరీరములు; చంద్రునియందుండుపురుషుఁడు నేను.

2. ఫలము పూర్వమువలె.

13. ఖండము.

1. అనంతరము ఆహవనీయాగ్ని యిట్లని యుపదేశించెను:—ప్రాణము, ఆకాశము, స్వర్గము, మేఘము అను నివినాలుగును నాశరీరములు; మేఘములోనుండుపురుషుఁడు నేను.

2. ఫలము మునుఁగటివలె.

14. ఖండము.

1. ఈఅగ్నివిద్య ఆత్మవిద్యయనియును, నీకు గురువు గతిని బోధించుననియును జెప్పి, ఆయగ్నులు నిలువంబడియుండునపుడు, గురువువచ్చి ఉపకోసలునిం బిలిచెను.

2. ఉపశోసలుఁడు—‘ఏమి’ అనియడిగెను. గురువుశిష్యునింజూచి “నీవు బ్రహ్మవేత్తవలె కనఁబడుచున్నాఁడవు; నీకెవరు ఉపదేశించిరి”? శిష్యుఁడు—(నిజమును మఱుఁగువఱచి) నాకెవ్వరు ఉపదేశించిరి? ఈఅగ్నులు (మిమ్ముఁజూచినమీఁద) ఇట్లయినవి; ముందు వేటు రీతిగా నుండినవి; అని చెప్పెను.

గురువు—ఈఅగ్నులు ఉపదేశించినవియా? అని యడిగెను.

3. అగ్నులు ఉపదేశించినప్రకారమే శిష్యుఁడు చెప్పినాఁడు; గురు విట్లనియె:—అగ్నులు లోకములను (కర్తములను) గూర్చి ఉపదేశించినవి; తామరాకునందలిజలమువలె సంబంధములేనిదియును, పావము, కర్తము అనువీనియందుఁ జేరనిదియును (అగు బ్రహ్మవిద్యను) నేను నీకుఁ జెప్పెదను; అని చెప్పఁదొడంగెను.

15. ఖండము.

1. నేత్రమునందు ఒకపురుషుఁడు కనఁబడుచున్నాఁడు కదా ! అతఁడే బ్రహ్మము, ఆత్మ. అది అమృతమును, అభయమునై యుండునట్టి బ్రహ్మము. (ఈపురుషునిస్థానమైన) నేత్రమునందు నేయి లేక, జలమును పోసినయెడల జాటిపోవుచున్నది; (తామరాకులోనిజలమువలె) (బ్రహ్మ స్థానమే యిట్లుండఁగా, బ్రహ్మమునుగూర్చి అడుగవలయునా ఏమి? అది నిర్లెపము, నిరంజనము.)

2. దీనిని (ఈఅక్షిపురుష బ్రహ్మమును) ‘సంయద్వామ’ అనెదరు. ఎట్లన, ఇతనిని సకలవామములును (శోభనములను) చేరియున్నవి; ఇట్లు తెలిసికొని ఉపాసించువానికి సకలశోభనములును కలుగును.

3. ఇతనికి (ఈఆత్మకు) ‘వామనీః’ అనిపేరు. ఏలన, సకల వామములను (పుణ్యకర్తృఫలములను) నయించుచున్నాఁడు; ఇట్లెఱింగినవాఁడు సకలవామములను బొందుచున్నాఁడు.

4. ఇతనికి ‘భామనీః, అనిపేరు. సకలలోకములయందును ప్రకాశించుచున్నాఁడు. (సూర్యచంద్రజ్యోతిస్వరూపముగా ప్రకాశించుచున్నాఁడు; అనఁగా వారిని ప్రకాశించునట్లుచేయుచున్నాఁడు.) ఇట్లు తెలిసికొను వాఁడు సకలలోకములందును ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

5. ఇట్లు తెలిసికొన్నవిద్వాంసుఁడు, వానిమరణానంతరము వాని ప్రేతమునకు కర్తములుచేసినను, చేయకపోయినను, వాఁడు, కాంతినిపొం

దుచున్నాడు, పిమ్మట పగటి అభిమానదేవత, శుక్లపక్షదేవత, ఉత్తరాయణదేవత, వర్షదేవత, ఆదిత్యదేవత, చంద్రదేవత, విద్యుద్దేవతలను క్రమముగా పొందుచున్నాడు.

6. అమానవ్రుడు (దేవత) అగు పురుషుడు వీనిని (వైనిచెప్పిన వానిని) కడపట బ్రహ్మమును పొందునట్లు చేయుచున్నాడు. ఇది దేవమార్గము; ఈమార్గముద్వారముగా బ్రహ్మమునుపొంది, మరల జననము నొందడు. అనగా పునర్జన్మరహితుడై శాశ్వతసుఖమును బొందును.

16. ఖండము.

1. ఈవాయువు యజ్ఞమునకు సమమైయున్నది; ఆవాయువు చలించుచు సర్వమును పరిశుద్ధముచేయుచున్నది; కావున, అది యజ్ఞమని చెప్పబడుచున్నది. దానికి రెండుమార్గములు; ఒకటివాక్కు; ఒకటి మనస్సు.

2, 3. వాని వాక్కును మనస్సుచేత బ్రహ్మ అనుబుద్ధిక్కు సంస్కారముచేయుచున్నాడు. మనస్సునువాక్కుచేత హోత్రధర్మరూపి ధాతలు సంస్కార మొనర్చెదరు. ప్రాతరనువాకారంభమునకు తర్వాత పరిథానీయక్రియకు మునుపు, బ్రహ్మ మోనముగానుండక మాటలాడిన యెడల యజ్ఞము భంగమగుచున్నది; యజమానుడుచు పాపియగుచున్నాడు. అప్పుడు ఒకవిధమైనసంస్కారము చేయబడుచున్నది. (ఒంటి కాలితో నడుచు మనుష్యునివలెను, ఒంటిచక్రపు బండివలెను అని తెలియునది).

4, 5. మోనముగానుండినయెడల రెండువిధములైనసంస్కారములు చేయబడుచున్నవి. అప్పుడు యజ్ఞము సఫలమైనదగుచున్నది; యజమానుడును శ్రేయస్సుకొందును. రెండుకాళ్లతో నడచునట్టి పురుషుడును, రెండుచక్రములుగల బండివలెను చక్కగానుండును.

17. ఖండము.

1. ప్రజాపతి లోకములలో నేది సారమో తెలిసికొనునిమిత్తమై ధ్యానము (తపము) చేసెను; పృథ్వియందు అగ్ని రసమనియును, అంత రిక్షమునందు వాయువు రసమనియును, స్వర్గమునందు ఆదిత్యుడు రసమనియును తెలిసికొనెను.

2. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానిలో నేది రసమని మరల ధ్యానమొన

రైసు; అగ్నినుండి ఋగ్వేదమును, వాయువునుండి యజుర్వేదమును, ఆదిత్యునుండి సామవేదమును తెలిసికొనెను.

3. వానిలో రసము తెలియని మరల ధ్యానించెను. ఋక్కునుండి 'భూః' అనువ్యాహృతియును, యజుస్సునుండి 'భువః' అనువ్యాహృతియును, సామమునుండి 'సువః' అనువ్యాహృతియును రసము లని తెలిసికొనెను.

4, 6. యజ్ఞముఁ జేయునప్పుడు ఋక్కునందు దోషముకలిగినయెడల 'భూః' అని హోమముచేయుటయే ప్రాయశ్చిత్తము; యజుస్సునందు దోషము సంభవించినయెడల 'భువః' అని హోమము చేయవలయును; సామమునందు దోషముకలిగినయెడల 'సువః' అని హోమము చేయుట ప్రాయశ్చిత్తము.

7-10. (యజ్ఞమునందు బ్రహ్మ అనుఋత్విక్కులక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది, అముఖ్యమగుటచే వ్రాయలేదు.)

పంచమ ప్రపాఠకము.

1. ఖండము.

1. జ్యేష్ఠమును, శ్రేష్ఠము నైనదానిని ఎవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో, వాఁడు జ్యేష్ఠుఁడును, శ్రేష్ఠుఁడు నై యుండును. ప్రాణమే జ్యేష్ఠమును శ్రేష్ఠము నై యుండునట్టిది.

2. వసీష్ఠమైయుండుదానిని (సమస్తమును మఱిఁగించికొని తాను మాత్రము ముందుగా జీవించియుండుస్వభావముగలది) ఎవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాఁడు తనసమూహమువారిలోవసీష్ఠుఁడై యుండును. వాక్కుమాత్రమే ఆ ప్రకారముగ నుండునట్టిది.

3. ప్రతిష్ఠగలదానిని (స్థిరమైయుండునట్టిది) ఎవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడుఋషిపరలోకములందు ప్రతిష్ఠగలవాఁడై యుండును. చక్షుస్సుమాత్రమే ప్రతిష్ఠగలదై యుండునట్టిది.

4. సంపదగలదానిని (శ్రోత్రముచే వేదశ్రవణము, అనంతరము కర్తానుష్ఠానము, తర్వాతఫలము, అనఁగా సంపద) ఎవఁడు తెలిసికొనుచు

న్నాఁడో వాఁడు సంపదగలవాఁడై యుండును. దేవతలును, మనుజులును వానితోర్కులను కొనసాగునట్లు కావించును. శ్రోత్ర మే సంపదగలయ్యెడిది.

5. ఎవఁడు ఆయతనమును (వాసస్థానమును) తెలియుచున్నాఁడో వాఁడు తనతోఁ జేసినవారికి ఆశ్రయస్థానమై యుండును. మనస్సే ఆయతనము.

6. ఈ విమర్శాణములును (అనఁగా స్థాణము, చతుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు) ఒకదానికొకటి 'నేనేవెద్ద, నేనేవెద్ద' అని వాదించుచు ప్రజాపతికడ కేగి, 'మూలో ఏది వెద్ద?' అని అనఁగా; ప్రజాపతి—'ఏది ఈ శరీరమును విడిచిపోయినయెడల శరీరము ఉపయోగము లేకపోవునో అదేవెద్దది' అనిచెప్పెను.

7. వాక్కు శరీరమునుండి బయలుపెడలి ఒకసంవత్సరము బయట నుండి మరలివచ్చి, తక్కిన వానినిఁ జూచి—“నేనులేక మీరెట్లు బ్రతికియుంటిరి?” అని యడుగఁగా, అవి—“మూఁగవాఁడెట్లు మాటలాడక స్థాణమునుంచికొని, చెవులతో వినుచు, కనులతోఁ జూచుచు, మనస్సుతోఁ దలంచుచు నుండునో అటు లుంటిమి” అని బదులు చెప్పినవి. తర్వాత వాక్కు శరీరములోపలఁ బ్రవేశించెను.

8. తర్వాత చతుస్సు బయలుదేరెను. అదియు మరలివచ్చి యడుగఁగా 'గ్రుడ్డివాఁడుండునట్లుంటిమి' అనినవి. పిమ్మటచతుస్సుప్రవేశించెను.

9. అనంతరము శ్రోత్రము బయలు వెడలిపోయి మరలివచ్చి యడుగఁగా 'చెవిటివానివలె నుంటిమి' అని బదులుచెప్పినమీఁద శ్రోత్రము ప్రవేశించెను.

10. పదంపడి మనస్సు బయలుదేరిపోయి మరలివచ్చి యడుగఁగా “మనస్సు లేనివానివలె నుంటిమి” అని బదులుచెప్పినతర్వాత మనస్సు లోపలఁజొచ్చెను.

✓ 11. పిమ్మట స్థాణము బయలుదేరి నిశ్చయించి గుట్టము గూటమును వెలికికొనిపోవునట్లు తక్కినస్థాణములను లోడ్కొనిపోవుటకు నిశ్చయించినపుడు “ఉండుము; మూలో నీవే శ్రేష్ఠుఁడవు; నీ వీశరీరమును విడిచిపోవలదు” అని స్థాణముచుఁజూచి తక్కినవి చెప్పెను.

12, 13. “ఎవరివలన నేనును వసిష్ఠుఁడనైతినో ఆవసిష్ఠుఁడవు నీవే” అని వాక్కును, తక్కినవియు దానిదానికి దగినట్లు చెప్పినవి.

ద్వాదశో—9

14. వాక్కును, నేత్రమును, శ్రోత్రమును, మనస్సును, ప్రాణముతో సమానముకాదు; ప్రాణమే సర్వమునై యున్నది.

2. ఖండము.

1. నాకు అన్న మెదియని ప్రాణమడిగెను; అన్ని ప్రాణులును ఏదే అన్నమును భజించుచున్నవో ఆయా అన్నము నీకని తక్కినవి (చక్షుస్సు మొదలగునవి) చెప్పినవి. ఇదే ప్రాణమునకు అన్నము; 'అన' అని ప్రాణమునకుఁ జేరు; ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి అన్నము (భోజనము లేకుండుట) ఉండదు. (అనఁగా ఇట్లు తెలిసికొనువాఁడు కుంచిభోజనముగలవాఁడై సుఖముగ నుండునని తాత్పర్యము.

2. నాకు వస్త్ర మెది యని ప్రాణమడిగెను; జలములు వస్త్రమని తక్కినవి చెప్పెను; బ్రహ్మణులు భోజనమునకు ముందును అనంతరము నందును ఆచమనీయజలముచే అన్నమును మఱుఁగుపఱచెదరు.

3. సత్యకాముఁ డనుజాబాలి గోశ్రుతికిఁ జెప్పినదేమనఁగా, “ఈ విద్యను ఎండిపోయినకట్టకు చెప్పినప్పటికిని అది చిగురించును.”

4.9. మహాత్మ్యమునుబొందుటకై చేయునట్టి ‘మన్థం’ అను యాగ క్రమము చెప్పఁబడియున్నది. బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ముఖ్యమైనది కాదు.

3. ఖండము.

వైరాగ్యము నొందుటకై ప్రాణుల సంసారగతిని గూర్చి కథా రూపముగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

1. శ్వేతకేతువు అనునతఁడు పాంచాలదేశమునం దొకసభకుఁ బోయి చేరెను. ఆసభలో ప్రవాహణుడనునతఁడు శ్వేతకేతువుచుచూచి “నీ తండ్రి నీకు ఉపదేశము చేసినాఁడా!” అనఁగా శ్వేతకేతువు “స్వామీ! ఉపదేశించిరి” అనెను.

2. ప్రవాహణుఁడు—నీ కతఁడు ఉపదేశించినాఁడు కదా,
(1) ప్రజలు ఈలోకమునం దుండి యెచ్చటి కేఁగెదరో తెలియునా?
శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

ప్రవాహణుఁడు—(2) వారే ప్రకారముగ మరలివచ్చెదరో తెలియునా?

శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

ప్రవాహణుడు — (3) జ్ఞానము కల కర్తృత్వలకు దేవయానమార్గమును, కేవల కర్తృత్వలకు పితృయానమార్గము నని రెండుమార్గము లేర్పడియున్నవి కదా, ఈ రెండుమార్గములలోనుండి పోవువారలకు ఎచ్చట వియోగస్థాన మచునది తెలియునా? అని యడిగెను.

శ్వేతకేతువు — తెలియదు.

3. ప్రవాహణుడు — (౪) ఈపితృసంబంధమైనలోకము ఏకారణముచేత పూర్ణము కాలేదో తెలియునా?

శ్వేతకేతువు — తెలియదు.

ప్రవాహణుడు — (5) విదవ ఆహుతియందు అప్పులు (రసవం తములు) ఎట్లు పురుషవాచ్యములుగా (పురుషు డని పిలువబడునవిగా) అగుచున్నవో తెలియునా?

శ్వేతకేతువు — తెలియదు.

4. ప్రవాహణుడు — ఇనన్నియు నీకుఁ దెలియక యుండఁగా ‘నాకు ఉపదేశమైయున్నది’ అని యెట్లుచెప్పితివి? ఇట్లు అడుగఁబడిన శ్వేతకేతువు చింతాక్రాంతుడై, శ్రీశ్రీయగు గౌతముని కడకుం జని “నాకు ఉపదేశముచేయకుండఁగా ఉపదేశముచేసితి ననియెట్లుచెప్పితివి?” అని యడిగెను.

5. మరల నిట్లనియె — ప్రవాహణుడు నన్ను అయిదుప్రశ్నలడిగెను. ఒకదానికేని బదులు చెప్ప నాకుఁ దెలియకపోయినది. అనఁగా తండ్రి కుమారునింజూచి, “ఈప్రశ్నలను నే నిప్పుడేవింటిని, ఇంతకుమున్ను నేను విన్నదిలేదు, కావున నేనును బదులుచెప్ప జాలను” అని అనెను.

6. ఇట్లు శ్వేతకేతువునకుఁ జెప్పి, గౌతముడు రాజగుప్రవాహణునియొద్దకుఁ బోయెను. ప్రవాహణుడు గౌతమునింజూచి, “మీకు వలసినంతధన మిచ్చెదనా, అడుగవచ్చును” అనెను. గౌతముడు, అది యుండును గాక, “నాకుమారుని అడిగిన అయిదుప్రశ్నలకును ఉత్తరమును నాకు ఉపదేశింపవలయును” అని యడిగెను.

7. చాలదినములు వేచియుండినచో ఉపదేశించెదను; ఇంతకు మునుపు ఈవిధ్య బ్రాహ్మణులకు ఉపదేశింపబడలేదు. క్షత్రియులకు

పరంపరగా ఉపదేశించబడుచుండెను. అట్టిదానిని నీకు ఉపదేశించెదను; విను మని ప్రవాహణుం డనెను.

4. ఖండము.

1, 2. విదవప్రశ్నకు ఉత్తరము—ఈలోకము (స్వర్గలోకము) అగ్ని; దానికి సూర్యుండు సమిత్తు; కిరణములు పొగ; పగలు ప్రకాశము; చంద్రుండు మంట; నక్షత్రములు కణములు; ఈ అగ్నియందు దేవతలు (ప్రాణాదీంస్త్రియాభిమానదేవతలు శ్రద్ధను (జలమును) హోమముచేసెదరు. అందుండి సోమగాజా (చంద్రమండలము) కలుగుచున్నాడు.

5. ఖండము.

1, 2. పర్జన్యుండు (వర్షదేవత, ఇంద్రుండు) అగ్ని; వాయువు సమిత్తు; మేఘము పొగ; మెఱుము ప్రకాశము; ఉఱుము మంట; శబ్దములు కణములు; ఈ అగ్నియందు దేవతలు సోముని హోమముచేయుచున్నారు; అందుండి వర్షము కలుగుచున్నది.

6. ఖండము.

1, 2. పృథివి అగ్ని; సంవత్సరము సమిత్తు; ఆకాశము పొగ; రాత్రి ప్రకాశము; దిక్కులు మంట; విదిక్కులు కణములు; ఈ అగ్నియందు దేవతలు స్వమును హోమ మొనర్చెదరు.

7. ఖండము.

1, 2. పుగుఱుండు అగ్ని; వాక్కు సమిత్తు; ప్రాణము పొగ; నాలుక ప్రకాశము; నేత్రము మంట; శ్రోత్రము కణములు; ఈ అగ్నియందు దేవతలు అన్నమును హోమముచేయుచున్నారు; అందుండి రేతస్సు కలుగుచున్నది.

8. ఖండము.

1, 2. స్త్రీ అగ్ని; ఉపస్థము సమిత్తు; రతికి స్త్రీని ఆహ్వానించుట పొగ; యోని ప్రకాశము; సంభోగము మంట; దానివలనగలుగు ఆనందము కణములు; ఈ అగ్నియందు దేవతలు రేతస్సును హోమముచేయుచున్నారు. గర్భము కలుగుచున్నది.

9. ఖండము.

1. ఇట్లు విదు అగ్నులయందు హోమముచేయబడుజలము పురుషు డగుచున్నాడు; ఈగర్భము, (అనగా గర్భమునందలి పురుషుండు)

గర్భకోశమునందు పరిశుద్ధమై మిక్కిలి కష్టముతో తొమ్మిది లేక, పది నెలలు కడుపులోపలనుండి తర్వాత పుట్టుచున్నాడు.

2. ఇట్లు పుట్టినవాడు ఆయుస్సుండునంతదాక జీవించి మృతి నొందిన తర్వాత వానిపై తమును ఏకగ్నియందుండి మొదటకలిగినాడో ఆయగ్నియందుంచి దహించుటకై కొనిపోవుచున్నారు.

10. ఖండము.

1, 2. మొదటి ప్రశ్నకు బదులు చెప్పబడుచున్నది. — ఈపంచాగ్ని విద్య నెఱింగినగృహస్థులును, అరణ్యవాసులగువానప్రస్థులును, సన్న్యాసి సుతను, వైశ్విక బ్రహ్మచారులును, శ్రద్ధను తపస్సును ఉపాసించెదరు (అనుష్ఠించెదరు). వారు గణించినమీద అర్చిస్తును (కాంతిని, ప్రకాశాభిమాన దేవతను) పొందెదరు. అందుండి పగలును, అందుండి క్రమముగా శుక్లపక్షము, ఉత్తరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుదభిమానదేవత, అను నీదేవతలను పొందెదరు. అప్పుడు దేవత్వము (అమానవత్వము) కలుగుచున్నది. బ్రహ్మమును (సత్యలోకమును) పొందెదరు. ఇదే దేవయానమార్గము.

3, 4. కేవలము కర్తృత్వమై యుండుగృహస్థులు యజ్ఞము, గుంటలు మొదలగుధర్మములు, దానములు చేయుచున్నారు. వారు ధూమాభిమానదేవతను చెందెదరు. అందుండి క్రమముగా రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, పితృలోకము, ఆకాశము, చంద్రుడు వీని అభిమాన దేవతలను పొందెదరు. ఆసోమరాజు దేవతలను అన్నము; దానిని భుజించెదరు. అనగా దానిని తమ అధికారమునకులోగా నుంచికొని యున్నారు.

5, 6. రెండవ ప్రశ్నకు ఉత్తరము. —

ఆచంద్రునియొద్ద కర్తృఫలము నశించునంతవఱకు నుండి, తర్వాత నిత చెప్పెడి విధముగా పరిపిచ్చెదరు (జన్మించెదరు). ఎట్లన, ఆకాశము, వాయువు, ధూమము (పొగ) వర్షించుటకు సిద్ధమైయుండు (అభ్రమను) మేఘము, వర్షించుమేఘము, వర్షము, వ్రీహి (వడ్లు) మొదలగు అన్నము అను నీచెప్పినవరుసచొప్పున అగుచున్నది. ఆయన్నమును భుజించినవానికి రేతిస్సు కలుగుచున్నది. ఆరేతిస్సు స్త్రీయొద్ద

ఋతుకాలమునందు (ఋతుమతి యైనమీఁద) విడువంబడుచున్నది, అప్పుడు మరల పుట్టుచున్నాఁడు. జన్మము కలుగుచున్నది.

మూఁడవ ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పబడియున్నది.—

దేవయాన పితృయాన మార్గములందు ఏకకాలమునం బ్రవేశించి పోవునట్టివారు ఆయనములదాఁకి ఒకటిగాఁజేరి పోయెదరు. ఈ గ్వత్త వేర్వేతై జ్ఞాని ఉత్తరాయణమునందుండి సంవత్సరమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు; కర్తి దక్షిణాయనమునందుండి పితృలోకమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు.

7, 8. పుణ్యముచేసినవారు శీఘ్రకాలమున రమణీయమైన బ్రహ్మ, ఉత్త్రయ, వైశ్యులయోనిని పొందుచున్నారు. పాపముచేసినవారు కుక్క, పంది, చండాలాదియోనులను పొందుచున్నారు. వీనికి మీఁదఁ జెప్పిన రెండుమార్గములును లేవు. వీరు మాటిమాటికి జననమరణముల నొందునట్టి మూఁడవస్థాసము (మార్గము)గలవారు. మాటిమాటికి దుష్ట జన్మము నెత్తుచుందురు.

నాలవ ప్రశ్నమునకు బదులు చెప్పబడుచున్నది.—పాపులకు పితృలోకముకూడ లేకయుండుటవలన పితృలోకము పూర్ణముగాక యున్నది. అనఁగా పితృలోకమునకు అందఱునుపోవుటలేదు, కొందఱు మాత్రమే పోవుచున్నారని తాత్పర్యము.

కావున ఈమూఁడవమార్గమునకు సంకోచింపవలసినది. (పాపమునకు భయపడవలసినది.) ఆవిషయము చెప్పబడుచున్నది.

9. బ్రాహ్మణుని ధనమును దొంగలించువాఁడును; సుగాపానము చేయువాఁడును; గురుతల్పగమనము చేయువాఁడును; బ్రహ్మహత్య చేయువాఁడును; అగు వీరందఱును పాపులై అప్పుడప్పుడు జనించి కష్టమొందెదరు.

10. ఈ పంచాగ్నివిద్యను ఎఱింగినవారికి పాప భయము లేదు; పుణ్యలోకమును (దేవయానమును) చందెదరు.

11. ఖండము.

1. ౧ ప్రాచీనశాఖుడను ఔషమన్యువు, ౨ సత్యయజ్ఞుడను పౌలుపి, 3 ఇంద్రద్యుమ్నుఁ డనుభాల్ల వేయఁడు, ౪ జనుఁడనుశార్కరాక్షుడు, ౫ బుడిలుఁ డనుఅశ్వతరాశ్వి అను నీవిదుగురును గృహస్థులును మహాశ్లోత్రియులునై యుండిరి. వీ రొకప్పుడందఱును జేరి

మన ఆత్మయెది? బ్రహ్మ మెయ్యెది? అనువిషయమునుగూర్చి చర్చించుచుండిరి.

2. ఉద్ధాలకుఁడను ఆరణి ఈవైశ్వానరాత్మను తెలిసికొనకున్నవాఁడు. ఆతనికిఁడకుఁబోయి తెలిసికొనవచ్చునని నిశ్చయించికొని యందలు సతనికడకుం జనిరి.

3. అతఁడు వీరు వచ్చుచున్నారనియును, వీరికిఁ జెప్పరాదనియును, వేటొకరియొద్దకుఁబోయి తెలిసికొనుఁడని చెప్పిపంపించవలయుననియును సంకల్పించికొనియుండెను.

4. ఆ విదుగురును ఉద్ధాలకునియొద్దకురాఁగా, సతఁడు వారినిఁ జూచి యిట్లనియె.—అశ్వపతియ నెడికై కయుఁ డనునతఁడు ఆత్మ నెఱింగినవాఁడు; మనమందఱమును అతనికడకుఁ బోవుదము రండు; అని అందఱునుపోయిరి.

5. కైకయుఁడు(అశ్వపతి) ఈఆటగురను మిక్కిలి సత్కరించెను; మఱునాఁ డుదయమున (వచ్చినవారలకు విశేషధన మొసంగఁబోఁగా, వారు వలదనిరి; అంత నతఁడు నాయం దేదియేని దోష ముండినందుననే వీరు నాధనమును స్వీకరింపరై రని తలంచి చింతతో నిట్లనియె.—నారాజ్యమునందు దొంగలేఁడు, సురాపానముచేయుబ్రాహ్మణుఁడు లేఁడు, యాగము చేయనివాఁడు లేఁడు, అవిద్యాంసుఁడు లేఁడు, వ్యభిచరించు పురుషుఁడు లేఁడు, జారిణి లేదు, నేను యాగముచేయఁబోయెదను; ఋక్కులకును మీకును విశేషధన మొసంగెదను; ఉండుఁడు; నాయజ్ఞమును వీక్షింపుఁడు అని చెప్పెను.

6. అందులకు వారిట్లనిరి:—(మాకు ధనమువలదు) ఏప్రయోజనమునకై పురుషుఁడు సంచరించుచున్నాఁడో, దానిని (ఆవైశ్వానరాత్మను) నీవు తెలిసికొనియున్నావు; దానిని మాకు ఉపదేశింపుము అనిరి.

7. తేపు ఉదయమునఁ జెప్పెదను, అనివల్కి మఱునాఁ డిట్లు చెప్పఁదొడగెను.

12. ఖండము.

1, 2. ఓఁపమనన్యవ! నీవు దేనినివైశ్వానరాత్మ గాఁకపాసిం చెదవు? ఓపమనన్యవుఁడు—స్వర్గమును.

అశ్వపతి:—ఇది తేజస్సుగలది; వైశ్వానరుడు; నీవు దీనిని అత్తగా ఉపాసించుటవలన నీకులమునందు యాగక్రియ సఫలముగాఁ గనంబడుచున్నది; అన్నమును భుజించెదవు; ప్రియవస్తువులను జూచెదవు; అట్లే ఒక్కొక్కఁడును చేయుచున్నాడు; ఎవఁ డిట్లు వైశ్వానరాత్మను ఉపాసించుచున్నాఁడో వానికిలమునందు బ్రహ్మపర్వస్సుకల్గును. ఇచే (స్వర్గ లోకము) అత్తయొక్క శిరస్సు; నాయొద్దకు వచ్చి ఇట్లు తెలిసికొనని యెడల నీతల క్రిందపడిపోయియుండును.

13. ఖండము.

1, 2. సత్యయజ్ఞానడిగెను. అతఁడు ఆదిత్యుని వైశ్వానరునిగాఁ జెప్పెను. (తక్కినది దీనికితగినట్లు పైని చెప్పఁబడినట్లు) ఫలము - విశ్వ రూపము; ఆదిత్యుఁడు వైశ్వానరుని చతుస్సు.

14. ఖండము.

1, 2. ఇంద్రద్యుమ్ను నడిగెను. అతఁడు వాయువును ఉపాసించు నట్లు చెప్పెను. (తక్కినది దీనికితగినట్లు) ఫలము - పలు తెఱఁగులగు వస్త్రాదివైభవములు; వాయువు వైశ్వానరుని ప్రాణము.

15. ఖండము.

1, 2. జనుని అడిగెను. అతఁడు ఆకాశమును ఉపాసించునట్లు చెప్పెను. (తక్కినది దీనికితగినరీతిగా) ఫలము - ప్రజయును ధనమును విశేషముగానుండును; ఆకాశము వైశ్వానరుని మధ్యదేహము.

16. ఖండము.

1, 2. ఋషిలుని అడిగెను. జలమును ఉపాసించునట్లు చెప్పెను. (తక్కినది దీని కనుగుణముగా గ్రహించునది) ఫలము - విశ్వర్థము; జలము వైశ్వానరుని మూత్రకోశము.

17. ఖండము.

1, 2. ఉద్దాలకుని అడిగెను. పృథ్వీని ఉపాసించునట్లు చెప్పెను. (తక్కినది దీనికిం దగినట్లు) ఫలము - ప్రజచేతను, పశువులచేతను ప్రతిష్ఠ (అధికము); పృథివి వైశ్వానరునిపాదములు.

18. ఖండము.

1. అందఱునుజూచియుట్లగియె.—పృథక్కుగాఁగనంబడునదియును ఒకేవస్తువుగా నుండునదియును అగు అత్తను వైశ్వానరుఁడని యెఱింగి

అన్నమును భుజించెదరు; ఎవఁ డిట్లు ఆత్మను ప్రాదేశమాత్మనిగను (అనే కవిధములుగా విభజించి తెలియఁబడువానినిగను) అభినిమానుండని యును (నేను అని తెలియఁబడినవానినిగను), ఎఱింగి ఉపాసించువాఁడు సకలలోకములయందును, సకలాత్మలయందును (ఇంద్రియములయందును) వసించి అన్నమును భుజించుచున్నాఁడు.

2. ఇట్టి ఆత్మకు శిశుస్సు సుతేజస్సు; నేత్రము విశ్వరూపము; ప్రాణము పృథగ్వర్త్యాత్మ, మన్యదేహము బహుళము, వస్త్రీ విశ్వరథము, పాదములు పృథ్వీ, (ఈవై శ్వానరవిద్యను ఎఱింగినవారు భుజించునపుడు, దీనిని యాగముగా భావించునట్లు చెప్పఁబడుచున్నది). వక్షస్సు-యాగ వేది; రోమములు-దర్భ; హృదయము-గార్వాపత్యాగ్ని; మనస్సు-దక్షిణాగ్ని; వాయువు-ఆహవనీయాగ్ని.

19—24. ఖండము.

(వీనియందు పంచస్రాణాహుతినిగూర్చియు, వై శ్వానరవిద్యను గూర్చియుఁ దెలిసికొన్నవానికి ఫలము చెప్పఁబడియున్నది - ఇది అముఖ్యము).

మష్టప్రసాదకము.

1. ఖండము.

1. శ్వేతకేతువను ఆరుణేయుఁ డొకడుండెను. అతనితండ్రియైన ఉద్ధాలకుఁడు కుమారునిం జూచి—“నీవు మంచిగురువును ఆశ్రయించి బ్రహ్మచర్యమును అనుష్ఠించుము; మనకులమునందు ఎవ్వరును ఆప్రకార మనుష్ఠింపఁజేవలము బ్రహ్మబంధువుగామాత్రము (పేరునకుమాత్రము బ్రాహ్మణుఁడుగా) ఉండినదిలేదు” అనెను.

2. అప్పుడు పండ్రెండేడ్లవయస్సుగల శ్వేతకేతువు ఒకగురువు నాశ్రయించి యిరువది నాలుగేండ్లవఱకు సకలవేదములను అధ్యయనము చేసియుగించెను. తర్వాత, మహావివేకవంతుఁడుగను, వేదాధ్యయన గౌరవము గలవాఁడుగను, గర్వము గలవాఁడుగను నై స్వగృహమును జేరెను.

3. అతనింజూచి తండ్రి యిట్లని యడిగెను.—“ఏయుపదేశము చేత వివఁబడినది వివఁబడుచున్నదో, తలంపనిది తలంపఁబడుచున్నదో,

(తర్కింపబడుచున్నదో,) తెలియంబడనిది తెలియంబడుచున్నదో, (నిశ్చయింపబడుచున్నదో,) అట్టిఉపదేశము చేయుడనిగుర్తువునడిగితివా?" అని.

4. శ్వేతకేతువు.—ఆముపదేశ మెట్టిది?

తండ్రి.—చెప్పెదను, వినుము; మృత్పిండముచేత మృన్మయమైన (కుండలు, చట్లు మొదలగునవి) వస్తువులన్నియు మృత్తిక యనియును, నామరూపములుమాత్రమే వేరునియును, మృత్తికమాత్రము సత్యమనియును ఎట్లు తెలియంబడుచున్నదో అట్లును;

5. ఒకబంగారుగడ్డచే వివిధాభరణములై నామరూపములు మాత్రము వేరైయుండి సర్వము నెట్లు బంగారమై యుండుట యెట్లు సత్యమో అట్లును;

6. ఇనుము ఒకటిగానుండి, సలూకు మొదలగునవి నామరూపములచే వేరువేరుగా నుండియు, అన్నియును ఇను మనట యెట్లు సత్యమో, అట్లును తెలిసికొనుటయే ఉపదేశము.

7. శ్వేతకేతువు.—ఇది నాగుర్తునకుఁ దెలియదని తోచుచున్నది; తెలిసియుండునేని వారు చెప్పకయుండురా? మీరు చెప్పుడు; అని తండ్రిని అడిగెను.

తండ్రి.—చెప్పెదను, వినుము. అని గుమారునకు అరుణేయుండ నెను.

2. ఖండము.

1, 2. నామరూపవిశేషములతోఁ గనంబడు ఈజగత్తు ఉత్పత్తియగుటకు మునుపు, సత్తుగా (సూక్ష్మమును, నిర్విశేషమును, సర్వగతమును, నిరంజనమును, నిరవయవమును, విజ్ఞానమును, 'ఉన్నది' అని చెప్పబడు వస్తుమాత్రముగను,) ఏకమును, అద్వితీయమును నై యుండినది. ఈజగత్తు అసత్తై (లేనిదై) ఏకమై, అద్వితీయమై యుండినది. ఆ అసత్తు నుండి సత్తు గలిగినది, అని కొందఱు అనెదరు. (అది సరికాదు). అది సాధ్యముకానిది. దానికి ప్రమాణమేమి? ఆసత్తునుండి సత్తుకలుగునా? కలుగదు. కావున ఈజగత్తు మొదట సత్తామాత్రమై యుండినది; ఏకమై, అద్వితీయమై యుండినది.

3. ఆ సత్తు బహుప్రకారము లగుటకు నిశ్చయించి తేజస్సును సృష్టించెను. ఆ తేజస్సుయిన సత్తు బహుప్రకారము లగుటకై దురల నిశ్చయించి జలమును సృష్టించెను. కాబట్టియే ఒకపురుషుడు తపించినయెడల

చెమటఁ బుట్టుచున్నది. అందుచేతనే అగ్నియందుండి జలము కలిగినదని చెప్పబడుచున్నది.

4. ఇట్లు జలమైననత్తు బహుప్రకారము లగుటకు నిశ్చయించి అన్నమును (పృథివిని) సృష్టించెను. కావున, ఎచట అధికముగా వర్షము కురియుచున్నదో అచ్చట అన్నము అధికముగా కలుగుచున్నది. కావున జలమువలన అన్నము కలుగుచున్నదని చెప్పబడుచున్నది.

3. ఖండము.

1. ఈకనంబడు (పరమపక్షిస్థావరాదులు) భూతముల కన్నిటికిని మూఁడువిధములగు కారణములు గలవు. ౧ గ్రుడ్డునందుండి కలుగు పక్షి జాతి; 2 గర్భకోశమునందుండి కలుగు మచుష్యపశ్వాదిజాతి; 3 భూమిని చీల్చికొని పుట్టునట్టి పర్వతవృక్షాదిజాతి.

2, 4. ఇట్టి (తేజస్సు, జలము, భూమి అనువీనికి కారణమును, సత్తా మాత్రమైనదియును) దేవత, ఇప్పుడు మనము పైనిచెప్పిన మూఁడు దేవతలలో ఈజీవాత్మను (స్వబుద్ధిస్థముగను, పూర్వసృష్ట్యనుభూతము గను, తన ఆభ్యాసముగను అద్వమునందలి పురుషునివలెను, జలమునందలి సూర్యునివలెను, తన ప్రతిబింబరూపముగను, ఛాయామాత్రరూపముగను నుండు జీవుడను పేరుగల తనఅంశమును) ప్రవేశింపజేసి అనేకములైన నామరూపములను చేయవలయుననియును, ఆమూఁడు దేవతలను ఒక్కొక్కదానిని మూఁడుమూఁడుగా జేయవలయునని తలచి, ఆప్రకారమే కావించెను. ఈత్రివృత్కరణము ఎట్లు చేయబడినదో దానిని తెలిసికొను మని గురువు శిష్యున కుపదేశించెను. (త్రివృత్కరణమనగా, పైనిచెప్పిన తేజస్సు) (అగ్ని), జలము, భూమి, అను నీమూఁడుభూతములను మొదట ఒక్కొక్కదానిని రెండురెండుగాఁ జేసి, అందు ఒక్కొక్కదానియందలి ఒక్కొక్కభాగమును ప్రత్యేకముగానుంచి, తక్కిన ఒక్కొక్కదానిలోని ఒక్కొక్కభాగమును రెండురెండుభాగములు చేసి, మొదట నుంచియున్న ఒక్కొక్కభాగములో తర్వాతచేసిన రెండేసిభాగములలో నొక్కొక్కదానిని యుంచుటయే త్రివృత్కరణము) ఎట్లనఁ—

(1) పృథివి	$\frac{1}{2}$	(2) అప్పు	$\frac{1}{2}$	(3) తేజస్సు	$\frac{1}{2}$
అప్పు	$\frac{1}{4}$	తేజస్సు	$\frac{1}{4}$	పృథివి	$\frac{1}{4}$
తేజస్సు	$\frac{1}{4}$	పృథివి	$\frac{1}{4}$	అప్పు	$\frac{1}{4}$

4. ఖండము.

1. త్రివృత్తరణమైన అగ్నియందలి ఎఱ్ఱనిరూపము ఏదిగలదో అది ఆ త్రివృత్తరణమైన తేజస్సుయొక్క రూపము. తెలుపు జలము యొక్క రూపము. నలుపు అన్నము (పృథ్వి) యొక్క రూపము. ఇట్లు తెలిసికొన్నతర్వాత అగ్నియొక్క అగ్నిత్వము పోవుచున్నది. అగ్నియనునది వాఙ్మాత్రము; నామమాత్రవికాశము; వైనిచెప్పిన మూడురూపములుమాత్రము సత్యము.

2-4. ఇట్లే సూర్యుడు, చంద్రుడు, మెఱుము అగు వీనినిషయమునందును ఎఱుంగునది.

5. ఇప్పుడు మనలో నెవ్వరును తెలిసికొననిదియు; తలంపనిదియు; కనుగొనుటకు సాధ్యముకానిదియు నగుటాని ఉపాహరింపఁగూడదని పూర్వమున్న మహాయోగులు (వెద్దలు) చెప్పియున్నారు. వారు వైనిచెప్పిన దృష్టాంతములచేఁ దెలిసికొనిరి.

6, 7. ఏది ఎఱ్ఱనిరూపముగాఁ గనఁబడుచున్నదో అది అగ్నియొక్క రూపమనియును, ఏది జ్వలనిరూపముగాఁ గనఁబడుచున్నదో అది జలముయొక్క రూపమనియును, ఏద నల్లనిరూపముగాఁ గనఁబడుచున్నదో అది అన్నము (పృథ్వి) యొక్క రూపమనియును, ఎఱ్ఱది వ్యక్తముగాఁ గనఁబడకున్నదో అది వైనిచెప్పిన మూటియొక్క మిశ్రమరూపమనియును తెలిసికొనిరి. ఇట్లు వైన చెప్పిన మూడు దేవతలును పురుషునిఁజేరి మూడు మూడుగా నున్నవో దానిని నావలనఁ దెలిసికొనుమని చెప్పెను.

5. ఖండము.

1. భుజింపఁబడు అన్నము జతరాగ్ని నలన పక్వమై మూడువిధములగుచున్నది. దానిస్థూలాంశము మలము; మథ్యాంశము రసవంతమై మాంసమగుచున్నది. (మాంసముతోఁ జేరుచున్నది); సూక్ష్మాంశము (సత్తు) హృదయమును జేరి హితమనునాడిలోఁ బ్రవేశించి వాగాదికరణములను వానివాని కార్యములను జేయునట్లు ప్రేరించు మనస్సు అగుచున్నది (మనస్సునకు బలమునొసంగుచున్నది).

2. త్రాగునట్టిజలము జీర్ణమై మూడువిధములగుచున్నది. ఎట్లన, స్థూలాంశము మాత్రముగను, మథ్యాంశము రక్తముగను, (రక్తము

తోఁ గలిసినట్టిదియును) సూక్ష్మాంశము ప్రాణముగను (ప్రాణమునకు బలము నిచ్చునదియును) అగుచున్నది.

3. భుజింపఁబడిన తేజస్సు (తైలము, ఘృతము మొదలగు తేజ సంబంధములగు నస్తుప్రభు)జ్యేష్ఠమై, మూడువిధము లగుచునది. ఎట్లన, స్థూలాంశము ఎముకయై (ఎముకతోఁ జేసినదై) మధ్యాంశము ఎముకలోనుండు మజ్జయై, సూక్ష్మాంశము వాక్యై (మాటలాఁకుకై కొసంగునదియై) అగుచున్నది.

4. ఇట్లు మనస్సు అన్నమై, ప్రాణము అమృతమై (జలమయమై) వాక్కు తేజోమయమై యున్నది. ఓసామ్య! అని గూరువు చెప్పఁగా, నాకేదియు తెలియలేదు. చక్కఁగాఁ జెప్పవలయునని శిష్యుఁ డడుగఁగా, గురు విట్లనియె.

6. ఖండము.

1-4. మథింపఁబడిన పెరుగులోనుండి సూక్ష్మాంశము వెన్నగా పైకి లేచి, యిట్లు నెయ్యి యగుచున్నదో, అట్లు అన్నముయొక్క సూక్ష్మాంశము పైకిలేచి మనస్సుగను, జలముయొక్క సూక్ష్మాంశము ప్రాణముగను, తేజస్సుయొక్క సూక్ష్మాంశము వాక్కుగను అగుచున్నది.

5. అయిదవఖండము నాలవమంత్రమునలె.

7. ఖండము.

1. పురుషుఁడు పథునాటుకలలతోఁ గూడినవాఁడు; పదునైదుదినములు భుజింపక యుండుము; నీయిష్టముచొప్పున జలమును గ్రోలుము; ప్రాణము జలమయమైవందున జలము త్రాగువాని ప్రాణము పోనేరదు.

2. ఇట్లు శిష్యుఁడును సుమారుఁడునగు శ్వేతకేతువు పదునైదుదినములు భుజింపకయుండి, గురువు (తండ్రి) కడకు వచ్చి, “నేను ఏమి చెప్పుదును?” అని యడుగఁగా, గురువు—“ఋగ్వజుస్సామములను జెప్పుము” అనెను. శిష్యుఁడు “అవి ఇప్పుడు నామనస్సునకు గోచరము కాలేదు” అని చెప్పెను.

గురువు.—ఎట్లు పెద్దగా మంటఁబెట్టిన నిష్పంతయు ఆటిపోయి, అందు మిగిలిన ఓక్కమిఁగుఁగుదుమాత్ర మే ప్రకారముగా బహువస్తువులను కాల్పదో, అట్లు నీపదునాటుకలలలో నొక్కకలమాత్రము మిగిలి

యున్నది; కావున, ఇప్పుడు నీకు వేరములను జెప్పటకు శక్తి లేకున్నది. కావున భోజనము చేయుము.

4. తర్వాత (భోజనానంతరము) నావలనఁ దెలిసికొందువు. అనఁగా శిష్యుఁడు భుజించి వచ్చెను. అప్పుడు వేరములలో కొన్ని విషయములను అడుగఁగా, శిష్యుఁడు క్రమముగాఁ జెప్పెను. మరల గురు విట్లనియె.

5. ఎట్లు వైనిచెప్పిన అగ్నికణమును తృణాదులచే రగులఁబెట్టి జ్వలంపఁ జేసినచో, దానివలన బహువస్తువులు దహింపఁబడునో, అట్లు;

6. నీయొద్ద మిగిలియున్న ఒక్కకల, నీవు భుజించినయున్నయు చేమనోబలము నొందినది. అందుచే నీవు వేరములను జెప్పటకు శక్తికలవాడవైతివి. కావున మనస్సు అన్నయుము, ప్రాణము జలమయము, వాక్కు తేజోమయము అని యిట్లు శిష్యుఁడు తెలిసికొనెను.

8. ఖండము.

1. ఉద్ధాలకుఁడు తనకుమారుఁడైన శ్వేతకేతువునుజూచి (దిగున నుదహరించు ప్రకారము) యిట్లనియె. సుషుప్తిని నావలనఁ దెలిసికొనుము; ఒక పురుషుఁడు నిదురించునపుడు సత్సంపన్నుఁడు (సత్త్వతోఁ గూడిన వాడు.) గా అగుచున్నాడు. తన్ను తానుచేగుచున్నాడు. (అనఁగా ప్రతిబింబమైన జీవుఁడు, సకలవ్యవహారములను మాని శుద్ధాత్మతోఁ జేరుచున్నాడు.) కావున, నిద్రించునపుడు “నిద్ర పోవుచున్నాడు” అని చెప్పఁబడుచున్నాడు.

2. ఎట్లు దారముతోఁ గట్టఁబడినపక్షి ఎక్కడికి పోయినప్పటికి నిలుచుటకుఁగాక, యెప్పుటియట్లు కట్టఁబడినచోటికే వచ్చి చేరుచున్నదో, అట్లు ఆమనస్సు (మనస్థమైన ఆత్మ, జీవుఁడు) ఎక్కడెక్కడికి పోయినప్పటికిని (జాగ్రత్తస్వప్నముల అవస్థలయందు సుఖదుఃఖలక్షణమైన కర్మముల ననుభవించి, మిక్కిలి కష్టమొంది తుదకు) వేతేచోటు కనబడనందున (సుషుప్తికాలమునందు) ప్రాణమునే (ప్రాణమనెడి పరమాత్మను, సత్త్వము) చేరుచున్నది. మనస్సు ప్రాణముచేత (జీవుఁడు సత్త్వచేత) కట్టుబడియున్నదికదా.

3. అన్నాది కార్యకారణపరంపరాద్వారముగా జగన్మూలము కనఁబఱచఁబడుచున్నది.

గురువు మరల నిట్లనుచున్నాడు. — ఆకలి, దస్పి అను వీనివృత్తాంతమును వినుము. ఒక పురుషుఁడు భుజింపఁగోరుచున్నాడనుట ముఖ్యము

కాదు. గౌణము; (అనఁగా పురుషుఁడు, జీవుఁడు భుజించుటకుఁ గోరలేదు. దిగున నుదాహరించు ప్రకారము జలము అన్నమును గోరుచున్నది). భుజించిన అన్నమును జలము పాలించుచున్నది. (కలియంబెట్టి, పక్వముచేసి, మలమును వేటుచేసి; సారమును తనతోఁ జేర్చుకొనుచున్నది; అన్నమును జీర్ణింపఁజేయుచున్నది.); పశువును తోలువాఁడు, గుఱ్ఱమును తోలువాఁడు, మనుష్యులను పాలింగువాఁడు అని వ్యవహరించునట్లు, అన్నమును జలము పాలించుచున్నది యని చెప్పఁబడుచున్నది. ఆమున్నముచే బుట్టినది యీశ్వరము (అనఁగా అన్నరసము శుక్ర శోణితమై దేహమగుచున్నది); దీనికి మూలము కలదు.

4. శిష్యుఁడు—దీనికి అన్నముకంటెను వేతే మూలమేమి?

గురువు—దీనికి అన్నము అంకురముగాన (నాశముగలది గాన) దానికి జలము మూలమని తెలిసికొనుము; జలము అంకురమైనదిగానదానికి తేజస్సు మూలమని తెలిసికొనుము; తేజస్సును అంకురముగాన దానికి సత్తు మూలమని యెఱుంగుము; ఈ ప్రజలు సత్తునుండి కలిగిరి; సత్తుచే బ్రదికియున్నారు; సత్తునే కడపట చెందుచున్నారు.

5. అట్లే ఒక పురుషుఁడు త్రాగుటకుఁ గోరుచున్నాఁడు; అనుటయు గౌణమే. పురుషుఁడు గౌణము. పురుషుఁడు త్రాగుటలేదు. తేజస్సు త్రాగుచున్నది; ఎట్లన, త్రాగునట్టిజలమును తేజస్సు పాలించుచున్నది (ఇంకునట్లు చేయుచున్నది). (పూర్వము చెప్పినదృష్టాంతమే యిచ్చుటను గ్రహించునది) జలమును పాలించునది తేజస్సు అని పేరొందెను. కావుననే ఈశ్వరమనెడి అంకురము కలిగెను. దీనికిని మూలముకలదు.

6. శిష్యుఁడు—ఆమూలము జలముకంటె వేతైనదా?

గురువు—మొదట చెప్పిన వరుసప్రకారము సత్తే మూలమని యెఱుంగుము. సర్వమును సత్తునుండి కలిగి, దానిచేతనే బ్రదికి దానియందే లయమగుచున్నది. ఈమూఁడు దేవతలును పురుషుని ఆశ్రయించి మూఁడుమూఁడుగా అగుచున్నదని మునుచే చెప్పఁబడియున్నదికదా? గతించిన పురుషునియొక్క వాక్కు మనస్సుతో కలియుచున్నది; మనస్సు ప్రాణమును, ప్రాణము తేజస్సును, తేజస్సు పరమాత్మను చేరుచున్నవి. (ఇట్లు మనస్థమైన జీవుఁడు ఆత్మజ్ఞుఁడు, సుషుప్తికాలమునందువలె సత్తుతోఁ జేరుచున్నాఁడు. వాఁడు మరల వేతేశ్వరము నొందుటకు సుషుప్తియం

దుండి మేల్కునుగట్లు మేల్కునుటలేదు; అయినను అనాత్మజ్ఞుడైనవాడు, లోకమునం దొకభయప్రదేశమును వదలి నిర్భయప్రదేశమునకుఁబోవు నట్లు, సత్తునుండి మరల సుషుప్తిలోనుండి మేల్కునునట్లు మేల్కొంచి, గతించి, మరల వేతేశరీరమును బొందుచున్నాడు.) ఈపరమాత్మయే సకల జగత్తునకును కారణమైన అణుప్రమాణవస్తువుగా నున్నది.

7. ఈ సకలజగత్తునందును ఈమాత్మగలదు; అది సత్యవస్తువు; అదియే ఆత్మయని చెప్పబడునది; అది నీవై యున్నాడవు.

శిష్యుడు—(ఒక్కొకదినమునందును జీవులందఱును సుషుప్త్య వస్థయందు సత్తుతోఁ జేనుచున్నారని చెప్పితిరికదా? అట్లు సత్తుతోఁజేరిన వారు, 'మేము సత్తుతోఁజేరితిమి' అని చెప్పుకపోవుటకు హేతువేమి? వెంటనే మేల్కునెదరు; ఈరందేహము నాకున్నది) ఇంకొకతేస నాకు దృష్టాంతముతోఁ జక్కఁగాఁ జెప్పవలయునని యడిగెను.

గురువు—అలాగే చెప్పెద ననియెను.

9. ఖండము.

1. తేనెటీగలు పలుచోటులలోనుండు వృక్షముల (పుష్పముల) రసముల నన్నిటిని ఒకటిగాఁ జేర్చి ఒక్కరసముగాఁ జేసి తేనెను గలుగఁ జేయుచున్నవి.

2. ఆరసము లొక్కొక్కటియు తా నీపుష్పరసమని యెఱుఁగు చున్నవా? లేదుకదా; అట్లు ఈసకలప్రజలును సత్తును జేరియు సత్తుతోఁ జేరితిమని యెఱుఁగుటలేదు, (సుషుప్తి, మరణము, ప్రళయము, మూర్ఛ మొదలగు సమయములయందు ఎఱుఁగుటలేదు).

3. అయినను అవి యెట్లగుచున్నవనఁగా, వారివారి కర్తానుసాగముగా ఈలోకమునకు మరలినచ్చి వ్యాఘ్రము, సింహము మొదలగు క్రూరసత్త్వము లగుచున్నవి.

4. అట్టిపరమాత్మ, ఈసకలప్రపంచమును ఆతనిచేత పూర్ణము (పూర్తి) చేయఁబడియున్నది, ఆతఁడే సత్యము; ఆతఁడే ఆత్మ; ఆతఁడు నీవై యున్నాడవు అని గురువు చెప్పఁగా, శిష్యుడు (నిద్రపోయి మేల్కొంచినతర్వాత, ఒకచోటికిఁ బోయినపుడు, తాను ఇంటియందుండి

వచ్చినట్లు చెప్పటకుఁ గారణమేమి? ఈసందేహమును నివృత్తిచేయవలయును) ఇంకొకపర్యాయము విశదముగాఁ జెప్పఁడని యడిగెను.

గురువు—అలాగే చెప్పెదను.

10. ఖండము.

1, 2. సముద్రమునందుండి మేఘముద్వారముగాఁ గలిగిన నదీనదములు, పిదప ఆసముద్రమునందే కలిసిన అనంతరము, ఆనదులు పూర్వము ఈనదీరూపముగా నుంటిమని యెట్లు తెలిసికొనుటలేదో, అట్లు ఈ ప్రజలందఱును సత్తునుండి వచ్చినప్పటికిని, సత్తునుండి వచ్చినట్లు తెలిసికొనకయున్నారు. వ్యాఘ్రము మొదలగునట్టి జన్మములను మరల మరల నెత్తుచున్నారు.

3. అతఁడు అణుప్రమాణవస్తువు. సకలజగత్సంధును ఆత్మకలదు; (ఆత్మ లేనిచోటు లేదు); అది సత్యవస్తువు; అదే ఆత్మ; అది నీవైయున్నావు.

శిష్యుఁడు:—(జీవులు వానికారణభావమును సత్తును ప్రతిదినమును పొందినప్పటికిని, సుషుప్తి, మరణము, ప్రళయము మొదలగు అవస్థలయందు నశించుటలేదని చెప్పఁబడుటకు దృష్టాంతమేమి?) ఇంకొక తేవ స్పష్టముగాఁ దెలియఁజేయుఁడు.

గురువు:—అటులే చెప్పెదను.

11. ఖండము.

1. ఒకగొప్పవృక్షమునం దొకవైపున కత్తితోఁ గొట్టినయెడల ఆవృక్షము చచ్చుటలేదు; బ్రదుకుచు సారముమాత్రము కాలుచుండును; మధ్యకొట్టినను అట్లేయుండును; కొనలోఁ గొట్టినను అలాగే యుండును; అది జీవునిచే వ్యాప్తమై భూసంబంధమైన జలమును గ్రహించుచు (త్రాగుచు) సంతోషముతో నుండును.

2. ఆచెట్టులో నొకరెమ్మను జీవుఁడు వదలినమీఁద ఆరెమ్మయెండి పోవుచున్నది; రెండవ మూఁడవ రెమ్మలు నల్లే; అన్నిటిని జీవుఁడు వదిలిపెట్టినయెడల అంతయు నెండిపోవును; అట్లే తెలిసికొనుము.

3. జీవునిచే విడువబడినమీఁదట యీదేహము నశించుచున్నదేగాని జీవుఁడు నశించుటలేదు. అతఁడు అణుప్రమాణవస్తువు; ఈసకల

జగత్తునందును ఆత్మ నిండియున్నది; అది సత్యవస్తువు; అదే ఆత్మ యని తెలిసికొనుము; అతడు నీవై యున్నాడవు.

శిష్యుడు:— అత్యంతము సూక్ష్మమైన సత్త్వముండి ఈమహత్తైన ప్రపంచ మెట్లు కలిగెను? దానిని దృష్టాంతముతోఁ జెప్పుడు. అని యడిగెను.

గురువు—ఆప్రకారమే చెప్పెదను.

(ఒకకార్యమును చేయుచున్నవాఁడు నిదురించి లేచినపిమ్మట, చేసినపనియందలి కొఱతను పూర్తిచేయవలయునని చెప్పుచున్నాడు; ఇందుచేత జీవునకు జ్ఞాపకశక్తి యున్నట్లు విశదమగుచున్నది; మఱియు ఒకబిడ్డకు పుట్టినవెంటనే స్తన్యపానాభిలాషయును భయమును ఉన్నది; దీనిచేత పూర్వజన్మ వాసన యున్నదని తెలియుచున్నది; మఱియు స్వర్గాది భోగముకొఱకు యాగముచేయఁబడుచున్నది; శరీరపతనానంతరము జీవుఁడు స్వర్గమునకుఁ జని అనుభవించుచున్నాడు. ఇత్యాది కారణముల చేత జీవుఁడు నశించుట లేదు.)

12. ఖండము.

1-3. గురువు (శిష్యునింజూచి) ఒక మఱ్ఱిపండును తెచ్చు.

శిష్యుడు—ఇదిగో తెచ్చినాడను.

గురువు—దానిని త్రుంపుము.

శిష్యుడు—త్రుంచితిని.

గురువు—దానియం దేమియున్నది.

శిష్యుడు—అత్యంతము సూక్ష్మమైన విత్తనములున్నవి.

గురువు—వానిలో నొకవిత్తనమును చీల్చుము.

శిష్యుడు—చీల్చినాడను.

గురువు—అం దేమియున్నది?

శిష్యుడు—ఏమియు లేదు.

గురువు—ఇట్లు ఏమియు లేని సూక్ష్మమునుండి పెద్ద మఱ్ఱిమాను ఎట్లు కలిగినదో, అట్లు అతిసూక్ష్మమైన సత్త్వముండి ఈమహాప్రపంచము కలిగినదని తెలిసికొనుము. అది అణుప్రమాణవస్తువు; ఈసకలజగత్తు నందును ఆత్మకలదు; అది సత్యవస్తువు; అదే ఆత్మ; అది నీవై యున్నావు.

శిష్యుడు—ఇట్టి సత్తామాత్రమైన వస్తువు ప్రపంచమునకు మూలమై యుండగా, అది కనబడకుండుటకు హేతువేమి? దానిని దృష్టాంతముతో ఇంకొకసారి చెప్పవలయునని యడిగెను.

గురువు—చెప్పెదను, వినుము.

13. ఖండము.

1-3 ఒకఉప్పుగడ్డను ఒకచెంబెడునీళ్లలో రాత్రి వేసియుంచి మఱునాఁడుదయమున నాయొద్దకురమ్ము; అనఁగా శిష్యుఁడాప్రకార మొనర్చి మఱునాఁడుదయమున గురువుకడకు వచ్చెను. గురువు—“ఇప్పు డాఉప్పుగడ్డను తీసికొని రా” అనఁగా, శిష్యుఁ డాఉప్పుగడ్డను నీళ్లలో వెదకి చూచి కనబడక మరలినచ్చి, గురువును జూచి—“అఉప్పు గడ్డ నీళ్లలో కరఁగిపోయినది, కనబడ లేదు” అనెను.

గురువు—(అది నీళ్లలో కరఁగి మఱఁగిపోయెను; దానిని కంటితో జూచుటకుఁ గాదు; వేతేవిధముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును) దాని పై నీటిని త్రాగి చూడుము.

శిష్యుడు—ఉప్పుగా నున్నది.

గురువు—మధ్యజలమును త్రాగి చూడుము.

శిష్యుడు—ఉప్పుగా నున్నది.

గురువు—అడుగునీటిని త్రాగిచూడుము.

శిష్యుడు—ఉప్పుగా నున్నది.

గురువు—ఇటురమ్ము.

శిష్యుడు—వచ్చితిని.

గురువు—జలమునందు ఆ ఉప్పు కలిసిపోయి యున్నది. ఎట్లు అది (కంటితోఁ జూచుటకును, చేతితోఁ దాఁకుటకును, సాధ్యముగాక, నాలుకతోమాత్రము రుచిచూచి తెలిసికొనుటకుమాత్రము సాధ్యమై) మఱఁగి యున్నదో, అట్లు సత్తు (ఈశరీరమునందు) మఱఁగియున్నది. (ఇంద్రియములచే నెఱుంగుటకు సాధ్యముకానిది. వేతేవిధముగాఁ దెలియవగును.) అతఁడు అణుప్రమాణవస్తువు. ఈనకలప్రపంచమునందును ఆత్మ కలదు; అది సత్యవస్తువు; అది ఆత్మయనునది; అతఁడు నీవై యున్నావు.

శిష్యుడు—(వేతేవిధముగా నెఱుంగుటకు ఉపాయమేమి?) ఇంకొకతడవ విశదముగా బోధింపుడనెను.

గురువు—ఆరీతిగానే చెప్పెదను.

14. ఖండము.

1-3. గాంధారదేశములోనుండి, ఒకానొకనిని కన్నులను చేతులను గట్టి జనసంచారములేని ప్రదేశమునకు తెచ్చివదలిపెట్టిపోయినమీఁద, వాఁడేప్రకారముగా నేచోటికినిఁబోనేరక, (నన్నెవరై ననుకన్నులను చేతులను విప్పివేయుఁడు) నేసిచ్చటకుఁ గొనిరాఁబడియున్నాఁడను అని ప్రలపించుచుండునో, ఆసమయమున (దైవవశమున) ఎవఁడేనిదయగల వాఁడామూర్ఖమునవచ్చి వానికట్లనువిప్పి, గాంధారదేశము ఈదిక్కులో నున్నది, ఈమూర్ఖముగాఁ బోవు, అనినమీఁద నీగాంధారదేశస్థుఁడు గ్రామగ్రామముగాఁ జని దారి తెలిసికొని యెట్లు తనదేశమునుజేరుచున్నాఁడో, అట్లు (పురుషుఁడు సత్తునుండి వచ్చి తేజోబన్నమైన అరణ్యమును జేరి “వాత, పిత్త, కఫ, రక్త, మేదో, మాంసాస్థి, మజ్జా, శుక్ల, క్రిమి, మూత్ర, పురీషభాజనంబైన దేహము,” మోహపటముచేఁ గట్టఁబడిన నేత్రముగలవాఁడుగను, భార్యాపుత్రపశుబంధాది దృష్టాదృష్టములై యనేకవిషయములైన ఆశాపాశములచే బంధింపబడినవాఁడుగను, పుణ్యపాపములైన దొంగచేఁ బట్టుకొని రాఁబడినవాఁడుగను, నేనుపలానివానికుమారుఁడను, వీరు నాబంధువులు, నాధనము నష్టమైనది, నేను ఎట్లు బ్రదికియుందును అనునీ మొదలగుపలుమాటలాడుచు ప్రలపించువాఁడుగను నుండి, తర్వాత, ఏదేని పుణ్యవశముచేత కరుణగల గురువుచేదారి చూపఁబడి సంసారమందు విరక్తి నొందినవాఁడై, తుదకు సత్తును పొందుచున్నాఁడు. సత్తుతో నైకకృమగుచున్నాఁడు.)

ఆచార్యుండైనపురుషుఁడు బ్రహ్మమును, (సత్తును) తెలిసికొనుచున్నాఁడు. వాఁడెఱింగినమీఁద సత్సంపదకు (మోక్షమునకు, సత్తుతోఁ జేరుటకు) ప్రారబ్ధకర్తము నంతయు ననుభవించినతర్వాత దేహపాతము కలుగుచున్నది. అదేమోక్షకాలము. వెంటనే సత్సంపద కలుగుచున్నది.

(బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగినమీఁద సంచితకర్తమును, ఆగమికర్తమును నశించుచున్నది; కాని ప్రారబ్ధకర్తముమాత్రము అనుభవము కావలయును. ఎట్లన, ఓకచోటనుండి విడువంబడిన భ్రాణము లక్ష్యమును

దాఁటి, దానిచే ప్రతిబంధక మేర్పడినప్పటికిని వేగశేషమువలన, లక్ష్యమును దాఁటి మఱికొంతదూరము పోవునట్లు, అని తెలియునది).

4. ఆత్మ అణుప్రమాణవస్తువు; సకలప్రపంచమును ఆత్మ (బ్రహ్మ) మయము. అది సత్యవస్తువు; అది ఆత్మ యనబడును. ఓ శ్వేతకేతూ! ఆ యాత్మ నీవై యున్నావు.

శిష్యుడు—అచార్యుడుగ నుండువాడు ఏపద్ధతిగా సత్తురుజేరుచున్నాడో, దానిని దృష్టాంతముతోఁ జెప్పవలయును, అని యడిగెను.

తండ్రి (గురువు)—అలాగే చెప్పెదను. అనెను.

15. ఖండము.

1,2. మరణానంతరమందుండువానిని, వానిచుట్టములందఱును జేరి, నన్ను ఎఱుంగుదువా! నన్ను ఎఱుంగుదువా? అనియడిగెదరు. అపుడువాని యొక్క-వాక్కు మనస్సునందును, మనస్సు ప్రాణమునందును, ప్రాణము లేజస్సునందును, లేజస్సు పరమాత్మయందును లయము కానంతవఱకు 'నిన్ను ఎఱుంగుదును' (నీవు పలానివాడవు;) ని'న్నెఱుంగుదును, అని చెప్పుచున్నాడు. తర్వాత వానికి ఏమియు దెలియదు.

3. అట్టి ఇతడు (పరమాత్మ, ఆత్మ, సత్తు) అణుప్రమాణవస్తువు; సకలప్రపంచమును ఆత మయమై యున్నది; అది సత్యవస్తువు; అది ఆత్మ యనబడుచున్నది; ఓ శ్వేతకేతూ! ఆయాత్మ నీవై యున్నావు.

శిష్యుడు—[సత్సంపత్తి (మోక్షము) కలిగినవీఁడ జీవుడగు మరలుటలేదు; అవిద్యాంసుడగు మరలుచున్నాడు. అని చెప్పబడుటకుఁ గారణమేమి? దృష్టాంతముతో] ఇంకొక లేప ఉపదేశింపుడని యడిగెను.

గురువు—ఆప్రకారమే చెప్పెదననియెను.

16. ఖండము.

1,2. ఒకానొకనిని రాజభటులు పట్టుకొనిపోవుచుండిరి. ఆమూర్ఖ మందున్న వారు— “వీఁడేమిచేసినాడని పట్టుకొనిపోవుచున్నాడు?” అనగా, భటులు— “వీఁడు దొంగిలించినాడు” అని చెప్పిరి. అందొకడు— “ఒక ఇనుపగొడ్డలిని కాల్చి వీనిచేత నుంపుడు, వీఁడుదొంగిలించుచో కాల్చును, లేనిచో కాల్పదు” అనెను. ఆరీతిగా బ్రహ్మజ్ఞుని మరలిరాక సత్తుతో నేకమగుచున్నాడు. (బ్రహ్మజ్ఞుని కానివాడు మరలుచున్నాడు).

3. అట్టిపరమాత్మ అణుస్వరూపము; ఈజగమంతయు పరమాత్మ స్వరూపమై యున్నది; అదియే ఆత్మ; అదిసత్యవస్తువు; ఓ శ్వేతకేతూ! అది (పరమాత్మ) నీవై యున్నావు, అనిచెప్పఁగా శ్వేతకేతూవు తెలిసికొనెను.

1. ఖండము.

సప్తమప్రపాతకము.

1. నారదుఁడు ససత్కుమారునొద్దకుఁ బోయి, అధ్యయనము చేయింపుఁడని వేఁడెను. అతఁడు, నారదునిం జూచి—“నీకుఁ దెలిసిన దానినిఁ జెప్పుము, తక్కినదానినిఁ జెప్పెదను” అనెను.

2. నారదుఁడు—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, పంచమ వేదమగు ఇతిహాస పురాణములు, వ్యాకరణము, పితృసంబంధమైన కల్పము, రాశి (గణిత) శాస్త్రము, ధూమకేతూత్పాతముల నెఱుంగు దైవశాస్త్రము, నిధిశాస్త్రము, తర్కశాస్త్రము, ఏకాయనము, నీతిశాస్త్రము, దేవవిద్య, బ్రహ్మవిద్య(శిక్షాకల్పాదులు), భూతవిద్య, క్షత్రవిద్య (ధనుర్వేదము), జ్యోతిషవిద్య, సర్పవిద్య, గంధర్వవిద్య (సంగీత, వర్తనశాస్త్రము), వీనిని అధ్యయనముకావించి యున్నాఁడను; ఇంతవఱకు నాకుఁదెలియును.

3, 4. ఇట్లేఁగిననేను మంత్ర వేత్తగా నున్నాఁడను; (కర్మమును మాత్ర మెఱింగినవాఁడనై యున్నాను. శబ్దార్థజ్ఞానమునెఱింగినవాఁడనుగాను); ఆత్మ వేత్తను కాలేదు; ఆత్మ వేత్తయై శోకమునుండి విడివడిముక్తుఁడగుచున్నాఁడని మిముఁజోని పెద్దలు చెప్పగా వినియున్నాఁడను; నేను శోకము నొందియున్నాఁడను; నన్ను శోకసముద్రమునుండి దరిజేర్చవలయును' [అనఁగా ఆత్మ (బ్రహ్మ) వేత్తగాఁజేయవలయును].

ఇట్లు నారదుఁడు చెప్పఁగా ససత్కుమారుం డిట్లనియె-నీవు ఇది వఱకు అధ్యయనముఁ జేసియుండునది యంతయు నామమాత్రమేగాని వేఱకాదు; ఋగ్వేదాదులును నామమాత్రమే యని యెఱుంగుము; కావున, ఆనామమాత్రమును బ్రహ్మమని యుపాసనచేయుము (నామ ఋపముఁ జేయుము).

5. (ఫలము)నామమును బ్రహ్మమని యుపాసించువాఁడు, ఆనామముచే నెంతవిషయము బోధమగుచున్నదో, అంత విషయమునందును వానికి స్వేచ్ఛానుభవము గల్గియుండును. (అనఁగా అన్ని విషయములును వానికిఁ దెలియును, కర్తృము నాచరించి దానిఫలమును బొందును).

నామముకంటెను (వెద్దది, గొప్పది) శ్రేష్ఠమైనది కలదా? యని నారదుఁడు అడుగఁగా, సనత్కుమారుఁడు కలదనెను. దానిని చెప్పవలయు ననఁగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

2. ఖండము.

1. నామముకంటెను వాక్కు శ్రేష్ఠమైనది, (వెద్దది, గొప్పది) వాక్కు ఋగ్వేదమును తెలియఁజేయునట్టిది; అట్లే యజుర్వేదము మొదలగు మున్ను చెప్పఁబడినవాని నన్నిటిని బోధించునది; కుఱియు స్వర్గము, పృథివి, వాయువు, ఆకాశము, జలము, తేజస్సు, దేవతలు, మనుష్యులు, మృగములు, పక్షులు, వృక్షములు, దుష్టజంతువులు, ధర్మము, అధర్మము, సత్యము, అసత్యము, సాధువు, అసాధువు, మనస్సునకు రమ్యమైనది, రమ్యము కానిది, అను పీనినన్నిటినిఁ దెలియఁజేయును. వాక్కు లేని యెడల ధర్మాధర్మము లిట్టివని చెప్పెడివాఁ డుండఁడు; చెప్పెడివాఁడు లేనిచో అడుగువాఁ డుండఁడు; అట్లే సత్యాసత్యములును ఇట్టివని తెలియదు; సమస్తమును వాక్కు తెలియఁజేయుటవలన వాక్కు శ్రేష్ఠమైనది. కనుక వాక్కును ఉపాసంపుము.

2. (ఫలము)పూర్వమువలె వాక్కున కెంతవఱకు గోచరమగునో అంతవఱకు స్వేచ్ఛానుభవము కలుగును; అనఁగా, వాక్కుకంటె శ్రేష్ఠమైనది కలదా యన, సనత్కుమారుఁడు, కలదనఁగా, నారదుఁడు, దానిని జెప్ప మనఁగా సనత్కుమారుఁడు చెప్పఁదొడంగెను.

3. ఖండము.

1. వాక్కుకంటె మనస్సు శ్రేష్ఠము; ఎట్లు రెండు ఉసిరికకాయలు గాని, రెండు రేఁగుఁబండ్లుగాని, రెండు తాండ్రికాయలుగాని ఓక్కముష్టి (పిడికిలి) ఇముడ్చు కొనునో, అట్లు నామమును వాక్కును (అను నీరెంటిని) మనస్సు తనలో నిముడ్చుకొని యున్నది. మంత్రములను అధ్యయనము చేయవలయునని మనస్సుతోఁ దలంచిన తర్వాత అధ్యయ

నము చేయఁబడుచున్నది. అట్లే మొదట తలంచినపిమ్మట కర్తములు చేయఁబడుచున్నవి. అట్లే తలంచితే పుత్రాదులను లోకములను పొందుచున్నాఁడు. మనస్సు, ఆత్మ, లోకము, బ్రహ్మము. కావున మనస్సును బ్రహ్మముగా ఉపాసించుము.

2. (ఫలము.) దీనికి దగినట్లు మనస్సుకంటెను శ్రేష్ఠమేది? యనగా, సనత్కుమారుఁడు కలదనగా, నారదుఁడు చెప్పవలయునన, సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

4. ఖండము.

1. మనస్సుకంటెను సంకల్పము శ్రేష్ఠము, (సంకల్పము-మనోవృత్తి; వృత్తిలేనిచో మనస్సుండదు; ఉష్ణభావము లేనిచో అగ్నియుండని యట్లని తెలియునది.) ఎప్పుడు సంకల్పింపఁబడుచున్నదో, అప్పుడు తలంపఁబడుచున్నది; మనస్సు కలుగుచున్నది; తర్వాత వాక్కును ప్రేరించుచున్నది; నామములందు మంత్రము లణగియున్నవి; మంత్రములందు కర్తము లణగియున్నవి; (మంత్రములందు కర్తములు చెప్పఁబడియున్నవి).

2. ఇవి (మనస్సు మొదలగునవి) సంకల్పమునందు లయించుచున్నవి; సంకల్పమునందు కలిగినవి సంకల్పమునందున్నవి; స్వర్గమును పృథివియు సంకల్పము; వాయువును, ఆకాశమును, జలమును, సంకల్పించితే వర్షించుచున్నది; వర్షమువలన అన్నమును, అన్నమువలన ప్రాణమును, ప్రాణమువలన మంత్రమును, మంత్రమువలన అగ్నిహోత్రాదికర్తమును, ఆకర్తమువలన స్వర్గాదిలోకఫలమును, ఆఫలమువలన సమస్తమును (కోరినదంతయు) కలుగుచున్నది. కావున సర్వమును సంకల్పమూలమై యున్నది. కాబట్టి సంకల్పమును బ్రహ్మముగా నుపాసించవలయును.

3. (ఫలము) ఇట్లు ఉపాసించువానికి, ధ్రువమైనలోకములు సిద్ధించుచున్నవి. వీఁడును ధ్రువుఁడు (స్థిరుఁడు) అగుచున్నాఁడు. అవ్యథమానుడై (భయములేక,) మిత్రాదిసంపన్నుఁ డగుచున్నాఁడు. (తక్కినది మునుపటియట్లు).

సంకల్పముకంటెను శ్రేష్ఠమైనది కలదా? అనగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లనుచున్నాఁడు.

5. ఖండము.

1. సంకల్పముకంటెను చిత్తము గొప్పది; చిత్తము అనఁగా చేత యితృత్వము; తెలివి; ఒకవస్తువు సీద్ధించినపుడు అనురూపమై యుండు తెలివి; గతించినదానిని రాజోపుదానినిగూర్చినవిషయప్రయోజనమును నిరూపణము చేయునట్టి సామర్థ్యము; అనఁగా, మొదటకలుగు వస్తుజ్ఞానము; ఒకవస్తువు లభించినవెంటనే ఇది యీప్రకారము లభించినది యనెడి తెలివయే.(చిత్తము.)చిత్తము కల్గినమీఁద ఈవస్తువును గ్రహించమా? వలదా? అనిసంకల్పించుచున్నది; వెంటనే మనస్సు కలుగుచున్నది; తర్వాత, క్రమక్రమముగా పైనిచెప్పినయట్లు మంత్రము కర్తము మొదలగునవి (సీద్ధించుచున్నది).

2. ఇవి (సంకల్పము మొదలు కర్తమువఱకు) చిత్తమునందు లయించుచున్నవి;అందు ఉత్పత్తి యగుచున్నవి;అందుస్థితిని కలిగియున్నవి; కావున, ఒకఁడు (అచిత్తుడైనప్పుడు) అనేకశాస్త్రము లెఱింగి యుండినప్పటికిని, వాఁడు తెలియనివాఁడని చెప్పబడుచున్నాఁడు. కనుక, వానికి తెలిసియుండునదియు వ్యర్థమై పోవుచున్నది. ఒకవిద్వాంసుఁడు అచిత్తుడై యున్నచో వానిని తెలియనివాఁడని చెప్పెదరు; ఒకఁడు స్వల్పముగా తెలిసియున్నప్పటికిని చిత్తముగలవాఁడై యుండినయెడల అట్టి వానియుపదేశమును అందఱును విన నభిలషించెదరు. కావున, చిత్తము అన్నిటికిని మూలమైయున్నది. నీవు చిత్తమును ఉపాసించుము.

3. (ఫలము) అట్టివాఁడు చిత్తవంతుడగును. తక్కినది పూర్వమువలె.

చిత్తముకంటెను గొప్పదానిని జెప్పవలయు ననఁగా సనత్కుమారుం డిట్లునియె.

6. ఖండము.

1. చిత్తముకంటెను ధ్యానము శ్రేష్ఠము(ధ్యానమనఁగాచిత్తవృత్తి, శాస్త్రోక్తదేవతాదులయందు విశ్వాసముంచుట). పృథ్వి, అంతరిక్షము, స్వర్గము, పర్వతములు, దేవతలు, మనుష్యులు లేక, దేవమనుష్యులు, (సమాధి గుణసంపన్నులు) ధ్యానమొనర్చువారివ లెఁగవలెబడుచున్నారు.(నిశ్చలులై యున్నారు; ఇందువలనమహాత్త్వము నొందుచున్నారు). కనుక ఈలోకములో ధనము, విద్య, గుణము వీనిచేమనుష్యుమహాత్త్వమును జొందిన

వారు ధ్యానబలము నొందినవారై యున్నారు. తక్కినవారు అల్పులు; కలహకారులును, కోరికలు చెప్పెడివారును, పరజనదూషకులు నయ్యెదరు. పరోపకారులందఱును ధ్యానబలము నొందినవారు కావున ధ్యానము గొప్పది. నీవు ధ్యానమును ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము పూర్వమువలె దీనికి దగినట్లు) ధ్యానమునకంటె గొప్పదాని నడుగఁగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

7. ఖండము.

1. ధ్యానముకంటెను విజ్ఞానము శ్రేష్ఠము; (విజ్ఞాన మనఁగా, శాస్త్రార్థవిషయజ్ఞానము, జ్ఞాన మనఁగా ఇతరవిషయనైపుణ్యము; శాస్త్రార్థమును మొదట తెలిసికొని, తర్వాత అందు ప్రతిపాదింపఁబడిన దేవతలలో నొకదానిని అవలంబించి ధ్యానముచేయవచ్చును). విజ్ఞానము చేతనే ఋగ్వేదాదులు తెలియఁబడుచున్నది; కావున, విజ్ఞానమును బ్రహ్మముగా ఉపాసనచేయుము.

2. (ఫలము) విజ్ఞానము గలవిగను జ్ఞానముగలవిగను నుండులోకములను బొందుచున్నాఁడు. (తక్కినది పూర్వమువలె) విజ్ఞానముకంటెను శ్రేష్ఠమును నారదుఁ డడుగఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లు లనియె.

8. ఖండము.

1. విజ్ఞానముకంటెను బలము గొప్పది; (అనఁగా, అన్నపానాదుల నుపయోగించుటవలనను, మనస్సునందు గోచరమగునట్లొనర్చుటకుఁ దగిన శక్తి కలదియును జలఁ మనఁబడును.) విజ్ఞానవంతులు నూలుగురున్న పుటికినిబలవంతుఁ డొక్కఁడు ఎల్ల వారిని భయపెట్టుచున్నాఁడు. బలము గలవాఁడుమాత్రమే లేచునట్టి శక్తగలవాఁడుగ నుండును; లేచి ఆచార్యునకును గురువునకును శుశ్రూషలొనర్చుచున్నాఁడు; అందు వలన వారికి ప్రియుఁ డగుచున్నాఁడు; కావున వారిని ఆశ్రయించుచున్నాఁడు; వారి ఉపదేశమును వినుచున్నాఁడు; విని మనసముచేయుచున్నాఁడు; తెలిసికొన్నదానికిఁ దగినట్లు కర్తముల నాచరించుచు, దానిఫలము ననుభవించుచున్నాఁడు; పృథ్విమొదలగునవి బలముచేతనే యున్నవి; బలముచేతనే లోకమున్నది; కావున, బలమును బ్రహ్మముగా ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) పూర్వముచెప్పినట్లు; బలముకంటెను శ్రేష్ఠమైనదానినిఁ జెప్పవలయునని నారదుఁ డడుగఁగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

9. ఖండము.

1. బలముకంటెను అన్నము శ్రేష్ఠము. అన్నపానముచేతనే బలము కలుగుచున్నది. ఒకఁడు పదిదినములు భుజివకున్నయెడల చచ్చిపోఁ గలఁడు. ఒకవేళ జీవించియున్నప్పటికిని ద్రష్టగా (ఇతరులను జూచుటకు) శక్తిగలవాఁడై యుండఁడు; అన్నముచు భుజించినచో శక్తిగలవాఁడై యుండును; కావున, అన్నమును ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) అన్నపానములుగల లోకములనుబొందుచున్నాఁడు. (తక్కినది పూర్వమువలె) అన్నముకంటెను గొప్పదేది? యనఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

10. ఖండము.

1. అన్నమును (వృథివిని)మించినది జలము. (అన్నమునకుఁ గారణమైనది జలముగాన జలము శ్రేష్ఠము.) మంచినర్నములు లేకపోయినప్పుడు తామము కలుగఁబోవుచున్నదని ప్రజలు పరితపించెదరు; మంచినర్నములు కురిసినపుడు అన్నమునకు దరిద్రము లేదని జనులు సంతసించెదరు; జలమే యీకనఁబడురూపములుగా పరిణమించియున్నవి; జలమే పృథ్వావృది మూర్తములై యున్నవి; కావున జలమును ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) సకలాభీష్టములనుబొంది సుఖముగా నుండును. (తక్కినది పూర్వమువలె) జలముకంటెను శ్రేష్ఠమెయ్యెడిది యని నారదుఁ డడుగఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

11. ఖండము.

1. జలముకంటెను తేజస్సుశ్రేష్ఠమైనది (జలమునకు తేజస్సు కారణమైనందువలన), తేజస్సు వాయువును చలంపేయిక, ఆకాశమునందు వ్యాపించి తపింపఁజేయుచున్నది; ఉక్కుపుట్టించుచున్నది; వర్షము కురియఁబోవుచున్నదని చెప్పెదరు; మొదట తన్నె టుకపఱచుకొని తర్వాత తేజో జలమును కలుగఁజేయుచున్నది; కావున మేఘములు వైకి పోవునవిగను, అడ్డముగాఁ బోవునవిగను మెఱుముతోఁ గూడి సంచరించుచున్నవి; కాబట్టి లోకులు మెఱయుచున్నది. ఉఱుముచున్నది అనిచెప్పుచున్నారు. కావున తేజస్సును బ్రహ్మముగా ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) తేజస్విగ నుండును; ప్రకాశము గలదియును, చీకటి లేనిదియును అగు లోకములనుబొందుచున్నాఁడు. (తక్కినదియును పటివలె)

తేజస్సుకంటెను శ్రేష్ఠమైన దేది యనినారదుఁడడుగఁగా, సనత్కుమారుం డిట్లనియె.

(ఇచ్చట మఱికొందఱభిప్రాయము—తేజస్సుకంటెను వాయువు గొప్పదియనియును, వాయువు లేనియెడల తేజస్సునకు వృత్తిలేదనియును, తేజస్సునకు వాయువు కారణమనియును తెలియునది).

12. ఖండము.

1. (వాయుసహితమైన) తేజస్సుకంటెను ఆకాశము (బట్టబయలు) గొప్పది; (వాయువు మొదలగువానికి కారణమై యుండుటవలన), సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, మెఱుము, నక్షత్రములు, అగ్ని ఈతేజస్సులంతయు ఆకాశములో నణఁగియున్నవి; ఆకాశముచేత పిలుచుచున్నాఁడు, వినుచున్నాఁడు, బదులు చెప్పుచున్నాఁడు (అనఁగా బయలు లేనిచో శబ్దము వినఁబడదు). అటలాడుచున్నాఁడు; అటలాడకయున్నాఁడు; కలుగుచున్నది (బయలు లేనియెడల శిశువు ఎట్లు ఉత్పత్తియగును; అడ్డమున్నయెడల బయలుపడదు); మొలక బయలునందే మొలచుచున్నది; దిగువ మొలచుచున్నది. కాఁబట్టి ఆకాశమును బ్రహ్మముగా ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) ఆకాశవంతములును, ప్రకాశవంతములును, ఇటుకు లేనివియును, విస్తీర్ణముగా వ్యాపించియుండునవియు నగు లోకములను బొందుచున్నాఁడు. (తక్కినది మునుపటివలె). ఇంతకంటె గొప్పదానినిఁ జెప్పవలయునని సనత్కుమారుని నారదుఁడడుగఁగా, నిట్లనియె.

13. ఖండము.

1. ఆకాశముకంటెను స్వర్ణము గొప్పది; స్వర్ణము—తలంపు; తెలివి; అంతఃకరణధర్మము; పూర్వ మెఱింగినదానినిమఱవక యుండునట్టి జ్ఞానము; జ్ఞాపకము చేసికొను తెలివి (జ్ఞాపకశక్తి) స్వర్ణ మున్నయెడల గదా ఆకాశాదులు ప్రయోజనపడును; అనుభవింపనగును; స్వర్ణము లేనిచో ఉండునదియు లేనిదానితో సమానమే; స్వర్ణము లేనియెడల ఆకాశాదులనెఱుంగుటకును సాధ్యముకాదు; ఎట్లన, ఒకచోట అనేకులు గుమిగూడి యుండఁగా, స్వర్ణము లేనియెడల ఒకరు చెప్పెడిదానిని మఱొకరు తెలిసికొనుటకు సాధ్యముకాదు; ఆలోచించుటకును, తెలిసి వర్తింపుటకును సాధ్యముకాదు; స్వర్ణముచేతనే తనపుత్రాదులను పశ్వాదులను ఎఱుగుచున్నాఁడు. కావున, స్వర్ణమును బ్రహ్మముగా ఉపాసింపుము.

2. (ఫలము) పైనిచెప్పినట్లు, స్వరణముకంటె శ్రేష్ఠమైనదానిని చెప్పవలయు ననఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

14. ఖండము.

1. స్వరణముకంటెను ఆశ గొప్పది; (లభింపనిదానియందలియిచ్చు) అంతఃకరణస్థమైన ఆశచేతనే స్వరింపవలసినదానిని స్వరించుచున్నాఁడు; అనఁగా ఫలేచ్ఛచేత వేదాధ్యయనమును చేయవలయు నని స్వరించు చున్నాఁడు; అధ్యయనముఁ జేసికర్తములను జేయుచున్నాఁడు; తర్వాత పుత్రాదులను బొందుటకుఁగోరుచున్నాఁడు. లోకాదులను ఇచ్చించు చున్నాఁడు; కావున, ఆశను బ్రహ్మముగా నుపాసించుము.

5. (ఫలము) సకలాభీష్టములును సిద్ధించును; సకలప్రాప్తనలును నెఱవేఱును. (తక్కినది మునుపటివలె). ఆశకంటె గొప్పదానిని నారదుఁ డడుగఁగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లనియె.

15. ఖండము.

1. ఆశకంటెను ప్రాణము పెద్దది; (ప్రాణము-ముఖ్యప్రాణము; దేహమునందుండు ప్రజ్ఞాత్మ; దేనియందు అద్దమువలె పరమాత్మ ప్రతిబింబమై యుండునో అదియే ప్రాణము; ఎయ్యెది, ఒకరాజుయొక్క సర్వాధికారపురుషునివలె, పరమాత్మకు సర్వాధికారియై యుండి కార్యములను చేయుచుండునో అది; ఎది నీడవలె పరమాత్మ ననుసరించియుండునో) అది ఒకబండిచక్రముయొక్కనాభియందలి అరము లెట్లు గ్రుచ్చబడి యున్నవో, అట్లుప్రాణమునందు ఆశ మొదలగునవి గ్రుచ్చబడియున్నవి. ప్రాణము లేనియెడల ఆశ మొదలగునవి యెచ్చటనుండును; ప్రాణము స్వతంత్రము; తానై పోవునట్టిది; ప్రాణము తన్నే అర్పించునది (సమస్తమును తన్నయమైయున్నది) ప్రాణము తనకే అర్పించుకొనుచున్నది; తల్లి దండ్రీ మొదలగువారును ప్రాణమే.

2. ఒకఁడు తనతండ్రి మొదలగువారిలో నెవ్వరినేని, కొంచెము అమర్యాదగా మాటలాడినయెడల, వానిని లోకులు నీవు చెడితివి? నీవు పితృహత్యాదులను జేయువాఁడవు?నిన్ను కాల్యవలయును, అనిచెప్పెదరు.

3. ప్రాణముపోయినతర్వాత తండ్రి మొదలగువారిని దహించు చున్నాఁడు. ఇదిక్రూరకర్తముగా నుండినప్పటికిని, 'వానిని పితృహత్య చేసినవాఁడు.' అని యెవ్వరును చెప్పుటలేదు.

4. సర్వమును ప్రాణమైయున్నది; ఎవడు ఇట్లు (ప్రాణమే అన్నిటి కంటె పెద్దది) చూచి, తలంచి, తెలిసి అనుభవించుచున్నఁడో వాడు అతివాది యగుచున్నాఁడు (తక్కువయైన ఆకాశాదులకంటె ప్రాణమే శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నాఁడు) “నీవు అతివాదివి” అని ఇంకొకనిని అన్న యెడల, వాడు “ఔను, నేను అట్టివాఁడనే” అనుచున్నాఁడు. (కావున) వానిని నిందింపరాదు.

16. ఖండము.

(ఇట్లు సనత్కుమారుఁడు చెప్పఁగా, నారదుఁడు ప్రాణముకంటె శ్రేష్ఠమైనది కలదా? యని యడుగక, ప్రాణమే శ్రేష్ఠమని విశ్వసించి యుండినందున, సనత్కుమారుఁడు దయతో నిట్లనియె).

1. సనత్కుమారుఁడు—ప్రాణము దెలిసికొన్న వాడు అతివాది కానేరఁడు; నామాదుల నవేక్షించి వాడు అతివాది యగుచున్నాఁడు. అయినను, పరమార్థప్రకారము వాడు అతివాది కాఁడు; అయినను, అతివాది యెవఁడనఁగా ఎవడు సత్యమును (పరమార్థమును తెలిసికొని) చెప్పుచున్నాఁడో వాఁడే అతివాది (శ్రేష్ఠమైనవస్తువును చెప్పెడివాడు; బ్రహ్మజ్ఞాని; బ్రహ్మవేత్త; ఆత్మవేత్త).

నారదుఁడు—నన్ను ఆసత్యముతోఁగూడిన అతివాదియై యుండు నట్లు అనుగ్రహింపుఁడు.

సనత్కుమారుఁడు—సత్యమును దెలిసికొనవలయును.

నారదుఁడు—సత్యమును తమవలనఁ దెలిసికొనఁగోరెదను.

17. ఖండము.

1. సనత్కుమారుఁడు—ఎప్పుడు సత్యవస్తువు నెఱుంగునో (ఈ ప్రపంచమంతయు ఆసత్యమనియు, సత్తుమాత్రమే సత్యమనియుఁ దెలిసి కొనుచున్నాఁడో) అప్పుడు సత్యమును చెప్పెడివాఁ డగుచున్నాఁడు. చక్కఁగాఁ దెలిసికొనక సత్యమును చెప్పఁడు. తెలిసికొనియే చెప్పును. కావున అట్టి విజ్ఞానమును దెలిసికొనవలయును.

నారదుఁడు—అట్టి విజ్ఞానమును తమవలనఁ దెలిసికొన నిచ్ఛ యుంచెదను,

18. ఖండము.

1. సనత్కుమారుడు (విజ్ఞానమునకు హేతువు మతి, మననము, చక్కఁగా నాలోచించుట) ఎప్పుడు విచారించుచున్నాఁడో అప్పుడు తెలిసికొనుచున్నాఁడు. (తక్కినది మునుపటివలె)

నారదుడు—మతిని వినఁగోరెదను.

19. ఖండము.

1. సనత్కుమారుడు—(మతికి హేతువు శ్రద్ధ; విశ్వాసము, ఆస్థికతయం దభిలాష) ఎప్పుడు శ్రద్ధగలుగునో అప్పుడు మననముఁ జేయుచున్నాఁడు. (తక్కినది పూర్వమువలె దీనికి తగినట్లు.)

నారదుడు—శ్రద్ధను తెలిసికొనఁగోరెదను.

20. ఖండము.

సనత్కుమారుడు—(శ్రద్ధకు హేతువు నిష్ఠ; బ్రహ్మజ్ఞానార్థమై గురుసేవాదులు) ఎప్పుడు నిష్ఠచేయుచున్నాఁడో, అప్పుడు (సత్సహవాసమువలన) శ్రద్ధ కలుగును. (తక్కినది మునుపటివలె)

నారదుడు—నిష్ఠనెఱుంగ నభిలషించెదను.

21. ఖండము.

1. సనత్కుమారుడు—(నిష్ఠకు హేతువు కృతి; ఇంద్రియసంయమము, చిత్తైకాగ్రత, ఇంద్రియనిగ్రహము, ఇంద్రియనిగ్రహముచేతనే నిష్ఠయందు ప్రవేశించుటకు బుద్ధి కల్గును). ఎప్పుడు కృతిచేయుచున్నాఁడో అప్పుడు నిష్ఠచేయును. (తక్కినది ఎప్పటివలె)

నారదుడు—కృతినిఁ దెలిసికొనఁగోరెదను.

22. ఖండము.

1. సనత్కుమారుడు—(సుఖముకొఱకు కృతి చేయఁబడుచున్నది); (ఇతఁ జెప్పఁబోవు నిరతిశయమైన) సుఖమును బొందవలయునని యెప్పుడు కోరుచున్నాఁడో, అప్పుడు కృతిచేయును; ఏసుఖమును గోరక యెవ్వఁడు నేకార్యముఁ జేయఁడు. (తక్కినది పూర్వమువలె).

నారదుడు—సుఖమును బోధింపుఁడు.

23. ఖండము.

1. భూమ (గొప్పది, మహత్తు) అనునది సుఖము; (ఆనందము, బ్రహ్మము, ఆత్మ) అల్పమునందు సుఖముండదు, కావున సుఖమే గొప్పది;

కావున భూమ అనుదానిని తెలిసికొనవలయును.

నారదుడు—భూమ అనుదానిని ఎఱుంగఁగోరెదను.

24. ఖండము.

1. ససత్కుమారుడు—దేనియందు తనకంటె వేతైనది కనంబడుట లేదో, వినంబడుట లేదో, (తలంపఁబడుట లేదో) తెలియంబడుట లేదో అదియే భూమ; దీనికంటె వేతైనదంతయు అల్పము; భూమ నాశరహితమైనది; అల్పమునకు నాశముకలదు.

నారదుడు—ఆభూమ దేనియందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నది?

ససత్కుమారుడు—దానిసొంతమైన మహిమయందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నదని చెప్పఁగూడదా? యనఁగా, అట్లు చెప్పుటకును వీలులేదు.

2. లోకమునందు ఒకనికిఁ గలిగియుండు ఆవులు, గుఱ్ఱములు మొదలగుసంఘదలయందు వానికి మహిమ కలదు; అట్లు భూమ ఈ విషయమునందు అన్యమునం దన్యము ప్రతిష్ఠితమై యున్నదని చెప్పదగదు. (ఇంకను వినుము).

25. ఖండము.

1. ఆభూమ దిగువను, మీఁదను, వెనుకను, ముందును, ప్రక్కలను నిండియున్నది. ఈకనంబడు ప్రపంచమంతయు అదియే. అహంకారముచేత ఉపదేశము (చెప్పఁబడుచున్నది). అదే నేను; నేనే దిగువను, మీఁదను, ఎల్లయెడల నున్నాను; అంతయు నేనుగా నున్నాను.

2. ఆత్మగా ఆచేశము (చెప్పఁబడుచున్నది). దిగువను, మీఁదను, ఎచ్చటను ఆత్మయే నిండియున్నది. అంతయు ఆత్మయే; ఇట్లుచూచియు, తలంచియు, తెలిసికొనువాడు ఆత్మయందే క్రిడించుచుండును. అనఁగా ఆత్మ తనయందేయున్నదని ఆనందమొందువాడు; ఆత్మయందే క్రిడించువాడు (బాహ్యసంబంధమునందును క్రిడించును; ఎచ్చటను ఆత్మయున్నదని తెలిసికొని యుండుటవలన) ఆత్మానందుడు (వానిఆనందము ఆత్మమయమైయుండును). లానేరాజై యుండును; సకలలోకములయందును తనయిష్టప్రకారము వర్తించుచుండును; ఎవఁడు(ఆత్మను) వేటువిధముగా నెఱుంగునో, (అట్టి అవిద్యుండుడు) ఇతరరాజునకు లోబడి యుండును; నాశముగల లోకములను బొందును; సకలలోకములందును తనయిష్టప్రకారము సంచరించుటకు సాధ్యముకాదు.

26. ఖండము.

ఇట్లు తెలిసికొని చూచి తలంచి యుండువానికి ప్రాణాదులన్నియును ఆత్మస్వరూపముగ నుండును; అన్నియు ఆత్మయందుండియే కలిగినవని తోచును.

2. ఆత్మను ఇట్లు తెలిసికొనినవాఁడు మృత్యువును జూడఁడు; రోగము నొందఁడు; దుఃఖము నొందఁడు; సర్వమును ఆత్మయని చూచును; సమస్తముగను, సర్వప్రకారములుగను (ఆత్మ) తానే అగుచున్నాఁడు. సృష్టికీబూర్వము వాడే (బ్రహ్మమే) యుండినవాఁడు. అనఁగా ఆత్మ. తర్వాత మూఁడై, ఐదై, ఏడై, తొమ్మిదై, పదునొకండై, అనేకములైనాఁడు.

మొదట ఆహారము పరిశుద్ధమై యుండవలయును (శుద్ధమైన అన్నమును భుజింపవలయును, శుద్ధమైనవానినే చూడవలయును, శుద్ధమునే వినవలయును, శుద్ధమునే తాఁకవలయును). ఇట్లున్న అంతఃకరణశుద్ధి కల్గును; అందువలన స్వరణశక్తి కల్గును. అందువలన సంశయనివృత్తియును కల్గును.

ఇట్లు రాగద్వేషాదిరహితుడైన నారదునకు అజ్ఞాననివృత్తిని సనత్కుమారుఁడు బోధించెను. (నారదుఁడు బ్రహ్మజ్ఞానియైనవాడని భావము). ఈసనత్కుమారుఁడు స్కందుఁడనబడుచున్నాఁడు.

అష్టమప్రపాతకము.

1. ఖండము.

(పూర్వప్రపాతకమునందు పరబ్రహ్మము దిగ్దేశకాలాదిభేదశూన్యమైనదనియును, ఏకవస్తువనియును జెప్పబడియున్నది. ఇపుడా బ్రహ్మమును దెలిసికొనుటకై మనస్సును ఒక్కచోట నిల్పవలయుననెడి యోగులయభిప్రాయము చెప్పబడుచున్నది).

1. ఈదేహమునందు బ్రహ్మపురమను (స్థానము కలదు.) (దానికి ఇంద్రియములు ప్రజలు; బ్రహ్మము రాజు). అల్పమైనదియును, తామరసపుష్పమువంటిదియునగు ఒకగృహము కలదు. దానియందు అల్పమైన ఆకాశము (బయలు) ఉన్నది. ఆబయలులోనుండు (బ్రహ్మమును) దానిని వెదుకవలయును; తెలిసికొనవలయును.

2. ఇట్లు పదేశించిన గురువును (సనత్కుమారుని) జూచి—“ఇదేమి, లేక్కకు అందునట్టి యీశరీరమునందు, అల్పమైన ఒకగృహము, అందు అల్పమైన ఆకాశము, అందెట్లు మహత్తయిన పరబ్రహ్మముండును? దానిని వెదకుటకుఁగాని; తెలియుటకుఁగాని, ఎట్లు సాధ్యమగును?” అని శిష్యుఁడు (నారదుఁడు) అడుగఁగా, సనత్కుమారుఁ డిట్లునుచున్నాఁడు.

3. ఆహ్వాదయాకాశము ఎట్టిదనఁగా, కొలఁతకు లోఁబడి ఈకనంబడు భౌతికాకాశమువలె గొప్పదై యున్నది; ఇంకను విస్తారమైనది; ఎట్లన, స్వర్గము, భూమి, అగ్ని, వాయువు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, మేఘము, నక్షత్రములు, ఇవిగాక శరీరములు గలవియు, శరీరములు లేనివియు నగు సమస్తమును హ్వాదయాకాశమునం దణఁగియున్నవి.

(శరీరమందలి హ్వాదయపుండరీకాకాశమునందు, మహత్తై నట్టి భూతాదు లెట్లుండు ననఁగా, స్వచ్ఛమైన చిన్నదర్పణము, లేక, చిన్న పాత్రమునందుండు జలమునందే ప్రకారముగా ఈగొప్పదగు ఆకాశము, సూర్యచంద్రనక్షత్రాదులన్నియుఁ గనఁబడుచున్నవో, అట్లు స్వచ్ఛమైన అంతఃకరణము అల్పముగ (చిన్నదిగ) నున్నను, మున్ను చెప్పిన స్వర్గాదులన్నియు కనంబడును.)

4. ఈ బ్రహ్మపురమైన దేహమునందు సకలభూతములును; సకలకామములు, తక్కినసర్వమును ఉన్నదనఁగా, ఈశరీరము ముదిమినొంది నశించినపుడు అందుండునవి యంతయు నశించునుగదా? అపు డేది మిగులునని యడుగఁగా గురువిట్లనియె.

5, 6. ఈదేహమునకు ముదిమిగల్గినను బ్రహ్మమునకు ముదిమి లేదు. దేహమునకు దెబ్బ తాఁకినను బ్రహ్మమునకు దెబ్బ తాఁకుట లేదు; ఈ బ్రహ్మపురము సత్యము; దేహమును బ్రహ్మపురము సత్యము కాదు; సత్యమను బ్రహ్మపురమందు ఇచ్చలన్నియు నుండుబడియున్నవి. ఈ బ్రహ్మమునకు (ఆత్మకు) పామరత్వమును, ముదిమియు, మరణమును, శోకమును, ఆకలిదప్పలును లేవు. సత్యకాముఁడు (కోరిన ప్రకారము జరుగును), సత్యసంకల్పుఁడు నగు బ్రహ్మమును దెలిసికొనవలయును. ఇట్టి బ్రహ్మమును దెలియకపోయినచో నేమిదోష మనఁగా, ఈలోకములో ప్రజలు తమకంటె వేఱైన ఒకస్వామి(రాజు)ఉన్నాఁడని తలంచికొని(అనఁగాతానే బ్రహ్మమని తెలిసికొనక); ఆస్వామి యాజ్ఞాప్రకారము వర్తింపవలయునని

యోచియున్నారో; అట్టివారు ఆదేశమును ఆస్థలమునుమాత్రము పొందుదురుగాని, (బ్రహ్మవేత్తవలె) తాము కోరిన ప్రకారము స్వేచ్ఛగా స్వతంత్రముగా సమస్తమును పొందరు. మఱియు, ఈలోకములో నిట్టి వారియొక్క నేవాదికర్తముచే పొందఁబడినఫలమును, పరాధీనోపయోగములును నశించును. కావున, ఎవఁడు తన ఆత్మలక్షణ మిట్టిదనియును, సత్యసంకల్పములును ఇచ్చులును ఆత్మస్థము లనియును దెలియక స్వశరీరమును వదలిపోయినమీఁద వాఁడు అకామచరుడై, అనఁగా, అస్వతంత్రుడై (ఇష్టానుసారమైనట్లు నడుచుకొనుటకు సామర్థ్యము లేనివాడై) యుండును. (సకమాత్మను) తెలిసికొనినవాఁడు కామచరుడై యుండును. (శనుక ఆత్మవిచారణ చేయవలయును.)

2. ఖండము.

1. ఇట్లు దహరాకాశమునందుండు బ్రహ్మము నెఱింగినవాఁడు పితృలోకసుఖమును (భుకనికి పుత్రుడై పుట్టి, అందువలనఁ గల్గుసుఖమును) కోరినయెడల, అట్టిసుఖమును కోరినంతనే పొందునట్టి మహిమగలవాఁడగును.

2-9. అట్లే, మాతృ, పితృ, భ్రాతృ, శ్వశ్రు, స్నేహ, గంధమాల్య, అన్నపాన, గీతవాదిత్ర, స్త్రీలోకసుఖములను కోరినయెడల, కోరిన ప్రకారము పొందఁగలమహిమను జెందుచున్నాఁడు.

10. మఱియు నేయేలోకములను పొందవలయునని కోరుచున్నాఁడో, ఇంక నేయేకోర్కులను అభిలషించుచున్నాఁడో అంతయు సంకల్ప మాత్రముచేతనే పొందగల మహిమగలవాఁడగును.

3. ఖండము.

1. ఈ సత్యమైనకామములు తనఆత్మయందే లభించునవిగా నుండినప్పటికిని అవి అసత్యముచే గప్పఁబడియున్నవి. అన్యతమే ఆచ్ఛాదనము. (మఱుఁగు, కష్ట) (అన్యతమనఁగా బాహ్యమందలిస్త్రీ, మొదలగు ఇచ్చులు, ఆయిచ్చులకై కావించఁబడు వర్తనములు, ఇవియే మిథ్య, అజ్ఞానము, అవిద్య.) ఈ అజ్ఞానమే సత్యకామములను మఱిగించుకొని యున్నది. (అజ్ఞానముచేత ఇష్టప్రకారము కోరినది లభింపదనుట. యెట్లు నఁగా) అవిద్వాంసుఁడు (బ్రహ్మము నెఱుంగనివాఁడు) మరణమునొందిన తనమిత్రులను ఈలోకమునందు మరలఁ జూడవలయునని భలఁచినయెడల

సాధ్యము కాదుగదా? (బ్రహ్మజ్ఞానియైనవాడు హృదయాకాశమునందు అందఱును జూడఁగలడు).

2. ఈలోకమునందు ఒకఁడు బ్రదికియుండు పుత్రుడులను, గతించినవారు మరల రావలయుననియును, ఇంకను వలయువస్తువులను గోరిన యొడల వానిని పొందకయున్నాఁడు. హృదయాకాశమునందు సర్వమును ఆణిగియున్నది. అయినను అన్యతముచేత మఱిఁగింపఁబడియున్నది. ఎట్లన, భూమిలోపలనుండు స్వర్ణనిక్షేపమును తెలిసికొననివాఁడు దానిమీఁదనే అడుగిడి సంపరించుచుండియు నెట్లు తెలిసికొనఁడో, అట్లు ప్రజలు ప్రతిదినమును సుఖప్తికాలమునందు బ్రహ్మము తనయందే లయమైనప్పటికిని అజ్ఞానమువలన ఆ బ్రహ్మలోకమును తెలిసి కొనకయున్నారు.

3. అట్టిఆత్మ హృదయమునందే యున్నది; దానికి ఇది (ఇఁక చెప్పఁబడునది) శబ్దార్థము; హృది-అయమ్, హృదయమ్, (ఈ ఆత్మ) ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు ప్రతిదినమును స్వర్గమును (బ్రహ్మమును) పొందుచున్నాఁడు.

4. ఇట్లేఱింగినవాఁడు సంప్రసాదుడనఁబడుచున్నాఁడు. మంచి ప్రసాదమును (బ్రహ్మప్రసాదమును, లేక బ్రహ్మనుగ్రహమును) పొందిన వాఁడు శరీరాత్మభావము మొదలగు అజ్ఞానమునుండి తొలగి పరంజ్యోతిస్వరూపమును ఆశ్రయించి స్వరూపముతో నైకత్యమొందుచున్నాఁడు. కావున, జీవునకును ఆత్మయనిపేరు (జీవాత్మ). ఆయాత్మ అమృతమై, అభయమై, బ్రహ్మమై యున్నది. ఈ బ్రహ్మమునకు సత్యమనిపేరు.

5. “సత్యమ్,” అనునీమాఁడక్షరములకును అర్థము చెప్పఁబడుచున్నది. స-అమృతము; తి-మర్త్యము; యమ్-ఆరెంటిని చేర్చునది, ఏకముగాఁ జేయునది, వశముఁ జేయునది. (స-జలము, శక్తి; త-అగ్ని, శివుడు; యమ్-వాయువు, ఐక్యము, ఆనందము). ఇట్లు తెలిసికొనిన వాఁడు ప్రతిదినమును స్వర్గలోకమును (ఆత్మను) పొందుచున్నాఁడు.

4. ఖండము.

1, 2. అట్టి ఆత్మ సేతువు (గట్టువలె, జలమును బయటికిపోనీయక అడ్డగించికొనియున్నది). మఱియు విధృతిగానున్నది. (సర్వమును భరించి కొనియున్నది. (వర్ణాశ్రమధర్మములను తప్పిపోనీయక కట్టుబాటుగా నుంచికొనియుండుటవలన (దానికి సేతువు అనిపేరు). ఈ సేతువనెడి ఆత్మను

పగలును రాత్రియు దాటుటలేదు. (కాలపరిచ్ఛేదములేనిది). దానికి జర, మృత్యువు, శోకము, సుకృతము, దుష్కృతము, అనునవి లేవు. సకల పాపములును నశించుచున్నవి. కావున, బ్రహ్మలోకమును ఆత్మ (హృదయాకాశఆత్మ, సంప్రసాదమును బొందినదీవుడు) పామరములేనివాడు. కాబట్టి, ఈనేతువును దాటినచో (తెలిసికొనినయెడల) అంధుడు అనంధుడగును. “శరీర ముండునప్పుడే అజ్ఞానము (అంధత్వము) నొందియున్నవాడు, జ్ఞానమును (అనంధత్వమును) బొందును.” శరీర ముండునప్పుడు తత్కార్యములచే దుఃఖమొందినవాడు, శరీరపాతానంతరము సుఖమొందును. సంకటము నొందినవాడు సంకటము లేనివాడగుచున్నాడు. ఈనేతువును దాటినవానికి రాత్రి పగలగుచున్నది. (అనఁగా ప్రకాశమును గాంచును.) ఎల్లప్పుడును ప్రకాశముగలవాడై ఆత్మైక్యము నొందును.

3. ఎవడీ బ్రహ్మలోకమును (ఆత్మను) బ్రహ్మచర్యమువలన బొందుచున్నాడో వాడు సకలలోకములందును కామచరుడై (స్వతంత్రముతో) సంచరించును. (బ్రహ్మచర్యము లేనివాడు కామచరుడు గాడు; వాడు అకామచరుడు; అస్వతంత్రుడు. బ్రహ్మచర్య మనఁగా, స్త్రీవిషయాభిలాష లేకుండుట. బ్రహ్మచర్యముచేతనే బ్రహ్మలోకమునీర్ధించును. కావున, అవశ్యము బ్రహ్మచర్యము కావలయును. బ్రహ్మము నెఱింగినవానికిని బ్రహ్మచర్యము అవశ్యము వలయును).

5. ఖండము.

1. (జ్ఞానసాధనమైన బ్రహ్మచర్యము యజ్ఞశబ్దార్థముచే స్తుతింపఁబడుచున్నది).

యజ్ఞమనునదియు బ్రహ్మచర్యమే; జ్ఞాని బ్రహ్మచర్యమువలన యజ్ఞఫలమును బొందుచున్నాడు. ఇష్టమును (దేవపూజాదులును) బ్రహ్మచర్యమే; ఆ బ్రహ్మచర్యముచే ఆత్మను బొందుచున్నాడు.

2. సత్రాయణ మనునదియు బ్రహ్మచర్యమే. (ఆత్తరక్షణము, అనఁగా, వేదోక్తమైనదియు బహుయజమానులు గలదియునగు నొకయాగము) బ్రహ్మచర్యముచేత సత్రైన ఆత్మయొక్కరక్షణమును బొందుచున్నాడు. మౌనమనునదియు బ్రహ్మచర్యమే. (శాస్త్రమువలనను, గురువు

వలనను దెలిసికొని తలంచుచు; మానముగ నుండుట) ఈ బ్రహ్మచర్యము చేత ఆత్మను దెలిసికొని తలంచుచున్నాడు.

3. అనాశకాయన మనునదియు బ్రహ్మచర్యమే; (ఉపవాసాదులు). ఈ బ్రహ్మచర్యముచేత ఏఆత్మ పొందఁబడుచున్నదో, ఆయాత్మకు నాశము లేదు. (జననమరణములు లేవు) అరణ్యాయన మనునదియు బ్రహ్మచర్యమే. (అరణ్యవాసము మొదలగునవి). (ఇచ్చట బ్రహ్మలోకము నొందుటకై యొకరుచి చూపఁబడుచున్నది.) బ్రహ్మలోకమునందు 'అర' అనియు, 'ణ్య' అనియు రెండుసముద్రములు గలవు; మూడవదగు స్వర్గమును బ్రహ్మలోకమునందు ఆన్నమయమైన విరంమదీయ మనుసరస్సున్నది; అచ్చట (ఆ సరస్వతీమునందు) సోమసవన మనుఅశ్వత్థవృక్షమున్నది; (ఎవరివలనను జయించుటకు సాధ్యముకాని) అపరాజితయనునగరమున్నది; ఆ బ్రహ్మలోకము హిరణ్మయమై యున్నది. దానికి పరమాత్మ ప్రభువు.

4. వై నిచెప్పఁబడిన రెండుసముద్రములను (అమృతమును) బ్రహ్మచర్యముచేత బ్రహ్మలోకమునందు పొందుచున్నాడు. అట్టి బ్రహ్మచారులకు బ్రహ్మలోకము సిద్ధించును. ఇట్లేఱింగినవాఁడు సకలలోకములందును కామచరుడై యుండును.

6. ఖండము.

1. (హృదయాకాశ బ్రహ్మోపాసకునకును ఘమ్నానాడీమార్గముగా గతికలుగునని చెప్పఁబడుచున్నది). హృదయపుండరీకమునుండి పలు తెఱింగులగు వర్ణముకలసూక్ష్మరసముతోనిండి వ్యాపించునట్టి నాడులనేకములుగలవు; అవి తెలుపు, నలుపు, పసుపు, ఎఱుపురంగుల రసములతోను నిండియున్నవి. (పితృముతోఁ గఫము కొంచెముగఁ జేరిన పింగళవర్ణము, పితృముతో వాయువు అధికముగాఁ జేరిన నీలము, పితృముతో కఫము సమముగాఁ జేరిన పీతము, పితృముతో రక్తము అధికముగాఁ జేరిన లోహితము). ఈ ఆదిత్యుండు పింగళ, శుక్ల, నీల, పీత, లోహితవర్ణములు గలవాఁడు. (సూర్యున కీనాడులతోడిసంబంధము చెప్పఁబడుచున్నది.)

2. ఒకవిస్తారమైన రాజమార్గము, ఒకవైపున సమీపమందలి గ్రామమునకును, వేటొకవైపున దూరమునందలి గ్రామమునకును, ఎట్లు రెండుగ్రామములకును; మార్గమైయున్నదో, అట్లు విస్తారములైన సూర్య కిరణములు, ఆ ఆవిత్యలోకమును, ఈపురుషలోకమునుగూర్చి పోవు

చున్నవి; ఆదిత్యునియందుండి బయలుదేరి ఈ పురుషునాడులందుఁ జొచ్చుచున్నవి; మరల అవి ఈనాడులలోనుండి బయలు వెడలి, వ్యాపించి, ఆదిత్యునిఁ జేరుచున్నవి.

3. ఈపురుషుడు సుషుప్తిదశయందు కరణము లణగినవాడై బ్రాహ్మవిషయములవలనఁ గలిగిన కాలుష్యములేనివాడై, ఎప్పుడు స్వప్నమును అనుభవింపకయున్నాఁడో, అప్పుడు పైనిజెప్పిన నాడుల మార్గముగ హృదయకమలమును జేరుచున్నాఁడు. అప్పుడు వానిని పాపము తాఁకుటలేదు; లేజన్మంపన్నుఁ డగుచున్నాఁడు.

4. ఒకపురుషుడు అబలమును (మరణసమయమును) పొందిన తర్వాత, వానిచుట్టును వానిజ్ఞాతులు పరివేష్టించి 'నన్నెఱుంగుదువా?' అనియడిగెదరు. శరీరమునం దాత్మ యుండునంతవఱకును ఎఱుకయుండును.

5. తర్వాత, ఈశరీరమునుండి (ఆత్మ) లేచి, సూర్యకిరణము లతోఁ జేరి మీఁది కేఁగుచున్నాఁడు. అవిద్వాంసుఁడు వానికిఁదగిన లోకములకుఁ జోవుచున్నాఁడు. విద్వాంసుఁడు, ఓంకారముచేత ఆత్మ ధ్యానమును జేసికొని పైకిఁ జోవుచున్నాఁడు. మనస్సు నశించినమీఁద ఆదిత్యుని పొందుచున్నాఁడు. ఆ ఆదిత్యుడే బ్రహ్మలోకమునకు ద్వారము; విద్వాంసులు పొందునట్టి స్థానము; అవిద్వాంసు లచ్చటికిఁ జోవుటకు సాధ్యముకాదు.

6. దీనినిగుఱించి మంత్రము కలదు; అనఁగా, "హృదయము నందు నూటఒక్కనాడులున్నవి. వానిలో నొక్కనాడి మూర్ధమును పొందుచున్నది. (అదేసుషుమ్నానాడి) తద్ద్వారముగ (విద్వాంసుఁడు, జ్ఞాని) మీఁదికిఁబోయి అమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు. అవి అడ్డముగను పొడవుగను నున్నవి; అవి ఉత్క్రమణముకొఱకుమాత్ర మున్నవి."

7. ఖండము.

1. ఆత్మ పాపరహితమైనది; జరలేనిది; మరణములేనిది; శోకము లేనిది; ఆఁకలిదప్పలులేనిది; సత్యకామమును సత్యసంకల్పమును గలది; ఇట్టిఆత్మను వెదకి తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు సకల కామములను సకలలోకములను బొందుచున్నాఁడని ప్రజాపతి చెప్పెను.

2. ఈ ప్రజాపతివచనమును దేవతలును అసురులును అనునీయర్హు రును వినిరి. ఏయాత్మను కనుఁగొన్నచో సకలలోకములును సకలకామ

ములును లభించునో, ఆయాత్మను వెదకవలయునని వారివారిసమూహః ములో నిశ్చయించికొని, దేవరాజగు ఇంద్రుడును, అసురరాజగు విరోచ నుడును ఒకరికొకరు తెలియక, సమిత్యాణులై ప్రజాపతికడకు బోయిరి.

3. ఆచ్ఛట ముప్పగిరెండేండ్లు బ్రహ్మచర్యమును (గురుశుశ్రూ షను) అనుష్ఠించుచు వసించిరి.

ప్రజాపతి—మీరిరు తెగలవారు నిచ్ఛట నేలయున్నారు? వా రిరు తెగలవారును—పాపరహితమై నాశరహితమైనది ఆత్మయని తాము చెప్పినట్లు పెద్దలుచెప్పుచున్నారు; ఆయాత్మను తెలిసికొనుటకై కాచి యున్నారము.

4. ప్రజాపతి—నేత్రమునం దేవురుఘండు గనంబడుచున్నాఁడో (నేత్రమునందుండి చూచుటకు శక్తి నిచ్చుచున్నాఁడో, ఏది చూచుచు న్నదో) ఆపురుఘండు ఆత్మ; అదియే అమృతవస్తువు; అభయవస్తువు; బ్రహ్మము అని చెప్పఁబడునది.

(దీనిని ఛాయాపురుఘండు, ప్రతిబింబపురుఘండు, జీవుఁడు, అని యిరువురును తలంచికొనిరి).

ఇద్దరును—జలమునందును ఆత్మప్రతిబింబము కనంబడుచున్నది; తామొకటి చెప్పితిరి (నేత్రమునందు పురుషుని); ఈరెంటిలో ఆత్మయెది? అన్నిటియందున కనంబడునది ఒకటియా? ప్రజాపతి—అన్నిటియందును కనంబడునది ఒకటియే. ఆయాత్మ (ఆత్మ అన్నిటియందున్నదని యభిప్రాయము.)

8. ఖండము.

1. జలముగల ఒకపాత్రమునందు ఆత్మను (మీశరీరములను) జూచికొనుఁడు; ఏదియు తెలియనిచో నన్ను అడుగుఁడు.

ఆయిరువురును ఆలాగే చూచిరి.

ప్రజాపతి—దేనిని చూచితిరి?

ఆయిద్దరు—సఖకచపర్యంతము సర్వావయవములతో, గూడిన దేహమును (ఆత్మను) చూచితిమి?

2, 3. ఊరముచేసికొని మంచినస్త్రాభరణములను ధరించి జలపాత్రమునందుఁ జూడుఁడు.

ఆయిద్దరు—చూచితిమి.

ప్రజాపతి—ఇప్పుడు దేనిని చూచితిరి?

ఇర్వరు—పూర్వము అలంకారములేదు; ఇప్పుడు అలంకారముతోఁ గూడిన దేహమును జూచితిమి.

ప్రజాపతి—అదియే ఆత్మ, అమృతము, అభయము, బ్రహ్మము. ఇట్లు ఇర్వరును విని శాంతచిత్తులై పోయిరి.

4. ఇట్లు పోవుచున్నవారిని ప్రజాపతి పిలిచి యిట్లనియె—మీరు ఆత్మను తెలిసికొనక, దానిని పొందకయే పోవుచున్నారు. దేహము ఆత్మయని తలంచినచో దేవతలైనను, అసురులైనను అవమానమునొందుదురు.

ఇట్లు ప్రజాపతి చెప్పియు విరోచనుండు శాంతుడై అసురులకడకుం జనెను. దేహమే ఆత్మయనియు, అదియే పూజనీయమైనదనియు, పరిచర్యకు పాత్రమైనదనియు, అట్లు కావించిన ఇహపరలోకములు రెండును సిద్ధించుననియు అసురులకుఁ జెప్పెను.

5. కావున, అసురుల అభిప్రాయము విమర్శలేనిదియును, శ్రద్ధలేనిదియును, యాగాదికర్తవ్యము లేనిదియునైనది; జీవుఁడులేని శరీరమునకు అలంకారాదులగుజేసి, కొనియాడుచున్నారు; ఇందువలన ఆలోకమును జయింపవచ్చునని తలంచెదరు.

9. ఖండము.

ఇంద్రుఁడు సందేహ (భయ) మొంది దేవతలయొద్దకు పోలేడు. జలపాత్రమునందు శరీరాలంకారమునకుఁ దగినట్టి ప్రతిబింబము కనబడుచున్నది; మొండి అవయవము లుండినచో మొండి అవయవములే కనబడుచుండును. శరీరమునకు నాశము కలదు కదా? నాశమగు పిదప భోగ్యమేదియుఁ గనబడకున్నదే! అనిసంశయచిత్తుఁ డయినాఁడు.

2. మరల సమిత్వాజ్ఞయై ప్రజాపతికడకు వచ్చినాడు.

ప్రజాపతి—నీవు శాంతహృదయుడవై, విరోచనునితోఁ గూడఁ బోయినాఁడవుకదా? మరల నేలవచ్చితివి? దానికి (మున్ను చెప్పినట్లు) తనకుఁగల సంశయములను జెప్పినాఁడు.

3. ఓయింద్రుడా! ఛాయాత్మజ్ఞానము (కూడదు.) ప్రయోజనకారికాదు; నేను జక్కగా ఉపదేశించెదను. నీవు ఇంకను ముప్పది రెండేండ్లు బ్రహ్మచర్యవ్రతము నవలంబింపుమనియె. అట్లే ముప్పది రెండేండ్లుండెను. తర్వాత ప్రజాపతి యిట్లనియె.

10. ఖండము.

1. 2. ప్రజాపతి—వీయాత్త స్వప్నదశయందు మహిమనుబొంది, సకలభోగముల ననుభవించుచున్నాడో వాడే ఆత్మ; అమృతము; అభయము; బ్రహ్మము.

ఇంద్రుం డీమాటను విని శాంతహృదయుడై పోయెను. దేవతల యొద్దకుఁబోక, తనలోఁ దా నాలోచించి చూచి భయమొందెను. ఏలయన, ఈశరీరము అంగవిహీనమైనప్పటికిని స్వప్నాత్మ అంగవిహీనమైనది కాదు. శరీరమునకుంబోలె నీయాత్మకు దోషములేదు; దెబ్బ తాఁగుటలేదు; అంగహీనమువలన బాధింపఁబడుటయు లేదు; అట్లుండియు కొందఱచే కొట్టఁబడినట్లును, తఱుమునట్లును; ఏడ్చునట్లును కనంబడుచున్నది. (అట్లుండఁగా దానికి అమృతత్వమును అభయత్వమును ఎట్లు సిద్ధించును?) ఈవిషయమునందును భోగ్యమును లేదు (అనఁగా స్వప్నాత్మ విషయమునందును దోషమున్నది).

3, 4. (ఈసంశయమును దీర్చుకొనుటకై) మరల దేవేంద్రుడు సమిత్యాణియై ప్రజాపతికడకు వచ్చెను.

ప్రజాపతి—ఇంద్రునింజూచి మరల వచ్చినకారణమేమి?

ఇంద్రుడు—తనకుంగల సంశయమును జెప్పెను.

ప్రజాపతి—ఇంకను నీయందు దోషమున్నది; కావున ఇంకను ముప్పదిరెండేండ్లు బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థుడవై యుండుము.

ఇంద్రుఁ డశ్లేయుండెను; మరల ప్రజాపతి యిట్లనియె.

11. ఖండము.

1. ప్రజాపతి—వీయాత్త సుషుప్తిదశయందు, సమస్తకరణములును లయమొంది, బాహ్యవిషయములచే బాధింపఁబడక సంప్రసన్నమై యుండునో, స్వప్నవిషయములను అనుభవించుటలేదో అదియే ఆత్మ; అభయము; అమృతము; బ్రహ్మము.

దీనిని విని యింద్రుడు శాంతహృదయుడై పోయెను; మరల దేవతలకడకుఁబోక ఆలోచించి చూడఁగా సంశయముకల్గెను. ఏమన, ఈ సుప్తాత్మ, సుషుప్తికాలమునందు తా నిట్టివాడనిగాని, ఈభూతము లిట్టివనిగాని తెలిసికొనుటలేదు; నాశమొందిన యట్లున్నది. (తెలివియే లేదు);

తెలివియున్నదా సద్భావముండును? అట్లుండఁగా దీనిని అమృతమని యెట్లు చెప్పవచ్చును?)

2. ఇట్లు సంశయచిత్తుడైన ఇంద్రుఁడు మరల సమితాణియై ప్రజాపతికడకుం జనెను.

ప్రజాపతి—ఏల మరలివచ్చితివి ?

ఇంద్రుఁడు—తనసంశయమును జెప్పెను.

3. ప్రజాపతి—జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిదశలయందలి ఆత్మ ఆత్మ కాదు; వీని నతిక్రమించినవస్తువు కలదు; అదే ఆత్మ; దానిం జెప్పెదను. అయినను, ఇంకను నీయందు కొంచెము దోషమున్నది; కావున, విదేండ్లు బ్రహ్మచర్యము నవలంబించియుండు మనెను. ఇట్లు ఇంద్రుఁడు నూట ఒక్కసంవత్సరములు బ్రహ్మచారియై యుండెను. కాఁబట్టియే ఇంద్రుఁడు నూటఒక్కసంవత్సరములు (గురుశుశ్రూషచేయుచు) బ్రహ్మచర్యోపాసన చేయుచుండినాఁడని పెద్దలు చెప్పెదరు. తర్వాత ప్రజాపతి యిట్లనియె.

12. ఖండము.

1. ప్రజాపతి—ఈశరీరము నశించుస్వభావముగలది; మృత్యువుచే పట్టువడినట్టిది; (మరణము సిద్ధము; ఏక్షణమున మరణము సంభవించునోయని తలంపవలయును.) ఈశరీరము, అశరీరమైన ఆత్మకు (పర బ్రహ్మమునకు) వాసస్థలము. (ఎపుడు ఆవస్తువు శరీరమునందు ప్రవేశించునో అపుడు దానికి జీవుఁ డనిపేరు; సశరీరి యనియుం జెప్పఁబడును.) సశరీరుఁడు ప్రియాప్రియములచేత (పుణ్యపాపములకుఁ గారణములైన ధర్మాధర్మములు, బాహ్యవిషయసంయోగవియోగములు) స్పృశింపఁ బడుచున్నాఁడు. శరీరముతోనుండు సదవస్తువును స్పృశించియుండెడి ప్రియాప్రియములకు నష్టములేదు. అశరీరియైన సదవస్తువును ప్రియాప్రియములు స్పృశింపవు.

2, 3. వాయువు, అభ్రము (తెల్లనిమబ్బు), మెఱుము, జలమేఘము (కాఱుమబ్బు). శరీరములేనివై ఆకాశమునం దణగి ఆజ్ఞకు (కట్టు బాటునకు) లోఁబడి నిలిచియున్నవి. ఇవి (వర్షాకాలమునందు) ఆకాశమునుండి లేచి, పరంబోధితినిఁబొంది (సూర్యప్రకాశముచేత తపింపఁబడి) స్వస్వరూపముతో కలుగుచున్నవి (అనఁగా, శీతవాతము, చలనమగు విద్యుల్లతారూపము, ఉఱుము, జలమేఘము మొదలగునవి). ఇట్లు

ఈసంప్రసాదుడైన ఆత్మ (ఎండకాలమైన అవిద్యాకాలమునందు కట్టువడి యున్నట్టివాడు) ఈశరీరమునుండి (వర్షాకాలమైన ఆత్మజ్ఞానకాలము వచ్చినవెంటనే) లేచి పరంజ్యోతినిఁ బొంది (ఆత్మ ప్రకాశమును దర్శించి) తన సొంతరూపముతో ఈశరీరసచ్చిదానందస్వరూపుఁ డగుచున్నాడు. ఇతఁడే ఉత్తమపురుషుఁడు; ఎచ్చోటికినిఁబోఁగలఁడు; భక్షించుచున్నాడు (తలంచినంతమాత్రమునవలసినదానిని అనుభవించువాఁడగుచున్నాడు). క్రీడించుచున్నాడు (సంకల్పమాత్రముచేత బాహ్యలోకవస్తువులతోఁ జేరి క్రీడించుచున్నాడు). స్త్రీ, వాహనము, జ్ఞాతులు అనువీనితోఁగూడి తలంచినంతమాత్రమున రమించు (సంతోషించు) చున్నాడు. పునర్జన్మమును, ఈశరీరమును తలంచుటలేదు (అనఁగా, జననమరణముల కెడమీయక చేసికొనుచున్నాడు). అట్టి ఈ ఆత్మ రథమునందు గుఱ్ఱము కట్టువడియుండునట్లు ఈశరీరమునందు (నడపుటకై) ప్రాణముగా కట్టబడి యున్నాడు.

4. నేత్రమందలి కృష్ణతారకచేత ఉపలక్షితమైన ఆకాశమందు (చిన్నబయలులో) వసించి, ఏవస్తువు చక్షుస్సును వేరొంది చూచునో, అదిచాక్షుషపురుషుఁడు (చక్షుస్సంబంధాత్మ). అనఁగా ఆయాత్మ అచ్చట లేనియెడల చక్షుస్సునకు చూపు కనఁబడదు. అయినను చూచుటకొరకు చక్షురింద్రియ మున్నది.

దీనిని వాసనచూచుచున్నానని యేది తెలియుచున్నదో అది ఆత్మ; వాసనచూచునిమిత్తమై ఘోషేంద్రియము.

దీనిని చెప్పఁబోవుచున్నానని యేది యెఱుఁగుచున్నదో అది ఆత్మ; చెప్పటకై వాగింద్రియము.

దీనిని వినఁబోవుచున్నానని యేయెఱుఁగి తెలియుచున్నదో అది ఆత్మ; వినుటకై శ్రోత్రేంద్రియము.

5, 6. దీనిని తలంచెదనని యేది యెఱుఁగుచున్నదో అది ఆత్మ; మనస్సు దైవచక్షుస్సు (శ్రేష్ఠమైనయింద్రియము); ఈమనస్సుచేత బ్రహ్మలోకమునందలి సకలకామములను (సంకల్పమాత్రముచేఁ గలుగుభోగములను) అనుభవించుచు సంతోషించుచున్నాడు.

ఇట్టిఆత్మను ఉపాసించి దేవతలందఱును, సకలలోకములను సకల కామములను బొందిరి; అట్లే మనుష్యులును పొందుదురు. ఎవఁ డిట్లే

యాత్తను దెలిసికొనునో వాఁడు (దేవతలవలె) సకలలోకములను సకల కామములను బొందునని ప్రజాపతిచెప్పెను.

13. ఖండము.

1. శ్యామముచేత (మిక్కిలినల్లనివర్ణముచేత, సులువుగాఁ దెలియుటకు సాధ్యముకాని హృదయ బ్రహ్మజ్ఞానమువలన) చపలమును (సులువర్ణములను, చపల బ్రహ్మమును, ప్రకృతిస్వరూపాత్మను, బ్రహ్మమును) పొందుచున్నాను (తెలియుచున్నాను). చపలముచేత (నామరూపాత్మ చేత, బ్రహ్మలోకముచేత) శ్యామము (హృదయ బ్రహ్మభావము)ను పొందుచున్నాఁడను ఎట్లన, ఒకగుడ్డియు శరీరమునుదులుపుకొని తనశరీరమునందలి శ్రమము, దుష్టు మొదలగువానిని పోఁగొట్టుకొనునట్లు, పాపమును పోఁగొట్టుకొని, రావలయుముఖమునుండి చంద్రుఁడు విడివడునట్లు, శరీరమును విడిచి, కృతకృత్యుడై, నిత్యమైన బ్రహ్మలోకమును బొందుచున్నాఁడు. (ఈమంత్రము బ్రహ్మజ్ఞానుల అనుభవముకొఱ కేర్పడినది.)

14. ఖండము.

1. అట్టి బ్రహ్మమునకు ఆకాశమనిపేరు; (సూక్ష్మమైన సర్వగతమైనందున) అది నామరూపములను వహించుచున్నది; దానిలో నామరూపము లణఁగియున్నవి; అదే బ్రహ్మము, ఆమృతము, ఆత్మ.

“(ఇట్లు తెలిసికొని) బ్రహ్మలోకమునుబొందెదను; యశ స్సయ్యోధను; బ్రహ్మక్షత్రియవై శ్యులయశ స్సయ్యోధను; అట్టియశస్సును పొందుటకుఁ గోరెదను; అట్టి నేను యశస్సులకెల్ల యశస్సయియున్నాను. తెల్లగను, భక్షింపఁదగినదిగను (తేజస్సు, బలము, వీర్యము, విజ్ఞానము, ధర్మము, వీనిని నాశముచేయఁదగినదియును) అగుబిందువును (శుక్లశోణితములను) నేను పొందకయుండవలయును” (ఇదియు అనుభవముకొఱ కేర్పడిన మంత్రము).

15. ఖండము.

1. ఈ బ్రహ్మవిద్యను, బ్రహ్మ, తనపుత్రుడైన కశ్యపప్రజాపతికిం జెప్పెను; అతఁడు మనువునకుఁ జెప్పెను; అతఁడు సకలమనుష్యులకును జెప్పెను. అయినను, జ్ఞానకాండము నవలంబించి కర్మకాండమును త్యజింపఁగూడదు.

గురువునొద్ద వసించి, గురుశుశ్రూషాకాలమునందు దక్క, తక్కిన కాలములందు వేదాధ్యయనము చేయుచు సమావర్తనానంతరము, గృహస్థధర్మమవలంబించి, పరిశుద్ధఫలముననుండి నిత్యమై మితికకగముల ననుష్ఠించుచు, ధార్మికగుణపుష్టులను శిష్యులను బడసి, ఇంద్రియ జయించి, శాస్త్రోక్తకృత్యములను జేయుచు, పరహింసావర్జితుడై, ఎవఁ డిట్లు ఆయుఃపర్యంతము వర్తించునో, వాఁడు బ్రహ్మలోకమునుబొందును; వానికి జననమరణములు లేవు (అనఁగా బ్రహ్మైక్యము నొందును).

ఓమ్ కాంతి శాంతి శాంతి.

ఆస్థాయ స్త్వితి శాన్తిః.

శాందోగ్యోపనిషత్తు సమాప్తము.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు సారాంశము.

ఇది యడవియందు చెప్పఁబడిన దగుటచేతను, గొప్పది యగుట చేతను “బృహదారణ్యకోపనిషత్తు” అని పేర్కొనఁబడినది. మూలము వందు ఒకటిమొదలు ఎనిమిదియధ్యాయములు కలవు. వానిలో రెండధ్యాయములు అశ్వమేధయాగవిషయము కాఁబట్టి, అవి ప్రకృతోపయోగికానందున శ్రీశంకరాచార్యులవారు ఆరెండధ్యాయములను వదలిపెట్టి మూడవయధ్యాయముమొదలు భాష్యముచేసిరి.

ఈతెనుఁగుపరివర్తనమునందు మూడుమొదలు ఎనిమిదియధ్యాయము లని లిఖింపక దానినే ఒకటిమొదలు ఆఱధ్యాయము లని వ్రాయఁబడియె.

ఇందు సంసారనివృత్తినిగోరువారికి సాధనమైన “బ్రహ్మైకత్వవిద్య” అను బ్రహ్మవిద్య చెప్పఁబడియున్నది.

అశ్వమేధయాగమునుగూర్చి దీనియం చేలచెప్పవలయు ననఁగా, అశ్వమేధయాగమునకంటె శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మవిద్యను బోధించుటకొఱకే, ఆయాగమందలికష్టమును, దానివలని అల్పఫలమును మొదలుఁ జెప్పఁబడినది. అనఁగా, సకలకర్మలకంటెను విశేషమైన అశ్వమేధయాగము

యొక్క ఫలమే సంసార కారణముగనున్నదనియును, బ్రహ్మజ్ఞాన మొక్కటే శాశ్వతమోక్ష మనియును తెలియఁదగినది. మఱియు నిత్యకర్మములును సంసారమునే కలుగఁజేయుచున్నవి. కావున, కామాదిదోషకర్తృబీజభూతమైన అవిద్యానివృత్తినిమిత్తమై బ్రహ్మవిద్యసారంభింపఁబడుచున్నది.

ఈయుపనిషత్సారంభమునందు కర్మకాండసంబంధము చెప్పఁబడినది. సకలవేదములందును కర్మకాండము, జ్ఞానకాండము అను రెండు విషయములును గలవు. ఉపనిషత్తు వేదశిరస్సుగానున్నది. దీనికే వేదాంతమని పేరు. వేదములందు “ఇష్టవస్తుప్రాప్తి”, “అనిష్టవస్తుపరిహారము” అను నీ రెండువిషయములును ప్రధానములు. అయినను, ఆత్మయునునది యొకటికలదని తెలియనివారికిమాత్రమే వేదవేదాంతము లవశ్యములు. ఉపనిషత్తులందు ఆత్మకలదనియును, దానినెఱింగిన ముక్తికలదనియును బోధింపఁబడియున్నవి. కర్మకాండమునందు ఆత్మకలదనుట సిద్ధమనియును, అది ప్రత్యక్షముచేతను, లేక అనుమానముచేతను దెలియఁబడదనియును, ఆత్మయున్నదనిన మైదివారికి జ్ఞానాంతరమందు “ఇష్టప్రాప్తి”యు, అనిష్టపరిహారము” ను కలదనియును బోధింపఁబడియున్నది.

అయినను, ఇష్టప్రాప్తికిని, అనిష్టపరిహారేచ్ఛకును కారణమును, కర్మత్వ భోక్తృత్వ స్వరూపాభిమానలక్షణమును అగు అజ్ఞానమును, నివర్తించుటకు బ్రహ్మజ్ఞానమొకటి సాధనము ఎంతవఱకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగకుండునో అంతవఱకును అజ్ఞాననివృత్తి కానేరదు. అనఁగా అజ్ఞానముచే కర్మ ఫలవిషయమువలనఁ గలుగురాగద్వేషాది స్వాభావికదోషములతోఁ గూడినవాఁడై, అశాస్త్రీయకర్మము లాచరించుచు, తత్ఫలమైన స్థావరాంతమైన అధోగతి నొందుచుండును.

మఱియు శాస్త్రోక్తకర్మలచే సంస్కరింపఁబడిన ధర్మకర్మములు రెండు విధములు. ఒకటి జ్ఞానసహితకర్మము; ఇంకొకటి కేవలకర్మము. కేవల (జ్ఞానరహిత) కర్మమునకు పితృలోకప్రాప్తికలదు. జ్ఞానసహితకర్మకు దేవలోకముమొదలు బ్రహ్మలోకమువఱకుఁ గలలోకములప్రాప్తి కలదు. ఇట్లు బ్రహ్మాదిస్థావరాంతమువఱకును గలసకలభూతములును అవిద్యాదోషముచే సంసారగతియగు నామరూపకర్మములను ఆచరించుచున్నారు.

ఈవ్యాకృత (విస్తార) మైన ప్రపంచము సృష్టికర్తృత్వము, అవ్యాకృత (సూక్ష్మ) మై యుండినది. ఈసంసారము బీజమునుండి అంకురము

వలె, అవిద్యచేఁగలిగినది. అది ఆత్మయందు క్రియాకారకఫలలక్షణముగా ఆరోపింపబడియున్నది. అనాదిగను, అనంతముగను నుండు సంసారనివృత్తినిఁ గోరువారియొక్క అజ్ఞానమును పోఁగొట్టుటకై, 'దానికి విరోధమైన ఆత్మజ్ఞానమును ఈయుపనిషత్తు బోధించుచున్నది.

10. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు.

ప్రథమాధ్యాయము.

పూర్వపద ఇతి కావ్యిః.

ప్రథమబ్రాహ్మణము.

1-2. అశ్వమేధాశ్వమునకు ఉష (ఉషఃకాలము = తెల్లవాలు బాము) శిరస్సు; సూర్యుడు నేత్రము; గాలి ప్రాణము; వైశ్వానరాగ్ని నోరు; సంవత్సరము దేహము; స్వర్గలోకము పిఠుడు; ఆకాశము కడుపు; పృథ్వీ పాదముంచుచోటు; దిక్కులు పార్శ్వములు; విదిక్కులు ప్రక్కయొముకలు; ఋతువులు అంగములు; మాసములును పక్షములును గణపులు; అహోరాత్రములు ప్రతిష్ఠాపాదములు; నక్షత్రములు ఎముకలు; నభము (ఆకాశమందలి మేఘము) మాంసము; ఇసుక జీర్ణము కానియన్నము; నదులు గుదనాడులు; పర్వతములు యకృత్ క్లోమము లనుమాంస ఖండములు; వృక్షములు రోమములు; మథ్యాహ్నమువఱకగుకాలము నాభికి మీదిభాగము; మథ్యాహ్నోత్పరము నాభికి క్రిందిపార్శ్వము; మెఱుము నోరు తెఱచుట; ఉటుము ఆవృలింత; వర్షము మాత్రము; వాక్కు (శబ్దము) ముఖము; పగలు పురోభాగమందలి స్వర్ణపాత్రము; రాత్రి వెనుకనుంచినవెండిపాత్రము; బంగారుపాత్రముంచుచోటు తూర్పుసముద్రము; వెండిపాత్రముంచుచోటు పడమటిసముద్రము; ఈరెండుపాత్రములును ఆశ్వమునకు మహిమనిచ్చునవి; ఈగుఱ్ఱము 'హయ' మనువేరు గలదై దేవతలను ఎత్తుచున్నది; 'వాజీ'యై గంధర్వలను, 'అర్వ'యై అసురులను, 'అశ్వ'యై మనుజులను ఎత్తుచున్నది; దీనికి బంధువు సము

ద్రము; దీనికి యోని (కారణము) పరమాత్మ; (ఈ అశ్వము ప్రజాపతి; ఎత్తుట అనఁగా ఊండునట్లు కావించుట.)

ద్వితీయబ్రాహ్మణము.

1. ఇచ్చట(సంసారమండలమునందు, జగత్తునందు) సృష్టికి పూర్వము (నామరూపాదులు) ఏవియు లేకయుండెను. మృత్యువుచే నీ ప్రపంచము మఱిఁగింపఁబడియుండినది. (తనలో నై కన్యమైయుండెను, ఒకగొప్పవృక్షము కాఁదగినదానిసారమును ఒకవిత్తనవంశమిచ్చికొనియుండునట్లు.) మృత్యువనఁగా భక్షింప (అనుభవించ) ఇచ్చగలఆత్మ (హిరణ్యగర్భఁ డను ప్రజాపతి, మాయయందు ప్రతిబింబించిన ఆత్మ, (సగుణ బ్రహ్మము) ఆమృత్యువు (సృష్టింపఁదలంచి) మనస్సనెడి ఆత్మతోఁ జేరుటకు దలంచెను. (అనఁగా మనస్తత్త్వము మహత్తత్త్వమును సృష్టించెను.)

ఇది(మృత్యువను ప్రజాపతి)తన్ను దాను క్లాఘించుకొనెను (అనఁగా అహంకారతత్త్వము కలిగెను). అందుండి (ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, వీనిమూలముగా) జలముకలిగెను. 'పూజ్యుఁడైననాకు జలముకలుగును గాక;' యనితలంచినమీఁద జలముకలిగెను. (జలమునకు కారణము పూజ్యమైన 'అర్క' మను అగ్ని కావున) ఆ 'అర్క' అగ్నికి (అశ్వమేధాగ్ని) పూజ్యత్వము సిద్ధించెను. ఇట్లు ఎవ్వఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వానికి జలము (సుఖము) లభించును.

2. ఆజలము పూజనీయమైనది; అది పాలమీఁగడవలెగట్టియైనది; అదే పృథివియాయెను. అందు మృత్యువు శ్రమతీర్చికొనెను. ఆప్రజాపతి వలన తేజోరసమైన అగ్నికలిగెను. (ప్రజాపతి, విరాట్టు, ప్రథమ జాఁడు, శరీరి, అండాంతర్గతవిరాట్టు కలిగెను.)

3. అతఁడు (ఆవిరాట్టు, పుట్టిన ప్రజాపతి) తన్ను త్రివిధములుగాఁ గావించికొనెను. ఆదిత్యుఁడు, వాయువు, అగ్ని అని. అతఁడు సకలభూతములయొక్కప్రాణము.

అతఁడు మూఁడుగావిభజింపఁబడినవాఁడు. (ఒకభాగము అగ్నిగాన, అశ్వమేధయాగాగ్ని పరిశుద్ధజన్మమైనదని తెలియుచున్నది). దానికి తూర్పుదిక్కు శిరస్సు; విశానమూలయు, అగ్నిమూలయును హస్తములు;

పశ్చిమము పుచ్చము (మోఁకాళ్ల భాగము); వాయువుమూలయు, నైర్ఋతములయు పృష్ఠములు; దక్షిణమును, ఉత్తరమును పార్శ్వములు; స్వర్గము పశ్చాద్భాగము; ఆకాశము ఉదరము; పృథివి తొమ్ము; ఇట్టి అగ్నియను ప్రజాపతి జలప్రతిష్ఠ చేయఁబడియున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్న వానికి ఎచ్చటి కేఁగినను ప్రతిష్ఠకలదు.

4. ఆమృత్యువు 'నాకు రెండవఆత్మ (శరీరము) కలుగునుగాక అని తలంచెను. అట్లుతలంచి అనుభవింప నిచ్చగలఆత్మయ నెడిమృత్యువు పూర్వముత్పత్తియైన మనస్సుతో (అనాదిగా నున్న) త్రయీవిద్యయనువేదవాక్కును మిథునముగాఁ జేసెను. (సృష్టినిగూర్చి వేదమంద చెప్పఁబడిన దానిని గూర్చి మనస్సుతో నాలోచించెను.) ఇట్లు తలచఁగా రేతన్న (ప్రథమపురుషునకు కారణమైన జ్ఞానకర్తరూపబీజము)కలెను. అది ఒకసంవత్సరము గర్భములోనుండి, ఒకసంవత్సరమును నిర్వాకర్తగా, ప్రజాపతి (అనఁగా, ప్రథమజాఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు) గర్భమ నందుండెను. అంతకుమున్ను సంవత్సర మనునది లేదు. ఎంతకాలము గర్భవాసమో అంతకాలము సంవత్సరమనఁబడును. ఆసంవత్సరమునకు దర్వాత అందమునుజీల్చెను. మృత్యువు, పైనికెప్పబడిన గర్భములో నుండి బ్రహ్మదేవుని సృష్టించెను. ఇట్లు పుట్టిన బ్రహ్మదేవుని నోరుతెలువ మనఁగా, నతఁడు 'భాణో' అని శబ్దించి నోటుతెఱచెను. ఆశబ్దమే వాక్కయినది.

5. ఆమృత్యువు, తన కెప్పుడేని ఆకలియొత్తినపుడు, తనకుమారుడైన బ్రహ్మదేవుని భక్షింపవచ్చు నని తలంచెను. అయినను, వీనిని మాత్రముభుజించిన అన్నము కొంచెమగును; అన్నము చాలకాలముదాటి కావలసియున్నది; బీజమైన వీనిని చంపి తినిన పైరు వృద్ధికాదు. కావున, అన్నమును చాల వృద్ధిచేయవలయు నని తలంచి, పూర్వప్రకారము వేదములను పఠిశీలించి, స్థావరజంగమాత్మకమైన యీ ప్రపంచమును, ఇంకను ఏవేవిగలవో వానినన్నిటిని, మూఁడువేదములను, ఛందస్సులను, యజ్ఞములను, ప్రజలను, పశువులను సృష్టించెను (వేదము అనాదియైనను కర్తలయందు వినియోగమగునట్లు విశదీకరించినాఁడని భావము). తాను దేనిదేనిని సృష్టించినో, దానియందంతయు ఆత్మగా నుండి అనుభవింపఁగలదలంచెను. అన్నిటిని అనుభవింప (భుజింప) తలంచినవాడైనందున

‘అదితి’ యనఁబడుచున్నాఁడు. అతఁడు సర్వమును భక్షించువాఁడు; అతనికి సమస్తమును అన్నము. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి సమస్తమును సిద్ధించును.

6. అతఁ డొకయజ్ఞమును మరల చేయుటకుఁ దలంచెను. (పూర్వ కల్పమునందువలెనే ఈకల్పమునందును చేయుటకుఁ దలంచినందున మరల చేయుట కనిచెప్పఁబడినది.) శ్రమఁజెందెను; తపించెను. (తపస్సుచేసెను; లేక, ధ్యానము చేసెను; ఆశోచించెను.) అతనివలన యశస్సును, వీర్యమును గలిగెను. (ప్రాణములు నేత్రములు మొదలగునవి యశస్సనియును, బలము వీర్యమనియును దెలియునది.) ప్రాణములేనిచో నేదియు కలుగదుగదా? శరీరమునుండి ప్రాణముపోయినమీఁద, శరీరము అమేధ్యము (అపవిత్రము) అగును. అట్లు శరీరమునుండి ప్రాణముపోయినప్పటికిని, ఆ శరీరమునం దొకయభిమాన ముండినది. (ఆయభిమానము దిగువ వివరింపఁబడును.)

7. ఈనాశరీరము మేఘార్హముగా (యజ్ఞోపయోగిగా) అగును గాక; శరీరవంతుఁ డగుదు ననితలంచెను. ఏకారణముచే ప్రాణముపోయిన యెడల శరీరము ‘అశ్వత్’ అగుచున్నదో (చెడిపోవుచున్నదో) ఆకారణముచే శరీరము ‘అశ్వ’ మనిపేరొందినది. ఎప్పు డది మేఘార్హమైనదో అప్పుడు అది అశ్వమేధము అనుయాగమువేరై నది. ఇట్లు అశ్వమేధమును దెలియవలయును. అశ్వమేధాశ్వమును సృష్టించి కట్టకయే విడిచిపెట్ట నెంచెను. ఒకసంవత్సరముదాక కట్టక వదలిపెట్టి, తర్వాత ఆలంబనము చేసికొనెను. (యాగోపయోగముచేసికొనెను.) తక్కినవశువులను దేవతల కొరకెచ్చెను. కావున, ఇప్పుడును యాగ మొనర్చువారు దేవతాసంబంధముగను, ప్రజాపతిసంబంధముగను మంత్రసంస్కృతవశువును యాగము చేసెదరు; ఎవఁడు తన తేజస్సుచే ప్రపంచమును తపింపఁజేయుచున్నాఁడో ఆసూర్యుఁడు అశ్వమేధమై (యజ్ఞఫలమై) యున్నాఁడు. అతనికి సంవత్సరము శరీరము; ఈపార్థివాన్ని అర్కమైయున్నది. (అనఁగా సాధన భూతమై క్రతురూపమై యున్నది.) ఇతనికి త్రిలోకములును శరీరములు. ఈఅగ్నియు ఆదిత్యుఁడును అర్కాశ్వమేధములుగా (క్రతుఫలములుగా) ఉన్నారు. (క్రతువు, ఫలము, యజమానుఁడు.) అన్నియు ఒక్కదేవతయే. అనఁగా మృత్యువును ప్రజాపతియు నొక్కఁడే. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు

మరణమునుండి విముక్తి నొందుచున్నాడు. ఇతనిని మృత్యువు సమీపించుటలేదు. మృత్యు రూపాత్మయగుచున్నాడు. ఈ దేవతలలో నొక్కడగుచున్నాడు.

తృతీయబ్రాహ్మణము

1. ప్రజాపతివలన ఇరులైగలవాడు గలిగిరి(అతనిస్థానము వాక్కు మొదలగుతత్త్వములు), 1 దేవతలు, 2 అసురులు. (దేవతలు-శాస్త్రజన్యజ్ఞానమును, కర్తమును గైకొన్నవారు; అసురులు - స్వాభావిక ప్రత్యక్షజన్యజ్ఞానమును, కర్తమును గైకొన్నవారు) దేవతలు (సాత్త్వికులు) కొందఱే యున్నారు. అసురులు (అసాత్త్వికులు కావున) అధిక సంఖ్యాకులున్నారు. వీరిద్వరును ఈలోకవిషయములయందు పరస్పరము విరోధము గలవారై యున్నారు. దేవతలు తమలోదాము చెప్పుకొనున దేమనఁగా—“యజ్ఞమునందు ఉద్గీధముచే అసురులను జయింపఁగలము” అని.

2. ఆ దేవతలు (ఇట్లు నిశ్చయించికొని) తమ వాగభిమానదేవతను (వాక్కును) జూచి “మాకొఱకు ఉద్గీధమంత్రమును గానముచేయుడు” అనిరి. (ఎప్పుడును ఆత్మను దీవించుచు, మంచినూటలను శెప్పుచుండవలయునని యర్థము.) అట్లే కానిమ్మని చెప్పి, వాక్కు ఉద్గీధమును గానముచేసెను. అట్లు చేసినందువలనఁ గలిగినభోగమును (జ్ఞానబలమును) దేవతలకొసంగెను. ఏది శోభనవాక్కుగాఁజెప్పఁబడినదో దానిని(కర్తృఫలమును) వాక్కు ఉంచికొనెను. అసురులు ఈవృత్తాంత మెఱింగి, దేవతలు ఉద్గీధముచే తమజయింతురనియొంచి, ఆవాక్కును పాపముతోఁగొట్టిరి. పాపమనఁగా, వాక్కున కనురూపమైననూటలను శెప్పుట. (అనఁగా ఆసభ్యము, భయము, అన్యతము మొదలగునూటల నాడునట్లు వాక్కును అసాత్త్వికతత్త్వములు ప్రేరించెను.)

3. (పైనిచెప్పినట్లు భూగ్రహేంద్రియవిషయమునందు అసాత్త్వికతత్త్వములు కావించెను.)

4. (పైని చెప్పినట్లు శత్రురింద్రియవిషయమునందును కావించెను.)

5. (శ్రోతేంద్రియవిషయమునందును మీఁదఁ జెప్పినచొప్పున కావించెను.)

6. (మనస్సువిషయమునందును పై నికనఁబఱచినట్లే కావించెను.)

7. మరల దేవతలు తమకొఱకై ఉద్గీర్ణమును గానముచేయునట్లు ప్రాణమునుగోరిరి. అట్లే ప్రాణము గానముచేసెను. అసురులు ఆప్రాణమును పాపముచేఁ జెటువ నిశ్చయించిరి. అయినను సాధ్యముకాకపోయెను. మట్టిపెల్ల బండను పగులఁగొట్టుటకుయత్నించిన, అది యెట్లు చెల్లాచెదలై పోవునో, అట్లు అసురులు అడ్డదిడ్డముగాఁ జెదరి నాశమైపోయిరి. కావున దేవతలు జయమొందిరి. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు ప్రజాపతి స్వరూప మగుచున్నాఁడు. ఇతవివిరోధులు అవమానమొందుదురు.

8. ఆదేవతలు ఇట్టి(అసంగుడై యుండియు దేవత్వమును కలుగఁ జేయునట్టి) ప్రాణ మెచ్చటనున్నదని విచారించిరి. అది ముఖద్వారము నందు (శరీరమునందు) ఉన్నదని తెలిసికొనిరి. కావున ఆప్రాణము 'ఆయా స్యుఁడు' (వాగాదులను జేర్చిపట్టుకొనియుండువాఁడు) 'అంగిరస్సు' (అంగములకు సారమైయుండువాఁడు).

9. ఈ (శుద్ధమైన) ప్రాణదేవత 'దూ' అను పేరుగలది. ఈదేవ తకు మృత్యువు దూరమైయుండుటవలన నాపేరు గల్గినది. ఇట్లేఱిగిన వానికి మృత్యువు చాలదూరమున నుండును.

10. ఈప్రాణదేవత వాగాదిదేవతల పాపరూపమైన మృత్యువును హింసించి దిగంతరములకుఁ బంపివై చెను. అచ్చటనుండు దుష్టనులయందు ఈపాపములుచేరునట్లు కావించెను. కాన, ఆజనులతోఁ జేరరాదు. పాప మైన మృత్యువు ఆశ్రయించు ననెడి భయముచేత ఆజను లుండుదిక్కు నకుఁ బోదగదు.

11. వాగాది దేవతలపాపమనెడి మృత్యువును ఈప్రాణదేవత హింసించి ఆదేవతలయొక్క అగ్నియిది దేవతాస్వరూపమును బొందు నట్లు చేసెను.

12. ప్రధానమైన వాక్కును ప్రాణము వహించెను. ఆవాక్కు ఎప్పుడు మృత్యువును జయించెనో అప్పుడు అగ్నియైనది. (అగ్ని దేవతా స్వరూపమైనది, అనఁగా శుద్ధవాగ్నిదేవత) మృత్యువును దాటి (జయించి) ఈయగ్ని క్షేప్తముగాఁ బ్రకాశించుచున్నది.

13. (ఘా)ణవిషయమునందును పైని చెప్పిన ప్రకారము ఘా)ణము వాయు దేవతయై మృత్యువును జయించి శ్రేష్ఠమై ప్రకాశించుచున్నది.

14. (చతుర్విషయమునందును మీఁదఁ జెప్పిన ప్రకారము) చతువు ఆదిత్య దేవతయై మృత్యువును జయించి శ్రేష్ఠమై ప్రకాశించుచున్నది.

15. (శ్రోత్ర విషయమునందును పైని చెప్పిన ప్రకారము) శ్రోత్రము దిద్దేవతయై మృత్యువును జయించియున్నది.

16. (మనస్సు విషయమునందును పైని చెప్పిన ప్రకారము) మనస్సు చంద్ర దేవతయై మృత్యువును జయించి తేజరిల్లుచున్నది.

ఈరీతిగాఁ దెలిసికొని ప్రాణమును ఉపాసించువానిని ఈ ప్రాణ దేవత అగ్నియొద్ద దేవతాభావమున వహించుచున్నది. (ఆ దేవతలగుచున్నాఁడు.)

17. తర్వాత, ఈ ప్రాణము అన్నాదులను భుజించుటకొఱకు తలం చెను. ఏ దేది భుజింపఁబడునదో, దానినంతయు ప్రాణము భుజించుచున్నది. అన్నమునందు ప్రాణముంపఁబడియున్నది. (అన్నము లేనిచో ప్రాణము పోవును.)

18. వాగాది దేవతలు ప్రాణమును జూచి యిట్లనియె—“అన్నము నంతయు నీవే గైకొనెదవు; మే మన్నములేక యుండలేము; మాకును అన్నమునందు భాగ మిమ్ము.” (ప్రాణము) మీకు అన్నము కావలసి యున్నచో నాతోఁ జేరుఁడు.

(అప్పుడు వాగాది దేవతలు) ‘అట్లే కానిమ్ము’ అనిపల్కి వాగాది దేవతలు కూర్చుండిరి. కాఁబట్టి ఏవఁడు ప్రాణముకొఱకు (ప్రాణముండు టకై, బ్రతికియుండుటకై) అన్నమును భుజించుచున్నాఁడో, వాని వాగాదులు తృప్తినిఁజెందుచున్నవి. ఇట్లు ప్రాణమును దెలిసికొన్న వానిని బంధువు లాశ్రయించెదరు. వారినిఁ గాపాడునట్టివఁ, డగుచున్నాఁడు. శ్రేష్ఠుఁడు గను, అందఱకంటె ముందు పోవునట్టివాఁడుగను, అన్నాదుఁడుగను, అధికారిగను అగుచున్నాఁడు. ఇట్లు తెలిసికొన్న వానిని విరోధింపనెంచు వాఁడు, తమతోఁజేరినవారికి అనుతృప్తిని కలుగఁజేయును. ఏవఁ డిట్లు తెలిసికొన్న వానిని అనుసరించునో, వాడు తమతోఁజేరినవారిని సంతృప్తి నొందించుటకు శక్తిగల వాఁడగును.

మంచిస్వరముగలవాక్కుతో ఆర్తిజ్యముచేయవలయును. ఎట్లు లోకమునందు ధనముగలవానిని సకలజనులును ఆశ్రయించెదరో, అట్లు మంచిస్వరముగలఋత్విక్కులను యజ్ఞమునందుఁ జూడఁగోరెదరు. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి సంపదకలుగును.

26. స్వరము స్వర్ణముగా వర్ణింపఁబడుచున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి స్వర్ణము లభించును.

27. ఈసామప్రాణప్రతిష్ఠను చెలిసికొన్నవానికి మహిమకలదు. సామప్రతిష్ఠ వాక్కుగానున్నది. వాక్కునందు ప్రాణము ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఏలన, వాక్కుచేతనే గానముచేయఁబడుచున్నది. కొందఱు అన్నము ప్రతిష్ఠయని చెప్పెదరు.

28. (ప్రాణవిజ్ఞానముగలవానికి జపకర్తృము చెప్పఁబడుచున్నది.) పవమానస్తోత్ర కాలమునందు (యజ్ఞమునందు) ప్రస్తోత తనకార్యమును ప్రారంభించునమయమునందు దిగువనుదాహరించినమంత్రములను జపింపవలయును. (జపము) “అసతోమాసద్గమయ” (స్వాభావికకర్తవిజ్ఞానమునుండి శాస్త్రోక్తకర్తవిజ్ఞానమునందు నన్నుఁజేప్పుము.) “తమసోమాభ్యోతిర్గమయ” (అజ్ఞానమునుండి జ్ఞానమునందుఁజేప్పుము). “మృతోర్మృతామృతంగమయ” (మృత్యువునుండిజాతీ అమృతభావమును బొందునట్లు చేయుము). ఈజపమునకు ఫలము, కోరినదంతయు సిద్ధించును.

చతుర్థబ్రాహ్మణము

1. ఆదియం దీ జగత్తు ఆత్మమయమై (ఆత్మయందు లిప్తమై) యుండినది. మొదట ప్రథమపురుషుడైన ప్రజాపతి స్వయముగాఁగలిగినాడు. అపుడుతానొక్కఁడుతక్క వేతే దేనినిజూడలేదు. ‘అహమ్’నేను ముందే యున్నాఁడను. అనితలంచికొనెను. కావున ఆత్మకు ‘అహమ్’ అనుపేరుగల్గెను. నేఁటికిని ఎవనినేని పిలిచినయెడల, మొదట ‘నేను’ ‘వాడు’ అని చెప్పుచు, తర్వాత తనపేరిట్టిదనిచెప్పుచున్నాడు. ఈ ప్రజాపతిస్థితిని జ్ఞానకర్తానుష్ఠానములచే బొందుటకుఁ గోరినవారిసమూహమునుండియు అజ్ఞానలక్షణమైన సకలపాపములను మొదటఁ గలిగిన ప్రజాపతి దహించు

చున్నాడు. దీనిచే నతనికి 'పురుషుడు' అనుపేరుగల్గెను. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు ప్రజాపతిస్థితిని బొందుచున్నాడు.

2. ఆ ప్రథమపురుషుఁ డైన ప్రజాపతి (నశించుకరీరముగలవాఁ డైనందున) భయమొందెను. కాబట్టి లోకమునందు ఒంటరిగానుండువాఁడు భయపడుచున్నాడు. తర్వాత ఆ ప్రజాపతి "నేనుగాక వేతెవ్వరున్నారు? గాన నేనేలభయపడవలయును" అని యాలోచించినాడు. గాన, భయములేక యుండినాడు. భయపడనేల యనఁగా, తనకంటె వేతె నశరీరమును ప్రత్యేకమని భావించినందున భయము కలిగెను. (శాసుగాక వేతేదియు లేదు; సర్వమును బ్రహ్మమనెడి ఏకత్వవర్చనముండినవో భయముండదు.)

3. ఆ ప్రజాపతి యొక్కఁడై యున్నందున సంతోష మొందకయుండెను. కావున, లోకమునందు ఒక్కఁడై యుండినచో సంతోషముండదు. తనసంతోషముకొఱకు రెండవవస్తువును (స్త్రీని) గోరెను. ఇట్లు కోరిన వెంటనే స్త్రీ పురుషరూపములుగా రెండువిధములుగా జేసికొనెను. అపుడు పతియనియును పత్నియనియును పేర్లుగలవా రేర్పడిరి. కాబట్టి, ఈశరీరము ఆత్మకు ఆర్థభాగము వికారమైనది. (ఆత్మ పురుషరూపము, శరీరము స్త్రీరూపము. ఆత్మ మాయారూపము. శరీరము, అదే స్త్రీవృత్తి) ఇట్లు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పెను. మొదట స్త్రీవస్తువు శౌన్దర్యమై యుండెను. అపుడు పురుషార్థాకాశము స్త్రీరూపముతో జేరి పూర్ణమైనది. స్త్రీరూపముగా ప్రజాపతిచే సృష్టింపబడినది. దానికి శతరూపా అనిపేరు. దానితో ప్రథమపురుషుఁ డైనను ప్రజాపతి చేరెను. అపుడు మనుష్యులు గలిగిరి.

4. ఆ స్త్రీ (శతరూప) తనచే సృష్టింపబడినకూతు రగునాతో రమింపఁగోరుచున్నాడుగదా యనితలంచి గోధూనునుదాల్చెను. అపుడు పురుషార్థము వృషభరూపము దాల్చి గోవుతో సంగమింపఁగా పశువులు పుట్టెను. పిమ్మట అది గోడిగ (ఆడుగుఱ్ఱము) రూపముదాల్చెను. అతఁడు గుఱ్ఱమై సంగమించెను. గుఱ్ఱములు గలిగెను. పిదప ఆ స్త్రీ ఆడుగాడిప రూపమైతెను. ఇతఁడు మగగాడిదయైచేరెను. గాడిదలుగల్గెను. ఇట్లు ఒంటిగిట్టలజంతువులు పుట్టినవి. తర్వాత ఆమె ఆడుమేడయాయెను. ఇతఁడు మగమేడయాయెను, ఇట్లు రెండుగిట్టలమృగములుగల్గెను. పిమ్మట

క్రమముగా ఉభయులును అనేకజంతుజాలములరూపములు దాల్చి శ్రీడించిరి. ఇట్లు లోకమునందు చీమలు మొదలు మనుష్యులవఱకు గల సకల ప్రాణులును కలిగినవి.

5. ఇట్లు సృష్టించినవానిని ఆ ప్రజాపతి రక్షించెను. ఆరూపములు గనే తాను ప్రకాశించెను. “ఏకారణముచే సకలజగత్తును సృష్టించినాడనో, ఆకారణముచేతనే నేనును ‘అవసృష్టి’ (హీనసృష్టి)గా నున్నాడను.” అని తలంచినాడు గాన, అతనికి ‘సృష్టి’ అను పేరుగలిగెను. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు ప్రజాపతివలె సృష్టికర్త చేయువాడగును.

6. తర్వాత, ఆ ప్రజాపతి చేతులతో ముఖమునందు అది మెను. ఆయోనినుండి (కారణమువలన) అగ్నిని సృష్టించెను. కాబట్టియే ముఖము నందును చేతులయందును రోమములు లేవు. అందుచేతనే ‘యోనిలో’వలను వెండ్రుకలు లేవు. యాగమునందు “ఈదేవుని భజిపుము, ఈదేవుని భజిపుము” అని చెప్పబడునట్టి దేవత లందఱును ఆఙ్కదేవుడే (ప్రజాపతియే). తర్వాత చెమ్మగలసకలవస్తువులలోనున్న రసమువలన ఆత్మయొందుండి చంద్రునిసృష్టించెను. ఈజగత్తునందుండు నట్టిదంతయు అన్నమును అన్నాదము నైయున్నది. చంద్రుడు అన్నమును, అగ్ని అన్నాదమునైయున్నది. (అతిసృష్టి, అనగా ఉత్కృష్టసృష్టి చెప్పబడుచున్నది.) తన ఉత్కృష్టభావమునుండి దేవతలను సృష్టించెను. కావున ఇది బ్రహ్మయొక్క అతిసృష్టి అని చెప్పబడుచున్నది, ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు ఈఅతిసృష్టివిషయమునందు ప్రజాపతివంటివాడగును.

7. ఆ (అప్రత్యక్షాత్మయం దంతర్భూతమైయున్న) ఈజగత్తు ఆదియందు అవ్యాకృతముగా (నామరూపవికారములు లేక) ఉండినది. ఇట్లు అవ్యాకృతమైనజగత్తు నామరూపవికారములనుబోంది పలువస్తువులుగా నేర్పడినది. ఈయీవస్తువున కీయీపేరని వికారమొందినది. అప్పుడు నల్ల వికారమొందియున్నది. అట్టి యీప్రపంచమునందు నామరూపవికారరహితమైన (నిత్య శుద్ధబుద్ధము క్త స్వభావమైన) ఆత్మ ప్రవేశించెను. ఖడ్గకోశమునందు (కత్తియొరయందు) కత్తి యెట్లు వ్యాపించియున్నదో, మ్రానియం దెట్లు అగ్ని వ్యాపించియున్నదో, అట్లు ఆత్మ నఖిలపర్యంతము సర్వత్ర వ్యాపించి (నిండి)యున్నది. సమ స్తమైయుండి, ప్రాణము తన కార్యమును జేయునపుడు ‘ప్రాణము’ అని పేర్కొనబడుచున్నాడు;

పలుకునపుడు 'వాక్కు' అనియును, చూచునపుడు 'చక్షుస్సు' అనియును, వినునపుడు 'శ్రోత్రమ్' అనియును, తలంచునపుడు, 'మనస్సు' అనియును పేరొందుచున్నాడు. ఈసకలకర్తలును ఆత్మయందేయున్నవి. ఎవఁడు ఆత్మను, ప్రాణము చక్షుస్సు అని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగఁగాని, వేర్వేరుగ నున్నదనిగాని తలంచి యుపాసించుచో, వాఁడు బ్రహ్మము నెఱింగినవాఁడుకాదు. ఏలన, అట్లు తలంచినచో ఆత్మ అసమస్తుడగు చున్నాడు ఒక్కొక్కటిగను, వేర్వేరుగను (అనేక దేవతలుగా) అగు చున్నాడు. (ఇది సరి కాదు). సర్వమును ఒకేఆత్మయని ఉపాసింపవలయును. అపుడు సమస్తము నొక్కటేయగుచున్నది. ఈప్రపంచమున కంతయు ఆ బ్రహ్మవస్తువొక్కటే ఆధారమును నిరాధారమునై యున్నది. ఈఆత్మ (దీవుడు) ఆత్మజ్ఞానముచేత ఈ (అనాత్మ స్వరూపమైన) సకలజగత్తును దెలిసికొనుచున్నాడు (ఆత్మ వస్తు విట్టిదని తెలిసికొన్న వానికి అనాత్మ వస్తు విట్టిదని తెలియును). లోకమునందు దొంగిలిన ఆవులు మొదలగువానిని కాలి యడుగులజాడను బట్టి యెట్లు తెలిసికొనుచున్నామో. అట్లు మనకు దెలియక మఱుంగై యుండు ఆత్మను జ్ఞానమనెడి జాడను (గుర్తును) బట్టి తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు కీర్తిని (ఆత్మకుఁగల ఖ్యాతిని) శ్లోకమును (ప్రాణాదివర్గమును) బొందుచున్నాడు. (అనగా ఆత్మైకజ్ఞాన మనుకీర్తిని, ముక్తి యనుశ్లోకమును బొందుచున్నాడు).

8. ఆత్మను ఎఱుంగవలయు ననుటకుఁ గారణ మేమనఁగా, ఆ ఆత్మ వస్తువు మిక్కిలి ప్రియము నుంపఁదగినది; పుత్రునికంటె ప్రియతరమైనది; ధనముకంటెను ప్రియతరమైనది; ఇంకను ఏయేవస్తువులు శ్రేష్ఠములైనవి గలవో, వానికంటె ప్రియతరమైనది; మఱియు మనసమీపమునందే మనలో నుండునట్టిది. పర బ్రహ్మవస్తువునకంటె వేఱొకవస్తువు ప్రియమైనది గలదనిచెప్పెడివానినిఁజూచి- "నీవుప్రియమైనదనితలంచెడి పుత్రాదిక నశించునదిగదా" అని బ్రహ్మవేత్తప్రశ్నించునుగాక! అట్లడుగుటకు ఆతఁడు (బ్రహ్మవేత్త) సమర్థుడు. కావున, ఆత్మయే ప్రియవస్తువనితలంచి దానిని ఉపాసింపవలయును. ఇట్లు ఉపాసించువానికి ప్రియవస్తువు లన్నియు నశింపకయుండును.

9. ఏ బ్రహ్మవస్తుజ్ఞానముచే సమస్తమును మనమగుదు మని మనుష్యులు తలంచెదరో, ఆవస్తువునే బ్రహ్మ మని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

దేనిజ్ఞానముచే సకలము నగుచున్నదని చెప్పబడుచున్నదో ఆ బ్రహ్మము ఎట్లు తెలియబడుచున్నది?

10. సృష్టిపూర్వము ఈజగత్తు బ్రహ్మముగానుండెను. ఆ బ్రహ్మము 'నేనే బ్రహ్మమెయ్యన్నాను' అని తలంచెను (నాకంటె పేరులేదు; నాయుండండియే సర్వమును కలుగవలయు ననితలంచెను). కాబట్టి అది సమ స్తమునైనది. ఇట్లు దేవతలలో నెవ్వరుతలంచెదరో వారు బ్రహ్మమే యగుచున్నారు. అట్లే ఋషులలోను మనుష్యులలోను ఎవ్వరెవ్వరు తలంచెదరో వారందఱును బ్రహ్మమయ్యెదరు. ఇట్లు తెలిసి 'నేనే సూర్యుఁడను' అని వామదేవఋషి తెలిసికొనెను. ఇప్పుడును ఎవరు నైని చెప్పినచోప్పన 'నేనే బ్రహ్మమెయ్యన్నాను' అనితలంచెదరో వారు బ్రహ్మముగను సమ స్తముగను అయ్యెదరు. వారు దేవతలకంటెను శ్రేష్టులు. ఈ దేవతలయొక్క ఆత్మయు నయ్యెదరు. ఎవఁడు తనఆత్మకంటె వేతే దేవతయున్న దనియును, అదివేఱు, నేనేవే అనియును తలంచి, అన్య దేవతోపాసన చేయుచున్నాఁడో వాఁడు అవివేకి; మూఁఁడు; పశు తుల్యుఁడు; దేవతలకు వాఁడు పశునై యున్నాఁడు. ఎట్లు ఒకమనుష్యుని అనేకపశువులు సహాయముచేసి ఆదరించుచున్నవో, అట్లు అనేకపశు స్థానీయుఁడైన ఒక్కొకమనుష్యుఁడును దేవతలను, పితరులను, యాగము, శ్రాద్ధము మొదలగు కర్మలచేత ఆదరించుచున్నాఁడు. ఒకపశువును వ్యాఘ్రాదిజంతువులు గైకొనిపోవుటచే కనబడకుండునపుడు, ఒకనికి (ఆపశువుయొక్కసొంతగానికి) మిక్కిలి దుఃఖముగలుగుచున్నది. అనేక పశువులు పోయినపుడు చెప్పవలసినదేమున్నది? కావున, మనుష్యులు వివేకులైనయెడల (బ్రహ్మజ్ఞానులై యాగాదికృత్యములను మానిన యెడల) దేవతలకు మిక్కిలి కష్టముగనుండునుగదా? కావున, మోక్షేచ్ఛ గలవారు మొదట దేవతల నుపాసింపవలయును. అట్లుపాసించినచో దేవతలయనుగ్రహము కలుగును. తమ కిష్టమైనవారిని అనుగ్రహింతురు. ఇష్టములేనివారిని బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగునీక చేయుదురు (బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగునంతదాక కర్మలను చేయుచుండవలయును).

11. ఈజగత్తు సృష్టికిమున్ను బ్రహ్మమయమైయుండెను. అదిఏకమై (రెండుగాక) యుండెను. (తర్వాత మున్ను చెప్పినట్లు అగ్న్యాదులను సృష్టించెను; బ్రహ్మణులను సృష్టించెను; కర్మమునకు చాలదయ్యెను).

ప్రశస్త్యులైన ఊత్రియులను సృష్టించెను; దేవక్షత్రియులను, మనుష్యక్షత్రియులను సృష్టించెను. దేవక్షత్రియు లెవరనగా ఇంద్రుడు(దేవతలకురాజు); సరుణుడు(జలజంతువులకురాజు); చంద్రుడు(బ్రాహ్మణులకురాజు); రుద్రుడు(పశువులకురాజు); పశున్యాయుడు(మేలుములకురాజు); యముడు(పితరులకురాజు); మృత్యువు (రోగములకురాజు); ఈశానుడు (కాంతులకురాజు); కావున ఊత్రియులకంటె శ్రేష్ఠులులేరు. కావున రాజసూయ యాగమునందు బ్రాహ్మణులు దిగువనున్నారు; ఊత్రియులు మీఁదుగ నుండి ఉపాసించెదరు. ఊత్రియుడు యశస్సు నొందుచున్నాడు, (వానికి బ్రాహ్మణుడు కారణము. కావున రాజసూయయాగమునందు రాజమహిమనొందుచున్నాడు. ఏక్షత్రియుడు తనకుఁ గారణమైన బ్రాహ్మణుని నీచముగఁ జూచుచున్నాడో, వాడు తనవంశమునునాశము చేయుచున్నాడు. లోకమునందు శ్రేష్ఠస్థానమును అవమానించినయెడల వీరితిగా పాపియగుచున్నాడో, ఆరితిగా పాపియగుచున్నాడు.

12. ఊత్తమును చాలవయ్యెను; కర్తృసాధనమైనధనమును సంపాదించుటకై వైశ్యునిసృష్టించెను. వస్తువులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు, విశ్వేదేవతలు, మరుత్తులు వీరందఱును వైశ్యదేవగణములు.

13. వైశ్యదేవగణములు చాలవయ్యెను. పరిచర్యార్థమై శూద్రులను సృష్టించెను. సర్వమును పోషించుపృథ్విని సృష్టించెను.

14. ఇవియన్నియు కర్తృవూర్తికి చాలవయ్యె. శ్రేయోరూపమైన ధర్మమును(విధిని)సృజించెను. అది ఊత్తమునకు ఊత్తము (క్షత్రియుని కూడ పాలించునట్టిది). కావున, ధర్మమునకంటె శ్రేష్ఠమైనది వేతేదియు లేదు. కాబట్టి బలవంతుని దుర్బలుఁడు ధర్మముచేతజయించుచున్నాడు ఎట్లున. రాజుతోపగబెట్టుకొన్న ఒకకుటుంబస్థునివలె నని తెలియునది. ధర్మమే సత్యము; సత్యము చెప్పువారిని ధర్మమును జెప్పుచున్నారనియును, ధర్మమును జెప్పువారిని సత్యమును జెప్పుచున్నారనియును లోకము నందుఁ జెప్పెదరు.

15. ఇట్లు ఆ బ్రహ్మవస్తువు (అవిద్యావిషయములగుకర్మలు చేయుటకై) బ్రహ్మ, ఊత్రియ, వైశ్య, శూద్రులనునాలుగువర్ణము లాయెను. ఆ బ్రహ్మము దేవతలలో అగ్నిరూపముగా బ్రాహ్మణుఁడాయెను. కావున, దేవతలలో అగ్నియందు కర్తృ మొనర్చి తత్ఫలమున కనుగుణ మైనలోక

మును బొందుటకై కోరెదరు. మనుష్యులలో బ్రాహ్మణత్వలోకమును బొందుటకై కోరెదరు. ఈ అగ్నియే బ్రహ్మమును, బ్రాహ్మణరూపమునైనది. ఎవఁ డీసంసార ప్రపంచమునుండి తనకు సొంతమైన ఆత్మ నెఱుంగక మృతి నొందుచున్నాఁడో వానిని ఆత్మ (పరబ్రహ్మము) రక్షింపదు. ఎట్లు అధ్యయనము చేయఁబడనివేదము, కర్తవిధానాదుల నెఱింగించుమూలముగా రక్షింపదో, అట్లు రక్షింపదు. కావున, ఆత్మ నెఱుంగనివాఁడెట్టిమహాత్మరమైనపుణ్య మొనర్చియున్నప్పటికిని అది ఫలానుభోగాంతమునందు నశించిపోవును. కావున, ఆత్మను తన ప్రపంచము (లోకము) అని యుపాసించవలయును. అట్లు ఉపాసనచేయువానికర్తము నశింపదు. (అనఁగా కర్త మంటదు; సంసారములేదు.) ఇట్టిఆత్మజ్ఞుని కోరినవాని నంతయు సృష్టించుకొను శక్తిగలవాఁడగును.

16. ఈఆత్మ (జీవుఁడు) సకలభూతములలో భోగ్యలోకము (స్థానము) గా ఉన్నాఁడు. ఎట్లన, హోమయాగములచే దేవతలకు లోకము; వేదాధ్యయనములచే ఋషులకు లోకము; శ్రాద్ధాదులచేతను, ప్రజావృద్ధికర్తలచేతను పితరులకు లోకము; మనుష్యులకు స్థానమును, భోజనాదుల నొసంగుటచేతను మనుష్యులకు లోకము; తృణజలాదుల నొసంగుటచేత పశువులకు లోకము; గృహమందలి మృగపక్ష్యాదులకు ఆహార మొసంగుటచేత వానికిలోకము; ఎట్లులోకమునందొకఁడు తనవాస స్థానమునకుఁజెడుపునుగోరఁడో, అట్లు పైనికనఁబఱచినభూతములన్నియు తమభోగ్యస్థానమైన జీవాత్మకు నాశమునుగోరవు. ఇట్లు తెలియఁబడినది; యోజింపఁబడినది. (కర్తలుచేసినయెడల దేవతలు సంతుష్టి నొంది జీవుని రక్షింతురు.)

17. ఆత్మ (జీవాత్మ) మొదట (సంసారసంబంధమునకుమునుపు) ఏకమైయుండెను. అతఁడు స్త్రీని, ప్రజను సృష్టించి, తర్వాతకర్తము చేయవలయునని తలంచెను. ఆతఁడు ఈరూపముకదా? (దార పుత్రవిత్తకర్తములై యున్న ఏకదా? ఆశింపకపోయినను మున్ను జెప్పినఫలముకంటెను అధికముగావొరకదు. కావున, ఈకాలమునందును లోకమునందు ఒంటరిగనుండువాఁడుదారపుత్రకర్తాదులను గోరుచున్నాఁడు. వీనిలో నేదేనియొకటి కొఱవడెనేని తన్ను అసంపూర్ణుఁడని తలంచుకొనుచున్నాఁడు. అపుడు వానికి అసంపూర్ణత్వ మేర్పడుచున్నది. వీనిమనస్సు ఆత్మ (కుటుంబవతి,

పురుషుడు) మనస్సు ప్రధానమైనందున వాక్కు జాయ (భార్య) అనబడును. మనస్సు ప్రకారము వాక్కు వర్తించుటంబట్టి, ఆమనస్సును వాక్కును జేరి ప్రాణ మను ప్రజ కలిగినది. చతుస్సు మానుషమైనవి త్తము; కావున లోకమునం దుండువానినంతయు జూచెదము. శ్రోతము దైవమై యుండువి త్తము; శ్రోతముచేత విజ్ఞానమును విని తెలిసికొనెదము. దేహము కర్తము; దేహముచేత కర్తముచేయవలయును, ఇదిపాంక్తమైన (బిడిటిచే నెఱవేర్చబడిన) యజ్ఞము. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి పశువు, పురుషుడు అన్నియు లభించును.

పంచమ బ్రాహ్మణము

1-2. పితయగు ప్రజాపతి తన ప్రజ్ఞ చేతను తపస్సు చేతను సృష్టించిన సప్తవిధాన్నములు చెప్పబడుచున్నవి. వానిలో నొకటి సాధారణముగా లోకములోని సకలప్రాణులును భుజించునట్టి అన్నము; ఈయన్నమును ఉపాసించువాడు పాపమునుండి విడివడెడు. ఈ అన్నము మిశ్రముగా సకలమైనవారికిని సామాన్యముగా నున్నది. మఱియు రెండన్నములను దేవతలు పొందునట్లు చేసెను. అవి యేవియనగా, ఒకటి హవతము (అగ్ని యందు హోమముచేయబడిన యన్నము); మఱొకటి ప్రహవతము (బలి గానర్పించు అన్నము); ఈ రెండు అన్నములును దేవతలకొకటి కీర్తించునవి. దర్శపూర్ణక్రియాసంబంధమైన యన్నమని కొంద రందురు. కావున, కామ్యేష్టితో సంబంధించినది కాదు; ఒక అన్నమును పశువులకిచ్చెను; ఆ యన్నమే పాలు; మనుష్యులును పశువులును మొదల పాలుత్రాగియే కదా జీవించెదరు. కాబట్టి పుట్టినబాలునకు మొదల క్షీరవికారమైన నేలైన నాకించెదరు లేక చను బాలుత్రాగునట్లొనర్చెదరు. పుట్టినదూడయు చాల దినములు పాలుత్రాగుచున్నది; ఆతర్వాత పచ్చిక తినుచున్నది. ఈయన్నము (పాలు)నందు సకల ప్రపంచమును స్థాపింపబడియున్నది. ప్రాణముండునదియు, ప్రాణము లేనిదియు సమస్తమును స్థాపింపబడియున్నది. ఎది ఒకసంవత్సరముదాక పాలతో యాగముచేయువాడు మృత్యువును జయించునని చెప్పబడియున్నదో, అది యట్లుకాదు; పాలతో ఒక్కపగలు హోమముచేసినచో మృత్యువును జయింపవచ్చును. కాబట్టి, దేవ

తలకొఱకు అన్నాద్యముల నొసంగవలయును. ఇట్లు అన్నములు భుజింపఁ బడుచుండఁగా నేలకొఱవడకయున్నదనఁగా, పురుషుడు కొఱతలేని వాడు; వాడు తనబుద్ధితేత సకలాన్నములను సృష్టించుచున్నాడు. ఎవ డిట్లు అక్షితి (కొఱతలేని) భావమును తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాడు ముఖ్యముగా అన్నమును భుజించును; దేవత్యమును బొందును; జనన మరణసర్జితుఁ డగును.

3. తక్కిన మూడన్నములను తండ్రి ఆత్మయం దుండునట్లు కావించెను. ఒకటి మనస్సు (అంతఃకరణము), రెండు వాక్కు, మూడు ప్రాణము; మనస్సు ముఖ్యమైనది. ఎట్లన, మనస్సు తొలఁగియుండునేని సమీపమునం దుండువానినిఁజూచుటకు సాధ్యము కాదు; సమీపమునందు చెప్పెడిదానిని వినుటకు సాధ్యముగాదు; మనస్సున్నచోఁజూడవచ్చును; వినగలుగు. కావము, సంకల్పము, సంశయము, శ్రద్ధ, అశ్రద్ధ, ధైర్యము, అధైర్యము, లజ్జ, బుద్ధి, భయము ఇవియున్నయు మనోరూపములు. మనస్సుచేతనే తెలిసికొనవలయును. శబ్దమే వాక్కు. ఈవాక్కు వాచక వస్తువుగను పూర్ణమైనదిగ నుండుదానిని అనుసరించికొనియున్నది. (అనఁగా, వాచకవస్తువును ప్రకాశింపఁజేయుచున్నది.) అయినను అది యట్లుకాదు (స్వయముగాఁ బ్రకాశింపఁదగినది). ప్రాణము అయిదువిధ ములు-ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము అని కాపున సర్వమును ప్రాణమయమైయున్నది. ఈఆత్మ వాఙ్మనఃప్రాణమ యములై (మూఁడై) యున్నది.

4-10. వాఙ్మనఃప్రాణమయవివరణములు ఈదిగువఁ జెప్పఁబడును.

i. లోకము:—వాక్కు - భూలోకము, మనస్సు-అంతరిక్షము, ప్రాణము - స్వర్గము.

ii. వేదము:—వాక్కు-ఋగ్వేదము, మనస్సు - యజుర్వేదము, ప్రాణము - సామవేదము.

iii. వాక్కు-దేవతలు, మనస్సు-పితరులు, ప్రాణము-మనుష్యులు.

iv. వాక్కు-పిత, మనస్సు - మాత, ప్రాణము - ప్రజ

v. వాక్కు-విజ్ఞాతము, మనస్సు-విజ్ఞానము ప్రాణము-అవిజ్ఞాతము.

విజ్ఞాతమనఁగా చక్కఁగాఁ దెలియఁబడినది; అదివాగ్రూపము. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానిని వాక్కు కాపాడుచున్నది. విజ్ఞానమనఁగా చక్కఁగాఁ

దెలియనిదానిని తెలిసికొని సంశయనివృత్తి చేసికొనుట; ఇది మనోరూపము. ఇట్లెఱింగినవానిని మనస్సుకాపాడును. అవిజ్ఞాతమనఁగా తెలియనిది; ఇది ప్రాణరూపము. ఇట్లు తెలిసికొన్నవానిని ప్రాణము రక్షించును.

11. చా క్కనుఅన్నమునకు శరీరము (బాహ్యభారము) పృథివి; దానిరూపము జ్యోతిర్వాయము; అనఁగా అగ్ని. వాక్కుయొక్క పరిమాణమునకుఁ దగినట్లు పృథ్వియును అగ్నియును ఉన్నవి.

12. మన స్సనుఅన్నమునకు శరీరము స్వర్గలోకము; దానిరూపము జ్యోతిర్వాయమైన సూర్యుఁడు; మనస్సునకుఁ దగినట్లు స్వర్గమును సూర్యుఁడును ఉండిరి. ఈరెంటిచేరికవలన ప్రాణము కలిగెను. అదే ఇంద్రుఁడు (ఈశ్వరుఁడు); అదే ఈజీవుఁడు; ఇతఁడు శత్రువులేనివాఁడు; ఇట్లు తెలిసికొన్నవానికి శత్రువులేడు.

13. ప్రాణ మనుఅన్నమునకు శరీరము జలము; దానిరూపము జ్యోతిర్వాయమైన చంద్రుఁడు; ప్రాణమునకుఁ దగినట్లు జలమును చంద్రుఁడును ఉన్నారు. వాక్కు, మనస్సు, ప్రాణము అనునీమూఁడును సమానములైనవి. కావున, ఇవి అనంతములు (పారములేనివి.) ఇవి అంతమైననని ఉపాసించువారికి అంతమైనలోకము సిద్ధించును. అనంతములని ఉపాసించువారికి అనంతము లైనలోకములు సిద్ధించును.

14. ఆప్రజాపతి సంవత్సరాత్మ (కాలస్వరూపి, చంద్రాత్మ); పదునాఱుకలలు గలవాఁడు. అహోరాత్రములు, తిథులు పదునైదు కలలు; పదునాఱువకల నిత్యమైనది; శుక్లపక్షమునందు పదునైదు కలలలో నొక్కొకదానితోఁ జేరి వృద్ధినిొందుచున్నది. కృష్ణపక్షమునందు తగ్గుచున్నది; నిత్యమైన పదునాఱువకల అమావాస్యరాత్రియందు సకలప్రాణులయందును ప్రవేశించి మఱునాడుమొదలు వృద్ధినిొందుచున్నది. కాన, అమావాస్యరాత్రియందు ఏప్రాణులను హింసించరాదు. చంద్రదేవత పూజార్థమై, అమంగళ మని తలంపఁబడి చంపఁబడుచుండు పాపాత్మ యగు తొండనునైతము చంపఁగూడదు.

15. ఏఆత్మ, సంవత్సరము ప్రజాపతి షోడశకల అని చెప్పఁబడుచున్నాఁడో, అతఁడు పరోక్షముగా (కనఁబడక) ఉన్నాడని తలంపఁగూడదు. ఇదిగో ప్రత్యక్షముగా నున్నాఁడు. అట్లు కనఁబడువాఁ డెవఁ

డనఁగా, ఇట్లు తెలిసికొన్నపురుషుడే; వాడే జీవాత్మ. అతని సంపదయే పదునేను కలలు; ఆత్మయొక్క శరీరము పదునాఱవకల, నిత్యమైనకల; అతఁడు విత్తముచేత పూర్ణమును అపూర్ణమును పొందుచున్నాఁడు. శరీరమే నభ్యము (చక్రము మధ్యస్థానము;) విత్తము అచక్రపరివారములు, అరములు మొదలగునవి. సకలసంపదలు కొఱవడినను ఒకఁడు శరీరముతో ప్రాణముతో నుండు నేని సంపదను మరల పొందఁగలఁడు.

16. మనుష్యలోకము, పితృలోకము, దేవలోకము అని మూఁడు లోకములు గలవు. మనుష్యలోకము పుత్రునిచేతనే జయింపఁదగినది. పితృలోకము కర్తముచేతనే జయింపఁదగినది. దేవలోకము బ్రహ్మవిద్య చేతనే జయింపఁదగినది. మూఁడవ (దేవ) లోకమే శ్రేష్ఠమైనది. కాబట్టియే బ్రహ్మవిద్య విశేషమైనదని ప్రశంసించుచున్నాఁడు.

17. ఇక సంప్రత్తి (పుత్రున కప్పగించుట) చెప్పబడుచున్నది. ఎప్పు డాలాగు చేయవలయుననఁగా, తండ్రి యొప్పుడు మరణకాల మా నన్నమైన దని తెలిసికొనుచున్నాఁడో అప్పుడు పుత్రునిం బిలిచి వానితో “నీవు బ్రహ్మము, నీవు యజ్ఞము. నీవు లోకము” అని చెప్పవలయును. పుత్రుఁడు. “నేను బ్రహ్మము, నేను యజ్ఞము; నేను లోకము” అని చెప్పవలయును. ఇట్లు గూఢముగాఁ జెప్పినదానితాత్పర్య మేమనఁగా, (వేదముచెప్పుచున్నది; తండ్రి చెప్పనట్లు) ఏయే బ్రహ్మము (వేదము) నాచే అధ్యయనము చేయవలసియుండియు, కొన్ని చేసియు, కొన్ని చేయకయు నున్నదో వానినన్నిటిని నీవు చేయవలయును. ఏయేయజ్ఞము నాచే జేయవలసియుండియు, కొన్ని చేసియు, కొన్ని చేయకయు నున్నదో వాని నన్నిటిని నీవు చేయవలయును. ఏయేలోకము (ఫలము) నాచే జయింపఁ బడవలసినదిగా నుండియు, ఇంతవఱకును కొన్ని జయింపఁబడియు, కొన్ని జయింపఁ బడకయు నున్నదో దానినంతయు నీవు జయింపవలయును; “ఒక గృహస్థుఁడు ఇంతమాత్రము చేయవలయును. ఇవియంతయు నాయొద్ద నుండి బయలుపడి ఈలోకమునుండి నన్నురక్షించునుగాక” ఇట్లుపుత్రుఁడు తండ్రినిరక్షించునట్టి అనుశిష్టుఁడాయెనేని, అట్టిపుత్రుని “లోక్యుఁడు అని చెప్పుదురు. కావున, తండ్రి పుత్రునిజూచి “వీఁడు లోక్యుఁడుగా నుండవలయును” అని శాసించుచున్నాఁడు (లోక్యుడనఁగా, తండ్రికి

లోకహేతుకరుడని భావము). ఇట్లు తెలిసికొన్న తండ్రి ఈలోకమునుండి పోయినప్పటికిని మరల ఈవాక్కు, మనస్సు, ప్రాణము, వీనితోగూడ పుత్రుని జేరుచున్నాడు. తండ్రి చే చేయబడక మిగిలియుండువానినంతయు పుత్రుడు చేసి, తండ్రిని రక్షించుచున్నాడు. కావున, 'పుత్రుడు' అనఁ బడుచున్నాడు. ఈలోకమునందు పుత్రునివలన తండ్రి ప్రతిష్ఠగల వాడగుచున్నాడు. ఇట్టిపుత్రుని దైవములును అమృతములు నైన ప్రాణములు (వాఙ్మనఃప్రాణములు) పొందుచున్నవి. ఎట్లన?

18. పృథివి, అగ్నిలక్షణముగల దైవియై నవాక్కు వీనియందు ప్రవేశించుచున్నది. అనఁగా, ఏదేది వాక్కుతో జెప్పబడుచున్నదో అదియంతయు అమోఘముగా నున్నది.

19. స్వర్గము, ఆదిత్యలక్షణముగల దైవియై నమనస్సు వీనియందు ప్రవేశించుచున్నది. మనస్సునందు సుఖమున్నయెడల వానికి దుఃఖము లేదు. ఎల్లప్పుడును సంతృప్తిగలవాడై యుండును.

20. జలము, చంద్రలక్షణముగల దైవియై న ప్రాణము వీనియందు ప్రవేశించుచున్నది. అట్టిప్రాణము వీనియందు సంచరించుచును, సంచరింప కలుగు నుండియు కొఱవడుటలేదు; నశించుటయును లేదు. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు సర్వభూతాంతరాత్మ (ఘరమాత్మ)యగుచున్నాడు. ఇట్లు వాడు దేవతయగుచున్నాడు. ఎట్లు యాగాదికర్తములచే సకలభూతములును ఈదేవతను (ప్రజాపతిని) వ్రాజించి రక్షించుచున్నవో, అట్లు ఈవిషయము నెఱింగినజ్ఞునిని సకలభూతములును రక్షించుచున్నవి. (ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు సర్వభూతాంతరాత్మ యగుచున్నాడనఁగా, అందఱి దుఃఖమును వీనిని జేరి బాధింపదా? అను ప్రశ్న వచ్చును. బ్రహ్మజ్ఞునిని దుఃఖము బాధింపదు.) ప్రజలదుఃఖము వారియందుండు నేగాని, వీనిని (బ్రహ్మజ్ఞునిని) చేరదు. దేవతలను పాపముచేరునా? చేరదు.

21. (వాఙ్మనఃప్రాణముల) ఉపాసనాక్రమము చెప్పబడుచున్నది. వాగాదికర్తణములను కర్తార్థమై ప్రజాపతి సృష్టించెను. అవి 'నేను పెద్దను' 'నేను పెద్దను' అని పరస్పరము వివాదము చేసికొనెను. 'నేను మాటలాడుచున్నాను' (తక్కినకర్తణములచే సాధ్యమగునా?) అనివాక్కు చెప్పెను. అట్లే 'నేను చూచుచున్నాను' అని చక్షుస్సును, 'నేను వినుచున్నాను' అని శ్రోత్రమును, ఇట్లు ఆయాకర్తణములు తమతమప్రభావ

మును ముచ్చటించెను. వీరిని 'శ్రమము' అనుమృత్యువాశ్రయించెను. తమ తమకార్యములను చేయనీయక అడ్డగించెను. కావున, ఇప్పుడును అధికముగ మాటలాడినయెడల వాక్కు శ్రమమొందుచున్నది. అట్లే నేత్రమును, శ్రోత్రమును శ్రమమొందుచున్నవి. ఈ శ్రమమనుమృత్యువు ప్రాణమును మాత్రము చేరలేదు. అట్టిప్రాణమును దెలిసికొనుటకు తక్కినకరణములు ప్రయత్నించెను. "ఈముఖ్యప్రాణము మనకంటె శ్రేష్ఠమైయున్నది. సంచరించీయు, సంచరింపకయు, కొఱతలేకయు, నాశములేకయునున్నది. మనమందఱమును దానిఆత్మగా నున్నాము." అని కరణములు తలంచి, ఆప్రాణరూపమునే పొందినవి. కావున, వాగాదులు ప్రాణములని పేర్కొనఁబడుచున్నవి. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు ఏకులమునందుఁ జేరినవాఁడో, ఆకులమును వీనిపేరుతో వ్యవహరింతురు. ఇట్లే తెలిసినవానిపై ఎవ్వఁడు విరోధించినప్పటికిని వాఁడు (విరోధి) క్రమక్రమముగా శుష్కించి కడపట మృతినొందును. ఇది ఆధ్యాత్మము (ఆత్మసంబంధము).

2. ఇంక అధిదైవతము చెప్పఁబడును. దేవతలు పరస్పరము విరోధమునొందిరి. ఎట్లన, 'నేను జ్వలించెదను' అని అగ్నియును, 'నేను తపించెదను' అని సూర్యుఁడును, 'నేను ప్రకాశించెదను' అని చంద్రుఁడును, తక్కినదేవతలును తమతమ ప్రభావమును ప్రశంసించిరి. వాగ్రాదులలో ప్రాణ మెట్లు ముఖ్యదేవతయో, అట్లు అగ్నాద్విదిదేవతలలో వాయువు ముఖ్యదేవతకమున్నది. తక్కినదేవతలందఱును అస్తమయమునుబొందెదరు. వాయుదేవత అస్తమయ మొందుటలేదు. ఎల్లప్పుడును తనపనిని చేయుచున్నది.

23. ఈవిషయమునందీమంత్రమున్నది. "ఎందుండి సూర్యుఁడు ఉదయమగుచున్నాఁడో, దేనియందు అస్తమయమును బొందుచున్నాఁడో, ఆవాయును, ప్రాణమును, దేవతలు ఉపాసించి వ్రతము ననుష్ఠించిరి. ఇప్పుడును చేయుచున్నారు. ఇంకను చేయుదురు."

కావున అందఱును ఈ వ్రతము ననుష్ఠింపవలయును. అనఁగా 'ప్రాణము' 'అపానము' (అనఁగా) వాయువృత్తి (ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస సంబంధమైనయోగము) చేయవలయును. అట్లు చేయనిచో మృత్యువు సమీపించునని భయమొంది చేయవలయును. అట్లు కావించినయెడల, ఆవాయుప్రాణదేవతతోఁ గూడ సాయుజ్య, సాలోక్యపదవులు సిద్ధించును.

షష్ఠబ్రాహ్మణము.

1. (ఇట్లు నానావికారములను బొందకమునుపు ఈజగత్తు ఎట్లుం డినదనఁగా) ఈమూఁడువిధములుగ నుండెను. 1 నామము, 2 రూపము, 3 కర్తము. (ఈమూఁడును ఆత్మకాదు; అనాత్మస్వరూపములే.) ఈనామ ములకు వాక్కు శబ్దసామాన్యమని చెప్పఁబడినది. ఈవాక్కు నామ ములయొక్క మూలమైయున్నది. ఎట్లన, సకలనామములును వాక్కు నందుండి కలిగినవి, ఈవాక్కు సకలనామములకు సామాన్యము. ఏలన, ఇది సకలనామములతోఁగూడ సమమైయున్నది. ఈవాక్కు బ్రహ్మము (ఆత్మ, ఆత్మాలయము). ఏలన, ఇది సకలనామములను భరించుచున్నది.

2. చక్షుస్సు రూపములకు మూలము (ఆధారము) పూర్వోక్త ప్రకారముగా దీనికేదగినట్లు అర్థము చేసికొనునది.

3. కర్తములకు ఆత్మ(శరీరము) ఆధారము (మూలము). పూర్వ మువలె అర్థమును గ్రహించుకొనునది.

ఈనామరూపకర్తములు మూఁడును సత్తుగా నేకమైయున్నవి. ఈశరీరము ఈమూఁటిలోను ఉన్నది. అది ఆమృతము. సత్యముచే నావరింపఁబడియున్నది. ఆమృతమనఁగా ప్రాణము. సత్యమనఁగా నామ రూపములు. ఈరెంటిచే ప్రాణము ఆమృతమై మఱిఁగింపఁబడియున్నది.

ద్వితీయాధ్యాయము.

ప్రథమబ్రాహ్మణము.

1. గర్వితుఁడును, వాక్పటుత్వముగలవాఁడును, గార్హస్థ్యవంశ స్థుఁడును అగుగార్హి లేక బాలాకి యనునతఁ డొకఁడుండెను. అతఁడు కాశిరాజైన అజాతశత్రువునుజూచి “నీకు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశము చేసె దను” అనఁగా, ఆరాజు—“ఈమూటకు వేయిగోవులనిచ్చెదను; జనకుఁడు దాతయనియు శుశ్రూషు వనియు పందఱకును తెల్లము.” అని అనెను.

2. గార్హి, లేక బాలాకి—“(బైట) ఆసిత్యునియందును, (లోపల) చక్షుస్సునందును ఒక్కపురుషుఁడై చక్షుర్దాస్యముగా హృదయము

నందు ప్రవేశించి, కర్తయనియు భోక్తయనియు వేరొంది యెవఁడు ప్రకాశించుచున్నాఁడో అతఁడే బ్రహ్మమని నేను ఉపాసించెదను; నీవును అతనినే ఉపాసించుము.”

అజాతశత్రువు—“అట్లనరాదు; అట్లనరాదు (ఇది బ్రహ్మముకాదు; నీవు చెప్పినదేవునకు గుణమున్నది). సకలభూతములకును శ్రేష్ఠమైనదై, శిరస్సై, రాజైయున్నాఁడనిగదా నీ వాదేవతనుతలంచి ఉపాసించునట్లు చెప్పెదవు (అది సగుణవస్తువు, దానిని ఉపాసించినయెడల దానికి దగిన ఫలమే కలుగును). అట్లు ఉపాసించువాఁడు సకలభూతములకును శ్రేష్ఠుడై, ముఖ్యుడై, రాజైయుండెను. (ఇది నాకుఁ దెలిసిన విషయము; ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమైనదానిని చెప్పుము.)

3. (ఇది మొదలు 11-వ మంత్రమువఱకును ఒక్కొక్క దేవతను గూర్చి ‘ఇదిబ్రహ్మము, ఇదిబ్రహ్మము’ అని బాలాకి అనుగార్తి చెప్పఁగా, ‘అదికాదు, అదికాదు’ అని అజాతశత్రువుబదులు చెప్పుచున్నాఁడు. రెండవ మంత్రమునందుఁ జెప్పఁబడిన ప్రకారము ఇద్వారకును సంవాదము, ఒక్కొక్క మంత్రమునకును దేవత, గుణము, ఫలము ఇవిమాత్రము వేర్వేరుగా చెప్పఁదగినది. దానిదానికి దగినట్లు సంవాదమును యోజించుకొన వలయును). దేవత - చంద్రునియందును మనస్సునందు నుండుపురుషుఁడు. గుణము - గొప్పదగుశుక్లవస్త్రము గలవాఁడు; అశ్వరీరి; సోమ రాజా. ఫలము - సోమపానము (యజ్ఞము చేయఁబడును). వికారమైన అన్నములంతయు వృద్ధియగును. వానికి అన్నము కొఱతలేకయుండును.

4. దేవత - విద్యుత్తు (మెఱుము) నందును, త్వక్ హృదయము నందు నుండుపురుషుఁడు; గుణము-తేజస్వీ; ఫలము-వీడు తేజస్వీగను, వీనిప్రజలు తేజస్వులుగను నుందురు.

5. దేవత - ఆకాశమునందును, హృదయాకాశమునందు నుండు పురుషుఁడు; గుణము-పూర్ణముగను, కొఱతలేకయు నుండునట్టిది; ఫలము-పుత్రులును పశువులును సమృద్ధిగనుండును. వానిప్రజలు సంపూర్ణాయువుగలవారై యుందురు.

6. దేవత-వాయువునందును, ప్రాణమునందు నుండుపురుషుఁడు; గుణము-పరమేశ్వరుఁడు (శ్రేష్ఠుఁడు); మనుష్యులచే జయింపఁబడని వాఁడు; పరులచే జయింపవలవిగాని సేనలు (మరుద్గణములు) గలవాఁడు;

ఫలము-జయశీలుఁడు; శత్రువులను జయించువాఁడు; శత్రువులచే జయింపఁ గూడనివాఁడు.

7. దేవత-అగ్నియందును, చిత్ హృదయము (జ్ఞానము) నందు నుండుపురుషుఁడు; గుణము-శాంతము; ఫలము-వీఁడును వీని ప్రజలును శాంతముగలవారై యుందురు.

8. దేవత-జలమునందును, రేతస్సునందును నుండుపురుషుఁడు; గుణము - ప్రతిరూపమిచ్చునది; ఫలము - ప్రతిరూపమును బొందు చున్నాఁడు; తనకు ప్రతిరూపమైన ప్రజలను గలుగఁ జేయుచున్నాఁడు.

9. దేవత-అద్ధమునందును, శుద్ధహృదయమునందు నుండుపురు షుఁడు; గుణము-ప్రకాశము; ఫలము-వీఁడును వీని ప్రజలును ప్రకా శముగలవారై యుందురు. తనతోఁ జేరిన వారందఱికింటి శ్రేష్ఠుఁడై యుండును.

10. దేవత-గతమైనదానినిగూడ వెన్నంటిననున దెదియో అది, ప్రాణము, జీవుఁడు; గుణము-జీవనకారణము; ఫలము-సంపూర్ణాయువు; ఆకాలమృత్యువు వీనిని ఆశ్రయింపదు.

11. దేవత-దిక్కునందును, శ్రోత్రమునందును గలపురుషుఁడు (అనఁగా అశ్విదేవతలు); గుణము మిథునము (జంట) గను, ఎడఁబాయ కయు నుండుట; ఫలము-రెండవదిగలవాఁడై యుండును; ఇతనిసమూ హము కొఱవడకయుండును.

12. దేవత-ఛాయాపురుషుఁడు, అజ్ఞానదేవత; గుణము-మృత్యువు; ఫలము-పూర్ణాయువు; ఆకాలమృత్యువు లేదు.

13. దేవత-ప్రజాపతి ఆత్మ, బుద్ధి ఆత్మ; గుణము-ఆత్మత్వము; ఫలము-వీఁడును, వీని ప్రజలును ఆత్మవంతులుగను, బాహుళ్యముగల వారునై యుందురు. అనిచెప్పి గార్గి మానముగనుండెను.

14. ఆజాతశత్రువు-ఇంక నేమియుఁ జెప్పవలసినదిలేదా ?

గార్గి-ఇంతకన్న నేమియులేదు.

ఆజాతశత్రువు-ఇప్పుడు చెప్పినదానివలనఁ దెలియఁదగినది తెలియఁ బడదు.

గార్గి-ఇంతకంటె నేమియు నాకుఁ దెలియదు. ఇంక నీవుచెప్పుము. నీకు నేను శిష్యుఁడనై విసంగలను. నీవు నాకు గురువనై యుండుము.

15. అజాతశత్రువు-గార్గినిజూచి “నీవిట్లు చెప్పట సరి కాదు; బ్రాహ్మణుడు తత్త్రియుని గురువుగావరించుట ధర్మముకాదు; నీవేనాగుగురుడవైయుండుము; నేను నీకుఁ దెలియఁజేసికొనెదను.” అనిచెప్పి, గార్గిని చేయిబట్టి యొకచోట నిద్రపోవుచుండువానికడకు తోడ్కొని చనెను. అనిద్రపోవుచుండువానింజూచి అజాతశత్రువు “ఓ బృహత్, పాండరవాస, సోమరాజ” అని పిలిచెను. అతఁడు లేవలేదు. తర్వాత చేతితో (శరీరమును) తట్టి లేచెను. అప్పుడు లేచెను.

16. అజాతశత్రువు “ఈవిజ్ఞానమయపురుషుఁడు తట్టి లేవకమునుపు ఎచ్చటనుండెను? నిద్రపోవువానివలెనుండినాఁడా; ఇపు డెచటనుండి వచ్చినాఁడు? లేక వచ్చినవానివలె కనఁబడినాఁడా? నీకుఁ దెలియునా?” అని గార్గిని అడుగఁగా, నతఁడు ‘నాకేమియుఁ దెలియదు’ అనెను.

17. అజాతశత్రువిట్లనియె - ఈవిజ్ఞానమయపురుషుఁడు నిద్రలో నెచ్చటనుండినాఁ డనఁగా, స్వశక్తి (విజ్ఞానము) చేత వాగాదిత త్వముల సామర్థ్యమును గ్రహించి తనస్థానమైన ఆంతరహృదయాకాశమునందు శయనించియున్నాఁడు. వానిని ఎప్పుడు గ్రహించుచున్నాఁడో, అప్పుడు ‘నిద్రపోవుచున్నాఁడు’ అని చెప్పబడును. అప్పుడు ప్రాణము (ఘ్రాణేంద్రియము) గ్రహింపఁబడుచున్నది; అట్లు వాక్కు, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు, ఇవియు గ్రహింపఁబడుచున్నవి.

18. ఈపురుషుఁ డెప్పుడు స్వప్నవృత్తితో సంచరించుచున్నాఁడో, అప్పుడు ఈలోకములు వానికి స్థానములు; మహారాజువలెను, మహాబ్రాహ్మణునివలెను ఉన్నాఁడు. మఱియు మహాస్థిలిని (దేవతాదిదళను), హీనదళను (తిర్యగ్గాదిదళను) పొందుచున్నాఁడు. ఎట్లు మహారాజు తనపరిజనులతోఁ దనయిష్టప్రకారము సంచరించు(వర్తించు)చున్నాఁడో, అట్లు స్వప్న కాలమునందు ఈపురుషుఁడు వైనిచెప్పినతత్త్వములను గ్రహించిగొని తనశరీరమునందు ఇష్టప్రకారము సంచరించుచున్నాఁడు.

19. ఏకాలమునందు దేనిని తెలిసికొనకయున్నాఁడో, అనఁగా కరణాదులచేష్టలు లేకయున్నాఁడో అప్పుడు సుప్తుడని చెప్పబడుచున్నాఁడు.

శరీరమునందు హితము లనుపేర్లుగల డెబ్బదిరెండువేలనాడులున్నవి. పుండరీకాకారము గలదియును, హృదయమనుపేరుగలదియు నగు

మాంససింహమునుండి ఆనాడులు శరీరమంతయు వ్యాపించి యున్నవి. (బుద్ధి యను అంతఃకరణస్థానమే హృదయము.) ఈబుద్ధియందు విజ్ఞాన మయపురుషుడున్నాడు. (అనగా బుద్ధిని వ్యాపించికొనియున్నాడు. జలమం దెట్లు చంద్రుడు ప్రతిఫలించుచున్నాడో అట్లు బుద్ధియందు ప్రతిబింబించుచు, ఆ ప్రతిబింబమూలముగా బుద్ధికి శక్తిని సంగ్రహించు ప్రత్యేకమైయున్నాడు.) ఆబుద్ధిచేత తక్కిన శ్రోత్రాదికరణములు ప్రేరింపబడుచున్నవి. (జాగ్రత్కాలమునందు ఆనాడులమూలముగా చేపలవలె బుద్ధి వ్యాపించుచున్నది. అపుడు కరణములకు శక్తి కలుగుచున్నది. తప్ప లోహమం దెట్లు అగ్ని సర్వత్ర వ్యాపించియున్నదో, అట్లు బుద్ధి శరీరమంతయు వ్యాపించియున్నది. ఆవల లాగబడుచున్నది. అప్పుడు సకలకరణములును వ్యాపారరహితమై, శక్తిలేనిదై యుండును.) అపు డీపురుషుడు బాలునివలెను, మహారాజువలెను, మహాబ్రాహ్మణునివలెను విచారము లేక, మహాసంతోషము ననుభవించుచు సుఖముగనుండును. ఇదే నిద్రావస్థ యని చెప్పబడునని తెలియము.

20. ఊర్జ నాభి యనుపట్టువుగుగు ఎట్లు తనయందుండియే నూలిని ప్రసరింపజేసి మరల నదియే ఆనూలును 'తనలోపలికి గ్రహించి కొనుచున్నదో ఆరీతిగను, అగ్నియందుండి అల్పకణము లెట్లు ప్రసరించుచున్నవో అట్లును, ఈత్మయందుండి సకలతత్త్వములును, సకలలోకములును, సకల దేవతలును, సకలభూతములును కలిగెను. ఆత్మనుగూర్చిన ఉపనిషద్వాక్యము సత్యమునకంతయు సత్యమైయున్నది. ప్రాణము సత్యము; దానికంటె ఆత్మ సత్యము. (ఈ ప్రపంచమంతయు ఆత్మమయము; అనగా బ్రహ్మమయము. దానికంటె సత్యమైనది వేతేదియులేదు. ఆ బ్రహ్మమే ఒక్కదశయందు సంసారియై (ప్రపంచమై) ఒక్కదశయందు అసంసారియై (నిష్ప్రపంచమై) అనగా నిర్గుణ బ్రహ్మమై యున్నది.)

ద్వితీయ బ్రాహ్మణము.

1. ఎవడు శిశువును (మధ్యమప్రాణమును) సాధనముగను, సప్రత్యాభానముగను, సస్థూణముగను, సదామముగను తెలిసికొనుచున్నాడో, వాడు ఏడురుశత్రులను జయించును. (అనగా కన్నులు రెండు, చెవులు రెండు, ముక్కుపుటములు రెండు, నోరు ఒకటి, అను

నీస త్తేంద్రియములచే గ్రహింపబడువిషయేచ్ఛలను జయించుచున్నాడు; అనగా నీయింద్రియములను స్వాధీనముచేసికొనుచున్నాడు. శిశువనగా మధ్యమప్రాణము, అనగా వీప్రాణము శరీరమధ్యమునందుండి విడువిధము లగుశరీరములను వ్యాపించికొనియుండినో అది శిశు వనబడును. అది సాధనము—ఆధానముతోడను, ఈశరీరముతోడను గూడియున్నది. సప్రత్యక్షాధానము—శరీరమునం దొక్కొక్కప్రదేశమునందును జేరి యున్నది. సస్తూణము—బలముగలదైయున్నది; సదామము—అన్నము గలదై యున్నది.)

2. ఆశిశువగుప్రాణమును అనుసరించి ఏడుఅక్షతులు (త్రణుఁగనివి, ప్రాణమున్నంతవఱకుండునవి) కనులయందు ఉన్నవి. అవి యేవియన, నేత్రమందుండు రక్తధారలమూలముగా బుద్ధ దేవతయును, నేత్రజల మూలముగా పర్జన్య (వరుణ) దేవతయును, నేత్ర బింబముఅండము (గుడ్డు) మూలముగా ఆదిత్యదేవతయును, నల్లనిగుడ్డుమూలముగా అగ్ని దేవ తయును, తెల్లనిగుడ్డుమూలముగా ఇంద్ర దేవతయును, దిగువ తెప్పమూల ముగా పృథివీ దేవతయును, పై తెప్పమూలముగా ఆకాశ దేవతయును ఈప్రాణమును అనుసరించియున్నవి. ఇట్లు ప్రాణమును దెలిసికొన్నవానికి అన్నము సమృద్ధిగా నుండును.

3. ఈవిషయమై యొకమంత్ర మున్నది. ఎట్లన, శిరస్సు చిమస్సు స్వరూపముగలది (యజ్ఞమందుపయోగింపబడుపాత్రవిశేషము). అందు నానారూపములుగలయశస్సు (ప్రాణము) ఉంచబడియున్నది. దాని యందుసస్త్రములున్నార. సత్యపదార్థములు, ఇంద్రియములుఉన్నవి.) శబ్దరాశితోఁ గూడినవాక్కు ఎనిమిదవఋషియైయున్నది. (ఆయేడుగురు ఋషులనుగూర్చి ఇఁకఁ జెప్పబడును.)

4. కుడిచేవి గౌతముడు; ఎడమచేవి భారద్వాజుడు; కుడికన్ను విశ్వమిత్రుడు; ఎడమకన్ను జమదగ్ని, కుడిముక్కు వసిష్ఠుడు; ఎడమ ముక్కు కశ్యపుడు; వాక్కు అత్రి; వాక్కు (నోరు) తినుటంబట్టి అత్రి యనబడెను. ఇట్లు తెలిసినవానికి సర్వమును అన్నమైయుండును (అనగా సర్వమును భుజించును).

తృతీయబ్రాహ్మణము.

1. బ్రహ్మమునకు రెండురూపములుగలవు.

(ఒకటి) మూర్తము (రూపముగలది). మర్త్యము (నాశముగలది). స్థితము (ఉండునట్టిది, కొలతకు లోబడినది). సత్తు (ప్రత్యక్షమైనది, కంటికి దెలియునట్టిది).

(రెండు) అమూర్తము (రూపములేనిది). అమృతము (నాశరహితమైనది). యత్ (సదాకలిగది. కొలతకు లోబడినది). త్యక్త (అపరోక్షమైనది, కంటికి దెలియనిది).

2. పంచభూతములలో పృథివి, అప్పు, అగ్ని ఈమూడును మొదటితరగతిలోనిది (మూర్తములోనిది). వీనిలో సూర్యుడుసారము.

3. వాయువు, ఆకాశము అను నీరెండును రెండవతరగతిలోనిది (అమూర్తములోనిది). పైనిచెప్పిన సూర్యునియందలి పురుషుడు సారము. ఇది అధిదైవతవిషయము.

4. అథ్యాత్మ విషయము (చెప్పబడుచున్నది). శరీరములోని పంచభూతాంశములలో పృథివి, జలము, అగ్ని, ఈమూటియొక్క అంశములన్నియు మొదటితరగతిలోనివి. వీనిలో నేత్రము రసమైయున్నది.

5. శరీరములోనుండు ప్రాణవాయువును, ఆకాశమును రెండవతరగతిలోనిది. వీనిలోకుడికంటియందుండుపురుషుడురసమైయున్నాడు.

6. ఈపురుషుని రూపము (సూర్యమండలాంతర్గత పురుషునియొక్క, అక్షిపురుషునియొక్క, లింగాత్మయొక్క, హిరణ్యగర్భునియొక్క, అవ్యాకృత పురుషునియొక్క, సగుణబ్రహ్మయొక్క రూపము) ఏదనగా, వాసనారూపమైయున్నది. (అనాదియై, అకారణమైనదైయుండు స్వభావము వాసన యనబడును.) లోకమునందు వాసనారూపమునకు దృష్టాంతము లేవ్వియనగా, పసుపుదోవతి, నల్లకంబళి, పట్టుపురుగు, అగ్నికాంతి, తెల్లతామర, మెఱుము వీనివంటి స్వభావముగలది. (వీనియందలి వర్ణములును, కాంతులును స్వభావముగలవి; విచిత్రమైనవి; ఇట్లు పలువిధములుగను, విచిత్రములుగను, అనేకపదార్థముల ననుసరించినదియు నగు స్వభావగుణమే సగుణబ్రహ్మరూపము. నిర్గుణబ్రహ్మమే యిట్లు సగుణమైనది. రెండును ఒక్కటే, వేర్వేలుకాదు; దశమాత్రమే

వేటు; దశకుఁ దగినపేర్లును గలవు.) ఒక్కమాటు మెటుము మెటసిన యెడల సర్వమును ప్రకాశముగాఁ దెలియుచున్నది; ఇట్టిస్వభావముగలది. ఆ బ్రహ్మము నిట్లు తెలిసికొన్నవానికి శ్రీ (ఖ్యాతి) కలదు. ఆ బ్రహ్మమునకు ఆదేశము (గుర్తు) ఏదనగా, “నేతి, నేతి” అనునది అనగా “అదికాదు, అదికాదు” అనునది. దీనికంటె వేతే ఆదేశములేదు. దానివేరేమన, “సత్యస్యసత్యమ్” “సత్యమునకంతయు సత్యము” ప్రాణములు సత్యమై యున్నవి. వీనికంటెను ‘బ్రహ్మము’ సత్యమైయున్నది. (అనగా అత్యంత సత్యము; ప్రాణముకంటె శ్రేష్ఠమైనది.)

చతుర్థబ్రాహ్మణము.

(సంసారము అవిద్యావిషయమైయున్నది. దానికి కర్తముఅంగమై యున్నది. ప్రత్యగాత్త (బ్రహ్మజ్ఞానము) విద్యావిషయమై యున్నది. దానికి సన్న్యాసము అంగమైయున్నది. (సన్న్యాసమనగా సర్వకర్త తాగ్యము). అసన్న్యాసవిషయము కథారూపముగాఁ జెప్పబడుచున్నది.

1. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తనభార్యయగు మైత్రేయినిఁజూచి యిట్లనియె:—“మైత్రేయీ, వినుము. నే నీగృహస్థాశ్రమమునందుండి శ్రేష్ఠమైన ఆశ్రమమునకుఁ బోవుటకు సిద్ధుఁడనైతిని; కావున, నేను నిన్నును ఇంకొకభార్యయైనకాత్యాయనిని వేటుగానుంచెదను (నాధనమును విభజించి యిచ్చెదను)” అనెను.

2. మైత్రేయి యిట్లనియె:—“స్వామీ, ధనముచే పూర్ణమైన యీర్ష్యామియంతయునాకున్నయెడల నేనుఅమృతమైయుందునా? (అనగా ధనముండిన యాగాదులొనర్చి అమృతత్వమును బొందవచ్చును. మీరు అమృతత్వమునుబొందుటకై ధనమును త్యజింపనెంచితిరి. అదేల?)”

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు:—“అట్లుకాదు; ఉపకరణములుగలవారుజీవనముచేయునట్లు, నీకు ధనమున్నయెడల నీవును సుఖముగా జీవనము చేయవచ్చునని చెప్పినాఁడను; ధనసాధనముచే నొకప్పుడును అమృతత్వము కలుగ నేరదు.”

3. మైత్రేయి:—“అమృతమునకు సాధనము కానట్టిధనము నా కేల? కాబట్టి నాకు అధనమువలదు. దేనిచే అమృతత్వము సిద్ధించునో దానినిఁ జెప్పుము.”

4. యాజ్ఞవల్క్యుడు:—“ప్రేయసీ! సిప్ర మంచిమాట చెప్పితవీ, కూర్చుండుము, నేను చెప్పెడిదానిని జాగ్రత్తతో వినుము.”

5. ప్రేయసీ! భార్యయైనది, తనపతియొక్క ప్రయోజనము నిమిత్త మైమాత్రము ప్రియమైయుండుట? కాదు. తనఆత్మ ప్రయోజనమై ప్రియ ముగానున్నది. అట్లే పతియైనవాడు తనపత్నియందును, తండ్రియైన వాడు కుమారునియందును, ఒకడు ధనమునందును, ఒకడు బ్రాహ్మ ణునియందును, ఒకడు శూద్రునియందును, ఒకడు లోకులయందును, ఒకడు దేవతలయందును, ఒకడు భూతములయందును, ఒకడు సమస్త మునందును ప్రీతినుంచుచున్నాడు. సర్వమును ఆత్మకొరకేగాని వేఱు కాదు; ఆత్మయే చూడఁదగినది; వినఁదగినది; తలంపఁదగినది; ధ్యానింపఁ దగినది. ఆత్మదర్శనముచేతను, శ్రవణముచేతను, స్మరణముచేతను, ధ్యాన ముచేతను సర్వమును బోధమగును.

6. (ఆత్మను దెలిసినయెడల సర్వమును దెలియును.) ఒక బ్రాహ్మ ణుని ఆత్మకంటె వేఱుగాఁ దలంచినయెడల(ఆ బ్రాహ్మణుడువీనిని)నిగ్రహిం చును (సహాయముచేయఁడు; తన్ను తెలిసికొనలేదని అచుగ్రహింపఁడు). అట్లే శూద్రుడును, లోకములును, దేవతలును, భూతములును, సమ స్తమును తనఆత్మకంటె వేఱుగా నెఱింగినయెడల, పైనిచెప్పఁబడిన వన్ని యు వీనిని లక్ష్యపెట్టక నిగ్రహింతురు. కావున సమస్తమును ఆత్మయని యెఱుంగఁదగును.

7. (సర్వము నాత్మయనుట యెట్లనఁగా) ఒక భేరీవాద్యశబ్ద మెట్లు ఇతరశబ్దముల నన్నిటిని వినఁబడక తనలో నైక్యముచేసికొనుచు, తాను మాత్రము (భేరీశబ్దము) వినఁబడునో, (అట్లు స్వప్న జాగ్రద్దశలందు ప్రజ్ఞానముకంటె వేఱెద్దియులేదు. ఇదిలేనియెడల ఏయింద్రియములకును, ఏఅవయవములకును వ్యాపారములేదు. ఇదియే సమస్తమునై యున్నది.)

8. అట్లు శంఖవాద్యశబ్దమునందును ఇతరశబ్దములన్నియు అణగి పోవుచున్నవి.

9. ఇట్లు వీణావాద్యస్వరమును, తనకంటె లోఁబడిధ్వనించెడి సకలస్వరములను అణగించి కొనుచున్నది.

10. (అగ్నియందుండి మిణుంగురులు, పొగ, నిప్పు, జ్వాల మొదల గునవి కలిగినప్పటికిని, అగ్నిమాత్రము ఒక్కటిగనే యున్నదో, అట్లు

ఏకమై, ప్రజ్ఞానఘనమైన బ్రహ్మమునం దుండి నామరూపవికార మైన జగత్తు కలిగెనని చెప్పబడుచున్నది.)

చెన్నగల కట్టెలచే మూయబడినఅగ్ని యందుండి యే ప్రకారము పలువన్నెలపాగ వెడలుచున్నదో, అట్లు ఈశుహాభూత మైనపరమాత్మ యందుండి శ్వాసమువలె (తనకుతానై వచ్చుచుండు ఊపిరివలె) నాలుగు వేదములును, ఇతిహాసములును, పురాణములును, విద్యలును, ఉపనిషత్తులును, శ్లోకములును, మంత్రములును, వ్యాఖ్యానములును వెలువడినవి. ఇవి పరమాత్మయొక్క శ్వాసములు.

11. (ఆ ప్రజ్ఞానఘనమైన పర బ్రహ్మముగంటె వేతైనదేదియు లేదు; సమ స్త ప్రపంచమును బ్రహ్మమే; ప్రళయకాలమునందు మిగిలియుండు నదియు బ్రహ్మమే.)

వాపీ, కూప, తటాక, నదీ, నద, జలమెల్లయు, నే ప్రకారము సముద్రములోఁజేరి ఏకమగుచున్నదో (స్థానమైయున్నదో), సకలస్పర్శములకు త్వక్కును. సకలరసములకు జిహ్వయు, సకలగంధములకు నాసికయు, సకలరూపములకు నేత్రమును, సకలశబ్దములకు శ్రోత్రమును, సకల సంకల్పములకు మనస్సును, సకలవిద్యలకు హృదయమును, సకల కర్మములకు హస్తములును, సకలానందములకు ఉపస్థమును, సకలవిసర్గములకు పాయువును, సకలమార్గములకు పాదములును, సకలవేదములకు వాక్కును ఎట్లు స్థానములై యున్నవో (అట్లు సర్వ ప్రపంచమునకు ఆత్మయైన జగత్తు ప్రళయకాలమునందు ప్రజ్ఞానఘనమైన బ్రహ్మముతోఁజేరి ఏకమగుచున్నది; కాన. జగమునకు స్థానము బ్రహ్మమే).

12. ఎట్లు జలములో వేయబడిన ఉప్పుగడ్డ జలరూపము నేబొందుచున్నదో, దానిని మరల ఉప్పుగడ్డగా నెత్తుటకు ఏలుకానేరదో, ఆజలమునం దేయేచోటులందుండి జలమునై త్తి రుచిచూచినప్పటికిని అంతయు ఉప్పుగనుండునో, అట్లు మహాభూతమై, అనంతమై, అపారమై, విజ్ఞానఘనమైన (దృష్టాంతమునందు జలస్థానీయమైన) బ్రహ్మమునందు (ఉప్పుగడ్డ స్థానీయమైన) ఈజగత్తు లయమును బొందుచున్నది. మఱియు ఈసత్య వాచ్యములైన పంచభూతములయందుండి సమస్తమును గలిగి యందే లయ మొందుచున్నవి; లయమైనమీఁద దానిదాని నామరూపములు నశించుచున్నవి. ఈ ప్రకారము యాజ్ఞవల్క్యుడు మైత్రేయికిఁ జెప్పెను.

13. మైత్రేయి యిట్లనియె:—ప్రజ్ఞానఘనమని యొక పేరు పెట్టి ఆ బ్రహ్మమును చెప్పితిరి; దానిని పొందినమీఁద నామరూపములు నశించు ననియుఁ జెప్పితిరి. ఈవిషయము నాకు స్పష్టముగ బోధము కాకున్నది. (పరస్పరము విరోధముగనున్నది.) నాకు దానిని స్పష్టముగ దెల్పవలయును.

యాజ్ఞవల్క్యుడు — నేను తెలియనిదానిని నీకుఁ జెప్పలేదు. నేను జెప్పినంతమాత్రము విజ్ఞానమునకుఁ జాలును కదా.

(నేను జెప్పిన దేమనఁగా, అవిద్యాసంబంధభేదము నశించినయెడల, దానితో సంబంధించిన నామరూపములు నశించిపోవును. జలోపాధిచే గనంబడు చంద్రబింబము, ఆడపాధి నివృత్తమైనమీఁద చంద్రబింబము నివృత్తమగును. అప్పుడు ప్రతిబింబముమాత్రము నశించి నిజచంద్రుడు మాత్రముండును. అట్లు అవిద్యోపాధిచే గల్గిన ప్రపంచము నశించిన మీఁద ప్రజ్ఞానఘన మొకటిమాత్రమే శేషించును.)

14. ఏకారణముచే నొకనికిద్వైత (భేద) భావముకలుగుచున్నదో, ఆకారణముచే (భేదభావముచే) ఇతరుడు(ఆత్మకంటె వేతైనవాడు)ఇతర వస్తువును జూచుచున్నాడు; వినుచున్నాడు; మూర్ఛికుచున్నాడు; మాటలాడుచున్నాడు; తలంచుచున్నాడు; తెలిసికొనుచున్నాడు; అని యేర్పడుచున్నది. వానికి సమ స్థమును ఆత్మగాఁదోచి, అద్వైతజ్ఞానము కలిగినయెడల అప్పుడు 'ఏవఁడు, దేనిచే, దేనినిచూచుచున్నాడు; వినుచున్నాడు; మూర్ఛికుచున్నాడు; మాటలాడుచున్నాడు; తలంచుచున్నాడు; తెలిసికొనుచున్నాడు?' అని తోచును (అనఁగాచూచువాడు వేతలేడు; చూడఁబడువస్తువును వేతలేడు; దేనిచేచూడఁబడుచున్నదో ఆకారణమును వేతలేడు; సర్వము నేకమైపోవుచున్నది. అప్పుడు నామరూపములకు నాశముకలుగుచున్నది.)

ఏకరణముచే వీసినంతయు నెఱుంగుచున్నాఁడో, అది దేనిచే నెఱుంగుచున్నది? తెలిసికొనువానిని దేనిచే దెలిసికొనుచున్నది? (దానిచేతనే చూడవలయును, వేతేకరణముచేఁగాదు; అన్నియునొకటే)

పంచమ బ్రాహ్మణము.

(అమృతతృప్తసాధనమేది? అని మైత్రేయి యడిగెను. అది సన్నాధి సాంగవిషయమైన ఆత్మజ్ఞాన మనియును, ఆత్మతెలియఁబడినయెడల సమస్తమును దెలియఁబడుననియును, ఆత్మయే సకలవస్తువుకంటె ప్రియమైనదనియును, కావున ఆత్మయే చూడఁదగినదియు వినఁదగినదియు తెలియఁదగినదియు నని చెప్పఁబడినది.

ఈసర్వమును ఆత్మయందుండియే కలిగినది, దానివలననేయున్నది; దానియందే లయమగుచున్నది. అని. ఇది సరియో? అని సంశయము కలుగఁగా, అది యీ బ్రాహ్మణమువలన నివృత్తియగుచున్నది. దేనిచే పృథ్వాద్యదిజగద్రస్తువులు పరస్పరము ఉపకారోఽపకారకభూతములై యున్నవో, లోకమునందే దేది పరస్పరము ఉపకారోఽపకారకమై యున్నదో, అవి ఒక్కకారణమునుండియే కలిగి, ఒక్కకారణముతోనే యుండి, ఒక్కకారణమునందే లయమొందునట్లు కనఁబడుచున్నదో, ఆకారణముచే పృథివాద్యదిలక్షణమైనయీ ప్రపంచము ఆప్రకారముగనే యున్నది యని యీ బ్రాహ్మణమునందు చెప్పఁబడును.)

ఈపృథ్వి సకలభూతములకును (బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతము) మధువు (తేనె) వలె నున్నది; (ఎట్లు తేనెతెట్టె వెక్కులేనేటిఁగలచే కావింపఁబడియున్నదో, అట్లే భూమి సకలభూతములచే కావింపఁబడి నిర్వహింపఁబడియున్నది.) అట్లే సకలభూతములును పృథ్వికి మధువైయున్నది. తేనెను ఈఁగలుభుజించునట్లు ఈభూమిని సకలభూతములుభుజించు (అనుభవించు) చున్నవి. (ఇంచ్ఱియగాక) ఈపృథ్వియందు చింతాత్రప్రకాశించును, అమృతమయ్యుండునగు పురుషుండును (భూమియందంతర్యామియైయుండు ఆత్మ, అతఁడు లేనిచో వృక్షాదులు మొలువవు) అధ్యాత్మమై తేజోమయ్యుండై అమృతమయ్యుండై నపురుషుండును (శరీరములలో నుండు జీవుఁడు, ఈజీవుఁడు లేనియెడల శరీరముజడమైపడిపోవును) సర్వభూతములకును మధువై యున్నారు. అట్లే సకలభూతములును పైనిచెప్పినపురుషులకు మధువై యున్నవి. (ఇట్టివినాలుగును పరస్పరము ఉపకారోఽపకారకములై యునవి. ఈనాలుగును ఏకమై సర్వభూతకార్యమై యున్నవి. అన్నియు నొక్కకారణమునందుండియే కలిగినవి. బ్రహ్మము తక్క తక్కినవన్నియు నామమాత్రమేగాని సత్యముకాదు.) ఇది అమృ

తము, ఇది బ్రహ్మము, ఇది సర్వము, అని చెప్పబడు ఆత్మయే పైన చెప్పినవస్తువు.

(ఇక జెప్పబడు మధువిషయమున కంతయు తాత్పర్యమును గ్రహించికోనవలయును. విశేషములుమాత్రము తెలుపబడును).

2. ఈజలము సకలభూతములకును మధువైయున్నది. అథ్యాత్మము, రేతోరూపముగా శరీరమునం దుండు ఆత్మ.

3. ఈ అగ్ని మధువుగనున్నది. అథ్యాత్మము, వాగ్రూపమై శరీరమునందుండు ఆత్మ.

4. ఈవాయువు మధువుగానున్నది. అథ్యాత్మము, ప్రాణరూపము.

5. ఈఆదిత్యుడు మధువు. అథ్యాత్మము, అక్షిపురుషుడు.

6. ఈచంద్రుడు మధువు. అథ్యాత్మము, మనోరూపపురుషుడు.

7. ఈదిక్కులు మధువు. అథ్యాత్మము, శ్రోత్రమందుండు పురుషుడు.

8. ఈవిద్యుత్తు (మొలుము) మధువు. అథ్యాత్మము, తేజస్సంబంధమైన త్వస్ట్రూపపురుషుడు.

9. ఈఉటుము మధువు. అథ్యాత్మము, శబ్దసంబంధ ధ్వనిరూప పురుషుడు.

10. ఈఆకాశము మధువు. అథ్యాత్మము, హృదయాకాశరూప పురుషుడు.

11. ఈధర్మము మధువు. (ధర్మమనగా అదృష్టఫలరూపమైన కర్మము; అది రెండువిధములు—(1) పృథ్వాద్విదులను నడుపునట్టి స్వభావముగలది; (2) కార్యకారణసంఘాతమైన శరీరమునకు కర్తయై యుండునది.) అథ్యాత్మము, కార్యకారణసంఘాతకర్తయైన కర్మము నందుండు (కర్తఫలమిచ్చు) పురుషుడు.

12. ఈసత్యము మధువు. (దృష్టఫలరూపమైన కర్మము; ఇదియు రెండువిధములు—ధర్మమునలె నెఱుంగునది.) అథ్యాత్మము, కార్యకారణసంఘాతకర్తయైన సత్యమునం దుండుపురుషుడు.

13. (ధర్మముతోను సత్యముతోను జేరిన) మనుష్యజాతి మధువు. అథ్యాత్మము, మనుష్యజాతియందుండుఆత్మ.

14. ఈ ఆత్మ మధువు. (కార్యకారణసంఘాతమై పరిణమించి యుండువాఁడును, మనుష్యాదిగానైనవాఁడును, ప్రత్యేకాత్మయు, పరమాత్మయు, సర్వాత్మయు, అమూర్తబ్రహ్మము నై యుండువాఁడును మధువు.) అథ్యాత్మము, మనుష్యజాతయం దుండుఆత్మ.

15. ఆ ఆత్మయే ఈ ఆత్మ (జీవాత్మ); సకలభూతములకును అధిపతి, ఓకబండిచక్రము నాభి (నేమి) యందు ఆరము లెట్లుగ్రువ్వఁబడియున్నవో, అట్లు ఈయాత్మయందు సకలభూతములును గ్రువ్వఁబడియున్నవి.

16, 17. ఇవి మధుబ్రాహ్మణమంత్రములు, వేదమందు ప్రవర్ణ్య ప్రకరణమందుఁ జెప్పఁబడిన యొకకథతో సంబంధించినవి. అశ్వినదేవతలకు దధ్యజ్ అనుఅథర్వఁడు చెప్పినది).

ఈమధువిద్యను అథర్వణదధీచి అశ్వినులకుఁ జెప్పెను. అశ్వినులు చేసిన (చెప్పఁబోవు) కార్యమునుజూచి వేద మిట్లు చెప్పుచున్నది. ఓజసులారా, మీమేలుకొఱకు మీదుష్టకార్యములను మేఘమువృష్టిని వలె బయలుఁజెదను. అశ్వముఖము దాల్చి అథర్వణదధీచిచేఁ జెప్పఁబడిన మధువిద్య యిదే. వేదము మరలఁజెప్పుచున్నది—ఓఅశ్వినులారా, మీరు అథర్వణదధీచికి గుఱ్ఱపుతల నుంచితిరి. అతఁడు ఆదిత్యమధువును, మధువిద్యను జెప్పెను. ఇది మిక్కిలిరహస్యమై యుండవలయును.

18. ఆమధువు వీదనఁగా, అశ్వినదేవతలకు దధ్యజ్ చెప్పినది; ఎట్లన, “ఏది ఆదియందు రెండు కాళ్లజీవులను నాలుగు కాళ్లజీవులను సృష్టించినదో, అదే పక్షియును లింగశరీరమునై ఆశరీరములందు ప్రవేశించినదో, అదే ఆత్మ; అదేపురుషుఁడు. (పురి-దేవమునందు, శయఁ-డిన్నాఁడు.) ఇతనిచే లోపల నేదియుఁ బ్రవేశింపకుండలేదు; బయట నేదియు వ్యాపింపకయు నుండలేదు.”

19. ఈమధువిద్యయును అదే; అశ్వినులకు దధ్యజ్ చెప్పినది. ఎట్లన, “ఏది ఒక్కొక్క రూపమునందును ఆరూపముగనున్నదో ఈపరమాత్మరూపము అతనిని తెలిసికొనుటకై యేర్పడియున్నది. (అతఁడు నామరూపవికారములను బొందనియెడల, ప్రజ్ఞానఘనుఁ డైనయతని స్వరూప మెట్లు తెలియగను?)

ఆపరమేశ్వరుఁడు తనమాయల (ప్రజ్ఞల) చేత అనేకరూపములను బొందుచున్నాఁడు. ఓకరథమునందు గుఱ్ఱములు కట్టఁబడియుండునట్లు

అతనియం దనేకములై నయింద్రియములు చేర్పబడియున్నవి. ఈయింద్రియములై నగుజ్ఞములును అతఁడే. (అనఁగా ఆపరమాత్మయే ఇంద్రియరూపములుగ నున్నాఁడు.) అతఁడే బ్రహ్మము, అదిలేనివాఁడు, అంతము లేనివాఁడు, ఏమియు లేకయుండువాఁడు, అతనికంటె వేఱే యేదియును లేదు. అతఁడే ఆత్మ, సర్వాత్మయై సర్వము ననుభవించుచున్నాఁడు.

షష్ఠ బ్రాహ్మణము.

ఇందు మధు బ్రాహ్మణమును గూర్చిన గురుశిష్యవంశములు చెప్పబడును. కడపటిగురువు స్వయంభు వనఁబడుహిరణ్యగర్భుఁడు, అతఁడే చతుర్ముఖబ్రహ్మ (సగూఢబ్రహ్మము). దీనికిమీఁద వంశము లేదు. అతనికి నమస్కారము.

తృతీయాధ్యాయము.

ప్రథమ బ్రాహ్మణము.

1. విదేహదేశాధిపతి యైనజనకరాజు విశ్వేషదక్షిణలు గలయాగము నొకదానిని కావించెను. ఆయాగమునకై కురుదేశమునుండియు, పాంచాలదేశమునుండియు పెద్దలైన బ్రాహ్మణుల నేకులువచ్చిరి. వీరిలో డి. త్తముఁడై న బ్రాహ్మణుఁడైన డని కనిపెట్టుటకై జనకుఁడు ప్రయత్నించెను. (అందులకై దిగువనుదాహరించిన యుపాయమునుపన్నెను.) వేయి పశువులకు ఒక్కొక్క పశువుయొక్క ఒక్కొక్క కొమ్మనకు ఐదుంకాలుపలముల బంగారమును గట్టి, యొక్కొట్టమునం దుంచెను.

2. పిదప ఆ బ్రాహ్మణులనుజూచి జనకుఁ డిట్లనియె. “ఓపెద్దలారా, మీలో ఎవరు బ్రహ్మనిష్ఠులోవారు ఈయావులను తోలికొనిపోవచ్చును.” అనఁగా, ఎవరును నేను బ్రహ్మనిష్ఠుఁడనని ముందుపడఁచెరి. ఇట్లుండ యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తనశిష్యుఁడైనదిక బ్రహ్మచారినిబిలిచి “ఈయావులను ఇంటికీ దోలికొనిపోము” అనెను. అట్లే ఆశిష్యుఁడు తోలికొనిపోయెను. అప్పుడు తక్కిన బ్రాహ్మణులు “ఈ యాజ్ఞవల్క్యుఁడుమాత్రము బ్రహ్మనిష్ఠుఁడా

యేమి?” అని పరస్పరము సంభాషించుచు క్రుద్ధులైరి. ఆయజ్ఞమునందు హోతగానున్న అశ్వలుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునిజూచి, “నీవుమాత్రము బ్రహ్మ నిష్ఠుఁడవా?” అనియడిగెను. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—“నేను బ్రహ్మనిష్ఠునకు నమస్కరింతును. మనమందఱమును గోవులనుకొరెడివారమైయున్నారము (కావున బ్రహ్మనిష్ఠులము కాము). అని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పఁగా, అశ్వలుఁడు, పరిహృత్తమై యాజ్ఞవల్క్యునిం గాంచి యిట్లనియె.

3. అశ్వలుఁడు—ఓ యాజ్ఞవల్క్యుడా! ఈ యాగవస్తువు లన్నియు మృత్యువుచేత (కర్తృమృత్యువుచేత) ఆప్తమై, వశీకృతమై యున్నవి కదా! ఏసాధనముచేత (యజ్ఞకర్త) యజమానుం డామృత్యువును జయించుచున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—హోతయైన అగ్నిచేత, వాక్కుచేత; (ఆధిభౌతికయజ్ఞమునందు హోత అగ్ని; అథ్యాత్మయజ్ఞమునందు హోత వాక్కు; యజ్ఞమందు హోతను అగ్నిస్వరూపముగను, వాక్స్వరూపముగను భావించి యజ్ఞముచేసినయెడల మృత్యువును జయింపవచ్చును. వాక్కు హోతగను, అగ్నిగ నున్నది. అభేదముగ దెలియుటయే ముక్తి; అదియే మృత్యువును తరించునట్టి ఆతిముక్తి.

4. అశ్వలుఁడు—ఇనియంతయు రేలుంబవల్లతోఁ గూడిన కాలము (కాలమృత్యువు)తో ఆప్తమై (లెక్కింపఁబడినదై), వశీకృతమైయున్నది. ఈ కాలమును దేనిచే దాటవచ్చును?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—అధ్వర్యుఁడను ఆదిత్యునిచేతను, నేత్రము చేతను (ఆధిభౌతికయజ్ఞమునందు ఆదిత్యుఁడు అధ్వర్యుఁడు; అథ్యాత్మమునందు నేత్రము అధ్వర్యుఁడు; ఈభావనచేత) కాలమృత్యువును దాటవచ్చును. ఇట్లు అభేదముగాఁ దెలిసికొనినయెడల అదియేముక్తి; అదే ఆతిముక్తి.

5. అశ్వలుఁడు—శుక్లపక్షకృష్ణపక్షము లనుకాలముచే ఆప్తమై వశీకృతమైయుండు కాలము నెట్లుదాటవచ్చును?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఉద్ధాతయను వాయువుచేతను ప్రాణము చేతను దాటవచ్చును. (ఆధిభౌతికయజ్ఞమునందు వాయువు ఉద్ధాత; అథ్యాత్మమునందు ప్రాణము ఉద్ధాత; ఈభావనచేత కాలమృత్యువును

దాటవచ్చును. ఇట్లు అభేదముగాఁ దెలిసికొన్నచో) అదియే ముక్తి; అదియే అతిముక్తి.

6. అశ్వలుఁడు—ఏపట్టుదలయు లేక అంతరిక్షముబయలుగనున్నది కదా? ఏమార్గముచేత యజమానుఁడు స్వర్గమున కేగుచున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—బ్రహ్మ, లేక ఋత్విక్కునబడు మనస్సుచేత ను, చంద్రునిచేతను (ఈమార్గముచేత) స్వర్గమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. (ఆధిభౌతికయజ్ఞమునందు మనస్సు ఋత్విక్కు; ఆధ్యాత్మమునందు చంద్రుఁడు ఋత్విక్కు; ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు స్వర్గమునొందును. ఇట్లు అభేదముగఁ దెలిసికొన్నయెడల) అదియేముక్తి. అదేఅతిముక్తి. అదేఅతి మోక్షము. ఇంక సంపత్తు చెప్పఁబడును.

7. అశ్వలుఁడు—ఈయజ్ఞమునందు హోత ఎన్ని ఋక్కులచేత హోమముచేయును?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మూఁటిచేత.

అశ్వలుఁడు—అవి యెవి?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—అనువాక్య, యాజ్య, శస్య.

అశ్వలుఁడు—వీనిచేత దేనిని జయించుచున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఏదేది ప్రాణముగలవియో దానిసంతయు జయించుచున్నాఁడు.

8. అశ్వలుఁడు—ఈయజ్ఞమునందు అధ్వర్యుఁడు ఎన్ని ఆహూతులను జేయుచున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మూఁడు.

అశ్వలుఁడు—అవేవి?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—జ్వలించునది, చిట్లునది (ప్రేలునది), భూమికి దిగువపోవునది.

అశ్వలుఁడు—వీనిచే జయింపఁబడునదేది?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మొదటిదానిచే దేవలోకమును, రెండవదానిచే పితృలోకమును, మూడవదానిచే మనుష్యలోకమును జయించుచున్నాఁడు.

9. అశ్వలుఁడు—ఈ యజ్ఞమునందు బ్రహ్మ యను ఋత్విక్కు ఎండఱు దేవతలచే దక్షిణదిక్కునందుండి రక్షింపఁబడుచున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఒక్క దేవతచేత.

అశ్వలుఁడు—ఆ దేవత యెవరు ?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మనస్సు; మనస్సు అనంతము; పాపము లేనిది, (మనోవృత్తులు అనంతములు) మనోభిమాని దేవతలును అనేకులు. ఆ మనస్సుచే లోకమును జయించుచున్నాఁడు.

10. అశ్వలుఁడు—ఈ యజ్ఞమునందు ఉద్ధాత ఎన్ని వచనములచేత స్తోత్రము చేయుచున్నాఁడు ?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మూఁడు వచనములచేత.

అశ్వలుఁడు—అవియెవి ?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—అసువా క్యా, యాజ్యా, శస్యలు.

అశ్వలుఁడు—అవి యెట్టివి ?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు— అథ్యాత్మ నిషయమునందు మొదటిది ప్రాణము, రెండవది ఆపానవాయువు, మూడవది వ్యానవాయువు.

అశ్వలుఁడు—వీనిచే దేనిని జయించుచున్నాఁడు ?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మొదటిదానిచే పృథ్విని, రెండవదానిచే అంతరిక్షమును, మూడవదానిచే స్వర్గమును జయించుచున్నాఁడు.

ఇట్లు అడిగి తెలిసికొన్నతర్వాత అశ్వలుఁడు ఊరకుండెను.

ద్వితీయబ్రాహ్మణము.

(స్వాభావికమైన అజ్ఞాన నివృత్తికి మృత్యువు ప్రతిబంధకమై యున్నది. అది గ్రహతిగ్రహలక్షణముగలదై యున్నది. గ్రహమనఁగా పట్టుకొను శక్తి కలది; అతిగ్రహమనఁగా గ్రహమును పట్టుకొను శక్తి కలది. అట్టిమృత్యువునుండి విడివడవలసినది ఆవశ్యకమైయున్నది.)

1. (అశ్వలునకుఁదర్వాత ఆర్తభాగుఁడను ఋత్విక్కు ప్రశ్నించుచున్నాడు.

ఆర్తభాగుఁడు—గ్రహములెన్ని? అతిగ్రహములెన్ని?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—గ్రహములెనిమిది. అతిగ్రహము లెనిమిది.

ఆర్తభాగుఁడు—అవియెవి? ఎట్టివి?

2. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు-ప్రాణము (ఘ్రీణేంద్రియము) గ్రహము. అది అపానవాయువైన (అపానవాయుసాధకముచే గలిగిన) గంధము చేత గ్రహింపబడునది. గంధముచే (గంధశక్తిచే) కదా ఒకఁడు సమస్తమును మూర్ఛినుచున్నాఁడు.

(ఇట్లు తక్కిన ఏడు గ్రహములకును, అతిగ్రహములకును సంబంధము నెఱుంగఁదగినది.)

3-9. వాగింద్రియము గ్రహము; నామము (వేరు-వార్త) అతిగ్రహము. నాలుక (రసనేంద్రియము) గ్రహము; రసనా (రుచి) అతిగ్రహము. నేత్రము గ్రహము; రూపకము అతిగ్రహము. శ్రోత్రము గ్రహము; శబ్దము అతిగ్రహము. మనస్సు గ్రహము; ఇచ్ఛ అతిగ్రహము. హస్తము గ్రహము; కర్తృము (చేయుట) అతిగ్రహము. త్వక్కు గ్రహము; స్పర్శము అతిగ్రహము.

10. ఆర్తభాగుఁడు - ఇవియంతయు (కలిగి నశించునవి యన్నియు) మృత్యువునకు అన్నమైయున్నవికదా? ఈమృత్యువు దేనికి అన్నమైయున్నది? ఆదేవత యెది (మృత్యువునకు మృత్యువుకలదా)?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—సర్వమునకు అగ్ని మృత్యువై యున్నది. అగ్ని సమస్తమును భస్మముచేయుచున్నది. దీనికి మృత్యువు జలమై యున్నది. జలము అగ్నిని ఆర్పచున్నదగాన జలము అగ్నికి మృత్యువు. ఇట్లు మృత్యువునకు మృత్యువుకలదు. (ప్రయాసముచే మృత్యువైన వాగాదీంద్రియములను జయింపవచ్చును; అప్పుడు ముక్తికలుగును; అనఁగా మృత్యువును జయింపవచ్చును.)

11. ఆర్తభాగుఁడు—ఈ (బ్రహ్మవేత్త, ముక్తుఁడు) పురుషుఁడు ఎప్పుడు మృతినొందుచున్నాఁడో, అప్పుడు వానియొక్క వాగాదిప్రాణములు పైకిపోవుచున్నావా? లేవా?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—లేదు. ఈశరీరమునందే (పరమాత్మయందే) అలలు జలమునందు కలియునట్లు) లయమొందుచున్నవి. అప్పుడు మృతినొందినట్లు ఎట్లుచెప్పవచ్చుననఁగా, వాఁడు మృతుఁడు కాఁడు. తిత్తివలె బయటివాయువుచేత పూరింపబడినవాడై, ఉబ్బినవాడై, చేష్టలు లేక శయనించియున్నాఁడు.

12. (ప్రాణములుమాత్రము కలిసిపోవుచున్నవా? వాని ప్రయోగ

ములును, ప్రేరించువిషయములును కలిసిపోవుచున్నవా? అనువిషయము చెప్పబడుచున్నది.)

ఆర్తభాగుడు—ఎప్పుడు బ్రహ్మవేత్తయగువాడు మృతినొందుచున్నాడో అపుడు వీనిని విడువక యుండునది యెది?

యాజ్ఞనల్కుడు—నామముమాత్రమే మిగులుచున్నది. తక్కినవన్నియు పోవుచున్నవి. నామము (పేరు) శాశ్వతమైనది; విశ్వదేవతలును శాశ్వతమైయుండువారు; ఆముక్తుడు పైనిచెప్పిన దేవతాస్వరూపములుగా కలిసిపోయి, నామమాత్రముచే, అనంతమైన లోకమును జయించుచున్నాడు?

13. ఆర్తభాగుడు—అవిద్యాంసుడు (అజ్ఞాని) గతించినయెడల వానివాక్కు అగ్నిని, ప్రాణము వాయువును, నేత్రము ఆదిత్యుని, మనస్సు చంద్రుని, శోత్రము దిక్కులను, శరీరము పృథ్విని, ఆత్మ హృదయాకాశమును, శరీరరోమములు ఓషధులను, శిరోరోమములు వృక్షములను, రేతోరక్తములు జలమును, జేరిపోవుచున్నవిగదా! అపు డీపురుషుడెక్కడనున్నాడు? దేనిని ఆశ్రయించియున్నాడు? మరల నెట్లు కార్యకారణసంఘాతశరీరమును బొందుచున్నాడు?

అని ఆర్తభాగుఁ డడుగఁగా, యాజ్ఞనల్కుడు—మన మీజననంఘమునందు ఈగొప్పసందడిలో మాటలాడుటకు సాధ్యముకాదు; కాన ప్రత్యేకమైన ప్రదేశమునకుఁ బోయి మాటలాడదమురమ్ము; అని యిట్లు ఇర్వురును బల్కికొని ప్రత్యేకస్థలమునఁ గూర్చుండి ఆలోచించికొనిరి. ఇట్టిర్వురును ఆలోచించి నిశ్చయించికొన్న దేమనఁగా—

కర్తము నాశ్రయించుకొని (జీవుడు) ఉన్నాడు. (అనఁగా వీని ప్రాణములన్నియు మున్ను చెప్పినయెట్లు దానిదాని స్థానమునందు లయమగుచున్నవి. వీనికర్తము మాత్రము శేషించుచున్నది.) ఆకర్తమునకు దగినట్లు మరల శరీరమును దాల్చుచున్నాడు; పుణ్య (శాస్త్రోక్త) కర్తమునకు దగినట్లు పుణ్యశాలియై సుఖముల ననుభవించుచున్నాడు. పాపకర్తమును చేసినచో పాపియై దుఃఖముల ననుభవించుచున్నాడు. అని యిట్టిర్వురును యోచించి నిశ్చయించికొని, తాము నిశ్చయించికొన్న విషయములను ఎల్లవారికిని విశదముగఁ జెప్పిరి. పిమ్మట ఆర్తభాగుడు శాంతి నొందెను.

తృతీయబ్రాహ్మణము.

[బంధనము గ్రహణిగ్రహలక్షణమైయున్నది. అదే మృత్యువనం బడును. అందుండి విడివడుటయే మోక్షమనబడును. ముక్తుడు సర్వమును త్యజించినవాడై దీప మాటునట్లు సర్వవ్యాపారములును నశించి బ్రహ్మమునందు లీనమగుచున్నాడు. ముక్తునియొక్కయు అముక్తునియొక్కయు కార్యకరణములు సమానమైన స్వకారణమునందుఁ జేసినప్పటికిని ముక్తునకు పునర్జన్మము లేదు. అముక్తునకు పునర్జన్మము కలదు. దేనితోఁజేరిన స్వరణముకల్గునో అది కర్మమనబడును. ఆకర్మము పుణ్యమనియు, పాపమనియు రెండువిధములు. పాపము చేసినయెడల దుఃఖ బహుళమైన స్థావరజంగమములందును, నరకతిరస్కృత ప్రేతాదులయందును పడి దుఃఖము ననుభవించుచున్నాడు. పుణ్యకర్మము లెంతచేసినప్పటికిని అంతటిసౌఖ్యములను మాత్రమే అనుభవించును. మఱియు అవి పురుషార్థసాధనమై యున్నవి. అయినను పుణ్యకర్మముచేత మోక్షము మాత్రము కలుగదు. బంధనాశముచేతనే మోక్షము సిద్ధించును. బంధమునదా అవిద్య; కర్మముచే (ఏకర్త చేతనైనప్పటికిని) బంధనాశము (అవిద్యానాశము) కలుగదు. ఉత్పత్త్యాదులు కర్తసామర్థ్యముచే గలుగుచున్నవి. కావున, మోక్షము కర్తకార్యముకాదు. జ్ఞానకార్యము మోక్షమనుటయు ఉపచారమేగాని వాస్తవము కాదు. అజ్ఞాననివృత్తియే జ్ఞానము. అజ్ఞానము మఱుగువలెనున్నది. అది నివృత్తమైనచో జ్ఞానము ప్రకాశించును. జ్ఞానము ఎప్పుడు నుండునట్టిది. మోక్షమునకు మఱుగు అజ్ఞానమేగాని వేఱుకాదు. కర్మము అజ్ఞానమునకు విరోధికాదు. నిత్యకర్మము అజ్ఞానమును నివృత్తిచేయనేరదు. ఫలమును మోక్షమనఁగూడదు. ఫలమునకు క్షీణత కలదు. మోక్షమునకు క్షీణత (నాశము) లేదు. “ఇతరకర్మములకంటె నిత్యకర్మము వేఱుగాన, దానిఫలమును వేఱై (మోక్షప్రదమై) యుండదా?” అనఁగా అట్లు కాదు. నిత్యకర్మములు (విహితకర్మములు) చేయువానికి ఆత్మశుద్ధిమై ఆత్మజ్ఞానసాధనమై యుండును. విహితకర్మములు చేయుకయు, నిష్పితకర్మములు చేయువారికి నీచజన్మములు కలుగును. కావున, కర్మములకు మోక్షఫలములేదు. కర్మఫలము సంసారము నొసంగును. అని యీ బ్రాహ్మణమునందు చెప్పబడుచున్నది.]

1. పిదప, భుజ్యవనెడి లాహ్యాయని యాజ్ఞవల్క్యునిఁ జూచి యిట్లనియె—“ఓయాజ్ఞవల్క్యుఁడా! మేము మద్ర దేశమునకు అధ్యయనార్థముపోయి, ఆప్రాంతములను జూచుచు, కాపుర్యఁ డనుపతంజలుని గృహమునకుఁ బోతిమి. ఆతనికొమార్త అచ్చట నుండెను. ఆమెను ఒక గంధర్వుఁడు కామించి యుండెను. మేమువానింజూచి-‘నీవెవఁడవు?’ అని యడిగితిమి. అతఁడు-‘నేను ఆంగిరసుఁ డనుసుధన్వుఁడను’ అనెను. మేము లోకములయొక్క సమాప్తిని గూర్చియు ‘అశ్వమేధయాగము చేసిన వా రెచ్చటికేఁగెదరు!’ అని యడిగితిమి. అతఁడు మాకు సంతృప్తికరముగ బదులు చెప్పెను. ఇప్పు డాప్రశ్నమునే నిన్నడిగెదను. నీకుఁ దెలిసినదానినిఁ జెప్పము” అనెను.

2. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—అశ్వమేధయాగము చేసినవా రెచ్చటికిఁ బోవుచున్నా రనువిషయమును ఆగంధర్వుఁడే చెప్పియున్నాఁడు; (అయినను నేను జెప్పెదను వినుము.) ఒకదినమునందు సూర్యునిరథము ఎంతదూరముపోవుచున్నదో దానికంటె ముప్పదిరెండింతలు విశాలమైనది యీలోకము. (విరాట్ శరీరముగలదియును, ప్రాణుల కర్మభోగముగలదియును అగు స్వర్గలోకము.) దానిని వైనిచెప్పినవిస్తీర్ణము కంటెరెండింతలు విశాలమైనభూమి ఆవరించికొనియున్నది. ఆభూమిని అంతకంటెరెండింతలు విశాలమైనసముద్రము పరివేష్టించికొనియున్నది. అచ్చట అండకపాలమునకునడుమ, కత్తివాదర, ఈగతెక్క అనువీని వలె అతిసూక్ష్మమైనబయలున్నది. ఆమార్గముగా ఇంద్రుఁడు (యాగమందు తృప్తి నొందినయీశ్వరుఁడు.) ఒకపక్షిరూపముతో ఈయాగము చేసినవారిని వాయుదేవతయొద్ద చేర్చుచున్నాఁడు. ఆగంధర్వుఁడు ఈ వాయుదేవతనే శ్లాఘించినాఁడు. వాయువు వ్యష్టిగను, సమష్టిగను ఉన్నాఁడు. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు మృత్యువును జయించుచున్నాఁడు. ఇట్లు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పఁగా భుజ్యవు మిన్నక యుండెను.

(అశ్వమేధయాగము చేసినవారికి వాయులోక మేగతి; మోక్షము లేదు.)

చతుర్థబ్రాహ్మణము

1. తర్వాత, ఉషస్తుః డనుచాక్రాయణుః యాజ్ఞవల్క్యుని ప్రశ్నింపఁదొడంగెను.—

ఓయాజ్ఞవల్క్యుడా, ఎది ప్రత్యక్షముగను, అప్రత్యక్షముగ నున్నదో; ఎదిసర్వాంతర్యామియై యున్నదో; ఆయాత్మ యెవఁడు? ఎట్టివాఁడు? చెప్పుము.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—ఏఆత్మ ప్రాణవాయువు (ఘ్రీణము) చేత శ్వాసమువిడుచునట్లుచేయుచున్నదో, అపాన వ్యాన ఉదానవాయువులచే దానిదానిచేపులను చేయునట్లు చేయుచున్నదో, అతఁడే సర్వాంతరాత్మ. (ఆయామింద్రియవ్యాపారములను చేయునట్లు ప్రేరించుఆత్మ, జీవాత్మ, అదే పరమాత్మ.)

2. ఉషస్తుఃడు—ఇది పశువు, ఇది గుఱ్ఱము, అని నిరూపించు నట్లు, ఆత్మను నిరూపించెదనని చెప్పితివి. ఇపుడు ప్రాణచేష్టాదిచిహ్నము లనుమాత్రము గనఁబఱచుచున్నావు. ఆసర్వాంతరాత్మ యెట్టిది? స్పష్టముగఁ జెప్పుము.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—(నేనుచక్కఁగానే నిరూపించితిని.) ఈరౌకిక దృష్టిచేత ద్రష్టగానుండుదానిని (ఆత్మను) జూచుటకు సాధ్యముకాదు. రౌకిక శ్రుతికి శ్రోతయైనవానిని (ఆత్మను) నీవు వినవు. అట్లే మతికి మంతయైనవానిని (ఆత్మను) నీవు తలంచుటకు సాధ్యముకాదు. విజ్ఞానమునకు విజ్ఞాత యైనవానిని (ఆత్మను) తెలిసికొనవు. ఇట్టివాఁడే సర్వాంతరాత్మ. ఇతనికంటె వేతేనస్తువు (కార్యకారణాత్మయైనశరీరము) నాశమైనది. (బ్రహ్మమును ప్రత్యక్షముగా ఘటాదులవలె చేతితోపట్టి యిదియని చూపుటకుఁగాదు. మఱియు రౌకిక (బాహ్య) దృష్టికి గనబడదు. అంతర (జ్ఞాన) దృష్టికి మాత్రము గనఁబడును. ఇట్లు చెప్పినమీఁద ఉషస్తి ప్రశాంతుఁ డాయెను.

పంచమబ్రాహ్మణము.

(సప్రయోజకమైన బంధ మిట్టిదని చెప్పబడెను. ఈ బ్రాహ్మణము నందు బంధవిముక్తికి సాధనము చెప్పఁబడుచున్నది.)

1. కాశీతరేయుఁ డను కహోళుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునిఁ జూచి యిట్లునియె—పరోక్షముగను, అపరోక్షముగను నుండు బ్రహ్మమేది? సర్వాంతరాత్మ యేది? దానిని చక్కఁగాఁ జెప్పుము. (బంధవిముక్తి యెట్లుకలుగును?)

ఉపస్తుఁ డడిగినట్లే ఇతఁడు నడిగెను. మొదటఁ జెప్పినపుడు ఆత్మ బద్ధుఁడని చెప్పఁబడినది. ఇప్పుడు తుత్పిపాసలు లేనివాఁడని చెప్పఁబడుచున్నది. ఒక్కఆత్మనుగూర్చి రెండువిధములుగాఁ జెప్పవచ్చునా? అది యట్టివా? అనఁగా—ఆత్మకు సంసారిత్వమును, నామరూపవికారములును భ్రాంతిమాత్రమైయున్నది. అది రజ్జుసర్పన్యాయమువంటిదేగాని వాస్తవము కాదు. వస్తువు వేర్వేరుకాదు. అనఁగా ఆత్మ ఒక్కటే. అనిద్యయిండు వఱకు భేదము (భ్రాంతి) ఉండును. లోకవ్యవహారము నిమిత్తము జీవాత్మ (బద్ధాత్మ) యనియు, పరమాత్మ యనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. అనఁగా ఉపాధియున్నంతవఱకు బద్ధుడనియు, ఉపాధిలేనప్పుడు పరమాత్మ యనియు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—నీయందుండు ఆత్మ యే సర్వాంతర్యామి; అనఁగా సర్వాంతరాత్మ.

కహోళుఁడు—అతఁడెవఁడు? ఎట్టివాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు— ఎవఁడు ఆకలి, దప్పి, శోకము (వ్యసనము) మోహము (తేలియమి), జర (ముదిమి), మరణము, అనువీనిని దాటియున్నాఁడో (ఇవి లేనివాఁడో) అతఁడే అత్మ; సర్వాంతర్యామి.

ఆయాత్మను బ్రహ్మాణులు (బ్రహ్మజ్ఞానులు) తెలిసికొని పుత్రేషణము (వివాహేచ్ఛ), నిత్రేషణము (యాగాదికర్తలకై ధనాశ), లోకేషణము (తత్ఫలమును స్వర్గాదిలోకాభిలాష), అనువీనినివదలి, భిక్షాన్నమును భుజించుచు పోవుచున్నారు. (అనఁగా బ్రహ్మవిద్యను సంపాదించుటకై ప్రయత్నించెదరు). ఈ యీషణలు పరస్పరము ఒకదానినొకటి వృద్ధిచేయునవియై యున్నవి. అయినను లోకేషణము లేకపోయినను, తక్కిన రెండును గలవనియే చెప్పవచ్చును.

(ఈ యీషణలు అవిద్యావిషయములు కావున, ఇవి బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకములై యున్నవి. బ్రహ్మజ్ఞానము విద్యావిషయమైనది.

ఎప్పుడును చీకటియు వెలుతురు నొకచోట నుండదు. అట్లే అవిద్యయు విద్యయు నొకచోట నుండదు.)

కాబట్టి బ్రాహ్మణుడు పాండిత్యమును (ఆత్మజ్ఞానమును) బొంది బాలునివలె ఉండడంబడుచువలయును. ఇట్లుండినయెడల వాడుముని (మనన శీలుడు) అగుచున్నాడు. తర్వాత అమానమును (ఆత్మజ్ఞానమును) మానమును (అనాత్మ తిరస్కారమును) పొందుచున్నాడు. అప్పుడు వాడు బ్రాహ్మణుడనబడును. తర్వాత వాడేవిధముగఁ నుండి నప్పటికిని వాడు బ్రాహ్మణుడే. ఇట్లు బ్రహ్మస్వరూపమైన బ్రహ్మవిద్య కంటెచు పేతైనదంతయు ఆర్తమును, నాశమునైనది. (ఆత్మ నిత్యమైనది.) దీనిని విన్నమింపఁ కహోభిఁడు మానముగనుండెను.

షష్ఠబ్రాహ్మణము.

(ఇదివఱకు సర్వాంతరాత్మనుగూర్చి చెప్పఁబడెను. ఇప్పుడు ఆ సర్వాంతరాత్మస్వరూపము చెప్పఁబడుచున్నది. పృథ్వాదిపంచభూతములు బహిరంతర్భూతముగా, స్థూలసూక్ష్మతారతమ్యముగా వ్యవస్థ చేయఁబడియున్నది. ఒక్కొక్కభూతమును దానికి పైఁబడినభూతముచే వ్యాపింపఁబడియున్నది. ఒక్కొక్కభూతమునకును దానికిపైఁబడినది కారణమైయున్నది. ఒక్కొక్కభూతమునకంటె దానికిపైఁబడినది సూక్ష్మమైయున్నది. అనఁగా ఒక్కొక్కభూతమును దానికితక్కువయైన భూతమునందు అంతర్యామియై వ్యాపించి, దానికి బయట ప్రత్యేకముగనున్నది. ఎట్లన, పృథివియందు జలముచేరి వ్యాపించియుండినప్పటికిని, సముద్రాదులవలె భూమికి బయట ప్రత్యేకముగను ఉన్నదిగదా. ఇట్లు క్రమక్రమముగా బ్రహ్మలోకముదనుక చెప్పఁదగును. దేనికిమీఁద నేదియు లేక, సర్వాంతర్గతవస్తు వొక్కటిమాత్రమే మిగులుచున్నదో అదే పరబ్రహ్మము. ఆపరబ్రహ్మము సకలభూతములందును బాహ్యభ్యంతరములందును వసించియున్నది. దానికంటె పేతేదియు లేదు. గౌణ, అముఖ్య, ఆత్మ యగుజీవుడు ఒక్కొక్కభూతమును నిగ్రహించుచుపోయి, అనఁగా సర్వసంసారనిర్దుక్తుడై పరబ్రహ్మవస్తువుతో నైకమగుట బోధింపఁబడుచున్నది.)

1. తర్వాత, వచక్నుని కూతురు గార్తి యాజ్ఞవల్క్యునిజూచి యిట్లునియె—పృథ్వీరూపమైన సమస్తమును జలమందు ఓతప్రోతమై యున్నదికదా! (వస్త్రమునందు పడుగును వేకయు కలిసియుండునట్లు భూమి జలమునందుఁ జేరియున్నదికదా!) జలము దేనియందు ఓత ప్రోతమైయున్నది? (అనఁగా జలమునకుఁ గారణమేది?)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—వాయువునందు ఓతప్రోతమైయున్నది.

(జలమునకుఁ దర్వాత అగ్నియని చెప్పనికారణ మేమనఁగా, అగ్నికి భూమి, జలము అనువీనిసంబంధములేక స్థితిలేదు గాన, వాని యందఁగాని యున్నదని తలంచి ప్రత్యేకముగఁ జెప్పలేదు.)

గార్తి—ఆవాయువు దేనియందు ఓతప్రోతమైయున్నది?

(ఇట్లు ఒక్కొక్కభూతమునుగూర్చి ప్రశ్న చేయంబడెను. అన్నిటికిని ఒక్కమాత్రే ఉత్తరము చెప్పఁబడుచున్నది.)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—వాయువు అంతరిక్షలోకములందును, అంతరిక్షలోకములు గంధర్వలోకములందును, గంధర్వలోకములు ఆదిత్యలోకములందును, ఆదిత్యలోకములు చంద్రలోకములందును, చంద్రలోకములు నక్షత్రలోకములందును, నక్షత్రలోకములు దేవలోకములందును, దేవలోకములు ఇంద్రలోకములందును, ఇంద్రలోకములు ప్రజాపతి (విరాట్) లోకములందును, ప్రజాపతిలోకములు బ్రహ్మ (అండనిర్మాణకర్తయైన బ్రహ్మ) లోకములందును ఓతప్రోతమై యున్నది?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఇతఁ అడుగవలదు; అడిగితివేని నీతలపగిలి పోవును. (ఇంతవఱకును అడిగిచది సరి. అనఁగా న్యాయప్రశ్నము. దీనికి మీఁద బ్రహ్మవస్తువుమాత్రమేకలదు. కావున దానిని చెప్పటకు సాధ్యముకాదు.) తర్వాత గార్తి శాంతి నొందెను. (ఓతప్రోత మనఁగా—వస్త్రమునందు పడుగును వేకయు నుండునట్లు. పడుగును వేకయును లేక వస్త్రముకాదు.)

సప్తమబ్రాహ్మణము.

1. ఉద్దాలకుఁడను ఆరుణి యాజ్ఞవల్క్యునిజూచి యిట్లుడుగుచున్నాఁడు.—

మేము మద్ర దేశములో యాగమునందు; వేదాధ్యయనము చేయుట కొఱకు, అచ్చట పతంజలి యనుకాపుష్టనిగృహమునందు వసించియుంటిమి. పతంజలునిభార్యను గంధర్వుఁ డొకఁడు కామించి యుండెను. ఆగంధర్వునిగాంచి “నీవెవఁడవు?” అనియడుగఁగా, నతఁడు, “నేను కబంధుఁడనుఆధర్వుడను” అనెను. పిమ్మట ఆకబంధుఁడు—పతంజలుని, ఆతని శిష్యులను జూచి యిట్లుడిగెను—నీసూత్రముచేత ఈలోకమును (ఈజన్మమును), పరలోకమును (పునర్జన్మమును) సకలభూతములును గ్రువ్వఁబడి కట్టబడియున్నవి? నీకుఁదెలియునా? యనఁగా పతంజలుఁడు, “నాకుఁ దెలియదు” అనెను. ఎవఁడీలోకమును, పరలోకమును, సకలభూతములయందును వసించినడుపుచున్నాఁడో ఆఅంతర్యామి యెవఁడు? అని మరల పతంజలుని ఆగంధర్వుఁ డడుగఁగా, “నాకుఁదెలియదు” అని పతంజలుఁ డనెను. “ఆసూత్రమును, అంతర్యామిని యెవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో; వాఁడే బ్రహ్మమును, లోకములను, దేవతలను, వేదములను, భూతములను, ఆత్మను, సర్వమును ఎఱింగినవాఁడు.” అని మరలఁ జెప్పినాడు. ఆతర్వాత మేము అతనిని ప్రార్థింపఁగా, గంధర్వుఁడు ఆసూత్రమును, అంతర్యామినిగూర్చి బోధించెను. ఆవిషయమును నేనెఱుంగుదును. అది నీకుఁ దెలియునా? తెలియనియెడల, నీవు రాజాయొక్క వేయి గోవుల నెట్లు తోలికొనిపోవచ్చును? నీతల పగిలిపోవును. అనెను.

2. యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—ఆసూత్రమును, అంతర్యామిని నేనెఱుంగుదును.

ఉద్దాలకుఁడు—ప్రాకృతపురుషుఁడు తనకుఁ “దెలియును, తెలియును” అనితన్ను పొగడుకొనుచుండును. నీకుఁ దెలిసియున్నచోఁ జెప్పము.

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—ఆసూత్రము వాయుదేవుఁడే. వాయువు సర్వమును బంధించి పట్టుకొనియున్నాడు. ఒక దేహమునందుండి వాయువు బయటపోయినయెడల, వాఁడు ప్రేతమై పోయినాడనియు, వాని యంగములు శిథిలములై న వనియును జెప్పుచున్నారు.

ఉద్దాలకుఁడు—అది సరియే. అంతర్యామినిగూర్చి చెప్పము.

3. యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—ఎవఁడు భూమియందున్నాఁడో (పృథ్వి లోపలనున్నాఁడో), ఎవనిని పృథ్వీదేవత తెలిసికొనలేదో, ఎవనికి పృథ్వి గల శరీరమో (పృథ్వీమయమైయున్నదో) ఎవఁడు పృథ్విలోపలనుండి

దానిని నియమించుచున్నాడో, వాడే నీలోను, నాలోను, అందఱలోను ఉన్నాడు. వాడే అంతర్యామి మరణము లేనివాడు.

4-23. (పృథ్వీవిషయమునందు చెప్పినట్లే దిగువ సుదాహరించిన యిరువదివిషయములందును తాత్పర్యము సూహించికొనునది) అధిదైవత విషయములు—జలము, అగ్ని, అంతరిక్షము, వాయువు, స్వర్గము, ఆదిత్యుడు, దిక్కులు, చంద్రనక్షత్రములు, ఆకాశము, తమస్సు, తేజస్సు, అధిభూతము—సకలభూతములు ప్రాణులు; అధ్యాత్మము—ప్రాణము, వాక్, చతుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు, త్వక్కు, విజ్ఞానము, రేతస్సు.

(ఈ అంతర్యామి) చూడఁదగనివాడు, అయినను చూచువాడు, వినఁబడనివాడు, అయినను వినువాడు. తలంపఁబడనివాడు, అయినను తలంచువాడు. తెలియఁబడనివాడు, అయినను తెలియువాడు. ఇతని కంటె ద్రష్టయు, శ్రోతయు, మంతము వేటొక్కఁడును లేడు. ఇతఁడే నీయందుండు ఆత్మ. అంతర్యామి, ఆమృతుడు, ఇతనికింటె తక్కినదంతయు నశించునట్టిది! అనంతరము ఉద్దాలకుఁడు విరమించెను.

అష్టమబ్రాహ్మణము

1. తర్వాత, వాచక్సవి యనుగార్థి అచ్చటనున్న బ్రాహ్మణులను జూచి యిట్లుడిగెను—“ఓ బ్రాహ్మణులారా, ఈ యాజ్ఞ వల్కుండిని రెండు ప్రశ్నలడుగఁబోయెదను. ఆ రెండు ప్రశ్నలకును ఉత్తరము చెప్పినయెడల బ్రాహ్మమునుగూర్చి చెప్పెడి యితనిని మీలో నెవ్వరును జయింపలేరు అనెను.

అప్పు డచ్చటనున్న బ్రాహ్మణులు—“అడుగుము గార్థి! అడుగుము.” అనిరి.

2. వాచక్సవి యనుగార్థి—ఓ యాజ్ఞ వల్కుండి, నిన్ను రెండు ప్రశ్నము లడిగెదను; చూరుడైనకాశీరాజుగాని, లేక, విదేహరాజుగాని, తమధనుస్సులందు బాణములనుసంధించి ఏయుటకెట్లు సన్నద్ధులై యుందురో, అట్లు రెండు ప్రశ్నలడుగఁబోయెదను. (బ్రాగ్మతగా ఉత్తరము చెప్పుము.)

యాజ్ఞ వల్కుండి—అడుగుము గార్థి! అడుగుము.

3. గార్ధి—ఆకాశమునకుమీఁద నేదికలదో, (అండకపాలాది) భూమికి దిగువ నేదికలదో, ఈరెంటినడుమ నేదేదికలదో, ఇంకను ఉన్న ట్టివియు ఉండఁబోవునట్టివియు నేదికలదో, అవియంతయు దేనియందు (వీసూత్రాత్తయందు) ఓతప్రోతమై యున్నది ?

4. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఆవ్యాకృతమైన ఆకాశమునందు ఓత ప్రోతమైయున్నది.

5. గార్ధి—మొదటిప్రశ్నకు బదులుచెప్పితివి. ఇందులకు నీకు ననుస్కారము; రెండవప్రశ్నమునకు జాగ్రత్తగా బదులుచెప్పుము.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—గార్ధి! అడుగుము.

6 (గార్ధి మొదటిప్రశ్నమునే దాఢ్యముగొఱకు రెండవపర్యా యమును అడిగెను.)

7. (యాజ్ఞవల్క్యుఁడు మొదటిప్రశ్నమునకుఁ జెప్పిన ఉత్తరము నేచెప్పెను.)

గార్ధి—ఆ ఆకాశము దేనియందు ఓతప్రోతమై యున్నది? (అని రెండవప్రశ్నము.)

8. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఓగార్ధి! బ్రహ్మవేత్తలందఱును అక్షర మునందు (నాశరహితమైనదానియందు) ఓతప్రోతమై యున్నదని చెప్పె దరు. ఎట్లన, అది స్థూలమునుగాదు, (సూక్ష్మమునుగాదు) అణువునుగాదు, పొట్టియునుగాదు, పొడుగునుగాదు, ఎఱుపునుగాదు, చెమ్మయునుగాదు, వాయువునుగాదు, ఆకాశమునుగాదు, మిశ్రమమునుగాదు, రసముగలది యునుగాదు, గంధముగలదియునుగాదు, నేత్రముకలదియును గాదు, శ్రోత్రముకలదియునుగాదు, వాక్కుగలదియునుగాదు, మనస్సు గలది యునుగాదు, (లౌకిక) తేజస్సు గలదియునుగాదు, ప్రాణముగలదియును గాదు, ముఖము (ద్వారము) గలదియునుగాదు, గణింపఁగూడనిది, అంత రములేనిది, బాహ్యములేనిది, దేనిని భుజింపనిది, దేనిచేతను భుజింపఁ బడనిది (అనఁగా ఏవి శేషణముచేతను చెప్పఁబడని వస్తువు).

9. (ఇట్టివస్తువు నేరితిగాఁ దెలిసికొనవచ్చునో అది యింకఁ జెప్పఁ బడును.)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఈ అక్షరవస్తువుయొక్క ఆజ్ఞచేత సూర్య చంద్రులు తమతమస్థులను నిర్ణయించుచున్నారు. ఉదయాస్తమయములును వృద్ధిక్షయములును నియతముగా జరగుచున్నవి! ఇదియొకగుఱుతు. ఇతని యాజ్ఞచేత భూమియును ఆకాశమును స్థిరముగా నిలిచి యున్నవి. భూమి బోరగిలంబడకయు, ఆకాశము బ్రద్ధముగాకయు నిలిచి యున్నవి; ఇది యొకయడియాలము.

ఇతని యానతిచే కాలావయవములైన నిమిషము, ముహూర్తము, పగలు, రాత్రి, పక్షము, మాసము, ఋతువు, సంవత్సరము, అనునవి నియతమై క్రమముగా వచ్చుచున్నవి. ఆయాకాలములును దానిదానిలక్షణముతోనున్నవి; ఇదియు నొకచిహ్నము.

ఇతని ఉత్తరపుచేత నదీనదములు తమతమపర్వతములయందుండి ఆయాకాలములందు ప్రవహించుచున్నవి; ఇది యొకలక్షణము.

ఇతని యాజ్ఞప్రిచేత దానమిచ్చువారిని పొగడుచున్నారు. అట్లే యాగముచేయువారిని దేవతలు వెన్నంటెదరు; దర్శిని పితరులు అనుకరించెదరు. (అనగా దానముచేయువారికిని, యాగముచేయువారికిని, హోమముచేయువారికిని సత్ఫలము కలుగును. దానముచేయువారిని మనుష్యులును, యాగముచేయువారిని దేవతలును, హోమముచేయువారిని పితృదేవతలును పొగడుచున్నారు. ఇట్లుచేయువారికి ఈశ్వరుడు ఫలమిచ్చుచున్నాఁడు.)

10. (ఇందువలన అక్షరవస్తువొకటి కలదని సిద్ధించుచున్నది. అతని నెఱుంగనియెడల సంసారముకలదు; అతని నెఱింగినయెడల సంసారము నివృత్తియగును.)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఈ అక్షరవస్తువు నెఱుంగకయొకఁడు ఎంత కాలము ఈలోకమునుండి హోమమును, యాగమును, తపస్సును చేసి నప్పటికిని, (ఆయాకర్మఫలము నివర్జితమైనవాడై పునర్జన్మము కల్గును.) దానికి కాలపరిమాణము కలదు. ఎవఁడీ అక్షరవస్తువు నెఱుంగక యీ భూమినుండి వెడలిపోవుచున్నాఁడో, వాఁడు కృష్ణుఁడు. (వాఁడు బ్రాహ్మణులై మాటిమాటికి జన్మములెత్తుచుండును.) ఎవఁడీన స్తువు నెఱింగి మృతుడగునో వాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు (బ్రహ్మజ్ఞుని) అనబడును. (అనగా వానికి పునర్జన్మములేదు.)

11. (అయక్షరవస్తువు అచేతనము కాదని చెప్పబడుచున్నది.) ఆయక్షరవస్తువు చూడబడనిది, (అయినను) అదిచూచును. వినబడనిది, అది వినును. తలంపబడనిది, అది తలంచును. తెలియబడనిది, అది తెలియును. చూచువాడు మొదలగునది ఇతనికంటె వేఱులేదు (అనఁగా సర్వము నితఁడే). అట్టియీవస్తువునందు ఆకాశము ఓతప్రోతమైయున్నది.

12. గార్గి—ఓ బ్రాహ్మణులారా, వినుఁడు! ఈయాజ్ఞ వల్కున్నికి నమస్కరించెదను. అతనిని జయించుటకు మీలో నెవ్వరును తగినవారు లేరు. అని చెప్పి విశ్రాంతి నొందెను. (ఈ అంతర్వాసి బ్రాహ్మణమునందు, అత్యచేతనాత్మకమై అంతర్వాసియై యున్నాడనియు, అన్నిటియందు నున్నాడనియు చెప్పబడినది. ఇట్లునుటచే నేమేని విశేషముకలదా? లేక అన్నిటియందును సమమైయున్నదా? అనునీవిషయమునందు కొందఱు ఆ అక్షరవస్తువు ఈవత్ ప్రచలతావస్థా అంతర్వాసి యనియును, కొందఱు అత్యంత ప్రచలతావస్థా జీవుఁ డనియును, కొందఱు పిండము జాతి విరాట్ సూత్రము దైవము అని యైదువిధములగు అవస్థలుగలది యనియును, కొందఱు ఈమైదిటికోఁగూడ అవ్యాకృతము పాక్షిక్షేత్రజ్ఞుఁడు అనుమాఁడునుజేరి ఎనిమిదవస్థలుగలది యనియును, కొందఱు ఇవన్నియు దానిశక్తులనియును జెప్పుచున్నారు. ఈకల్పనలన్నియు దానికి దగదు. ఈభేదము లెట్లుకలిగినవనఁగా—ఉపాధి భేదముచేతనే కలిగినవి. ఉపాధి లేకుండునపుడు అది (ఆత్మ) బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది. నిత్యనిరతిశయజ్ఞానశక్తి గలిగియుండునపుడు ఈశ్వరుఁడని చెప్పబడుచున్నది. అవిద్యాకామకర్మవిశిష్టకార్యకరణోపాధి గలిగినపుడు సంసారియనియు, జీవుఁడనియు చెప్పబడుచున్నది. ఇట్లు ఆయాత్మయే దేవతా జాతి పిండమనుష్య తిర్యక్ ప్రేతాదికార్యకరణోపాధులచేత ఆయాయీనామములను, ఆయాయీరూపములను బొందుచున్నది.)

నవమ బ్రాహ్మణము.

(పృథ్వాద్యదులకు ఒకదానికొకటి శ్రేష్ఠముగను సూక్ష్మతారతమ్య క్రమముగను ఓతప్రోతభావమును; బ్రహ్మమునకు సర్వాంతర్వాసిత్వమును; ఆ బ్రహ్మమునకు అవిద్యాకృతవిషయములందు సూత్ర భేదములందు నియంతృత్వమును చెప్పబడినది. వ్యాకృతవిషయమునందు గుర్తు

చక్కగాఁ దెలియు ననుదానినిఁగూర్చి, ఆ బ్రహ్మజ్ఞుఁడగు ఋషిమహర్షియు నియంత్రణ చేసతాభేదము ద్వారముగాఁ దెలియఁబడుచున్నదని ఈశాకల్య బ్రాహ్మణమునందు చెప్పఁబడుచున్నది.)

1. తర్వాత నిదగ్గుఁడనుశాకల్యుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునిఁజూచి. “దేవతలెందలు?” అనినుడిగెను.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—వైశ్వదేవయాగమంత్రములందు ‘నివితే’ అనునొకమంత్రముకలదు. అందుచెప్పఁబడిన సంఖ్యగలవారు గలరు.

శాకల్యుఁడు—వారెందలు చెప్పము?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—మూడు మూడు నూలు; మూడు మూడు వేలు; ఇంకను సంఖ్యను తగ్గించి తగ్గించి యడుగఁగా. 303.6.3-2-1½-1 దేవతలు.

శాకల్యుఁడు—303 ను, 3003 ను అని చెప్పితిరికదా! వారెవరు?

2. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—వీరు దేవతలుకారు; క్రమమైనసంఖ్య 303 దేవతలు. వీరివిభూతులు (మహిమలు) 303ను, 3003ను. 303 నురు దేవతలెవరనఁగా-8 ననువులు, 11 రుద్రులు, 12 ఆదిత్యులు, 1 ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి; మొత్తము 303 దేవతలు.

3. వసువు లెనమంద్ర—అగ్ని, పృథివి, వాయువు, అంతరిక్షము, ఆదిత్యుఁడు, స్వర్గము, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు అనునివి 8 వసువులు. ప్రాణులకర్తృఫలమునకుఁదగినట్లు కార్యకరణసంఘాతరూపముగా (శరీరేంద్రియసముదాయాకారముగా) తామేపరిణామించి జగము నాశ్రయించి దానిని జీవించునట్లు చేయుటవలన వసువులనుపేరు గల్గెను.

4. రుద్రులు పదునొక్కరు—పంచజ్ఞానేంద్రియములును, పంచ కర్మేంద్రియములును, ఆత్మయును మనస్సు ఒకటియును జేరి 11 రుద్రులు. వీరు శరీరమును విడిచిపోవునపుడు, ఆశరీరమునకు సంబంధించినవారలను ఏడ్పునట్లు చేయుటంబట్టి రుద్రులనుపేరు గల్గెను.

5. ఆదిత్యులు పన్నిద్దరు—ఒకసంవత్సరముయొక్క పండ్రెండు నెలలును పన్నిద్ద రాదిత్యులు. వీరు అపుడపుడు పరివర్తనము చేసికొని ప్రాణుల ఆయుస్సును కర్తృఫలమును గ్రహించికొనిపోవుటచే వీరికి ఆదిత్యులను పేరు గల్గెను.

6. ఇంద్రుడు—ఇంద్రుడనగా మేఘము, వజ్రము, వీర్యము, బలము, (అనగా ప్రాణులను భయపెట్టునది, లేక హింసించునది.)

ప్రజాపతి—అనగా యజ్ఞము (యజ్ఞపశువు) యజ్ఞము పశు సాధనత్వముగాన పశు వనబడెను.

7. ఆట్యురు దేవతలు—అగ్ని, పృథివి, వాయువు, అంతరిక్షము, ఆదిత్యుడు, స్యర్గము, ఇవి. తక్కిన దేవతలందఱును ఈ ఆటింటిలోపల అంతర్భావమై యున్నారు.

8. ముగ్ధురు దేవతలు—భూలోకము, అంతరిక్షము, స్యర్గలోకము. పృథ్వియు అగ్నియు జేరినది మొదటిది. అంతరిక్షమును వాయువును జేరినది రెండవది. స్యర్గమును ఆదిత్యుడును జేరి మూడవది. ఈమూటిలోపల సమస్తము నణగియున్నది.

ఇద్వరు దేవతలు—అన్నమును ప్రాణమును. ఈ రెంటిలో సర్వము నైక్యమైయున్నది. 1½ దేవత యెవడు-వాయువు.

9. వాయువు ఒకటిగానుండగా 1½ అనుటకుఁ గారణమేమనఁగా, ఈవాయువుచేత సమస్తమును వృద్ధి నొందుచున్నది. కావున వాయువు (అధికముగా) ఒకటిన్నరయని చెప్పబడినది. ఒకదేవుడనగా-ప్రాణము. దీనిని “తత్త్వ” అనిచెప్పెదరు. ఇది సర్వదేవతాత్మకమైనబ్రహ్మము. ఇది ఒకటిగను, అనేకముగను ఉన్నది.

10. (అప్రాణమను బ్రహ్మము ఎనిమిదివిధములై యున్నది.) ఎవనికి పృథివి శరీరముగను, అగ్ని నేత్రముగను, జ్యోతిస్సు మనస్సుగనున్నదో ఆపురుషుడు సకలాత్మకును ఆశ్రయస్థానమైయున్నాడు. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు పరమాత్మను తెలిసికొన్నవాడని చెప్పబడుచున్నాడు.

శాకలు్యుడు—(ఓహూజ్ఞవల్క్యుడా! తెలియనిదానిని తెలిసి నట్లు చెప్పెదవేమి?) ఎవడు సకలాత్మలకును పరాయణమని చెప్పెదవో, అతనిని నేనెఱుంగుదును; అంతమాత్రముచెప్పిన చాలదు. ఇంక నెట్టివాడు? చెప్పుము.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—ఆయన శారీరపురుషుడు. (పార్థివాంశపురుషుడు.) ఇంకను ఏమి విశేషము నడుంగఁ దలచితివో అడుగుము.

శాకలు్యుడు—ఆశారీర దేవునకు శరీర మేది? (అనగా దేనినుండి అది కలిగెను? వ్యాపించెను?)

యాజ్ఞవల్క్యుడు—ఆదేశత ఆమృతము. (అనగా భుజింపఁ బడిన అన్నరసము; ఆరసముచే తల్లి శోణితము కలిగినది; అది త్వక్కు, మాంసము, రుధిరరూపమై యున్నది. ఆయన్నరసముచేత తండ్రియొక్క శుక్లము కలిగినది; అది అస్తి, మజ్జ, శుక్లరూపముగా నున్నది; అదేబీజము. ఈశుక్లశోణితముచేరి శిశువు కలుగుచున్నది; పార్థివాంశే ప్రాణము కలుగుచున్నది.)

11. ఇశ శ్రీదువిధములగు ప్రాణములనుగూర్చి మూలమునందు సంఖ్యావణరూపముగ నున్నది. ఇచ్చట విశేషములుమాత్రము చెప్పఁ బడుచున్నవి.)

కామము శరీరము, బుద్ధి దృష్టి, బోధితుని మనస్సు, ఇది కామ మయపురుషుడు; స్త్రీ దేశత.

(ఎనిమిదివిధములయందును బోధితుని మనస్సుని చెప్పఁబడినది గాన ప్రతిదానియందును యోజించుకొనునది.)

12. రూపములు (శ్వేతరక్తాదిసామాన్యరూపములు) శరీరము, చతుస్సు దృష్టి, ఇది అదిత్యపురుషుడు; సత్యము (చతుస్సు) దేశత.

13. ఆకాశము శరీరము, శ్రోత్రము దృష్టి, ఇది ప్రాతిశ్రుత్కపురు షుడు; (వినునప్పుడు చాలజాగ్రత్తతో వినుటకు ప్రాతిశ్రుత్కమనిపేరు.) దిక్కు దేశత.

14. తమస్సు (చీకటి) శరీరము, హృదయము దృష్టి, ఇది ఛాయామయపురుషుడు; మృత్యువు దేశత.

15. రూపములు (ప్రకాశమైనరూపములు) శరీరము, చతుస్సు దృష్టి, ఇది ప్రతీబింబపురుషుడు; ప్రాణము దేశత.

16. జలము శరీరము, హృదయము దృష్టి, ఇది అప్పుపురుషుడు; వరుణుడు దేశత.

17. రేతస్సు శరీరము, హృదయము దృష్టి, ఇది పుత్రమయపురు షుడు; ప్రజాపతి (పిత) దేశత.

18. (ఇదివఱకు ప్రాణాదులు మూడువిధములుగా ఉపాసనార్హము చెప్పఁబడెను. ఇశ ఐదువిధములుగా ఉపసంహారము చెప్పఁబడుచున్నది.)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఓశాకల్యూఁడా! ఈ బ్రాహ్మణులు అగ్ని చల్లాటినస్థలమువలె నిన్నుఁ దలంచుచున్నారు. (వీరు నా చే నీవు జయింపఁ బడితివని తలంచెదరు, అది నీవెఱుంగకున్నావు.)

19. శాకల్యుఁడు—నీవు ఈ బ్రాహ్మణులనుగూర్చి చాలప్రశంసించెదవు. నీవు ఏ బ్రహ్మమును తెలిసికొని యిట్లు పల్కిదవు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—దేవతలతోను, దానిదాని ప్రతిష్ఠలతోను నుండుదిక్కులను నేను తెలిసికొనియున్నాను. (దిగ్విషయ బ్రహ్మజ్ఞానము నాకుఁ దెలియును, నేనే అదిగ్భ్రష్టమై యున్నాను.)

20. శాకల్యుఁడు—నీకుఁ దెలిసియుండిన చెప్పము! తూర్పు దిక్కునం దే దేవతయున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఆదిత్య దేవత.

శాకల్యుఁడు—ఆ ఆదిత్య దేవత దేనియందు ప్రతిష్ఠితుఁడై యున్నాఁడు?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—అథాత్యమైన నేత్రమునందు ఆదిత్యుఁడు పుట్టుచున్నాఁడు.

శాకల్యుఁడు—ఆ నేత్రము దేనియందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నది?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—రూపములయందు; (చతుస్సు రూపాత్మకము.) నేత్రముచే రూపములను జూచుచున్నాఁడు.

శాకల్యుఁడు—రూపములు దేనియందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నవి?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—హృదయమునందు; (బుద్ధి మనస్సు వీని యందు.) బుద్ధిచేత రూపములను దెలిసికొనెదరు. బుద్ధిచేత రూపస్వరణము కలుగుచున్నది. (నేత్రముతో మనస్సు చేరియెడల నేత్రము చూడనేరదు.)

21. (ఇక చెప్పఁబోవు దిక్కులవిషయములందు విశేషములు మాత్రము వ్రాయఁబడును.)

దక్షిణదిక్కు—యముఁడు దేవత; యముఁడు యజ్ఞమునందు ప్రతిష్ఠితుఁడు. యజ్ఞము దక్షిణయందు ప్రతిష్ఠితము. (దక్షిణచేత యజ్ఞము పరిసమాప్త మగుచున్నది.) ఇది శ్రద్ధయందు (శ్రద్ధచేతనే దక్షిణ యాయఁబడుచున్నది.) ఇది హృదయమునందు ప్రతిష్ఠితము.

22. పశ్చిమదిక్కు—నరుణ దేవత ; ఇది జలమునందును, జలము రేతస్సునందును, రేతస్సు హృదయమునందును ప్రతిష్ఠితములు.

23. ఉత్తరదిక్కు—సోమ దేవత; (చంద్రుడును సోమలతయుఁ జేరినది.) ఇది దీక్షయందును (యాగదీక్షయందుండువాఁడే సోమలతకు అధికారి.) దీక్షావిషయమునందును, విషయము హృదయమునందును ప్రతిష్ఠితములు.

24. ధ్రువమునకు (మేరువునకు పైభాగమున సదాప్రకాశమై యుండుదిక్కు.)—అగ్ని దేవత; ఇది వాక్కునందును, వాక్కు హృదయమునందును ప్రతిష్ఠితములు.

శాకల్యుఁడు—హృదయము దేనియందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది?

25. హృదయము మనశరీరముకంటె వేఱుచోట ప్రతిష్ఠితమై యున్నదని నీవు తలంచితినేని నీశరీరమును కుక్కలును పక్షులును వెంటికి తినును. (అనఁగా, హృదయము శరీరమునందు ప్రతిష్ఠితము.)

26. శాకల్యుఁడు—నీశరీరమును, ఆత్మయు దేనియందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నవి?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ప్రాణవాయువునందు; అది అపాన వాయువునందు; అది వ్యానవాయువునందు; అది ఉదానవాయువునందు; అది సమానవాయువునందు, అదే బ్రహ్మము; నేతి నేతి యని నిర్దేశింపఁబడి యుండువాఁడు; ఇంద్రియములచే గ్రహింపఁబడనివాఁడు ; అచ్యుతుఁడు; దేనితోను జేరనివాఁడు ; ఓక్కిదానిచేతను కట్టువడనివాఁడు ; నాశములేనివాఁడు.

ఓశాకల్యుఁడా ! ఈ యెనిమిది ఆయతనములును (శరీరములును), ఎనిమిదిలోకములును, ఎనిమిది దేవతలును, ఎనమండుగురు పురుషులును గలరు. ఈ పురుషులను ఎవఁడు తన ఆత్మగా నెఱింగి ఉపాధిభర్తములను దాటియున్నాఁడో, ఎవఁడు ఉపనిషత్ప్రతిపాద్యుఁడో, అట్టివానినిఁ గూర్చి నీవు చెప్పుము, చెప్పుకుందువేని నీతల పగిలిపోవును !

శాకల్యుఁడు చెప్పలేదు; అతని తల పగిలిపోయెను. వెంటనే మృతినొందెను. అతని శిష్యులు దొంగలవలె అతనిని గైకొనిపోయి సుంస్కారము చేసిరి.

27. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఓ మహాత్ములైన బ్రాహ్మణులారా ! మీలోనొక్కరుగాని, అందఱునుగాని నన్నడుగవలసినదానిని అడుగవచ్చును. లేక నన్నడుగునట్లు మీరందఱుగాని, ఒక్కరుగాని చెప్పినయెడల నేనడిగెదను.

ఆబ్రాహ్మణు లెవ్వరును మఱుమాటాడక మిన్నకుండినందున యాజ్ఞవల్క్యుఁడే వారినిగూర్చి యడిగెను.

“లోకమునందు పురుషుఁడు వృక్షమునకుసమానమైనవాఁడనునది సత్యమైనవిషయము. ఎట్లన, వృక్షమునకు ఆకులు పురుషునిలోమములు; పట్ట పురుషునిచర్మము; పట్టయందుండి పాలు ప్రవహించునట్లు పురుషుని చర్మమునందుండి రక్తము ప్రవహించుచున్నది; తునుకలు మాంసపు ముద్దలు; పట్టలోపలి కెల్లపట్ట పురుషునిచర్మమునకు లోపలనుండు తెల్లని పొర; కట్టెలు ఎముకలు; కట్టెలోపలిచేవ మజ్జ; మ్రానిని నఱకినయెడల మరల చిగిరించుచున్నది; అట్లు పురుషునియందుఁ గనఁబడదు. కాఁబట్టి యిచట నొక ప్రశ్నమున్నది—మృతినొందినపురుషుఁడు మరల నెట్లు కలుగుచున్నాఁడు? రేతస్సునుండి కలుగుచున్నాఁడని చెప్పఁగూడదు. ఏలన, జీవముగలపురుషునియందుమాత్ర మే రేత స్సున్నది. వృక్షమునందుండి మరల చిగిరించుటమాత్ర మేగాక, విత్తునుండియు కలుగుచున్నది. అయినను విత్తనములను, వేటుతోడి వృక్షమును నాశముచేసినయెడల మాత్రము మరల మొలువదు. ఇండింపఁబడినమనుష్యుఁడు మరల నెచట నుండికలుగుచున్నాఁడు? తానై పుట్టుచున్నాఁడని చెప్పఁగూడదు. ఏలన, నశించి యెట్లు తానై పుట్టసగును? కావున వీనిని ఎవఁడు మరల కలుగఁ జేయుచున్నాఁడు?” (ఈ ప్రశ్నలకు ఆబ్రాహ్మణులు ఉత్తరము చెప్పనందున, వారందఱును ఓడిపోయిరి. వెంటనే జనకరాజిచ్చినపశువులను యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తోలికొనిచనెను. ఇంతటితో ప్రశ్నములుపూర్తియాయెను.)

(పైనిచెప్పినప్రశ్నకు వేదమే ఉత్తరమిచ్చుచున్నది. ఎట్లన)

“విజ్ఞానమే, ఆనందమే, బ్రహ్మమే, కర్మవృత్తనకును బ్రహ్మవేత్తకును ఏరాగతియైన ఆత్మయే; మరల వీనినిఁ గలుగఁజేయుచున్నాఁడు. (పుట్టించుచున్నాఁడు.)

(ఆనందశిబ్బము బ్రహ్మమునకు విశేషణముగా శ్రుతియందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. దీనికివిరోధ శ్రుతులును పెక్కులుగలవు. “అంతయునొక్కటి,

“రెండవది లేదు” అనుశ్రుతి యున్నదికదా? అరీతిగనుండు నెడల ఆనందమును తెలిసికొనువాఁడెవఁడు? ఆనందమేది? ఇప్పుడు రెండైనవి. ఇది ఏకత్వశ్రుతికి విరోధముకదా? మఱియు, “మోక్షమునందు తెలియంబడు సుఖము లేదు” అని కొందఱును, “తెలియంబడు నిరతిశయ సుఖముకలదు” అనికొందఱును జెప్పెదరు. ఏకత్వవిషయమునందు విజ్ఞానమునకు (తెలివికి) ఉపపత్తి లేదనఁగూడదు. అగ్నికి శీతలగుణమును, జలమునకు ఉష్ణగుణమును ఉన్నదని యొకవచనమున్నయెడల అది యథార్థవాక్యమగునా? కావున శబ్దప్రమాణముచాలదు. ప్రత్యక్షప్రమాణము గావలయును. దీనికిసమాధానము లేకపోలేదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమున్నది. ఎట్లన, “నేను సుఖముగనున్నాఁడను.” అని చెప్పుచున్నాఁడు. అనఁగా, తనసుఖమును తానే తెలిసికొనుచున్నాఁడు. కాబట్టి, బ్రహ్మవిజ్ఞానానందమును బ్రహ్మవేత్త యెఱుంగుచున్నాఁడు. అనఁగా దన్ను దా నెఱుంగుచున్నాఁడు.)

చ తు ర్థా ధ్యాయము

ప్రథమబ్రాహ్మణము

1. ఓకనాఁడు విదేహరాజగు జనకమహారాజు సింహాసనారూఢుడై యుండునప్పుడు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు పోయెను.

జనకుఁడు—మరల వచ్చిన పనియేమి? ఇంకను పశువులు కావలయునా? లేక, అతిసూక్ష్మములైన విషయములను నన్నడుగుటకా?

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—రెంకికొఱకును వచ్చినాఁడను.

2. ఓజనకుఁడా, నీ కెవరేని ఆచార్యు లేయేరహస్యవిషయములు చెప్పియున్నారో, వానిని నాకు జెప్పము.

జనకుఁడు—జిత్యా అనుకై లిని ‘వాగ్దేవబ్రహ్మ’ అని నాకు జెప్పెను.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఉపనయనమునటకు తల్లి చేత పోషింపబడి శాసింపబడియు, దానికిమీఁద సమావర్తనపర్యంతము తండ్రిచే శాసింపబడియు, తర్వాత ఆచార్యునిచే బోధింపబడియు, ఇట్లు క్రమముగా జ్ఞానమును బొందినవాఁడు చెప్పెడివిధముగా ఆకై లిని నీకు జెప్పెను. అది

కమమే; హక్కులేనిమూగవాసి కేమియున్నది? (మూగవానికి జ్ఞానములేదు.) ఆ బ్రహ్మమునకు ఆమతనము (శరీరము) ఇట్టి దనియును, ప్రతిష్ఠ (ప్రకారములందును) ఇట్టిదనియును జెప్పలేదా?

జనకుడు—చెప్పలేదు.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—కాబట్టి నీకు పాతికభాగమే బ్రహ్మమును గూర్చి చెప్పెను. (ఇక ముప్పాతికభాగము తెలియనిది ప్రయోజనము లేదు.)

జనకుడు—(ఆముప్పాతికభాగమును) నీకు తెలిసియున్నచోఁ జెప్పము.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—వాక్కు శరీరము. ఆకాశము ప్రతిష్ఠ. దీనిని ప్రజ్ఞయని ఉపాసింపవలయును. వాక్కుచే 'ఇతఁడుమనబంధు' వని తెలియఁబడుచున్నది. అట్లు నాలుగువేదములును, ఇతిహాసములును, పురాణములును, విద్యలు, ఉపనిషత్తులును, శ్లోకములును, మంత్రములును, సూత్రములును, వ్యాఖ్యానములును, ఇష్టమును, హంతమును, అశితమును, విసృష్టమును, ఈజన్మమును, పునర్జన్మమును, సకలభూతములును (వాక్కుచే) తెలియఁబడుచున్నవి. కావున వాక్కే బ్రహ్మము. బ్రహ్మవిద్య వాక్కును విడుచుటలేదు. ఇట్లు వాక్కును ఉపాసించువానిని సకలభూతములును రక్షించుచున్నవి. ఇట్టివాఁడు మరణానంతరము దేవుడై దేవత్యమును బొందుచున్నాఁడు.

జనకుడు—ఈవిద్య నాకు ఉపదేశించినందులకు ఏనుఁగులతో సమానమైన వేయివృషభముల నిచ్చితిని.

యాజ్ఞవల్క్యుడు—శిష్యుని కృతార్థునికేయక వాసియొద్ద నుండియేదియు గ్రహింపఁగూడదని నాతండ్రి నాకుఁ జెప్పెను. (కాబట్టి నాకేమియు వలదు.)

3. (ఇకఁ జెప్పఁబోవువిషయములు మూలమందు ప్రశ్నోత్తర రూపములై యున్నవి. ఇచ్చట వానివిశేషములుమాత్రము చెప్పఁబడుచున్నది.)

ప్రాణము (వాయుదేవత) బ్రహ్మము; దానికి ప్రాణవాయువు శరీరము; ఆకాశము ప్రతిష్ఠ. దీనిని ప్రియవస్తువుగా ఉపాసింపవలయును. ప్రాణరక్షణార్థమై ఏకార్యమునైనను జేయుచున్నాఁడు; ఆయాజ్ఞుని

యజింపించుచున్నాడు; పుచ్చుకొనఁగూడనిదానిని పుచ్చుకొను
చున్నాడు; ప్రాణముపోవునని భయపడి వధాశంకను (సంశయమును)
పొందుచున్నాడు. (తక్కినది మునుపటివలె. అనఁగా, జనకుఁడిచ్చుట,
యాజ్ఞవల్క్యుఁ డిప్పుడు వలదనుట.)

4. (వార్హ్విడు) చతుస్సు (ఆదిత్యదేవత) బ్రహ్మము; నేత్రము
శరీరము; ఆకాశము ప్రతిష్ఠ; సత్యవస్తువుగా ఉపాసింపవలయును.
కంటితోఁ జూచుచున్నాడు; చూచుటయే నిశ్చయమనెదరు.

5. (భారద్వాజుడు) శ్రోత్రము (దిగ్దేవత) బ్రహ్మము; చెవి శరీ
రము; ఆకాశము ప్రతిష్ఠ; అనంతమని ఉపాసింపవలయును; దిక్కులకు
అంతములేదు; ఒకదిక్కునుగూర్చి పోఁగా పోఁగా పారములేక యుం
డును.

6. (సత్యకాముడు) మనస్సు (చంద్ర దేవత) బ్రహ్మము; మనస్సు
శరీరము; ఆకాశము ప్రతిష్ఠ; ఆనందమని ఉపాసింపవలయును. మన
స్సుచేత ఒకస్త్రీని ప్రార్థించుచున్నాడు; దానియందు అనురూపమైన
కుమారుడు పుట్టుచున్నాడు; ఇదే ఆనందము.

7. (శాకల్యుడు) హృదయము (ప్రజాపతిదేవత) బ్రహ్మము;
హృదయము శరీరము; ఆకాశము ప్రతిష్ఠ; స్థితి యని ఉపాసింపవల
యును. హృదయమునందు సర్వమును విక్రమము.

ద్వితీయబ్రాహ్మణము.

1. జనకుడు సింహాసనమునం దుండి లేచి, యాజ్ఞవల్క్యుని
సమీపించి నమస్కరించి ఉపదేశముచేయవలసిన దని ప్రార్థించెను. యాజ్ఞ
వల్క్యుడు-(జనకునినిజూచి) ఒకఁడు సిద్ధింపజేసెనట్లుమునుగూర్చి పోవు
టకై స్థలమార్గముగా రథమునందుగాని, జలమార్గముగాఁబడయంగు
గాని ప్రయాణమై, తానుపోవలసిన ప్రదేశమునకుఁబోవుచున్నాడు.
అట్లే నీవు ఉపనిషత్తుల నెఱింగినవాడవై సగుణ బ్రహ్మమును దెలిసికొని
సమాపితాత్మఁడవై యున్నాడవు. వేదాధ్యయనముచేసిపూజ్యుడై,
ధనికుడై, ఉపనిషత్తులను శ్రవణముఁజేసినవాడై ఉండినట్లుచేసి కలు

గదు బ్రహ్మజ్ఞానము లేనియెడల కృతార్థత కాబట్టి నీవు ఈ దేహచాతానలతరము ఎచ్చటికిఁబోదువు? నీకుఁ దెలియునా? (అని యడిగెను.)

జనకుఁడు - నాకుఁ దెలియదు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు - నేను జెప్పెదను.

జనకుఁడు - చెప్పుము.

2. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు - ఏఆత్మ కుడికంటియందు అంతర్గతపురుషుడై యున్నాఁడో, ఆదిత్యాంతర్గతపురుషుడో, అతనికి “ఇన్ధః” (ప్రకాశముగలవాఁడు) అనిపేరు. అతనిని ఇంద్రుఁడని పరోక్షముగాఁ జెప్పుదురు. దేవతలు ప్రత్యక్షనామగ్రహణము నంగీకరింపరు. (జాగ్రదవస్థయందు ఆత్మవైశ్వానరుఁడనువేరుగలదై కుడికంటియందు అంతర్గతమై యున్నది. నీవు దానిని తెలిసికొన్నవాడవై, అదియై యున్నాఁడవు.)

3. ఈయెడనుకంటియందు పురుషరూపమైయుండువస్తువు వైశ్వానరునివత్తి, విరాట్ స్వరూపము (అన్నము, భోజ్యవస్తువు). (అనఁగా వైశ్వానరుఁడు (ఆత్మా)ఇంద్రుఁడు; అతనివత్తి విరాట్, అన్నము, ఇంద్రాణి. ఈరెండును స్వప్నావస్థయందు దేకమైయుండును. అపు డీయాత్రకు “తైజసుఁడు” ప్రకాశస్వరూపుఁడనిపేరు.) వీరిస్థాన మేదియనఁగా, అంతర్హృదయాకాశము. వీరికి అన్న మెద్దియన, అంతర్హృదయాకాశమునందలి రక్తపిండము. (అనఁగా భుజింపఁబడుఅన్నము రెండువిధములుగా పరిణమించుచున్నది. స్థూలాంశము దిగువపడిపోవుచున్నది. ఇంకొకభాగము అగ్నిచే పక్వమై రెండువిధములగుచున్నవి. మధ్యమరసము రక్తాదులై పాంచభౌతికశరీరమును పోషించుచున్నది. మఱొకసూక్ష్మాంశరసము మాంసపిండమగుచున్నది. ఇదే పై నచెప్పినవారికి అన్నము. అనఁగాహృదయమునందుండు ఇంద్రుఁడు ఇంద్రాణి యనువేర్లుగలదానికిని, తైజసునకును, లింగాత్మ యగుజీవునకును స్థితిహేతువై యున్నది. వీరికి “ప్రావరణమ్” (తైజ) ఏదనఁగా, అంతర్హృదయమునందు వలవలెనుండు అనేకనాడులే. వీరికి (జాగ్రత్స్వప్నకాలములందు సంచరించు) మార్గము లేవియనఁగా, హృదయమునుండి మీఁదికి (ఊర్ధ్వముగా) పోవునాడియే. ఎట్లు రోమము లనేకములును సూక్ష్మములు నై యున్నవో, అట్లు హితా అనువేరుగల నాడు లనేకము లతిసూక్ష్మములై హృదయమునుండి పైకి లేచియున్నవి. అందు ప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. ఈనాడుల మార్గము.

అన్నము పోవుచున్నది; ఆత్మయు పోవుచున్నది. కావున, తైజసుడు వైశ్వానరుడికంటెను సూక్ష్మానోపచితుడై యున్నాడు.

4. తైజసుడు, సుఖస్థవస్థయందు కేవలము ప్రాణుడై మాత్రమున్నాడు. అనగా నిశ్చేష్టితుడై యున్నాడు. అపుడు వీనికి స్వాహ్లాడనిపేరు.)

అపుడు వీనికి తూర్పు దిక్కు, తూర్పుస్థాణములు; అట్లు ఒక్కొక్క దిక్కువిషయమునందును, అన్ని దిక్కులును అన్ని స్థాణములై యున్నవి. (ఇట్లు బ్రహ్మవేశ్మనవాడు, సర్వాశ్మనో, ప్రాణాత్మక మైన ప్రజాత్మత్వమునొంది, కడపట తురీయావస్థయందు ప్రత్యగాశ్మనై) “నేతి, నేతి” యని నిశ్చయింపబడిన పరబ్రహ్మత్వమును బొందుచున్నాడు. అపుడు వాడు చెదరుటలేదు; ఒకదానితోఁ జేరుటలేదు; కష్టపడుటలేదు; నశించుటలేదు; అట్టి ఆభయవస్తువును (పరమాత్మను) నీవు పొందుదువు.

జనకుడు—ఏ ఆభయవస్తువును నేను పొందఁబోవునట్లు చెప్పితివో, దానిని నీవును పొందుదువుగాక. నీకు నమస్కారము. దీనికై నేను నీకు ఏమి యీయఁగలను? నావిదేహరాజ్యమున్నది; నేను దాసుఁడనై యున్నాడను. (ఏదికావలయునన్న గ్రహింపవచ్చుననియును, యథేష్ఠముగా నున్నదనియును శాత్రుర్యము.)

తృతీయబ్రాహ్మణము.

(ఈ బ్రాహ్మణమునందు ఆత్మప్రభావము వర్ణింపఁబడుచున్నది. అది యొకకథాదూపముగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది.)

1. ఒకకాలమునందు యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకునియొద్దకుఁ బోయెను. అతని కేదియుఁ జెప్పఁగూడదనితలంచి(తనయోగక్షేమార్థమై) పోయియుండెను. (అతఁ డట్లుతలఁచికొనిపోయినప్పటికిని, అతఁడడుగఁగా, నితఁడు చెప్పవలసివచ్చినది.) మునుపు అగ్నిహోత్రవిషయమై యిర్వురకును సంవాదము జరిగినకాలమునందు యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకునకు వరమిచ్చియుండెను. ఆవరము ప్రశ్నల వడుగవచ్చుననెడివరము. ఆవరమును ఇప్పుడు (జనకుడు యాజ్ఞవల్క్యుని) డిపయోగించుకొనెను.

2. జనకుఁడు—ఈపురుషుఁడు(జీవుఁడు)ఏజ్యోతిస్సై న్నయన్నాఁడు. (ఏజ్యోతిస్సుచే వ్యవహారము చేయుచున్నాఁడు.)

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—ఆదిత్యజ్యోతిస్సు; ఈజ్యోతిస్సుసహాయము చేత జీవించియున్నాఁడు; సమస్తమును నేత్రముతోఁ జూచుచున్నాఁడు; వలయుస్థలముకుఁ జోవుచున్నాఁడు; కార్యములు చేయుచున్నాఁడు; మరల వచ్చుచున్నాఁడు.

3. జనకుఁడు—ఇదిసరియే.

అయినను, సూర్యుఁ డ స్తమించినయెడల, అప్పు డీజీవునకు ఏజ్యోతిస్సు కలదు?

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—చంద్ర జ్యోతిస్సు; ఆప్ర కాశమువలన సర్వమును చేయుచున్నాఁడు.

4. జనకుఁడు—సూర్యచంద్రులిద్వరును అ స్తమించినయెడలఏజ్యోతిస్సు కలదు?

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—అగ్నియగుదీపము మొదలగు జ్యోతిస్సుచే సర్వమును చేయుచున్నాఁడు. (సూర్యచంద్రాగ్నులు చతురింద్రియమునకు సహాయముచేయుటచే నవి తెలియునది.)

5. జనకుఁడు—పై నిచెప్పిన సూర్యచంద్రాగ్నిజ్యోతిస్సులు లేనియెడల అపు డీజీవునకు ఏజ్యోతిస్సు కలదు?

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—వాక్కు జ్యోతిస్సు; (అనఁగా శబ్దము. చీకటిగానుండునపుడు చతురింద్రియమునకువ్యాపారములేదు. అపుడు శ్రోత్రమునకు వ్యాపారమున్నది) దానిచే వ్యవహారము జరగుచున్నది. (అట్లే గంధముచే ఘ్రాణేంద్రియమునకును, రసముచే రసనేంద్రియమునకును, స్పర్శముచే త్వగింద్రియమునకును, వ్యాపారము(కార్యము= క్రియ = పని) కలుగుచున్నది.)

6. జనకుఁడు - సకలజ్యోతిస్సులును లేకపోయినపుడు జీవునకు జ్యోతిస్సేదీ?

యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు—ఆత్మజ్యోతిస్సే. దీనిచే బ్రదికియున్నాఁడు; సకలవ్యవహారములను జేయుచున్నాఁడు.

(బాగ్ర త్కాలమునందు చతుస్సు మొదలగు బహిర్ముఖములైన కిరణములు ఆదిత్యాది జ్యోతిస్సులసహాయముచే నీజీవునకువ్యవహారము

జరగుచున్నది. అనగా ఆ కాలమునందు తన సహచరులములకు వేలై నజ్యోతి
స్ఫులచే కార్యము జరగుచున్నది. ఈజ్యోతిస్సు లన్నియు అ ప్రమించిన
కాలమునందు అనగా స్వప్న సుషుప్తి కాలములందును ఏదోయొకజ్యోతి
స్ఫులచే కార్యము సిద్ధించుచున్నది. స్వప్న కాలమునం దెన్ని యోవిషయము
లనుజూచుచున్నాడు. సుషుప్తి కాలమునం దేమియు తెలియకపోయినను,
నిద్రనుండి లేచినమీఁద “నేను సుఖముగనిద్ర పోతిని” అనుచున్నాడు.
కావున, ఈ కాలములందు నేదియో యొకజ్యోతిస్సు లేకున్నచో నివి
యేవియు గోచరముకావుకదా? ఈజ్యోతిస్సే ఆత్మ జ్యోతిస్సు. ఇట్టిస్వయం
ప్రకాశమైన జ్యోతిస్సు శరీరమునం దుండవలయునని సిద్ధించుచున్నది
కదా. దీనివలననే శరీరమునకు దర్శనాదిశక్తి కలుగుచున్నది. మఱియు
జాగ్రత్కాలమందు జూచువస్తువులే స్వప్నమునందుఁ గనంబడుచున్నవని
చెప్పఁగూడదు. జాగ్రత్కాలమందు చూడనివియు స్వప్నమునందుఁగన
బడుచున్నవి. అంతియగాక, గ్రుడ్డివాఁడును స్వప్నమునందు అనేకవస్తువు
లను జూచుచున్నాడు. కావున, స్వప్నమునం దెవఁడుతలంచుచున్నాఁడో
వాఁడే చూచువాఁడునై యున్నాఁడు. అనగా ఆత్మ. దేహముచూచుట
లేదు. తలంచువాఁడును చూచువాఁడు నొకఁడే. కన్నులుమూసికొని
తలంచినచో మున్ను జూచిన వస్తువులను జూచుచున్నాడు. కన్నులకు
మాత్రమే చూచునట్టిశక్తిలేదు; చూచువాఁడు నొక్కఁడుకలఁడు. మృతి
జెందినశరీరమందలి నేత్రమునకుఁ జూచెడిశక్తి కలదా? లేదుకదా.
కావున, దేహమునకు దర్శనాదిశక్తి లేదు. నేత్రాదులకును దర్శనాదిశక్తి
లేదు. ‘నేనుజూచితిని, నేను చూచుచున్నాను.’ అనుచున్నాడు. తన
కన్నుచూచి చెప్పటలేదు. దీనివలనఁ జూచినకర్త వేఱని సిద్ధించు
చున్నది. అయినను మనస్సు చూచిన దని చెప్పరాదాయనగా, అట్లు
చెప్పఁదగదు. ఏలన, “నామనస్సు” అనుచున్నాడు. అనగా మనస్సును
ఒకవిషయమైపోయినది. కావున, వీనికన్నిటికంటె విలక్షణమైన జ్యోతి
స్సొకటి యుండవలయునని సిద్ధించుచున్నది.

కార్యకారణసంఘాతమునకు సమానజాతీయమైన జ్యోతిస్సున్న
దని చెప్పటయు సరికాదు. ఎట్లన, ఒకవస్తువునకు సమానమైనవస్తువే ఒక
కారము చేయవలయు ననునియమములేదు. అగ్ని పార్థివసంబంధమైన
కట్టలచేజ్వలించుచున్నది; మెఱుమును, జల రాగ్ని యునుజలముచేజ్వలించు

చున్నది; మనుష్యుఁడు అన్యజాతియైన మృగాదులచేతను ఉపకృతుఁడగు చున్నాఁడు. కావున, ఆదిత్యాదులకంటె వ్యతిరిక్తమైన ఒకజ్యోతిస్సు (అత్త) శరీరమునందున్నదని సిద్ధించుచున్నది.)

7. జనకుఁడు—ఆ అత్త యెవఁడు? (దేహేంద్రియమనస్సుల యందెచ్చట నున్నాఁడు?)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—ఆయాత్మ ప్రాణములలో విజ్ఞానమయ్యుండై, హృదయమునందు (బుద్ధియందు) అంతర్జ్యోతిస్స్వరూపుడై యుండు “పురుషుఁడు” అనఁబడువాడే అత్త.

(ఒకమరకతమణిని పాలలో వేసినయెడల, ఆపాలంతయు ఆమణి చ్చాయగా నుండును. అట్లు అత్త తనచ్ఛాయను బుద్ధియందు ప్రసరించు నట్లు చేయుచున్నాఁడు. అబుద్ధి, అత్తకు సమీపమునం దుండుటంబట్టి, అబుద్ధి అత్త జ్యోతియొక్క ప్రతిచ్ఛాయయైయున్నది. అందువలన అత్తాభి మానబుద్ధి, వివేకులకుఁగూడ శ్రేష్ఠమైయున్నది. తర్వాత మనస్సు, ఇంద్రి యములు, దేహము, అను నిట్లు క్రమముగా ఒకదానికొకటి అప భాసములై యున్నవి.)

పూర్ణమైయుండుటంబట్టి “పురుషుఁడు” అని వ్యవహరింపఁబడు చున్నాఁడు.

సర్వకరణములకును అనుగ్రహకములైన ఆదిత్యాది బాహ్య జ్యోతిస్సులు అస్తమయము నొందినప్పుడు, బుద్ధిగుహయందు జ్యోతి రూపమైయుండు అత్తయగుపురుషుఁడు అంతఃకరణద్వారముగా కరణము లకు అనుగ్రహకుడై యున్నాఁడు. ఈస్వయంజ్యోతిస్సు లేనియెడల కార్యకారణసంఘాతమునకు వ్యవహార మేర్పడదు. వ్యవహారమంతయు ఇచ్ఛామాత్రమై యున్నది. బుద్ధిచేత ఇచ్ఛకులుగుచున్నది. బుద్ధి అత్త స్వరూపము. అత్తయైన అంతర్జ్యోతిలేనిచో నేవ్యవహారమునుండదు. జాగ్రత్కాలమునందు కార్యకారణ వ్యాపార సమూహముయొక్క వ్యాకులతచే అత్త గోచరించుటలేదు.)

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు—(పైనిచెప్పినవిధముగా) ఆయాత్మ బుద్ధితో సంబంధించినదిగా (అనఁగా, బుద్ధిరూపముగా, బుద్ధితోఁ గూడినదిగా, బుద్ధిద్వారముగా, బుద్ధివలెఁగనఁబడినదిగా) నుండి, ఇహలోకమునందును, పరలోకమునందును సంపరించుచున్నాఁడు. (అనఁగా, సంపరించునట్లు

కనంబడుచున్నాఁడు.) తలంచువానివలెను, పోవువానివలెను గనంబడుచున్నాఁడు. (అనగా, యథార్థమునందు ఆత్మకు ఏవ్యవహారమున లేదని తాత్పర్యము.)

(లోకమునందు ఏదేది రంగుగల వెలుతురు (మతాబు మొదలగు నవి) ఎటుపు మొదలగు రంగుగలదిగా నుండినపుడు, ఆ వెలుతురునందు గనంబడు వస్తువు లన్నియు నదేరంగుగా నగపడుటయేగాక, తానును ఆరంగుగా నెట్లుకనంబడునో, అట్లు ఆత్మ, బుద్ధిని ప్రకాశింపజేయుచు తానును బుద్ధివలె గనబడుచున్నది.)

(బుద్ధికంటె ఆత్మ వేఱుకాదని కొందఱు అనెదరు. అది సరికాదు. బుద్ధికి మార్పుకలుగుచున్నదిగాన, అది ఆత్మకానేరదు. ఆత్మ స్వచ్ఛమైనదై, బుద్ధికంటె వేఱైనదై యున్నది.)

౭. ఆత్మయను పురుషుడే శరీరమును బొంది, దానిచే గలిగిన వాడుగా, పాపముల కాశ్రయమైన కార్యకారణములతో సంబంధించి యున్నాఁడు. అతడే ఈదేహమును వదలి, పాపములకు ఆశ్రయములైన కార్యకారణములను త్యజించుచున్నాఁడు.

(ఈఆత్మ, శరీరములోనుండి జాగ్రత్స్వప్నకాలములందు పాపరూపములైన కార్యకారణములను అంగీకరించుచు, త్యజించుచు నున్నాఁడుకదా. అట్లే అపురుషుఁడు ఇహపరలోకములందును జననమరణాదులను బొందుచు మోక్షపర్యంతము సంపరించుచున్నాఁడు.)

౮. (ఇహపరలోకములవిషయమైనసంశయము నివృత్తిచేయబడుచున్నది.)

ఈపురుషునకు రెండేస్తానములుగలవు. ఒకటి ఇహలోకము, రెండవది పరలోకము. ఇహలోకమనగా—(ప్రత్యక్షముగా అనుభవింపబడునదియును, జన్మశరీరేంద్రియములచేవేదనపొందబడునట్టిదియు నగుస్తానము.) పరలోకమనగా—(శరీరపాతానంతరము అనుభవింపబడుస్తానము.) ఈరెంటినడుమ సంధ్యమైనది స్వప్నస్తానము. ఇది మూడవస్తానము. ఆత్మ, ఈసంధిస్తానమునందుండి ఇహపరలోకములను జూచుచున్నాఁడు.

(ఎట్లన, జాగ్రత్కాలమునం దనుభవింపబడిన విషయములను స్వప్నమునందు జూచుచున్నాఁడు. దీనిచే నిహలోకమును జూచు

చున్నాడని సిద్ధించినది. జాగ్రత్తాలమునందు అపవిత్రమని విషయము లనుస్వప్నమునం జూచుచున్నాడు ఇందునలన ఇహలోకమునకంటె వేరే లోకానుభవమున్నదని యేర్పడుచున్నది. కాన, పరలోకమును జూచు చున్నాడని సిద్ధించుచున్నది.)

(స్వప్నమునం దేమాశ్రయముచే జూచుచున్నాడో అది చెప్పబడుచున్నది.)

పరలోక ప్రతిపత్తికి సాధనమై, విద్యా కామ పూర్వప్రజ్ఞలక్షణముగలదియు వైన సాధనములలో దేనితో గూడియున్నాడనగా, (పాపపూర్ణమునందుగిన) సాధనముల నాశ్రయించిని, (పాపఫలములైన దుఃఖములను, పుణ్యఫలములైన సుఖములను జూచుచున్నాడు.

ఆత్మ, స్వప్నదశనొందునపుడు సర్వమును రక్షించి యుంచుకొన్నదియును, జాగ్రత్తాలముందు ఈలోకమునందుఁ గనంబడునట్టిదియును అగు అంశములతో సంబంధించినవాడై ఈదేహమును నేలం బడఁద్రోసి, వేటొక స్వప్నశరీరమును గలుగఁజేసికొని తన (వాసనాత్మకమైన) బోధితి స్సుచే స్వప్నదశను బొందుచున్నాడు. అపుడు వాడు స్వయంబోధితి రూపమైయున్నాడు.

10. (స్వప్నపదార్థములనుగూర్చిన సంశయము నివృత్తిచేయుం బడుచున్నది.)

స్వప్నమునందు రథములును, గుఱ్ఱములును, మార్గములును లేవు. వీనినంతయు ఆత్మయే సృష్టించుకొనుచున్నాడు. అట్లే సుఖములును లేవు. సంతోషములేదు. ఓడలును లేవు. సరస్సులును లేవు. నదులును లేవు. అంతయును ఆత్మయే సృష్టించి కొనుచున్నాడు. ఆత్మయే కర్తయై యున్నాడు. (యథార్థమునందు ఆత్మకర్త కాడు. బుద్ధివృత్తియే కర్తగానున్నది.)

11. ఆత్మ, స్వప్నభావముచే శరీరమును నిశ్చేష్టితముగా పడఁద్రోసి, అనువృద్ధై, సుప్తములైన సకలభావములను తన దృష్టిచే జూచుచున్నాడు. తర్వాత కర్తచే జాగ్రత్ స్థానమును బొందుచున్నాడు. పిరణ్ణయపురుషుడై (చైతన్యబోధిస్వరూపుడై) ఏక హంసుడై యున్నాడు.

12. స్వప్న కాలమునందు నికృష్టమైన శరీరమును, ప్రాణముః కాపాడుచుండునట్లు (శరీరమును రక్షించుచుండుటకు ప్రాణమున కాప చేసి) ఆశరీరమునుండి లేచి సంచరించుచు, అమృతుడై, హిరణ్మయ పురుషుడై, ఏకహంసుడై, తనయిష్ట ప్రకారము సంచరించుచున్నాడు.

13. స్వప్నమునం గీయాత్మ, ఉత్కృష్టమైన దేవతాదిభావమున నికృష్టమైన తిర్యగ్గాదిభావమును, ఇంకను అనేకరూపములను ధరించుచున్నాడు. స్త్రీలతో గమించునట్లును, నవ్వనట్లును, భయంకరరూపములను జూచువానివలెను గనబడుచున్నాడు.

14. (స్వప్నముందు) అందఱును, ఆత్మ యొక్క క్రీడావనమైన గ్రామమును, స్త్రీని, అన్నాదులను, (అనేక) స్థలములను, వాసనిర్మితములై వానినంతయుఁ జూచెదరు. ఆయాత్మనుమాత్ర మొక్కరును జూచుటలేదు (ఇందువలన స్వయంజ్యోతి స్సొకటి యున్నదని నిశ్చయమగుచున్నది.)

నిద్రపోవువానిని శీఘ్రముగా (తొందరగా) లేపగూడదని లోకమునందు ప్రసిద్ధమైయున్నది. (ఏలన, నిద్రపోవునపుడు శరీరమును ప్రాణము రక్షించుచున్నది. ఆత్మ బయటపోయి యిష్ట ప్రకారము సంచరించుచున్నది. ఆ కాలమున ఇంద్రియవ్యాపారము లేదు. ఆత్మ శరీరమునందు ప్రవేశించి మిఁదనే ఇంద్రియములకు వ్యాపారము గలుగుచున్నది. కావున మరల నిద్రపోచున్నాడు; లేచుటలేదు. ఇంద్రియములును స్వాధీనమగుట లేదు.)

ఆత్మ శరీరమునందు చేరనియెడల ఇంద్రియవ్యాపారములు లేవు. దీనికి ఏవైద్యమును లేదు.

జాగ్రత్కాలమునందుఁ గనబడునదే స్వప్న కాలమునందును గనబడుచున్నదని కొందఱును, అదికాదని కొందఱును జెప్పెదరు. (రెండు నొకటేయని కొందఱును జెప్పెదరు. ఇదిసరికాదు. ఇంద్రియ వ్యాపారములు లేనపుడుమాత్ర మే స్వప్నముకలుగుచున్నది.) కావున, ఇంద్రియములకు వేరైన స్వయంజ్యోతి స్సున్నదని సిద్ధించుచున్నది.) కావున, స్వప్నమునందు ప్రత్యేకమైన స్వయంజ్యోతి స్సున్నదనుట నిశ్చయము.

జనకుఁడు-ఈయుపదేశము నాకు చేసినందులకై నీకు వేయి గోవుల నిచ్చుచున్నాను. ఇంకను సంసారమునం దుండియే మోక్షము నొందుట కుపాయమును జెప్పుము.

15. ఆత్మ, స్వప్న కాలమునందు మిత్ర బంధుజనదర్శనాదులచే సంతోషమును బొంది, స్వేచ్ఛానుసారముగ వర్తించి, అందువలన శ్రమ మొంది, పుణ్యపాపఫలమును అనుభవించువానివలె గనబడి, తర్వాత సుషుప్తినొందుచున్నాడు. మరల సుషుప్తినుండి స్వప్న మునకు బోవుచున్నాడు. స్వప్న మునందు జూచినవస్తువులందుగాని, పుణ్యపాపఫలములందుగాని వీనికి సంబంధము లేదు. కాబట్టి ఆత్మ ఆసంగుడనుట నిశ్చయము. (స్వప్న మునందొకడు దుష్టకార్యము చేసినట్లు చెప్పినచో, వాని నెవ్వరేని నిందించెదరా? లేక, దండించెదరా? లేదుకదా కావున, స్వప్న మందలికార్యములందాత్మకు సంబంధములేదు.)

జనకుడు-ఈ యుపదేశమునకై నేను వేయిగోవులను నీకిచ్చినాడును. మోక్షమునుగూర్చి చెప్పుము.

16. యాజ్ఞవల్క్యుడు-(ఆత్మకు స్వేచ్ఛాసంచారము కలదని మున్ను చెప్పబడెను. ఇపుడు ఆసంగుడని చెప్పబడెను. ఇది యొకదానికొకటి విరోధముగ నున్నది. ఇందువలన ఆత్మకు స్వేచ్ఛాసంచారముచే కర్మ త్యమును, ఆసంగుడనుటచే అకర్మ త్యమును స్థాపితమగుచున్నదికదా? ఈవిషయము చెప్పబడుచున్నది.)

సుషుప్తికి తర్వాత, స్వప్న మునకువచ్చిన ఆత్మ సంతోషముతో విహరించి శ్రమమొంది, పుణ్య పాపఫలముల ననుభవించువానివలెనుండి, మరలవచ్చిన కర్మకారము జాగ్రత్తనందు ప్రవేశించుచున్నాడు. స్వప్న పాపపుణ్యఫలముతో సంబంధించువాడు కాడు.

జనకుడు-ఈ యుపదేశమునకై నీకు వేయిగోవుల నిచ్చుచున్నాడును. ఇంక మోక్షమునుగూర్చి చెప్పుము.

17. యాజ్ఞవల్క్యుడు-(ఆత్మకు స్వప్న ఫలములందెట్లు సంబంధములేదో, అట్లు జాగ్రత్తకార్యములందును సంబంధములేదు.)

ఇట్లు జాగ్రద్దశకు వచ్చినఆత్మ, సంతోషమునొంది, సంచరించి, శ్రమపడి, పుణ్యపాపఫలమును అనుభవించువానివలెనుండి, మరల వచ్చిన కర్మముగా స్వప్న వస్తకు బోవుచున్నాడు.

(స్వప్న మునందలి వన్నియు అప్రత్యక్షములుకదా! జాగ్రత్తకార్యమునందలి కార్యములన్నియు ప్రత్యక్షములై యుండగా, ఆత్మ అపలకు

డనియు, అకర్తయనియు నెట్లు చెప్పఁదగును? అనుదానికి సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది.

18. ఆత్మ, జాగ్రత్కాలమునందు అకర్తయే. అయినను ఎవరుచేయుచున్నాడు? అనఁగా—ఆత్మ సన్నిధియందు, బుద్ధితత్త్వములు చేయుచున్నవి. అన్ని కార్యములును ఆత్మ ప్రకాశముచే గోచరమగుచున్నవి. అంతియకాని వేతేమియు (కర్తృత్వము) లేదు. సూర్యప్రకాశమునందు ఇరుగు జగడవూడిరేని, అది సూర్యునిదోషమగునా? అట్లు బుద్ధ్యాదులను ప్రకాశింపించు ఆత్మకు ఏదోషమునులేదు. కావున, జాగ్రత్కాలమునందు అకర్తయే; కర్త కాఁడు.)

ఎట్లు ఒకపెద్దచేప, జలవేగముచే కదలింపఁబడక, ఒకనదియందు ఈగట్టునుండి అగట్టునకును, అగట్టునుండి యీగట్టునకును పోవుచు వచ్చుచునున్నదో, అట్లు ఆత్మ దేనిచేతను చలింపఁబడక అసంగుడై స్వప్నమునందుండి జాగ్రత్తునకును, జాగ్రత్తునుండి స్వప్నమునకును పోవుచు వచ్చుచు నున్నాఁడు.

19. ఆత్మ శరీరముతో నుండినను కర్తృత్వముగలవాఁడు కాడని చెప్పఁబడినది. ఆత్మకు సంసారత్వము ఉపాధినిమిత్తమేగాని వేతకాదు. జాగ్రత్కాలమునందు ఆత్మ అవిద్యతోఁగూడి శరీరముతో సంబంధించిన వానివలె నున్నాఁడు. స్వప్న కాలమునందు కావముతోఁగూడి శరీరముతో సంబంధపడనివానివలె నున్నాఁడు. సుషుప్తి కాలమునందు దేనితోడనుసంబంధపడని అసంగునివలె నున్నాఁడు.)

ఎట్లు ఆకాశమునందు చాలదూరము సంచరించిన యొకపక్షి, శ్రమ మొంది దానిచే తనతెక్కలను ముడుచుకొని, శ్రమపరిహారముకొఱకు తనకులాయమును జొచ్చుచున్నదో, అట్లు ఆత్మ జాగ్రత్త్వస్థావస్థలయందు సంచరించిన శ్రమపరిహారమునకై, ఏయనస్థయందును, ఏయిచ్చయు లేక, ఏస్వప్నమును జూడక యుండెడి సుషుప్తిని ప్రవేశించుచున్నాఁడు. (అనఁగా, ఆత్మ, తన్ను తనచోటును జేసునట్లు చేసికొనుచున్నాఁడు.)

20. (ఆత్మకు సంసారధర్మములేదు. సంసారధర్మమున్నట్లుగా అవిద్య (మోహము)చే గనఁబడుచున్నది. ఈ అవిద్య స్వభావముగా నుండునట్టిదా? ఆగంతుకమా? అను వీనినికూర్చియు, సకలానర్థబీజమైన అవిద్యాస్వభావమునుకూర్చియు వివరిణము.)

ఈపురుషునకు, శరీరికి, 'హితా' అను అనేకనాడులున్నవి. ఒక రోమమును వేయిభాగములుగాఁ జీల్చిన, నొకభాగము ఎంతటిసూక్ష్మమై యున్నదో అంతటిసూక్ష్మముగా ఆనాడియున్నది. ఆనాడులు తెలుపు, ఎఱుపు, నలుపు, పచ్చు, పసుపు రసములతో నిండియున్నవి.

(ఇట్టి సూక్ష్మనాడులలో, పదునేడవయవములుగల లింగశరీర మున్నది. సకలవాసనలును దానిని ఆశ్రయించికొని యున్నవి. అనఁగా లింగశరీరము వాసనలకు ఆశ్రయము. సకల సంసారధర్మములును ఈనాడులలోని రససంబంధముచే ప్రేరింపఁబడి ప్రకాశించుచున్నవి.)

స్వప్నమునందు తన్ను పరులు కొట్టినట్లును, పట్టుకొనినట్లును, ఏనుఁగు తేలుమునట్లును, గుంటలో పడినట్లును చూచుచున్నాఁడు. ఇందే దియు నిజముకాదు. అంతయు అవిద్యావాసనచేఁగలిగిన భ్రాంతి. (నికృష్ట ధర్మముచేఁగలిగిన అంతఃకరణవృత్తిగోచరము.) జాగ్రత్కాలమునందు ఏభయమును జూచుచున్నాఁడో, ఆ అవిద్యావాసనచే స్వప్నమునందు దానినే చూచునట్లు తలంచుచున్నాఁడు. (అవిద్యాప్రభావ మిట్లుచేయు చున్నది. యథార్థమునం దేమియులేదు.)

(ఇపుడు విద్యావిషయము చెప్పఁబడుచున్నది.)

జాగ్రత్కాలమునందు తన్ను దేవునివలెను, రాజువలెను, అనఁగా సర్వమును తాననియును భావించుచున్నాఁడు; చూచుచున్నాఁడు. అట్లే ఏడు స్వప్నమునందును జూచుచున్నాఁడు. ఇట్టి సర్వాత్మ భావము వీనికిఁ గలిగినయెడల పరలోకమును బొందుచున్నాఁడు. (అనఁగా, పరమాత్మ యగుచున్నాఁడు.)

(ఇట్టి సర్వాత్మ భావముకలుగక, "నేనువేఱు, అదివేఱు" అనెడి అల్పజ్ఞానము కలుగుటయే అవిద్యయనఁబడును. ఇందుచే అనాత్మ భావము కలుగును. దానివలన అపరలోకము సిద్ధించును. అనఁగా జననమరణములు కలుగుచుండును. విద్యకలిగిన సర్వాత్మ భావము కలుగును. అవిద్య నశించినచో భిన్నత్వము (భేదము) నశించును. అవిద్య యున్నంతదనుక అభేదము కలుగదు.

భేదముచే కామము కలుగుచున్నది. దానిచే కర్మము కలుగు చున్నది. దానిఫలము సంసారిత్వమే. ఇదంతయు అవిద్యాకార్యములేగాని

ఆత్మకార్యములు కావు. ఆత్మ కిట్టిస్వభావము లేదు. ఇది ఆత్మధర్మము కాదు. అవిద్యానివృత్తివలన విద్యకలుగును. విద్యవలన ముక్తిగలుగును. సంశయము లేదు.)

21. (ఇప్పుడు మోక్షలక్షణము వివరింపబడును.)

సుషుప్తికాలముం దాత్మ యేరూపముతో నుండు ననఁగా—ఆతి స్వచ్ఛమును; కామము లేనిదియును, పాపము లేనిదియును, పాపహేతువు నకుఁ గారణమైన ధర్మాధర్మరూపము లేనిదియును, అభయ మైనదియును, భయహేతువైన అవిద్య లేనిదియును (స్వయంబోధిస్వరూపమైనదియు) నై యుండును. (సుషుప్తికాలమునం దాత్మ, తన్నెఱుంగకయు, బాహ్య వస్తువుల నెఱుంగకయు నెట్లున్నాఁడో అది చెప్పబడుచున్నది.

ఎట్లు లోకమందు ఆత్యంతకామాసక్తు లగుస్త్రీపురుషులు పర స్పర మనోన్యాయానురాగముచే కౌఁగిలింపఁబడి యిర్వ్యంఠనము నేకమై యున్నపుడు, లోకమునుమాత్ర మేగాక బాహ్యవస్తువులను అంతరవస్తువులను సమస్తమును వఱచియున్నారో, అట్లు ఈజీవుఁడు, సుషుప్తికాలమునందు తన నిజస్వరూప మైనపరంబోధితోఁ గలిసి, ఏకమై, దేనిని యెఱుంగకయున్నాఁడు.

(అనేకకోట్లజీవరాసు లుండుటంబట్టి అనేకకోట్లజీవాత్మ లుండుదు కదా? అనఁగా, అట్లుకాదు. ఒకపెద్ద ఉప్పుగడ్డలోనుండి రాలిన చిన్నచిన్న తునుకలకుఁగూడ ఉప్పుదనము స్వభావముగనున్నదో, అట్లు పరమాత్మ యొక్క అంశము లైనజీవులస్వభావము నొక్కటియే. వఱచియు ఒక్క చంద్రుఁడే అనేకజలపాత్రములందు ప్రతిఫలించువిధముగా, ఒక్కఆత్మయే అనేకదేహములందు ప్రతిఫలించి అనేకాతలుగాఁ గనంబడుచున్నవి.

ఆత్మ నానాత్వవస్తులకుఁ గారణమును అవిద్యయే. అవిద్యపోయిన యెడల సమస్తము నొక్కటియైపోవును. అనఁగా సర్వాత్మ భావము కలుగును. సుషుప్తికాలముం దాత్మస్వభావ మిట్లదీని నిరూపింపబడుచున్నది.)

(సుషుప్తికాలమునందు) ఆ ఏకావము. అనఁగా సర్వకామమును ఆత్మయందుఁ జేరుచున్నది కావున ఆత్మకాముఁడు. అప్పుడు ఆత్మవస్తువు కంటె వేతేదేదియు లేనందున (కామము లేనందున) ఆత్మకాముఁడగుచున్నాఁడు. అకామము. అనఁగా అప్పుడు కామ్యవిషయము

ఏదియు లేనందున కామము లేనివాడు ఏకోకమును లేనివాడు.

22. (ఆత్మ స్వయంబోధిత్విస్వరూపుడై, అనిద్యాకామకర్మవినిర్ముక్తుడై యున్నాడని చెప్పబడినది. ఇచట నొకసంశయము కలదు— సుఖప్రికాలమునందు జీవుడు పరమాత్మతో నేకీభవించుటంబట్టి, స్త్రీ పురుషులవలె నేదియు నెఱుంగుట లేదని చెప్పబడినది; అపుడేకదా స్వయంబోధిత్వము కలుగుచున్నది. అది ఆగంతక మనరాదా? ఈసంశయ నివృత్తికొఱకే స్త్రీపురుషదృష్టాంతము చెప్పబడినది. దీనివలన స్వయంబోధిత్వము సదా యున్నది. అయినను అది స్పష్టముగా గ్రహింపబడుచున్నది. అపుడు ఏకర్షచేతను సంబంధపడనివాడై యున్నాడు. ఎట్లనఁగా—)

తండ్రి తండ్రికాకపోవుచున్నాడు; తల్లి తల్లికాకపోవుచున్నది. అట్లే కర్తచే జయింపబడినదియును, జయింపబడవలసినలోకములును, కర్తాంగభూతులైన దేవతలును, సాధ్యపాధనసంబంధవిధాయక మైన వేదములును అగు నివియన్నియును లేకపోవుచున్నవి.

దొంగ చోరకర్తమునందు సంబంధపడుటలేదు. శిశువాత్యజసిన వాడు చేయనివాఁడగుచున్నాడు. అట్లే చండాలుడు, పాల్కుసుడు, శ్రమణుడు, తాపసి అనువీరందఱును సుఖప్రికాలమునందు తమ తమ స్వజాతిధర్మము లేనివారగుచున్నారు. (సుఖ ప్రియందు) హృదయము నందుఁగల (బుద్ధిని ఆశ్రయించియుండు) సకలకోకములను (కామములను) దాటిని (లేని) వాఁడగుచున్నాడు. (అఁగా కామము ఆత్మాశ్రయము కాదు.)

23. (స్త్రీపురుషుల ఐక్యభావసమయమునందువలె, ఆత్మ, సుఖప్రియందు దేనిని చూచుట లేదనియును, అది స్వయంబోధిత్విస్వరూపమనియును చెప్పబడినది. స్వయంబోధిత్వమనఁగా—చైతన్యాత్మ స్వభావము. అనఁగా, అగ్నికి ఉష్ణస్వభావమువలె; ఆత్మను స్వయంబోధిత్వస్వభావమే యున్నది. అపుడు ఆత్మ, ఏదియు నెఱుంగదనుట విరుద్ధము కాదా? అనఁగా, విరుద్ధముకాదని చెప్పబడుచున్నది.)

సుఖప్రికాలమునందు ఆత్మ, చూచుచుండియు చూడక యున్నాడని తెలియఁదగినది.

(సుషుప్తికాలమునందు మనస్సు మొదలగుకరణములు లేకుండుగా, ఎట్లు చూచుచున్నాఁ డననచ్చును? అనఁగా-)

ద్రష్టయొక్కదృష్టికి నాశముకలుగదు. (ఆత్మద్రష్ట. కావున దృష్టి వదలిపోదు. ఆదిత్యాదు లెట్లు స్వభావమైన బోధిత్విస్వరూపముచే సమస్తమును ప్రకాశింపఁజేయుచున్నారో, అట్లు దృష్టికి బకష్పాదును నాశముకలుగదు. అనఁగా ఆత్మను వదలిపోదు. ఇందువలన ఆత్మచూచుచున్నాఁడని చెప్పబడినది.)

(ఇదిసరియే. ఆత్మ చూచుటలేదని చెప్పబడినది విరోధముకాదా? అనఁగా-)

తన కస్యమైయుండుదానిని చూచుటలేదని భావము. (తనకంటె వేటొక పదార్థము లేనందున దేనిని చూచుటలే దని చెప్పుట యుక్తమైయున్నది.)

24-30. (దృష్టివిషయమునందు చెప్పబడినట్లు ఇతఁ జెప్పబోవు నేడువిషయములందును విషయమునకుఁ దగినట్లు అర్థము నూహించి కొనునది.)

అట్లే మూర్ఖునుటలేదు; రుచి నెఱుంగుటలేదు; మాటలాడుట లేదు; వినుటలేదు; తలంచుటలేదు; స్పృశించుటలేదు; తెలియుటలేదు.

(అగ్నికి దౌష్ట్యము, ప్రకాశము, జ్వలనము, అనుభేదము లుండునట్లుగా, ఆత్మకు దృష్ట్యాది ధర్మభేదములు చెప్పబడినవికదా? అవుడు ఆత్మకు నానాత్వ మేర్పడలేదా? అనఁగా, లేదు. సుషుప్తియందు ఆత్మకు చైతన్యజ్యోతిస్స్వభావము లేదనెడిసంశయమును బోగొట్టుటకై అట్టి భేదము లుండునట్లు చెప్పబడినదేగాని వేఱకాదు.

జాగ్రత్స్వప్నములందు చక్షు రాదుష్మపాధు లుండుటవలన, వాని మూలముగా, ఆత్మ చైతన్యజ్యోతిస్స్వభావము గోచరించుచున్నది. ఆయుపాధులును వ్యాపారములును లేని సుషుప్తియందు పైనిచెప్పబడిన స్వభావములు గోచరించుట లేనందున, ఉపాధు లున్నట్లుగా సుబోధముకొఱకుచూపబడుచున్నది. సుషుప్తియందుదృష్ట్యాది భేదధర్మములు లేవు. ఆత్మ, ఉప్పుగడ్డవలె ప్రజ్ఞానేకిరసఘనుడనియు, విజ్ఞానము, అనందము, సత్యము, జ్ఞానము, ప్రజ్ఞానము అనియు, అనేకశ్రుతులందు చెప్పబడుచున్నాడు. దీనికి దృష్టాంతమేమనఁగా-స్వచ్ఛమైనస్ఫటికమణి

సమీపమునందుండు పసుపు, నీలము, ఎఱుపు మొదలగువర్ణములుగల ఉపాధులు ఆయావర్ణములుగా (ఆస్ఫటిక మాయావర్ణములవలె) కనబడునట్లు, ఆత్మయు ఆయాఉపాధులతోఁగూడి, ఉపాధులుగలవానివలె గనబడుచున్నాఁడు. స్ఫటిక మెట్లు ఒక్కటియో, అట్లు ఆత్మయు నొక్కటే. ఆత్మకు ధర్మభేదములు కల్పితమేగాని వాస్తవముకాదు.)

31. (ఆత్మ జాగ్రత్స్వప్నములందువలె గాక సుషుప్తియందు తనకంటె వేతైనదానిని (విశేషములను) జూచుట లేదనికదా చెప్పబడినది. జాగ్రత్స్వప్నములందున్న స్వభావము సుషుప్తియందు లేకపోవుటకుఁ గారణమేమి? అనుసంశయము చెప్పబడుచున్నది.)

జాగ్రత్స్వప్నములందు ఆత్మకు అన్యమైనవస్తువు లున్నట్లు అవి దృశ్యచే గోచరించుచున్నది. ఎట్లన, అన్యఁడు అన్యవస్తువును చూచునట్లును, మూర్ఖునునట్లును, రుచిచూచునట్లును, మాటలాడునట్లును, వినునట్లును, తలంచునట్లును, తాకుచునట్లును, తెలియునట్లును గోచరించుచున్నది. (ఇదంతయు ఆత్మస్వభావముకాదు.)

32. ఓజనకమహారాజా! వినుమని యాజ్ఞవల్క్యుఁ డిట్లునుచున్నాఁడు—(సుషుప్తికాలమునందు అవిద్యనశించి, జీవుడు స్వయంజ్యోతిః స్వభావమైన పరమాత్మతోఁ గలిసి) జలమువలె స్వచ్ఛమై, ఏకమై ద్రవమై, అద్వైతమై యున్నాఁడు. అతఁడే బ్రహ్మలోకము. (అనగా, పరబ్రహ్మస్థానము) ఇదే జీవునికీ (సుషుప్తియందు పరమాత్మతో నైకమగునట్లుండుట) ఉత్తమమైనగతి. ఇదే సకలసంపదలకంటెను శ్రేష్ఠము. ఇదే పరమానందము. ఈయానందమునందొకయంశము నాథారముగాఁ జేసికొని సకలభూతములును జీవించియున్నవి.

33. (ఇప్పుడు ఆనందముల ప్రమాణములగు జెప్పి, బ్రహ్మానందమిట్టిదని నిరూపింపబడుచున్నది.)

మనుష్యులలో నెవఁడు సకలావయవములును చక్కగానుండునట్టి వాఁడో, సకలోపకరణములు సమృద్ధిగనుండునట్టివాఁడో (సాగుదల కలవాఁడో), మనుష్యుఁడనుభవింపఁగలభోగములలో నేదియు కొఱతలేకయుండునట్టివాఁడో, అందఱకును యజమానుఁడై యుండునట్టివాఁడో, అట్టివాని ఆనందమే మనుష్యులయొక్కపరమానందమని చెప్పబడును. ఈ(మనుష్యు)ఆనందమునకు నూటింతలు పితరులయొక్క ఆనందము. దీనికి

నూటింతలు గంధర్వుల ఆనందము. దీనికి నూటింతలు కర్మ దేవతల (యాగాదికర్మలచే దేవతలై నవారల ఆనందము. దీనికి నూటింతలు ఆజాన దేవతల (జన్మము చేతనే దేవతలై యుండువారల) ఆనందము. మఱియు ఎవఁడు వేదాధ్యయనము చేసినవాఁడును, పాపరహితుఁడును, కోరికలు లేనివాఁడునై యున్నాఁడో వాఁడు ఆజాన దేవతలయొక్క ఆనందముతో సమానమైన ఆనందము గలవాఁడై యుండును. ఈ ఆనందమునకు నూటింతలు ప్రజాపతి (విరాట్పురుషుని) ఆనందము. మఱియు మున్ను చెప్పబడిన శ్రోత్రియుఁడు, ఆకాముఁడై యుండువాఁడు విశేషనిష్ఠుఁడై యుండి నచో వానిఆనందము ప్రజాపతి ఆనందముతో సమానమైయుండును. ఈ ఆనందముకంటె నూటింతలు బ్రహ్మ (హిరణ్యగర్భుని) ఆనందము. మఱియు పై నిచెప్పిన శ్రోత్రియుఁడు ఇంకను విశేషనిష్ఠుఁడై యుండినయొడల వాని ఆనందము బ్రహ్మానందముతో సమమైయుండును. ఇదే పరమానందము. ఈ పరమానందమే బ్రహ్మలోకము. అని యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు చెప్పఁగా, జనకుఁడు—మోక్షమునుగూర్చి చెప్పు మని యడిగెను.

ఇట్లు జనకుఁ డడుగఁగా, యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు భయమొందెను. ఏలన, మహావివేకి యైన జనక రాజు, తాను (యాజ్ఞ వల్క్యుఁడు) ఎన్నెన్నో పథములచే (ఆత్మ సీతినీ దానిపరిణామమును, జీవునిమోక్షమును) మోక్షవిషయమును బోధించియున్నప్పటికిని, మరల నడుగుచున్నాఁడు కదా యని భయపడినవాఁడాయెను.

34. ఇంతదనుక చెప్పినదానిసారాంశ మేమనఁగా విజ్ఞానమయఁ డగుజీవాత్మ, జాగ్రత్స్వప్నములయందు అవిద్యతోఁ గూడియున్నాఁ డని యును, విద్యాకార్యము సర్వాత్మ భావమనియును, అదే పరలోకమని యును, అదే ఆత్మస్వభావ మనియును, సుమప్తియందు ఆత్మ స్వస్వరూప ముతో నుండుననియును తెప్పఁబడెను. ఒంధమోక్షములనుగూర్చి స్పష్ట ముగఁ జెప్పనలసిందని, జనకుఁడు ఖరల యడిగెనని తెలియునది. ఈ జీవుఁడు సుమప్తియందు మృత్యురూపములగు కార్యకారణములనువదలి, మరల వానిని జాగ్రత్స్వప్నములందు విహించి, మహామత్స్యమువలె సంచరించుచున్నాఁడు. ఇట్లు వాఁడు (ఆత్మ) పుట్టియు చచ్చియు మృత్యు రూపములతోఁ జెరి, చేరియు, ఇహపరలోకములయందు సంచరించు

చున్నాడని మున్ను చెప్పబడినది. ఇప్పు డావిషయమును వివరముగాఁ జెప్పబడుచున్నది. సుషుప్తిస్థానము మోక్షమునకు దృష్టాంతము.)

35. (ఇత సంతారము వర్ణింపబడుచున్నది.)

లోకమునం దెట్లు, అధికభారముతోఁగూడినబండి, బండితోలు వానితోఁగూడినదై శబ్దముచేయును పోవుచున్నదో, అట్లు ఈశరీర మందలి ఆత్మ, (లింగశరీరము ఉపాధిగాఁగల ఆత్మ, లేక జీవాత్మ) స్వయం జ్యోతిస్త్వభావముగల పరమాత్మచే అధిష్ఠింపబడినవాడై ప్రకాశితుడై, జాగ్రత్స్వప్నములనలె ఇహపరలోకములయొక్క సాక్షసంస్కర వియోగలక్షణము గల జననమరణములను బొందుచున్నాడు. పైని చెప్పబడినబండివలె కూయిడుచు పోవుచున్నాడు.

అనఁగా, చైతన్యాత్మ జ్యోతిస్సుచే ప్రకాశించునదియును, ప్రాణమును ప్రధానముగా నుంచికొనియుండునదియును అగు లింగశరీరము పోవునపుడు అది ఉపాధిగాఁగలిగిన ఆత్మయుపోయినట్లు తోచుచున్నది. ఆత్మ సర్వపరివూర్ణవస్తువుగాన, అది పోవుచున్నదని చెప్పదగదు.

ఎప్పుడు పోవుచున్నదనఁగా, ఉచ్ఛ్వాసము (ఎగయూపిరి) విడుచునపుడు పోవుచున్నాడు.

36. (ఎందులకై ఎగయూపిరి విడుచుచున్నాడో అది చెప్పబడుచున్నది.)

ఎట్లు మనుష్యుడు, ముదిమిచేగాని, వ్యాధిచేగాని దేహకార్యమును పొందునపుడు, మామిడి, మేడి, రావి మొదలగువృక్షములందలిపండ్లు దాని వాని పట్టువదలి కాడలలోనుండి రాలిపోవుచున్నవో, అట్లు చతురాద్యంగములలోనుండి నిడివడి (సుషుప్తికాలమునందు శరీరరక్షణార్థమై ప్రాణమును నియమించి, ఆత్మసంచరించుటకు బోవునట్లుగాక, మరణకాలమునందు ఇంద్రియములను వదలిపెట్టి, ప్రాణముతోఁగూడ) వేటొకశరీరమును బొందుటకై వచ్చినమార్గముగా వెడలిపోవుచున్నాడు. (కర్మఫలానుగుణమైన భోగముల ననుభవించుటకు దగిన జన్మము నెత్తుచున్నాడు.)

37. (ఈశరీరమును వదలిపెట్టినవానికి దేహేంద్రియవియోగము సంభవించుటచే, వేటిదేహమును గ్రహించుటకు దగినశక్తిలేదు. ఒక

రాజునకు పనివారు గృహమును నిర్మించి సిద్ధముచేయునట్లు, ఇతనికి వేతన దేహమును నిర్మించి యుంచుటకు వేతనవురునులేరు. ఇట్లుండఁగా వేతన శరీరమును పరిగ్రహించుట వివరింపబడుచున్నది.)

లోకమునం దొకరాజు తనరాజ్యములో నొకగ్రామమునకుబోవు నపుడు గ్రామస్థులును, పెత్తనదాస్లును, అన్నపానాదులను వసతులను సిద్ధపఱచియుంచికొని, రాజు వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చుచున్నాఁడు అని యెదురుచూచుచుండునట్లు, ఈశుసారిని సకలభూతములును (శరీరమును నిర్మించుపంచభూతములును, కరణముల కనుగ్రహముచేయు సకలదేవతలును) వేటొకశరీరమును నిర్మించియుంచికొని, ఈబ్రహ్మము (భోక్త) వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చుచున్నాఁడు అని యెదురుచూచుచున్నారు.

38. (ఈశరీరితోఁగూడ నెవ్వరెవ్వరు బోవుచున్నారనఁగా-) రాజు తనదేశములోనుండి వేటొకచోటికిఁబోవుటకు సిద్ధముగానుండునపుడు, ఏప్రకారముగా అతని పరిజనము, రాజాజ్ఞలేకయే సిద్ధముగా రాజు కంటె ముందుగాఁ బోవుదురో, అట్లు, మరణకాలమునందు ఈఆత్మతోఁ గూడ వాగాదిసకలప్రాణములును ముందుగాఁబోవుచున్నవి; అప్పుడే పై యూహికలుగుచున్నది. అనఁగా నిట్టూర్పుకలుగుచున్నది.

చతుర్థబ్రాహ్మణము.

(సంసారము ఆత్మ ఇంద్రియములలోనుండి ఏకాలమునందు విడిపడునో అదియుఁజెప్పఁబడును.)

1. ఈఆత్మ యెపుడు శరీరదౌర్బల్యమును పొంది, వివేకములేని వానివలె నున్నాఁడో, అపు డీప్రాణములు (వాగాదీంద్రియశక్తులు) ఆత్మను అనుకరించుచున్నవి. (ఆత్మ, అవయవములనుండి శుద్ధముగా వెలువడుచున్నది.) ఈఆత్మ, లేజోమాత్రములైన చతురాదికరణములను (కరణశక్తులను) శుద్ధముగా లాగికొని హృదయ (కమల) మును పొంది, అచ్చట అభివ్యక్తవిజ్ఞానమయ్యుండే యున్నాఁడు. (అనఁగా ఆంతరజ్ఞానముమాత్ర ముండును; ఇంద్రియచలన ముండదు.) ఎప్పుడు చతుస్సంబంధియైనపురుషుఁడు (అదిత్యుఁడు) ఆచతుస్సునుండి మరలుచున్నాఁడో, అపుడు రూపమును జూచునట్టిశక్తి లేకబోవుచున్నది.

2. ఆచక్షుర్బోధ్యతిస్సు ఆత్మతో నైక్యమొందుచున్నది. అందుచే మృతుడగువాడు చూచుటలేదని వానిబంధువులు చెప్పెదరు. అట్లే (పూణేంద్రియాభిమాన దేవత, ఆత్మబోధ్యతిస్సునుండి వీడినతర్వాత) వాడు మూర్ఖునుటలేదనెదరు. అట్లే జిహ్వా, వాక్కు, శ్రోత్రము, త్వక్కు ఇవి వీనివిషయములను తెలిసికొనుటలేదని చెప్పెదరు. హృదయాగ్రము మాత్రము కరణములయొక్క తేజోమాత్రములతోడను, ఆత్మ బోధ్యతిస్సుతోడను ప్రకాశించుచున్నది. ఇట్టిబోధ్యతిస్సుతోఁగూడ, విజ్ఞాన మయ్యుండెన (లింగోపాధిగల) జీవుడు బయలు వెడలి పోవుచున్నాడు.

(ఎట్లు పోవుచున్నాడనఁగా—ఆదిత్యలోకప్రాప్తికే దగినజ్ఞానము, లేక కర్మము వీని కున్నయెడల) నేత్రముమూలముగా జీవుడు బోవు చున్నాడు. (బ్రహ్మలోకప్రాప్తియున్నయెడల) కపాలద్వారముగాఁ బోవు చున్నాడు. వాని జ్ఞానకర్మములకుఁ దగిన అవయవముల మూలముగాఁ బోవుచున్నాడు. ఆవిజ్ఞానాత్మను వెన్నంటి (రాజువెంట మంత్రిపోవు నట్లు) ప్రాణమును బోవుచున్నది. ఆతర్వాత (పరిజనము పోవునట్లు) వాగాదికరణములు పోవుచున్నవి. అపుడు (మరణకాలమునందు వాని కర్మానుసారమునకుఁ దగిన, అంతఃకరణవృత్తి విశేషమును ఆశ్రయించి యుండు వాసనాత్మకమైన) విశేషవిజ్ఞానముగలవాఁడగుచున్నాడు. అట్టి విజ్ఞానముతోఁ బోవుచున్నాడు.

(మరణకాలమునందు సద్వ్యాసనలు వచ్చునిమిత్తమే వేదాంతవిచారము, భక్తి, యోగము, పుణ్యకార్యములు మొదలగువానిని ఆభ్యసించుట విధియైయున్నది. మరణకాలమునందు వీనినంతయు సంపాదించుటకు సాధ్యముకాదు. కావున శరీరమునందు పటుత్వ ముండునపుడే సద్విషయ ములందు బుద్ధిని ప్రవేశింపఁజేయవలయును. అందుకొఱకే ఉపనిషత్తులు ప్రవర్తించియున్నవి.)

(ఆత్మశరీరమునందుండి వెడలిపోవునపుడు మార్గమునందు భుజించు అన్న మిట్టిదని చెప్పఁబడుచున్నది.)

ఈజీవుడు సంపాదించినజ్ఞానము, వీడుచేసినకర్మము, పూర్వప్రజ్ఞ (గతకర్మానుభవవాసన) అను నీమూఁటితోఁగూడ పోవుచున్నాడు. (ఈమూఁడును వీనికి మార్గభుక్తమైయున్నది. అనఁగా వీనికిదగినఫల భోగములను, శ్రమలను అనుభవించుచున్నాడు.)

(సకలజీవులకును వాసనలకుఁ దగిన సుఖదుఃఖములు కలుగుచున్నవి. వాసనలు లేనియెడల కర్తములు చేయుటకును, కర్తఫలముల ననుభవించుటకును సాధ్యముకాదు. పూర్వానుభవవాసనలతో ప్రసృతమై యున్నందున ఇంద్రియముల కీజన్మముపగులు అభ్యాససామగ్ధ్యము కల్గి యున్నది. లేనిచో ఆసామగ్ధ్యముండదు. లోకమునందు అభ్యాసము లేకయే కొందఱు చిత్రించుటను జూచుచున్నాముకదా? అది పూర్వానుభవవాసనయేగాని వేటుకాదు. కావున, పూర్వప్రజ్ఞ లేనియెడల ఎఱిగిని కర్తముచేయుటయందును, కర్తఫలానుభవవియమునందును ప్రసృతి కలుగనేరదు. కాబట్టి జ్ఞానము, కర్తము, పూర్వప్రజ్ఞ, అను నీమూఁడును కర్తదేహంతరప్రతిపత్తివయోగసాధనమై యుండుటవలన, శుభమైన విద్యను అనఁగాజ్ఞానమును, కర్తను ఆచరింపవలయును. ఇట్లాచరించిన యెడల స్వేచ్ఛాశరీరమునొంది, ఇష్టానుసారమైనభోగములను అనుభవింపవచ్చును.)

3. జ్ఞానము, కర్తము, పూర్వప్రజ్ఞ అను నీమూఁటితోఁగూడి, ఒకపక్షి ఒకవృక్షమునుండి వేటొకవృక్షమున కెగిరిపోవునట్లు ఆత్మవేతేశరీరమునకు పోవుచున్నది. అపుడు పూర్వదేహకరణములే నూతనదేహమునందుండి వ్యాపారము చేయుచున్నవా? లేక, ఒకఘటమునందుంచబడిన దీపముయొక్క ప్రకాశము, ఆఘటమును తీసి వేసినయెడల ఆ ప్రకాశమెచ్చటను వ్యాపించి, పిన్నుట తగ్గినటులు వేతేశరీరమునందుఁ జొచ్చుచున్నవా? లేక మనోమాత్రముగా నున్నవా? అనువిషయము చెప్పబడుచున్నది.) ఎట్లు తృణజలూక, ఒకతృణమునుండి వేటొకతృణమును వట్టుకొన్న పిదప మొదటితృణమును నడలుచున్నదో, అట్లు ఆత్మ, ఈశరీరమును విడిచి, అవిద్యను నిసృత్తిచేసి (చేతనమాత్రమై) తన్ను ఇమిడ్చుకొని (సూక్ష్మముగాఁ జేసికొని) వేటొకశరీరమునకుఁ జొవుచున్నది.

4. (నూతనశరీరనిర్మాణ మిట్టిదని నిరూపింపబడుచున్నది.) ఒక బంగారుపనివాఁడు ఒక పెద్దబంగారుగడ్డలోనుండి ఒక చిన్నముక్కను గైకొని, దానిచే నూతనమును విచిత్రము నైనఆభరణము నెట్లునిర్మించుచున్నాఁడో, అట్లు విస్తారమైనపంచభూతములలోనుండి ఒక్కయంతమును గైకొని, అవిద్యను నిసృత్తిచేసి నూతనమును, విలక్షణము. నైన వేతేశరీరమును తానే నిర్మించుకొనుచున్నాఁడు. ఆదేహము పితృలోకభోగ్యము

నకుఁ దగినదిగనైనను, లేక గంధర్వ, వైశ్య, స్రాజాపత్య, బ్రహ్మలోక భోగ్యమునకుఁ దగినదేహముగనైనను ఉండును.

5. అట్టి ఆత్మయే ధర్మమాత్మ (బ్రహ్మము); అజ్ఞానమయుండు (బుద్ధి మయుండు, జీవుండు); మనోమయుండు (మనస్సులందు తలంచువాడు); ప్రాణమయుండు (పంచవృత్తులుగలవాడు); చక్షుస్మయుండు (నేత్ర మూలముగఁ జూచువాడు); శ్రోత్రమయుండు (చెవిమూలముగాఁ జూచువాడు); పృథ్వీమయుండు (పృథ్వ్యంశము అధికముగాఁగల వాడు); జలమయుండు (జలాంశ మధికముగాఁగలవాడు); వాయు మయుండు (వాయుంశ మధికముగాఁగలవాడు); ఆకాశమయుండు; తేజోమయుండు (దేవతలు); అతేజోమయుండు (ప్రేతాదిశరీరములు); కామమయుండు (ఇచ్ఛగలవాడు); అకామమయుండు (ఇచ్ఛ లేనివాడు); కోపముగలవాడు; కోపములేనివాడు; ధర్మమయుండు; అధర్మ మయుండు; సర్వమయుండు (సర్వమైయుండువాడు); ఇదమయుండు (ప్రత్యక్షవస్తుమయుండు); అదమయుండు (అప్రత్యక్షమయుండు); స్వేచ్ఛానుసారుండు (ఇష్టప్రకారము చేయువాడు); సాధుకార్యము చేయువాడు సాధువైయుండును; పాపముచేయువాడు పాపియైయుం డును; పుణ్యము చేయువాడు పుణ్యశాలి; పాపముజేయువాడు పాపి (అనగా ఆయా కార్యములకుఁ దగినఫలము ననుభవించును).

కాబట్టి, ఈపురుషుండు (జీవుండు) కామమయుడనియును (పుణ్య పాపములకుఁ దగినశరీరమును గ్రహించుటకు కారణమైనవాడుగా నున్నాడనియును) చెప్పబడును. ఎప్పుడు కామముకలిగెనో, అపుడు ఒకనిశ్చయబుద్ధి కలుగుచున్నది. ఎపుడు నిశ్చయబుద్ధికలిగెనో, అపుడు కర్మముచేయ నారంభించుచున్నాడు. తర్వాత ఆకర్మ ఫలము ననుభవించ వలసియున్నది. (అనగా, కామము సంసారమునకు మూలమగుచున్నది.)

6. ఈజీవుండు ఆశ్చే కట్టువడినవాడై (కర్మఫలమునకు కట్టు వడినవాడై) ఆకర్మముతోఁగూడిన లక్షణముగలవాఁ డగుచున్నాడు. (అనగా) దేనియందు వీనికోరిక నిశ్చయముగా నుంపబడియున్నదో ఆమనోలక్షణమును బొందుచున్నాడు. (కావున సంసారమునకు కామమేమూలమైయున్నది; కామముండినప్పటికిని, బ్రహ్మజ్ఞానులకు తత్ఫలమునుభవము లేనందున సంసారము లేకున్నది.)

కామములేనివానికి జన్మములేదు; క్రియలేదు; వాడు మోక్షమునొందుచున్నాడు; వాడు అకాముడు; వాడు డెట్టివాడనగా. కామములేనివాడు; నిష్కాముడు; ఆప్తకాముడు (సకలకామములను బొందినవాడు); ఆత్మకాముడు (ఆత్మకంటె వేరేకోరిక లేనివాడు); అట్టివాని ప్రాణములు ఊర్ధ్వమూర్ధముగాఁ బోవుటలేదు; ఇచ్చటనే బ్రహ్మమై, బ్రహ్మమును బొందుచున్నాడు.

(ఎవనికి ఆత్మయే సర్వమునై యున్నదో, వాడు కోరవలసినదేమి యులేదు. అట్టివానికి ఇచ్చలేనందున కామములేదు. ఎవరు కర్మమును చేయనిచో, ప్రత్యేకములు కలుగునని యెంచి కర్మములు చేయుచున్నారో, వారిబుద్ధికి సర్వమునాత్మయని తోచుటలేదు. వారు బ్రహ్మవేత్తలుగారు. ఆత్మకంటె ప్రత్యేకములు వేరేయున్నదని తలంచుటచేత వారు బ్రహ్మవేత్తలుకారు. ఆత్మనిత్యుడు, ప్రత్యేకములేనివాడు, అనితలంచువాడే బ్రహ్మవేత్త. కావున కామము లేనివాడు మోక్షమునొందును.)

7. ఆత్మ బ్రహ్మమేగాన, బ్రహ్మమును పొందుచున్నాడని చెప్పటం ప్రచారమేగాని వేరేకాదు. దేహములు వేరైనప్పటికిని ఆత్మయొక్కటే యని తెలియదగినది.

మతీయు, నిద్రామునకుఁ గారణము అవిద్య, కర్మము, పూర్వప్రజ్ఞ యని చెప్పబడినది. ఉపాధిభూతములును, కారణకారణ లక్షణములైన ఏభూతములచే నావరింపబడిసంసారితత్వమును అనుభవించుచున్నాడో, వానిని గూర్చియుఁ జెప్పబడినది. వీని హేతువులైన ధర్మాధర్మములను వివరించి, కామమే కారణమని నిరూపింపబడినది. తర్వాత సర్వాత్మ భావమైన మోక్షము చెప్పబడినది. మోక్షమునకుఁ గారణము ఆత్మజ్ఞానమనియు, దానికిఁ గారణము బ్రహ్మవిద్య యనియును, అవిద్యచే బంధనమనియు, మోక్షమును మోక్షసాధన మిట్టిదనియుఁ జెప్పబడినది. ఇప్పుడు మోక్షముయొక్క దార్శ్వికముకొరకుఁ జెప్పబడుచున్నది.)

ఎపు డీజీవునివృద్ధయమును ఆశ్రయించి యుండు (పుత్ర, విత్తాది) సకలేచ్ఛలును నశించిపోవుచున్నచో, అప్పుడు ముర్ఖుడు అమర్త్యుడగుచున్నాడు. బ్రహ్మమును బొందుచున్నాడు. కావున, అట్టి విద్వాంసుని ప్రాణములు వైకిపోవుటలేదు. ఇచ్చటనే స్వకారణమైన పురుషుడగు బ్రహ్మమందు వికర్మమగుచున్నది.

(ఇట్లు విశ్వమైనయెడల సర్వాత్మయై పునర్జన్మము నొందకయుండు ననఁగా-) పాము తనకుబురమును వదలిపెట్టి పోయినపుడు, ఎట్లు ఆకుబు సము మృతమై పుట్టయొద్ద పడియున్నదో, అట్లే జీవునిచే వదలిపెట్టబడిన శరీరము మృతమై పడియుండును. పా మెట్లు జీవించియే యుండునో, అట్లు ఆత్మ అమృతమయుడై బ్రహ్మ తేజస్సుగుచున్నాఁడు.

జనకుఁడు—ఇట్లు నా కుపదేశించినందులకై ఇంకను వేయిగోవుల నిచ్చుచున్నాఁడును.

8. సూక్ష్మమును, విస్తారమును, పురాణమునై యుండునట్టి మార్గ మునకు బ్రహ్మవిద్యయనివేన. ఇది నాచేత పొందబడినదని వేదపురు షుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. మఱియు నాచే ననుభవించబడినది; అట్టిమార్గ ముచే బ్రహ్మవేత్తలు స్వర్గలోకమైన పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నారు. ఈశరీర ముండునపుడే పొందుచున్నారు.

9. (ఈవిషయమునందలి మతభేదము ఎట్లన,) ఈమార్గము శుద్ధ మైనతెలుపనికొందఱును, పసుపనికొందఱును, నలుపనికొందఱును, పచ్చయని కొందఱును ఎఱుపనికొందఱును, చెప్పెదరు. (అనఁగా సుష్ణ మ్నానాది అనేకవర్ణములుగలది యనియును, యోగమార్గముచేతనే మోక్షమును బొందవచ్చుననియును జెప్పెదరు. ఇవి మోక్షమార్గములు కావు. ఇవి సంసారమార్గములే. బ్రహ్మాదిలోకములకు ఈమార్గముగా పోవచ్చును; అయినను మరలెరావలసినదే. మోక్షమార్గ మేదియనఁగా—) ఆత్మ కామముచే ఆ పుకాముడై, సకలకామములను త్యజించి, ఆఱిన దీపమువలె, చక్షురాదీంద్రియవృత్తులు శాంతినిొందియుండుటయే జ్ఞాన మార్గము. ఈమార్గముమూలముగా బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మమును బొందు చున్నాఁడు. ఈబ్రహ్మవేత్తమాత్రమేగాక, మొదటపుణ్య మొనర్చితర్వాత ఈషణలనువదలి, పరమాత్మ తేజస్సునందు తన ఆత్మను జేర్చినవాఁడును (యోగియును) పరబ్రహ్మముతో నైక్యమును బొందుచున్నాఁడు.

10. ఎవరు (సాధ్యసాధకలక్షణమైనకర్తను) అవిద్యను ఉపాసించె దరో, వారు తమస్సును (చీకటియైనసంసారమును) పొందుచున్నారు. అవిద్యకు ఉపయోగమైన వేదో క్షకర్మమునం దాసక్తికలవారు అంధ తమసమును (మిక్కిలిచీకటిని) పొందుచున్నారు.

11. తమస్సు (చీకటి) తోఁ గూడిన లోకములను జొందువారు దుఃఖముల ననుభవించి, మరల జన్మమెత్తి సంసారమునం బడుదురు. వీరే అవిద్యావంతులు; బుద్ధిలేని ప్రాకృతజనులు.

12. ఏపురుషుడు తన్ను సర్వప్రాణిప్రత్యయసాక్షియు, నేతినేతి యని నిర్దేశింపఁబడువాఁడును, సర్వభూతస్థుఁడును, నిత్యుఁడును, శుద్ధుఁడును, బుద్ధుఁడును, ముక్తుఁడును పరమాత్మనుగా తెలియుచున్నాఁడో, వాఁడు దేనికిని తనశరీరమును కష్టపెట్ట వలసినదిలేదు. (అనఁగా వానికి ఏకామముయలేదు; కావున, వానికి ఏకాయశ్లేశమును అక్కఱలేదు.)

13. ఎవఁడు (ఎవనియాత్మ) నేను బ్రహ్మముగానున్నాఁడ నని యనుభవము చెందునో, వాఁడే విశ్వకృత్తు. జగత్సృష్టి చేసినవాడు. సర్వమును సృష్టించినవాడు. సర్వమును వాని లోకము. గహనమైన ఈదేహమునందు ప్రవేశించియుండు ఆత్మయు వాని లోకమే. (అనఁగా పరమాత్మయే.)

14. మన మీలోకమునందు చాలకాలముగ అజ్ఞాననిద్రామోహి తులమైయుండి, ఎట్లోకష్టపడి బ్రహ్మాత్వమును జొందినారము. (అనఁగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారానుభవము కావలయు నని యేర్పడుచున్నది.) లేని యెడల (బ్రహ్మసాక్షాత్కారానుభవము నొందనియెడల) మహానష్టము కల్గును. (ఏలన,) బ్రహ్మవిద్యచే మోక్షముకల్గును. అది లేనిచో దుఃఖము (జనన మరణములు) కల్గును.

15. ఎప్పుడు [ఆచార్యుని అనుగ్రహమును జొంది] కలిగి యుండునట్టియు, కలుగఁజోవునట్టియు, సర్వమున కధిపతియైన పరమాత్మను దర్శించుచున్నాఁడో, అప్పుడు వాఁడు దేనికిని భయపడవలసినది లేదు. (అనఁగా బ్రహ్మైక్యమునొందుటలబట్టి వాఁడును పరబ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడని భావము.)

16. సంపత్సర మనెడికాలాత్మ, పరమాత్మకంటె తక్కువస్థితియందుండి, తన అవయవము లైనఅహోరాత్రములతోఁగూడియున్నది. ఇది జ్యోతిస్సులకంటె జ్యోతిసైన యున్నది. (అదితామ్రదులను ప్రకాశింపజేయునది) అదే అమృతము. ఆయుస్సు. ఇట్లు కాలాత్మను దేవతలు

ఉపాసించెదరు. కావున వారు మరణము లేనివారై, దీర్ఘాయుష్షంతయు న్నారు.

17. ఏ బ్రహ్మమునందు విదుజనులు (గంధర్వులు, పితరులు, దేవతలు, అసురులు, రాక్షసులు), ఆకాశమును ఉన్నవో, ఆయాత్మను అమృతమైన బ్రహ్మ మనితలంచెదను, అప్పుడు నేను విద్వాంసుఁ డను, అమృతుఁడను నయ్యెదను.

18. ఎవరు ఆపర బ్రహ్మమును ప్రాణముకంటె ప్రాణముగను (ప్రాణ వ్యాపారములను జేయునట్లు ప్రేరించుజ్యోతిస్సుగను), అట్లే నేత్రమునకు నేత్రముగను, శ్రోత్రమునకు శ్రోత్రముగను, మనస్సునకు మనస్సుగను ఉన్నదని తెలియుచున్నారో, వారు ఆ బ్రహ్మమును శ్రేష్ఠవస్తువనియును, పూర్వమే యున్నదనియును నిశ్చయముగా నెఱుంగుచున్నారు.

19. (బ్రహ్మదర్శనసాధనము చెప్పఁబడుచున్నది.)

గురూపదేశముచే సంస్కరింపఁబడిన పరమార్థజ్ఞానముచేత ఆ బ్రహ్మముఁ జూడఁదగదు. ఇచ్చట నానాత్వముగ (అనేకములుగ) నేదియు లేదు. సర్వమును బ్రహ్మమే. ఎవఁ డిచ్చట అనేకములుగఁ జూచుచున్నాఁడో వాఁడు మరణమునొందును. (అవఁగా సంపారముకల్గుదు.)

20. ఈ బ్రహ్మమును ఏకముగాఁ జూడవలయును. అది ఆప్రమేయము, ధ్రువము, నిత్యము. ధర్మాధర్మాదిమలరహితము, అవాక్యకృతాకాశమునకంటె శ్రేష్ఠము. జన్మము లేనిది, సర్వముకంటె శ్రేష్ఠము. నాశము లేనిది. (అని తెలియవలయును.)

21. ఇట్టిఆత్మను బుద్ధిమంతుఁడగు బ్రాహ్మణుడు (బ్రహ్మజ్ఞాని) ఎఱింగి పరమావధియైన ప్రజ్ఞను పొందునుగాక. బహుళబ్ధములను ధ్యానము చేయఁగూడదు. (ఓంకారధ్యానమే చాలునని యభిప్రాయము). అధిశశబ్దములు వాక్కునకు శ్రమమేగాని వేతే ప్రయోజనము లేదు.)

22. ఇదివఱకుఁ బంథమోక్షములకు హేతువులను, మోక్షస్వరూపమును చెప్పితిమి. ఇప్పుడు ఆత్మవిషయమునందు సకలవేదములును (కామ్యకర్త విషయములేప్ప తక్కినభాగమంతయు) ఉపయోగమగు నని చెప్పఁబడుచున్నది.

ఆయాత్మ మహాకా (గొప్పవాఁడు), అజుఁడు (పుట్టనివాఁడు), ప్రాణవిజ్ఞానమయుఁడు, అంతఃప్రాణియోకాశమునందు బుద్ధివిజ్ఞానముతోఁ

గూడినవాడు, సకలమైనవారిని (బ్రహ్మాండమంతటను) స్వవశముచేసి కొని యుండువాడు, సకలమైనవారిని పాలించువాడు, సకలమైనవారి కిని అధిపతి, స్వతంత్రుడు, సాధుకర్తచే శ్రేష్ఠుడును, అసాధుకర్తచే కనిష్ఠుడు గానివాడు (అనగా ఆతఁ డేకకర్తతోను సంబంధింపనివాడు), సర్వేశ్వరుడు, సకలభూతాధిపతి, సకలభూతరక్షకుడు, పదునాలుగు లోకములను యథాస్థితియిం దుంచి రక్షించునట్టివేతువు, అనగా గట్టు.

ఇట్టి ఉపనిషత్ప్రతిపాద్యపురుషుని బ్రాహ్మణులు (జ్ఞానులు) వేదానుశాసనముచేత తెలిసికొనుట కిచ్ఛయించెదరు.

(వేదానుశాసనమనగా) - వేదో కనిత్యకర్తముల నాచరించుట; యజ్ఞదానతపస్సుల నొనర్చుట. వీనిచే విశుద్ధాత్ములై, పరమాత్మ నెఱింగి మునుల నెడియోగు లయ్యెదరు. ఈయత్త నే లోకముగాఁగోరువారు సకల కామములను త్యజించి పోవుచున్నారు. (ఏలన) పూర్వమునం దున్న బ్రహ్మజ్ఞానులు ప్రజలచే మన కేసుఖమునులే దనితలంచి ప్రజలను గోరుట లేదు. అట్టివారు మనకు ఆత్మయే లోకమని నిశ్చయించికొని, పుత్రేషణము, విత్తేషణము, లోకేషణము అను సీమూటిని త్యజించి భిక్షమేత్తి కొని సంచరించుచున్నారు.

(ఆత్మలోకేచ్ఛ) గలవాగు కర్త మేల చేయరాదనగా—ఆత్మలోకమునకు కర్తములతో సంబంధము లేదు.) పరమాత్మ “నేతి నేతి” అని పేర్కొనబడువాడు, గ్రహింపఁ బడనివాడు, కొఱతలేనివాడు, ఇట్టివానిని పాపకర్తమొనర్చి పశ్చాత్తాప మొందుటవలనగాని, పుణ్యకర్తమొనర్చి సంతృప్తి నొందుటవలనగాని, పొందుటకు వలనుకాదు. కావున, పాపపుణ్యములు సన్నాస్త్రినియగు ఆత్మవే త్తకు నశించిపోవుచున్నవి. నిత్యకర్తములును, ఆత్మవే త్తకు ప్రయోజనములేనివి. (ఆత్మవే త్త, ఆత్మవిద్యయను నగ్నిచేత సకలకర్తములను భస్మము చేయుచున్నాడు; కాబట్టి, బ్రహ్మవే త్తకు ఏకకర్తముతోడను సంబంధమేలేదు.)

23. ఇట్టిఆత్మ, వేదముక్తుచే స్పృష్టముగాఁ జెప్పఁబడియున్నాడు. అతఁడు నిత్యుడు; బ్రహ్మవే త్తయొక్క మహిమయైయున్నాడు; పుణ్యకర్తచే వృద్ధిని పాపకర్తచే క్షీణతను బొందుటలేదు; ఆత్మనిమగ్నుల నెఱింగినవాడే పదవి త్యనబడును. ఆమహిమ నెఱింగినవాడు ధర్మాధర్మలక్షణము గల కర్తముతో సంబంధించుటలేదు. ఇట్లు నెఱింగినవాడే

శాంతుడు (బహిరింద్రియనిగ్రహుడు); చాంతుడు (అంతరింద్రియ నిగ్రహుడు); ఉపరతుడు (ఈషణత్రయము లేనిసన్న్యాసి); తితిక్షువు (సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను సహించిగొని యుండువాడు); సమా హితుడు (సర్వేంద్రియ వ్యాపారరహితుడై, ఆత్మయం దేకాగ్రచిత్త ముతో నుండువాడు); ఈ చెప్పబడిన లక్షణములతోఁ గూడినవాడై తనయందే ఆత్మను దర్శించుచున్నాడు. సర్వమును ఆత్మగాఁ జూచు చున్నాడు. ఇతనిని పుణ్యపాపము లంటుటలేదు. వీడు పుణ్యపాపము లను దాటుచున్నాడు. వీనిని కృతాకృతకర్మములు బాధించుట లేదు. అట్టికర్మములను వీడు భస్మము చేయుచున్నాడు. వీడు పాపరహితుడై, ధర్మాధర్మములులేనివాడై, విరజాడై, ఇచ్ఛలేనివాడై, సంశయ రహితుడై, బ్రహ్మాణుడై, బ్రహ్మము నెఱింగినవాడై యున్నాడు. ఇదే బ్రహ్మలోకము అని యాజ్ఞవల్క్యుడు చెప్పెను.

జనకుడు—యాజ్ఞవల్క్యునిఁజూచి, నీవు నా కీ యుపదేశము చేసినందులకై నారాజ్యము నొసంగితిని; నేనును దానుడనై తిని. (అని చెప్పెను.)

24. ఈఆత్మ మహాకా, అజుడు, అన్నాదుడు (సకలభూతముల యొద్దనుండి అన్నమును భుజించువాడు), వసుదానుడు (ప్రాణులకు కర్మఫలము నొసంగువాడు); ఇట్టిపరమాత్మను ఎఱింగినవాడు వసువును (ధనమును, బలమును) పొందుచున్నాడు.

25. (ఇప్పుడు సకలారణ్యకముల భావార్థము చెప్పబడుచున్నది.) అట్టిఆత్మ మహాకా, అజుడు, అజరుడు, అమరుడు, అమృతుడు, అభయుడు, అభయమైయుండు బ్రహ్మము. అని యిట్లెఱుంగువాడు ఆ అభయబ్రహ్మ మగుచున్నాడు.

(ఇది సకలలోపనిషదర్థమైయున్నది; నిర్వికారుడైన పరమాత్మకు ఉత్పత్తిస్థితి లయములును; క్రియా కారక ఫలములును లేకయుండఁగా, ఉన్నట్లు ఆధ్యారోపముద్వారముగాఁ జెప్పబడినది. ఎప్పుట, “నేతి నేతి” మొదలగువాక్యములచేత ఆ ఆధ్యారోపమును నివృత్తిచేసి, తత్త్వము బోధింపబడినది. ఎట్లు అకారాద్యక్షరములు సంజ్ఞామాత్రములై యుండునో, అట్లు ఆత్మకు ఉత్పత్త్యాదులు ఆరోపితమేగాని, వేరకాదు.

అతనికి దేనియందును సంబంధము లేదు. అతడు పరిశుద్ధుడని తెలియఁగినది.)

సగవమబ్రాహ్మణము.

(ఇప్పుడు ఆత్మవిషయమైన సిగమనము (తీర్థసము) కొరకు ఈ మత్తేయీ బ్రాహ్మణము ప్రారంభింపఁబడుచున్నది.)

1. ఈ యాజ్ఞవల్క్యునకు ఇర్వురుపత్నీలుగలరు. మత్తేయీ యనియు, కాత్యాయని యనియు పేర్కొనఁబడుదురు. మత్తేయీ బ్రాహ్మణముగలది. కాత్యాయని ప్రజ్ఞగలది. (అనఁగా సుటుంబధర్మము మాత్ర మెఱింగినది). యాజ్ఞవల్క్యుడు గృహస్థాశ్రమమును వదలి సన్న్యాసిశ్రమమునకుఁ బోవలయునని నిశ్చయించి యిట్లనియె.

2-15. ఈమంత్రములయొక్క తాత్పర్యమంతయు ఈయపనివత్తు యొక్క ద్వితీయాధ్యాయము చతుర్థబ్రాహ్మణమునందుఁ గనందగును. ఇచ్చట నచ్చట నొకేవిషయము గాన, ఇచ్చట ప్రత్యేకముగ చెప్పలేదు.

(జీవితకాలపర్యంతము కర్మము నాచరింపవలయు నని శ్రుత్యుక విధిగానుండఁగా, తత్త్వైగమే మోక్షప్రద మనిచెప్పుట విరుద్ధముకదా యని శంక కలుగఁగా, శంకరాచార్యులు తమభాష్యమునందు ఆక్షేప సమాధానములతో విశదీకరించుచుండు చానియొక్క సారాంశము—
వేదమునందు కర్మకాండమనియు, జ్ఞానకాండమనియు రెండుభాగములు కలవు. బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థము లను మూఁ డాశ్రమములం దుండువారు కర్మకాండప్రకారము కర్మముల నాచరింపవలయును. సన్న్యాసిశ్రమమునం దుండువారు సకలకర్మలను త్యజించి (పరివ్రాట్కర్మను మాత్రము గ్రహించి) పర బ్రాహ్మణసకర్మను మాత్ర మాచరింప వలయును.

షష్ఠబ్రాహ్మణము.

1-3. ఈ యాజ్ఞవల్క్యుకాండముయొక్క ఋషులవంశము చెప్పఁబడియున్నది. కావున విరమింపఁబడియె.

పంచమాధ్యాయము.

ప్రథమ బ్రాహ్మణము

ఈ ఖలకాండమునందును ముక్తికిసాధనములైన ఓంకారము, దమము, దాసము, దయ అనువీనినిగూర్చి చెప్పబడుచున్నది.

1. హరిఃఓం. అది పూర్ణమైనవస్తువు (అది అనఁగా పరబ్రహ్మము). ఇదియు పూర్ణమైనవస్తువు (ఇది అనఁగా జీవుడు). అపూర్ణవస్తువునలన నీపూర్ణస్తువు కలిగెను. ఈపూర్ణవస్తువునకు (జీవునకు) విద్యచేత పూర్ణత్వమును గ్రహించినయెడల పూర్ణవస్తువేయగును. (అనఁగా జీవుడు, తన్ను విద్యచేత పరమాత్మయే యని తెలిసికొని, అవిద్యచే గలిగిననామ రూపాదులను నివృత్తిచేసినయెడల పరబ్రహ్మమేయగుచున్నాడు.)

ఓం ఖం (ఆకాశము) బ్రహ్మమైయున్నది. (అయాకాశము) పురాణమై (నిరంతరమై) యుండుచిదాకాశము. (భూతాకాశము కాదు.) వాయువుసంబంధమైన ఆకాశమని కౌరవ్యాయణి యనుబుష్ఠి చెప్పెను. ఈఓంకారమును వేదమని బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. దీనిచే దెలియఁదగినది తెలియఁబడుటచే వేదమని చెప్పవలయును. (ఓంకారము బ్రహ్మోపాసనకు సాధకమైయున్నది; ఇది బ్రహ్మమునకు రూపమును, నామమును, బ్రహ్మము నెఱుంగువారికి పట్టుకొమ్మయైన యున్నది. మఱియు జీవాత్మ పరమాత్మలకు నామరూపములు నై యున్నది.)

ద్వితీయ బ్రాహ్మణము.

ఇపుడు దమాదిసాధనములు మూఁడును చెప్పబడుచున్నవి.

1. ప్రజాపతిపుత్రులు ము త్రైగలవారు. దేవతలు, మనుష్యులు, రాక్షసులు అని. వీరుమువ్వరును (తమతంత్రుని గురువుగావరించి) అతని యొద్ద బ్రహ్మచర్యము సనుష్ఠించిరి.

దేవతలు—ఓగురూ, మా కేమి యుపదేశముచేసెదరు? (అని యడిగిరి.)

పిత—‘ద’ అనుఅక్షరము నుపదేశించెదను; దానిని మీరు తెలిసికొంటిరా? (అనెను.)

దేవతలు—తెలిసికొంటిమి. (అనిరి.)

పిత—దానిని తెలిసికొంటిరిగాన, అదేమో చెప్పుడు. (అనెను.)

దేవతలు—స్వభావముగనే మీరు (దేవతలు) దామ్ములై యున్నారు. కావున, దామ్ములై యుండుడని ఉపదేశించితిరికదా!

పిత—బోను; సరియే. చక్కగాఁ దెలిసికొంటిరి. (దమము=అంత రింద్రియనిగ్రహము. దామ్ములు=దమముగలవారు.)

2. ఆతర్వాత, మనుష్యులు, పితనుజూచి—మా కేమి యుపదేశించెదరు? (అని యడిగిరి.)

పిత—మీరు 'ద' అను అక్షరమును దెలిసికొంటిరా? (అని యడిగెను)

మనుష్యులు—తెలిసికొంటిమి (అనిరి.)

పిత—అదేమి? (అని యడిగెను.)

మనుష్యులు—మీరు స్వభావముగ లుబ్ధులై, శౌశిలవారై యున్నారు. కావున, దానముచేయుం డని ఉపదేశించితిరికదా? (అనిరి.)

పిత—బోను; మీరు చక్కగాఁ దెలిసికొంటిరి. (అనెను.)

3. ఆమీఁద అసురులు పితనుజూచి—మా కేమి యుపదేశము చేసెదరు? (అని యడిగిరి.)

పిత—మీరు 'ద' అను అక్షరమును దెలిసికొంటిరా? (అనెను.)

అసురులు—తెలిసికొంటిమి. (అనిరి.)

పిత—అదేమి? (అని యడిగెను.)

అసురులు—మీరు స్వభావముగ పూరులై యున్నారు. కాన, ప్రాణులయెడల దయగలిగియుండు డని యుపదేశించితిరికదా? (అనిరి.)

పిత—బోను; మీరు చక్కగాఁ దెలిసికొంటిరి. (అనెను.)

అప్పుడు ఈయర్థమును దేవవాక్కుగూడ చెప్పినది; ఎట్లన, మేఘమునుండి ద, ద, ద అని మువ్వాఱు వినఁబడినది. దీనివలన, దమము, దానము, దయ అను నీమూఁడు కావలయునని ఉపదేశము (చేయఁబడినది).

(ప్రజాపతిచే జెప్పఁబడిన దమము, దానము, దయ అను నీ మూఁటిని అందఱును అనుష్ఠింపవలసినది. 'ద' అనినంతనే తక్కిన అక్షరముల నెట్లాటింగి రక్షణగా-వారు తమయందండుకొఱతలను దెలిసికొని గ్రహించిరి తెలియఁపలయును. వారు చక్కగాఁ దెలిసికొన్నవారుగాన

‘ద’ అని సంజ్ఞామాత్రముగఁ జెప్పినదానిని యెఱింగిరి. దేవతలకు దము మును, మనుష్యులకు దానమును, అసురులకు దయయును చెప్పఁబడి నందున, వారువారు దానిదానిని తప్పక అనుష్ఠింపఁదగును. అయినను మనుష్యు లీమాఁటినిఁ దప్పక యనుష్ఠింపవలయును. ఈమాఁడునుగల వాఁడు అత్తోపాసనకు అధికారి యగుచున్నాఁడు.)

తృతీయబ్రాహ్మణము

(ఇపుడు సోపాధికపర బ్రహ్మోపాసనా ప్రయోజనమును గూర్చి చెప్పఁబడుచున్నది.)

1. ఏది హృదయమో (హృదయమందుండు బుద్ధియో) అదే ప్రజాపతి; అదే బ్రహ్మము; అదే సర్వమునైయున్నది. ‘హృదయమ్’ మాఁడక్షరములుగలది. ‘హృ’ మొదటి యక్షరము. ఈహృదయాత్మకొఱకు తనయంద్రియములును, దానిదానివిషయములును, తమతమబలమును (ఈఅక్షరముమూలముగా) ఇచ్చుచున్నవి. (హృదయము భోక్త యగు జీవునకు ఆరీతిగానే బల మిచ్చుచున్నది.) ఇ ట్లేఱింగినవానికి వైని చెప్పఁబడిన బలము సిద్ధించును.

‘ద’ రెండవ యక్షరము. ఇదియు హృదయాత్మకొఱకు తన యంద్రియములచేతను, విషయములచేతను, తమతమవీర్యము నిచ్చుచున్నది. (హృదయమును జీవునకు వీర్యము నిచ్చుచున్నది.) ఇట్లు తెలిసికొన్న వానికి మీఁదఁజెప్పిన ఫలముకలదు.

‘యమ్’ మాఁడవయక్షరము. ఇది స్వర్గమునకుఁ బోవునట్లు చేయుచున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్న వాఁడు స్వర్గమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు.

చతుర్థబ్రాహ్మణము

(ఇపుడు హృదయబ్రహ్మమును సత్య మని యుపాసించవలయు నని చెప్పుచున్నాఁడు.)

1. ఆహృదయ బ్రహ్మము సత్యమైయుండునది. (సత్ = పృథివి, జలము, అగ్ని. త్యత్ = వాయువు, ఆకాశము. లేక సత్ = మూర్తము. త్యత్ = అమూర్తము.) ఇట్లు మహత్తుగను, పూజ్యమైనదిగను, పూర్వముండినట్టిదియును అగు బ్రహ్మమును సత్యమనియెఱింగి, ఉపాసించు

వాఁడు సకలలోకములను జయించును. అసత్య మని యెఱుంగువాఁడు శత్రునిజోలె సకలలోకములచేతను జయింపఁబడువాఁడగును.

పంచమ బ్రహ్మణము

(ఇపుడు సత్యబ్రహ్మసోత్రము చెప్పఁబడుచున్నది.)

1. ఆదియందు (అపొక్తకృతమును, బీజభూతమునుఆగు) జలములు (అగ్నిహోత్రాదులచేగలిగిన ద్రవరూపమైన జలము; అనఁగా తక్కిన భూతములతోఁగూడిన అవ్యాకృతపంచభూతములు) ఉండినవి. ఆజలములుసత్యమును (వ్యాకృతపంచమహాభూతములను) సృష్టించినవి. సత్యమనఁగా బ్రహ్మము. (హిరణ్యగర్భుఁడను సూత్రాత్త.) ఆ సత్య బ్రహ్మము ప్రజాపతియగువిరాట్ శరీరమును, ప్రజాపతి దేవతలను సృష్టించెను. ఆ దేవతలుఆ బ్రహ్మమును సత్యమని ఉపాసించిరి. 'సత్యమ్' అనునది మూఁడక్షరములు. స—తి—యమ్. వీనిలో మొదటిఅక్షరమును, కడపటి అక్షరమును సత్యాక్షరములు; మధ్యమందలి 'త' అన్యతాక్షరము. రెండు సత్యాక్షరముల నడుమ ఒక అసత్యాక్షర మున్నందున సత్యము బలము కలిగియున్నది. ఇట్లెఱింగినవానిని అన్యతము బాధింపదు.

(అగ్నిహోత్రాదులవలనజలములు, లేక ఫలము, జగత్ సృష్టియని సిద్ధించుచున్న దేగాని, ఆదిసృష్టినిగూర్చి చెప్పఁబడలేదని తోచుచున్నది.

2. (ఇపుడు సత్యబ్రహ్మసాసములు చెప్పఁబడుచున్నవి.)

ఈకనబడు ఆదిత్యునియందుండుపురుషుఁడు ఆ బ్రహ్మమే; మనుష్యుల కుడికంటియందుండుపురుషుఁడు ఆ బ్రహ్మమే; ఈరెండును ఒకటి కొకటి ఉపకారోపకార్యములై యున్నవి. ఎట్లన, ఆదిత్యపురుషుఁడు తన కిరణముల ప్రకాశముచేత నేత్రమును అనుగ్రహించి అందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నాఁడు. ఆదిపురుషుఁడు ఇంద్రియములచే ఆదిత్యుని ప్రకాశింపఁజేసి అనుగ్రహించి, అందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నాఁడు.

ఎపుడు ప్రాణముపోవుకాలము సమీపించుచున్నదో, అపుడు ఆదిత్యుఁడు కిరణములులేక, అనఁగా శుద్ధముగా చంద్రునివలె ఉష్ణప్రకాశములేక, కనులకు తోచుచున్నది; కిరణములు మరల వీనిని చేరుటలేదు.

3. ఆ ఆదిత్యమండలపురుషునకు వ్యాహృతులు అవయవములై యున్నవి; ఎట్లన,

౧. భూః—బికాక్షరము; అది శిరస్సు.

౨. భువః—రెండక్షరములు; రెండుచేతులు.

౩. సువః—రెండక్షరములు; రెండుకాళ్లు.

గీ. అహః—(పగలు) ఇది బ్రహ్మమునకు రహస్యనామము. అంధ కారమునుగొట్టునది, లేక త్యజించునది గాన “అహః” అనుపే రొందినది. ఇట్లెఱుంగువాడు సకలపాపములనుండి విడువబడుచున్నాడు.

4. అక్షిపురుషునివిషయమునందును వ్యావృత్తులు పైనిచెప్పిన చొప్పున అవయవములు. ఈపురుషునకు “అహమ్” అనునది రహస్య నామము; దీనికిని పైనిచెప్పినయట్లే యర్థమును ఫలమును గలదు.

షష్ఠ బ్రాహ్మణము

1. (బ్రహ్మమునకు ఉపాధు లనేకములై యున్నందున, మనస్సు ఉపాధిగాగల బ్రహ్మోపాసనా ప్రకారము చెప్పబడుచున్నది.) ఈపురు షుడు మనోమయుడు; మనస్సుచే నెఱుంగఁదగినవాడు. అంతర్భూత యమునందు యవము (వడ్లగింజ) వలె, సత్యవస్తువై ప్రకాశముతో నుండువాడు. సర్వమునకును ఈశానుడు. సమస్తమునకును అధిపతి. అన్నిటిని శాసించువాడు.

సప్తమ బ్రాహ్మణము

1. (సత్యబ్రహ్మవిశిష్టఫలము చెప్పబడుచున్నది.)

ఆ బ్రహ్మమును “విద్యుత్” (మెఱుము) అని చెప్పెదరు. “విదా నాత్” మేఘాంధకారమును చీల్చుటచేత, పాపములను భేదించుటచేత నిట్లు చెప్పబడుచున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్న వానిపాపములు భేదించబడు చున్నవి. బ్రహ్మము మెఱుమువంటిదికదా?

అష్టమ బ్రాహ్మణము.

1. (వాక్కు బ్రహ్మ మని చెప్పబడుచున్నది.)

వాక్కును, వేదములను విదికెడు గోవువలె ఉపాసింపవలయును. వాక్కునుపశువునకు నాలుగు స్తనములు కలవు. ౧ స్వాహాకారము; ౨ వషట్కారము; ౩ హస్తకారము; ౪ స్వధాకారము. మొదటి రెండు

స్థనములు (యాగముల) వలన చేనశలు జీవించుచున్నారు. మూడవ స్థనములన మన్యువులును, నాలన స్థనములన పితరులును జీవించుచున్నారు. ఆపశువునకు వృషభము ప్రాణము. (ప్రాణముచేత వాక్కు జనించుచున్నది.) మనస్సు దూడగానున్నది. (మనస్సుచే వాక్కు పెరుగుచున్నది; అనగా మనస్సుచేత అలోచింపబడి వాక్కు బయలుపడుచున్నది.)

నవమ బ్రాహ్మణము.

1. (జత రాగ్ని బ్రహ్మనువబుడుచున్నది.)

అపశుని గర్భమందుండు శ్వానముండును ఆగ్నిని ఉపాసించు లయును. ఆయగ్ని భుజింపబడు అన్నముచంతయు పశ్యము చేయుచున్నది. దాని కొకశబ్దము కలదు. రెండుచెవులను రెండుచేతులతో మూసికొని విన్నయెడల ఒకశబ్దము వినబడుచున్నది కదా! అదే ఆ శబ్దము. ప్రాణముతోవునమయమునందు అన్నశబ్దము వింటుండను.

దశమ బ్రాహ్మణము.

1- ఎపుడు విద్యాంసుండు అలోకమును విశిషిస్తాడు, అపుడు వాడు మొదట వాయుమండలమును చేరుచున్నాడు. అంతరిక్షమునకుఁ బోయి వాయువుచే చలింపబడక గుండును. ఆవాయువు తనలో చాకరధవక్రమందలి రంధ్రమంతటిచో ఆకిచ్చుచున్నది. తద్వారముగామీఁదఁబోయి సూర్యమండలమును జేరుచున్నాడు. ఆసూర్యుడు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోవువారిని పోసక అడ్డగించుచున్నాడు; అయినను విద్యాంసునకుమాత్రము తనయొద్దనుండు డంబరము (లంబము) అను వాద్యమందలి ద్వార ప్రమాణము స్థలమిచ్చుచున్నాడు. తద్వారముగా మీఁదఁబోయి చంద్రమండలమును జేరుచున్నాడు. ఆచంద్రుడు తన యొద్దనుండు ఖేరివాద్యమందలి రంధ్రమంతటిచో ఆకిచ్చుచున్నాడు. తద్వారము మీఁదఁబోయి ప్రజాపతిలోకమును ప్రవేశించుచున్నాడు. అలోకము మనోదుఃఖవర్జితమును, శరీరదుఃఖవర్జితమును నెఱుంగును. అలోకముచందు బహుకాలము వసించుచున్నాడు.

ఏకాదశ బ్రాహ్మణము.

1. ఏపురుషుడు జరాదిదుఃఖములను సహించిగొని, ఆదుఃఖములను (బాధలను) తానాచరింపవలసినమహాతపస్సుని భావించియుండునో, అట్టిజ్ఞానముచేత వానిపాపము లన్నియు నశించి వానిని పరమలోకమును బొందునట్లు చేయుచున్నది. ఎవడు తానుగతించినమీఁద తనప్రేతమును శ్మశానమునకుఁ గొంపోయి అగ్నిసంస్కారముచేయఁబడునని తాను గతించుటకు పూర్వమే తలంచి మరణవిషయమునందు వ్యసనమొందక యుండునో వాడును పరమలోకమును బొందును.

ద్వాదశ బ్రాహ్మణము.

1. అన్నము బ్రహ్మమని కొందఁ జెనెదరు; అట్లుకాదు. ఏలన, ప్రాణము లేనియెడల అన్నముచెడిపోవును. ప్రాణమును బ్రహ్మమని కొందఁ జెనెదరు; అదియు సరికాదు. అన్నము లేనియెడల ప్రాణము కొఱవడి పోవును. అన్నమును ప్రాణమును జేరి మహిమగలుగి యగుచున్నది. దానిని బ్రహ్మమనఁదగును.

ప్రాత్యదుఁ డనునతఁడు తనతండ్రినిజూచి యిట్లనియె—అన్న ప్రాణములు రెండునుజేరి బ్రహ్మమని తెలిసికొన్న వాఁడే కృతకృత్యుడు. అట్టివానికి మేలుచేసినప్పటికిని వానికి మహిమగలుగ నేరదు. కీడుచేసినప్పటికిని వానిని బాధింపదు.

తండ్రి—ఓప్రాత్యదా! అట్లనవలదు. ఈరెంటినిజేరి యెవడు పరమగతినిఁ బొందియున్నాడు? ఎవడును లేడు. ఇట్లెఱుంగుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి? అనఁగా—అన్నమనునది “వి”. ఇందు సమస్తభూతములునున్నవి. మఱియు సమస్తభూతములును జీవించియున్నవి. ప్రాణమనునది “రమ్” దీనియందు సకలభూతములును రవించుచున్నవి. మఱియు తమతమవ్యాపారముల నొనర్చుచు ఆనందించుచున్నవి. ఇట్లు తెలిసికొను వానియందు సమస్తభూతములును సంతోషమొందుచున్నవి.

త్రయోదశ బ్రాహ్మణము.

1. ఉక్థమును (ఓకయాగమునందుఁ జెప్పఁబడు శస్త్రమనెడిమంత్రమును) ప్రాణముగా ఉపాసంపవలయును. ఏలన, అది సమస్తమును ఉద్ధర్చి

ముగాఁ బోవునట్లు చేయుచున్నది. ఇట్లు తెలిసికొనువానికి ధీరుడగు పుత్రుఁడు పుట్టును. ఇది ప్రత్యక్ష(దృష్ట)ఫలము. అదృష్టఫల మేదనఁగా, ఆఉత్థముయొక్క సాయుజ్యపదవియు సాలోక్యపదవియు సిద్ధించును.

2. యజుస్సును (యజుర్వేదమంత్రమును) ప్రాణముగా ఉపాసించవలయును. ప్రాణమునందు సకల భూతములును జేరుచున్నవి. ప్రాణము లేనియెడల ఒక్కభూతము వేటొక్కభూతముతోఁ జేగుటకు సామర్థ్యముండదు. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు శ్రేష్ఠుడై యుండును. మఱియు యజుస్సుయొక్క సాయుజ్య, సాలోక్యపదవులను బొందును.

3. సామమును (సామవేదమంత్రమును) ప్రాణముగా ఉపాసించవలయును. సామమునఁగా ప్రాణము; సకలభూతములును చేర్చి యుంచుచున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు శ్రేష్ఠుడగును. సామవేదముయొక్క సాయుజ్యసాలోక్యపదవులను బడయఁగలఁడు.

4. ఓత్తమును ప్రాణముగా ఉపాసించవలయును. ఏలన, ప్రాణము, శరీరమునందలి గాయము మొదలగువానికి మాంసమును గృద్ధిచేసి రక్షించుచున్నది; కావున ఉపాసించవలయును. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు, వేతే దేనిచేతను రక్షింపబడుటకు సాధ్యముకాని ప్రాణమును రక్షించికొనుటకుఁ దగినవాఁడగుచున్నాఁడు. ఓత్తముయొక్క సాయుజ్యసాలోక్యమును పొందుచున్నాడు.

చతుర్దశ బ్రాహ్మణము.

1. (సకలచందస్సులకును ఆత్మ యు, ప్రాణమును, బ్రాహ్మణత్వము నొస్తుండునదియు నగు గాయత్రి పాసనము చెప్పఁబడుచున్నది.)

భూమి, అంతరిక్షమ్, ద్యౌః, అను నీయేనిమిది యక్షరములును గాయత్రియొక్క మొదటిపాదము; ఇది మూఁడులోకములకును ఆత్మగా నున్నది. ఇట్లేఱింగినవాఁడు మూఁడులోకములందుండు వానినంతయు జయించినవాఁడగును.

2. ఋచః, యజుః, సామాని, అను నీయేనిమిదిక్షరములును గాయత్రియొక్క రెండవపాదము; ఇది వేదత్రయాత్మకమైయున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు ఋగ్యజుస్సామములందలిసర్వమును తెలిసినవాఁడగుచున్నాఁడు.

3. ప్రాణ, అపాన, వ్యాన అను నీయేనిమిదియక్షరములును గాయత్రియొక్క మూడవపాదము; ఇది వైనిచెప్పిన మూటియొక్క ప్రాణాత్మకమైయున్నది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు మీఁదఁగనఁబఱచిన ప్రాణములు గల సకలజీవరాసులను జయించుచున్నాడు.

ఈ తపించుచుండు పరోరజస్సు గాయత్రియొక్క నాలవపాదము. ఇతఁడు ఆదిత్యమండలాంతర్గతుఁడగు పురుషుఁడు. రజోగుణముచేఁ గల్గిన సకలలోకములను తపింపఁజేయువాడు. ఇట్లు తెలిసికొనినవాడు సంపద చేతను, యశస్సుచేతను ప్రసిద్ధి నొందును.

4. ఇట్టి త్రైలోక్యత్రైవిద్యప్రాణరక్షకమును, మూడుపాదములు గలదియునగు గాయత్రి, నాలవపాదమైన పరోరజస్సునందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఇట్లు నాలుగుపాదములుగల గాయత్రి సత్యమునందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. సత్యమనఁగా నేత్రము; ఎట్లన, ఒకానొక చోట నేదో జగడమాడుచుండిన విషయమునుగూర్చియిర్వురుపురుషులు మాటలాడుచుఁ బోవుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు “నేనుజూచితిని” అనియు, వేఱొకఁడు “నేనువింటిని” అనియు పలుకుచు పోవునపుడు, మనము “చూచితిని” అనిచెప్పినవానిమాటయందే నష్టకముంచెదము. కాబట్టి నేత్రము సత్యము. ఆసత్యము ప్రాణమునందు, లేక బలమునందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. కావున ప్రాణము సత్యముకంటె శ్రేష్ఠము. ఆప్రాణము ఆత్మయందు ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఆగాయత్రి (గయ) ప్రాణములను రక్షించుచున్నది. అనఁగా వాగాదీంద్రియములు. ఇందువలన దీనికి గాయత్రి అని పేరు గలిగెను. అట్టి సవిత్తు దేవతాత్మకమైన గాయత్రిని ఆచార్యుఁడు శిష్యున కుపదేశించుచున్నాడు. ఏశిష్యుఁడు గాయత్రిపదేశము నొందినవాడో, వానిప్రాణములను ఆసాక్షాత్పాఞ్చింపఁడగుజగదాత్మ నరకాదులలోఁ బడసినక రక్షించుచున్నాడు.

5. ఈగాయత్రిని కొందఱు వాక్, సరస్వతి అని చెప్పెదరు. ఈగాయత్రినిఁ దెలిసికొన్నవాడు ఎంతద నమును గైకొన్నప్పటికిని, అది ఆగాయత్రియొక్క ఒక్కపాదమునకు సమానముకాదు (అనఁగా దానము పుచ్చుకొన్నవానికి దోషములేదని భావము.)

6. గాయత్రినిఁ దెలిసికొన్నవాడు మూడులోకములనుదానము పుచ్చుకొన్నచో అది ఒకపాదమునకు సమానమైయుండును. అనఁగా

మొదటిపాదముఫలము అనుభవించబడినది; ప్రతిగ్రహదోషములేడ మూడువేదములవిద్యను దానముపుచ్చుకొనవచ్చును. అది రెండః పాదముయొక్క ఫలము; ప్రతిగ్రహదోషములేదు. సకలప్రాణులన దానముపుచ్చుకొనవచ్చును. అది మూడవపాదముయొక్క ఫలము ప్రతిగ్రహదోషము లేదు. నాలవపాదముయొక్క విషయమునంద గైకొన్న దానముచే నేదోషమునులేదు. గాయత్రి యిట్టిమహిమగలది

7. ఆగాయత్రి ఉపస్థానము చెప్పబడుచున్నది. ఓగాయత్రీ! నీవు ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు పదములుగలదానవై యున్నావు. (ఇది సోపాధికముగాఁ జెప్పబడినది), (నిరుపాధికమైవచ్చుడు) ఏపదమును లేకయున్నదానవు. నీకు నమస్కారము చేయుచున్నాడను. నీనాలవ పాదమునకు నమస్కారము. నీకొఱకు నాశత్రువు కార్యసిద్ధికొందక యుండునుగాక. నాఅభీష్టముల నన్నిటిని ప్రసాదింపుము.

8. ఈవిషయమై జనకుడు బుడిలునిజూచి యిట్లనియె.—జన కుడు—నీవు గాయత్రిని తెలిసికొంటినని చెప్పచున్నావుకదా? దానము పుచ్చుకొన్నదోషముచేత ఏమఁగై కష్టమొందెదవు. బుడిలుడు—నేను గాయత్రీముఖము నెఱుంగలేదు. కావుననే కష్టపడుచున్నాడను.

జనకుడు—గాయత్రీముఖము అగ్ని; దానిని తెలిసికొన్న వాని పాపములన్నియు దహింపబడును; అ క్లేటింగినవాడు పరిశుద్ధుడును, అజరుడును, అమృతుడును అగుచున్నాడు.

పంచదశ బ్రాహ్మణము.

1. మరణకాలమునందు జ్ఞాన కర్తములు అను నీరెంటిని అవ లంబించుచుండువారు సూర్యుని ప్రార్థింపవలసిన క్రమము.

ఓపూషణ! (పోషించువాఁడా!) జ్యోతిర్నయమండలముచే నావ రింపబడినదియు సత్యమనెడిపేరుగలదియు నగు బ్రహ్మముయొక్క ముఖ్య స్వరూపమును జూచునిమి త్తమై, సత్యమేధర్మ మనితలంచియుండు నాకొ ఱకు ఆవరణమును తొలఁగింపుము. ఓపూషణ! సర్వమునుగాంచెడిముఖ్య నేత్రమా! సమస్తమును నీలో నిమిడ్చికొనియుండువాఁడా! రసములను లెస్సగా గ్రహించువాఁడా! ప్రజాపతిపుత్రుఁడా! నీస్వరూపమును నేను జూచుకొఱకు నీకీరణములను గ్రహించిగొనుము. తేజస్సును తక్కువ

చేసికొనుము. కల్యాణతమముగు నీరూపమును నేను జూచెదను. వ్యావృత్తులను అవయవములుగాఁ గలిగినపురుషునివలె నేను వయ్యెదను. నామరణానంతరము నాప్రాణవాయువు బాహ్యవాయువుతోఁ గలిసి పోవునుగాక. అట్లే బయలువడిన దేవతలును ఆ యా దేవతలతోఁ గలిసి పోవునుగాక. ఈదేహము సంస్కరింపఁబడి భస్మమైపోయినమీఁద పృథ్వితోఁ గలిసిపోవునుగాక.

(మనస్సునందుండు సంకల్పభూతమైనఅగ్నిని దిగువ నుదహరించిన ప్రకారము ప్రార్థింపవలయును.)

ఓమ్, (ఓంకారశబ్దవాచ్యుఁడా!) మనోమయస్వరూపుఁడా! నాచే జేయంబడిన కార్యములను ఆలోచించి చూడుము! యోజించి చూడుము! తలంచిచూడుము! మరణకాలమునందు నిన్నుస్మరించెదను. నీ వనుగ్రహింపుము. ఓఅగ్ని! కర్తృఫలమును బొందుటకై మమ్ము సన్నాగమునందుఁ బ్రవేశింపఁజేయుము. సకలప్రాణుల ప్రజ్జల నెఱింగినదేవుఁడా! మాక్రూరపాపములను నశింపఁజేయుము. నీకు అనేక నమస్కారక్రియల చేత పరిచర్య చేసెదము.

షష్ఠాధ్యాయము.

ప్రథమబ్రాహ్మణము

1. ఓమ్. ఎవఁడు జ్యేష్ఠమును శ్రేష్ఠమునగువస్తువును తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు తనతోఁజేరినవారిలో జ్యేష్ఠుఁడును శ్రేష్ఠుఁడునైయుండును. అట్టివస్తువు ప్రాణము. (ప్రాణమునుజ్యేష్ఠమనుటకుఁ గారణమేమనఁగా—చక్షురాదీంద్రియములకంటెను ప్రాణముమొదటిది; ఆదియందు ప్రాణములేనియెడల ఇంద్రియములకు పిండత్వము సిద్ధింపదు కావున ప్రాణమే మొదటిది.) జ్యేష్ఠత్వమును శ్రేష్ఠత్వమును కలుగవలయునని కోరి ప్రాణమును ఉపాసించువానికంటెను, అల్లెఱింగినవాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. (ఇందుచేత శ్రేష్ఠత్వమును సిద్ధించినది.)

2. ఎవఁడువసిష్ఠవస్తువును తెలిసికొనుచున్నాఁడో, వాఁడు తనతోఁజేరినవారలలో వసిష్ఠుఁడై యుండును, వసిష్ఠమనఁగా వాక్కు. (వసిష్ఠుఁ

డనఁగా—తనతోఁజేరినవారిని వసించునట్లుచేయువాఁడు.) అట్లు కావలయుననిగోరెడివారలలో వసిష్ఠుఁడై యుండును.

3. ప్రతిష్ఠాగుణముగలదానిని తెలిసికొన్నవాఁడు, ఎల్లచోటులందును, ఎల్లకాలమునందును సముదైయుండును. ప్రతిష్ఠయనఁగా చక్షుస్సు (నేత్రము). కంటితోనేగదా మంచిమార్గమును, చెడ్డమార్గమును తెలిసికొనుచున్నాము.

4. సంపదగుణముగల వస్తువు నెఱింగినవాఁడు, కోరినదానినంతటినిఁ జొందుచున్నాఁడు. సంపదయనఁగా శ్రోత్రము. చెవులతోనేగదా వేదములను విని, అందు చెప్పబడినకర్తముల నొనర్పవచ్చును. ఆకర్తములచే కోరినదానినంతయుఁ జొందుచున్నాఁడు.

5. ఆయతన (ఆశ్రయ) మును తెలిసికొనినవాఁడు, తనతోఁజేరినవారిని, ఇతరులకును ఆశ్రయమైయుండును. (అనఁగా అందఱును రక్షించు శక్తిగలవాఁడై యుండును.) ఆయతనమనఁగా మనస్సు. (మనస్సు సకలేంద్రియములకును, విషయములకు ఆశ్రయము. మనస్సు లేనిచో ఇంద్రియవృత్తి యుండదు.)

6. ప్రజాపతినిఁ దెలిసికొన్నవాఁడు ప్రజలచేతను, పశువులచేతను సమృద్ధిగలవాఁడై యుండును. ప్రజాపతి మనఁగా రేతస్సు (రేతస్సులనప్రజలు కలిగెదరు).

7. ఈప్రాణము లన్నియు (వాగాదీంద్రియములన్నియు) “నేను పెద్ద”, “నేను పెద్ద” అని వివదించి బ్రహ్మము (ప్రజాపతి) కడ కేగితరులలో వసిష్ఠుఁడు (శ్రేష్ఠుఁడు) ఎవఁడని యడిగిరి. అప్పుడు ప్రజాపతి—“హిలో ఎవఁ డీశరీరమును విడిచిపోయినయెడల శరీరము చెడిపోవునో వాఁడే పెద్ద” అనెను.

8. అంత వాగింద్రియము బయలుదేరిపోయి షికసంవత్సరముండి, తర్వాత వచ్చి, “హిరు నేను లేకఎటులు బ్రతికియుంటిరి?” అని తక్కినయింద్రియములజూచి యడిగెను. అవి—లోకమునం దెట్లు మూఁగవాడు వాక్కుతో సంభాషింపక యుండినప్పటికిని, నేత్రములతోఁజూచుచు, చెవులతోవినుచు, మనస్సుతోఁదలంచుచు, రేతస్సుచే ప్రజలనుపృష్టించుచు, ప్రాణముతోబ్రదుకుచు నుండునో అట్లుంటిమి అనిచెప్పినవి. పిమ్మట వాక్కు శరీరమునందు ప్రవేశించెను.

9. తర్వాత చక్షుస్సు బయలుపడలిపోయెను. (తక్కినవన్నియు పైని చెప్పినయట్లే) గ్రుడ్డివాఁడు బ్రదికియుండునట్లు.

10. శ్రోత్రము—(మీఁదఁజెప్పినట్లు) చెవిటివాఁడు జీవించి యుండునట్లు.

11. మనస్సు—(పై రీతిగానే) మూఁడుఁడు జీవించియుండునట్లు.

12. రేతస్సు—(పై విధమున) నపుంసకుఁడు బ్రదికియుండునట్లు.

13. తర్వాత, సింధుదేశపు పెద్దగుఱ్ఱ మెట్లు కాళ్లకు కట్టియుండు దారములను మేకులతోఁగూడ వెకలించుకొని పరుగెత్తునో అట్లు ప్రాణము తక్కినయంద్రియములతోఁగూడ లాగికొనిపోవుటకు ప్రారంభింపఁగా, వాగాదీంద్రియములు ప్రాణమునుజూచి “అట్లుపోవద్దు; నీవు లేక మేము జీవించియుండలేము” అనినవి.

ప్రాణము—అట్లయినచో శ్రేష్ఠుడైననాకు కానుక (బలి) నిప్పించుడు.

వాగాదులు—అటులే యిచ్చెదము.

14. బలియిచ్చుటకై వాగాదు లిట్లనినవి.

వాక్కు—నావసిత్యమును నీవు గైకొనుము.

చక్షుస్సు—నాప్రతిష్ఠత్యమును నీవు గ్రహింపుము.

మనస్సు—నాఆయతనమును నీవు పుచ్చుకొనుము.

రేతస్సు—నాప్రజాపతిత్వమును నీవు తీసికొనుము.

(మరలప్రాణము—)నాకు అన్న మే? వాసస్థానమే?

వాగాదులు—అశ్వాదులు, క్రిమికీటాదులు, పశుపక్ష్యాదులు, ఇంకను భూమియందుఁగల సకలప్రాణులును భుజించుఅన్న మేదేదిగలదో, అదియంతయు నీయొక్క అన్నమే; అనినవి.

వాగాదులు—జలము నీకు వాసస్థానము.

ఇట్లు ప్రాణమునకు అన్నమిది యని తెలిసికొన్నవాఁడు భక్షింపఁదగనివానిని భక్షింపఁగూడదు. మఱియు అట్టి అభక్ష్యనస్తువులను ప్రతిగ్రహించుటయుఁ గూడదు. కావున విద్వాంసులును శ్రోత్రియులు నగుబ్రాహ్మణులు భోజనమునకు ముందును, వెనుకను ఆచమనము చేసెదరు. (వేదోక్తాచమనమువలన) ప్రాణమునకు వస్త్రమునంగైతిభావ

మగుచున్నది. (స్మృత్యుక్తాచమనమునలన దురన్నభక్షణదోషపరిహార మగుచున్నది.)

ద్వితీయ బ్రాహ్మణము.

ఇది ఖలాధికారముగాన, మున్ను చెప్పబడినవి చెప్పబడు చున్నవి. జ్ఞానసహితకర్తము సద్గతినొసంగు సని మున్ను చెప్పబడినది, ఇదివఱకు కేవలకర్తముచే పితృలోకమును, జ్ఞానసహితకర్తముచే దేవ లోకమును సిద్ధించుననియుఁ జెప్పబడి యుండినప్పటికిని, యిప్పుడు వాని వివరణము, హేతువు, ఫలము, చెప్పబడును.

1. విద్వాంసుఁ డగు శ్వేతకేతు వను ఆరుజేయుఁడు పాంచాల దేశమందలి విద్వత్సభకుఁ బోయి యుండెను. (ఆవిద్వాంసులను జయించెను.) పిమ్మట ప్రవాహణుఁ డను జైబలిరాజుకడకుఁ బోయి, ఆ సంస్థాన విద్వాంసులను జయింప నిచ్చయించెను. ఆరాజు (ఈతనివిద్వద్ధర్మమును మునుపే తెలిసికొన్నవాడై, ఇతనిని లొంగదీయుతలంపుతో) కుమారా-రా-రా-రా-అని దీర్ఘముగా సంబోధించెను. దానికి శ్వేతకేతువు, భో-ఓ-ఓ-ఓ-అని దీర్ఘముగా ప్రత్యుత్తరమొసంగెను.

జై బలిరాజు—తండ్రిచే పంపఁగా పచ్చినాడవా యేమి?
శ్వేతకేతువు—ఁబాను. సంశయముల నడుగవచ్చును.

2. రాజుప్రశ్నలు—

౧ గతించువారును, ఒక్క నాడీమార్గముగా పోవువారును అగు ఈప్రజలలో కొందఱ తొకమార్గముగను, కొందఱు మరొకమార్గము గను, ఇట్లు వ్యత్యాసముగాఁ బోవుచున్నారకదా? ఆవిషయము నీకుఁ దెలియునా?

శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

౨. రాజు—అట్లు పోవువారు ఎట్లు మరల ఈలోకమునకువచ్చె దరని తెలియునా?

శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

3. ఇట్లప్పుడప్పుడు మరణమునొందెడి అనేకులచేత ఆలోకము (ఊర్ధ్వలోకము) పూర్తికాలే దని తెలియునా?

శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

౪. రాజు—ఎన్ని అహుతు లొనర్చినయెడల జలము పురుషా కృతినొంది మాటలాడునో తెలియునా?

శ్వేతకేతువు—తెలియదు.

౫. రాజు—మనుష్యులకు గతించినమీఁద దేవయానమనియు, పితృయానమనియు రెండుమార్గములుగల వనియును, ఆమార్గముల ద్వారముగా అన్నియు పోవుచున్నవనియును, ఆమార్గములు మాత్రమగు ఈభూమికిని, పితృయగు స్వర్గమునకును నడుమ నున్నవనియును (అనఁగా, ఇవి అండుకపాలమునకు లోపలనుండు మార్గములు; ఆత్మ్యంతిక అమృతత్వమును ఇచ్చెడిమార్గములుకావనియును) వినియున్నాముకదా! ఆమార్గముల ప్రతిపదమును, (అనఁగా) ఆమార్గములను పొందుటకు సాధనమును, (అనఁగా) ఏకర్త మొనర్చినచో నివి సిద్ధించునో తెలియునా?

శ్వేతకేతువు—నీవడిగినప్రశ్నలలో దేనికిని ప్రత్యుత్తరము నాకుఁ దెలియదు.

౬. పిమ్మట రాజు, శ్వేతకేతువును ‘ఉండుడు’ అనిచెప్పి సత్కరించెను. శ్వేతకేతువు, ఆసత్కారమును నిర్లక్ష్యముచేసి తనతండ్రికడకుఁ జని కోపముతో—“మాకు ముం దిట్లే అందఱకును ఉపదేశించితిరా?” అని యడిగెను.

పిత—నీవేల ఇట్లు చింతించుచు అడుగుచున్నావు?

శ్వేతకేతువు—ఆపాడు జైబలిరాజు నన్ను అయిదుప్రశ్నల నడిగెను; వానిలో నొక్కదానికైనను బదులుచెప్పటకు నాకుఁ దెలియలేదు. (నీయుపదేశముచే నా కేమిప్రయోజనము?)

పిత—ఆప్రశ్నలను జెప్పుము.

శ్వేతకేతువు—ఆఅయిదు ప్రశ్నలను జెప్పెను.

౭. పిత—కుమారా! నాకుఁ దెలిసినదంతయు నీకు జోధించినాడను. (ఈప్రశ్నలకు ఉత్తరము నాకుఁదెలియదు.) కావున, మన మిద్వారమును ఆరాజునొద్దకుఁబోయి, అడుగుదము.

శ్వేతకేతువు—నీవు పొమ్ము. (నే నతనిముఖమును జూడను.)

పిమ్మట శ్వేతకేతువుతండ్రియగు ఆరుణి యనుగౌతముడు రాజు కడకుం జనఁగా, రాజు మిక్కిలి గౌరవించి “ఇంకను వలసినదాని నడిగిన నిచ్చెదను” అనెను.

5. ఆరుణి—ఇచ్చెద నని చెప్పినావుకదా ! మాట మరలించఁ దగదు. నాకమారుని అడిగిన అయిదుప్రశ్నలకును ఉత్తరము చెప్ప వలయును.

6. రాజు—ఇవి దేవసంబంధమైనవి; వీనినడుగవలదు. మనుష్య సంబంధమైనవాని నడుగుము.

7. ఆరుణి—నాకు బంగారము, పశువులు, గుఱ్ఱములు, దాసీజ నము, పరివారము, ఇవి విశేషముగా నున్నవి. అవి నాకు అక్కితలేదు. నేను వానికొఱకు రాలేదు. నే నడిగినదానిని చెప్పుము.

రాజు—అట్లుండున శాస్త్రప్రకారముగ (గురుశిష్యప్రముముగా) నన్నుడుగవలసినది.

ఆరుణి—నీవు గురుడవు; నేను శిష్యుడను; ఉపదేశించుము. అని చెప్పి, రాజును గోరెను (అడిగెను).

8. రాజు—ఓగౌతమ! కోపింపకుము! నాతాతగౌడల నీతాత యొట్టి పీతనుంచియుండెనో, అట్టి పీతని నీవు నాయందుంచవలయును. ఇప్పుడు నీకు నేనుఉపదేశించువిద్యను పూర్వము ఏబ్రాహ్మణునకును జెప్ప లేదు. తెలియనేతెలియదు. ఇది క్షత్రియులకుమాత్రమే పరంపరగాఁ దెలియును. అట్టిదానిని నేను నీకుఁ జెప్పెదను. నీకుఁ జెప్పఁగూడదని యువరుగాని చెప్పవచ్చునా!

9. రాజు—ఆలోకము (ద్యులోకము, స్వర్గలోకము, ఆకాశ లోకము) అగ్ని. (ఆలోకమును అగ్నియని భావింపవలయును.) దానికి ఆదిత్యుఁడు సమిత్తు, దానికిరణములు పొగ, పగలు జ్వాల, దిక్కులు నిప్పు, విదిక్కులు విస్ఫులింగములు; ఇట్టి అగ్నియందు ఇంద్రుఁడీదేవతలు శ్రద్ధను(జలమును)హోమముచేసెదరు. అందుండి సోమరాజు (చంద్రుఁడు) కలుగుచున్నాఁడు.

(ఈలోకమునందొకకల్పమునందు జనులుచేయునట్టి అగ్ని హోత్రాది కర్మములు దానిసాధనములతో సూక్ష్మరూపమై, అపూర్వము, అద్భుతము అనుపేర్లుగలదై ఆకల్పప్రళయకాలమునందు పరమైనఆత్మతోఁ జేరి

యున్నది. అట్టికర్తము ముట్టుకల్పముయొక్క సృష్టాంతరంభ కాలమునందు ఆయాకర్తమునకుఁ దగినట్లు పరిణామమును బొందుచున్నది. కావున సకల ప్రపంచమును అగ్ని హోత్రావచాత్యపూర్వవిపరిణామాత్మకముగా నున్నదని ఆవచాతులను స్తోత్రముచేయ నెంచి, లోక ప్రత్యుత్థాభిదములైన యాయాతుపదార్థములు గూర్చి కర్త కాండమునందు విస్తరముగాఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఈజ్ఞానకాండమునందు కర్తచేసెడి కర్తయొక్క కర్తఫల విషయమునందు ఉత్తరమార్గమొందుటకు సాధనమైన ద్యులోకాగ్ని మొదలగుపంచాగ్నులదర్శనము (జ్ఞానము) చెప్పఁబడుచున్నది. దేవతలెవరనఁగా—మనఆత్మసంబంధమైన ప్రాణములే; ఈలోకమునందు వారే కర్తనుచేయువారుగను, హోతలుగను నున్నారు. వారే ఆలోకమునందు దేవత్వమునుబొంది ఇంద్రాదులైయున్నారు. వారే ద్యులోకాగ్నియందు ఫలానుభవముకొఱకు హోమాదులొనర్చువారు. వారే ఆఫలము ననుభవించుచున్నారు. హవిస్సు ఏదనఁగా—హోమము చేయునట్టి క్షీరాదిద్రవ్యము. అది అగ్నిచే భక్షింపఁబడి సూక్ష్మరూపమొంది యజమానుడగు కర్తతోఁ గూడ ఇచ్చటనుండి ధూమాదిక్రమముగా అంతరిక్షమునకుఁ బోవుచున్నది. అదటనుండి ద్యులోకమునకుఁ బోవుచున్నది. అది సూక్ష్మజలమైయున్నది. దానికి 'శ్రద్ధ' అనిపేరు. ఆసూక్ష్మజలము సోమమండలమునుజేరి కర్తకు వేటుశరీరమును గలుగఁ జేయుచున్నది. కావున, జలము కర్తకు ముఖ్యమైనది. అయినను, తక్కిన భూతములతో పనిలేదా? అనఁగా, జలము అధికముగా కావలసినందున అది ముఖ్యమని చెప్పఁబడెను. కర్తముచేత శరీరముకలుగుచున్నది. కర్తమునకు జల మావశ్యకమైనది. కావున జలము పురుషవాచకముగా వ్యవహరింపఁబడినది.

ద్యులోకాగ్నియనఁగా—అగ్నిలక్షణ మిట్టిదని చెప్పటకై “అది త్యుండు—సమిత్” అను నీ మొదలగువానిచే వర్ణింపఁబడినది. ఇట్టి ద్యులోకాగ్నియందు దేవశబ్దవాచ్యములగు ప్రాణములు శ్రద్ధాశబ్దవాచ్యమైన కర్తాహుతియగు అపూర్వమనెడిపేరుగల సూక్ష్మకర్తమును హోమము చేయుచున్నాడు. (అనఁగా ప్రాణములుచేయుచున్నవని భావము.) ఈలోకమునందు వేదోక్తకర్త మొనర్చినవాని ప్రాణములు శరీరపతనానంతరము, వాఁ డొనర్చినకర్తముతో ద్యులోకమునకుఁ

బోవుచున్నవి. ఆకర్షమును ద్యులోకమునం గుంచుచున్నాడు; దానిచే ద్యులోకాగ్నియందు హోమమొనర్చిసత్తులు చెప్పబడినది. మఱియు ప్రాణములు కర్మతోగూడి వేతేశగీరమును బొందుటకై చంద్రలోకమువలన బోవుచున్నవి. అనగా ఆమండలమగుచున్నవి. ఇందువలన సోమరాజు కలిగినాఁ డని చెప్పబడుచున్నది.)

10. పృష్ఠన్యూడు (నర్వాభిమానిదేవతయగు ఇంద్రుడు) అగ్ని (ద్వితీయాగ్ని). దీనికి సంవత్సరము (కాలము)-సమిత్తు, మేఘములు-పొగ. మెఱుము-జ్వాల. ఉఱుము- నిప్పు. ఉఱుములు - విస్ఫులింగములు. ఈఅగ్నియందు దేవతలు (ప్రాణములు) సోమరాజును హోమము చేసెదరు. అందుండి వర్షముకలుగుచున్నది (చంద్రునియందుండు జలము, సూర్యకిరణములచే ఆకర్షింపబడి మేఘములై వానకురియుచున్నది. అనగాపై ని చెప్పినకర్మపరిపాకము, ప్రాణములతోగూడ వర్షించుచున్నది.)

11. ఈభూలోకము తృతీయాగ్ని. భూమి-సమిత్తు, పార్థివాగ్ని-ధూమము, రాత్రి జ్వాల, చంద్రుడు-నిప్పు, నక్షత్రములు-విస్ఫులింగములు, ఈఅగ్నియందు దేవతలు (ప్రాణములు) వర్షమును హోమము చేసెదరు. అందుండి అన్నము కలుగుచున్నది. (వర్షమువలన థాన్యాదులు కలుగుటంబట్టి అన్నము లభించుచున్నది. పైనిచెప్పిన కర్మపరిపాకము ప్రాణముతో అన్నమగుచున్నది.)

12. పురుషుడు (మనుష్యుడు) చతుర్థాగ్ని. వానితెఱవబడిన నోరు-సమిత్తు, ప్రాణము-ధూమము, మాటలు-జ్వాల, నేత్రములు-అగ్ని, శ్రోత్రములు-విస్ఫులింగములు; ఈయగ్నియందు దేవతలు (ప్రాణములు) అన్నమును హోమముచేయుచున్నారు. అందువలన రేతస్సు కలుగుచున్నది. (అనగా పైనిచెప్పినకర్మపరిపాకము ప్రాణముతోగూడ రేతస్సుగుచున్నది.)

13. స్త్రీపంచమాగ్ని. ఉపస్థము-సమిత్తు, వెండ్రుకలు - ధూమము, యోని-జ్వాల, మైథునవ్యాపారము-నిప్పు, అందువలన గలుగుఅనందము-విస్ఫులింగములు; ఈయగ్నియందు దేవతలు (ప్రాణములు) రేతస్సును హోమముచేసెదరు. అందువలన పురుషుడు కలుగుచున్నాడు. ఇట్లు పుట్టినవాడు భూమియందు వాని ఆయుఃపర్యంతము జీవించియున్నాడు. వాడు గతించినప్పుడు జరుగునది యింకఁ జెప్పబడును.

14. (నాలుగు ప్రశ్నలకు ఉత్తరము చెప్పబడినది, అనఁగా, విదు ఆహుతులైనమీఁద జలము పురుషాకృతి నొందుచున్నదని చెప్పబడినది.)

శరీరపతనానంతరము శవమును దహించుటకై కొనిపోయెదరు.

[ఋత్విక్కులై పుత్రాదులు వానిని (శవమును) అగ్నియందు హోమము చేయుటకు శ్చ శాసమునకుఁగొనిపోయెదరు.] అయిగ్నినిజాగ్నియే. (మున్ను చెప్పినట్లు కల్పితాగ్నికాదు.) అట్లే ధూమము, జ్వాల, అంగారము, విస్ఫులింగము, ఇవి నిజమైనవి. నిజాగ్నియందే పురుషుని హోమము చేసెదరు. అందుండి పురుషుఁడు ప్రకాశముగలవాఁడగుచున్నాఁడు.

15. (ఇపుడు మొదటి ప్రశ్నమునకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పబడుచున్నది.) ఇట్లు పంచాగ్నివిద్యను తెలిసికొనినగృహస్థులును, శ్రద్ధతో సత్వమైన బ్రహ్మమును ఉపాసించువానప్రస్థులును, సన్న్యాసులును, గతించిన మీఁద అర్చిరభిమానదేవతను పొందెదరు, (అనఁగా జ్యోతిస్వరూపులయ్యెదరు.) పిమ్మట ఆమర్చిరభిమానదేవతచే వహింపబడి అహరేవతను పొందెదరు. ఆదేవతచే వహింపబడి క్రమముగా శుక్లపక్షము, ఉత్తరాయణము, దేవలోకము, ఆదిత్యమండలము, విద్యుత్తు అను నీ దేవతలను వరుసగా పొందుచున్నారు. ఆమీఁద మనస్సుచే బ్రహ్మచే సృష్టింపబడిన ఓకపురుషునివలన బ్రహ్మలోకమునకుఁగొంపోవబడెదరు. ఆ బ్రహ్మలోకమందు ఉత్కృష్టులుగా చాలకాలము వసించెదరు వారికి పునరావృత్తి (పునర్జన్మము) లేదు. (కొందఱు కల్పాంతమందు పునరావృత్తికలదని చెప్పెదరు.)

16. ఎవరు యజ్ఞ దాన తపో వ్రతాదులచే లోకములను జయించుచున్నారో (కేవలకర్మరులు) వారు, గతించినమీఁద ధూమదేవతను బొందుచున్నారు. అందుండి రాత్రిదేవతను, అందుండి కృష్ణపక్షమును, తర్వాత దక్షిణాయనము, పితృలోకమును, (చంద్రలోకమును వరుసగా పొందెదరు. ఈలోకమునందు యాగమునందు “ఆప్యాయస్య” “అపక్షియస్య” అని ఋత్విక్కులువతించి భక్షించునట్లు, కేవలకర్మలను దేవతలు భక్షించెదరు. (యజమానులు నేవకులయొద్ద పనిపుచ్చుకొనునట్లు దేవతలీకర్మలచే పనిపుచ్చుకొనెదరు. వారివారికి (కర్మకు) దగినఫలమొసంగెదరు.) వారివారికర్మఫలము ముగిసినమీఁద ఆకాశమునుజేరెదరు. ఎట్లన, మున్ను చెప్పబడిన ద్యులోకాగ్నియందు హోమముచేయబడిన శ్రద్ధ

యనుజలములు సోమాకారముగా పరిణమించి కర్షులకు కర్షఫలాను భవముకొఱకు జలమయశరీరమును కలుగఁజేయుచున్నవి. ఆజలములు, కర్షతోఁగూడినజీవులు, కర్షక్షయోనంతరము సూక్ష్మకాశభూతము లగుచున్నవి. పిమ్మట వాయువును, పిదప వర్షమునుజేరి భూమియందు వర్షించుచున్నవి. భూమినుండి ధాన్యమై అన్నముగా పరిణమించు చున్నవి. ఆయన్నమును పురుషుఁడు భుజింపఁగా అందుండి రేతస్సు అగు చున్నది. ఆరేతస్సు స్త్రీగర్భము నందుఁ జేరి మరలపుట్టుచున్నాఁడు. ఇట్లుపుట్టిమరల లోకములను బొందుటకై కర్షలొనర్చుచున్నాఁడు. గతించినమీఁద ధూమాదిమార్గముగా చంద్రలోకమును బొందు చున్నాఁడు. ఇట్లు బావిరాట్నపు చక్రమువలె పుట్టుచు చచ్చుచు, పోవుచు వచ్చుచు తిరుగుచున్నాఁడు. (బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగునంతదాక జననమర్థములు కలుగుచుండును.) కేవలకిర్దులు (ఆత్మజ్ఞానములేనివారు) క్రిమికిటమశకపక్ష్యాదిజన్మముల నెత్తుచుందురు.

(ఇట్లు అయిదు ప్రశ్నలను ఉత్తరము చెప్పఁబడినది. ఎట్లన, మొదటి దానికి ఉత్తరము—జ్ఞానులును కిర్దులును అగ్నిసంస్కారమగు వఱకును ఒకేమార్గముగాఁబోయి, అచ్చటనుండి జ్ఞానులు ఉత్తరమార్గముగాఁ జనుటకొఱకు అర్చిస్తున్న, కిర్దులు దక్షిణమార్గముగాఁబోవుటకు ధూమమును బొందుచున్నారు. ఇట్లు మార్గములు న్యత్యాసపడుచున్నవి.

రెండవదానికి ఉత్తరము—కిర్దులు సోమలోకమగుదు ఫల మను భవించి, కర్షక్షయోనంతరము సూక్ష్మభూతులై ఆకాశమునుజేరి, అచ్చట నుండి వాయువు, వర్షము, అన్నము, రేతస్సు, అను నీక్రమముగా, (ఆరేతస్సు స్త్రీగర్భమునఁ జేరి) జన్మించెదరు.

మూడవదానికి ఉత్తరము—జ్ఞానులుగను, కిర్దులుగను లేక (కేవలము పశుతుల్యులుగను) ఉండువారు గతించినమీఁద క్రిమికిటాది జన్మము లెత్తుటంబట్టి ఆలోకము మృతినొందినవారలచే పూర్తికాలేదు.

నాలవదానికి ఉత్తరము-1 ద్యులోకాగ్నియందు ఆహుతి; 2 పర్వ న్యాగ్నియందు ఆహుతి; 3 భూలోకాగ్నియందు ఆహుతి; 4 పురుషాగ్నియందు ఆహుతి; 5 యోషాగ్నియందు ఆహుతి. ఇట్లు అయిదు ఆహుతులు చేసినమీఁద, జలము పురుషాకృతి నొందుచున్నది.

విదవదానికి ఉత్తరము—దేవయాన మగు ఉత్తరమార్గప్రతిపత్తి
సాధనము—జ్ఞానసహితకర్తము. పితృయానమగు దక్షిణమార్గప్రతి
పత్తిసాధనము—కేవల శాస్త్రోక్తకర్తము.)

తృతీయబ్రాహ్మణము.

(కర్తప్రయోజనము చెప్పబడుచున్నది).

1. మహత్త్వమునుగోరువాఁడు మంథకర్తమునుజేయవలయును.
ఎట్లనఁ, ఉత్తరాయణము శుక్లపక్షమునందొకపుణ్యదినంబునం దారంభించి,
ఆదినముమొదలు పండ్రెండు దినములవఱకు ఉపసద్వ్రతముతో నుండి
(ఉపసత్ = గోక్షీరముమాత్రము పుచ్చుకొనుట) మేడిప్రానితోఁ జేయు
బడిన కంసము, లేక చమస్సు అనుయజ్ఞ పాత్రమునందు సాధ్యమైనంత
వఱకు మూలికలను, ఫలములను నేకరించి చక్కఁగాకడిగి, తర్వాత అగ్నిని
ప్రజ్వలించఁజేసి, దానిని దర్భతోఁజాట్టి, ఆజ్యమును శుద్ధిచేసి (తాచి వడి
యఁగట్టి), పురుషనక్షత్ర దినమునందు “మంథ” మనెడి సర్వాషధఫలే
ష్టిని చేయవలయును. (అనఁగా ఓషధులను ఫలములను మేడి (ఆత్తి)
పాత్రమందుంచి నేయి, వెరుఁగు, పాలు మొదలగువానితోఁ దడిపి)
“యావంతో” అను నీమొదలగుమంత్రములచేత హోమముచేయవలసి
నది. (ఆమంత్రములయొక్క తాత్పర్యము. సకలాభీష్టముల నొసంగవల
యునని, అగ్నిని ప్రార్థించుటయై యున్నది.)

2, 3. హోమక్రమము—ఆయా స్వాహాలనుజెప్పి హోమము
చేసినతర్వాత, స్రుక్కునందు మిగిలియుండు నెయ్యి మొదలగు వానిని
మంథము (మేడిప్రానిపాత్రము) నందు విడువవలయును.

4. తర్వాత “భ్రమదసి” మొదలగు ఆ మంత్రములను పఠించి
మంథమును తాఁకవలయును.

5. అనంతరము “ఆమంసి” మొదలగుమంత్రముల నుచ్చరించి
ఆమంథమును మీఁదికెత్తవలయును.

6. తర్వాత మంథమునం దుండుదానిని నాలుగుమార్లు ఆచమనము
చేయవలయును. (భుజించుక్రమ మెట్లనఁగా) “గాయత్రీ” మంత్రము
మొదటిపాదమును, “మధుమతీ” మంత్రము మొదటిపాదమును జెప్పి

మొదటిఆచమనము చేయవలయును. ఇట్లేవై నిచెప్పినమంత్రములరెండవ పాదమునుజెప్పి రెండవ ఆచమనమును, ఇట్లు మూడవపాదమునుజెప్పి మూడవ ఆచమనమునుజేసి, గాయత్రియును, మధుమతీయును మొదలగుండి కడవఱకును పఠించినాలవఆచమనమును జేయవలయును. ఆపిమ్మట చేతులనుకడిగిగొని అగ్నికివెనుక, శూద్రుగౌళిరస్సునుంచిపరుండవలసినది, మఱునాఁడుదయమున లేని “దిశామ్” అనుమంత్రమునుజెప్పి, ఆదిత్యో వస్థానము చేయవలయును, తర్వాత అగ్నికి వెనుకవై పునకూర్పుండివంశ మంత్రమును పఠింపవలసినది.

7-12. ఇట్టిమంథమును పుచ్చినకట్టెయందుంచినను అది లెస్సగా చీరించును. ఇట్లని ఉద్ధాలకుఁడు వాజసనేయునకును, అతఁడు మధుకునకును, ఆయన చూలునకును, అతఁడు జనకునకును, ఆయన సత్యకామునకును, అతఁడు తనశిష్యుల కనేకులకునుజెప్పెను. ఇట్లు గురుశిష్యక్రమముగాఁ జెప్పిరి. ఈ యుపదేశమును పుత్రుఁడు లేనివానికిని, శిష్యుఁడు లేనివానికినిఁ జెప్పఁగూడదు.

13. స్రవము, చమనము, ఇథ్థము, ఉపమన్థిని అను నీనాలుగు పాత్రములను మేడిమ్రానితోఁజేయవలయును. అట్టిపాత్రలయందువడ్లు, యవలు, మినుములు, నువ్వులు, గోధుమలు, ఉలవలు, అనుములు, కొఱ్ఱలు, చిటుసెనగలు, చిటువడ్లు అను నీదశనిధధాన్యములను పిండి చేసి, దానిని తేనె, నేయి, పెరుఁగు వీనిని జేర్చి పిసికి, హోమముచేయవలసినది. ఇట్లు చేసినవానికి కోరినకోర్కులన్నియు సిద్ధించును.

చతుర్థబ్రాహ్మణము.

1. చరాచరములగు భూతములలో పృథ్వి సారమై యున్నది. దీనికంటె జలము సారము; జలముకంటె ఓషధులు సారము; వీనికంటె పుష్పములు సారము; వీనికంటె ఫలములు సారము; వీనికంటె పురుషుఁడు సారము; పురుషునికంటె రేతస్సు సారము.

2. ఈరేతస్సునకు ప్రతిష్ఠను కలుగఁజేయవలయునని ప్రజాపతి తలంచి స్త్రీని సృష్టించెను. ఆస్త్రీని క్రిందుగాఁ బరుండఁబెట్టినాడు. కావున, మిఠు స్త్రీని క్రిందుగ పరుండఁబెట్టుడు. తర్వాత ప్రజాపతి,

ఆస్త్రీయోనియందు సోమలతనుదంచెడి తాతికిసమానమైన తనప్రజనేం ద్రియమునుంచి నిండించెను. (సంయోగ మొనరించెను.)

3. (ఈమైథునక్రియ వాజపేయయాగముతోసమానము. ఎట్లన,) స్త్రీయొక్క ఉపస్థము యాగవేదిక, రోమములు దర్భలు, చర్మము సమిత్తు, వృషణములు యాగాధిష్ఠానఫలకములును, స్నానఫలకమును; ఇట్లైతింగి మైథున మొనర్చువాడు వాజపేయయాగముచేయువాడుపొవునట్టిలోక మునకుఁబోవును. అతఁడు స్త్రీలయొక్క సుకృతములను అపహరించికొనును. ఇట్లైటుంగక చేయునట్టి వారిసుకృతములను స్త్రీలు అపహరించికొనెదరు.

4, 5. వైనిచెప్పినవిధముగా ఉద్ధాలకుఁడును, నాకుఁడును, కుమార హారీతుఁడును జెప్పియున్నారు. (ఎట్లన,) మిఁదఁజెప్పిన ప్రకారమైటుంగక మైథునక్రియచేయువారు ఇంద్రియములు లేనివారును, సుకృతములేని వారును నై మరణించెదరు. (అనఁగా అట్టివారికి సద్గతి లేదనిభావము.)

(అధికకామముచే) జాగ్రత్కాలమునందుఁగాని, స్వప్నకాలము నందుఁగాని (స్త్రీభాగములేకయే) రేతస్సును విడుచువారు, ఆరేతస్సును తాకి, “యస్తే” అనుమంత్రమును జెప్పవలయును; తర్వాత “పునర్తా” అనుమంత్రమును జెప్పి బొటనవ్రేలితోను పవిత్రపువ్రేలితోను ఎత్తిరెండు నొసళ్లకునడుమగాని, లేక స్తనములమధ్యగాని ఉంచవలయును.

(యస్తేమంత్రతాత్పర్యము—నాయొద్దనుండి బయలువడిన ఇంద్రియము, దానికి మూలములగుపృథ్వీ, ఓషధులు, జలము అనువీనితోఁ జేరునుగాక; మరల నన్నుఁబొందుగాక; దాని నిపుడు నేను చేతులతో నెత్తుచున్నాఁడను)

(పునర్తామంత్రతాత్పర్యము—మరల ఇంద్రియమును, లేజస్సును, భాగ్యమును, అగ్నియు నన్నుఁ జేరుచుగాక; యథాస్థానము ప్రవేశించుచుగాక.)

6. జలమునందు తననీడనుజూచువాడు (తద్దోషనివృత్తికై) “మయిలేజ” అనుమంత్రమును పఠింపవలయును. రజస్వలయైన మూఁడు రాత్రులకుఁదర్వాత, పుత్రోత్పత్తికొఱకు స్త్రీసంగమ మొనర్పవలయును.

7. కామమును దీర్చుకొనుటకు ఆస్త్రీయెడమినిచో అభరణాదు లాసంగి జ్ఞాపకము చేయవలసినది. అప్పటికిని అది యెడమియనిచో కొయ్యతోఁగాని, చేతితోఁగాని మెల్లఁగాఁగొట్టిసంయోగముచేయవలసి

నది. అట్టిది యశస్సు లేనిది; దుష్టస్త్రి; అపుడు “ఇంద్రియేణతే” అనుమం
త్రమును చెప్పవలయును. (ఇది యశస్సు లేక చేయునట్టి 7 వ మంత్రము.)

8. ఆస్త్రి భర్తకు అనుకూలవతియై యుండినచో పైని చెప్పినమం
త్రమునకుఁదర్వాత నారంభింపఁబడు “ఇంద్రియేణ” అనుమంత్రమును
పఠించుచు ప్రవేశింపవలయును. ఉభయులును యశస్సుగలవారైయుం
దురు. (ఇది 8 వ మంత్రము.)

9. భార్యకు భర్తయందు ప్రీతియున్నదని తెలిసినపుడు భర్తతన
ప్రజనేంద్రియమునుంచి ముఖముతో ముఖముఁజేర్చి, దానియొనిని
తాఁకి, “అంగాదంగాత్సంభవసి” అనుమంత్రమును పఠింపవలయును.

10. భార్య, గర్భవతికాఁగూడదనెడి కోరికగలపురుషుఁడుమున్ను
చెప్పినచోప్పునకావించి “ఇంద్రియేణతే” (ఇది 7 వ మంత్రము.) అను
మంత్రమును జెప్పవలయును. ఇట్లు నర్చినచో గర్భవతికాదు.

11. భార్య గర్భవతి కావలయునని కోరినయెడల మొదటచెప్పిన
చోప్పున చేసి, ‘ఇంద్రియేణ-రేత ఆదదామి’ (ఇది 9 వ మంత్రము.) అను
మంత్రమును పఠింపవలయును. ఇట్లు కావించినచో గర్భవతి యగును.

12. ఎవ్వనిభార్యకు జారపురుషు డుండునో, వానిని సొంతపురు
షుఁడు చేయవలసిన దేమనఁగా—పచ్చి (కాల్పని) మట్టిపాత్రయందు
అగ్నినుంచి దర్భ మొదలగువానిని తలక్రిందుగా వేయవలసినది. సమి
త్తులను దర్భలను నేతిలోఁ దడిపి ఆయగ్నియందు “మమసమిధ్నే” అను
మంత్రమునుజెప్పి హోమము చేయవలయును. ఇట్లు చేసినయెడల ఆ
జారపురుషుఁడు నపుంసకుడై; సుకృతము లేనివాఁడై మృతిసొందును.
ఇట్లు కావించిన సొంతపురుషుని పరిహాసింపఁ గూడదు. అట్లు పరిహాసిం
చినచో అతనికి శత్రువగును. (అనఁగా కీడు మూఁడును.)

13. ఋతువైన స్త్రీమూఁడుదినములు దూరముగ నుండి కాంశ్య
పాత్రమందు ఆన్నమును జలమును గ్రహింపఁదగినది. దీనిని శూద్రుఁడు
గాని, శూద్రస్త్రీగాని తాఁకగూడదు. మూఁడురాత్రులకుఁదర్వాత నాల
వనాఁడు స్నానమొనర్చి, వడ్లు దంపవలయును.

14. తెల్లగను, బిక్కవేదము నెఱింగినవాఁడుగను నుండు పుత్రు
నిం బడయుఁ గోరిక యుండిన భార్యభర్త లిరువురును క్షీరాన్నమును

పండి నేతితోఁ గలిపి భుజించి సంయోగము చేసినచో నట్టిపుత్రుఁడు పుట్టును.

14. కసుపుగను, రెండు వేదములు తెలిసినవాఁడుగను అగు పుత్రునిఁ గోరువారు పెరుంగన్నము భుజింపవలయును.

16. నలుపుగను, మూఁడు వేదములు తెలిసినవాఁడుగను నుండు పుత్రుఁడు పుట్ట వలయునని గోరువారు జలముతోఁ గూడిన అన్నమును భుజింపవలయును.

17. విద్యావతియగు గొమార్తను గన నిచ్చయించువారు నువ్వుల పొడితోఁ గూడిన అన్నమును భుజింపవలయును.

18. పండితుఁడును, సభాపూజ్యుఁడును, సకలవేదముల నెఱింగిన వాఁడును అగు కుమారునిఁ బడయ నెంచినవారు మాంసముతోఁ గూడిన అన్నమును భుజింపవలయును.

19. తర్వాత, ఇంతవఱకే దంచుచున్న బియ్యముతో స్థాలీపాకము చేసి, ఆయన్నమును “అగ్నయేస్వాహా” అనుమంత్రముచే హోమము చేసి, మిగిలినఅన్నమునుభుజించి, పత్తికిని ఇప్పించవలయును. తర్వాత చేతులుకడిగికొని, ఉదకపాత్రమునందు జలమెత్తికొని, ఆజలముతో ‘ఉత్తిష్ఠాతా’ అనుమంత్రముచెప్పి, మువ్వాలు ప్రోక్షింపవలయును.

20. ఆదినము (నాలవదినము) రాత్రి వారివారికోరిక ప్రకారము క్షీరాన్నము మొదలగువానినిభుజించి “మోహంసామాహమస్మి” అను మంత్రమునుజెప్పి సంగమింపవలయును.

21. 22. తర్వాత, “విజహీథామ్” అనుమంత్రముచెప్పి, దాని తొడలనువిప్పవలయును. తదనంతరము తనప్రజనేంద్రియమునుంచి ముఖముతో ముఖముఁ జేర్చి, ముఖమునుండికాళ్ళవఱకు మువ్వాలుతాఁడి “విష్ణు రోగ్నిమ్” అనుమంత్రముచెప్పుచు సంగమింపవలయును (గర్భము కలుగును.)

23. పిమ్మట, ప్రసవకాలమునందు “సోష్యంతి” అనుమంత్రమును పఠింపవలయును. సుఖప్రసవమగును.

24. బిడ్డపుట్టినతర్వాత “జహోత్యస్మిక్” అను మంత్రమునుజెప్పి హోమముచేసి జాతకర్తము చేయవలసినది.

25. పిదప, బిడ్డయొక్క కుడిచేవిలో తండ్రి తనముఖమునుం
“వాక్” అని ముమ్మాటుచెప్పవలయును. నేయి, తేనె, పెరుగు అన
నీమూఁటిని కలిపి “భూ స్తేదధామి” అనుమంత్రమునుజెప్పి అన్నస్నాన
ము చేయవలయును.

26. పిచ్చట, ఆశిశువునకు “నీకు వేదము అనిపేరు” అనిచెప్పి
నామకరణము చేయవలయును. ఇది రహస్యనామము (అనఁగా బాహ్య
నామముకాదు. బాహ్యనామము రామ, కృష్ణాదులు).

27. తర్వాత, శిశువును “యస్తేస్తనః” అనుమంత్రమును జెప్పి
తల్లి చేతికిచ్చి స్తన్యమిచ్చుని చెప్పవలయును.

28. అనంతరము ఆతల్లినిఁ దాఁకి “ఇలాసి” అనుమంత్రమును
పఠింపవలయును.

(ఇట్లు చేసినచో పుట్టిన పుత్రుఁడు తండ్రికంటె విద్యా బుద్ధిశక్తి
బ్రహ్మవర్చసములతోఁ గూడినవాఁడై యుండును.)

పంచమ బ్రాహ్మణము.

1-4. ఇందు వేదములనుజెప్పినఋషు లగు పాతిమాఘీపుత్రాదు
లును బ్రహ్మదేవునిపఱికుఁ గలవారివంశములును చెప్పఁబడియున్నవి.
అనావశ్యకమని వ్రాయక విరమింపఁబడియె.

ఓమ్ పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః.

ఓమ్ శాన్తి శాన్తి శాన్తిః.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు సమాప్తము.

11. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు.

సహనా పవ త్వతి శాన్తిః.

ప్రథమాధ్యాయము.

ఓమ్. (మంగళము) బ్రహ్మవాదలందఱు నొక్కచోటఁ జేరి పర
స్పరము ప్రశ్నించుకొనిరి. “ఈజగమునకుఁ గారణము బ్రహ్మమా? ఇతఁ
జెప్పఁబోవుకాలాదులా? కారణమేలేదా. ఆకారణమెట్టిది? అది ఉపా

దానమా? నిమిత్తమా? (లేక రెండునా?) మన మెట్లు కలిగితిమి? దేని వలన బ్రతికియున్నాము? అంత్యమున దేనియందు ప్రవేశింతుము? సుఖదుఃఖములలో దేనిచే నియమింపఁబడియున్నారము? ఓ బ్రహ్మవేత్తలారా! చెప్పుడు" అని.

2. కాలమా? (ప్రళయకాలమా?) స్యభావమా? (అగ్నికిఉష్ణము వలెపదార్థస్థితియా?) నియతియా? (పుణ్యపాపలక్షణమైనకర్మమా?) యదృచ్ఛయా? విజ్ఞానమయుండైనజీవుఁడా? కారణమా? అని యోజించు నెడల వీనిలో నేదియు కారణముకాదు. ఇవియన్నియుఁజేరి యైనకారణమును కాదు. జీవుఁడును అస్వతంత్రుఁడును సుఖదుఃఖములకు లోఁబడినవాఁడైనందున కారణము కాదు.

3. ఇట్లు ఆ బ్రహ్మవేత్తలు ధ్యానముచే ఆలోచించిచూచి, ఎవఁడు ఒక్కఁడై యుండి కాలాదికారణములన్నిటికిని ప్రధానకారణుఁడై యున్నాఁడో, అట్టి పరమాత్మయొక్క శక్తియే (జగత్) కారణమని తెలిసికొనిరి. ఆ శక్తి (కార్యభూతములైన పృథ్వాదులచే) మఱుఁగింపఁబడియున్నది.

4. బ్రహ్మము ఒకచక్రముగా వర్ణింపఁబడియున్నది. —మాయ, ప్రకృతి, శక్తి, తమస్సు, అవిద్య, ఛాయ, అజ్ఞానము, అన్యతము, అవ్యక్తము మొదలగు వేర్వేరుగలదియు, సకలకారణమైనదియు ఆధారమైనదియు నగు పరమాత్మ శక్తియగు ఒక నేమికలదు. నేమియనఁగా, బండికల్లు నకు వేయు చుట్టు ఇనుపకట్టు. సత్త్వరజస్తమములను ప్రకృతిగుణములచే ఆవరింపఁబడినది. (ఇది బండిచక్రమునకు సాభివంటిది.) పదియాఱుకళ్లు, లేక అంతముగలది. ఆపదియాఱును ఏదియనఁగా, పృథివ్యాదిపంచభూతములు, జ్ఞానేంద్రియములైదు, కర్మేంద్రియములైదు, మనస్సుఒకటి, ఇవి పదునాఱు. లేక ప్రశ్నోపనిషత్తునందుఁ జెప్పిన ప్రాణము, శ్రద్ధ, ఆకాశము, వాయువు, తేజస్సు, ఉదకము, భూమి, ఇంద్రియము, మనస్సు, అన్నము, వీర్యము, తపస్సు, మంత్రములు, కర్మ, లోకములు, పేరు అనునీపదియాఱును అంతముగాఁగలది. అంతమనఁగా కారణావస్థకు సమష్టి కార్యభూతములైన విరాట్, సూక్ష్మాత్మలిద్దఱు, వ్యష్టికార్యములైన భూలోకాదులగు పదునాఱులలోకములు అను నీపదియాఱును అంతముగాఁ గలది.

వేదబదితరములు (బండితరములు) కలవి. అవి యేవియనగా—
తమస్సు మొదలగునవి 5, శక్తి మొదలగునవి 28, తుష్టి మొదలగునవి 9,
సిద్ధి మొదలై నవి 8. ఇవియన్నియుఁజేరి వేదబదితరములును విపర్యయము
లనియు, లేక ప్రత్యయములనియు నేరొందును.

వీనిలో తమస్సు అయిదువిధములు. తమస్సు, మోహము, మఱా
మోహము, తామిస్రము, అంధతామిస్రము.

౧. తమస్సుయొక్క భేదములు ఎనిమిదివిధములు—అవ్యక్తాది
అష్టప్రకృతులయందు ఆత్మజ్ఞాప్రతీతికలుగుట.

౨. మోహముయొక్క భేదములు ఎనిమిదివిధములు—అణిమా
ద్యౌష్టైశ్వర్యములు కలుగవలయుననుట.

౩. మఱామోహము పదివిధములు—కనబడినది అయిదు, వినఁ
బడినది అయిదు అను నీశబ్దాదివిషయములు పది.

౪. తామిస్రము పదునెనిమిదివిధములు—పైనిచెప్పిన శబ్దాది
పదివిషయములందు ఆత్మైశ్వర్యములతో ప్రయత్నముచేసి కార్యసిద్ధి
కానియెడల కలుగునట్టి కోపము.

౫. అంధతామిస్రము పదునెనిమిది విధములు — పైనిచెప్పిన
ప్రయత్నము సిద్ధించినతర్వాత దానిని అనుభవించుసమయమునందు మర
ణము సమీపించినపుడు కలుగు శోకము.

౬ శక్తులు—ఏకాదశేంద్రియములయొక్క శక్తులు పదునొకం
డును, దశేంద్రియములకు మూకత్వ, బధిరత్వ, అంధత్వము మొదలగు
బాహ్యశక్తులు తొమ్మిదియును, అంతఃకరణమునకు పురుషార్థయోగ్యత
గల సిద్ధులయొక్క భేదములు ఎనిమిదియును గలిగియుండుట.

తుష్టి తొమ్మిదివిధములు—ప్రకృత్యాదులు నాలుగు, విషయో
పరమములు అయిదు, మొత్తము తొమ్మిది. అని—

౧. ప్రకృతిపరిజ్ఞానముగల్గి మనము కృతార్థులమైతి మనితలంచుట
ప్రకృతితుష్టి.

౨. ఆశ్రమాదులనొంది సంతోషించుట ఉపాదానతుష్టి.

౩. ఎప్పుడైనను తప్పక ముక్తిసిద్ధించు ననితలంచుండుట
కాలతుష్టి.

౪. ధనముచేతనే మోక్షముకూడ సిద్ధించు నని సంతోషించుట భాగ్యతుష్టి.

౫. విషయసంపాదన మేశకల్యమనితలంచి దానిని నిగ్రహించుటయు నొకవిధమైనతుష్టి.

౬. మీఁదఁజెప్పినవి సిద్ధించినప్పటికిని వానిని కాపాడుట కష్టమని తలంచుటయు నొకరీతితుష్టి.

౭. మీఁదఁజెప్పిన వానియందు దోషము గలదని నిశ్చయించి శాంతి నొందుట యొకరీతితుష్టి.

౮. పైనిచెప్పినవి సిద్ధించినచో మఱిమఱి ఆశహృచ్చును గాన, ఆసంగము వలదనుట యొకవిధమైనతుష్టి.

౯. మీఁదఁజెప్పినవానివలన పరహింసాదిదోషము సంభవించుటం బట్టి వానినుండి విరమించుటయు నొకవిధమగుతుష్టి.

సిద్ధులు ఎనిమిదివిధములు.—

౧. ఊహ—ఊహదేశము లేక జన్మాంతర సంస్కార వశముచేత కలుగుజ్ఞానము.

౨. శబ్దము—శాస్త్రాధ్యయనము లేక శ్రవణ మాత్రముచేత గలుగుజ్ఞానము.

౩. అధ్యయనము—శాస్త్రపరిశోధనమువలనఁ గల్గినజ్ఞానము.

౪. ఆధ్యాత్మికజ్ఞానము—ఆధ్యాత్మ దుఃఖమును సహించుటవలనఁ గలిగినజ్ఞానము.

౫. ఆధిభౌతికజ్ఞానము—ఆధిభౌతికదుఃఖమును సహించుటవలన గల్గినజ్ఞానము.

౬. ఆధిదైవికజ్ఞానము—ఆధిదైవికదుఃఖమును సహించుటవలన గలిగినజ్ఞానము.

౭. సుహృత్ప్రీతి—గురువును ఆశ్రయించుటవలనఁ గలిగిన జ్ఞానము.

౮. దానము—ఆచార్యునకు వలయువస్తువు నొసంగుటవలనఁ గల్గినజ్ఞానము.

ఇట్లు ఏఁబదివిధములైన జ్ఞానభేదములు చెప్పఁబడినవి. మున్ను చెప్పిన అరములకు డశేంద్రియములును, డశేంద్రియవిషయములును అగు

నీయిరువదియును కీలకములు. అనఁగా మేకులు. (మేకు=ఆణి.) మఱియు,

(౧) పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాదిపంచభూతములును, అవ్యక్తము, మహత్తు, అహంకారము అనునీమూఁడును, మొత్తము ఎనిమిదియును ప్రకృత్యష్టక మనఁబడును.

(౨) త్వ, క్షర్త, మాంస, రుధిర, మేధో, లస్థి, మజ్జా శుక్రములను నివి యెనిమిదియును ధాత్యష్టక మనఁబడును.

(3) అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము అను నీయెనిమిదియు విశ్వరూప్యక మనఁబడును.

(౪) ధర్మ, జ్ఞాన, వైరాగ్య, విశ్వరూప్య, అధర్మ, అజ్ఞాన, అవైరాగ్య, అనైశ్వర్యము అని నీయెనిమిదియు భావాష్టక మనఁబడును.

(5) బ్రహ్మ, ప్రజాపతి, దేవ, గంధర్వ, యక్ష, రాక్షస, పితృ, పిశాచము లనునీయెనిమిదియు దేవాష్టక మనఁబడును.

(6) సర్వభూతములయందు దయ, క్షాంతి, అనసూయ, శౌచము, అనాయాసము, శుభము, అకార్యణ్యము, అస్పృహ అను నీయెనిమిదియు ఆత్మగుణాష్టక మనఁబడును. ఇట్టి ఆఱు అష్టకములును జేరినట్టి ఒక్కటే కామ్యమనెడి త్రాడు (చుట్టుపట్టు) గలదియును; ధర్మము, అధర్మము, జ్ఞానము అనుమూఁడుమాన్దములుగలదియును; పాపము, పుణ్యము అనునీ రెండునిమిత్తములు గలదియును; మోహమనెడి భ్రమణము (తిరుగుట) గలదియును అగు ఆత్మచక్రమును (బ్రహ్మచక్రమును) ధ్యానించుచున్నాము.

5. బ్రహ్మము ఒక్కనదిగా వర్ణింపఁబడియున్నది.—త్వక్షర్తశ్రోత్రజిహ్వఘ్రాణము లనుజ్ఞానేంద్రియములే జలముగాఁగలదియును; పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాది పంచభూతములే ఉగ్రమును పక్తమును గాఁగలదియును; ప్రాణావాసవ్యానోదానసమానము లనుపంచప్రాణములే అలలుగాఁగలదియును; జ్ఞానేంద్రియములచే బుట్టినజ్ఞానమునకు కారణమైనమనస్సే మూలముగాఁగలదియును; శబ్దస్పృహాపరసగంధము లను తన్మాత్రలే సుఖముగాఁగలదియును; గర్భ, జన్మ, జరా, వ్యాధి, మరణములను పంచదుఃఖములే ప్రవాహవేగముగాఁగలదియును; అవిద్య, అస్థిత, రాగము, ద్వేషము, అభినివేశము అను పంచక్లేశములే మధ్యభాగముగాఁగలదియును అగునదిని ధ్యానించుచున్నారము.

6. సర్వమునకు జీవస్థానమైనదియును, లయస్థానమైనదియును, గొప్పదియును అగు ఈ బ్రహ్మచక్రమునందు జీవుడు తాను వేఱనియును, ఈశ్వరుడు వేఱనియును భ్రమింపుచుండుటచేతను, అనాత్మయగు దేహదులను తానని భావించుచుండుటచేతను, దేవమనుష్యతిర్యగాది నానా యోనులందు జన్మించుచు మృతినొందుచు తిరుగుచున్నాడు. పిమ్మట పరమాత్మ తానని తెలిసికొనుటచేత మోక్షము నొందుచున్నాడు.

7. బ్రహ్మము సప్రపంచముగాఁ జెప్పబడినది, దాని నెఱుంగుట పలన మోక్షముసిద్ధించునా? అని శంకకలుగఁగా, అట్లుకా దని నిరూపింపఁబడుచున్నది. — బ్రహ్మము అనేక శ్రుతులచే ఉపదేశింపఁబడిన శ్రేష్ఠమైనవస్తువు. అందు భోక్తృభోగ్యప్రేరకుడు, లేక విశ్వత్రైజనప్రాజ్ఞులను మువ్వరును ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నాడు. ఆ బ్రహ్మము అక్షర (నాశరహిత) వస్తువు, బ్రహ్మవేత్తలు ఆవస్తువును దెలిసికొని దానియందే లీనమయ్యెదరు. దానినే ధ్యానించుచు సంసారమునుండి విముక్తులయ్యెదరు.

8. జీవేశ్వరులకు వాస్తవమునందు భేదము లేదనియును, వ్యవహారదశయందు ఆరీతిగా తెలిసికొనుటపలన ముక్తి కలుగు ననియును నిరూపింపఁబడుచున్నది. — వ్యక్తము (వికారమైన కార్యము), అవ్యక్తము (కారణము), క్షరము (నాశమగునది), అక్షరము (నాశమొందనిది). ఇట్టి కార్యకారణసంబంధమైన నీ ప్రపంచమును ఈశ్వరుడును జీవుడును భరించుచున్నారు. అయినను, ఈజీవుడు అవిద్యాతత్కార్యభూత దేహేంద్రియాదులచే గట్టువడియున్నాడు. (భోక్తృత్వభావముండుటవలన, తర్వాత ఉపాధిరహిత బ్రహ్మమై యుండునట్లు తెలిసికొని సకలపాశములనుండి విడివడుచున్నాడు.)

9. ఇంకను భేదము చెప్పఁబడుచున్నది. — ఈశ్వరుడును జీవుడును జననమరణాదులు లేనివారు. ఇంకొక్క తెయున్నది; దాని పేరు మాయ. అదియు జననమరణాదులు లేనిది. భోక్తృభోగ్యార్థములతోఁ జేరినది. ఈమువ్వరలో ఈశ్వరుడుమాత్రము అనంతుడై, దేశకాలవస్తుభేద పరిచ్ఛేదరహితుడై, విశ్వరూపుడై అకర్తయై యున్నాడు. ఈమువ్వర నెఱింగినవాడు ముక్తి నొందును.

10. మాయకును ఈశ్వరునకును గల భేదము చెప్పఁబడుచున్నది. — నశించునట్టిది మాయ. అవిద్యాదులను నశింపజేయువాడు

ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరుడు అద్వితీయుడై స్వయంప్రకాశుడై ప్రకృతి పురుషులను (మాయను, జీవుని) నియమించుచున్నాడు. అట్టిఈశ్వరుని ధ్యానించుటవలనను, నేనేబ్రహ్మ మని పరమాత్మతో యోజించుట వలనను, మాటి మాటికి తత్త్వమును భావించుటవలనను, మాయా నివృత్తికలుచున్నది. అనఁగా మోక్షము సిద్ధించును.

11. ఆపరమాత్మను ఎఱిగినయెడల అవిద్యాదిపాశములు తొలగి పోవును. అవిద్యాదిక్లేశకార్యమైన జన్మాదిదుఃఖములునశించును. పరమేశ్వర (పరమాత్మ) ధ్యానముచేత దేహపాతానంతరము (అర్పిరాది మార్గముగా) విరాట్స్వరూపమొంది సకలైశ్వర్యముల ననుభవించి పూర్ణానందాదైవత బ్రహ్మ మగుచున్నాడు.

12. దేనిచేతపరమపురుషార్థము కలుగుననఁగా—ఆపరమాత్మను తెలిసికొనవలయును. అది తనఆత్మయందే యున్నదనియును, దీనికంటె ఎఱుంగఁదగినవస్తువు వేఱొక్కటియు లేదనియును తెలియఁదగినది. జీవుడు, జగత్తు, ఈశ్వరుడు అనునీమూఁటిని తెలిసికొనినయెడల బ్రహ్మము తెలియఁబడుననియును ఎఱుగవలయును.

13. ఆరణిమందుండుఅగ్ని యెట్లు కనబడకున్నదో, మఱించిన తర్వాత ఎట్లు కనబడుచున్నదో, అట్లు మనదేహమందుండుఆత్మ మొదట కనబడదు. అయినను ధ్యానించినయెడల కనబడును.

14. ఎట్లు మఱించుట యనఁగా—దేహమనెడి అధరారణి యందు ప్రణవమను ఉత్తరారణిచేత ధ్యానమనుకవ్యముతో మఱించి కనబడక దాగియుండు ఆపరమాత్మను జూడవలయును.

15. ఎట్లనఁగా—తిలల (నువ్వుల)లో నూనెవలెను, పెరుగులో నేతివలెను, నదులయందు పల్లము త్రవ్వుటచే నీళ్లవలెను, కట్టెలను మఱించుటచే నగ్నివలెను (శరీరమందుండుఆత్మను) నుండు ఆపరమాత్మను సత్యమార్గముచేతను, తపస్సుచేతను చూడవలయును.

16. పాలలో నేతివలె, సర్వవ్యాపకుడైనపరమాత్మను ఆత్మజ్ఞానతపస్సులకుఁ గారణమును, ఉపనిషత్ప్రతిపాద్యశ్రేయోరూపపరిబ్రహ్మమును (అగుఆత్మస్వరూపమును) చూచుచున్నాడు.

ద్వితీయాధ్యాయము.

1 ధ్యానసాధనమైన యోగవిషయము చెప్పబడుచున్నది.—
సూర్యుడు ధ్యానారంభకాలమునందు మనస్సును బ్రహ్మమునందు
జేర్పించి, అగ్నిబోధ్యతని కనబఱచి ఈశరీరమునందలి బుద్ధ్యాదులను
బాహ్యవిషయములయందుండి ఉపసంహరింపజేయునుగాక.

2. సూర్యానుగ్రహముచేత చంచలరహితమైన మనస్సువలన
మనము బ్రహ్మప్రాప్తికి శక్తుల మగుదుముగాక.

3. సూర్యుడు, మనస్సును నిగ్రహించి మనస్సు మొదలగు
కరణములను బ్రహ్మప్రాప్తికొఱకు దివ్యబోధితో దర్శనమును దర్శించు
నట్టి సామర్థ్యమును ప్రసాదించునుగాక.

4. ఎవ్వరు మనస్సును, తక్కినకరణములను నిగ్రహించు
చున్నారో ఆవిప్రులు వ్యాపకుడును, శ్రేష్ఠుడును, సర్వజ్ఞుడు నగు
సూర్యునికృపను ప్రారంభమునందు ప్రథమమువ పరిపాదించవలయును.

5. బ్రహ్మము మిమ్ముసరించునుగాక. నమస్కారములచేత క్లాఘు
నీయులగుదురుగాక. దివ్యస్థానములం దుండు సకలబ్రహ్మపుత్రులును
దీనిని శ్రవణము చేయుదురుగాక.

6. దేనియం దగ్ని మధింపబడుచున్నదో, దేనియందు వాయువు
నిరోధింపబడి అభివ్యక్తమైనశబ్దము చేయుచున్నదో, ఆయజ్ఞకర్తము
నందు మనస్సు ప్రవర్తించుచున్నది (అనగా స్వర్గాదిభోగములకొఱకై
మనస్సు మొదట ప్రవర్తించుచున్నది.)

7. సూర్యానుగ్రహమువలన శ్వేతమైన బ్రహ్మమును నేవింప
వలయును. ఆ బ్రహ్మమును ధ్యానముచేయవలయును. అట్లు కావించిన
యెడల పూర్వకర్తములన్నియు నశించును.

8. వక్షము, కంఠము, శిరస్సు అను నీమూఁటిని ఉన్నతముగా
నిల్పి (నిక్కికూర్చుండి), చతురాద్రియములను మనస్సును హృద
యముననిల్పి, ప్రణవమనెడి తేప్పచేత జననమరణప్రవాహమును
విద్వాంసుడు చాటువలయును.

9. వివేకయైనవాడు ప్రాణవాయువులను నిరోధించవలయును.
ప్రాణవాయువు తగ్గినపుడు ముక్కుపుటముచేతనిటూర్పుపుచ్చవలయును.
దుష్టాశ్వములం బూన్చినరథమును సారథి యెట్లు జాగ్రత్తతో నడపించు

చున్నాడో, అట్లు బ్రహ్మస్వరూపమును దెలిసికొని ఏకాగ్రచిత్తుడై మనస్సును ధరింపవలయును.

10. సమభూమియందును; పరిశుద్ధప్రదేశములయందును; తాలు, ఇసుక, అగ్ని, శబ్దము, జలము, ఆశ్రయము ఇవి లేనిచోటునందును, మనస్సునకు రమ్యమును, నేత్రములకు పీడనమును లేనిస్థలమునందును, ఏకాంతస్థలమునందును; గాలిలేని స్థలమునందును వసించి పరమాత్మయందు చిత్తమును జేర్చవలయును.

11. ఇట్లు యోగాభ్యాసము చేయువానికి మంచు, పొగ, సూర్యుడు, వాయువు, అగ్ని, మిఠుగురుబూచులు, మేఘము, స్ఫటికము, చంద్రుడు అనునీస్వరూపములు బ్రహ్మమును గనఁబఱచునట్లు మొదటఁ గనఁబడును.

12. పృథివ్యాదిపంచభూతమయ మైన యీశరీరమునకు, యోగాగ్నిమహిమవలన రోగజరామరణదుఃఖములు గలుగవు.

13. యోగాభ్యాసమునందు ప్రవర్తించినవానికి ప్రథమమునందు శరీరము చులకనై యుండును; ఆరోగ్యమైయుండును; అశలులేకుండును; శరీరము ప్రకాశమైయుండును; కంఠధ్వని స్పష్టముగానుండును; శరీర గంధము సువాసనగనుండును; మూత్రపురీషములు అల్పముగనుండును. అని యిట్లు పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

14. బంగారము, వెండి మొదలగువిగ్రహమును నిర్మించుటకు మొదట నేప్రకారముగ మన్ను మొదలగువానిచే పూయఁబడి మలినమై యుండి, పిదప అగ్ని మొదలగువానివలన నెట్లు తేజోమయమై ప్రకాశించుచున్నదో అట్లు ఆత్మతత్త్వమును దేహిఁబ్రేషనవాఁడుచూచి, అద్వితీయుఁడును, ధన్యుఁడును, దుఃఖరహితుఁడును అగుచున్నాడు.

15. యోగియైనవాఁడు ఆత్మతత్త్వముచేత బ్రహ్మతత్త్వమును జూచుచున్నాడో, అనఁగా దీపముచేత దీపమును జూచునట్లు చూచుచున్నాడో, అప్పుడు నిత్యుడై, సర్వతత్త్వములచే విశుద్ధుఁడై యుండు పరమాత్మను తెలిసికొని సకలపాశములనుండి విడువఁబడుచున్నాడు.

16. ఈపరమాత్మయే దిక్కులను విదిక్కులనుగూర్చి ప్రాచీనుఁడును మొట్టమొదటివాఁడు నగు హిరణ్యగర్భుడై పుట్టినవాఁడు. ఆపరమాత్మయే గర్భమందుండువాడై, శిశువై పుట్టినవాడై, ఇతఃపుట్టఁ

బోవు వాడై సకలప్రాణులకు మొదటివాడై యున్నాడు. అయినను, సకలప్రాణులకును ప్రత్యేకమైనవాడై యున్నాడు.

17. ఏదేవుడు అగ్నియందును, జలమందును, సమస్తలోకములందును, సకలౌషధులయందును, సకలవృక్షములయందును వసించుచున్నాడో ఆదేవునికి నమస్కారము; నమస్కారము. (ఆదర్శార్థమైనమళ్ళబ్బ మినుమాలు లుచ్చరింపఁబడినది.)

తృతీయాధ్యాయము.

1. ఎవఁడు అద్వితీయుడై, మాయావియై, స్వశక్తిచేత ఈశ్వరత్వమును బొందియున్నాడో, ఎవఁడు ఒక్కడై యుండి సకలలోకములను ఉత్పత్తిచేయునపుడును, శక్తికలుగుకాలమునందును తనశక్తిచే నియమించుచున్నాడో, అట్టిపరమాత్మను దెలిసికొనువారు, మరణరహితులగుచున్నారు.

2. మాయావి యనుటకు కారణమేమి? అనఁగా, ఆదేవుఁడు (రుద్రుఁడు) ఒక్కడే; జ్ఞానులు అతనికంటె వేటొక్కరిని తెలియరైరి; ఎవఁడు తనశక్తులచేత సకలజనులను నియమించుచున్నాడో, ఎవఁడు జనులకంటె వేతైనవాడో, ఎవఁడు సకలజనులను పుట్టించి రక్షించి ప్రళయకాలమునందు తనలో నైక్యము చేసికొనుచున్నాడో, అతనికంటె వేతైనవస్తువును జ్ఞానులు చూడలేదు.

3. ఎచ్చటను నేత్రములును, ఎచ్చటను ముఖములును, ఎచ్చటను చేతులును, ఎచ్చటను పాదములును గల ఒకేదేవుఁడు, భూమిని, ఆకాశమును సృష్టించి మనుష్యులను చేతులతోఁగూడను, పక్షులను తెక్కలతోను సృజించెను. (అనఁగా, దానిదానికిఁ దగినశక్తినిఁ గలిగించినాడని తాత్పర్యము.)

4. ఎవఁడు దేవతలకు ఉత్పత్తికారణమును, విభూతియొగకారణమును, విశ్వపరిపాలకుఁడును, రుద్రుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును అయియుండి, ఆదియందు హిరణ్యగర్భునిసృజించినాడో, అట్టిభగవంతుఁడు మాకు సద్బుద్ధిని ప్రసాదించునుగాక.

5. ఓరుద్రుడా! పరవ్రతమునందుండి సుఖమునిచ్చువాడా! నీయొక్క శుభకరమును, ఘోరములేనిదియును, పుణ్యకరమునైనది

యును, అత్యంతము మంగళప్రదమైనదియు నగు నీ నిజదేహముతో మమ్ము వీక్షింపుము.

6. గిరియందుండి మేలొసంగువాఁడా! పర్వతమునందుండి రక్షించువాఁడా! ప్రయోగించుకొఱకు బాణమును హస్తమున ధరించిన వాఁడా! ఆబాణమును శుభకరముగా చేయుము. పురుషుని, ప్రపంచమును హింసించకుండుము.

7. ప్రపంచముకంటెను ప్రజాపతికంటెను వేత్రైసవాఁడును, అధిక వ్యాప్తికలవాఁడును, ప్రతిశరీరమునందును, సకలభూతములయందును గూఢమైయుండువాఁడును, ప్రపంచమునంతయు నావరించికొనియుండు వాఁడును నగు ఈశ్వరుని తెలిసికొని ఆమృతత్వమును బొందుచున్నారు.

8. ఆపురుషుని మహాత్మునిగను, ప్రకాశస్వరూపునిగను, అజ్ఞానముకంటె అవతలనుండువానిగను నే నెఱుఁగుచున్నాఁడను. అతని నెఱింగి మృత్యువును దాటుచున్నాఁడను. మోక్షమునకు వేఱు మార్గము లేదు.

9. దేనికంటె శ్రేష్ఠమును, వేత్రైసదియును, గొప్పదియును, చిన్నదియును గానిదైయుండునో, ఎది వృక్షమువలె ఆకాశమునందు నిలుచున్నదో, ఆపురుషుఁడు సర్వత్ర వ్యాపించియున్నాఁడు.

10. కార్యరూపమైన ప్రపంచమునకును, తత్కారణరూపమైన ఈశ్వరునకును వేత్రైసదియును, రూపరహితమైనదియును, తాపత్రయ రహితమైనదియును అగువస్తువును మరణభర్తము లేనివారు తెలిసికొనిరి. ఇతరులు తెలిసికొననందున దుఃఖినిహితమైనసంసారమునుపొందుచున్నారు.

11. ఆభగవంతుఁడు ప్రపంచమునందలి సకలప్రాణులగొఱియొక్క బుద్ధి గుహయందు శయనించియున్నాఁడు. మఱియు సకలముఖములును, సమస్తములైన శరీరములును, సకలకంఠములును గలవాఁడై యున్నాఁడు. (భగవంతుఁడనగా—విశ్వరూపము, వీర్యము, యశస్సు, శ్రీ, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, అను షడ్గుణైశ్వర్యములుగలవాఁడు.)

12. ఆపరమాత్ముఁడు మహామహాఁడు (గొప్పవాఁడు); ప్రభువు; సృష్టిస్థితిసంహారకర్త; అంతఃకరణనియామకుఁడును, పరిశుద్ధమైన పరమబ్రహ్మ నొసంగువాఁడును, స్వయంప్రకాశుఁడును, నాశరహితుఁడు వైయున్నాఁడు.

13. అంగుష్ఠప్రమాణముగలవాడు; (అంగుష్ఠప్రమాణముగల హృదయమునందు వసించువాడుగాన ఆప్రమాణము చెప్పబడినది) పరిపూర్ణుడు; సకలప్రాణులహృదయమందుండి మనస్సుచే మఱిగింపబడి యుండువాడు; జ్ఞానమునకు ప్రభువు; అని యిట్లెఱిగినవారు మరణ భర్తము లేనివారగుదురు.

14. ఆపూర్ణుడగుపురుషుడు అనేకములైన శరస్సులును, అనంతములైన నేత్రములును, లెక్కలేనిపాదములునుగలవాడు. పురుషుడు లోకమంతట లోపలను వెలుపలను వ్యాపించియున్నాడు. అతడు, దశాంగుల పరిమితిగల హృదయమునందు (నాభికి పదియంగుళములకు మీద) నవించుచున్నాడు.

15. ఎది అన్నము చేతనుండునో దానికిని, ఇదివఱకును గలిగినదానికిని, ఇకఁ గలుగఁబోవుదానికిని, మరణభర్తము లేనిదానికిని (అమృతత్వమునకును) ఆపురుషుడే ప్రభువై యున్నాడు.

16. అతడు సర్వత్ర కాలుచేతులుగలవాడును, ఎచ్చటను కన్నులు, తలలు, ముఖములు, చెవులును గలవాడునునై సకలలోకములందును వ్యాపించియున్నాడు.

17. ఆపరమాత్మ సకలేంద్రియములను ప్రకాశింపించువాడుగను, సకలేంద్రియవర్జితుడుగను, సమస్తమునకును ప్రభువుగను, ఈశ్వరుడుగను, సర్వమునకు ఉత్కృష్టస్థానముగను, సర్వకారణముగను ఉన్నాడు.

18. ఆదేవుడు నవద్వారములు (నోరు మొదలగువీడుద్వారములును, అథోభాగమునందలి రెండుద్వారములును చేరినవి) గలశరీరమనెడి పట్టణమునందు జీవాత్మగను, స్థావరజంగమాత్మకముగను నుండు సకల ప్రపంచమును స్వాధీనముచేసికొని బయట సంపరించుచున్నాడు.

19. ఆపరమాత్మ కాళ్లు లేకపోయినను వేగముగ సంపరింపఁ గలడు; చేతులు లేకపోయినను కీడుముగ గ్రహింపఁగలడు; కన్నులు లేక పోయినను చూచువాడు; చెవులు లేకపోయినను వినువాడు; తెలిసికొనవలసిన దానిని తెలిసికొనువాడు; అయినను ఇతనిని తెలిసికొనువారులేరు; ఇతఁడే మొదటిగొప్పవాడగు పరిపూర్ణ పురుషుడై యున్నాడు.

20. ఆయాత్త, అణువుకంటెను అణువై, మహాత్ముకంటెను మహాత్మై స్త్రాణి హృదయమునం దున్నది. విషయభోగసంకల్పరహితుఁడును, వృద్ధిక్షయము లేనివాఁడునునగు ఈశ్వరునికృపచేత ఆయాశ్వరుని చూచుచున్నాఁడో వాఁడు దుఃఖరహితుఁ డగుచున్నాఁడు.

21. ఆపరమాత్మను బ్రహ్మజ్ఞానులైనవారు జన్మములేనివాఁడనియు, కాశ్వతుఁడనియు, జరారహితుఁడనియు, పురాణపురుషుఁడనియు, సర్వాత్మస్వరూపుఁడనియు, సర్వవ్యాపకుఁడనియు, సర్వగతుఁడనియును చెప్పుచున్నారు. అట్టిమహిమగలపరమాత్మను నేను తెలిసికొనుచున్నాను.

చతుర్థాధ్యాయము.

1. ఎవఁడు అద్వితీయుఁడై, జాత్యాదులు లేనివాఁడై నానావిధములగు శక్తుల చేరికవలన అనేకజాతులను ప్రయోజనములేక చేయుచున్నవాఁడై, ఎవనివద్ద నీప్రపంచము ఆదియందును ముఖ్యయందును అంతమునందును తనస్వాధీనమునం దుంచుకొనువాఁడై యుండునో, అట్టిపరమాత్మ మాకు శుభప్రదమైన బుద్ధిని అనుగ్రహించునుగాక.

2. ఆపరమాత్మయే అగ్నియు, సూర్యుఁడును, వాయువును, చంద్రుఁడును, శుక్రుఁడును, బ్రహ్మమును, జలమును, ప్రజాపతియునై యున్నాఁడు.

3. నీవే స్త్రీవి, పురుషుఁడవు, కుమారుఁడవు, కుమారివి, వృద్ధుఁడవు, శిశుచేత వంచించువాఁడవు, పుట్టినవాఁడవు, సర్వతోముఖుఁడవునై యున్నాఁడవు.

4. నీవే తుష్టేదవు, చిలుకవు, మేఘమవు; నీవు ఋతువులుగను, సముద్రములుగను నున్నావు. మఱియు ఆదిలేనివాఁడవై సర్వవ్యాపకుఁడవై యున్నాఁడవు.

5. ఎఱువు, తెలుపు, నలుపు (రజస్వత్త్వతమములు) అను వర్ణములు గలదియును, అనేకప్రజలను సృజించినదియును, తనకుసమానమైన స్వరూపము గలదియును, జనన మొందనిదియును అగు ఒకస్త్రీని (మాయను) జన్మింపనివాఁ డొకఁడు (జీవాత్మ) నేవించుచు(అజ్ఞాబద్ధుఁడై)

ఆశ్రయించుచు నున్నాడు. ఇంకొకడు జననము లేనివాడు (పరమాత్మ) భోగానుభవము చేసిన వీనిని (జీవాత్మను) త్యజించుచున్నాడు.

6. రెండుపక్షులు ఎడఁబాయనిస్నేహముగలవి. (అనఁగాజీవుఁడు, పరమాత్మ.) ఆరెండు ఒకేవృక్షమును (శరీరమును) ఆశ్రయించి యుండినవి. వానిలో నొకటి (జీవుఁడు) కర్మఫలమును దుచితో భుజించుచున్నది. వేటొకటి (పరమాత్మ) భుజించక సర్వమును చూచుచున్నది.

7. ఒకేవృక్షమునందు (శరీరమునందు) భోక్తయగు పురుషుఁడు (జీవుఁడు) మునిగినవాడై (దేహము తా ననేడి యభిమానమును పొందినవాడై) మోహమొంది పీడింపఁబడుచున్నాడు. అట్టిజీవుఁ డెప్పుడు కష్టపడి పరమాత్మను, ఈజగత్తు ఆపరమాత్మచే సృష్టింపఁబడిన దనియును తెలిసికొనుచున్నాఁడో అప్పుడు దుఃఖరహితుఁ డగుచున్నాడు.

8. వేదములచేఁ దెలిసికొనఁబడువాడును, నాశనములేని వాడును, ఉత్తముఁడును, అకాశమువలె ఉపమ లేని వాడును అగు పరమాత్మను సకల దేవతలును, ఆశ్రయించియున్నారు. కావున అట్టిపరమాత్మను తెలిసికొనినవానికి వేదములతోఁ బ్రయోజనములేదు; పరమాత్మ నెఱింగినవారు కృతార్థులయ్యెదరు.

9. దేనిని వేదములనియును, యజ్ఞములనియును, క్రతువులనియును, వ్రతములనియును, భూతభవిష్యద్వర్తమానము లిట్టివనియును చెప్పుచున్నవో, ఆపరమాత్మయే మాయాసహితుఁ డైన ఈశ్వరుఁ డనియును, అతఁడే ప్రపంచమును సృష్టించినవాఁడనియును తెలియఁదగినది. ఇంకొకఁడు (జీవుఁడు) ఆ ప్రపంచమునందు మాయకు లోబడినవాడై సంసారమునందు దగుల్కొనియున్నాడు.

10. ప్రకృతి యనునది మాయ యనియును, మాయగలవాఁడు ఈశ్వరుఁడనియును తెలియఁదగినది. ఆయాశ్వరునియొక్క అవయవ భూతము లగువస్తువులచే ఈజగత్తు వ్యాప్తమైయున్నది.

11. ఆయాశ్వరుఁడు ప్రకృతియగు మాయయందును, భిన్నభిన్న ప్రకృతియై యుండినట్టి మాయయందును వసించియున్నాడు. అతఁడు అద్వితీయుఁడు (ఒక్కఁడు). ఈ ప్రపంచమంతయు అతనియందే లయమగుచున్నది. అతఁడే ముక్తిసంగువాడు, స్తుతింపఁబడువాడు; దేవుఁడు.

అట్టియీశ్వరుని చక్కగా విచారించి తెలిసికొనువాడు ముక్తినిొందుదు.

12. ఎవఁడు దేవతలయొక్క సృష్టిస్థితులకుఁ గారణభూతుఁడో, ఎవఁడు విశ్వమును రక్షించుచున్నాఁడో, ఎవఁడు రుద్రుఁడో, ఎవఁడు సర్వజ్ఞుఁడో, ఎవఁడు పూర్వమునందు హిరణ్యగర్భుని సృజించినాఁడో, ఆ ఈశ్వరుఁడు మంగళకరమగు బుద్ధితో మమ్ముఁ బరమజేర్పునుగాక.

13. ఎవఁడు దేవతల కధిపతియో; ఎవనిని ప్రజ లాశ్రయించి యున్నారో; ఎవఁడు ద్వపాదజంతువులకును, చతుష్పాదజంతువులకును నియామకుఁడో, అట్టిదేవుని హవిస్సుచేత పూజించుచున్నారము.

14. మాయావృతమై ఏదియుఁ గనఁబడకయుండు ఈ ప్రపంచము నడుమ సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మమై యుండువాఁడును, ప్రపంచసృష్టికర్త యును, అనేకరూపములు గలవాఁడును, విశ్వమునంతయు నావరించికొని యుండువాఁడును అగు పరమశివుని నెఱింగినవాఁడు ముక్తినిొందును.

15. ఆపరమాత్మయే ఏకాలమునందును లోకమును రక్షించు వాఁడును, విశ్వపరిపాలకుఁడును నై యున్నాఁడు ; సకలభూతములయందును గూఢముగ నుండువాఁడు; ఎవనిని ఋషులును, దేవతలును తదేక చిత్తముతో ధ్యానింతురో, అతని నెఱింగి మృత్యుపాశమును భేదించుచున్నారు.

16. ఘృతసారమువలె అతిసూక్ష్మమైనవాఁడును, సకలభూతముల యందు గూఢమైయుండువాఁడును, విశ్వమును పరివేష్టించికొనియుండు వాఁడును, శుభకరుండునగు ఈశ్వరుని తెలిసికొని సకలపాశములనుండి విడివడుచున్నాఁడు.

17. ఆపరమాత్మయే ప్రపంచమును సృష్టించినవాఁడు; మహాత్ముఁడు; ఎల్లపుడును మనుష్యులహృదయమునం దుండువాఁడు; మనస్సుచేతను, వివేకముగలబుద్ధిచేతను, జ్ఞానముచేతను తెలిసికొనఁదగినవాఁడు; ఇట్టిదేవుని తెలిసికొన్న వారు అమృతతృప్తి నొందుదురు.

18. ఎప్పుడు అజ్ఞానము నశించునో అప్పుడు పగలును రాత్రియు నుండదు. ఉన్నదనుటయు లేదనుటయు లేదు. శివుఁడుమాత్రమే యుండును. సూర్యునిచే పొగడ్డఁదగినది. అదియే నిత్యమై అనాదినిత్యమై యుండుజ్ఞానము.

19. ఈపరమాత్మను మీఁదుగను, ప్రక్కను, నడుమను ~~తెలిసి~~ కొనుటకుఁగాదు. ఇతనికి సమానమైనవస్తువు లేదు. ఇతనినామము మహత్తయినకీర్తియే. (అనఁగా ఆపరమాత్మ 'మహద్వ్యశుఁడు' అని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.)

20. ఇట్టిభగవంతుఁడు చక్షురాదీంద్రియములకు గోచరుఁడు కాఁడు; ఎవఁడును ఈపరమాత్మను నేత్రము మొదలగుఇంద్రియములతోఁజెలిసికొనఁడు; హృదయగుహయందుండు ఈదేవుని శుద్ధబుద్ధిచేతను, విచారజ్ఞానముగలమనస్సుచేతను తెలిసికొనువారు అమృతము నొందెదరు. (ముక్తులయ్యెదరు.)

21. నీవు జననమరణములు లేనివాఁడవు. కావున సంసారభీతిగల వాఁడొకఁడు నిన్ను శరణొందుచున్నాఁడు. ఓరుద్రుడా! ఆహ్లాదకరమగు నీదక్షిణముఖముచేత నన్ను కటాక్షించి రక్షింపుము.

22. ఓరుద్రుడా! మాపుత్రులకును పాత్రులకును దీర్ఘాయువు నిమ్ము. ఆయుస్సును వృద్ధిచేయుము. ఆవులను, గుఱ్ఱములను, వీరులగు నేవకులను కోపించి చంపకుము. మార్యొక్కసదస్సునందు (యజ్ఞవాటికయందు) నిన్నాహ్వానించి హవిస్సొసంగి పూజించెదము.

పంచమాధ్యాయము.

1. నాశరహితమై, పరబ్రహ్మమై, అనంతమై, విద్యావిద్యలకు (జ్ఞానమునకును అజ్ఞానమునకును) నియామకుఁడైయుండువాఁడే పరమాత్మ. వాఁడు మోక్షహేతువగు విద్యకంటెను, సంసారహేతువగు అవిద్యకంటెను వేత్రై (దేనినంటక ఆజ్ఞాధారకుఁడై) యున్నాఁడు.

2. ఆపరమాత్మ ప్రతిస్థానమునందును, సకలరూపములయందును, సర్వమును ఉత్పత్తియగుస్థలమునందును వసించుచున్నాఁడు. అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. అదియందు తానుస్వయముగాఁ గల్గినవాఁడు. అతఁడే చతుర్ముఖుఁడు అదియందు జ్ఞానముగలవానిగాఁ గృష్టించెను.

3. మాయాత్మకమైన యీ ప్రపంచమునందు ఒక్కొక్కపుష్టిసముదాయమును నానావిధములుగా సృష్టించి, పిమ్మట సంహరించుచున్నాఁడు. మరల మరచి మొదలగు (బ్రహ్మలను) వారిని సృజించి సర్వాధికారులనుగాఁ జేయుచున్నాఁడు.

4. సూర్యునివలె మీఁదుగను, క్రిందుగను, అడ్డముగను, సకల స్థలములందును ఎట్లు ప్రకాశించుచున్నాఁడో, అట్లు వరేణ్యుఁడును, అద్వితీయుఁడును అగు భగవంతుఁ డైనవరమాత్మ, అత్తభూతమైయుండు సర్వమునందును నివసించుచున్నాఁడు.

5. ఎవఁడు దానిదానిస్వభావగుణమును పక్షము చేయుచున్నాఁడో, పక్షము కాఁగలదానిని వికారమొందింపజేయుచున్నాఁడో, సత్త్వైరజస్తమోగుణములను ఏర్పఱచుచున్నాఁడో, ఆ అద్వితీయుఁ డగు వరమాత్మ ప్రపంచమును నియమించుచున్నాఁడు.

6. ఉపనిషత్తులయందు గూఢ్యమైయుండుపరబ్రహ్మమును, ఏప్రభావతీయును, దేవతలును, ఋషులును తెలిసికొనిరో, వారందఱును తన్నయ్యలైరి. (వరమాత్మ స్వరూపులైరి.)

7. (జీవాత్మ) కర్త మునకును కర్తృఫలమునకును కర్తృయైయున్నాఁడు; కర్తృముచేసి దానిఫలము ననుభవించుచున్నాఁడు; మఱియు విశ్వరూపుఁడు; త్రిగుణములు (సత్త్వైరజస్తమములు) కలవాఁడు; మూఁడు మార్గములుకలవాఁడు (అనఁగా దేవయానము, పితృయానము, భూమాదిమార్గము అనువానిని సంపాదించికొనుటకు శక్తిగలవాఁడు); పంచప్రాణములకు అధిపతి; తనస్సకర్త ములతో సంచరించువాఁడు.

8. అంగుష్ఠమాత్రుఁడు; సూర్యునకు సముండు (తేజోరూపుఁడు); సంకల్పముతోడను, అహంకారముతోడను గూడినవాఁడు; బుద్ధిగుణమైనమోహదులతోడను, శరీరగుణమైన జరాదులతోడను గూడినవాఁడు; ఈఁటె మొనయందు గ్రువ్వఁబడిన సన్న పాటియునుపమేకువలె నుండినప్పటికిని వేటుగాఁ గనఁబడుచున్నాఁడు. వరమాత్మకు తాను వేటుగా జలసూర్యునివలెనున్నాఁడు. (అనఁగా జీవాత్మయు ఆపరమాత్మ స్వరూపమునకు అన్యముకాదు.)

9. ఒకరోమమును నూఱుభాగములుగాఁ జీల్చి, అందొక భాగమును నూఱుగాఁ జేసినయెడల అంతసూక్ష్మమో అంతసూక్ష్మముగా జీవుఁడున్నాఁడు; ఆజీవుఁడు నాశము లేనివాఁడుగ నున్నాఁడు.

10. జీవాత్మ స్త్రీయు, పురుషుఁడును, నపుంసకుఁడును కాఁడు. ఏయేదేహములయందు ప్రవేశించుచున్నాఁడో, ఆయాదేహములచేత రక్షింపఁబడుచున్నాఁడు,

11. సంకల్పముచేతను, త్వగింద్రియవ్యాపారముచేతను, చూపు చేతను, అభిహాషచేతను జీవుడు కర్మములను జేయుచున్నాడు, ఆయా కర్మానుగుణముగా దేవతర్యజ్ఞనుష్ఠాదిశరీరమును వాల్చుచున్నాడు. అన్న పానములచేతను, వర్షముచేతను శరీరాభివృద్ధి కల్గునట్లుగా (జీవుడు కర్మానుసారముగా ఫలమునొందుచున్నట్లు) పొందుచున్నాడు.

12. జీవాత్మ (దేహి) స్థూలసూక్ష్మములగు అనేకరూపములను తనగుణములచేత (విహిత, ప్రతిష్ఠిద్ధవిషయానుగుణములచేత) ఆవరించుచున్నాడు. ఆక్రియకుఁ దగినగుణములచేతను, ఆత్మగుణములచేతను, ఆయోరూపములకుఁ దగినవానిని చేర్చియుంచుటకుఁ గారణము నై యున్నాడు.

13. గహనమైన సంసారమధ్యమందు, అద్యంతములు లేనివాఁడును, ప్రపంచనిర్మాణకర్తయును, అనేకస్వరూపములు గలవాఁడును, ప్రపంచమునంతయు నావరించికొని యుండువాఁడునుఅగు పరమాత్మను (జీవుడు) తెలిసికొని, సకలపాశవినిర్ముక్తుడై ముక్తినిొందుచున్నాడు.

14. ఆపరమాత్మ శుద్ధాంతఃకరణముచే నెఱుంగఁదగినవాఁడును, అశరీరి యని పేరుగలవాఁడును, భావాభావములను సృజించువాఁడును, శుభప్రదుఁడును, ప్రాణాది సకలకలలను సృష్టించువాఁడును నై యున్నాడు. అట్టిదేవు నెవ్వరు తెలిసికొందురో, వారు శరీరమును త్యజించుచున్నారు. అనఁగా శరీరాభిమానము లేనివారై జీవన్ముక్తు లగుచున్నారు.

షష్ఠాధ్యాయము.

1. ఈ బ్రహ్మచక్రమును (ప్రపంచమును) ఇట్టిదని తెలియక కొందఱు పండితులు, స్వభావమే కారణమనియును; మఱి కొందఱు కాలమే కారణమనియును చెప్పుచున్నారు. వాస్తవముగా ఈ బ్రహ్మచక్రము, ప్రపంచమునందు ఈశ్వరునిమహిమచేతనే తిరుగుచున్నది. (బ్రహ్మచక్రమునుగూర్చి ప్రథమాధ్యాయము నాలసమంత్రమునఁ జూడఁగను.)

2. ఆపరమాత్మ, ఈ ప్రపంచమునంతయు నియతముగా నావరించి కొనియున్నాడు; సర్వమును దెలిసినవాడు; కాలమునకుఁ గర్తయై యున్నాడు; సకలసద్గుణములుగలవాడు; సర్వజ్ఞుడు; అతనిచేతనేసమస్త

మును నియమింపఁబడియున్నది. పృథివ్యాదిపంచభూతములును ఆపరమాత్మచేతనే ప్రవర్తించుచున్నవి.

3. ఇ ట్లాపరమాత్మ సర్వమును సృష్టించి, మరల ఆలోచించి ఆత్మతత్త్వమును ప్రకృతితత్త్వముతోఁ జేర్చుచున్నాఁడు. అనఁగా సృష్టిసంతరము అద్వితీయమగుపరమాత్మస్వరూపముతోను, జీవేశ్వరస్వరూపముతోను, సత్త్వరజస్తమోగుణములతోను, అవ్యక్తరూపదహంకారపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములతోను, కాలముతోను, సూక్ష్మములైన అంతఃకరణములతోను, గుణములతోను చేర్చుచున్నాఁడు.

4. గుణసహితకర్తముల నొనర్చి, వానివానికిఁ దగినస్థితులను కావించి, అవి నశించినపుడు ప్రకృతితత్త్వమునుండి వేఱైయుండునట్టివాఁడే పరమాత్మ. ఆపరమాత్మయందు సర్వకర్తల నర్పించువాఁడు ఆ బ్రహ్మమునొంది ముక్తుఁడగుచున్నాఁడు.

5. అతఁడేఆదిపురుషుఁడు; సకలసంయోగములకు కారణభూతుఁడు; త్రికాలములచే బాధింపఁబడనివాఁడు; కాలమున కతీతమైనవాఁడు; సకలస్వరూపమైయుండువాఁడు; ప్రపంచమైయుండువాఁడు; తనబుద్ధియందుండువాఁడు. అట్టిపురాణపురుషుని ధ్యానముచేసి, ఇట్లుధ్యానించువాఁడు ముక్తుఁడగును.

6. అతఁడు సంసార (జగ) మునకును, కాలమునకును అవతలనుండువాఁడు; ఈప్రపంచమునంతయు నతఁ డావరించుచున్నాఁడు; ధర్మమును వహించువాఁడు; అధర్మమును నాశముచేయువాఁడు; జగత్కర్త; ఆత్మయందు (అనఁగా బుద్ధిగుహయందు) ఉండువాఁడు; అమృతస్వరూపుఁడు; సర్వమును భరించువాఁడు; అట్టిపరమేశుని తెలిసికొని, ఉపాసించువారు మోక్షమునొందుదురు.

7. వైవస్వతుఁడు మొదలగువారికంటె శ్రేష్ఠుఁడు కావున మహేశ్వరుఁ డనఁబడుచున్నాఁడు; ఇంద్రాదిదేవతలకంటె అధికుఁడు; ప్రజాపతి మొదలగువారికంటె శ్రేష్ఠుఁడు; సకలలోకములకును ప్రభువు; స్తుతింపఁదగినవాఁడు; ఇట్టిపరమాత్మను తెలిసికొనుచున్నాము.

8. ఆపరమాత్మకు కార్యకారణములు లేవు; హెచ్చుతక్కువలు లేవు; అతనిశక్తి శ్రేష్ఠమైనదై అనేకవిధములై యున్నది. అతనిశక్తి స్వభావసిద్ధమైనది. ఆశక్తిజ్ఞానబలక్రియలతోఁ గూడినది.

9. అతనికి ప్రపంచమునందు అధికారి యొవడునులేడు; అతని రక్షించువాడు నెవడునులేడు; అతని కేకొఱతయునులేదు; అతడు సర్వకారణస్వరూపుడు; కారణపురుషులకెల్ల ప్రభువు; అతనిపుట్టించిన వాడును లేడు; అధిపతియును లేడు.

10. అతడు అద్వితీయుఁ డగుదేవుడు; సాలెపురుగు తనస్వ భావముగాఁగలిగినదారముచే నెట్లు తన్ను పరివేష్టించికొనుచున్నదో అట్లు ప్రకృతివలన తన్ను వరించికొనియుండువాడు; ఇట్టి భగవంతుడు మనకు నిత్యమైన బ్రహ్మపదము నొసర్చునుగాక.

11. ఒక్కడేయైనవాడు; సకలవస్తువులయందును గూఢమై యుండువాడు; సర్వవాస్తి; సకలభూతాంతరాత్మగా నుండువాడు; సకలకర్తములకు ఫలమొసంగువాడు; సకలవస్తువులయందును వసించు వాడు; సాక్షిపురుషుడు; జ్ఞానముగలవాడు; గుణరహితుడు.

12. జీవులను తనస్వాధీనమునం దుంచికొనియుండువాడు; అద్వితీయుడు; తానొక్కడే బీజరూపమైయుండి సర్వమునుసృష్టించు వాడు; బుద్ధిగుహయం దుండువాడు; అట్టిపరమాత్మను బుద్ధిమంతులు ప్రత్యక్షముగాఁ దెలిసికొని శాశ్వత బ్రహ్మనందమును బొందుచున్నారు.

13. నిత్యులకంటెనిత్యుడు; చేతనులకంటె చేతనుడు; తానొక్కడే అనేకులైనజీవులకు వారువారు కోరినవస్తువులను అనుగ్రహించు చున్నాడు; అట్టికారణపురుషుని సాంఖ్యయోగముచేతనే తెలిసికొనఁ దగును. అపరమాత్మను దెలిసికొని సకలసాశములనుండి విడిపడుచున్నారు.

14. ఆ పరమాత్మయొద్ద సూక్ష్ముడు ప్రకాశించుటలేదు; చంద్రుఁ డును నక్షత్రములును ప్రకాశించుటలేదు; మేఘమును అగ్నియును జ్వలించుటలేదు; అతనిపలననే సర్వమును ప్రకాశించుచున్నది. అతడు సర్వప్రకాశస్వరూపుడు.

15. అతడు ఈలోకమునందలి అజ్ఞానమును పోగొట్టువాడు; హంసస్వరూపుడు; అతడే జలమునడుమ అగ్నిరూపమైయుండువాడు (ప్రపంచమధ్యమం దుండువాడు); అంతఃకరణమునం దుండువాడు; ఇట్టిదేవుని ఎఱింగినవారుమాత్రమే మరణధర్మమునుండి ముక్తులయ్యెదరు (ఆనఁగా జననమరణములేని అమృతులయ్యెదరు), ముక్తినిొందుటకు ఆత్మదర్శనముతప్ప వేరే ఉపాయములేదు.

16. ఆపరమాత్మయే సర్వమును సృజించినవాఁడు; సర్వము నెఱింగినవాఁడు; జన్మరహితుఁడు; జ్ఞానవంతుఁడు; కాలాతీతుఁడు; సకలసద్గుణములు గలవాఁడు; సర్వజ్ఞుఁడు; ప్రకృతికిని, జీవులకును ప్రభువు; సంసారవిముక్తికిని, స్థితికిని, బంధమునకును హేతువైనవాఁడు.

17. తన్నయుఁడు; అమృతస్వరూపుఁడు; ఈశ్వరుఁడు; సర్వవ్యాపి; సర్వజ్ఞుఁడు; లోకపాలకుఁడు; శాశ్వతప్రభువు; అట్టిపరమాత్మకంటె జగత్తును నియమించుటకు వేతెవ్వఁడును అధికారి లేఁడు.

18. ఎవఁడు ప్రపంచసృష్టికియునుపు చతుర్ముఖబ్రహ్మను సృజించి యతనికి వేదముల నొసంగినాఁడో, ఏపరమాత్ముఁడు ఆత్మజ్ఞానమును ప్రకాశింపజేయుచున్నాఁడో, ఆదేవుని మోక్షాపేక్షగల నేను శరణమొందుచున్నాఁడను.

19. అంశాలులేనివాఁడును, చిహ్నాలులేనివాఁడును, శాంతుఁడును, నిరవద్యుఁడును, దూషింపఁబడనివాఁడును, నిర్మలుఁడును, సంసారసాగరమును తరించుటకు నేతువైనవాఁడును, ద్రహింపఁబడినకట్టలయందగ్నివలె నుండువాఁడును అగుపరమాత్మను మోక్షాపేక్షగల నేనుశరణమొందుచున్నాఁడను.

20. ఎపుడు మనుష్యులు ఆకాశమును చర్చమువలె చుట్టచుట్టుదురో, అపుడు ఆపరమాత్మ నెఱుంగక ఆధ్యాత్మికాదిదూషణములచే నాశమొందుదురు. (అనఁగా ఆకాశమును చాపచుట్టగా చుట్టుట మొదలగు సిద్ధులను సంపాదించుటచే జన్మసార్వత్రిక కలుగ దనియును, పరమాత్మజ్ఞానముచేతనే కలుగు ననియును తాత్పర్యము.)

21. మిక్కిలి పరిశుద్ధమైనదియును, ఋషిగణములచే నేవింపఁదగినదియును, శ్రేష్ఠమైనదియును అగు బ్రహ్మవిద్యను, బ్రహ్మజ్ఞానియైన శ్వేతాశ్వతరుఁడైన ఋషి తపఃప్రభావమువలనను, శ్రుతులను అధ్యయనము చేసినందువలనను, ఈశ్వరానుగ్రహమువలనను మిక్కిలి పూజ్యులగు సన్న్యాసులకు బోధించెను.

22. వేదాంతమునందు పరమరహస్యమై యుండునదియును, పూర్వకల్పమునందు పరిశీలంపఁబడినదియును అగు పరబ్రహ్మవిద్యను శాంతచిత్తము లేనివానికిని, పుత్రుఁడు కానివానికిని, శిష్యుఁడు కానివానికిని ఉపదేశింపఁ దగదు.

23. ఎవనికి ఈశ్వరునియందు విశేషభక్తి గలదో, ఈశ్వరుని యందెట్లో అట్లే గురువునందు భక్తిగలదో, అట్టి ఉత్తమశిష్యునకు ఉపదేశింపఁబడినయర్థము లన్నియును, అనఁగా ఈ బ్రహ్మవిద్య చక్కఁగా ప్రకాశించును.

ఓమ్ శాన్తి శాన్తి శాన్తిః.

సమాచాపపత్వితీ శాన్తిః.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు సమాప్తము.

12. నృసింహతాపిన్యపనిషత్తు.

భద్రం కర్ణాభి రతి శాన్తిః.

ప్రథమోపనిషత్తు.

1. ఖండము.

1. మనము దేవతలమై (ప్రకాశము గలవారమై) యుండి శుభమును మనచెవులతో విందుముగాక; యజ్ఞసకలము గలవారమై యుండి మంగళమును కనులతోఁ జూతుముగాక; అంగములతోఁ గూడినమంత్రములచే దేవతలను స్తుతించి (సకలసుఖములను) పొందుదుముగాక; (నృసింహస్వామిని) స్తుతించు యోగ్యమైన ఆయువును బడయుదుముగాక; బృహస్పతివలన విని తెలిసికొనిన ఇంద్రుఁడు మనకు స్వస్తిని (శాశ్వతాయుస్సును) ఇచ్చునుగాక; సకలదేవతాస్వరూపసూర్యుఁడు మనకు స్వస్తిని (ఉపాసింపఁదగినయోగ్యతను) ఒసంగునుగాక; వజ్రాయుధముచేఁ గొట్టువడని గరుత్మంతుఁడు మనకు స్వస్తిని (పూజించు యోగ్యతను) ఇప్పించునుగాక; బృహస్పతి మనకు స్వస్తిని (శోభనమును) కృపచేయునుగాక. ఓమ్ శాన్తి శాన్తి శాన్తిః. (ఇంక జెప్పఁబోవు విద్యానుష్ఠానమునకు విఘ్నము రాకయుండునిమిత్తము శాంతిచెప్పఁబడినది.)

2. (సృష్టికి పూర్వము) ఈ కనబఁడు పలువిధములగు జలములును ఒక్కమొత్తమై యుండినది. ప్రకాశతి (వత్తుర్నఖి బ్రహ్మ) తామరపుష్పము

నందుండి (మహావిష్ణునాభీకమలమునందుండి) కలిగెను. ఆ బ్రహ్మకు ప్రపంచమును సృష్టింప నిచ్చగలిగెను.

ఏపురుషుడు దేనిని మనస్సునందు తలంచునో, దానిని వాక్కుచే జెప్పుచున్నాడు; దానిని కర్తతో జేయుచున్నాడు; ఈవిషయము చెప్పబోవుమంత్రము (ఋక్కు) తెల్పుచున్నది.

“ఏకాలమునందు జలముండినట్లు చెప్పబడినదో ఆకాలమునందు బ్రహ్మకు అట్టియిచ్చకల్గెను; విద్వాంసులు నిశ్చయబుద్ధిచే తమహృదయమునందలి ప్రత్యేకాత్మను తెలిసికొని, బ్రహ్మముయొక్క బంధువగు (బ్రహ్మమువలన గలిగిన) చతుర్ముఖుని అసత్త్వసందు అవ్యాకృతవస్తువుగా జూచెదరు (తెలిసికొనెదరు).” అని ఋక్కు.

ఇట్లు సృజింపబడిన ప్రజాపతిపలన ప్రపంచము కలిగెను. అతడు తపస్సుచేసెను (మనస్సు ఇంద్రియములను ఒక్కచోటనే ఉంచునట్లు చేసెను); ఇట్లుచేసి ముప్పది రెండేళ్లములుగల మంత్రరాజమైన నృసింహమంత్రమును జపించెను. అందువలన, ఈ కనంబడు సమస్తమును సృష్టించెను. కావున ఇవన్నియు అనుష్ఠాపసంబంధమైనదని (పెద్దలు) చెప్పెదరు.

అనుష్ఠాపముండి ఈభూతములన్నియు గలిగెను; అందుచే బ్రహ్మ యున్నవి; అందే లయమగుచున్నవి; ఈవిషయమునందు చెప్పబోవుమంత్రము కలదు.

“పైనిచెప్పబడిన అనుష్ఠాప ప్రధానమనదియును, శ్రేష్ఠమైనదియునై యున్నది; అనుష్ఠాప అనగా వాక్కు; సకలభూతములును వాక్కునందణగియున్నవి; అందుండి కల్గినవి; వేదములకెల్ల ఉత్తమమైనది” అని ఋక్కు.

2. ఖండము.

ఆసామమంత్రముయొక్క మొదటిపాదము సముద్రములు, పర్వతములు, సప్తద్వీపములతోఁగూడిన భూమియనియును, రెండవపాదము యక్షులు, గంధర్వులు, అపసరసలతోఁగూడిన అంతరిక్షమనియును; మూడవపాదము వసువులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులతోఁగూడిన స్వర్గమనియును; నాలవపాదమునందు నిరంజనమై ప్రకాశమై హృదయాకాశమునందుండు బ్రహ్మస్వరూపమనియును తెలియఁదగినది. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు అమృతేత్యమును బొందుచున్నాడు. మఱియు, అంగములతోను

శాఖలతోనుగూడిన ఋక్కు, యజుస్సు, సామము అథర్వము అనునివి నాలుగుపాదములై యున్నవి.

ఆమంత్రమునకు ధ్యానము ఎది? దైవము ఎది? అంగములు ఏవి? ఆయంగములదేవత లేవరు? ఛందస్సెది? ఋషి యెవఁడు? (వీనికి ఉత్తరము లిడఁజెప్పఁబడును.)

3. ఖండము.

ఆప్రజాపతి చెప్పినదేమనఁగా:—సవిత్స (సూర్యు) సంబంధమైన ఎనిమిదక్షరములు గలదియును “శ్రీ” అను బీజాక్షరముతోఁ గూడిన మంత్రము పైనిచెప్పఁబడిన సామమంత్రముయొక్క ఒకఅంగము; ఇట్లే తిరిగినవాఁడు శ్రీతోఁజేరును; సకలవేదములకును ప్రణవము ప్రధానము; ఆప్రణవము ఆసామమున కొకఅంగము; దాని నెఱింగినవాఁడు త్రిలోకములను జయించును. ఇరువది నాల్గు అక్షరములుగల మహాలక్ష్మీమంత్రము యజుర్మంత్రము, ఇదియు ఆసామమున కొకఅంగము; దీని నెఱింగిన వాఁడు ఆయుస్సు, కీర్తి, యశస్సు, జ్ఞానము, విశ్వరథము, అనువీనిని పొందుచున్నాఁడు. కావున, ఈసామమును అంగములతోఁ గూడినదిగా తెలియవలయును. అట్లు తెలిసికొన్న వాఁడు అమృతత్వమును బొందును. ఈమంత్రములను స్త్రీలకును శూద్రులకును చెప్పరాదు. ముప్పది రెండక్షరములుగల సామమును తెలిసికొనవలయును. దాని నెఱింగినవాఁడు అమృతత్వమును బొందును. స్త్రీలును శూద్రులును సావిత్రి, లక్ష్మీ, యజుస్సు, ప్రణవము, వీనిని జపించినయెడల గతించినవీఁడ నరకమునకు బోదురు. కావున, వారికిఁ జెప్పఁగూడదు. చెప్పినవాఁడును నరకము నొందును.

4. ఖండము.

మఱియు ప్రజాపతి చెప్పనది యేమనఁగా:—సకలవేదములు, సకలభూతములు, ప్రాణములు, ఇంద్రియములు, పశువులు, అన్నము, అమృతము, సమ్రాట్టు, అనునివి యన్నియు అగ్ని గానున్నది. అట్టి అగ్ని సామముయొక్క మొదటిపాదమై యున్నది. (అనఁగా మొదటిపాదము నకును, దానిఅంగమైన ప్రణవమునకును, హృదయమంత్రమునకును అగ్ని దేవతగా నున్నది.)

ఋక్కు, యజుస్సు, సామము, అథర్వము, అంతరాదిత్యుఁడు, హిరణ్యయపురుషుఁడు ఇవియన్నియు సూర్యుడై యున్నాఁడు. ఇట్లు

సూర్యుడు సామముయొక్క రెండవపాదమై యున్నది. (అనగా, రెండవపాదమునకును, దానిఅంగమైన సవితృనకును, శిరోమంత్రమునకును దేవతగా నున్నది.)

ఓషధులకును నక్షత్రములకును చంద్రుడు పతియై యున్నాడు. ఆచంద్రుడు సామముయొక్క మూడవ పాదము. (అనగా, సామము మూడవపాదమునకును, దాని అంగమైన లక్ష్మీమంత్రమునకును, శిఖామంత్రమునకును దేవతగా నున్నాడు.)

బ్రహ్మ, శివుడు, విష్ణువు, ఇంద్రుడు, అగ్ని, ఆక్షరుడు, పరముడు, స్వరాట్టు, ఇట్టి బ్రహ్మసస్తువు సామముయొక్క నాలవపాదమై యున్నది. (సామము నాలవపాదమునకును, దాని అంగమైన నృసింహగాయత్రీమంత్రమునకును, కవచమంత్రమునకును, దేవతగా నున్నది.) ఇట్లెఱిగిన వాడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాడు.

ఆసామమంత్రముయొక్క మొదటిపాదము మొదటిశబ్దము ఉగ్రం.

„	రెండవ	„	జ్వలం.
„	మూడవ	„	నృసిం.
„	నాలవ	„	మృత్యుం.

దీని నెఱిగినవాడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాడు. కావున ఈరహస్యమైన సామమును ఎవ్వరికిని జెప్పఁగూడదు. అట్లుపదేశించు నెడల శుశ్రూషచేయుపుత్రునకును, అట్టి శిష్యునకును ఉపదేశింప వలయును.

రీ. ఖండము.

ఆసామమును క్షీరసాగరమున శయనించి యుండువాడును, నృసింహమూర్తియును, యోగులచే ధ్యానింపబడువాడును అగు కరమనదమని తెలియవలయును. ఆ క్లెఱిగినవాడు అమృతత్వము నొందుచున్నాడు.

ఆసామమంత్రముయొక్క మొదటిపాదము అంతశ్శబ్దము వీరం.

„	రెండవ	„	తంస.
„	మూడవ	„	హంభీ.
„	నాలవ	„	మృత్యుం.

ఇట్లు సామమును తెలిసికొనవలయును. ఇట్లెఱింగినవాడు అమృత త్వమును బొందుచున్నాడు. కావున, సామమును వీయాచార్యునివలన వినినను వినినవాడు సంసారమునుండి తరించుచున్నాడు. ఇతరులకును ఉపదేశించుచున్నాడు. మోక్షమునొందుటకు అవేక్షగలవాడుగా నుండును. అప్పటిశరీరముతో దేవతను దర్శించుచున్నాడు. కాబట్టి ఈ మంత్రమే ఈకలియుగమునందు మోక్షమార్గమై యున్నది. కావున, ఈసామమును అంగములతోఁ దెలిసికొనవలయును. అట్లెఱుంగువాడు ముముక్షు వగుచున్నాడు. (సగుణ బ్రహ్మోపాసనము మోక్షమునకు మార్గము.)

6. ఖండము.

ప్రాణమును ప్రణవస్వరూపముగను, ఋతముగను, సత్యముగను, పరబ్రహ్మముగను, పురుషుడుగను, నృసింహమూర్తిగను, కృష్ణపింగళ వర్ణముగలవాడుగను, ఊర్ధ్వరేతస్కుడుగను, త్రినేత్రుడుగను, శంకరుడుగను, నీలతోహితుడుగను, ఉమాపతిగను; పశుపతిగను, పినాకపాణిగను, అమితకాంతియుతుడుగను, సర్వవిద్యేశ్వరుడుగను, సకలభూతనాథుడుగను, తపోనాయకుడుగను, బ్రహ్మధిపతిగను, యజుర్వేదమునందు చెప్పబడిన బ్రహ్మముగను తెలిసికొనఁదగినది. ఇట్లెఱింగిన వాడు అమృతత్వమును బొందును.

ఆసామమంత్రముయొక్క	ప్రథమాంతార్థప్రథమశబ్దము	మహా.
„	ద్వితీయ	„ ర్వతో.
„	తృతీయ	„ షణమ్.
„	చతుర్థ	„ నమా.

అని తెలియఁదగినది.

ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు అమృతత్వమును బొందును. కావున, ఈసామమును సచ్చిదానందమయపరబ్రహ్మముగా నెఱుంగఁదగినది. ఇట్లెఱింగినవాడు ఈలోకమునందు శ్రేష్ఠుడగును. కావున ఈసామమును సాంగముగా నెఱుంగఁదగును. ఇట్లు ఎఱింగినవాడు అమృతమును బొందును.

ప్రపంచమును సృష్టించినవారందఱును ఈసామమును తెలిసికొనియే సృష్టించిరి. కావున, దీనిని ఉపాసించువారు బ్రహ్మసాయజ్యమును, సాలోక్యమును బొందుదురు. కాబట్టి ఈసామమును అంగములతోఁ దెలిసికొనవలయును. అట్లు తెలిసికొన్నవారు అమృతత్వమును బొందుదురు.

ఆసామముయొక్క	ప్రథమపాదాంత్యశబ్దము	విష్ణుమ్.
”	ద్వితీయ	” ముఖమ్.
”	తృతీయ	” భద్రమ్.
”	చతుర్థ	” మ్యహమ్.

అని తెలియఁదగినది.

నృసింహాయస్తోత్రము.

శ్లో. ఉగ్రం వీరం మహావిష్ణుం జ్వలంతం సర్వతోముఖం,

నృసింహం భీషణం భద్రం మృత్యుమృత్యుం సమామ్యహమ్.

ఇట్లు తెలిసికొన్నవాఁడు అమృతత్వమును బొందును. దీనిని ప్రజాపతి యెఱింగెను. బ్రహ్మస్వరూపియగు తనయందు ఈమంత్రము నెఱుంగవలయును. దీని నెఱింగినవాఁడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు. ఇట్లేఱిగిన స్త్రీలును, పురుషులును ఈలోకమునందుండుటకు ఇచ్చగలవారలకు సకలైశ్వర్యములసొసంగుదును. ఎచ్చట మృతినొందినప్పటికిని మరణకాలమునందు బ్రహ్మశారకమును ఉపదేశించుచున్నాఁడు. దీనివలన అమృతత్వము కల్గును. కావున సామావేదమునుధ్యయింపుడు ఈమంత్రమును జపింపవలయును. కాబట్టి ఈసామాంగమును ఎవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాఁడే బ్రహ్మదేవుఁడు. ఇది మహాోపనిషత్తు. దీనిని తెలిసికొన్నవాఁడును, ఈమంత్రమును పురశ్చరణ చేయువాఁడును, మహావిష్ణువగుచున్నాఁడు.

ద్వితీయోపనిషత్తు.

1. ఖండము.

మృత్యువు, పాపము, సంసారము, వీనికి దేవతలు భయమొంది, బ్రహ్మయొద్దకు పరుచిడి చనిరి. ఆ దేవతలకు బ్రహ్మదేవుడు ఈముఖ్యమైన నృసింహ అనుష్ఠాప్ మంత్రమును ఉపదేశించెను. ఈమంత్రోపదేశము వలన దేవతలందఱును మృత్యువును, పాపమును, సంసారమును జయించిరి. కాబట్టి (లోకమునందు) ఎవడు మృత్యువునకును, పాపమునకును, సంసారమునకును భయపడుచున్నాడో, వాడు (గురుముఖముగా) నృసింహమంత్రమును గ్రహింపవలయును. మీఁదఁజెప్పినవానిని జయించును.

(ఆమంత్రమునందలి బీజాక్షరమైన) ప్రణవమునకు, పథమమాత్ర—“అ” కారము. పృథివి, ఆకాశము, ఋగ్వేదము, బ్రహ్మ, వసువులు, గాయత్రీఛందస్సు, గార్వాపత్యాగ్ని, ఇది మొదటిపాదము.

ద్వితీయమాత్ర—“ఉ” కారము. అంతరిక్షము, యజుర్వేదము, విష్ణువు, రుద్రులు, త్రిష్టప్ఛందస్సు, దక్షిణాగ్ని, ఇది రెండవపాదము.

తృతీయమాత్ర—“మ” కారము. ద్యులోకము, సామవేదము, రుద్రుడు, ఆదిత్యులు, జగతీఛందస్సు, ఆహవనీయాగ్ని, ఇది మూడవపాదము.

నాలవది అర్థమాత్ర—“ఓం” కారము. చంద్రలోకము, అథర్వవేదము, ఏకఋషి (బ్రహ్మము), మరుత్తులు, సంవర్తకాగ్ని, విరాట్ ఛందస్సు, ఇది నాలవపాదము.

2. ఖండము.

ఓక్కొకపాదమునకును ఎనిమిదేసి అక్షరములు గలవు; ఇట్లు ఈ అనుష్ఠాప్ (శ్లోకము) ముప్పదిరెండక్షరములు గలది; ఈ అనుష్ఠాప్ చేత సర్వమును సృజింపఁబడెను. సర్వమును దీనియందేలయమైపోయెను. దీనికి అయిదంగములు కలవు. నాలుగుపాదములును ప్రణవమును జేరి అయిదంగములు. ఓం హృదయాయనమః, ఓం శిరసేస్వాహా, ఓం శిఖాయైవషట్, ఓం కవచాయనమః, ఓం అస్త్రాయఫట్; అను నీయైదిటిలో ఓక్కొక్కటియు ఓక్కొకఅంగమునందుఁ జేసెనున్నది. ఈలోక

ములును ఒకదానికొకటి సంబంధము కల్గియున్నవి. “ఓం” అనునది సర్వమునై యున్నది. కావున, ఒక్కొక్కఅక్షరమునకును ఇరువైపుల ఓంకారము ఉంపబడియున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మవేత్తలు అక్షరవ్యాసములను జెప్పెదరు.

గి. ఖండము.

మూలమంత్రమునకు ‘ఉగ్రం’ ప్రథమస్థానము, ‘నీరం’ ద్వితీయస్థానము, ‘మహావిష్ణుం’ తృతీయస్థానము, ‘జ్వలంతం’ చతుర్థస్థానము, ‘సర్వతోముఖం’ పంచమస్థానము, ‘స్పసింహం’ షష్ఠస్థానము, ‘భీషణం’ సప్తమస్థానము, ‘భద్రం’ అష్టమస్థానము, ‘మృత్యుశ్చమృత్యుం’ నవమస్థానము. ‘నచూమి’ దశమస్థానము, ‘అహమ్’ ఏకాదశస్థానము. ఇట్లు పదునొకండుస్థానములు. దీనినెఱిగినవాఁడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు. ఈప్రకారము అనుష్టుప్పవలన సర్వమును గలుగుచున్నది. నశించుచున్నది. కావున సర్వమును అనుష్టుప్పగానే యున్నది. ఇట్లెఱిగినవాఁడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు.

దేవతలు ప్రజాపతినిజూచి యిట్లాడిరి.

ఈమంత్రమునందు ‘ఉగ్రం’ అనుటకుఁ గారణమేమి? అనఁగా, ప్రజాపతి యిట్లనెను.

ఏకారణముచేత సృసింహమూర్తి తనమహిమచేత (మాయచేత) సకలలోకములను, దేవతలను, ఆత్మను, భూతములను పైకెత్తుచున్నాఁడో, ఎప్పుడును సృష్టించుచున్నాఁడో, వసించునట్లు చేయుచున్నాఁడో, గ్రహించుచున్నాఁడో, గ్రహింపబడునట్లు చేయుచున్నాఁడో, ఆకారణముచేత ‘ఉగ్ర’మని చెప్పబడుచున్నది. దీనికి శ్రుతియందు చెప్పబడియుండున దేమనఁగా, “వినబడినదియు, గుహయందుండునదియు, చక్రమునకు లోపలనుండునదియు, యకావసముగలదియు, భయరహితమైనదియు, మృగరూపమై యుండునదియు, ఉగ్రమైనదియు నగుమూర్తినిస్తోత్రముచేయుము. ఓసింహమా! అట్లుస్తోత్రముచేయంబడిన నీవు స్తోత్రము చేయువానిని సుఖంపఁజేయుము (నిన్ను స్తోత్రముచేయువారు సుఖంతురు). నీసేనలు మాశత్రువులను నాశముచేయును గాక!”

‘నీరం’ అనుటకుఁ గారణమేమి? బ్రహ్మ యిట్లనియె. ఏకారణముచేతనమహిమవలన సకలలోకములను, దేవతలను, ఆత్మలను, భూతముల

నుంచికొని క్రిడించుచున్నాఁడో, ఎడతెగక సృష్టించుచున్నాఁడో, తృజించుచున్నాఁడో, వసించునట్లు చేయుచున్నాఁడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడినది. దీనికి శ్రుతిపీఠుఁడుగను (శూఁడగును, అనేకావతారములను ధరించుటవలన క్రిడించువాఁడుగను), (అయాయవతారములకుఁ దగిన) కర్మములను చేయువాఁడుగను, సోమయాగమునందు అధ్వర్యుని రూపుఁడుగను, బ్రహ్మదిదేవతల కాజ్ఞాధారుఁడుగను అగుచున్నాఁడు.

‘మహావిష్ణు’ వనుటకుఁ గారణమేమి? ప్రజాపతి యిట్లనెను. ఏకారణముచే సకలలోకములందును వ్యాపించియున్నాఁడో, వ్యాపించునట్లు చేయుచున్నాఁడో, మాంసపిండమునందు కలిసిన నూనెవలె సమస్తమునందును సంబంధము నొందియున్నాఁడో, ఎవనికంటె అన్యవస్తువు జేతెద్దియులేదో, సకలభూతములందును ప్రవేశించి యున్నాఁడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడినది. (దీనిఋక్కు) “ప్రజాపతి, ప్రజలతోఁగూడ మాఁడగునను నేవించి పదునాఱవ తలయగు నిరాకార బ్రహ్మమాయెను.”

‘జ్వలంతం’ అనుటకు హేతువేమి? బ్రహ్మిట్లనియె.

ఏకారణముచేతనమహిమవలన సకలలోకములు మొదలగువానిని తనతేజస్సుచుండి జ్వలంపఁజేయుచున్నాఁడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడినది. (దీనికి ఋక్కు) “సూర్యాకారుఁడుగను, సకల కర్మములకును అనుమతి నిచ్చువాఁడుగను, వ్యధ పెట్టనివాఁడుగను, ఇచ్చును కలిగించువాఁడుగను, శుభుఁడుగను, శోభనవంతుఁడుగను, మంగళకరుఁడుగను నున్నాఁడు.”

‘సర్వతోముఖమ్’ అనుటకుఁ గారణమెయ్యది? ప్రజాపతి యిట్లనియెను.

ఏకారణముచే నిరింద్రియుడై యుండియు సమస్తమునుజూచుచు, సర్వమును వినుచు, ఎల్లయెడల పోవుచు, సర్వమును గ్రహించుచు, సర్వస్థలములయందు నున్నాఁడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడుచున్నది. (దీనికిఋక్కు) “ఎవ్వఁడు ఒక్కఁడుగానేయుండి ఈజగత్తును సృష్టించినాఁడో, ఎవఁడు ఈభువనమునకు గోప్తయైన విష్ణువైనాఁడో, ఎవని యందు ప్రపంచమంతయు ప్రళయకాలమునందు లీనమగుచున్నదో అట్టి సర్వతోముఖునకు నమస్కారము చేయుచున్నాను.”

‘నృసింహమ్’ అనఁగా నేమి? బ్రహ్మ యిట్లనియె.

ఏకారణముచే సకలభూతములయందు నరుడును, సింహమును వీర్యతమమై శ్రేష్ఠతమమైయున్నదో ఆకారణముచే జెప్పబడుచున్నది. పరమేశ్వరుడు లోకహితార్థమై యీశ్వరిహారాపమును దాల్చెను. (దీనికి ఋక్కు) “విష్ణువు తనవీర్యముచేత సింహముగా స్తుతిని బొందుచున్నాడు. భయములేనివాడు, ఎచ్చటను పోవువాడు, పశ్చాత గుహయందుండువాడు, తనయొక్క బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులను త్రివిధ స్వరూపములయందుండి భువనములను వసించునట్లు చేయుచున్నాడు.”

‘భీషణమ్’ అనుటకు గారణమేమి? ప్రజాపతి యిట్లునెను.

ఏకారణముచేత ఇతనిమహాప్రకాశముగల రూపమును జూచి సకలలోకములును, దేవతలును, భూతములును భయమొంది పరుగిడుచున్నవో, తాను దీనికిని భయపడక యున్నాడో, ఆకారణముచేత చెప్పబడుచున్నది. (దీనికి ఋక్కు) “ఇతనియొక్క భయముచేత వాయువు వీచుచున్నాడు; సూర్యుడు దుదయించుచున్నాడు; అగ్ని చంద్రుడు మృత్యువు తమతమకార్యములను జేయుచున్నారు.”

‘భద్రం’ అని చెప్పవలసినదేమి? ప్రజాపతి యిట్లునియె.

ఏకారణముచేత తాను కల్యాణకరుడై యుండిపల్లవపుడును మంగళము నొసంగుచు, రోచనుడై, రోచమానుడై, శోభనుడై, శోభమానుడై, కల్యాణుడై యున్నాడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడుచున్నాడు. (దీనికి ఋక్కు) దీనిశాంతిమంత్రము.

‘మృత్యుమృత్యుం’ అనఁగానేమి? బ్రహ్మ యిట్లునియె.

ఏకారణముచేత సీశ్వరుడు తనభక్తులచే స్థిరంపఁబడినంతనే మృత్యువును, అపమృత్యువును నశింపఁజేయుచున్నాడో, ఆకారణముచేత జెప్పబడుచున్నది. (దీనికిఋక్కు) “ఎవఁడు దేవతలకు తమతమ స్వరూపమును నొసంగుచున్నాడో, సామన్వ్యమును నొసంగుచున్నాడో, ఎవ్వని మహాచక్రమును సకలదేవతలును ఉపాసించుచున్నారో, అతనికొఱకు హవిస్సు నిచ్చుచున్నాము.”

‘సమామి’ అని యేలచెప్పవలయును? ప్రజాపతి యిట్లునియె.

ఏకారణముచేత అతనిసకలదేవతలును, ముముక్షువులును, బ్రహ్మవాదులును, నమ్రులై స్తుతించెదరో, ఆకారణముచేత జెప్పబడుచున్నది. (దీనికిఋక్కు) “బ్రహ్మణస్పతి యొనఁగిమంత్రమునకు దేవతలు

స్తుతిం చెదరు. ఆమంత్రమునందు ఇంద్రుడు మొదలగు దేవతలు ఉపాసన కొరకు గ్రహములను సృష్టించుచున్నారు.”

‘అహమ్’ అనుటకు హేతువేమి? అనఁగా బ్రహ్మ యిట్లనియె.

ఉపాసీంపబడు ఈశ్వరుడు తానేయని భావింపవలయునుగాన, ‘అహమ్’ అని చెప్పబడెను. (దీనికి ఋక్సు) “నేను మొదట నున్నవాఁడను; మూర్తామూర్తమైన జగత్తునకు ముందండినవాఁడను; స్త్రాణుల నాభియంద నామృతమునకు స్థానము; నన్నెవ్వరు అన్నముగా స్వీకరించెదరో వారికి అన్న మొసంగుదును. నేను సకలభువనముగను, సూర్య బోధితీరూపముగను ఉన్నాను.”

తృతీయోపనిషత్తు.

“మంత్ర రాజమైన అనుష్టుప్ మంత్రముయొక్క బీజమును, శక్తిని, మాకుఁ జెప్పుము.” అని దేవతలు ప్రజాపతిని అడిగిరి. దానికి ప్రజాపతి యిట్లనియె.—

ఈ నృసింహసంబంధమైన మాయ, మై మంత్రములయొక్క శక్తి యైయున్నది. అది సర్వమును సృష్టించుచున్నది; రక్షించుచున్నది; సంహరించుచున్నది. కావున ఈ మాయయే శక్తి; ఇట్లు ఎఱింగినవాఁడు పాపమునుండి విడివడుచున్నాఁడు. శుక్తువును దాటుచున్నాఁడు. మహాదైశ్వర్యసంపద నొందుచున్నాఁడు. బ్రహ్మవేత్తలు దిగువఁ జెప్పబడినట్లు విచారనిర్ణయము చేయుచున్నారు. ఈ శక్తి హ్రస్వముగను, దీర్ఘముగను, ప్లతముగను ఉన్నది. హ్రస్వముగా నుచ్చరించినయెడల పాప నివృత్తి నొంది అమృతత్వమును పొందుచున్నాఁడు. దీర్ఘముగా నుచ్చరించినయెడల మహాసంపదను అమృతత్వమును బొందును. ప్లతముగా నుచ్చరించినయెడల జ్ఞానవంతుడై అమృతము నొందుచున్నాఁడు.

దీనినిగూర్చి వేదమునం దీక్రిందివిధముగాఁ జెప్పబడియున్నది.

“ఎవఁడు ఋజుమార్గమునం దుండునో, సంసారసాగరమును దాటుటకు శక్తిగలవాఁడగునో, వాఁడు ‘ఈ’ శక్తిని కాపాడుచున్నాఁడు. విష్ణుశక్తి యగుశ్రీని, నరసింహశక్తి యగులక్ష్మిని, పరమేశ్వర శక్తియగు గౌరిని, బ్రహ్మశక్తియగు సరస్వతిని, సుబ్రహ్మణ్యశక్తి

యగు ఇంద్ర సేనను, బ్రహ్మయోనియగు విద్యను ఆయుస్సుకొఱకు నేను శరణము నొందెదను.”

సకలభూతములకును ఆకాశము వాసస్థానము; ఏలన, ఇవి ఆకాశమునందుండి కలుగుచున్నవి; ఆకాశమువలన బ్రతికియున్నవి; కావున, ఆకాశవాచకమైన “హ” అను అక్షరము ఈమంత్రమునకు బీజము, (మూలకారణము); అని తెలియవలయును. ఇది నిదర్శనముగా వేదమునందుఁ జెప్పబడినది. “హంసగి - పరమాత్మ, బుద్ధియందుండువాఁడు, దేవుఁడు, అంతరిక్షమునం దుండువాఁడు, యాగకర్త, యాగవేదిక యందుండువాఁడు, దాటఁగూడని స్థలములయం దుండువాఁడు, మనుష్యునియొద్ద నుండువాఁడు, శ్లాఘ్యమైనస్థలములయం దుండువాఁడు, సత్యమునం దుండువాఁడు, హృదయాకాశమునగ దుండువాఁడు, జలమునం దుపాసించబడువాఁడు, వాక్కులందు ఉపాసించబడువాఁడు, సత్యమునందుండి కల్గినవాఁడు, మేఘమునందుండి కల్గినవాఁడు, సత్యవస్తువు, మహత్తై నవస్తువు” అని చెప్పబడియున్నది.

చతుర్థోపనిషత్తు.

1. ఖండము.

“ఓభగవంతుఁడా! మంత్రరాజమైన నృసింహానుష్టుప్ మంత్రాంగమైన మంత్రములను మాకుఁ జెప్పుము” అని దేవతలు బ్రహ్మదేవుని అడుగఁగా, బ్రహ్మ యిట్లునియె.

‘ప్రణవము, సావిత్రి గాయత్రి, యజుర్గక్ష్మీ గాయత్రి, నృసింహ గాయత్రి, వీనిని అంగములుగాఁ దెలియఁదగినది.’ ఇట్లు తెలిసికొనిన వాఁడు అమృతత్వమును బొందుచున్నాఁడు.

ఈకనంబడు సకలపదార్థములును “ఓం” అను అక్షరమై యున్నది. దానియర్థమును తెలిసికొనవలయును. ఇదివఱకు కలిగినది, ఇప్పుడుండునది, ఇక కలుగఁబోవునది, అంతయు “ఓం” కారమే. త్రికాలముల నతిక్రమించిన ప్రకృతియు “ఓం” కారమే. ఈజగమంతయు బ్రహ్మము. జీవాత్మయు బ్రహ్మము. ఈఆత్మ నాలుగుపాదములుగా నున్నది.

(ఓకటి) బాగ్రత్కాలమునందుండు వాడు; బాహ్యప్రజ్ఞ గల వాడు; ఏడుశక్తులు (అంగములు) గలవాడు; పందొమ్మిదిముఖములు గలవాడు; స్థూలపృథ్విని అనుభవించువాడు; వైశ్వానరుడు (అందఱ యొద్దనుండి వారిని నడుపువాడు) అను పేరుగలవాడు; ఇట్టి ఆత్మ మొదటిపాదము.

(రెండు) స్వప్నావస్థయందుండువాడు; అంతరప్రజ్ఞగలవాడు; ఏడుశక్తులు (అంగములు)గలవాడు; పందొమ్మిదిముఖములు గలవాడు; ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా అనుభవించువాడు; త్రైజసుఁ డనుపేరుగల వాడు; ఇట్టి ఆత్మ రెండవపాదము.

(మూడు) ఏయవస్థయందు దేనిని యిచ్ఛయించుటలేదో; ఓక స్వప్నమునైనను జూచుటలేదో; అట్టి అవస్థయగు సుషుప్తియందుండు వాడు; ఏకమై యుండు వాడు; ప్రజ్ఞానఘనుడు; ఆనందమయుడు; ఆనందానుభవుడు; చేతోముఖము గలవాడు; స్రాజ్ఞుఁ డనుపేరుగలవాడు; ఇట్టి ఆత్మ మూడవపాదము. ఇతఁడే సర్వేశ్వరుడు, అంతర్యామి, సర్వ కారణుడు, భూతోత్పత్తిస్థానము, లయస్థానము.

(నాలుగు) బహిఃప్రజ్ఞము కాదు, అంతఃప్రజ్ఞము కాదు; ప్రజ్ఞము కాదు, అప్రజ్ఞముకాదు, ప్రజ్ఞానఘనముకాదు, చూడబడనిది; వ్యవహారింపఁదగినది, గ్రహింపఁబడినది, చిహ్నములేనిది, చింతింపఁగూడనిది, వ్యపదేశింపఁదగినది, ఏకాత్మప్రత్యయసారమైనది, ప్రపంచోపశమస్థానము, మంగళకరము, అద్వైతము ఇట్టివస్తువు నాలవపాదము, ఈయాత్మను తెలిసికొనవలయును.

(దీనివలన ప్రణవమహిమ చెప్పఁబడినది, ప్రణవమనఁగా ఓంకారము. 'అ' కారము మొదటిపాదము, విశ్వాత్మ. 'ఉ' కారము రెండవ పాదము, త్రైజసాత్మ. 'మ' కారముమూడవపాదము, స్రాజ్ఞాత్మ. ఈమూడును జేరి నాలవపాదము, పరబ్రహ్మము. కావున ప్రణవము బ్రహ్మస్వరూపము.)

2. ఖండము.

ఇప్పుడు సవిత్వసంబంధమైనమంత్రము చెప్పఁబడుచున్నది. దీనికి సావిత్రి యనిపేరు. అది గాయత్రీఛందస్సు; యజుర్వేదమందు చెప్పఁబడినది. దానివలన సమస్తమును వ్యాపింపఁబడియున్నది.

ఆమంత్రము—‘ఘృణిసూరియఆదిత్యః’ అనునది. ‘ఘృణి’ రెండక్షరములు, ‘సూరియ’ మూడక్షరములు, ‘ఆదిత్య’ మూడక్షరములు, మొత్తము ఎనిమిదక్షరములు. ఈమంత్రము ‘శ్రీ’ అనుబీజాక్షరముతోఁ జేరియున్నది. దీని నెఱింగినవాఁడు మహాసంపద గలవాఁడగును. దీనికి ఋక్కు దిగువఁజెప్పబడుచున్నది.

“నశింపఁబడనిదియు, శ్రేష్ఠమైనదియు నగు దహరాకాశమునందు వసించు ఏవస్తువును సకల దేవతలును, సకల వేదములును స్తుతించునో, దానిని తెలిసికొన్నవారికి వేదముతోఁ బ్రయోజనమేమి? దీని నెఱింగినవాఁడు సౌఖ్యమొందును. ఈసామిశ్రీమంత్రము నెఱింగినవానికి ఋగ్వేదస్వామములతోఁ బనిలేదు.” (అనగా ఈమంత్రము విశేషమైనది.)

మహాలక్ష్మీమంత్రము ఇగువదిన్నాల్గు అక్షరములు గలది. సత్తా మాత్రమై, బ్రహ్మముయొక్క వ్యాపకశక్తియై, బ్రహ్మయొక్క కారణ మాత్రశక్తియై, బ్రహ్మముయొక్క స్వస్వరూపశక్తియైయున్నది. ఆమహాశక్తి మమ్ము నేరించునుగాక! ఈగాయత్రీయే సర్వమునై యున్నది. దీని నెఱింగినవాఁడు సర్వకారణుండగును.

3. ఖండము.

“ఏమంత్రముచే నృసింహస్వామినిస్తుతించినచో ప్రత్యక్షమగునో, ఆమంత్రమును మాకుఁజెప్పుము” అని దేవతలు బ్రహ్మదేవుని అడుగఁగా నతం డిట్లనియె.

“ఏనృసింహస్వామి బ్రహ్మరూపమై యున్నాడో, అతనికి నమస్కారము.” ఇట్లు ముప్పదిరెండుపిండమంత్రములు గలవు. ఆమంత్రము సంస్కృతమూలమగు ఊపనిషత్తునం దిట్లున్నది.

“యోహవై నృసింహో దేవో భగవాన్ యశ్చ బ్రహ్మ భూర్భువ స్సువ స్తస్మై వై నమోనమః” అని.

‘యశ్చ బ్రహ్మ’ అనుస్థలమునందమాత్రము దిగువ నుదహరించు శబ్దములను చేర్చికొనునది. తక్కినమంత్రము సగ్లే పఠించుకొనఁదగును. 1 యశ్చవిష్ణుః, 2 యశ్చమహేశ్వరః, 3 యశ్చపురుషః, 4 యశ్చేశ్వరః, 5 యాసరస్వతీ, 6 యాశ్రీ, 7 యాగౌరీ, 8 యాప్రకృతిః, 9 యావిద్యా, 10 యశ్చోంకారః, 11 యాశ్చతస్రోర్ధ్వమాత్రాః, 12 యేవేదా స్సాంగాస్స కాఘాః సలిహాసాః, 13 యేవపంచాగ్నయః, 14 యాస్సప్రమహావాఙ్మ

హృతయః, 15 యేచాష్టేలోకపాలకాః, 16 యేచాష్టేవసవః, 17 యేచై
కాదశరుద్రాః, 18 యేచద్వాదశాదిత్యాః, 19 యేచాష్టేగ్రహాః,
20 యానిపంచమహాభూతాని, 21 యశ్చకాలః, 22 యశ్చమనుః,
23 యశ్చమృత్యుః, 24 యశ్చయమః, 25 యశ్చాంతకః, 26 యశ్చప్రాణః,
27 యశ్చసూర్యః, 28 యశ్చసోమః, 29 యశ్చవిరాట్పురుషః, 30 యశ్చ
జీవః, 31 యచ్ఛసర్వం. మొదట చెప్పబడిన మంత్రముతోఁ గూడా
ముప్పదిరెండు మంత్రములు.

ఈముప్పదిరెండుమంత్రములచే సృసింహస్వామిని స్తుతింపఁగా
నతఁడు ప్రీతిసొంది ప్రత్యక్షమయ్యెను. కావున, ఎవఁడు ప్రతినత్యమును
ఈమంత్రములచే స్వామిని స్తుతించినయెడల ఆస్వామి వానినిపొందును.
అమృతత్యమును నీధించును.

పంచమోపనిషత్తు.

1. తర్వాత ప్రజాపతిని దిగువఁ జెప్పినట్లు అడిగిరి.

“సకలకామముల నొసంగునట్టిది యనియును, మోక్షద్వారమై
నది యనియును, దేనిని యోగులు చెప్పెదరో, ఆమహాచక్ర మను
దానిని మాకుఁ జెప్పుము” అని.

ఇట్లడిగిన దేవతలకు బ్రహ్మ యిట్లనియె.

ఈమహాచక్రము ఆఱు అరములును ఆఱుఆకులును గలది. దీనికి
సుదర్శనమనివేరు. ఆఱు ఋతువులును ఆఱుఆకులై యున్నవి. నడుమ
నాభియున్నది. ఆనాభియం దీయారరములు గ్రువ్వబడియున్నవి.
మాయ, ఆత్మను స్పృశించుటలేదు. కావున, ఈజగత్తు మాయచే నావ
రింపబడి యున్నది.

ఆచక్రము ఎనిమిది అరములును, ఎనిమిది ఆకులును గలదియై
యున్నది. గాయత్రి ఎనిమిదక్షరములు గలది. దానితోఁ జేరియున్నది.
కావున, బయలందు మాయచే సర్వమును ఆవరింపబడియున్నది. ఈ
మాయ సర్వత్ర ప్రవేశించుచున్నది.

ఈచక్రము పండ్రెండుఅరములును పండ్రెండు ఆకులును గలదై
యున్నది. పురుషుఁడు పదునొకండుకలలు గలవాఁడు. ఇదంతయు పురు

హఁడే. పురుషునితోఁ జేరియున్నది. బయట మాయచే నావృతమై యున్నది.

ఈచక్రము ముప్పదిరెం డరములును ముప్పదిరెం డాకులును గలదై యున్నది. అనుష్టుప్ మంత్రము ముప్పదిరెం డక్షరములు గలది. దానితోఁ గూడియున్నది. బయట మాయచే నాచ్ఛాదించబడియున్నది.

ఈసుదర్శనచక్రము అరములచే స్థితిగల్గినది. దేవతలే అరములు. ఈచక్రము ఆకులతోఁ జేరియున్నది. ఆకులనఁగా ఛందస్సు.

2. ఇది సుదర్శనమను మహాచక్రము. దానినడుమ నాభియందు తారకము (ప్రణవము) ఉన్నది. నృసింహమను ఏకాక్షరమే అది. ఆచక్రమునం దాఱుపత్తములం దాఱక్షరములుగల సుదర్శనమంత్రమున్నది. ఎనిమిదాకులయందు నెనిమిదక్షరములుగల నారాయణమంత్రమున్నది. పండ్రెండుపత్తములయందు పండ్రెగడక్షరములుగల వాసుదేవమంత్రమున్నది. పదునాఱుపత్తములందు పదునాఱక్షరములు బిందుసహితమైన మాతృకాక్షరములనెడి పదునాఱుకలలున్నవి. ముప్పదిరెండుపత్తములందు ముప్పదిరెండు అక్షరములుగల మంత్రరాజమైన సరసింహ అనుష్టుప్ మంత్రమున్నది. ఇది సర్వాభీష్టముల నొసంగునదియును, మోక్ష ద్వారమైనదియును, ఋగ్యజుస్సామాఖర్షములను వేదమయమైనదియును అగుసుదర్శనమహాచక్రము. దీనికి ముందుభాగమున వసువులును, వెనుక భాగమున ఆదిత్యులును, ఎడమ ప్రక్కను విశ్వేదేవతలును, కుడ్య భాగమున బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులును ఉన్నారు. నాభికి ఇరుప్రక్కలందును సూర్యచంద్రులున్నారు.

ఈమహాచక్రమును తెలిసికొనెడి బాలుఁడుగాని; యౌవనస్థుఁడుగాని; మహాత్ముఁడుగను, గురువుగను, సకలమంత్రముల నుపదేశించు వాఁడుగను అగుచున్నాఁడు. ఈ అనుష్టుప్ మంత్రముచేత హోమము చేయవలయును. ఇది రాక్షసులను నాశముచేయును; మృత్యువును దాఱునట్టి శక్తి నొసంగును. గురూపదేశమువలన గ్రహించిన ఈచక్రమును కంఠము, బాహువులు, శిఖి, అనునీష్ఠానమునందు ధరింపవలయును. దీనికి సప్తద్విపములందుఁ గలధూమియే దక్షిణ. కాపున దీనికై ఎంతయిచ్చినను అది దక్షిణయగును.

ఈమంత్రముయొక్కఫల మేమని యడిగిన దేవతలకు ప్రజాపతి యిట్లనియె.

3. ఈమంత్రమును ప్రతిదినమును అధ్యయనము చేయువాడు అగ్ని, వాయువు, బ్రహ్మ, విష్ణువు, రుద్రుడు, ఆదిత్యుడు, సోముడు, సత్యము, లోకము, దేవుడు అగు వీరివలన పరిశుద్ధుడగుచున్నాడు.

4. ఈమంత్రమును నిత్యమును అధ్యయనము చేయువాడు పాపము, మృత్యువు, గర్భహత్య, బ్రహ్మహత్య, సర్వహత్య, సంసారము, సర్వమునుండి తరించుచున్నాడు.

5. అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుడు, సోముడు, ఉదకము, సకల దేవతలు, సకల గ్రహములు, విషము అనువీనినన్నిటిని స్తంభనముచేయఁ గలడు.

6. భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహాలోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము అనులోకములను తక్కుంగల అతలాదిలోకములను జయించుచున్నాడు.

7. మనుష్యులు, దేవతలు, నరులు, గ్రహములు, యక్షులు మొదలగువారును వశులగుదురు.

8. అగ్నిష్టోమాదియాగములు చేసినంతఫలము సిద్ధించును.

9. ఋగాదివేదములను, ప్రణవమును అధ్యయనము చేసినవాడగును.

10. సూఁసుగృధ్రు ఆబ్రహ్మచారులకు ఒక బ్రహ్మచారిసమము. సూఁసుగురు బ్రహ్మచారులకు ఒకగృహస్థుడుసమము. సూఁసుగురుగృహస్థులకు ఒకవానప్రస్థుడు సమము. సూఁసుగురువానప్రస్థులకు ఒకయతి సమము. సూఁసుగురు యతులకు ఒకరుద్రజపము చేయువాడు సమము. సూఁసుగురు రుద్రజపము చేయువారలకు ఒక అథర్వశిఖామంత్రము జపించువాడు సమము. సూఁసుగురు అథర్వశిఖామంత్రమును జపించువారలకు ఒక ఈనృసింహమంత్రరాజమును జపించువాడు సమము. ఇట్లు ఈనారసింహమంత్రము శ్రేష్ఠమైనది. ఈమంత్రమును జపించువానికి పరమపదము కలుగును. ఆపద మెట్టిదనఁగా. ఎచ్చట సూర్యుడు వెలుగఁడో, వాయువు వీవఁడో, చంద్రుడు ప్రకాశింపఁడో, నక్షత్రములు ప్రకాశింపవో, అగ్నిదహింపఁడో, మృత్యువు ప్రవేశింపఁడో,

దుఃఖము సంభవించదో అట్టి స్థానము. మఱియు అది సదానందమై, పరమానందమై, శాశ్వతమై, శాంతమై, సదాశివమై, బ్రహ్మాదిదేవతలచే నుతింపబడినదై, యోగిజనధ్యేయమై, దేనియందు యోగులు ప్రవేశించి మరలిరాదో అట్టిదై యుండుస్థానము.

దీనికి ఋక్కుమంత్రము—“విష్ణు పరమపదమును ఉపాసకులు నిరంతరమును దర్శించెదరు. ఆపదము, ఆకాశమునందు విస్తారముగా నుంచబడిన సూర్యమండలమువలె నున్నది. ఇట్టిపదమును మేధావంతులును, జాగ్రదాద్యుత్థలు లేనివారును, బ్రాహ్మణులు నగు ఉపాసకులు సంపూర్ణముగా పొందెదరు. నిష్కామునకే యీపదము కల్గును.”

ఓం కాన్తి కాన్తి కాన్తి.

భద్రం కర్ణేభి రతి కాన్తిః.

స్మరింహతాపిన్యపనిషత్తు సంపూర్ణము.

Acc No	
Class No	
Book N	

ఈ రూపమున వ్రాసిన పుస్తకములకు ప్రత్యేకముగా గుర్తింపు లుండవలెను. ప్రతి ఒక రూపమునకు భాష్యము రచింపలేదు. మఱియు దానిసారము ఈ పూర్వకాపినియందే యిమిడియున్నది.)